ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ім. КНЯЗЯ
ВОЛОДИМИРА ВЕЛИКОГО
Кафедра правоохоронної та антикорупційної діяльності

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Методичні рекомендації
для самостійної роботи здобувачів

Київ – 2026

УДК 351.74
334

Рекомендовано до друку Вченою радою ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (Протокол № 6 від 17.07.2025 р.)

Рецензенти:
Р.Г. Щокін, доктор юридичних наук, професор;
Н.П. Бортник, доктор юридичних наук, професор;
Д.О. Беззубов, доктор юридичних наук, професор

Заросило В.О., Коросташивец Ю.Г., Сорокіна Л.В., Грищук Б.А., Заросило В.В.

334 Вступ до спеціальності: правоохоронна діяльність: методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів. Київ: «Видавництво Людмила», 2026. 548 с.
ISBN 978-617-555-341-1

Навчально-методичні рекомендації з курсу «Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність» розроблено відповідно до навчального плану, вони складаються з робочої навчальної програми курсу, лекцій, методичних рекомендацій з проведення семінарських занять, списку рекомендованої літератури, пакету комплексних контрольних робіт та білетів для іспиту.

Матеріали призначено для студентів Навчально-наукового інституту права ім. князя Володимира Великого, які навчаються в бакалавраті за спеціальністю «Правоохоронна діяльність». Вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність» допоможе студентам зрозуміти систему правоохоронної діяльності, завдання і мету правоохоронної діяльності, визначити види правоохоронної діяльності, систему правоохоронних органів які здійснюють правоохоронну діяльність, будову органів судової влади та окремі аспекти правоохоронної діяльності, які здійснюють органи правосуддя, а також структуру правоохоронних органів які займаються правоохоронною діяльністю, принципи їх організації, історію їх становлення та розвитку; координацію діяльності правоохоронних органів та взаємодію між ними та іншими державними органами та недержавними організаціями у сфері забезпечення правоохоронної діяльності.

ISBN 978-617-555-341-1 УДК 351.74

© В.О. Заросило, Ю.Г. Коросташивец, Л.В. Сорокіна, Б.А. Грищук, В.В. Заросило, 2026

ЗМІСТ

1. Робоча навчальна програма дисципліни
«Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність» 4

2. Плани лекцій 29

3. Плани семінарських занять 419

4. Білети до екзамену з дисципліни
«Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність» 426

5. Комплексні контрольні роботи з дисципліни
«Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність» 452

МАУП	**ПРАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»** **Навчально-науковий інститут права ім. Володимира Великого** Кафедра правоохоронної та антикорупційної діяльності
Затверджую: Директор Навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого _____(підпис) Микола ЗУБРИЦЬКИЙ (П. І. П.) “____”_____ 2025 р.	Схвалено на засіданні кафедри управління безпекою, правоохоронної та антикорупційної діяльності (назва кафедри) Протокол № від 2025 р. Завідувач кафедри _____(підпис) В.О. Заросило (П. І. П.)

Робоча програма навчальної дисципліни
«Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність »

Статус дисципліни: Обов`язкова
Освітньо-професійна програма : К Безпека і оборона
Спеціальність: К9 Правоохоронна діяльність
Спеціалізація: Безпека діяльності організацій та установ
Форма навчання: денна/ заочна Курс VI
Семестр II
Обсяг в кредитах ЄКТС/Всього годин 150
за навчальним планом 150
- лекції (Л) : 36 годин
- семінарські заняття (СЗ): 32 годин
- практичні заняття (ПЗ) :
- лабораторні заняття (ЛЗ) : –
-індивідуально-консультативна робота (ІКР) -
- самостійна робота студентів (СРС) - 82 години

Робоча навчальна програма складена на основі навчальної програми «Вступ до дисципліни «Правоохоронна діяльність » (затверджена на засіданні кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності (Протокол № 1 від 29. 08. 25),

Розробник робочої програми навчальної дисципліни д.ю.н, проф. В.О.Заросило

Київ МАУП 2025 р.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі:

1. Статус дисципліни: обов'язкова

Навчальна програма дисципліни «Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність» є однією з основних дисциплін для студентів спеціальності «Правоохоронна діяльність» Зазначена дисципліна спрямована на формування комплексу знань і понять стосовно правоохоронної діяльності.

Зазначена дисципліна вивчається на першому курсі студентів зі спеціальності «Правоохоронна діяльність» і спрямована на розкриття основних напрямів правоохоронної діяльності та ознайомлення студентів з системою правоохоронних органів.

В основу методики оволодіння цією навчальною дисципліною покладено систематичну й активну самостійну роботу студентів з вивчення наукової літератури, нормативних актів, підручників та наукової літератури у сфері правоохоронної діяльності.

Викладання дисципліни передбачає лекції, семінарські та практичні заняття, самостійну роботу і контрольні роботи, що має на меті формування пізнавальної активності студентів, засвоєння ними основних вмінь і навичок роботи з навчальними матеріалами, поглиблення та розширення спеціальних галузевих знань, підвищення рівня організованості та компетентності в методологічних підходах відпрацювання практичних елементів які складають систему правоохоронної діяльності , розробки напрямів її забезпечення та формування навичок організації діяльності правоохоронних органів

Система дисципліни, що вивчається, охоплює також теми, присвячені організаційному забезпеченню діяльності всіх правоохоронних органів.

«Вступ до спеціальності «Правоохоронна діяльність» – один із початкових навчальних курсів, що дає вихідні знання про саму систему правоохоронної діяльності, систему правоохоронних органів, які здійснюють заходи у сфері забезпечення правоохоронної діяльності і вона тісно пов'язана з іншими суміжними навчальними дисциплінами.

До таких дисциплін належить теорія держави і права. Вивчення багатьох питань організації і проведення правоохоронної діяльності вимагає загальноправового підходу до них, що дозволяє вивчити конкретні правові явища не у відриві від інших явищ, не в статиці, а в динаміці, розвитку, на фоні історичних подій, в порівнянні з накопиченим юридичним досвідом як в Україні, так і за її межами. Вихідні знання, необхідні для такого підходу, набуваються саме під час вивчення основ теорії держави і права.

Необхідно зазначити зв'язок дисципліни, що вивчається, і з адміністративним правом, одним із завдань якого є вивчення закономірностей організації функціонування правоохоронних органів , а також процедури застосування адміністративної відповідальності за відповідні проступки у сфері забезпечення безпеки громадян. Тому аспекти їх організації і здійснення адміністративних напрямів у системі правоохоронної діяльності тісно пов'язані з адміністративним правом.

Дисципліна, що розглядається, тісно пов'язана з кримінальним процесом. У процесі вивчення Кримінального процесуального кодексу України та кримінального процесу в цілому вивчається діяльність органів, які забезпечують організацію запобігання і протидії злочинності Тематичний план з дисципліни кримінальним правопорушенням.

Навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності «Правоохоронна діяльність» є невід'ємною складовою навчального плану підготовки правознавців-юристів, що здійснюється у вищих навчальних закладах освіти юридичного профілю. Вивчаючи цей спецкурс, студенти ознайомлюються з державною діяльністю з охорони права і органами, на які покладаються обов'язки із забезпечення цієї діяльності, набувають базових знань для вивчення таких дисциплін, як адміністративне, цивільне, кримінальне право, криміналістика, кримінально-виконавче право

Навчальною програмою передбачено засвоєння зазначеної дисципліни на лекціях і практичних заняттях з метою поглибленого вивчення чинного законодавства, що регламентує правоохоронну діяльність, завдання, функції і принципи організації і діяльності органів

Крім того передбачено контроль за якістю отриманих студентами знань, навичок, вмінь, який здійснюється викладачем під час індивідуальних контрольних співбесід, семінарів, контрольних тестових опитувань.

2. Компетентності та програмні результати навчання:

ПРОГРАМНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ

1	**Загальні**	• **Гнучкість мислення**: набуття гнучкого способу мислення, який дає можливість зрозуміти й розв'язати проблеми та задачі, зберігаючи при цьому критичне ставлення до усталених наукових концепцій. • **Навики критичності та самокритичності**: здатність здійснювати критичний аналіз власних матеріалів, а також брати учать у наукових дискусіях, висловлюючи та відстоюючи свою власну позицію. • **Етичні установки**: знання законів України, положень міжнародних та національних професійних кодексів, які регулюють діяльність державних та приватних виконавців та їх помічників. Формування здатності щодо дотримання об'єктивності та безпристрасності, збереження конфіденційності у роботі; підтримання самодисципліни та самоконтролю.
2	**Спеціальні (фахові)**	• **Дослідницька здатність**: формулювати (роблячи презентації або представляючи звіти) нові гіпотези та наукові задачі в сфері виконавчої діяльності, вибирати належні напрями і відповідні методи для їх розв'язання, беручи до уваги наявні ресурси. Володіння методологією, технологіями та методами наукового до-

		слідження, різними напрямами та інструментами аналітичної діяльності. • **Знання основних філософських методологічних підходів:** вміння застосовувати знання з філософії для пошуку методів і методології розв'язання конкретно-наукових задач. Вміння прогнозувати на основі філософських знань розвиток сучасної науки, можливий розвиток суспільних процесів. • **Управлінські та лідерські здатності**: знання та навички організації роботи команд, аналітичних центрів та підрозділів. • **Розуміння змісту основних етапів виконавчої діяльності та її організації**: підготовка, діагноз, планування дій, впровадження. Володіння формами та методами організації та проведення консалтингу в діяльності підприємств, установ та організацій. Вміння здійснювати консультування працівників та керівників органів державної влади з питань виконавчої діяльності, їх розвитку та реформування. • **Володіння політичним, соціально-економічним, соціологічним та правовим знанням та їх транскрипціями щодо сучасного українського суспільства**. • **Володіння знаннями щодо стану, проблем, тенденцій розвитку виконавче провадження та виконавчої діяльності.** • **Здатність до організації та проведення аналізу соціально-економічної, політичної інформації у сфері виконавчої діяльності. Здатність здійснювати інформаційно-аналітичний супровід розробки та прийняття управлінських рішень.** • **Комунікація**: вільне володіння усною та письмовою державною мовою, а також іноземними мовами на рівні вище середнього; здатність представляти нею результати власних оригінальних досліджень у різних жанрових формах (стаття, есе, презентація, виступ на конференції, публічна науково-популярна чи наукова лекція, тощо). Здатність використовувати іншомовну літературу у професійній діяльності. Здатність комунікувати із колегами щодо наукових досягнень, як на загальному, так і на фаховому рівнях. • **Володіння методами та інструментами масових та персональних комунікацій, організації зв'язків з громадськістю – паблік-рилейшинз (PR), підготовки та проведення презентацій інтелектуальних продуктів.** • **Володіння стратегічним плануванням**: розробка стратегічних документів, стратегій розвитку, планів, програм для вирішення проблем виконавчої діяльності. • **Здатність працювати в інформаційному полі нормативно-**

		правового забезпечення з метою підготовки відповідних документів. • **Здатність до проектувальної діяльності**: здатність до підготовки та реалізації інноваційних проектів, володіння проектним менеджментом. • **Вміння готувати державно-управлінські та процесуальні проекти документів, розробляти плани, прогнози впливу корупційних правопорушень на систему виконавчого провадження.** • **Здатність до аналітичної діяльності**: здатність до підготовки документів за результатами аналітичної діяльності: звітів, аналітичних записок, прес-релізів тощо. • **Вміння здійснювати експертну оцінку ситуацій, нормативно-правових документів, проектів процесуальних документів.**

3 Передумови для вивчення дисципліни:

Навчальна дисципліна «Вступ до спеціальності «Правоохоронна діяльність » є невід'ємною складовою навчального плану підготовки правознавців-юристів, що здійснюється у вищих навчальних закладах освіти юридичного профілю. Вивчаючи цей спецкурс, студенти отримують всебічну та універсальну підготовку до майбутньої професійної діяльності у сфері охорони прав і свобод громадян та інтересів держави.

Зазначене засвоєння має відбуватися через вивчення та опрацювання загальновизначених правових принципів, опанування інструментарієм, навчання вмінню самостійно аналізувати і правильно тлумачити законодавство, застосовувати на практиці основні засоби у сфері правоохоронної діяльності.

4. Очікувані результати навчання

Студенти повинні знати після закінчення викладання дисципліни:

– теоретично-методологічні основи організаційно-правових проблем правоохоронної діяльності в Україні ;

– психологію професійної діяльності працівників правоохоронних органів ;

– психологічні основи професійної адаптації до стресових факторів;

– сутність професійної підготовки, готовності до праці в якості практичних працівників правоохоронних органів у сфері забезпечення правоохоронної діяльності

– загальні положення професійного становлення особистості у сфері організаційно-правового забезпечення діяльності правоохоронних органів ;

– кризи професійного становлення особистості та шляхи їх подолання;

– основи психічних станів людини, психофізіологічних процесів особистості в екстремальних умовах;

– теоретичні та практичні основи застосування знань з психологи екстремальних ситуацій, форм і методів впливу на особистість під час екстремальних і після травматичних стресових ситуацій;

– основні підходи вітчизняних і зарубіжних вчених з вивчення проблем поведінки та адаптації людини до впливу на неї екстремальних факторів під час організації охорони безпеки підприємств установ та організацій;

– уміти:

– здійснювати психологічне вивчення компонентів професійної діяльності правоохоронних органів

– володіти термінами правоохоронної діяльності та використовувати їх у роботі

– формувати відповідні нормативні документи, які використовуються у правоохоронної діяльності

– на кваліфікованому рівні оцінювати стан правоохоронної діяльності;

– володіти навичками складання окремих процесуальних документів у сфері правоохоронної діяльності

Студенти повинні вміти:

– визначати структуру правоохоронної діяльності в Україні ;

– систематизувати методи діяльності правоохоронних органів ;

– визначати теоретико – практичні напрями діяльності у сфері правоохоронної діяльності ;

– складати окремі процесуальні документи які використовують працівники правоохоронних органів

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Форма контролю : Екзамен

Контрольні заходи включають у себе поточний та підсумковий контроль.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

– рівня знань під час практичних занять;

– якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять і має за мету перевірку засвоєння знань, умінь і навичок слухачем з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національної системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботи виставляються в журнали обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів вищої освіти в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (практичні); самостійна та інди-

відуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання контрольних робіт у вигляді, передбаченому в робочій програмі навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Результат навчальних занять за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок під час навчальних занять протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Результат самостійної роботи за семестр розраховується як середньоарифметичне значення з усіх виставлених оцінок з самостійної роботи, отриманих протягом семестру та виставляється викладачем в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою.

Слухач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт **10**.

$$\textit{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = (\,(\,\textit{Результат навчальних занять за семестр} + \textit{Результат самостійної роботи за семестр}\,)\,/\,2\,)\,*10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструються в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображуються у відомостях обліку успішності, навчальних картках слухачів, залікових книжках. ***Присутність слухачів на проведенні підсумкового контролю (екзамену) обов'язкова.*** Якщо слухач не з'явився на підсумковий контроль (екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі (екзамені), з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені), які використовуються при розрахунку успішності слухачів, становить – **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені).

Підсумкові бали навчальної дисципліни	=	***Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)***	+	***Кількість балів за підсумковим контролем***

Слухач, який під час складання підсумкового контролю отримав оцінку «незадовільно», складає підсумковий контроль (екзамен) повторно. Повторне складання підсумкового контролю (екзамену) допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни, у тому числі один раз – викладачеві, а другий – комісії, що створюється навчально-науковими інститутами (факультетами). Незадовільні оцінки виставляються тільки в відомостях обліку успішності. Слухачам, які отримали не більше як дві незадовільні оцінки (нижче ніж 60 балів) з навчальної дисципліни, можуть бути встановлені різні строки ліквідації академічної заборгованості, але не пізніше як за день до фактичного початку навчальних занять у наступному семестрі. Слухачі, які не ліквідували академічну заборгованість у встановлений термін, відраховуються з Університету. Особи, які одержали більше двох незадовільних оцінок (нижче ніж 60 балів) за підсумковими результатами вивчення навчальних дисциплін з урахуванням підсумкового контролю, відраховуються з Університету.

Критерії оцінювання результатів роботи здобувачів вищої освіти під час поточного контролю *(*робота на практичних заняттях, виконання самостійних навчальних та індивідуальних творчих завдань) та підсумкового контролю здійснюються відповідно до нижченаведеної таблиці.

Робота під час навчальних занять	**Самостійна та індивідуальна робота**	**Підсумковий контроль**
Отримати не менше 4 позитивних оцінок	Підготувати конспект за темою самостійної роботи, вирішити практичне завдання тощо.	Отримати за підсумковий контроль не менше 30 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	Відмінно (“зараховано”)	A	**“Відмінно”** – теоретичний зміст курсу освоєний **цілком,** необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, **всі** навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, **виконані** в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
82 – 89	Добре (“зараховано”)	B	**“Дуже добре”** – теоретичний зміст курсу освоєний **цілком**, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом **в основному** сформовані, **всі** навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, **виконані**, якість виконання **більшості** з них оцінено числом балів, близьким до **максимального,** робота з двома-трьома незначними помилками.
75 – 81		C	**“Добре”** – теоретичний зміст курсу освоєний **цілком**, практичні навички роботи з освоєним матеріалом **в основному** сформовані, **всі** навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, **виконані**, якість виконання **жодного** з них **не оцінено мінімальним** числом балів, деякі види завдань виконані **з помилками,** робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
68 – 74	Задовільно (“зараховано”)	D	**“Задовільно”** – теоретичний зміст курсу освоєний **неповністю**, але **прогалини не носять істотного** характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом **в основному** сформовані, **більшість** передбачених програмою навчання навчальних завдань **виконано, деякі** з виконаних завдань містять **помилки,** робота з трьома значними помилками.
60 – 67		E	**“Достатньо”** – теоретичний зміст курсу освоєний **частково, деякі** практичні навички роботи **не сформовані, частина** передбачених програмою навчання навчальних завдань **не виконана,** або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до **мінімального**, робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
35– 59	Незадовільно	FX	**“Умовно незадовільно”** – теоретичний зміст курсу освоєний **частково**, необхідні практичні навички роботи **не**

	(“не зараховано”)		**сформовані, більшість** передбачених програм навчання, навчальних завдань **не виконано**, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до **мінімального**; при **додатковій самостійній** роботі над матеріалом курсу **можливе підвищення якості** виконання навчальних завдань (**з можливістю повторного складання**), робота, що потребує доробки
1–34		F	**“Безумовно незадовільно”** – теоретичний зміст курсу **не освоєно**, необхідні практичні навички роботи **не сформовані, всі виконані** навчальні завдання містять грубі **помилки, додаткова самостійна** робота над матеріалом курсу **не приведе** до значимого **підвищення якості** виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки

4. Контроль навчальних досягнень

4.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 2	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1				22
Відвідування семінарських занять	1				10
Відвідування практичних занять	1				10
Робота на семінарському занятті	10				60
Робота на практичному занятті	10				60
Лабораторна робота (в тому числі допуск, виконання, захист)	-	-	-	-	-
Виконання завдань для самостійної роботи	5				40
Виконання модульної роботи					
Виконання ІНДЗ	30				30
Разом	58				
Максимальна кількість балів:					232
232:100=2,32. Студент набрав Х балів; Розрахунок: Х:2,32 = загальна кількість балів.					

Критерії оцінювання ІНДЗ (навчально-педагогічного дослідження у вигляді есе)

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна оцінка (у балах)
1	Формулювання мети і завдань роботи	2
2	Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	4
3	Обґрунтоване розкриття проблеми, аналіз різних інформаційних джерел (наукових видань, навчальної 12 літератури, періодичних видань, матеріалів мережі Internet), критична та незалежна оцінка різноманітних точок зору, позицій, аргументів	12
4	Зв'язок з реальною практикою, аналіз діяльності окремих організацій, конкретних проблемних ситуацій	4
5	Доказовість висновків, обґрунтованість власної позиції, пропозиції щодо розв'язання поставлених завдань, творчий підхід до виконання ІНДЗ	4
6	Якість оформлення роботи	1

5 Засоби діагностики результат навчання

Форми перевірки результатів навчання:

1) Екзамен;
2) Реферати;
3) Презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
4) Студентські презентації та виступи на наукових заходах;

Програма дисципліни « Вступ до спеціальності «Правоохоронна діяльність»

№	Назва змістових модулів та тем	Лекції	Семінар	Практ занят	Самостійна роб	Форм конт-ролю	Примітка
1	Поняття правоохоронної діяльності та її завдання	2	2		6		
2.	Суб'єкти забезпечення правоохоронної діяльності	2	2		6		
3.	Аналіз загроз безпеці громадян та окремі напрями правоохоронної діяльності	2	2		6		
4.	Загальні засади щодо забезпечення правоохоронної діяльності	2	2		6		
5.	Організація і тактика забезпечення правоохоронної діяльності у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки	2	2		6		
6.	Поняття поліції її історичний розвиток, виникнення поняття поліцейської діяльності. Задачі і функції поліції в демократичній державі	2			4		
7.	МВС України і національна поліція України	2	2		4		
8	Правоохоронна діяльність у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки	2	2		4		
9.	Правоохоронна діяль-	2	2		4		

	ність з розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень як частина охорони прав громадян						
10	Застосування форм і методів оперативно-розшукової діяльності як одна з форм забезпечення правоохоронної діяльності	2	2		4		
11	Правоохоронна діяльність судової системи України та її види	2	2		4		
12	Прокуратура та її правоохоронна діяльність	2	2		4		
13	Основні напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України	2	2		4		
14	Державна прикордонна служба України та її правоохоронна діяльність	2			4		
15	Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій	2	2		4		
16	Форми і методи правоохоронній діяльності Національної гвардії України	2	2		4		
17	Правоохоронна діяльність антикорупційних органів	2	2		4		
18	Правоохоронна діяльність інших правоохоронних органів	2	2		4		
	Всього 150	36	32		82		

ПЛАН ЛЕКЦІЙ

Тема 1. Поняття правоохоронної діяльності та її завдання.

Правоохоронна діяльність в Україні. Система правоохоронної діяльності. Органи забезпечення правоохоронної діяльності та їх завдання. Становлення та розвиток правоохоронних органів в Україні. Етапи реформи правоохоронної системи України. Реформування систем правоохоронних органів в Україні після Революція Гідності. Взаємодія правоохоронних органів у сфері правоохоронній діяльності

Література [1-10, 20-35]

Тема 2. Суб'єкти забезпечення правоохоронної діяльності.

Правоохоронні органи, їх визначення, класифікація та обсяг правоохоронної діяльності, яка здійснюється різними правоохоронними органами. Правоохоронні органи, які використовують примус у своїй правоохоронній діяльності та ті, які не використовують примус. Правоохоронні органи, які створені після Революції Гідності Напрями змін у діяльності правоохоронних органів, які відбуваються в Україні.

Література [1-3,10-40]

Тема 3. Аналіз загроз безпеці громадян та окремі напрями правоохоронної діяльності.

Загальні питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов’язаних з діяльністю злочинних організацій. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов’язаних з тероризмом. Кваліфікація кримінальних правопорушень, що порушують правила поводження з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов’язаних з порушенням спеціальних правил. Загрози безпеці громадян, які визначені в адміністративному процесі

Література [1-3,10-40]

Тема 4. Загальні засади щодо забезпечення правоохоронної діяльності.

Функції держави та необхідність її діяльності у сфері охорони прав і свобод громадян та юридичних осіб. Функціональне призначення правоохоронної діяльності. Принципи правоохоронної діяльності. Суб'єкти правоохоронної діяльності. Форми і методи забезпечення правоохоронної діяльності. Контроль у сфері правоохоронної діяльності

Література [1-3,10-40]

Тема 5. Організація і тактика забезпечення правоохоронної діяльності у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки

Публічний порядок та публічна безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів. Визначення публічного порядку та публічної безпеки. Важливість охорони публічного порядку та публічної безпеки для нормального функціонування державних установ.Загальні засади охорони публічного порядку та публічної безпеки. Органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки. Правопорушення у сфері публічного порядку й публічної безпеки та заходи щодо протидії

Література [1-4; 7; 9-35]

Тема 6. Поняття поліції її історичний розвиток, виникнення поняття поліцейської діяльності. Задачі і функції поліції в демократичній державі

Поняття поліції та історичний розвиток. Поліції в Давній Греції та Давньому Римі . Розвиток поліції в Європі. Поліцейська діяльність у багатонаціональному суспільстві Задачі і функції поліції в демократичній державі Суб'єкти і об'єкти поліцейської діяльності: поняття і види.

Література [1-4; 7; 9-35]

Тема № 7 МВС України і національна поліція України

МВС України, основні завдання і компетенція. Національна поліція України: створення, система і повноваження. Поліцейський та його статус. Добір на посади поліцейських. Загальні засади проходження служби у Національної поліції України

Література [1-4; 7; 9-35

Тема 8 Правоохоронна діяльність у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки

Громадський порядок та громадська безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів. Форми і методи діяльності Національної поліції України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки. Загальні засади охорони громадського порядку та громадської безпеки й органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки . Правопорушення у сфері публічного порядку й публічної безпеки та заходи щодо протидії

Література [1-4; 7; 9-35

Тема № 9 Правоохоронна діяльність з розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень як частина охорони прав громадян.

Розкриття, розслідування та попередження кримінальних правопорушень як основні напрями криміналістичної діяльності правоохоронних органів. Правоохоронна діяльність Служби безпеки України у сфері розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Правоохоронна діяльність оперативних і слідчих органів Національної поліції України та прокуратури у сфері розкриття та розслідування кримінальних правопорушень. Правоохоронна діяльність інших органів, які мають право проводити розслідування за вчиненні правопорушення.

Література [1-4; 7; 9-35]

Тема 10. Застосування форм і методів оперативно-розшукової діяльності як одна з форм забезпечення правоохоронної діяльності.

Правоохоронна діяльність і оперативно-розшукова діяльність, їх співвідношення та взаємодія органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність з органами, які здійснюють правоохоронну діяльність. Форми і методи оперативно-розшукової діяльності, які можуть використовувати правоохоронні органи при проведенні заходів з правоохоронної діяльності. Охорона прав і свобод громадян при проведенні оперативно-розшукової діяльності.

Література [1-4; 7; 9-35]

Тема 11. Правоохоронна діяльність судової системи України.

Поняття судової системи України та окремі риси правоохоронної діяльності суду. Юридичний механізм забезпечення прав людини в судах. Реформа судової системи 2010 року та 2016 року. Вища кваліфікаційна комісія суддів України та її роль у становленні судової системи України. Вища рада правосуддя.

Література [1-3,10-40]

Тема 12. Прокуратура та її правоохоронна діяльність

Професійний статус прокурора. Вимоги до прокурора. Прокуратура та її діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки. Запровадження конкурсів на прокурорські посади. Атестаційні комісії прокурорів. Вища кваліфікаційна комісія прокурорів. Офіс Генерального прокурора України як перша реформована ланка прокуратури України. Роль прокуратури в досудовому розслідуванні.

Література [3; 10-30]

Тема 13. Основні напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України.

Напрями та форми правоохоронної діяльності Служби безпеки України Правовий статус Служби безпеки України в системі національної безпеки України. Закон України «Про Службу безпеки України». Контррозвідувальна діяльність Служби безпеки України. Розвідувальна діяльність Служби безпеки України. Зовнішньополітична діяльність Служби безпеки України.

Література [1; 3; 4; 20-35]

Тема 14. Правоохоронна діяльність Державної прикордонної служби України.

Засади організаційної побудови і діяльності Державної прикордонної служби України. Державна прикордонна служба України: історико-правовий аспект . Напрями та форми правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України. Повноваження керівника державної прикордонної служби України. Повноваження Державної прикордонної служби України стосовно видворення іноземців та осіб без громадянства.

Література [1; 3; 4; 20-35]

Тема 15. Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Засади організаційної побудови і діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій та її форми . Державна служба України з надзвичайних ситуацій: історико-правовий аспект. Повноваження Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Повноваження керівника Державної служби України з надзвичайних ситуацій. Оперативна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Література [1; 3; 4; 20-35]

Тема 16. Правоохоронна діяльність Національної гвардії України.

Структура Національної гвардії України. Функції Національної гвардії України у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки . Діяльність Національної гвардії України у сфері охорони особливо важливих об’єктів та участь в обороні як зазначених об’єктів, так і інших територій. Застосування спеціальних засобів та зброї військовослужбовцями Національної гвардії України під час охорони публічного порядку та публічної безпеки

Література [1; 3; 4; 20-35]

Тема 17. Правоохоронна діяльність працівників антикорупційних органів.

Поняття і статус Національного антикорупційного бюро України. Статус детектива Національного антикорупційного бюро України. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України . Національне антикорупційне бюро України: передумови створення. Статус Ради громадського

контролю при Національному антикорупційному бюро України.

Література [4; 11-40]

Тема 18. Правоохоронна діяльність інших правоохоронних органів

Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби України. Напрями правоохоронної діяльності Державної служби охорони. Органи військової служби охорони правопорядку та їх діяльність у сфері охорони прав і свобод громадян. Завдання та повноваження Державного бюро розслідувань у сфері охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб

Література [1; 3; 4; 20-35]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Однією із складових успішного засвоєння курсу «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність », а також обов'язковою передумовою допуску до екзпмену є виконання контрольної роботи. Виконання контрольної роботи передбачає висвітлення трьох питань, які вказані у відповідному варіанті

Перше питання передбачає висвітлення однієї з теоретичних проблем юриспруденції і виконується на ґрунті вивчення студентом навчальної літератури з курсу теорії держави і права або основ держави і права. Відповідь на це питання спрямована на засвоєння студентами найважливіших правових категорій.

Друге питання спрямоване на вивчення студентами основоположних нормативно-правових актів України, формування знань законодавства. Для відповіді на це питання треба опрацювати відповідний нормативно-правовий акт, зрозуміти його структуру, ознайомитися з його змістом, виявити його сутність і значення.

Третє питання передбачає висвітлення однієї з проблем галузевої юриспруденції і виконується на ґрунті вивчення студентом навчальної літератури і нормативно-правових актів. Відповідь на це питання спрямована на засвоєння студентами найважливіших знань щодо окремих галузей права України і чинного законодавства.

Рекомендовані для вивчення нормативно-правові акти і література вказані в кожному варіанті контрольної роботи після питань. Після висвітлення питань контрольної роботи студент обов'язково повинен вказати використані нормативні акти і літературу.

Обсяг роботи – 20-24 сторінки друкованого тексту. Запис номера варіанту і поставлених питань є обов'язковим, як і перелік використаних нормативно-правових актів і літератури. Робота виконується українською мовою. Виконувати контрольну роботу слід після ретельного вивчення теоретичного матеріалу і рекомендованих нормативно-правових актів, адже без цього неможливо дати обґрунтовані відповіді на поставлені питання.

Виконана контрольна робота повинна надійти на перевірку не пізніше ніж за 2 тижні до терміну складання екзамену. Оцінюється робота за двохбальною

системою: «зарахована» або «не зарахована». Якщо робота не зарахована, то вона повертається студенту з вимогою допрацювати її або виконати знов.

Теми контрольних робіт

1. Правоохоронна діяльність в Україні.
2. Становлення правоохоронних органів в Україні.
3. Чотири етапи реформи правоохоронної системи України.
4. Поняття судової системи України.
5. Вища кваліфікаційна комісія суддів України та її роль у становленні судової системи України.
6. Вища рада правосуддя.
7. Система судів в Україні.
8. Суддівське самоврядування.
9. Правоохоронна діяльність державної служби виконання покарань
10. Правоохоронна діяльність Державної прикордонної служби України
11. Правоохоронна діяльність судів у сфері адміністративної юрисдикції
12. Правоохоронна діяльність Державного бюро розслідувань
13. Порядок діяльності Національної поліції України у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки.
14. Основні положення Закону України «Про Національну поліцію України».
15. Професійний статус прокурора.
16. Атестаційні комісії прокурорів. Вища кваліфікаційна комісія прокурорів.
17. Офіс Генерального прокурора України як перша реформована ланка прокуратури України.
18. Роль прокуратури в досудовому розслідуванні.
19. Правовий статус Служби безпеки України в системі національної безпеки України.
20. Закон України «Про Службу безпеки України».
21. Контррозвідувальна діяльність Служби безпеки України.
22. Розвідувальна діяльність Служби безпеки України.
23. Поняття і статус Національного антикорупційного бюро України.
24. Засади організаційної побудови і діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій.
25. Повноваження Державної служби України з надзвичайних ситуацій у сфері правоохоронної діяльності
26. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби
27. Національне агентство з питань запобігання корупції як правоохоронний орган та її повноваження
28. Правоохоронна діяльність Військової служби правопорядку у Збройних силах України

12. Питання до самоконтролю

1. Поняття правоохоронної діяльності та її завдання
2. Поняття правоохоронної діяльності та «забезпечення правоохоронної діяльності».
3. Поняття правоохоронних органів та їх діяльності у сфері охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб.
4. Правоохоронна діяльність: мета, сутність та головні ознаки.
5. Види правоохоронної діяльності та її функції.
6. Процес здійснення правоохоронної діяльності
7. Поняття суб'єктів забезпечення правоохоронної діяльності
8. Види суб'єктів забезпечення правоохоронної діяльності
9. Правоохоронні органи, їх визначення, класифікація та обсяг правоохоронної діяльності, яка здійснюється різними правоохоронними органами.
10. Правоохоронні органи, які використовують примус у своїй правоохоронній діяльності та ті, які не використовують примус.
11. Напрями змін у діяльності правоохоронних органів, які відбуваються в Україні.
12. Аналіз загроз безпеці громадян та напрями правоохоронної діяльності
13. Загрози природного характеру.
14. Стихійні лиха (повені, лісові пожежі, епідемії і ін.).
15. Збитки від загроз природного характеру.
16. Військові загрози.
17. Кримінальні загрози.
18. Інформаційні загрози.
19. Загрози епідеміологічного характеру.
20. Загрози у сфері транспорту.
21. Соціальні загрози.
22. Політичні загрози.
23. Кадрові загрози для правоохоронної діяльності
24. Економічні та фінансові загрози..
25. Виникнення загроз та їх передбачення.
26. Загальні питання кваліфікації злочинів проти громадської безпеки
27. Загрози безпеці громадян, які визначені в адміністративному процесі
28. Загальні засади щодо забезпечення правоохоронної діяльності
29. Функції держави та необхідність її діяльності у сфері охорони прав і свобод громадян та юридичних осіб
30. Функціональне призначення правоохоронної діяльності
31. Принципи правоохоронної діяльності
32. Суб'єкти правоохоронної діяльності
33. Національна поліція в організаційно-правовому

механізмі забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина та в системі правоохоронної діяльності

34. Основні принципи діяльності Національної поліції у сфері охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб

35. Основні форми та методи діяльності поліції у сфері забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина в Україні

36. Права та обов'язки Національної поліції у сфері правоохоронної діяльності

37. Поліцейські заходи, які проводять працівники Національної поліції

38. Превентивні поліцейські заходи

39. Поліцейське піклування

40. Поліцейські заходи примусу

41. Порядок застосування поліцейських заходів примусу

42. Правоохоронна діяльність у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки

43. Публічний порядок та публічна безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів.

44. Загальні засади охорони публічного порядку та публічної безпеки й органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки.

45. Правопорушення у сфері публічного порядку та публічної безпеки та заходи щодо їх попередження

46. Кримінальні правопорушення у сфері публічного порядку та публічної безпеки та їх попередження

47. Прокуратура та її правоохоронна діяльність

48. Система прокуратури України.

49. Правоохоронна діяльність прокуратури України у сфері представництва інтересів громадян та юридичних осіб.

50. Правоохоронна діяльність органів прокуратури та підтримання державного обвинувачення в суді.

51. Нагляд прокуратури за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство.

52. Нагляд прокуратури за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, з метою охорони прав громадян.

53. Основні напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України

54. Напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України та форми правоохоронної діяльності.

55. Структура Служби безпеки України та повноваження її структурних одиниць.

56. Правоохоронна діяльність Державної прикордонної служби України

57. Структура Державної прикордонної служби України.

58. Основні напрями правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України.

59. Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій

60. Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

61. Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

62. Структура Національної гвардії України.

63. Функції Національної гвардії України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.

64. Діяльність Національної гвардії України у сфері охорони особливо важливих об'єктів та участь в обороні як зазначених об'єктів, так і інших територій

65. Напрями правоохоронної діяльності Державної служби охорони

66. Органи військової служби охорони правопорядку та їх діяльність у сфері охорони прав і свобод громадян

67. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби України

68. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України

69. Правоохоронна діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції

70. Правоохоронна діяльність Вищого антикорупційного суду України

Список літератури

Нормативні джерела

1 Конституція України// Відомості Верховної Ради.-1996.-№30.-Ст.141

2 Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 05.08.2021 № 1402-VIII. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/1402-19#Text

3 Про Конституційний Суд України: Закон України від 11.04.2021. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2136-19#Text

4 Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/1697-18#Text

5 Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/580-19#Text

6 Про Службу Безпеки України: Закон України від 23.03.1992. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2229-12#Text

7 Про Міністерство юстиції. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014. № 228. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text

8 Про Міністерство внутрішніх справ України. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. URL: https:// https ://zakon.rada. gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#T ext

9 Загальна декларація прав людини : прийнята та проголошена в резолюції 217 А (ІІІ) ГА ООН 10 груд. 1948 р. Верховна Рада України : [сайт]. ІЖЬ: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

10 Закон України «Про Вищий антикорупційний суд» чинне законодавство станом на 14 черв. 2021 р.: (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2021. 24 с

11 Конвенція про захист прав людини і основних свобод. : підпис. 04лист. 1950 р. *Верховна Рада України* **:** [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.

12 Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких,що принижують гідність, видів поводження і покарання : прийн. 10 груд. 1984 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_085.

13 Конвенція Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок : прийн. 3 верес 1981 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_207.

14 Кодекс адміністративного судочинства України : прийн. від 06 лип.

15 2005 р. №2747-IV. *Верховна Рада України*: [сайт]. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15.

16 Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 серп. 2021 р. : (Офіц. текст). Київ : ПАЛИВОДА А.В.,2021. 452 с.

17 Міжнародний пакт про громадянські і політичні права : прийн. 16 груд. 1966 р. *Верховна Рада України* [сайт]. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

18 Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 груд. 2006 р. № 3477-ІУ. *Верховна Рада України* : [сайт]. ІЖЬ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15.

19 Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 груд. 2016 № 1798-VIII. *Верховна Рада України* : [сайт]. ІЖЬ:http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-19.

20 Про забезпечення функціонування української мови як державної : Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704-УІІІ. **Верховна Рада України** : [сайт]. ІЖЬ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19.

21 Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 верес. 2012 р. № 5207-VI. *Верховна Рада України* **:** [сайт]. ІЖЬ: https://zakon.rada. gov.ua/laws/show/5207-17.

22 Про Державне бюро розслідувань : Закон України від 12 лист. 2015 р.№794-УІІІ. Верховна Рада України [сайт]. ІЖЬ: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19.

23 Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23 груд. 1993 р. №3781-XII. *Верховна Рада України* **:** [сайт]. ІЖЬ: http://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/3781-12.

24 Про затвердження Інструкції з організації реагування на заяви і повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події та оперативного інформування в органах (підрозділах) Національної поліції України : наказ Міністерства внутрішніх справ України від 27 квіт. 2020 р. № 357. *Верховна Раба України* [сайт]. ІЖЬ https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0443-20.

25 Про затвердження Порядку ведення єдиного обліку в органах (підрозділах) поліції заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення та інші події : наказ Міністерства внутрішніх справ Украї Верховна Рада України [сайт]. ІЖЬ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/zt >223-19.

26 Про Національне центральне бюро Інтерполу : постанова Кабінету України від 25 берез. 1993 р. № 220. *Верховна Рада України* **:** [сайт]. иКЬ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/220-93-%D0%BF.

27 Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14 жовт. 2015 р. № 1698-VII. **Верховна Рада України** [сайт]. ІЖЬ: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18.

28 Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. №2135-XII. **Верховна Рада України** : [сайт]. иКЬ: ІЖЬ: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12.

Основна

1. Бондаренко І. Правоохоронні органи України та їх функції. *Право України.* 2005. № 7. С. 53-56.

2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність: Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2002. 336 с.

3. Булкат М. С. До питання про формування ознак судової влади. *Судова апеляція.* 2017. № 1. С. 6-12.

4. Будаков М.О. Організаційно-правові засади діяльності спеціальних служб держав НАТО/СБУ. Науковий координаційний центр Національна академія. Київ. Видавництво НА СБ України, 2018. 188 с.

5. Бичков І. Г. Місце органів конституційної юрисдикції в механізмі стримувань і противаг демократичної правової держави: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2021. 238 с.

6. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Харків. *Право.* 2018. 448 с.

7. Гуйван П.Д. Суд, встановлений законом: сутність та значення поняття. *Правові новели.* № 8. 2019. С. 170- 175.

8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996р. 234к/96- ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № ЗО. ст. 141.

9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України.* 2012. № 37. Ст. 1370.

10. Кравченко І. А., Колодочка О.Є. Поняття правосуддя та особливості його здійснення в Україні. *Журнал східноєвропейського права.* 2019. №63. С.

52-58.

11. Коваль В. М. Перспективи та шляхи розвитку судового адміністрування в Україні. *Вісник господарського судочинства.* 2013. № 3. С. 48-50.

12. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах. Вид. 7-ме, змін, і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.

13. Марочкін І.Є., Москвич Л.М., Каркач П.М. та ін. Організація судових та правоохоронних органів. Харків, 2014. 448 с.

14. Назаров І.В. Органи судової влади України, влади. *Вісник Верховного Суду України.* 2007. № 10. С. 9- 13.

15. Нор В. Т. Судові та правоохоронні органи України. В.Т. Нор, Н. П. Анікіна, Н. Р. Бобечко. Львів, 2012. 240 с.

16. Овчаренко О. М. Відповідальність суддів як елемент принципу верховенства права. *Право України.* 2014. № 4. С. 212-219.

17. Овчаренко О.М., Діхтярь А.В. Адвокатська етика у соціальних мережах: проблемні аспекти. *Порівняльно-аналітичне право.* № 1. 2020. С. 612-616.

18. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.; відп. ред. О. О. Овсяннікова, І. В. Юревич. Харків: Право, 2017. 238 с.

19. Остафійчук Л. А. Принципи врегулювання спору за участю судді. *Проблеми законності.* 2019. Вип. 146. С. 236-268.

20. Остафійчук Л.А. Повага до суду і суддів як соціальна та правова цінність. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 5. С. 320-323.

21. Селіванов А.О. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні. *Актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя.* К.: Логос, 2010. 276 с.

22. Судоустрій України. С.В. Ківалов, Ю.Є. Полянський, М.В. Косюта, В.В. Долежан. К : Юрінком Інтер, 2011. 384 с.

23. Стрижак А. Конституційний Суд України як інститут забезпечення та захисту конституційної законності. *Вісник Конституційного суду України.* 2018. № 1. С. 101-111.

24. Стефанчук М.М. Теоретико-методологічні та організаційно- правові засади реалізації прокуратурою України представницької функції: автореф.дис.докт.юрид.наук. 12.00.10. Національна академія прокуратури України. К, 2018. 40 с.

25. Тесленко М. Окремі аспекти взаємовідносин Конституційного Суду України і суддів загальної юрисдикції. *Право України.* 2003. № 12. С. 6-11.

26. Фіолевський Д.П. Судова влада і правоохоронна система в Україні. Київ : Кондор, 2016. 322 с.

27. Швед 1.1. Місце органів прокуратури у механізмі забезпечення конституційної безпеки держави. Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. Ужгород, 2018. 16 с.

28. Штанько О.Ф. Про вдосконалення системи досудового слідства в Україні. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. К., 2001. № 6. С. 19- 24.

29. Бурбика М. М.Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. С. Уткіна. – Суми : Сумський державний університет, 2016. – 123 с.

30. Судові та правоохоронні органи України: навчально-методичний посібник з тестовими завданнями (для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання) / Олексій У.О., Гнатовська А.І., Латковський П.П., Марущак А.В., Чернівці, 2021. 75 с.

31. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Назар Ю. С., Гаврильців М. Т., Лук'янова Г. Ю., Годяк А. І., Бліхар М. М. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. – Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016.-388 с.

Додаткова

1 Кримінальний процес : підручник / [Ю. М. Грошевий, В. Я Тацій, Р. Туманянц та ін.] ; за ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2013. 824 с.

2 Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т./ [О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін.] ; за заг. ред. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 1. 768

3 Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. у схемах і таблицях / Г. М. Степанова, А. С. Симчук, Н. С. Моргун, М. Й. Кулик. Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2019. 120 с.

4 Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. [12-те вид. доповн. і перероб.]. Київ : Алерта, 2016. 810 с.

5 Тетарчук І. В. Судові та правоохоронні органи України : навч. посіб. для підгот. до іспитів. Київ : ЦУЛ, 2019. 202 с.

Плани лекцій

Лекція № 1 Поняття правоохоронної діяльності та її завдання

Питання

1. *Поняття правоохоронних органів та їх діяльності у сфері охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб*
2. *Правоохоронна діяльність: мета, сутність та головні ознаки*
3. *Види правоохоронної діяльності та її функції*

У державі для її існування та організації вирішення різних проблем господарської, соціальної та інших видів діяльності, обороноздатності, зовніш-

ньої політики, технічного розвитку, освіти, науки, культури та медичного забезпечення, створено цілу систему державних органів.

Водночас в Україні, як і в інших країнах, наявна певна кількість органів, основним завданням яких є охорона правопорядку, забезпечення законності та захист прав і свобод, а також інтересів фізичних та юридичних осіб.

Ці органи мають назву правоохоронних, а їхня діяльність – правоохоронна. Чинне законодавство не дає визначення поняттям «правоохоронний орган» та «правоохоронна діяльність». Таке тлумачення існує тільки в юридичній літературі.

Дослідники, які вивчають систему правоохоронної діяльності, не одностайні щодо її обсягу та змісту. Не існує і єдиної думки стосовно і правоохоронного органу.

Одні вчені відносять до правоохоронних органів тільки ті органи, які ведуть боротьбу зі злочинністю. Це, зокрема, органи внутрішніх справ, Служби безпеки України, суди, прокуратура та органи Міністерства доходів і зборів, а також частково Міністерства оборони.

Інші науковці правоохоронними органами вважають не тільки ті, які здійснюють боротьбу зі злочинністю, а й ті, які здійснюють протидію правопорушенням. Перелік таких органів є значно ширшим, у його складі зокрема органи Міністерства аграрної політики та продовольства України, екології та природних ресурсів України, економічного розвитку і торгівлі України, інфраструктури України, охорони здоров'я, фінансів та юстиції України.

На думку третьої групи фахівців, правоохоронними є органи, які підтримують громадський порядок, забезпечують охорону правопорядку при проведенні масових заходів тощо. Такими є формування органів внутрішніх справ України, внутрішні війська, а також формування Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Міністерства оборони.

Окремі дослідники зазначають, що правоохоронні органи поділяються на дві групи: правоохоронні органи та правозахисні органи. При цьому виокремлюють правозахисні органи, які захищають права громадян, а не права держави. До таких відносять Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, органи юстиції, нотаріат та адвокатуру.

Однак така розбіжність у поглядах на правоохоронну діяльність та правоохоронні органи обумовлена тим, що автори по-різному сприймають саме процес охорони прав і свобод громадян та юридичних осіб, який здійснюється відповідними державними органами.

Для вирішення проблеми про чітке трактування правоохоронних органів та правоохоронної діяльності, передусім необхідно визначити повноваження і компетенцію державного органу або громадської організації. Крім того, ці повноваження та компетенція повинні обов'язково передбачати діяльність, спрямовану на охорону прав громадян, фізичних та юридичних осіб, а також держави загалом. Безумовно, у такому разі може йтися про те, що будь-який державний орган є правоохоронним, адже його завдання виконувати вимоги

законів та нормативних актів, які встановлені державою і спрямовані на впорядкування суспільного життя.

Проте правоохоронним органом, про що вже зазначалося, можна вважати також органи, які безпосередньо займаються питаннями охорони прав фізичних та юридичних осіб.

З огляду на позиції науковців та практичне здійснення правоохоронної діяльності, до *правоохоронного органу доцільно відносити державні органи та громадські організації, діяльність яких спрямована на охорону і захист усього комплексу прав фізичних та юридичних осіб від будь-яких посягань, а також боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, охорону громадського порядку та громадської безпеки і запобігання правопорушенням.*

І хоча в законодавчому порядку немає визначень усіх правоохоронних органів, окремі автори посилаються на Закон України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року, в якому до правоохоронних органів віднесено:

– органи прокуратури;
– органи внутрішніх справ;
– органи служби безпеки;
– органи Військової служби правопорядку у Збройних силах України;
– органи охорони державного кордону;
– органи доходів і зборів;
– органи і установи виконання покарань;
– слідчі ізолятори;
– органи державного фінансового контролю;
– органи рибоохорони;
– органи державної лісової охорони;
– інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Згідно з переліком працівники суду відносяться до інших органів, які здійснюють правозастосовні та правоохоронні функції. Однак такий перелік не відповідає реальному положенню та статусу правоохоронних органів в Україні.

Тому правоохоронними є всі правоохоронні органи, працівники яких здійснюють заходи з охорони прав і свобод громадян фізичних та юридичних осіб, а також інтересів держави.

Зокрема, до правоохоронних органів належать:

– судові органи України (до яких входять працівники всіх гілок судової влади);
– Рада національної безпеки і оборони України;
– органи прокуратури;
– органи внутрішніх справ, Національна поліція;
– Адміністрація Державної прикордонної служби України;
– органи служби безпеки;

– органи Військової служби правопорядку у Збройних силах України;
– органи державної податкової служби та державної митної служби;
– органи державного фінансового контролю;
– органи Міністерства аграрної політики та продовольства України (Державна ветеринарна та фітосанітарна служба України, Державне агентство земельних ресурсів України, Державне агентство лісових ресурсів України, Державне агентство рибного господарства України, Державна інспекція сільського господарства України та ін.);
– органи Міністерства екології та природних ресурсів України (Державна служба геології та надр України, Державне агентство водних ресурсів України, Державне агентство екологічних інвестицій України, Державне агентство України з управління зоною відчуження, Державна екологічна інспекція України);
– Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
– Державна санітарно-епідеміологічна служба України;
– органи Міністерства юстиції України (Державна архівна служба України, Державна виконавча служба України, Державна кримінально-виконавча служба, Державна реєстраційна служба України, Державна служба України з питань захисту персональних даних, Державна міграційна служба);
– Антимонопольний комітет України;

Однак зазначений перелік не є повним, адже у складі правоохоронних органів є й інші органи та інспекції різних міністерств. Зокрема, Державна інспекція навчальних закладів Міністерства освіти і науки України також є правоохоронним органом, адже вона охороняє права громадян на отримання якісної вищої освіти. До цього переліку можна внести й будівельні інспекції Міністерства регіонального розвитку та інші інспекції і комітети.

2 Правоохоронна діяльність: мета, сутність та головні ознаки

Правоохоронна діяльність у державі здійснюється через певний механізм, який зосереджує у собі нормативний, інституційний та функціональний компоненти. Розглянемо їх детальніше.

Нормативний компонент механізму правоохоронної діяльності – це система правових норм та принципів, що регулюють відносини у сфері охорони права. Цей компонент визначається нормативними актами, які складаються з законів України, постанов Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, керівників правоохоронних органів та постанов і рішень органів місцевої влади та місцевого самоврядування.

Зокрема, до нормативних документів, які визначають правоохоронну діяльність, можна віднести Закони України «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України», «Про прокуратуру», «Про судоустрій і статус суддів» та чимало інших.

Інституційний компонент складають суб’єкти правоохоронної діяльності. Такими є суди, прокуратура, Національна поліція, Служба безпеки України,

Державна фіскальна служба, органи Міністерства юстиції України та органи інших міністерств і відомств, які здійснюють правоохоронну діяльність.

Щодо функціонального компоненту правоохоронної діяльності, то він передбачає відносини, що складаються при здійсненні діяльності правоохоронних органів, які спрямовані на охорону прав і свобод людини. Ці правовідносини відрізняються від інших і враховують такі напрями:

– формування правових норм, тобто прийняття законів та інших нормативних актів, які спрямовані на охорону прав і свобод громадян;

– дотримання громадянами встановлених правових норм (відносини правомірної поведінки);

– порушення окремими громадянами встановлених правових норм і відносин, які виникають під час цього порушення, та реакції правоохоронних органів на порушення;

– покарання за порушення встановлених законодавством норм і правил, і застосування різноманітних форм і методів покарання.

Мета правоохоронної діяльності полягає у:

– роз'ясненні законодавства з метою профілактики правопорушень;

– запобіганні правопорушенням, з використанням різних форм і методів;

– виявленні та фіксації правопорушень;

– припиненні правопорушень із застосуванням примусу;

– розкритті вчинених правопорушень та встановленні осіб, які їх учинили;

– розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до компетенції правоохоронного органу.

Мета правоохоронної діяльності реалізується кожним конкретним правоохоронним органом у сфері його компетенції. Компетенція правоохоронних органів визначається на підставі законів та інших нормативних актів про його діяльність, і законодавчо закріплюється завданнями, які покладені на окремий правоохоронний орган.

Щодо правоохоронної діяльності, необхідно передусім з'ясувати її ознаки, які повинні передбачати такі аспекти:

– правоохоронна діяльність здійснюється з метою охорони всього комплексу прав і свобод фізичних і юридичних осіб від будь-яких посягань, тобто від правопорушень та кримінальних правопорушень;

– зазначена діяльність спрямована на профілактику і запобігання правопорушенням та злочинам;

– види правоохоронної діяльності визначаються законодавством України і правоохоронні органи можуть здійснювати тільки той вид правоохоронної діяльності, який входить до їхньої компетенції;

– діяльність правоохоронних органів з забезпечення охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб може здійснюватися тільки з чітким до-

триманням установлених процедур, а порушення процедур може тягнути за собою юридичну відповідальність;

– згадана діяльність передбачає можливість використання передбачених законом заходів переконання, примусу, покарання та стягнення;

– правоохоронні органи при здійсненні правоохоронної діяльності можуть використовувати необхідні та дозволені законом матеріальні, технічні та інші засоби;

– форми правоохоронної діяльності в певних випадках також визначаються законом або підзаконними нормативними актами.

Отже, *правоохоронна діяльність – це діяльність уповноважених державою органів, яка спрямована на комплексний захист прав і свобод фізичних та юридичних осіб від будь-яких посягань. Така діяльність здійснюється тільки у встановлених законом для кожного правоохоронного органу формах, з дотриманням установленої процедури, і може передбачати використання методів переконання, примусу, покарання та стягнення.*

3. Види правоохоронної діяльності та її функції

Важливо пам’ятати, що правоохоронна діяльність не є однорідною, тобто органи, які здійснюють правоохоронну діяльність, не працюють за однією схемою. Правоохоронна діяльність передбачає низку функцій, які виконуються за декількома напрямами, кожен з яких має свої особливі завдання і реалізується різними методами.

Певною мірою види правоохоронної діяльності визначені в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» від 23 грудня 1993 року. Відповідно до цього Закону захисту підлягають працівники суду і правоохоронних органів, які прямо задіяні у:

а) розгляді судових справ у всіх інстанціях;

б) кримінальному провадженні та провадженні у справах про адміністративні правопорушення;

в) оперативно-розшуковій та розвідувальній діяльності;

г) охороні громадського порядку і громадської безпеки;

д) виконанні вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, та прокурорів;

е) контролі за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордони України;

є) нагляді і контролі за виконанням законів.

На підставі норм згаданого закону та інших нормативних актів, видами правоохоронної діяльності можна вважати:

– конституційну діяльність, яку здійснюють судді конституційного суду у питаннях визначення конституційності того чи іншого нормативного акту, який прийнятий іншими органами державної влади і порушує права фізичних та юридичних осіб;

– здійснення правосуддя в судах загальної юрисдикції, господарських та адміністративних судах, тобто вирішення конкретних справ про вчинені кримінальні правопорушення та правопорушення, а також цивільні делікти, розгляд та вирішення справ про право та належне його застосування, в результаті якого виносяться рішення на користь однієї зі сторін або винні особи притягаються до відповідальності;

– організаційне забезпечення здійснення судової діяльності, тобто охорона приміщень, де відбувається судове засідання, охорона учасників судового процесу, надання можливості вільному обміну думками та викладення аргументів обвинувачення і захисту у кримінальному судочинстві або обміну інформацією та доказами у цивільному судочинстві;

– здійснення розслідування у кримінальних справах, тобто виявлення всіх доказів, які можуть свідчити про причетність конкретної особи до вчинення протиправного діяння чи непричетність її до вчиненого діяння;

– здійснення оперативно-розшукових та розвідувальних заходів, з метою установлення осіб, які причетні до вчинення протиправних діянь, а також для проведення профілактичних заходів, з метою недопущення протиправних діянь та порушень прав і свобод громадян та інтересів держави;

– проведення заходів, спрямованих на охорону громадського порядку та громадської безпеки, які передбачають проведення патрулювання вулиць та інших громадських місць, з метою недопущення протиправних дій з боку окремих громадян і порушень прав і свобод інших громадян, дотримання порядку та недопущення дій, які можуть призвести до порушень громадської безпеки і створення несприятливих умов для праці і відпочинку громадян та діяльності державних організацій і установ;

– виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, постанов та рішень інших адміністративних державних органів у справах, які доведені до логічного завершення;

– контроль за дотриманням законодавства у фінансовій та валютній сферах, з метою недопущення погіршання економічної ситуації в державі, фінансової стабільності та недопущення обману і шахрайства щодо громадян;

– контроль за переміщенням людей, транспортних засобів, товарів та інших предметів чи речовин через державний і митний кордони України, з метою недопущення ввезення на територію України предметів і речей, вилучених з цивільного обігу (наркотичних речовин, зброї, вибухових, отруйних та радіоактивних матеріалів), які можуть завдати шкоди життю і здоров'ю громадян України;

– контроль та нагляд за виконанням і додержанням законодавств у різноманітних сферах діяльності громадян, виявлення правопорушень та складання відповідних документів про притягнення порушників до адміністративної відповідальності;

– притягнення порушників до адміністративної відповідальності за порушення, які допущені при здійсненні господарської діяльності, проведення масових заходів, користування природними ресурсами та здійсненні інших заходів;

– притягнення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, до кримінальної відповідальності і, у такий спосіб, охороняючи права громадян на безпечне перебування у суспільстві;

– утримання осіб, які засуджені за вчинення кримінальних правопорушень у спеціальних установах, ізолюючи їх від суспільства, тим самим забезпечуючи права інших громадян на користування всіма правами цивілізованого суспільства без загрози їх порушення.

Однак перераховані види правоохоронної діяльності не є вичерпними. Можна виокремити діяльність усіх державних органів, які здійснюють охорону прав громадян, виявляють порушення та притягають порушників до відповідальності.

У такий спосіб можна стверджувати, що політичними, управлінськими та правовими засобами її спрямовано на блокування соціальних відхилень, локалізацію соціальної напруги або правових конфліктів. Проте ще раз необхідно підкреслити, що кожен напрям правоохоронної діяльності має суттєві особливості і ознаки.

Головна ознака правоохоронної діяльності полягає в її властивості охороняти права фізичної або юридичної особи публічно встановленими процедурами. Вона впливає на поведінку людей за допомогою використання дозволів, приписів, заборон або реалізації юридичної відповідальності. Вона виступає своєрідним охоронним інструментом держави.

Протидія правоохоронній діяльності є небажаною, а в певних випадках – недопустимою. Осіб, які перешкоджають правоохоронній діяльності, може бути притягнуто до юридичної відповідальності.

Другою ознакою правоохоронної діяльності є процедурний характер діяльності. Способи здійснення правоохоронної діяльності складаються із спеціально встановлених юридичних процедур, таких як подання позову, звернення, опитування, допит та ін. Порушення посадовими особами правоохоронних органів установлених процедур визнають істотним порушення процесуального законодавства, а особи, які вчинили такі порушення, притягаються до кримінальної відповідальності. Усі процедури правоохоронного призначення є формально визначеними і мають протокольну форму. Це означає, що будь-яка процесуальна дія (виявлення адміністративного права правопорушення, порушення кримінальної справи, затримання підозрілого, допит, обшук) має протоколюватися з дотриманням вимог закону.

Третьою ознакою правоохоронної діяльності визнають професійну ознаку особи, яка є суб’єктом такої діяльності. Здійснювати таку діяльність має лише компетентна, фахово підготовлена, вповноважена державою посадова особа. За характером виконуваних повноважень слід розмежовувати судові,

прокурорські, слідчі, оперативні, дізнавальні, нотаріальні, виконавчі та контрольно-перевіркові правоохоронні дії. Право здійснювати такі дії не може делегуватись іншій посадовій особі.

Четверта ознака правоохоронної діяльності полягає у тому, що правоохоронні органи при здійсненні правоохоронної діяльності мають право застосовувати юридичний примус, тобто видавати юридичні акти, які тягнуть за собою юридичні наслідки, що можуть обмежувати права громадян. Наприклад, застосовуються такі способи забезпечення виконання рішень як затримання, арешт, утримання під вартою, накладення штрафу.

При цьому зазначимо, що притягнення до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, здійснюється лише тими органами, яким дозволено це робити на встановлених законом підставах. У більшості випадків порушники притягаються до відповідальності судовими органами, які здійснюють судову діяльність. Водночас, на думку деяких дослідників, правоохоронна діяльність може здійснюватися і у формі квазісудового процесу, тобто порушники притягаються до відповідальності не судом, а іншими адміністративними органами. Зокрема, поліцейські за умови виявлення правопорушення, можуть самостійно визначити розмір штрафу за допущене правопорушення, не звертаючись до суду.

Особливим видом правоохоронної діяльності є діяльність нотаріату та адвокатури. Зазначені органи не мають ознак правоохоронних органів, проте вони здійснюють правозахисну діяльність. Адвокати захищають права громадян в адміністративному, кримінальному, господарському та цивільному процесах. Однак їхня діяльність є певною мірою обмеженою, адже вони не мають права застосовувати примус при здійсненні захисту прав громадян. Це саме стосується і нотаріату.

Позиція окремих дослідників про те, що адвокатура та нотаріат відносяться до правозахисних органів, а не до правоохоронних органів, є цілком прийнятною. Наявні й думки стосовно того, що адвокатура і нотаріат є правоохоронними органами обмеженої юрисдикції.

Рекомендовані джерела інформації

1. Поліцейська діяльність [Текст]: навч. посіб. / [авт.кол.: В.О. Басс, В.М. Білик, С.Г. Братель, В.І. Варивода та ін.; за ред. В.А. Кулікова] – Київ: ФОП Маслаков, 2021. – 570 с.

2. Правоохоронна діяльність в Україні: посібник для закладів вищої освіти / за заг. редакцією доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 320 с

3. Мельник В.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія и практика – К. ВАІТЕ, 2015. – 168 с.

4. Забезпечення публічної безпеки і порядку під час виборчого процесу [метод. рек.] / [уклад.: Сокуренко В.В., Чернявський С.С., Константінов С.Ф. та інш.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 40 с.

5. Організація діяльності поліції зарубіжних країн [навч. посіб.] / [Братель С.Г, Луговий І.О., Кузьміних Г Б. та ін.]; за ред. В.В. Чернєя. – К. : КНТ, 2015. – 572 с.

6. Організація та порядок здійснення супроводження військових та інших транспортних колон працівниками органів внутрішніх справ [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.А. Куліков, О.В. Каверін – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. – 46 с.

7. Пам'ятка працівника патрульної поліції (інформаційно-довідкові матеріали з адміністративно-правових питань) / авт. кол.: Гусаров С.М., Головко О.М., Панова О.О., Резанов С.А., Джафарова О.В., Шатрава С.О., Іванцов В.О., Завальний М.В. – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2015. – 144 с.

8. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: Навчальний посібник / [Константінов С.Ф., Братель С.Г., Білик В.М., Кудря В.О. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 336 с.

9. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: Навчальний посібник / [Константінов С.Ф., Олефір В.І., Братель С.Г. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 196 с.

10. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константінов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. – К.: «Освіта України», 2016. – 230 с.

11. Куліков В.А. «Правові засади застосування спеціальних засобів підрозділами Національної поліції» // Всеукраїнська науково-практична конференція: «Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку – 2016»: Зб. тез доповідей. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2016., – С.23-26.

12. Адміністративна діяльність Національної поліції: загальна частина: [навчальний посібник] / [В.М. Бесчасний, О.М. Мердова, В.С. Тулінов та ін.]; за ред. В.М. Бесчасного. – Київ: ВД «Дакор», 2017. – 248 с.

13. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / за заг. ред. В.В. Сокуренка [В.В. Сокуренко, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432 с.

14. Адміністративна діяльність поліції: підруч. / за заг. ред. В.В. Середи. – Л.: ЛьвДУВС, 2017. – 776 с.

15. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О.М. Бандурки]; МВС України, Харків., нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017 – 242 с.

16. Долинний А.В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів: Дис. ... канд. юрид. наук (12.00.07) // Відкритий Міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Київ: 2017 р. – 187 с.

17. Фатхутдінов В.Г. Адміністративно-правове забезпечення громадської безпеки України: дис. на здобут. наук. ступ. док. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" // Фатхутдінов В.Г.; МВС України, НАВС, Київ: – 2017. – 440 с.

18. Куліков В.А. «Особливості реалізації права на проведення мирних зібрань в сучасних умовах» // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності: матер. Всеукр. наук-практ. Інтернет конференції (м. Сєвєродонецьк, 23 грудня 2016 р.); упоряд. к.ю.н., доц. В.С. Бондар, к.ю.н. М.В. Кривонос. – Сєвєродонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2017,. – С.186-189.

19. Забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення-2017»: [метод. реком.] / [В.Л. Костюк, В.Г. Сюравчик, С.Ф. Константінов, В.А. Куліков, А.О. Джужа]; за заг. ред. Р.А. Сербина. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 61 с.

20. Організація роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Кудря В.О., Лабунь А.В., Радзівон С.М., Фещенко Л.О. та ін. / за ред. Кулікова В.А. - К.: «Освіта України», 2017. – 247 с.

21. Оверченко Д.Г. «Загальні положення переговорної діяльності поліцейських груп превентивної комунікації під час масових заходів» // ISSN 2519-4682. Ûridična psihologìâ. 2017. № 2 (21).

22. Діяльність поліцейського щодо виявлення правопорушень у громадських місцях: метод. реком. / В.С. Боровікова, І.В. Лозинська та ін. – Л: ЛьвДУВС, 2018. – 76 с.

23. Довідник поліцейського / авт.-упоряд.: С.С. Чернявський, К.Б. Левченко, В.Л. Костюк; худож.-оформлювач М.С. Мендор. – Харків: Фоліо, 2018. – 348 с.

24. Довідник працівника Національної поліції: електронний довідник «Міжнародні масові заходи» / авт. Борець Т.О., Буряк М.В., Василинчук В.І., Коновалов О.В., Костюк В.Л., Стрільців О.М., Федоровська Н.В., Харечко Н.В., Крижна В.В., Підвисоцький В.В. (05.03.2018) (Об’єкт інтелектуальної власності) // http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5433.

25. Ліга чемпіонів УЄФА 2017-2018: довідник патрульного: / [Укл. А.Є. Крищенко, В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, О.М. Стрільців, Т.О. Борець]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 288 с.

26. Забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку під час проведення фінального матчу з футболу Ліги Чемпіонів УЕФА-2018 у

м. Києві: метод. рек / А.Є. Крищенко, В.Л. Костюк, Р.А. Сербин, В.Г. Сюравчик. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 88 с.

27. Правові підстави застосування спеціальних засобів поліцейськими [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, Є.М. Корж, А.Є. Крищенко, Н.В. Федоровська. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 36 с.

28. Організація роботи дільничного офіцера поліції з особами, які перебувають на превентивному обліку: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.М. Лисюк, В.Г. Сюравчик, О.М. Жук. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 56 с.

29. Організація роботи дільничного офіцера поліції на поліцейській дільниці: метод. рек. / В.Л. Костюк, А.Є. Крищенко, О.М. Жук, В.В. Мозоль, В.В. Литвин. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 89 с.

30. Практика та законодавче забезпечення застосування спеціальних засобів у діяльності поліції (світовий досвід) [Текст]: аналіт. огляд / Костюк В.Л., Крищенко А.Є., Мозоль В.В., Литвин В.В., Копан О.В. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 93 с.

31. Організація охорони публічного порядку: навчальний посібник / Братель С.Г., Золотарьова Н.І., Кобзар К.П., Корж Є.М., Костюк В.Л., Кудря В.О., Куліков В.А., Радзівон С.М., Федоровська Н.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2019. – 164 с.

32. Дії поліції під час виявлення фактів незаконного поводження з небезпечними матеріалами: метод. рекомендації // МВС України, Нацполіція України, НАВС – Київ: – 2019 р. 81с.

33. Адміністративно-правовий статус керівника територіального органу Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 // Крищенко Андрій Євгенович; МВС України, НАВС – Київ: – 2019 р.

34. Діяльність Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки в умовах антитерористичної операції: навч. посіб. / В.В. Аброськін; МВС України; Харків. Нац.ун-т внутр. справ. – К.: ФОП Лопатіна О.О., 2019. – 212 с.

35. Стандартні операційні процедури щодо забезпечення публічної безпеки і порядку органами та підрозділами Національної поліції України у зв'язку з проведенням масових заходів: затверджено Головою Національної поліції України від 01 грудня 2019 р.

36. Технічне завдання із впровадження системи «Custody Records» у територіальних органах поліції: Національна поліція, Міжнародний Фонд Відродження, Українська Фундація Правової Допомоги, Експертний центр з прав людини – Київ, 2019.

37. Методичні рекомендації для інспекторів з дотримання прав людини в ізоляторах тимчасового тримання: Національна поліція, Міжнародний Фонд Відродження, Українська Фундація Правової Допомоги, Експертний центр з прав людини – Київ, 2019.

38. Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Басс В.О, Білик В.М., Братель С.Г., Варивода В.І., Гусєва К.А., Дрозд О.Ю., Золотарьова Н.І., Євдокимов Д.А., Квітка Я.М., Константінов С.Ф., Кудря В.О., Куліков В.А., Либаш М.К., Лов'як О.О., Луговий І.О., Павлівський М.К., Радзівон С.М., Риндюк І.І., Терещенко В.В., Ткаченко Н.М., Шевчук Г.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 294 с.

39. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліцейських: навчальний посібник / Басс В.О., Білик В.М., Братель С.Г., Варивода В.І., Гусєва К.А., Дрозд О.Ю., Євдокимов Д.А., Золотарьова Н.І., Квітка Я.М., Константінов С.Ф., Кудря В.О., Куліков В.А., Либаш М.К., Луговий І.О., Павлівський М.К., Радзівон С.М., Риндюк І.І., Терещенко В.В., Ткаченко Н.М., Шевчук Г.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 288 с.

Лекція № 2 Суб'єкти забезпечення правоохоронної діяльності

Питання

1. Правоохоронні органи, їх визначення, класифікація та обсяг правоохоронної діяльності, яка здійснюється різними правоохоронними органами.

2. Правоохоронні органи та використання примусу у правоохоронній діяльності

3. Напрями змін у діяльності правоохоронних органів, які відбуваються в Україні.

1. Правоохоронні органи, їх визначення, класифікація та обсяг правоохоронної діяльності, яка здійснюється різними правоохоронними органами

Даючи визначення поняттю «правоохоронні органи», слід розпочати з того, що це органи, які охороняють права громадян і забезпечують умови для користування громадянами своїми правами.

Учені висловлювали різні погляди на трактування цього поняття. Визначення, наведене у попередньому підрозділі, є дещо обмеженим, адже науковці пропонують до правоохоронних органів відносити ті державні органи та громадські організації, які працюють над тим, щоб забезпечувати захист усього комплексу прав фізичних та юридичних осіб від будь-яких посягань, а також здійснюють боротьбу зі злочинністю та правопорушеннями, забезпечують охорону громадського порядку і громадської безпеки.

Останні дослідження свідчать, що захист прав і свобод громадян не може здійснюватися поза захистом інтересів держави, яка призначена для створення балансу прав і свобод.

На підставі доречно здійснити класифікацію правоохоронних органів за такими особливостями:

– правоохоронні органи, які розробляють і затверджують нормативні акти, що спрямовані на захист прав і свобод громадян;

– правоохоронні органи, які безпосередньо працюють у сфері забезпечення прав і свобод громадян;

– правоохоронні органи, які неопосередковано працюють у сфері захисту прав і свобод, і можуть тільки сприяти такому захисту;

– правозахисні органи, які захищають права і свободи громадян без застосування примусу.

Правоохоронними органами, які розробляють і затверджують нормативні акти, що спрямовані на захист прав і свобод громадян, є Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади.

Верховна Рада України – головна у цій системі правоохоронних органів, адже закони України приймаються винятково з метою захист прав і свобод громадян. Ніхто крім Верховної Ради України не має права приймати нормативні акти, що стосуються правоохоронної діяльності.

На виконання вимог законів України Президент України може приймати нормативні акти, які також спрямовані на захист прав і свобод громадян, і також готувати свої відповідні нормативні акти, які мають стосунок до правоохоронної діяльності.

Кабінет Міністрів України, міністерства та інші органи виконавчої влади на основі законів України та указів Президента України, готують свої нормативні акти, що спрямовані на захист прав і свобод громадян.

Органами, які безпосередньо опікуються захистом прав і свобод громадян, тобто виконують найбільший обсяг роботи у сфері правоохоронної діяльності, є судові органи, Національна поліція України, Служба безпеки України, прокуратура, Державна податкова служба та Державна митна служба, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Державна прикордонна служба та окремі відділи і управління Міністерства юстиції України (Державна кримінально-виконавча служба, Департамент державної реєстрації, Департамент виконавчої служби та ін.).

Щодо обсягу повноважень правоохоронних органів, які безпосередньо займаються правоохоронною діяльністю, то кожен з вищеперерахованих органів має свій обсяг роботи, який регламентовано відповідними нормативними актами.

Найбільш широкі повноваження у правоохоронній діяльності мають ***судові органи***. Їхня діяльність визначена Законом України «Про судоустрій і статус суддів» від 2 червня 2016 року № 1402-VIII.

Так, суди виступають значною мірою останнім етапом правоохоронної діяльності, тобто вирішують питання про притягнення до адміністративної та кримінальної відповідальності.

Водночас судові органи працюють майже в усіх сферах охорони прав і свобод громадян, вони є найбільш ефективними у питаннях захисту цих прав і свобод.

Нормативним актом, який визначає діяльність ***Національної поліції України*** у сфері захисту прав і свобод громадян, є Закон України «Про Національну поліцію» (Прийнятий Верховною Радою України 2 липня 2015 року № 580-VIII). У згаданому законі визначено такі завдання поліції у сфері правоохоронної діяльності: с. 44

1) здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вжиття у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вжиття заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень;

4) вжиття заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення, прийняття рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечення їх виконання;

9) доставлення у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, майданчиках, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулювання дорожнього руху та здійснення контролю за дотриманням правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснення супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видача відповідно до закону дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видача та погодження дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вжиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вжиття заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини, повідомити інформацію про себе; встановлення особи за невпізнаним трупом;

16) забезпечення безпеки взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) здійснення контролю за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вжиття заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у вигляді позбавлення волі;

18) вжиття заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї;

19) здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також взяття участі у здійсненні державної охорони;

20) здійснення на договірних засадах охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснення у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) сприяння забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконання у межах компетенції запитів органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України.

Служба безпеки України керується у своїй діяльності відповідним Законом України «Про Службу безпеки України» (прийнятий Верховною Радою України 25 березня 1992 року № 2229-XII), має певний обсяг повноважень у сфері правоохоронної діяльності і здійснює такі заходи:

– захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного та оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб;

– попередження, виявлення, припинення й розкриття кримінальних правопорушень проти миру та безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління та економіки, інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. Служба безпеки України підпорядкована Президенту України та підконтрольна Верховній Раді України.

Прокуратура України керується Законом України «Про прокуратуру» який був прийнятий 14 жовтня 2014 року № 1697-VII. Прокуратура, як правоохоронний орган у сфері правоохоронної діяльності має певний обсяг повноважень та здійснює такі дії:

1. Підтримує державне обвинувачення в суді;
2. Представляє інтереси громадянина або держави в суді;
3. Наглядає за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
4. Здійснює нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

Діяльність Державної податкової служби України та Державної митної служби України спрямована на реалізацію державної податкової політики та політики у сфері державної митної справи, державної політики у сфері боротьби з правопорушеннями під час застосування податкового, митного законодавства, здійснення у межах повноважень, передбачених законом, контролю за надходженням до бюджетів та державних цільових фондів податків і зборів, митних та інших платежів, державної політики у сфері контролю за виробництвом та обігом спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів, державної політики з адміністрування єдиного внеску, а також боротьби з правопорушеннями під час застосування законодавства з питань сплати єдиного внеску, державної політики у сфері контролю за своєчасністю здійснення розрахунків в іноземній валюті в установлений законом строк, дотриманням порядку проведення готівкових розрахунків за товари (послуги), а також за наявністю ліцензій на провадження видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону, торгових патентів.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій, створена відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 16 грудня 2015 р. № 1052, має також певний обсяг повноважень, які полягають у реалізації державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техноген-

ної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності та здійсненні державного нагляду за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб.

Державна прикордонна служба, яка керується у своїй діяльності Законом України «Про Державну прикордонну службу України» від 3 квітня 2003 року № 661-IV, має також певний обсяг повноважень і передбачає виконання завдань:

– з охорони державного кордону України на суші, морі, річках, озерах та інших водоймах, з метою недопущення незаконної зміни проходження його лінії, забезпечення дотримання режиму державного кордону та прикордонного режиму;

– здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України та до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів, а також виявлення і припинення випадків незаконного їх переміщення;

– охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні та контроль за реалізацією прав і виконанням зобов'язань у цій зоні інших держав, українських та іноземних юридичних і фізичних осіб, міжнародних організацій;

– ведення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності в інтересах забезпечення захисту державного кордону України згідно із Законом України «Про розвідувальні органи України»;

– участь у боротьбі з організованою злочинністю та протидія незаконній міграції на державному кордоні України та в межах контрольованих прикордонних районів;

– участь у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом, а також припинення діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій, що порушили порядок перетинання державного кордону України.

Державна кримінально-виконавча служба, яка підпорядкована Міністерству юстиції України і обсяг діяльності якої визначено Законом України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» від 23 червня 2005 року № 2713-IV, має свій обсяг повноважень і її працівники у сфері правоохоронної діяльності виконують такі завдання:

– здійснюють покарання відповідно до вимог законодавства;

– забезпечують дотримання прав людини і громадянина, реалізацію законних прав та інтересів засуджених і осіб, узятих під варту, вимог законодавства щодо виконання і відбування кримінальних покарань;

– виконують вироки, постанови і ухвали суду, а також рішення, прийняті прокурорами і слідчими в установленому законом порядку і в межах їх компетенції; тримають осіб, узятих під варту;

– застосовують передбачені законом засоби виправлення і ресоціалізації засуджених; сприяють трудовому та побутовому влаштуванню осіб, звільнених від відбування покарання, та їх соціальній адаптації;

– забезпечують виконання актів амністії та помилування;

– забезпечують правопорядок, додержання вимог режиму, правил внутрішнього розпорядку в установах виконання покарань, слідчих ізоляторах і на прилеглих до них територіях та вимагають від засуджених і осіб, узятих під варту, інших осіб виконання ними обов'язків, установлених законом;

– проводять реєстрацію засуджених і осіб, узятих під варту, їх фотографування, звукозапис, кіно- і відеозйомку та дактилоскопію;

– забезпечують безпеку засуджених і осіб, узятих під варту, персоналу і громадян, які перебувають на території установ виконання покарань та слідчих ізоляторів;

– припиняють адміністративні правопорушення, що посягають на встановлений законодавством порядок і умови виконання та відбування кримінальних покарань;

– запобігають учиненню кримінальних правопорушень та дисциплінарних проступків в органах і установах виконання покарань та слідчих ізоляторах; приймають і реєструють заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення і події, своєчасно приймають щодо них рішення;

– забезпечують охорону, ізоляцію та нагляд за засудженими і особами, взятими під варту; здійснюють заходи щодо розшуку осіб, які вчинили втечу з установ виконання покарань і слідчих ізоляторів, та засуджених, які ухиляються від покарань, не пов'язаних з позбавленням волі;

– виявляють та припиняють кримінальні правопорушення, вчинені в установах виконання покарань та слідчих ізоляторах, беруть участь в їх розкритті у порядку, встановленому Кримінальним процесуальним кодексом України;

– беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своїх повноважень;

– виявляють причини та умови, що сприяють учиненню кримінальних правопорушень і порушень режиму в установах виконання покарань і слідчих ізоляторах, а також учиненню кримінальних правопорушень засудженими до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, вживають у межах своїх повноважень заходів для їх усунення;

– створюють належні умови для тримання засуджених і осіб, узятих під варту, їх комунально-побутового і медико-санітарного забезпечення;

– забезпечують додержання вимог законодавства з охорони державної таємниці, праці та навколишнього середовища, санітарно-епідеміологічного нагляду і правил пожежної безпеки;

– здійснюють контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням або умовно-достроково, з метою недопущення ними кримінальних та адміністративних правопорушень.

2. Правоохоронні органи та використання примусу у правоохоронній діяльності

У визначенні правоохоронних органів, яке наведене раніше, чітко вказано, що такими є органи, які використовують у своїй діяльності примус.

Види примусу найбільш чітко визначені у Законі України «Про Національну поліцію». До них відносяться такі превентивні заходи як:

– перевірка документів особи;

– опитування особи;

– поверхнева перевірка й огляд;

– зупинення транспортного засобу;

– вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;

– обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;

– проникнення до житла чи іншого володіння особи;

– перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;

– застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису;

– перевірка дотримання обмежень, установлених законом, стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;

– поліцейське піклування.

Такі заходи можуть застосовуватися й іншими правоохоронними органами, які у своїй діяльності можуть послуговуватися додатковими примусовими заходами, з метою найбільш ефективного виконання своїх службових обов'язків.

Окрім превентивних заходів, працівники правоохоронних органів можуть застосовувати й силові примусові заходи, які визначені в законодавстві. Силовими примусовими заходами є: застосування фізичної сили з метою припинення правопорушень та охорони прав громадян, застосування спеціальних засобів та застосування вогнепальної зброї.

Працівники правоохоронних органів застосовують фізичну силу, зокрема спеціальні прийоми рукопашного бою, для забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших заходів не забезпечує виконання повноважень, покладених на них законом.

Застосуванню фізичної сили повинно передувати повідомлення правопорушників про те, що в разі невиконання вимог працівників правоохоронних органів щодо припинення правопорушення, до них буде застосована фізична сила.

Спеціальні засоби, які можуть застосовувати працівники правоохоронних органів з метою припинення правопорушень та охорони прав і свобод громадян, становлять:

– гумові та пластикові кийки;
– електрошокові пристрої контактної та контактно-дистанційної дії;
– засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
– засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
– засоби примусової зупинки транспорту;
– спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
– службові собаки та службові коні;
– пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
– засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
– пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
– пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії;
– засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
– водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

В окремих випадках, коли застосування фізичної сили або спеціальних засобів не дало результату, працівники правоохоронних органів мають право застосовувати вогнепальну зброю. Її застосування є найбільш суворим заходом примусу і нею послуговуються тільки якщо немає іншого вибору.

З метою охорони прав і свобод громадян, більшість правоохоронних органів мають право застосовувати і такі засоби впливу, як притягнення порушників до відповідальності. Такі функції мають працівники поліції, СБУ, ДФС, ДСНС та деякі інші правоохоронні органи.

Водночас серед правоохоронних органів є такі, які не застосовують примус у своїй діяльності, – це адвокатура та нотаріат. В окремих працях дослідників такі правоохоронні органи визначаються не як правоохоронні, а як правозахисні.

3. Напрями змін у діяльності правоохоронних органів, які відбуваються в Україні

У сучасній Україні нині відбуваються суттєві трансформації у системі правоохоронних органів, які покликані забезпечувати правоохоронну діяльність. Це обумовлено тим, що правоохоронні органи, які дотепер існували в Україні, були орієнтовані значною мірою на захист передусім інтересів держави.

Ті «косметичні» зміни, які відбувалися в системі правоохоронних органів протягом існування України як незалежної держави, не давали бажаного результату. Зокрема, це стосується міліції (нині поліції), як одного з головних правоохоронних органів держави.

Працівники міліції стали найбільш корумпованими серед усіх працівників правоохоронних органів, їхня діяльність щодо охорони прав і свобод громадян була неефективною.

Суттєві проблеми існували й існують у діяльності прокуратури, основне завдання якої полягало у створенні системи контролю за законністю діяльності всіх інших правоохоронних органів.

Крім того, у системі правоохоронних органів було створено чимало дублюючих підрозділів, які працювали неефективно і не сприяли посиленню захисту прав і свобод громадян.

На сьогодні сформовано декілька концепцій реформування правоохоронних органів у сфері захисту прав і свобод громадян. Насамперед передбачено реформування судової системи. Напрями реформування судової системи, стратегія якої затверджена Президентом України (Указ Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015) становлять:

– забезпечення незалежності, безсторонності та неупередженості суддів;

– оптимізація суддівського врядування та системи кар'єрного просування суддів;

– підвищення професійного рівня суддів;

– підвищення прозорості діяльності суддів та рівня їхньої відповідальності;

– підвищення ефективності правосуддя та оптимізація повноважень судів різних юрисдикцій;

– забезпечення прозорості та відкритості правосуддя;

– посилення гарантій здійснення адвокатської діяльності та забезпечення доступності безоплатної правової допомоги;

– реорганізація системи виконання судових рішень та підвищення ефективності виконавчого провадження;

– приведення повноважень та діяльності органів прокуратури до європейських стандартів;

– удосконалення процесуального забезпечення справедливості і права на захист під час кримінального провадження;

– підвищення рівня ефективності роботи судових та правоохоронних органів у боротьбі з організованою злочинністю та випадками корупції;

– підвищення ефективності попередження кримінальних правопорушень і реабілітації засуджених та вдосконалення системи виконання покарань;

– забезпечення належної координації правових інститутів та єдності інформаційної системи.

Концепція реформування міліції України та перетворення її на поліцію, яка була затверджена Постановою Кабінету Міністрів України, передусім визначила проблеми, які існують у роботі органів внутрішніх справ України, а саме:

– надто громіздка структура правоохоронних органів, яка ускладнюється наявністю дублюючих та невластивих функцій;

– відсутність змоги у територіальних громад контролювати діяльність поліції на своїй території;

– недосконале законодавче регулювання, наявність великої кількості підзаконних нормативних актів, які суперечать законам і Конституції України;

– низька ефективність роботи правоохоронних органів та відсутність системи оцінювання, що відображає реальні результати діяльності;

– розбудова міліції у напрямі воєнізованої структури, що призводить до закритості системи та відсутності дієвих механізмів громадського контролю;

– неефективна система відбору, навчання та підготовки персоналу;

– надмірне застосування сили та спецзасобів міліцією;

– безкарність правоохоронців.

На підставі цього запропоновано стратегію змін у системі органів внутрішніх справ України і перетворення міліції України на поліцію. Основними напрямами реформування визначено:

– зміни структури поліції та пристосування її до найбільш ефективного використання при проведенні заходів з охорони громадського порядку та громадської безпеки;

– створення підрозділів місцевої поліції , які мають обслуговувати територіальну громаду і допомагати органам місцевого самоврядування;

– зміна законодавчого забезпечення діяльності поліції, прийняття чітких і зрозумілих норм, які б допомагали в діяльності поліції;

– перетворення поліції з військової структури на цивільну;

– чітка ідентифікація поліції, яка займається охороною громадського порядку та громадської безпеки;

– формування гарантій щодо якості надання послуг населенню;

– перетворення спеціальних підрозділів для проведення спеціальних операцій, та невикористання їх проти мирних зібрань;

– прозорість і підзвітність у роботі поліції;

– реформування системи підготовки поліцейських, зменшення її терміну та підвищення ефективності;

– незалежне розслідування дій поліцейських із залученням засобів масової інформації та громадськості.

Головними засадами, на яких повинен ґрунтуватися процес реформування органів внутрішніх справ України і які запропоновані в концепції реформування та перетворення міліції на поліцію, є:

– переорієнтація діяльності правоохоронних органів із карально-репресивної стратегії на партнерство й соціальне обслуговування;

– збільшення напрямів взаємодії Національної поліції і населення;

– підвищення контролю за діяльністю поліції.

Поряд із стратегіями реформування судової системи та Національної поліції України, запропоновано систему реформування прокуратури, у якій пріоритетними визначено такі напрями:

– конституційні повноваження та принципи організації прокуратури мають відповідати стандартам демократичного суспільства, що керується прин-

ципом верховенства права, згідно з рекомендаціями Парламентської асамблеї та Комітету міністрів Ради Європи;

– перегляд законодавчо визначеної системи прокуратури, тобто перегляд закону про прокуратуру і реформування кримінально-процесуального законодавства. Новий Закон України «Про прокуратуру» значною мірою задовольнив згадані вимоги;

– зміна форм і видів нагляду прокуратури, скасування загального нагляду;

– передача повноважень щодо арешту особи від прокуратури до судів;

– зміни напряму діяльності прокуратури з неосяжно репресивного на контролюючий та застосування судових рішень у разі неправомірних дій інших органів державної влади;

– скасування слідчих функцій прокуратури.

Розроблено також концепції реформування податкового законодавства та діяльності ДФС. Так, основними напрямами реформування ДФС в аспекті податків визначено:

– досягнення довготривалої стабільності норм, складу, ставок і предмету оподаткування;

– розуміння такої стабільності як заздалегідь визначеної, публічно оголошеної та фактично запроваджуваної динаміки норм оподаткування;

– скорочення складу податків, поступового зниження ставок і вдосконалення предмета оподаткування;

– досягнення оптимального (врівноваженого) значення загального податкового тягаря;

– поступова трансформація структури податкового навантаження;

– виконання законодавчо встановлених, суспільно прийнятних, чітких, але обмежених за місцем, предметом і тривалістю стимулюючих функцій податкової системи, які об’єктивно необхідні через надзвичайні викривлення й диспропорції у пострадянській економіці України;

– прозорість, визначеність та уніфікованість норм податкових відносин;

– зменшення частки непрямих податків у загальному їх кошику, скасування умов та обставин штучного й непрозорого їх застосування;

– зменшення ставок оподаткування з тих платежів, які найбільш складні у визначеності, контролі й адмініструванні, що дає змогу довільно тлумачити обсяги податкових зобов’язань та знаходити шляхи уникнення цих зобов’язань;

– установлення рівноправних відносин між податківцями й платниками, зокрема, перехід до судового вирішення суперечок між ними, внесення законодавчих змін, які обмежать бюрократичні права й свободу дій податківців, а при двозначності законодавства – трактуватимуть норми на користь платників податків.

У сфері митної діяльності запропоновано внести такі зміни:

– введення громадського оцінювання роботи митних органів з метою визначення прозорості у їхній діяльності;

– активна перебудова діяльності митниць та зв'язок цієї діяльності з бізнесовими структурами;

– побудова ефективної функціональної структури митниці;

– активна протидія корупційним правопорушенням;

– спрощення митних процедур;

– автоматизація митної справи.

Поряд з концепцією перебудови податкової та митної служб, Національної поліції України, прокуратури та судової системи, розроблено і запропоновано також певні стратегії перебудови інших правоохоронних органів, які здійснюють правоохоронну діяльність.

Зокрема, концепція перебудови Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) як пріоритетні, визначила такі напрями реформування:

– передача функцій ДСНС страховим компаніям, які працюють за місцем проживання громадян;

– зменшення кількості перевірок, які здійснюють працівники ДСНС;

– активна протидія корупції, особливо в протипожежних заходах, а з іншого боку – підвищення відповідальності за порушення протипожежної безпеки;

– створення волонтерських бригад, які мають наглядати за підприємствами та організаціями у сфері запобігання пожежонебезпечним ситуаціям.

Рекомендовані джерела інформації

1. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Андрій Іванович Білас. - Львів, Нац. ун-т ім. «Львівська політехніка», 2016.-238 с.

2. Горбач Д.О. Досвід організації діяльності військових формувань держави з правоохоронними функціями та можливості їх використання в Україні / Д О. Горбач // Вісник Харків, нац. ун-ту внутр. справ, 2014. - № 4. - С. 25-34.

3. Каркач П. Координація діяльності правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу / П. Каркач // Історико-правовий часопис, 2013. - № 1. - С. 127-134.

4. Карпюк Г. Практика реформ: країни соцтабору. Реформи по-європейськи. Практика реформ: від форми до змісту / Г. Карпюк. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.imzak.org.ua/articles/article/id/4597

5. Машугина Е.В. Реформирование полицейских органов Эстонской Республики / Е.В. Машугина // Административное право и процесс, 2013. - № 12. [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.center-bereg.ru/ml25.html.

6. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и об-

ществом : составлено старшим полицейским советником при Генеральном секретаре ОБСЕ. - Вена, 2008.-81 с.

7. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посіб. / С.Г. Братель, 1.0. Луговий, Г.Б. Кузьміних та ін. ; за ред. В.В. Чернея. - К. : КНТ, 2015. - 572 с.

8. Основні напрями реформування органів внутрішніх справ України в контексті досвіду зарубіжних країн та європейських стандартів діяльності поліції: аналітичний огляд / С.Д. Гусарєв, Т.А. Авакян, С.С. Чернявський та ін. - К. : НАВС, 2015. - 168 с.

9. Степанова О.Г. Пріоритети правоохоронної діяльності держави як члена ЄС (теоретико-правовий аспект) / О.Г. Степанова // Вісник Харк. нац. ун-ту. ім. В.Н. Каразіна. Серія : Право, 2014. -Вип. 17. - С. 247-249.

10. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 /Павло Іванович Хамула. - Харків, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016.-238 с.

11. Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Басс В.О, Білик В.М., Братель С.Г., Варивода В.І., Гусєва К.А., Дрозд О.Ю., Золотарьова Н.І., Євдокимов Д.А., Квітка Я.М., Константінов С.Ф., Кудря В.О., Куліков В.А., Либаш М.К., Лов'як О.О., Луговий І.О., Павлівський М.К., Радзівон С.М., Риндюк І.І., Терещенко В.В., Ткаченко Н.М., Шевчук Г.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 294 с.

12. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліцейських: навчальний посібник / Басс В.О., Білик В.М., Братель С.Г., Варивода В.І., Гусєва К.А., Дрозд О.Ю., Євдокимов Д.А., Золотарьова Н.І., Квітка Я.М., Константінов С.Ф., Кудря В.О., Куліков В.А., Либаш М.К., Луговий І.О., Павлівський М.К., Радзівон С.М., Риндюк І.І., Терещенко В.В., Ткаченко Н.М., Шевчук Г.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 288 с.

13. Організація охорони публічного порядку: навчальний посібник / Братель С.Г., Золотарьова Н.І., Кобзар К.П., Корж Є.М., Костюк В.Л., Кудря В.О., Куліков В.А., Радзівон С.М., Федоровська Н.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2019. – 164 с.

14. Практика та законодавче забезпечення застосування спеціальних засобів у діяльності поліції (світовий досвід) [Текст]: аналіт. огляд / Костюк В.Л., Крищенко А.Є., Мозоль В.В., Литвин В.В., Копан О.В. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 93 с.

15. Авер'янов В.Б. Виконавча влада і адміністративне право / за заг. ред. В.Б. Авер'янов. -К. : Ін-Юре, 2002. - 668 с.

16. Адміністративна діяльність поліції: підручник / В.В. Середа, М.П. Гурковський, Ю.С. Назар та ін.; за заг. ред. В.В. Середи. - Львів: ЛьвДУВС, 2017. - 776 с.

17. Боняк В.О. Щодо визначення статусу органів охорони правопорядку (за матеріалами діяльності Конституційної асамблеї / В.О. Боняк // Наук, вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ, 2013. - № 1. - С. 31-39.

18. Бурбика М. Ще раз до визначення поняття «правоохоронні органи» / М. Бурбика // Актуальні проблеми права: теорія і практика, 2013. - № 27. - С. 23-29.

19. Глушков В. А. Правоохоронні органи та їх роль у функції забезпечення державної безпеки України / В. А. Глушков // Наук, вісник Херсонського держ. ун-ту. Серія : Юридичні науки, 2013. - № 2. - С. 47-52.

20. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання : прийнято резолюцією 39/46 Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1979 року // Права людини : зб. документів / [укл. В С. Семенов, О.Н. Ярмиш та ін.] - Х., 1997. - С. 137-154.

21. Литвак О. Проблеми реформування кримінальної юстиції / О. Литвак, П. Шумський // Вісник нац. акад. прокуратури України, 2013. - № 2. - С. 19-24.

22. Медведев О.В. Напрямки реформування правоохоронних органів / О.В. Медведев // Право і суспільство, 2014. - № 1-2. - С. 140-145.

23. Наливайко Л.Р. До питання про визначення поняття функцій держави /

Л.Р. Наливайко // Вісник Запорізького держ. ун-ту: Сер.: Юридичні науки. - 2015. - № 1. - С. 51-57.

24. Наливайко Л.Р. Неурядові правозахисні організації в Україні : навч. посіб. / Л.Р. Наливайко, І.О.Грицай, О.С. Дніпров; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. - Київ : Хай- Тек Прес, 2014. - 31 с.

25. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Павло Іванович Хамула. - Харків, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. - 238 с.

Лекція № 3 Аналіз загроз безпеці громадян та окремі напрями правоохоронної діяльності

Питання

1. *Загальні питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки та громадського порядку*

2. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю злочинних організацій (ст.ст. 255–257, 260 КК).

3. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з тероризмом (ст.ст. 259 і 266 КК).

4. Кваліфікація кримінальних правопорушень, що порушують правила поводження з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку (ст.ст. 262–265, 267–269 КК).

5. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням спеціальних правил (ст.ст. 261 та 270 КК).

6. Загрози безпеці громадян, які визначені в адміністративному процесі

1. Загальні питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки.

Однією з найважливіших умов забезпечення прав і свобод людини, недоторканості її життя та здоров'я, власності, інших суспільних інтересів є охорона громадської безпеки в країні. Громадська безпека створює атмосферу спокою серед населення, обстановку впевненості в ефективності захисту від ймовірних кримінальних правопорушень, у наявності для цього відповідних гарантій, відчуття безпеки, на яку можна покластися та яка заспокоює.

У сучасному КК громадська безпека вперше стала самостійним об'єктом кримінально-правової охорони. Кримінальна відповідальність за злочини проти громадської безпеки передбачена розділом IX Особливої частини КК (статті 255–270 КК). Суспільна небезпечність кримінальних правопорушень проти громадської безпеки полягає в тому, що вони порушують безпечні умови життєдіяльності – загальну безпеку, безпеку життя, здоров'я, власності широкого та невизначеного кола осіб та безпеку інших цінностей суспільства, створюють небезпеку настання тяжких наслідків або заподіюють такі наслідки.

Окремі питання забезпечення громадської безпеки врегульовані міжнародним законодавством, зокрема, у Міжнародній конвенції про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14 вересня 2005 р., ратифікована Україною 15 березня 2006 р.

Кваліфікуючи злочини цієї групи, слід взяти до уваги положення ряду нормативних актів України, зокрема, Закон України "Про боротьбу з тероризмом" від 20 березня 2003 р., "Про об'єднання громадян" від 16 червня 1992 р., "Про об'єкти підвищеної небезпеки" від 18 січня 2001 р., "Про поводження з радіоактивними відходами" від 30 червня 1995 р., "Про пожежну безпеку" від 17 грудня 1993 р., Правила пожежної безпеки в Україні, введені в дію наказом МВС від 22 червня 1995 р. № 400, Інструкція про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС від 21 серпня 1998 р. № 622 тощо.

Окремі питання кваліфікації кримінальних правопорушень проти громадської безпеки вирішуються у ППВСУ "Про судову практику в справах про знищення та пошкодження державного чи колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки" від 2 липня 1976 р. № 4, "Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами" від 26 квітня 2002 р. №

3, “Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об’єднаннями” від 23 грудня 2005 р. № 13 тощо.

Під **кримінальними правопорушеннями проти громадської безпеки** у кримінально-правовій літературі розуміють суспільно-небезпечні, передбачені КК винні діяння (дія або бездіяльність), вчинені суб’єктами кримінального правопорушення, що порушують громадську (загальну) безпеку і створюють загальну небезпеку (умови) загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіюють такі наслідки. Родовим об’єктом цих кримінальних правопорушень є **громадська безпека** – це безпека від джерел підвищеної небезпеки, а саме: злочинних організацій, терористичних груп та інших злочинних об’єднань, зброї, предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, вогню тощо

При кваліфікації кримінальних правопорушень, слід пам’ятати що такі спеціальні види громадської безпеки, як безпека виробництва і безпека руху та експлуатації транспорту, охороняються окремими розділами Особливої частини КК (це, відповідно, X та XI розділи). Застосування зброї масового знищення, її розроблення, виробництво, придбання, зберігання, збут, транспортування є кримінальними правопорушеннями проти безпеки людства та передбачені XX розділом КК.

На кваліфікацію кримінальних правопорушень проти громадської безпеки впливає предмет. Наприклад, вогнепальна та холодна зброя, боєприпаси, вибухові речовини, вибухові пристрої, радіоактивні, хімічні, біологічні та вибухонебезпечні матеріали, відходи та вторинна сировина, легкозаймисті речовини й інші предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Природа зброї та предметів, що становлять підвищену небезпеку для оточення, полягає в тому, що вони є джерелами підвищеної небезпеки для життя та здоров’я людей, майна, довкілля. Здатність знищення, пошкодження навколишнього середовища є їх об’єктивною і основною ознакою. Тому предмети кримінальних правопорушень проти громадської безпеки мають бути придатними для спричинення руйнувань, мати властивості спричиняти тілесні ушкодження чи смерть людині, заподіювати значну матеріальну шкоду. У вадку відсутності такої ознаки, поводження з такими предметами не може спричинити шкоду громадській безпеці.

У випадках, коли для вирішення питання про те, чи є відповідні предмети зброєю, радіоактивними, хімічними, біологічними, вибухонебезпечними матеріалами, речовинами, предметами, бойовими припасами, вибуховими пристроями, вибуховими, легкозаймистими або їдкими речовинами, а також для з’ясування їх придатності до використання за цільовим призначенням, потрібні спеціальні знання, слід призначати експертизу. Для з’ясування лише придатності предмета до використання за цільовим призначенням достатньо участі експерта.

Щоб запобігти небезпеці спричинення шкоди життю і здоров’ю людей ті іншим суспільним цінностям, запобігти нещасним випадкам та вчиненню

кримінальних правопорушень із застосуванням зброї та інших небезпечних для оточення предметів існує система правил поводження з ними. Вона передбачає порядок виготовлення, ремонту, придбання, зберігання, носіння, користування, обліку, перевезення, пересилання таких предметів.

При кваліфікації слід враховувати ознаки **об'єктивної сторони** складів кримінальних правопорушень проти громадської безпеки. Більшість з них характеризуються проявом суспільно небезпечного діяння (формальні склади). Деякі злочини проти громадської безпеки належать до таких, що мають усічені (наприклад, коли мова йде про створення злочинної організації, банди, терористичної організації чи групи тощо) або матеріальні (наприклад, недбале зберігання вогнепальної зброї чи бойових припасів, порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки тощо) склади. Такі злочини передбачають два види наслідків: створення небезпеки настання тяжких наслідків та фактичне заподіяння істотної шкоди (тяжких наслідків) чи шкоди здоров'ю людей або майнової шкоди у великому розмірі. Для таких кримінальних правопорушень також обов'язковим є наявність причинного зв'язку між діянням та суспільно-небезпечним наслідком.

Заподіяння шкоди життю і здоров'ю, майнової шкоди може також виступати і способом вчинення окремих кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, наприклад, розбій з метою викрадення вогнепальної зброї (ч. 3 ст. 262 КК), напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261 КК). В залежності від тяжкості заподіяної при цьому шкоди такі дії можуть охоплюватись як нормами про відповідальність за злочини проти громадської безпеки, так і потребувати кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень.

На кваліфікацію впливають і суб'єктивні ознаки складів кримінальних правопорушень, передбачених розділом IX Особливої частини КК.

Суб'єкт описаних кримінальних правопорушень, як правило, загальний, тобто фізична осудна особа з 16 років. За бандитизм (ст. 257 КК), терористичний акт (ст. 258 КК), крадіжку, грабіж, розбій і вимагання предметів, передбачених ст. 262 КК, відповідальність настає з 14-річного віку. У злочинах, передбачених ч. 2 ст. 256, ст. 262 КК, а також злочинах, які полягають у порушенні певних правил, суб'єктом кримінального правопорушення може бути службова особа чи особа, що наділена відповідними повноваженнями щодо конкретних джерел загальної небезпеки.

На відміну від кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи та власності (передбачені, відповідно, розділами II та VI Особливої частини КК), злочини проти громадської безпеки посягають не на життя, здоров'я, власність окремих осіб, не на особисту фізичну та майнову безпеку, а на загальну безпеку невизначеного кола осіб. Тому реальне заподіяння шкоди, як правило, не є обов'язковою ознакою більшості кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, саме тому законодавець формулює переважно формальні склади кримінальних правопорушень у цьому розділі.

Суб'єктивна сторона майже всіх кримінальних правопорушень проти громадської безпеки характеризується умислом. Посягання, що полягають у порушенні певних правил, учиняються зі змішаною формою вини. Деяким злочинам проти громадської безпеки властива спеціальна мета. Наприклад, при створенні злочинної організації (ст. 255) метою є вчинення тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення; при бандитизмі (ст. 257) – напад на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб; при нападі на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточуючих (ст. 261), – захоплення, пошкодження чи знищення цих об'єктів тощо.

Щодо підслідності кримінальних правопорушень проти громадської безпеки, відповідно до ч. 2 ст. 112 КПК, у злочинах, передбачених ст.ст. 259–265, 266–270 КК досудове слідство провадиться органами внутрішніх справ України. Відповідно ж до ч. 5 ст. 112 КПК, у злочинах, передбачених ст. 255–257 КК, досудове слідство провадиться тим органом, який порушив кримінальну справу (альтернативна підслідність).

Зважаючи на специфіку безпосередніх об'єктів і джерел підвищеної небезпеки, всі злочини проти громадської безпеки, що підслідні ОВС, можна поділити на **чотири види (групи)**:

1) злочини, пов'язані з діяльністю злочинних організацій (статті 255–257, 260);

2) злочини, пов'язані з тероризмом (статті 259 і 266);

3) злочини, що порушують правила поводження з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку (статті 262–265, 267–269);

4) злочини, пов'язані з порушенням спеціальних правил (статті 261 і 270).

2. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з діяльністю злочинних організацій (ст.ст. 255–257, 260 КК).

Кваліфікація створення злочинної організації (ст. 255 КК). Злочинні організації, оскільки вони створюються з метою вчинення кримінальних правопорушень, становлять потенційну загрозу для найрізноманітніших правоохоронюваних інтересів.

Відповідно до абз. 1 п. 10 ППВСУ "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями" від 23 грудня 2005 р. № 13 та ч. 4 ст. 28 КК, **злочинна організація** – це внутрішньо і зовнішньо стійке ієрархічне об'єднання п'яти і більше осіб або двох і більше організованих груп (структурних частин), метою діяльності якого є вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень чи тільки одного, що вимагає ретельної довготривалої підготовки, або керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп.

На підставі цього визначення прийнято виділяти наступні ознаки злочинної організації.

До складу такого об'єднання повинно входити щонайменше п'ять осіб, які мають відповідати ознакам суб'єкта кримінального правопорушення. Ця ознака випливає із законодавчого визначення злочинної організації (ч. 4 ст. 28 КК) і поняття співучасті (ст. 26 КК).

Стійкість злочинної організації полягає в її здатності забезпечити стабільність і безпеку свого функціонування, тобто ефективно протидіяти факторам, що можуть її дезорганізувати, як внутрішнім (невиконання наказів керівника, намагання окремих членів вийти зі складу об'єднання), так і зовнішнім (діяльність конкуруючих організацій тощо).

Ієрархічність передбачає підпорядкування учасників такого злочинного об'єднання організатору, що забезпечує його керованість та сприяє збереженню функціональних зв'язків та принципів взаємозалежності його учасників чи структурних частин під час здійснення спільної злочинної діяльності.

Метою створення та діяльності злочинної організації є вчинення тяжких та особливо тяжких кримінальних правопорушень. Тяжким є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років, але не більше десяти років. Особливо тяжким є злочин, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі понад десять років або довічного позбавлення волі.

З **об'єктивної сторони** злочин може виражатися у таких формах: 1) створення злочинної організації; 2) керівництво злочинною організацією; 3) участь у злочинній організації; 4) участь у злочинах, вчинюваних такою організацією; 5) організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення кримінальних правопорушень, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп – стисло такі діяння можна назвати консолідацією організованої злочинної діяльності.

У ст. 255 КК вид злочинної організації не конкретизовано: це може бути будь-яка злочинна організація, метою якої є вчинення хоча б одного тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення, або діяльність якої пов'язана із вчиненням декількох кримінальних правопорушень. Жодних інших додаткових ознак такої організації (озброєність, спеціальна мета створення та діяльності тощо) закон в даному випадку не передбачає.

Під створенням злочинної організації слід розуміти дії з організації (формування, заснування) стійкого злочинного об'єднання для злочинної діяльності. Такі дії за своїм змістом близькі до організації кримінального правопорушення і включають підшукування співучасників, об'єднання їх зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складання плану, визначення способів його виконання. Проте основною метою організатора злочинної організації є створення стійкого об'єднання осіб для заняття злочинною діяльністю, забезпечення взаємозв'язку між діями всіх учасників угруповання, упорядкування взаємодії його структурних частин. Особа, яка створила злочинну організа-

цію, в майбутньому може й не бути її керівником чи учасником. Злочинну організацію слід вважати утвореною (створеною), якщо після досягнення особами згоди щодо вчинення першого тяжкого чи особливо тяжкого кримінального правопорушення, але до його закінчення об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак такої організації. При цьому не має значення, передувала набуттю об'єднанням ознак злочинної організації стадія його існування як організованої групи чи зазначена організація була одразу створена як така. Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття об'єднанням усіх обов'язкових ознак злочинної організації, ці злочини, за наявності до того підстав, необхідно кваліфікувати як такі, що вчинені організованою групою.

Якщо винному, з незалежних від нього причин, не вдалося створити злочинну організацію, його дії слід кваліфікувати як готування або замах на створення злочинної організації (за відповідними частинами статей 14 або 15 і ст. 255 КК).

Керівництво злочинною організацією полягає у вчиненні сукупності дій, спрямованих на управління її функціонуванням як стійкого об'єднання осіб (забезпечення існування, відповідного рівня організованості, дотримання загальних правил поведінки і дисципліни; вербування нових учасників, розподіл або перерозподіл між ними функціональних обов'язків; планування конкретних кримінальних правопорушень і злочинної діяльності в цілому; організація заходів щодо прикриття останньої; вдосконалення структури об'єднання) та здійсненням ними злочинної діяльності (визначення її мети і напрямів, конкретних завдань об'єднання, його структурних частин або окремих учасників, координація їхніх дій; ініціювання здійснення певного виду злочинної діяльності чи вчинення конкретних кримінальних правопорушень тощо). Зазначені дії організаційного характеру можуть здійснюватись у формі віддання наказів, розпоряджень, давання доручень, проведення інструктажів, прийняття звітів про виконання тих чи інших дій, застосування заходів впливу щодо учасників злочинного об'єднання за невиконання наказів і доручень або порушення встановлених у ньому правил поведінки.

Участь у злочинній організації передбачає перебування в складі злочинної організації, Особа стає учасником злочинної організації з моменту її утворення (якщо вона входить до кола осіб, з яких первісно виникає організація) або ж відтоді, коли інші учасники дали згоду на прийняття її до вже існуючої організації. Участь у злочинній організації означає виконання в інтересах такої організації різноманітних дій, здійснення частини функцій організації. Учасник виконує дії в інтересах організації разом з іншими її учасниками чи самостійно, на його потенційне сприяння розраховують вся організація та окремі її члени. Він може виступати як виконавець окремих кримінальних правопорушень, планувати їх, здійснювати допоміжні дії, виконувати окремі доручення керівників організації.

Участь у злочинах, вчинюваних злочинною організацією, має місце й тоді, коли особа не брала участі у створенні злочинної організації, не вступала до такої організації, не є її учасником, але взяла безпосередню участь у злочині, скоєному злочинною організацією, тобто була співвиконавцем кримінального правопорушення, передбаченого ст. 255 КК.

Організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення кримінальних правопорушень, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп передбачає залучення учасників до зустрічі (сходки), розробку плану її підготовки, проведення; управління зустріччю (сходкою) для розроблення планів і умов спільного вчинення кримінальних правопорушень, матеріального забезпечення чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп; створення відповідних умов для організації і здійснення зустрічі (сходки), надання допомоги в цьому тощо.

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення одного із діянь, передбачених диспозицією ч. 1 ст. 255 КК.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний – фізична осудна особо, що досягла 16-річного віку. Особа віком від 14 до 16 років може нести відповідальність лише за окремі злочини, вчинені у складі такої організації (наприклад, за грабіж, заподіяння тяжкого, чи середньої тяжкості тілесного ушкодження).

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом. Винний усвідомлює, що організація, яку він створює, якою керує, в якій чи у злочинах, вчинюваних якою, бере участь, є злочинною, або що його діяльність полягає в консолідації організованої злочинної діяльності, передбачає, що його дії створюють загрозу громадській безпеці, і бажає їх вчинювати.

Кваліфікація кримінальних правопорушень пов'язаних з діями щодо сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК). За своєю сутністю це посягання являє собою сприяння діяльності вже існуючої злочинної організації, а за юридичною конструкцією – причетність до передбаченого ст. 255 КК кримінального правопорушення, яка виділена в спеціальній статті Особливої частини КК.

Кваліфікуючи дії за **об'єктивною стороною** слід пам'ятати, що вона включає в себе заздалегідь не обіцяне: 1) сприяння учасникам злочинних організацій; 2) укриття їх злочинної діяльності; 3) здійснення інших дій по створенню умов, які сприяють їх злочинній діяльності. Сприяння учасником злочинних організацій – це допомога організації в цілому, її підрозділам чи окремим учасникам, призначена для забезпечення існування і розвитку організації, можливості реалізації злочинних намірів, які вони ставлять перед собою. Це сприяння не стосується вчинення конкретних посягань, що їх здійс-

нює злочинна організація – така допомога означає співучасть у відповідних злочинах.

Укриття злочинної діяльності учасників злочинних організацій – це діяння, які полягають в переховуванні: організаторів, керівників та рядових учасників злочинної організації; осіб, які, не будучи членами злочинної організації, виступають співучасниками кримінальних правопорушень, вчинених такою організацією; знарядь чи засобів вчинення кримінального правопорушення, інших предметів, які використовуються для забезпечення діяльності усієї організації чи при вчиненні окремих посягань; предметів, що здобуті внаслідок злочинної діяльності організації, тощо.

Заздалегідь не обіцяним сприяння учасникам злочинних організацій є тоді, коли про його наступне надання не повідомлялося до моменту створення організації. Тобто сприяння надається вже існуючій організації, її виникнення не обумовлене наданим сприянням. Інакше таке сприяння становить склад кримінального правопорушення, передбачений ст. 255 КК.

Укриття злочинної діяльності учасників злочинних організацій буде заздалегідь не обіцяним за умови, що воно не обіцяне до створення організації чи до моменту завершення окремих кримінальних правопорушень, вчинюваних злочинною організацією. В іншому випадку такі дії становлять співучасть у злочині, передбаченому ст. 255 КК, або в злочинах, які вчиняє організація і приховування яких було заздалегідь обіцяне.

Способами вчинення таких дій є: надання приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів.

Під здійсненням інших дій, які сприяють злочинній діяльності учасників злочинних організацій, розуміються будь-які дії, які можуть полягати, наприклад, у створенні перешкод для представників влади, що ведуть боротьбу з діяльністю організації, наданні учасникам злочинних організацій інших засобів здійснення злочинної діяльності, крім тих, що перелічені вище, тощо.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом. Винний знає, що надання допомоги учасникам злочинної організації, а тим самим і всій організації, укриття їх злочинної діяльності служить продовженню їх злочинної діяльності, розуміє, що цим він сприяє організованій злочинній діяльності, а, отже, усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх діянь. Він передбачає, що такі його діяння призводять до того, що продовжується злочинна діяльність організації, а тим самим і заподіюється шкода громадській безпеці. Усвідомлюючи неминучість таких наслідків, винний бажає їх або ж байдуже ставиться до них.

Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення є вчинення його: 1) службового особою; 2) повторно. Поняття службової передбачено пунктами 1 і 2 примітки до ст. 364 КК, повторність при вчиненні цього кримінального правопорушення означає вчинення його два або більше рази, як-

що відсутні ознаки продовжуваного сприяння або укриття та судимість за попередній злочин не знята і не погашена (ст. 32 КК).

Кваліфікація бандитизму (ст. 257 КК). Високий ступінь суспільної небезпечності бандитизму полягає у вчиненні розбоїв, убивств, зґвалтувань, грабежів та інших насильницьких кримінальних правопорушень проти особи та власності.

Бандитизм становить окремий різновид спільної злочинної діяльності, специфічними проявами якої в цьому разі є організація озброєної банди та участь у ній або у вчинюваному нею нападі.

Бандою необхідно визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, який потребує ретельної довготривалої підготовки (п. 17 ППВСУ "Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями" від 23 грудня 2005 р. № 13).

Банду слід вважати створеною з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди. При цьому не має значення, передувала створенню банди стадія існування об'єднання як організованої групи або злочинної організації чи банда одразу була створена як така.

Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття об'єднанням усіх обов'язкових ознак банди, ці злочини за наявності до того підстав необхідно визнавати такими, що вчинені організованою групою чи злочинною організацією.

При кваліфікації бандитизму слід встановлювати **обов'язкові, невід'ємні ознаки** такого стійкого злочинного об'єднання:

1) наявність у неї декількох (трьох і більше) суб'єктів кримінального правопорушення;

2) стійкість;

3) озброєність;

4) загальна мета її учасників – вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян;

5) спосіб вчинення кримінального правопорушення – напад на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб.

Кількість учасників банди (три і більше) випливає із законодавчого визначення організованої групи (ч. 3 ст. 28 КК).

Поняття стійкості банди відповідає поняттю стійкості злочинної організації.

Озброєність банди означає наявність зброї хоча б в одного члена банди (при цьому решта учасників банди має знати, що така зброя наявна та може бути застосована під час нападу). Під зброєю слід розуміти пристрої, прилади та інші предмети, конструктивно призначені і технічно придатні для уражен-

ня живої або іншої цілі. Зброя може бути вогнепальною, холодною, військовою, мисливською, спортивною, саморобною чи перероблено (наприклад, обріз мисливської рушниці). Треба мати на увазі, що банда може бути озброєна і гладкоствольною зброєю. Про поняття холодної та вогнепальної зброї роз'яснюється у п.п. 4, 8 ППВСУ "Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами " від 26 квітня 2002 р. № 3. Кухонні та столові ножі, пневматична зброя, ракетниці, сокири, пляшки та каміння, предмети, за допомогою яких намагаються імітувати зброю не відносяться до зброї. Так само непридатна для застосування зброя не утворює ознаку озброєності банди.

Обов'язковість застосування зброї не являється необхідною ознакою складу бандитизму. Достатньо, щоб зброя знаходилася у розпорядженні учасників банди під час нападів, та вони усвідомлювали можливість її застосування у разі виникнення необхідності.

У випадках, коли для вирішення питання про належність відповідних предметів до зброї, а також питання про їх придатність до використання за цільовим призначенням потрібні спеціальні знання, у справі необхідно призначати експертизу, яку слід проводити у відповідних експертних установах. Для вирішення лише другого питання достатньо участі спеціаліста.

Метою діяльності банди є вчинення нападів на підприємства, установи, організації або на окремих громадян. Під нападом озброєної банди розуміють дії, спрямовані на досягнення злочинного результату шляхом застосування насильства до потерпілого чи створення загрози його застосування. Такий напад вважається здійсненим і в тих випадках, коли члени банди не застосовували зброї, яка перебувала в їх розпорядженні. Виходячи з цього, організована група або злочинна організація, що відповідає попереднім ознакам банди, але її учасники не мають на меті вчинення насильницьких кримінальних правопорушень (вчиняють шахрайства, крадіжки тощо), не може вважатися бандою.

З об'єктивної сторони бандитизм передбачає **три форми**:

1) організацію озброєної банди;

2) участь у банді;

3) участь у нападі, вчинюваному такою бандою.

Для кваліфікації дій особи за ст. 257 КК достатньо вчинення нею хоча б одного з цих діянь (за умови, що організацію банди доведено). Суд має з'ясовувати, в якій саме формі особа вчинила бандитизм, та зазначати це у вироку з наведенням відповідних мотивів.

Організація озброєної банди – це будь-які дії, результатом яких стало створення банди. Організація такого об'єднання утворює склад бандитизму незалежно від того, чи встигли його учасники здійснити хоча б один напад.

Оскільки ст. 257 КК передбачено відповідальність за організацію банди, а не за організаційну діяльність щодо її створення, дії обвинувачених можна

кваліфікувати як закінчений бандитизм лише у випадках, коли банду дійсно було організовано (незалежно від того, чи вчинила банда хоча б один напад (усічений склад). Організаційна ж діяльність, яка не дала такого результату, може розцінюватись як замах на бандитизм.

Організацією озброєної банди належить визнавати створення як організованої групи чи злочинної організації, що вже озброєні, але ще не вчинили нападів, так і таких стійких об'єднань, які, щоб дістати зброю, вчиняють напади на військовослужбовців, працівників правоохоронних органів тощо. Уже в момент нападу з метою заволодіння зброєю ці об'єднання стають бандою, оскільки в такий спосіб її члени озброюються.

Під участю в озброєній банді слід розуміти не тільки безпосереднє здійснення нападів, а й сам факт вступу особи до неї чи вчинення будь-яких дій, спрямованих на створення сприятливих умов для її функціонування (надання транспорту, приміщень, здійснення фінансування та матеріально-технічного забезпечення, постачання зброї, підшукання об'єктів для нападу, зберігання зброї, злочинно набутого майна, коштів тощо). Проте в будь-якому разі участь у банді (як форма бандитизму) обов'язково передбачає членство особи в цьому об'єднанні, яке набувається шляхом вступу до останнього. Вчинення зазначених дій особою, яка не є учасником банди, належить розцінювати як пособництво у бандитизмі.

Участь у вчинюваному озброєною бандою нападі може брати й особа, яка не входить до її складу. Проте дії такої особи можна кваліфікувати за ст. 257 КК тільки в тому разі, коли вона усвідомлювала, що є учасником нападу, який вчинює банда. Якщо ж зазначена особа не брала безпосередньої участі у нападі, а лише якимось чином сприяла в його вчиненні, її дії слід вважати пособництвом. Особи, які не були учасниками банди і не усвідомлювали факту її існування, але в будь-який спосіб сприяли у вчиненні нею нападу, несуть відповідальність за злочин, що охоплювався їхнім умислом.

Суб'єкт кримінального правопорушення – фізична осудна особа, котра досягла 14-річного віку. Оскільки законом установлено відповідальність за сам факт організації банди, то особа, яка була одним із її організаторів, визнається виконавцем кримінального правопорушення, передбаченого ст. 257 КК, навіть якщо вона в подальшому не брала участі в діяльності банди.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом і спеціальною метою здійснення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих громадян.

Для вірної кваліфікації бандитизму слід пам'ятати, що дії, які полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, їх придбанні, виготовленні, ремонті, або в незаконному заволодінні радіоактивними матеріалами чи їх придбанні, або у виготовленні, ремонті холодної зброї, вчинені з метою організації банди, а також аналогічні дії учасників уже існуючої банди чи збут останніми зазначених предметів належить кваліфікувати за сукупністю кри-

мінальних правопорушень, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 чи ч. 2 ст. 263 КК.

Дії ж учасників банди, пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, ремонтом та передачею (один одному) предметів, якими вона озброєна, є складовими елементами бандитизму і додаткової кваліфікації за ст. 263 КК не потребують.

Слід ураховувати, що ст. 257 КК, яка містить законодавче визначення поняття бандитизму, не передбачає ні якихось конкретних цілей вчинюваних бандою нападів як обов'язкової ознаки складу цього кримінального правопорушення, ні відповідальності за вчинення її членами під час нападу злочинних діянь, які утворюють самостійні склади кримінальних правопорушень (крім відповідальності за організацію банди, участь у ній та у вчинюваних нею нападах). Тому в таких випадках належить керуватися положенням ст. 33 КК, згідно з яким за сукупності кримінальних правопорушень кожен із них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини КК. Такий підхід демонструють органи досудового слідства та суду.

Кваліфікація створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК). Кваліфікуючи цей злочин за **об'єктивною стороною**, потрібно пам'ятати, що законодавець передбачив наступні його форми:

1) створення не передбачених законами України воєнізованих формувань (ч. 1 ст. 260 КК); 2) участь у їхній діяльності (ч. 1 ст. 260 КК); 3) створення не передбачених законом збройних формувань (ч. 2 ст. 260 КК); 4) участь у їхній діяльності (ч. 2 ст. 260 КК); 5) керівництво зазначеними формуваннями (ч. 3 ст. 260 КК); 6) їхнє фінансування, постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки (ч. 3 ст. 260 КК); 7) участь у складі вказаних формувань у нападі на підприємства, установи, організації чи на громадян (ч. 4 ст. 260 КК).

Поняття воєнізованих або збройних формувань дане в примітках до ст. 260 КК Однак, воно не містить вказівки на всі необхідні істотні і достатні ознаки цих злочинних організацій Зокрема, в примітках 1 і 2 до ст. 260 КК не вказується ознака, вказана в назві та диспозиціях ч. 1 та ч 2 цієї статті, а саме, що ці формування не передбачені законами. Крім того, неповно розкрито специфічні ознаки цих організацій, що не дає змоги відмежувати їх від інших видів злочинних організацій.

З урахуванням викладених зауважень видається, що воєнізованими формуваннями слід вважати організації, яким, окрім загальних ознак злочинної організації, притаманні ще й такі: 1) вони схожі на передбачені законами України військові формування, але їх створення не передбачене законами України. Це означає, що або взагалі відсутній закон, який передбачає створення відповідної воєнізованої організації, або ж вони не належать (не є структурним підрозділом, не перебувають у підпорядкуванні) до жодного із легально існуючих воєнізованих формувань чи груп – ЗС, СБ, ПВ, УДО, військ ЦО,

внутрішніх військ МВС тощо; 2) вони мають організаційну структуру військового типу, що характеризується наявністю єдиноначальності, підпорядкованості та дисципліни. Це включає в себе: поділ формування на підрозділи з визначенням особового складу кожного із них та підпорядкованості відповідних структурних частин; встановлення військових або інших звань; дотримання субординації; використання однострої, знаків розрізнення; застосування засобів впливу та заохочення, характерних для війська тощо. При цьому під формуваннями слід розуміти організації, які складаються з відносно самостійних підрозділів; 3) воєнізований характер завдань і методів, які ставляться перед такою організацією, засобів, які нею використовуються. Це вказує, що організація ставить перед собою специфічні завдання, які можуть покладатися лише на офіційно створені формування. Це вирішення завдань громадсько-політичного характеру методами військових операцій – заволодіння певними територіями чи їх утримання; силова підтримка владних структур; придушення збройного чи іншого організованого або масового опору владі; депортація населення; встановлення режиму військового стану; знищення живої сили супротивника та його матеріальних засобів тощо.

Збройним формуванням є воєнізована група, яка характеризується такою специфічною (окрім загальних ознак злочинної організації та воєнізованого формування) рисою: незаконно має на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову або іншого виду зброю.

Частиною 4 ст. 260 КК не охоплюється участь у нападі осіб, які не є членами не передбаченого законом воєнізованого або збройного формування, оскільки закон передбачає відповідальність за участь у нападі в складі такої організації. Із врахуванням конкретних обставин справи, участь окремих осіб разом із членами незаконного воєнізованого чи збройного формування у нападі має кваліфікуватися за статтями КК, які передбачають відповідальність за злочини, що становлять собою напад, та за співучасть у злочині, передбаченому ч. 4 ст. 260 КК.

Поняття створення, керівництво, участь у діяльності та фінансування визначено при характеристиці ст. 255 КК.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний. За окремі злочини, вчинювані в ході нападів у складі воєнізованого чи збройного формувань у випадках, передбачених ч. 2 ст. 22 КК, відповідальність настає з 14-річного віку.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умислом. Ставлення до наслідків у вигляді загибелі людини (ч. 5 ст. 260 КК) характеризується непрямим умислом або необережністю, а до наслідків у вигляді заподіяння особі тяжкого тілесного ушкодження – прямим або непрямим умислом або необережністю.

Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення є загибель людей (ч. 4 ст. 260 КК) та настання інших тяжких наслідків (ч. 5 ст. 260 КК). Під загибеллю людей слід розуміти смерть двох або більше людей. Під інши-

ми тяжкими наслідками розуміються наслідки у вигляді заподіяння смерті або тяжкого тілесного ушкодження особі, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, спричинення великої матеріальної шкоди тощо.

3. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з тероризмом (ст.ст. 259 і 266 КК).

Кваліфікація завідомо неправдивого повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (ст. 259 КК).Суспільна небезпечність цього кримінального правопорушення полягає у поширення неправдивих відомостей створює обстановку загального страху і невпевненості, викликає недовіру до органів влади, може породити паніку, а тим самим порушує громадську безпеку.

З **об'єктивної сторони** злочин характеризується єдиною обов'язковою ознакою – суспільно небезпечною дією, яка полягає у завідомо неправдивому повідомленні про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками.

Цей злочин слід вважати закінченим з моменту вчинення неправдивого повідомлення. Це повідомлення може бути зроблене будь-яким способом (усно, письмово, за допомогою телефону, радіо, від свого імені чи анонімно) і доведене до широкого кола осіб чи повідомлене хоча б одній особі з тим, щоб воно набуло подальшого поширення. За своїм змістом воно стосується здійснення в майбутньому загальнонебезпечних дій і є неправдивим.

Кваліфікуючи такі дії, варто виходити з того, що суб'єкт цього кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умисною виною. При цьому особа точно, достовірно знає, що поширена нею інформація є неправдивою, розуміє, що такі повідомлення викликають обстановку страху серед населення, порушують громадську безпеку. Тим самим винний усвідомлює суспільно небезпечний характер своїх дій, передбачає їх суспільно небезпечні наслідки у вигляді шкоди громадській безпеці. Бажаючи настання таких наслідків – а це має місце тоді, коли винний прагне дезорганізувати діяльність підприємства, установи, організації, викликати паніку, – він діє з прямим умислом. Цей злочин може вчинюватись як з хуліганських, так і з інших особистих мотивів. Так, вироком Новгород-Сіверського районного суду Чернігівської області від 7 квітня 2009 р. було встановлено, що 30 січня 2009 р., о 15 год. 20 хв., підсудний О. з приміщення магазину в с. Слобідка Новгород-Сіверського району зателефонував до Новгород-Сіверського РВ УМВС України в Чернігівській області за номером "02" та повідомив, що під будівлю райвідділу закладено вибухівку, яку він має намір привести в дію. Під час судового засідання він пояснив, що такі дії вчинив через те, що напередодні співробітниками Новгород-Сіверського РВ УМВС було затримано його племінника. Суд вірно кваліфікував дії підсудного за ч. 1 ст. 259 КК України.

Кваліфікований вид кримінального правопорушення має місце тоді, коли він: 1) спричинив тяжкі наслідки, 2) вчинений повторно.

Тяжкі наслідки – поняття оціночне і визначається у кожному випадку з урахуванням обставин справи. Це може бути тривале порушення роботи транспорту, підприємств, організацій, спричинення матеріальної шкоди у великих розмірах, тривала перерва у функціонуванні систем забезпечення життєдіяльності населення на певній території, ускладнення міждержавних відносин тощо.

При визначенні повторності слід керуватись ч. 1 ст. 32 КК.

Кваліфікація погрози вчинення викрадання або використання радіоактивних матеріалів (ст. 266 КК). Предметом кримінального правопорушення є радіоактивні матеріали.

Кваліфікуючи злочин за **об'єктивною стороною**, слід пам'ятати, що її утворюють вчинення таких двох дій: 1) погроза вчинити викрадання радіоактивних матеріалів (ч. 1 ст. 266 КК); 2) погроза використати радіоактивні матеріали (ч. 2 ст. 266 КК).

Під погрозою вчинити розкрадання радіоактивних матеріалів слід розуміти доведений до сторонніх осіб намір протиправно, будь-яким способом заволодіти радіоактивними матеріалами й отримати можливість розпоряджатися ними на свій розсуд.

Погроза використати радіоактивні матеріали – це погроза застосувати шкідливі властивості таких матеріалів.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони цього кримінального правопорушення є обстановка, наявність якої дає підстави побоюватися здійснення відповідної погрози. Про наявність таких підстав можуть свідчити місце й час проголошення погрози, особа того, хто погрожує, відсутність належного контролю за радіоактивними матеріалами тощо.

Закінченим злочин вважається з моменту висловлення погрози і сприйняття її тим, кому вона адресована.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умислом і спеціальною метою (відповідно до змісту погрози): 1) примусити фізичну або юридичну особу, міжнародну організацію або державу вчинити будь-яку дію або утриматися від неї (ч. 1 ст. 266 КК); 2) спричинити загибель людей або інші тяжкі наслідки (ч. 2 ст. 266 КК).

4. Кваліфікація кримінальних правопорушень, що порушують правила поводження з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку (ст.ст. 262–265, 267–269 КК).

Кваліфікація викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК). Кваліфікуючи цей злочин, варто виходити з того, що **основним безпосереднім об'єктом** кримінального правопорушення є

убезпечення від неконтрольованого доступу до вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів. Виокремлення протиправного безоплатного заволодіння ними в спеціальну норму пояснюється тим, що ці дії порушують громадську безпеку.

Предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 262 КК, виступають: 1) зброя (крім гладко ствольної мисливської); 2) бойові припаси; 3) вибухові речовини; 4) вибухові пристрої; 5) радіоактивні матеріали.

Вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської) – це зброя, в якій снаряд (куля, шрот) приводиться в рух миттєвим звільненням хімічної енергії заряду (пороху або іншої пальної суміші). До зброї, яка е предметом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 262 КК, належать всі види бойової, спортивної, нарізної мисливської зброї, а також нетипова зброя, кустарно виготовлені чи перероблені, а також історичні зразки зброї. Це – гармати, міномети, кулемети, автомати, карабіни, гвинтівки, пістолети та револьвери тощо.

Бойові припаси – це патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші зібрані вироби, споряджені вибуховою речовиною та призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для вчинення вибуху.

Вибухові речовини – це порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки чи суміші, здатні вибухнути без доступу кисню.

Під вибуховими пристроями слід розуміти поєднання вибухових речовин із засобами ініціювання вибуху – зовнішніми джерелами імпульсу для здійснення вибуху (електродетонатор, капсуль-детонатор. вогнепровідний та детонаційний шнури тощо) та засобами управління (годинниковими, радіокерованими, ударної дії), завдяки чому такі пристрої придатні для застосування.

Радіоактивні матеріали - це матеріали, здатні до самовільного поділу, що супроводжується виділенням тепла, а також альфа-, бета- і гама випромінюванням, порядок обігу яких регламентовано спеціальними нормативними актами. Предметом аналізованого кримінального правопорушення радіоактивні матеріали є за умови, що кількість речовини та інтенсивність випромінювання настільки великі, що здатні заподіяти шкоду здоров'ю людини.

Об'єктивна сторона даного кримінального правопорушення включає в себе вчинення таких дій щодо вказаних предметів: 1) викрадення; 2) привласнення; 3) вимагання; 4) заволодіння шляхом шахрайства; 5) заволодіння шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 262 КК); 6) розбій (ч. 3 ст. 262 КК).

Розбій з метою заволодіння вибуховим пристроєм кваліфікується за ст. 187 КК.

Оскільки незаконне заволодіння вогнепальною зброєю (крім гладкоствольної мисливської), бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями є самостійним складом кримінального правопорушення, подальші їх носіння, зберігання, ремонт, передача чи збут утворюють реальну

сукупність кримінальних правопорушень, передбачених ст. 262 та ч. 1 ст. 263 КК. Так, вироком Коропського районного суду Чернігівської області від 26 лютого 2008 р. встановлено, що 13 грудня 2007 р., приблизно о 19 год. громадянин А., маючи на меті скоєння крадіжки металобрухту з нежилого домоволодіння померлого, зайшов до господарського сараю, де на полиці виявив обріз мисливської рушниці. Відмовившись від крадіжки майна він таємно від оточуючих викрав даний обріз і заховав біля паркану даного домоволодіння. 14 грудня 2007 р., взявши обріз зі схованки, приніс його до будинку громадянина Б. Приблизно о 12 год. був затриманий співробітниками міліції і в ході огляду у громадянина А. під полою кожуха був виявлений обріз мисливської двоствольної рушниці 16 калібру моделі CANONS DARNE 65, виробництва Франції, який згідно висновку експерта № 13 від 14 січня 2008 р. є вогнепальною зброєю. Таким чином, дії А. судом були вірно кваліфіковані як умисне викрадення вогнепальної зброї та незаконне носіння і зберігання вогнепальної зброї без передбаченого законом дозволу за ч. 1 ст. 262 та ч. 1 ст. 263 КК України.

Незаконне заволодіння радіоактивними матеріалами та подальше їх носіння, зберігання, використання тощо слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 262 КК і залежно від наслідків – ч. 1 чи ч. 2 ст. 265 КК.

Термінологія, яка використовується у законі для позначення відповідних дій у складі даного кримінального правопорушення, показує, що ці дії є однорідними аналогічним діям, які утворюють об’єктивну сторону кримінальних правопорушень проти власності.

При кваліфікації кримінальних правопорушень, передбачених ст. 262 КК слід пам’ятати, що у разі викрадення складових частин, деталей чи вузлів, комплект яких дозволяє виготовити придатну до використання вогнепальну зброю, дії винної особи слід розцінювати як закінчений злочин і кваліфікувати за ч. 1 ст. 262 КК.

Викрадення складових частин і деталей бойових припасів, що містять вибухові речовини (запали, детонатори, підривники, гранати без підривників тощо), теж потрібно кваліфікувати за ч. 1 ст. 262 КК як закінчене викрадення таких речовин.

Якщо винна особа незаконно заволоділа не придатними до використання вогнепальною зброю, бойовими припасами або їх частинами чи деталями, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, помилково вважаючи їх такими, що можуть бути використані за призначенням, вчинене належить розцінювати як замах на заволодіння цими предметами і кваліфікувати за ч. 2 ст. 15 та відповідною частиною ст. 262 КК.

Незаконне заволодіння завідомо несправною вогнепальною зброєю (наприклад, учбовою) і приведення її в придатний до використання за призначенням стан необхідно кваліфікувати як заволодіння чужим майном та незаконне виготовлення вогнепальної зброї. Так само мають кваліфікуватися дії

винного й у тому разі, коли для виготовлення придатної до використання зброї частина деталей була ним викрадена, а решта виготовлена самостійно чи придбана будь-яким іншим чином.

Суб'єктом цього кримінального правопорушення, зчиненого шляхом крадіжки, грабежу, розбою і вимагання, може бути осудна особа, яка досягла 14-річного віку, а у разі його вчинення в інший спосіб – 16-річного віку. Окрім цього, при вчиненні привласнення та заволодіння шляхом зловживання службовим становищем суб'єкт є спеціальним.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умисною виною. При цьому особа повинна знати про те, що предмет, яким вона заволодіває, належить до зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів, розуміти небезпечні властивості таких предметів та те, що заволодіння ними здійснюється протиправним способом.

Кваліфікованими видами кримінального правопорушення є вчинення його: 1) повторно; 2) за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 262 КК).

Особливо кваліфікований вид кримінального правопорушення (ч. 3 ст. 262 КК) має місце тоді, коли дії, передбачені ч. 1 або 2 ст. 262 КК, вчинені організованою групою. Особливо кваліфікованим видом вимагання предметів цього кримінального правопорушення (крім вибухових пристроїв) є вимагання, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я (ч. 3 ст. 262 КК). Вимагання вибухових пристроїв, поєднане з насильством, небезпечним для життя і здоров'я, кваліфікується за ст. 189 КК.

Кваліфікація незаконного поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК). Визначальною ознакою при кваліфікації таких кримінальних правопорушень є **предмет**:

1) вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської);
2) бойові припаси;
3) вибухові речовини;
4) вибухові пристрої (ч. 1 ст. 263);
5) холодна зброя (кинджали, фінські ножі, кастети) (ч. 2 ст. 263).

Усі ці предмети призначені для ураження живої цілі, знищення чи пошкодження навколишнього середовища.

Про поняття вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин та вибухових пристроїв більш докладно розглянуто при розгляді питань кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 262 КК.

Холодна зброя – це предмети, що відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, які справляють колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблювальний або ударний ефект (багнет, стилет, ніж, кинджал, арбалет, нунчаки, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі силою м'язів людини або дією механічного пристрою.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, полягає в носінні, зберіганні, придбанні, виготовленні, ремонті, передачі або збуті вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК, – у носінні, виготовленні, ремонті чи збуті кинджалів, фінських ножів, кастетів або іншої холодної зброї без указаного дозволу. Тож зберігання, придбання та передача холодної зброї не тягнуть кримінальної відповідальності.

Злочин наявний лише за умови, що зазначені дії вчиняються без передбаченого законом дозволу, тобто є незаконними.

Незаконне носіння холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв – це умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії з їх переміщення, транспортування особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо).

Незаконне зберігання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв – це умисні дії, що полягають у володінні (незалежно від тривалості в часі) без відповідного дозволу чи із простроченням його дії будь-яким із зазначених предметів, що перебуває не при особі, а в обраному нею місці.

Незаконне придбання вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв – це умисні дії, пов'язані з їх набуттям (окрім викрадення, привласнення, вимагання чи заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) усупереч передбаченому законом порядку – в результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання як подарунка, на відшкодування боргу тощо.

Незаконне виготовлення холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв – це умисні, вчинені без передбаченого законом дозволу дії з їх створення чи перероблення, внаслідок чого вони набувають відповідних характерних властивостей.

Ремонт холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів або вибухових пристроїв – це таке відновлення характерних властивостей зазначених предметів через заміну чи реставрацію зношених або непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням.

Незаконна передача вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв – це на-

дання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням без передбаченого законом дозволу.

Незаконний збут холодної, вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв – це умисна передача їх іншій особі поза встановленим порядком через продаж, обмін, дарування, сплату боргу тощо.

Злочин є закінченим з моменту вчинення хоча б однієї із зазначених вище дій (формальний склад).

Спеціальні питання кваліфікації та призначення покарання за цей злочин, тлумачення певних термінів і понять, відмежування його від інших кримінальних правопорушень розкриваються в ППВСУ "Про судову практику в справах про викрадення та інше незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями чи радіоактивними матеріалами " від 26 квітня 2002 р. № 3. Так, якщо викрадення вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів та їх незаконне носіння, зберігання, передача чи збут здійснені для вчинення іншого кримінального правопорушення, такі дії мають кваліфікуватися за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених відповідною частиною ст. 262 і ч. 1 ст. 263 або ст. 265 КК, а також як готування чи замах до вчинення іншого кримінального правопорушення.

За сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 257 і ст. 262 або ч. 1 ст. 263 КК, належить кваліфікувати незаконне заволодіння чи незаконне придбання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв або радіоактивних матеріалів, вчинені з метою організації банди чи використання цих предметів членами вже існуючої банди.

Суб'єкт кримінального правопорушення – загальний, тобто фізична осудна особа, котра досягла 16-річного віку.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується прямим умислом.

Частина 3 ст. 263 КК передбачає заохочувальну норму, відповідно до якої звільняється від кримінальної відповідальності особа, що вчинила злочин, передбачений частинами 1 або 2 цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини чи вибухові пристрої.

Незаконне поводження зі зброєю, боєприпасами, вибуховими речовинами чи вибуховими пристроями з метою вчинення з їх використанням іншого кримінального правопорушення становить ідеальну сукупність кримінальних правопорушень і має тягти відповідальність за ст. 263 КК і за готування до іншого відповідного кримінального правопорушення.

Кваліфікація недбалого зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК). У зв'язку із загально небезпечними властивостями зазначених предметів встановлюються спеціальні правила їх зберігання особа-

ми які володіють зброєю та бойовими припасами на законних підставах Недотримання цих правил загрожує тим, що такі предмети потраплять до рук сторонніх осіб та будуть неправомірно використані ними Хоча відповідні правила адресовані тим хто володіє відповідними предметами на законних підставах, до відповідальності за ст. 264 КК мають притягатися й особи, які зберігають їх незаконно, вчиняючи ще й злочин, передбачений ст. 263 КК.

Предметом кримінального правопорушення є: 1) вогнепальна зброя 2) бойові припаси. На відміну від розглянутих вище кримінальних правопорушень (ст.ст. 262 і 263 КК), у даному складі кримінального правопорушення предметом є будь-яка вогнепальна зброя, включаючи і гладкоствольну мисливську та боєприпаси до такої зброї. Така зброя і боєприпаси виступають предметом даного кримінального правопорушення тоді, коли вони зберігаються як законно, так і незаконно. Не є предметом цього кримінального правопорушення вибухові речовини і вибухові пристрої.

З об'єктивної сторони злочин характеризується недбалим зберіганням вказаних предметів кримінального правопорушення. Воно має місце тоді коли не виконані передбачені нормативним актами умови зберігання зброї або бойових припасів, насамперед ті, які спрямовані на убезпечення їх від сторонніх осіб.

Обов'язковою ознакою кримінального правопорушення є суспільно небезпечні наслідки у вигляді: 1) загибелі людей, 2) інших тяжких наслідків.

Загибель людей означає смерть хоча б однієї особи До інших тяжких наслідків належать, зокрема, заподіяння тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження. Ці наслідки повністю охоплюються ст. 264 КК і додаткової кваліфікації за ст. 119 і 128 КК не потребують.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона характеризується необережною виною у вигляді злочинної самовпевненості Знаючи небезпечні властивості зброї та бойових припасів і правила поводження з ними, винний завжди передбачає можливість заподіяння ними шкоди, що виключає злочинну недбалість. Тобто, недбало зберігаючи зброю або бойові припаси, винний передбачає можливість настання наслідків, але легковажно розраховує на їх відвернення При цьому особа необґрунтовано розраховує на обачність інших осіб, на те, що вони не використають зброю чи боєприпаси, які зберігаються з порушенням встановлених правил.

Кваліфікація незаконного поводження з радіоактивними матеріалами (ст. 265 КК). Безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення є громадська безпека в частині убезпечення від шкоди, яку можуть спричинити радіоактивні матеріали.

Предметом цього кримінального правопорушення є радіоактивні матеріали, що перебувають в будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді. До них належать: 1) джерела іонізуючого випромінювання;

2) радіоактивні речовини; 3) ядерні матеріали, що пере бувають у будь-якому фізичному стані в установці або виробі чи в іншому вигляді.

Джерела іонізуючого випромінювання – це фізичний об'єкт, окрім ядерних установок, що містить радіоактивну речовину, або технічний пристрій, який створює або за певних умов може створювати іонізуюче випромінювання. Під іонізуючим випромінюванням розуміють потік електрично заряджених часток (атомів, протонів), тобто електромагнітні чи корпускулярні промені, які випромінюються джерелами іонізуючого випромінювання. До джерел іонізуючого випромінювання належать, зокрема, транспортні засоби, устаткування, інші предмети, що побували в зонах радіаційного забруднення і набули радіоактивності.

Радіоактивна речовина – речовина, яка створює або в певних умовах здатна створювати іонізуюче випромінювання.

Ядерні матеріали – це ядерне паливо, за винятком природного урану та збідненого урану, яке може виділяти енергію шляхом самопідтримуваного ланцюгового процесу ядерного поділу поза ядерним реактором самостійно або у комбінації з будь-яким іншим матеріалом, та радіоактивні продукти і відходи, за винятком невеликої кількості радіоактивних продуктів, радіоактивних відходів та ядерного палива, що встановлюються нормами, правилами і стандартами з ядерної і радіаційної безпеки, за умови, що ця кількість не перевищує максимальні межі, встановлені Радою керуючих Міжнародного агентства з атомної енергії.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення полягає у виконанні таких дій щодо радіоактивних матеріалів без відповідного дозволу: 1) придбання; 2) носіння; 3) зберігання; 4) використання; 5) передача; 6) видозмінення; 7) знищення; 8) розпилення; 9) руйнування.

Під придбанням, носінням, зберіганням радіоактивних матеріалів розуміються такі ж дії, як і щодо вогнепальної зброї.

Використання радіоактивних матеріалів – це отримання їх корисних властивостей, застосування як джерела іонізуючого випромінювання. Передача радіоактивних матеріалів охоплює як оплатне, так і безоплатне їх вручення постійно чи тимчасово іншій особі.

Видозмінення радіоактивних матеріалів – це перетворення радіоактивних матеріалів із одного виду в інший. При цьому мається на увазі зміна агрегатного стану (з твердого на рідкий чи газоподібний) проведення хімічних реакцій з такими матеріалами, внаслідок чого змінюється їх хімічна формула; зміна концентрації (збагачення) радіоактивних матеріалів; ядерні реакції, які призводять до переходу радіоактивної речовини в інший вид за складом елементів.

Знищення радіоактивних матеріалів означає приведення до такого стану, коли вони не можуть бути використані за цільовим призначенням. Воно включає в себе хімічні перетворення, механічні ушкодження, фізичні зміни, у т.ч. і на ядерному рівні. Це, зокрема, пошкодження джерел іонізуючого ви-

промінення, внаслідок чого припиняється направлений і контрольований потік електромагнітних чи корпускулярних часток; введення до радіоактивних речовин домішок, які перешкоджають збагаченню таких речовин, що є умовою їх подальшого застосування в промисловості, медицині, науці, зміни до ядерного палива, через які воно втрачає здатність підтримувати ядерну реакцію; приведення радіоактивних продуктів і відходів до стану, в якому унеможливлюється чи утруднюється їх утилізація.

Розпилення радіоактивних матеріалів – це їх розпорошення дрібними частками по багатьох місцях, що призводить до зниження їх концентрації і втрати радіаційних властивостей. При цьому відбувається зменшення інтенсивності випромінювання до таких меж, коли такі матеріали не можуть бути зібрані та використані за призначенням. Розпилення може здійснюватися шляхом випуску радіоактивних газів в атмосферу, виливання рідких радіоактивних матеріалів у водні об'єкти, розсипання порошку над поверхнею, а також через змішування радіоактивних матеріалів з комунальними чи виробничими відходами, додавання їх у сировину, з якої продукуються вироби тощо.

Руйнування радіоактивних матеріалів – це також один із способів їх приведення до непридатного стану. Воно охоплює, насамперед, фізичні зміни – механічні пошкодження захисних оболонок джерел іонізуючого випромінювання, збірок ядерних тепловиділяючих елементів і т.п. Крім того, руйнуванням є зміни на ядерному рівні – перетворення одних матеріалів на інші шляхом опромінення, проведення ядерної реакції.

Відповідним дозволом є ліцензія на здійснення відповідної діяльності з радіоактивними матеріалами або ж разовий дозвіл на проведення операцій (дій) такими матеріалами в певному конкретному випадку. При цьому потрібно, щоб дозвіл було видано уповноваженим на те органом в межах його компетенції; дії вчинювались у межах строків, визначених у дозволі; виконувалися дії з дотриманням видів і розмірів радіоактивних матеріалів, визначених у дозволі; були дотримані вимоги щодо використовуваного устаткування, технології поводження з радіоактивними матеріалами тощо.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умисною або необережною виною. Суб'єктивне ставлення до наслідків, вказаних у ч. 2 ст. 265 КК може виражатися лише в необережності.

Кваліфікований вид кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 265 КК) утворюють зазначені вище дії, які спричинили: 1) загибель людей; 2) інші тяжкі наслідки.

Під загибеллю людей слід розуміти смерть хоча б однієї особи. До інших тяжких наслідків можуть бути віднесені заподіяння потерпілому тяжкого тілесного ушкодження, заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень кільком особам. Крім того, тяжкі наслідки можуть полягати у специфічній шкоді, яка викликана радіаційним забрудненням території чи певних об'єктів і полягає у неможливості їх використання, необхідністю великих матеріаль-

них витрат на дезактивацію, відселення людей, завезення незабруднених продуктів харчування і т.п.

Кваліфікація порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами (ст. 267 КК). Безпосередній об'єкт кримінального правопорушення – громадська безпека в частині убезпечення від порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами.

Предметом кримінального правопорушення є: 1) вибухові речовини; 2) радіоактивні матеріали (ч. 1 ст. 267 КК); 3) легкозаймисті речовини; 4) їдкі речовини (ч. 2 ст. 267 КК).

Зміст понять вибухові речовини та радіоактивні матеріали ми розглядали у попередніх підрозділах.

Легкозаймисті речовини – це тверді, рідкі, газоподібні та пилоподібні речовини, які здатні спалахувати внаслідок дії незначних факторів. До них належать: самозаймисті речовини, які загоряються внаслідок контакту з атмосферним киснем, водою, іншими окислювачами (білий фосфор, металевий натрій, сірка тощо); речовини, які загоряються від удару, стискання (як правило, гази). Легкозаймистими є деякі вибухові речовини: рідини, з температурою спалаху парів до 28 °С включно; інші речовини (переважно, рідини) з температурою спалаху не більше 61 °С. Таким чином, легкозаймистими вважаються речовини, які здатні почати горіти внаслідок підвищення їх температури, іскри, інших чинників, тобто без ініціювання зовнішнім полум'ям. Тим більше вони загоряються внаслідок дії термічних факторів. Для таких речовин характерним є швидкий процес горіння і висока його температура. Це й зумовлює особливу небезпеку відповідних предметів та необхідність дотримання щодо них спеціальних правил безпеки.

До їдких речовин належать ті, які швидко вступають в хімічну реакцію з іншими матеріалами, роз'їдаючи їх, – подразнюють чи знищують живі тканини, розчиняють чи змінюють структуру більшості неорганічних речовин. Це всі види кислот та лугів (сірчана кислота, їдкий натр тощо). Предметом аналізованого кримінального правопорушення відповідна кислота чи луг можуть бути визнані лише тоді, коли з урахуванням їх концентрації та кількості, фізичного стану, тари, що використовується, речовина здатна заподіяти шкоду громадській безпеці. Наприклад, не можуть бути віднесені до їдких речовин, за незаконні дії з якими настає кримінальна відповідальність, харчові розчини оцтової кислоти, луги, які входять до складу косметичних засобів тощо.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення виражається у таких формах: 1) порушення правил зберігання, використання, обліку, перевезення вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів; 2) порушення інших правил поводження з ними; 3) незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем (ч. 1 ст. 267 КК); 4) незаконне пересилання поштою або вантажем легкозаймистих або їдких речовин (ч. 2 ст. 267 КК).

Обов'язковою ознакою простих складів цих кримінальних правопорушень є спричиненнясуспільно небезпечних наслідків. При цьому обов'язковою ознакою кримінального правопорушення у його першій – третій формах є створення небезпеки: 1) загибелі людей; 2) настання інших тяжких наслідків, а у четвертій формі – загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Наслідки у вигляді загибелі людей або інших тяжких наслідків утворюють кваліфікований вид складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 267 КК (їх зміст було розкрито при розгляді питань кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 265 КК).

Суб'єктом кримінального правопорушення є особа, на яку покладено обов'язки по дотриманню відповідних правил.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення визначається ставленням до наслідків і характеризується необережністю. Ставлення ж винного до порушення вказаних у ст. 267 КК правил може бути умисним або необережним.

Кваліфікація порушення вимог режиму радіаційної безпеки (ст. 267[1] КК). Суспільна небезпечність цього кримінального правопорушення полягає в тому, що створюється можливість загибелі людей або настання інших тяжких наслідків або їх реального спричинення.

Предметом цього кримінального правопорушення є продукти харчування рослинного та тваринного походження, промислова або інша продукція, тварини, риба, рослини або будь-які інші предмети, для переміщення яких за межі зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення, необхідний передбачений законом дозвіл або проведення дозиметричного контролю.

З об'єктивної сторони злочин виражається у переміщенні за межі зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення без отримання передбаченого законом дозволу або проведення дозиметричного контролю предмету даного кримінального правопорушення.

Під переміщенням слід розуміти зміну його місцезнаходження – зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення на інше місце, розташоване за межами таких зон. Способи вчинення такого кримінального правопорушення можуть бути різними – винесення, вивезення предмета кримінального правопорушення та інші. Переміщення здійснюється із порушенням зазначеного вище встановленого порядку. Склад кримінального правопорушення сформульований законодавцем як формальний.

Злочин вважається закінченим з моменту переміщення. У зв'язку з чим наведемо приклад: вироком Славутицького міського суду Київської області від 18 березня 2009 р. встановлено, що 31 січня 2009 р. біля 16 год., громадянин А., перебуваючи у районі третьої черги Чорнобильської АЕС, серед металоконструкцій непрацюючого вантажопідйомного крана знайшов вісім мотків з мідним дротом та двадцять один мідний контакт, які він, діючи з корисливих мотивів, заховав у салоні та моторному відсіку автомобіля марки ВАЗ-

2121 та намагався без передбаченого законом дозволу та без проведення дозиметричного контролю вивезти за межі зони відчуження з метою подальшого збуту на пункт прийому металобрухту в смт. Іванків Київської області. Тим самим громадянин А. вчинив дії, що порушують вимоги радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення, порушивши вимоги п. 5 ст. 12 розділу 2 Закону України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи». Таким чином А. вчинив з прямим умислом діяння, безпосередньо спрямоване на вчинення кримінального правопорушення, але не виконав усіх дій, які вважав необхідними для доведення кримінального правопорушення до кінця з причин, що не залежали від його волі, оскільки близько 18 год. при виїзді за межі десятикілометрової зони відчуження на контрольно-пропускному пункті «Лелів» при перевірці працівниками міліції автомобіля було виявлено зазначений мідний дріт та мідні контакти загальною вагою 44 кг., які були вилучені працівниками міліції відділу зони ЧАЕС ГУ МВС України у Київській області. Дії А. були правильно кваліфіковані судом за ч. 3 ст. 15, ч. 3 ст. 2671 КК України як незакінчений замах на порушення вимог режиму радіаційної безпеки.

Суб'єкт кримінального правопорушення за частинами 1–3 ст. 2671 КК – загальний, за ч. 4 – службова особа або особа, яка вчинила злочин, передбачений ст. 2671 КК повторно.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом, мотиви та мета не впливають на кваліфікацію.

Також ч. 4 цієї статті передбачає **кваліфікуючі ознаки** у вигляді спричинення загибелі людей та інших тяжких наслідків. Зміст цих понять аналізувався розкрито при розгляді питань кваліфікації кримінального правопорушення, передбаченого ст. 265 КК. До порушення вимог радіаційного режиму можливий лише прямий умисел, а щодо загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків – лише необережність (як злочинна самовпевненість, так і злочинна недбалість). При порушенні вимог режиму радіаційної безпеки і умисному заподіянні шкоди відповідальність повинна наступати за сукупністю даного кримінального правопорушення та умисного кримінального правопорушення проти життя, здоров'я, власності.

Кваліфікація незаконного ввезення на територію України відходів і вторинної сировини (ст. 268 КК). Неконтрольоване розповсюдження таких предметів загрозливе для життя і здоров'я людей, природного середовища матеріальних цінностей – тобто воно порушує громадську безпеку.

Предметом кримінального правопорушення є: 1) відходи; 2) вторинна сировина (ч. 1 ст. 268 КК); 3) речовини або матеріали, що належать до категорії небезпечних відходів, які забороняються до ввезення на територію України (ч. 2 ст. 268 КК).

Поняттям відходів охоплюються будь-які речовини, матеріали предмети, які утворюються у процесі діяльності людини і в подальшому не використо-

вуються за місцем утворення чи виявлення, яких власник позбувається, має намір або повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення. При цьому радіоактивними відходам вважаються матеріальні об'єкти та субстанції, активність радіонуклідів або радіоактивне забруднення яких перевищує межі, встановлені діючими нормами, за умов, що використання цих об'єктів та субстанцій не передбачається.

Вторинна сировина – це залишки виробництва та побуту (вже використана сировина, тара, відпрацьовані матеріали), які придатні для переробки і використовуються повторно.

Речовини або матеріали, що належать до категорії небезпечних відходів, які забороняються до ввезення, – це відходи, фізичні, хімічні чи біологічні характеристики яких створюють або можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини, та які потребують спеціальних методів поводження з ними. До них, зокрема, належать, непотрібні фармацевтичні товари, ліки та препарати, свиняча гноївка (фекалії), каналізаційний мул, азбест (пил та волокна).

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення включає в себе вчинення таких дій щодо зазначених предметів: 1) ввезення на територію України без належного дозволу відходів або вторинної сировини; 2) транзит через територію України без належного дозволу відходів або вторинної сировини (ч. 1 ст. 268 КК); 3) ввезення на територію України речовин або матеріалів, що належать до категорії небезпечних відходів, які забороняються до ввезення; 4) транзит через територію України речовин або матеріалів, що належать до категорії небезпечних відходів, які забороняються до ввезення (ч. 2 ст. 267 КК).

Під ввезенням на територію України без належного дозволу відходів або вторинної сировини розуміється фактичне переміщення відходів чи вторинної сировини через митний кордон України на її територію.

Транзит через територію України без належного дозволу відходів або вторинної сировини – це переміщення відходів чи вторинної сировини під митним контролем через територію України між двома пунктами або в межах одного пункту на митному кордоні України.

Ввезення або транзит відходів чи вторинної сировини без належного дозволу має місце тоді, коли: дозвіл відсутній взагалі; дозвіл виданий неуповноваженим на те органом; порушені умови щодо кількості, видів, упаковки тощо відходів чи вторинної сировини; не дотримані вимоги щодо строків, місця ввезення, маршруту транзитного перевезення.

Можливості надання дозволу на ввезення на територію України чи транзит через її територію речовин або матеріалів, що належать до категорії небезпечних відходів, законодавство України не передбачає.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом.

Кваліфікація незаконного перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймистих речовин (ст. 269 КК). Вибух чи загоряння вибухових або легкозаймистих речовин на повітряних суднах здатні спричинити велику шкоду як для екіпажу і пасажирів цих суден, так і для невизначеного кола інших осіб.

Предметом кримінального правопорушення є: 1) вибухові речовини; 2) легкозаймисті речовини. Зміст цих понять розглянуто у попередніх підрозділах.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення включає дві обов'язкові ознаки: 1) діяння – незаконне перевезення зазначених речовин; 2) місце вчинення кримінального правопорушення – повітряне судно.

Під перевезенням слід розуміти дії, внаслідок яких вибухові або легкозаймисті речовини переміщаються в повітряному судні від моменту закривання його дверей перед початком польоту до їх відкривання після завершення польоту. При цьому не має значення, де саме знаходяться відповідні речовини – в одязі особи, яка перебуває на борту повітряного судна, в її ручній поклажі, багажі. Незаконним, перевезення буде тоді, коли воно здійснене: щодо вибухових або легкозаймистих речовин, які взагалі заборонені для перевезення повітряними судами; з порушенням вимог щодо кількості, упаковки речовин, які дозволені для перевезення: без отримання спеціального дозволу, який передбачений для перевезення певних видів вибухонебезпечних або легкозаймистих речовин.

Повітряне судно – це літальний апарат, що тримається в атмосфері за рахунок його взаємодії з повітрям, відмінної від взаємодії з повітрям, відбитим від земної поверхні, і здатний маневрували в тривимірному просторі. До повітряних суден належать як ті, що важчі за повітря (літаки, гелікоптери, планери), так і легші (дирижаблі). Водночас не є повітряними суднами апарати, які підтримуються в повітрі близько до поверхні води чи землі за рахунок тиску повітря, відбитого від поверхні – судна, човни, всюдиходи на повітряній подушці.

Склад кримінального правопорушення, передбачений ч. 1 ст. 269 КК, – формальний. Злочин вважається закінченим з моменту початку вказаного перевезення.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується умисним ставленням винного до незаконного перевезення зазначених у ч. 1 ст. 269 КК предметів і необережним ставленням до наслідків, передбачених ч. 2 ст. 269 КК.

Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення є спричинення ним: 1) загибелі людей; 2) інших тяжких наслідків.

5. Кваліфікація кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням спеціальних правил (ст.ст. 261 та 270 КК).

Кваліфікація нападу на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261 КК). Кваліфікуючи цей злочин, варто виходити з того, що **основним безпосереднім об'єктом** кримінального правопорушення є безпека об'єктів, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Порушення недоторканності таких об'єктів, протиправне насильницьке проникнення на них загрожує порушенням технологічного процесу, порядку зберігання загальнонебезпечних предметів, а тим самим життю, здоров'ю, іншим правоохоронюваним благам, всій громадській безпеці.

Об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення – це підприємства, сховища, транспортні засоби, наукові установи, військові частини та інші об'єкти, на яких виготовляються, зберігаються, використовуються або якими транспортуються радіоактивні, хімічні, біологічні та вибухонебезпечні матеріали, речовини, предмети. Такі об'єкти виступають предметом даного кримінального правопорушення. Правові та організаційні засади діяльності зазначених об'єктів передбачені законом України "Про об'єкти підвищеної небезпеки" від 18 січня 2001 року.

З об'єктивної сторони злочин характеризується нападом на зазначені об'єкти. Про поняття нападу див. ст. 257 КК. При вчиненні цього кримінального правопорушення він полягає у подоланні опору охорони чи інших працівників відповідного об'єкта шляхом застосування насильства чи погрози, встановленні над усім таким об'єктом чи його частиною фактичного контролю, отриманні можливості розпоряджатися предметами, які становлять підвищену небезпеку для оточення.

Суб'єкт кримінального правопорушення загальний.

Суб'єктивна сторона нападу на об'єкти, які становлять підвищену небезпеку для оточення, характеризується умисною виною і спеціальною метою – захоплення, пошкодження або знищення таких об'єктів. При цьому винний розуміє, що його діяння спрямоване проти об'єкта, на якому розміщені загальнонебезпечні предмети, знає про потенційну шкідливість таких речовин. Тим самим винний усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї дії та передбачає можливість заподіяння шкоди громадській безпеці.

Кваліфікація порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК). Предметом цього кримінального правопорушення виступає майно, природні ресурси або інші предмети, які здатні горіти.

Об'єктивна сторона кримінального правопорушення (ч. 1 ст. 270 КК) містить три обов'язкові ознаки:

1) діяння у формі порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки;

2) наслідки, що виявляються у виникненні пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі;

3) причиновий зв'язок між указаними діянням і наслідками.

Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки може полягати як у дії, так і в бездіяльності. Встановлені законодавством вимоги пожежної безпеки – це положення, що встановлюють норми та правила щодо запобігання виникненню пожежі (містяться в законах, стандартах, інструкціях тощо). Пожежа – це неконтрольоване горіння предметів поза спеціальним вогнищем, яке створює безпосередню небезпеку для життя та здоров'я людини, власності, довкілля, нормальної діяльності підприємств, організацій чи установ або заподіює їм шкоду. Шкода здоров'ю людей – це заподіяння внаслідок пожежі хоча б одній особі опіків, травм, які оцінюються як легкі чи середньої тяжкості тілесні ушкодження. Майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, що в 300 і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 270).

Спеціальні питання кваліфікації та призначення покарання за цей злочин, тлумачення певних термінів і понять, відмежування його від інших кримінальних правопорушень розкриваються в ППВСУ "Про судову практику в справах про знищення державного та колективного майна шляхом підпалу або внаслідок порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки" від 2 липня 1976 р. № 4.

Злочин є закінченим з моменту настання суспільно небезпечних наслідків, передбачених ч. 1 ст. 270 КК (матеріальний склад).

Суб'єкт кримінального правопорушення спеціальний, тобто особа (як службова, так і приватна), на яку покладено обов'язки дотримуватися відповідних правил.

Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення характеризується необережністю щодо наслідків. Порушення може бути як умисним, так і необережним.

Кваліфікуючими ознаками кримінального правопорушення(ч. 2 ст. 270 КК) є спричинення ним: 1) загибелі людей; 2) майнової шкоди в особливо великому розмірі; 3) інших тяжких наслідків.

Загибель людей – це смерть хоча б однієї особи. Наприклад, вироком Гадяцького районного суду Полтавської області від 14 січня 2008 р. було встановлено, що в автомобілі була несправна газова установка. Громадянин А., не маючи досвіду заправки автомобіля з газового балону, при спробі заправити автомобіль, порушив правила пожежної безпеки, внаслідок чого скупчений в салоні автомобіля газ вибухнув та сталося загоряння машини. В цей час поруч з автомобілем знаходився його малолітній син, який від пожежі отримав опіки всього тіла, несумісні з життям. Дії А. були вірно кваліфіковані судом за ч. 2 ст. 270 КК України як порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило виникнення пожежі, що спричинило загибель людини.

Майнова шкода вважається заподіяною в особливо великих розмірах, якщо прямі збитки становлять суму, що в 1000 та більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 270 КК).

Інші тяжкі наслідки – це заподіяння хоча б одній особі тяжких тілесних ушкоджень або середньої тяжкості тілесних ушкоджень кільком особам, порушення роботи транспорту, зв'язку тощо.

6. Загрози безпеці громадян, які визначені в адміністративному праві

Адміністративні правопорушення, які посягають на безпеку громадян, а також на їх життя і здоров'я зафіксовані у Кодексі України про адміністративні правопорушення. За порушення встановлених зазначеними стаття Кодексу України про адміністративні правопорушення вимог настає адміністративна відповідальність, яка відрізняється від кримінальної відповідальності і визначається як адміністративні стягнення.

Стаття 173. Дрібне хуліганство

Дрібне хуліганство, тобто нецензурна лайка в громадських місцях, образливе чіпляння до громадян та інші подібні дії, що порушують громадський порядок і спокій громадян, -

Стаття 173-1. Поширювання неправдивих чуток

Поширювання неправдивих чуток, що можуть викликати паніку серед населення або порушення громадського порядку, -

Стаття 173 - 2. Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування

Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, -

Стаття 173 - 3. Виготовлення та пропаганда георгіївської (гвардійської) стрічки

Публічне використання, демонстрація або носіння георгіївської (гвардійської) стрічки чи її зображення -

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, якщо вони вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, виготовлення або поширення георгіївської (гвардійської) стрічки чи її зображення -

Примітка. Положення цієї статті не застосовуються у випадках, передбачених частиною третьою статті 4 Закону України "Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки".

Стаття 173 – 4 Булінг (цькування) учасника освітнього процесу

Булінг (цькування), тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого, -

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене малолітніми або неповнолітніми особами віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, -

тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до сорока годин.

Діяння, передбачене частиною другою цієї статті, вчинене малолітньою або неповнолітньою особою віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років, -

тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Неповідомлення керівником закладу освіти уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу -

тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправні роботи на строк до одного місяця з відрахуванням до двадцяти процентів заробітку.

Стаття 173 – 5 Мобінг (цькування) працівника

Вчинення мобінгу (цькування) працівника -

тягне за собою накладення штрафу на громадян від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від двадцяти до тридцяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб - підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб - від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин.

Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене групою осіб або особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке ж порушення, -

тягне за собою накладення штрафу на громадян від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до п'ятдесяти годин і накладення штрафу на фізичних осіб - підприємців, які використовують найману працю, посадових осіб - від двохсот до чотирьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин.

Стаття 174. Стрільба з вогнепальної, холодної метальної чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами не-

смертельної дії в населених пунктах і в не відведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку

Стрільба з вогнепальної чи холодної метальної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії або пневматичної зброї калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду в населених пунктах і в не відведених для цього місцях, а також у відведених місцях з порушенням установленого порядку -

Стаття 175. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної та техногенної безпеки

Порушення встановлених законодавством вимог пожежної та техногенної безпеки, а також використання протипожежної, аварійно-рятувальної або іншої спеціальної техніки або засобів протипожежного захисту не за призначенням -

Стаття 175 – 1 Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях

Куріння тютюнових виробів у місцях, де це заборонено законом, а також в інших місцях, визначених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради, -

Повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частиною першою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, -

тягне за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподаткованих мінімумів доходів громадян.

Стаття 175 – 2 Здійснення суб'єктом господарювання господарської діяльності без декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки

Початок роботи новоутворених підприємств або початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості без зареєстрованої декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства у сфері пожежної безпеки, для яких подання такої декларації є обов'язковим, -

Стаття 176. Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення

Виготовлення або зберігання без мети збуту самогону чи інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення, виготовлення або зберігання без мети збуту апаратів для їх вироблення -

Стаття 177. Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення

Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення -

Стаття 177 – 2 Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів

Виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, а так само виготовлення, придбання або зберігання з метою реалізації або використання за призначенням обладнання для вироблення фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів -

Реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв чи тютюнових виробів, а так само обладнання для їх вироблення -

Стаття 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді

Розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту (включаючи транспорт міжнародного сполучення) та в інших заборонених законом місцях, крім підприємств торгівлі і громадського харчування, в яких продаж пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на розлив дозволена відповідним органом місцевого самоврядування, або поява в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, -

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після застосування заходів адміністративного стягнення, -

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яка двічі протягом року піддавалась адміністративному стягненню за розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або появу в громадських місцях у п'яному вигляді, -

тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або виправні роботи на строк від одного до двох місяців з відрахуванням двадцяти процентів заробітку, або адміністративний арешт на строк до п’ятнадцяти діб.

Стаття 179. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві

Розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві (на робочих місцях, у приміщеннях і на території підприємств, установ, організацій) або перебування на роботі в нетверезому стані, -

тягне за собою накладення штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Участь майстрів, начальників дільниць, змін, цехів та інших керівників у розпиванні з підлеглими їм працівниками пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві або невжиття ними заходів до відсторонення від роботи осіб, які перебувають у нетверезому стані, або приховування ними випадків розпивання пива (крім безалкогольного), алко-

гольних, слабоалкогольних напоїв чи появи на роботі в нетверезому стані підлеглих їм працівників, -

тягне за собою накладення штрафу від чотирьох до шести неоподаткову-ваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 180. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння

Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння батьками неповнолітнього, особами, які їх замінюють, або іншими особами -

Стаття 180 – 1 Порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування

Порушення встановленого законом порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування -

тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, громадян - власників підприємств чи уповноважених ними осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від двадцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за таке саме порушення, -

тягнуть за собою накладення штрафу на посадових осіб підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, громадян - власників підприємств чи уповноважених ними осіб, громадян - суб'єктів підприємницької діяльності від п'ятдесяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 181. Азартні ігри, ворожіння в громадських місцях

Участь в організованих без дозволу азартних іграх (карти, рулетку, "наперсток" та інші) на гроші, речі та інші цінності -

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, -

тягнуть за собою накладення штрафу від семи до двадцяти п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією грального приладдя, а також грошей, речей та інших цінностей, що є ставкою у грі, або без такої.

Ворожіння у громадських місцях -

тягне за собою попередження або накладення штрафу від трьох до п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 181 – 1 Заняття проституцією

Заняття проституцією -

тягне за собою попередження або накладення штрафу від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, -

тягнуть за собою накладення штрафу від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Стаття 182. Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях

Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях -

Дії, передбачені частиною першою цієї статті, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за такі ж порушення, -

Стаття 183. Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб

Завідомо неправдивий виклик пожежно-рятувального підрозділу (частини), поліції, бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або інших аварійно-рятувальних формувань

Стаття 183 – 1 Несплата аліментів

Несплата аліментів на утримання дитини, одного з подружжя, батьків або інших членів сім'ї, що призвела до виникнення заборгованості, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за шість місяців з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання, -

тягне за собою виконання суспільно корисних робіт на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин.

Несплата аліментів на утримання дитини з інвалідністю, дитини, яка хворіє на тяжкі перинатальні ураження нервової системи, тяжкі вроджені вади розвитку, рідкісне орфанне захворювання, онкологічні, онкогематологічні захворювання, дитячий церебральний параліч, тяжкі психічні розлади, цукровий діабет I типу (інсулінозалежний), гострі або хронічні захворювання нирок IV ступеня, або на утримання дитини, яка отримала тяжкі травми, потребує трансплантації органа, потребує паліативної допомоги, що призвела до виникнення заборгованості, сукупний розмір якої перевищує суму відповідних платежів за три місяці з дня пред'явлення виконавчого документа до примусового виконання, -

тягне за собою виконання суспільно корисних робіт на строк від ста двадцяти до двохсот сорока годин.

Повторне протягом року вчинення правопорушення, передбаченого частинами першою абодругою цієї статті, -

тягне за собою виконання суспільно корисних робіт на строк від двохсот сорока до трьохсот шістдесяти годин.

Примітка. Під повторним вчиненням правопорушення у цій статті слід розуміти невжиття особою заходів щодо сплати аліментів протягом двох місяців з дня відбуття адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт, призначеного з підстав, передбачених цією статтею.

Стаття 183 – 2 Ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт

Ухилення особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт -

тягне за собою адміністративний арешт строком до десяти діб.

Примітка. Під ухиленням особи від відбування адміністративного стягнення у виді суспільно корисних робіт у цій статті слід розуміти неприбуття порушника до місця виконання суспільно корисних робіт (підприємства, установи, організації) протягом двох днів з дати, визначеної у направленні уповноваженою посадовою особою органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері виконання кримінальних покарань, без поважних причин, невихід на суспільно корисні роботи або відмова від виконання роботи, вид якої визначений підприємством, установою, організацією, більше двох разів протягом місяця без поважних причин, а також поява на робочому місці у стані алкогольного, наркотичного або токсичного сп'яніння.

Поважними причинами є хвороба особи та інші документально підтверджені обставини, що фактично позбавляють можливості порушника прибути для відпрацювання суспільно корисних робіт.

Стаття 184. Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей

Ухилення батьків або осіб, які їх замінюють, від виконання передбачених законодавством обов'язків щодо забезпечення необхідних умов життя, навчання та виховання неповнолітніх дітей -

Ті самі дії, вчинені повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, -

Вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено цим Кодексом, крім порушень, передбачених частинами третьою або четвертою статті 173^{-4} цього Кодексу, -

Вчинення неповнолітніми діянь, що містять ознаки кримінального правопорушення, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, якщо вони не досягли віку, з якого настає кримінальна відповідальність, -

тягне за собою накладення штрафу на батьків або осіб, які їх замінюють, від ста до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Невиконання рішення органу опіки та піклування щодо визначення способів участі у вихованні дитини та спілкуванні з нею того з батьків, хто проживає окремо від дитини, -

тягне за собою накладення штрафу від ста до ста п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Діяння, передбачене частиною п'ятою цієї статті, вчинене повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення, -

тягне за собою накладення штрафу від ста п’ятдесяти до трьохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та тимчасове обмеження того з батьків, з ким проживає дитина, у праві виїзду за межі України та обмеження у праві керування транспортним засобом - до виконання рішення в повному обсязі.

Умисне порушення встановленого законом обмеження щодо строку перебування дитини за межами України у разі самостійного вирішення питання про тимчасовий виїзд дитини за межі України тим із батьків, з яким рішенням суду визначено або висновком органу опіки та піклування підтверджено місце проживання цієї дитини, -

тягне за собою накладення штрафу від ста до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У лекції висвітлені лише головні кримінальні правопорушення та адміністративні правопорушення, які створюють загрози для життя і здоров’я громадян а також для громадського порядку та громадської безпеки. Проте в Кримінальному кодексі України та в Кодексі України про адміністративні правопорушення включені інші як кримінальні так і адміністративні правопорушення, які можуть створювати загрози охороняємим законом правам і свободам

Рекомендовані джерела інформації

1. Навчальний посібник «Судочинство та судоустрій в Україні» . за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: «Видавництво Людмила» 2020 - 196 с

2. Юридичний механізм захисту прав людини: посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2021.172 с.

3. Криміналістика: збірник тестових завдань: посібник для вищих навчальних закладів Співавторство “Видавництво Людмила”, 2021. 60 с.

4. Прокуратура України посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022.119 с.

5. Правоохоронна діяльність в Україні посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022.119 с.

6.Національна поліція України посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 188 с.

7. Національне агентство з питань запобігання корупції посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О.

Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 136 с.

8. Національна гвардія України як правоохоронний орган посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 104 с.

9. Державна прикордонна служба України як правоохоронний орган спеціального призначення посібник для в закладів вищої освіти за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2023, 168 с.

10. Національне антикорупційне бюро України посібник для в закладів вищої освіти/ за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 168 с.

11. Збірник основних нормативних документів у сфері запобігання і протидії корупції. Посібник для закладів вищої освіти Заросило В.О., Сервецький І.В, Сорокіна Л.В. Київ: “Видавництво Людмила”, 2022, 168 с.

12. Адвокат у кримінальному процесі: посібник для закладів вищої освіти / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2024, 244 с.

13. Державна міграційна служба посібник для закладів вищої освіти / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила: “Видавництво Людмила”, 2024, 184 с.

14 Державне бюро розслідувань посібник для закладів вищої освіти / за заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила: “Видавництво Людмила”, 2024, 184 с.

15. Служба Безпеки України – державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями посібник для закладів вищої освіти заг. ред. доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: “Видавництво Людмила”, 2023, 148 с.

Лекція № 4 Загальні засади щодо забезпечення правоохоронної діяльності

Питання

1. Функції держави та необхідність її діяльності у сфері охорони прав і свобод громадян та юридичних осіб

2. Функціональне призначення правоохоронної діяльності

3. Принципи правоохоронної діяльності

4. Суб'єкти правоохоронної діяльності

1.Функції держави та необхідність її діяльності у сфері охорони прав і свобод громадян та юридичних осіб

Функції держави - це основні напрями діяльності держави за рішенням стоять перед ним цілей і завдань. Саме у функціях виявляється сутність конкретної держави, його природа і соціальне призначення. Зміст функцій показує, що робить дана держава, чим займаються її органи і які питання вони переважно вирішують. Як основні напрями діяльності держави вони не повинні ототожнюватися з самою діяльністю або окремими елементами цієї діяльності. Функції покликані відбивати ту діяльність держави, яку вона повинна здійснювати, щоб вирішувати поставлені перед ним завдання.

Опції характеризують державу у розвитку, динаміці, а не в статиці. Вони пов'язані з об'єктивними потребами, встановлюються залежно від типу держави, основних завдань, що стоять перед ним, і являють собою засіб реалізації цих завдань. У функціях проявляється соціально обумовлена роль, яку покликане виконувати держава на тому чи іншому історичному етапі свого розвитку.

До найбільш значущих ознаками функцій держави відносяться: 1) стійко склалася предметна діяльність держави у найважливіших сферах суспільного життя; 2) безпосередній зв'язок між сутнісною характеристикою держави та її соціальним призначенням, яка (зв'язок) реалізується в діяльності держави; 3) спрямованість діяльності держави на виконання великих завдань і досягнення цілей, що постають на кожному історичному етапі розвитку суспільства; 4) певні форми реалізації функцій держави (найчастіше правові), пов'язані із застосуванням особливих, в тому числі владно-примусових, методів (Л.А. Морозова).

Поняття функцій держави не слід ототожнювати з такими поняттями, як цілі і завдання держави. Якщо мета держави є те, до чого прагне суспільство, а завдання - засоби її досягнення, то функції - це основні напрями діяльності держави за рішенням стоять перед ним завдань. Отже, цілі і завдання визначають функції.

Послідовність виникнення функцій залежить від черговості завдань, що постають перед суспільством у його історичному розвитку, а також переслідуваних цілей. Ці завдання і цілі залежать від реальних умов:

потреб та інтересів населення;економічних можливостей суспільства; морального і культурного рівня суспільства ;професіоналізму державних службовців і структур та ін

У різні періоди пріоритетне значення набувають ті чи інші цілі і завдання держави, а отже, і різні його функції. На одних етапах розвитку суспільства центр ваги переноситься в сферу економіки, тому в діяльності держави ключове місце займає економічна функція; на інших - у сферу політики, тоді підвищена увага приділяється реалізації функцій державної влади і т.д. (Л.А. Морозова).

Опції держави не слід ототожнювати і з функціями окремих його органів. На відміну від функцій численних державних органів, спеціально призначених для певного виду діяльності, функції держави охоплюють його діяльність в цілому, в них реалізуються соціальна цінність і сутність держави, їх здійсненню підпорядкована робота всього державного апарату і кожного органу окремо. Так, якщо функцію охорони прав і свобод людини і громадянина, забезпечення правопорядку покликані виконувати так чи інакше всі органи держави, її найбільш повного виконання має бути підпорядкований весь механізм держави, то функцію нагляду за дотриманням законності покликані здійснювати лише органи прокуратури, саме в цьому полягає їх головне призначення.

Залежно від тривалості дії функції держави класифікуються на постійні (здійснюються на всіх етапах розвитку держави, наприклад, економічна) і тимчасові (припиняють свою дію з рішенням певного завдання, як правило, має надзвичайний характер, наприклад функція надання допомоги регіону, де стався землетрус): залежно від принципу поділу влади - на законодавчі (правотворчі), виконавчі (управлінські) і судові; залежно від значення - на основні (наприклад, функція охорони громадського порядку) і неосновні (наприклад, функція розгляду спорів): залежно від того, в якій сфері суспільного життя вони здійснюються, - на внутрішні і зовнішні

Державні функції характеризуються деякими спільними рисами:

1. Зміст кожної функції держави складається з сукупності однорідних аспектів державної діяльності. Подібні боку державної діяльності об'єднуються в одну функцію, виходячи із специфіки і характеру тих суспільних відносин, на які вони впливають.

2. На відміну від численних функцій державних органів (фінансових, народної освіти, прокуратури), спеціально призначених для певної діяльності, функції держави охоплюють його діяльність

в цілому. Сказане не применшує значення окремих органів у здійсненні певних функцій держави, оскільки іноді ці органи відіграють провідну роль у

вирішенні основних завдань держави (наприклад, провідна роль збройних сил у виконанні функції оборони країни від нападу ззовні).

Таким чином, функції держави необхідно відрізняти від функцій його окремих органів. Якщо функції держави відповідають основним, суспільно значимою, напрямками його діяльності, яким підпорядкована робота всього державного апарату і кожного з його органів, то далеко не завжди у функції окремих державних органів знаходять вираз соціальне призначення й сутність держави.

3. Функції держави носять комплексний, колективний характер. У них втілюється зосередження зусиль держави на вирішальних, життєво важливих напрямках його внутрішньої чи зовнішньої діяльності.

4. Функції держави також необхідно відрізняти від видів державної діяльності, які можуть здійснюватися або спеціально уповноваженими на те органами, або структурними підрозділами різних органів держави. Видами державній діяльності є, наприклад, розслідування кримінальних справ, митний контроль.

5. Функції держави не можна ототожнювати з формами та методами їх реалізації. Основними правовими формами здійснення функцій сучасної держави є правотворчість, виконавчого комітету.-распорядительная і правоохоронна діяльність.

Держава відповідно з тими завданнями, які стоять перед ним на тому або іншому етапі розвитку, може використовувати методи переконання, заохочення або примусу в різних поєднаннях. Конкретна ж функція держави являє собою єдність змісту, форм і методів здійснення державної влади, нерозривно пов'язаних з даним напрямком діяльності держави.

Вся функціональна діяльність держави спрямована на досягнення генеральної мети: блага людини, його морального, матеріального і фізичного благополуччя, максимальної правової та соціальної захищеності особистості. Держава завжди має виступати як верховний зберігач і захисник законних інтересів особистості.

Через особистість держава сприяє суспільного прогресу в цілому, вдосконалює і збагачує всю систему суспільних відносин.

Таким чином, функції держави - це основні напрямки його діяльності, у яких виражається сутність і соціальне призначення державного управління суспільством.

Всі основні напрямки діяльності держави в залежності від того, в якій сфері суспільного життя вони протікають, поділяються на внутрішні і зовнішні. Життя будь-якого сучасного суспільства здійснюється в двох основних сферах: всередині країни і на міжнародній арені.

По тривалості дії функції держави поділяються на постійні і тимчасові. Постійні функції здійснюються на всіх етапах розвитку держави.

Тимчасові функції припиняють свою дію з рішенням певної задачі, як правило має надзвичайний характер (до них належать, наприклад, ліквідація стихійних лих, масштабних катастроф, антиконституційних виступів).

2. Внутрішні функції держави

Друга половина XX століття характеризується тим, що в розвинених країнах світу в число основних стала входити економічна функція. Тепер держава втручається в економіку, визначає темпи її зростання, встановлює пропорції між окремими її галузями.

Виникли державний сектор економіки, в більшості країн держава виступає найбільшим підприємцем: численні акціонерні товариства є державними підприємствами. Воно відіграє роль великого банкіра, який зосередив у своїх руках більшу частину позичкового капіталу. Сучасна держава здатна прогнозувати і гнучко регулювати економічні процеси в масштабі всієї країни

Можна відзначити, що за останнє десятиліття вже позначилися деякі важливі елементи ринкових відносин: економічна свобода, право власності, що працюють ринки товарів і послуг.

Разом з тим виникла необхідність пошуку оптимальних способів участі держави в економічних процесах, налагодження ефективного державного регулювання, сумісного з ринковими механізмами.

У цьому головна особливість економічної функції сучасної України в порівнянні з господарсько-організаторської функцією Радянської держави по всеосяжного керівництву економікою. Економічна функція держави знаходить своє відображення у статтях 8, 34 Конституції України.

Шумілов В.М (с. 14 - 19), виділяють основні завдання у сфері економіки, що стоять перед Україною: встановлення основних правил та координація економічних взаємовідносин; контроль за дотриманням встановлених правил і захист учасників економічного обороту; безпосереднє здійснення економічної діяльності; підтримка недержавних організацій в економічному обороті.

2.1 Економічна функція

Ця функція держави сильно змінилася в ході історичного існування держави від повного невтручання в економіку (концепція «держави - нічного сторожа») до повного контролю всієї господарської діяльності та регулювання всіх питань економічної життя (тоталітарні держави соціалістичного типу). У сучасних умовах, коли незмірно помножилися і ускладнилися господарські зв'язки, демократична держава не залишається спостерігачем з боку. Воно активно розробляє і проводить економічну політику, яка будується на принципах вільного ринку і вільного підприємництва. Держава використовує різні важелі впливу на економіку: податкову і митну політику, позики і субсидії приватним виробникам, контроль за виробництвом, контроль за цінами, якістю продукції, насамперед продуктів харчування, ліків тощо; регулювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності, зокрема використання загороджувальних мит і більш жорстоких заходів - встановлення державної монополії на всю зовнішню торгівлю або на торгівлю окремими товарами, встановлення

винної та тютюнової монополії, використання державних замовлень промислової і сільськогосподарської продукції. Держава використовує досить широкий арсенал засобів - від м'якого, непрямого впливу шляхом економічних важелів (податки, мита, субсидії і.т.д.) до більш жорстоких способів, шляхом прямих приписів. Завдання держави встановити з допомогою законів «правила гри» і примусово забезпечити їх виконання. В періоди економічних криз, стану депресії, на перехідних етапах втручання держави в економіку збільшується. Це характерно, наприклад для сучасного етапу розвитку України. Як показує досвід, економічні реформи, які зараз реалізуються в нашій країні, не можуть бути результативними без адекватного впливу держави на розвиток економічних процесів. Звідси - великий масив законодавчих актів у цій області і економічні заходи, проводяться державою, наприклад, приватизація житлового фонду, державної і муніципальної власності, земельна реформа і т.д.

2.2 Соціальна функція

Ця функція сполучена з економічної, значною мірою залежить від економічної лінії держави. В цілому вона є прояв патерналізму держави до особистості, до тієї частини суспільства, яка в силу ряду причин потребує підтримки з боку держави. У зазначених сферах соціальна функція здійснюється у формі державної підтримки (фінансової, матеріальної, програмної та ін.) освітніх, освітніх та наукових установ, а так само установ культури. Що стосується управління та організації їх роботи, то вони автономні, вільні у своїй діяльності і втручання держави тут неприпустимо. Суспільство в цілому і держава зацікавлені в тому, щоб кожен громадянин мав освіту, що відповідає прийнятим стандартом. Без освіти в даний час немислимо активну участь громадян в суспільного життя, у виробництві, у всіх сферах державної діяльності, у зв'язку з чим у багатьох державах освіта є обов'язковою.

2.3 Фінансова функція держави

Оборонна функція - це забезпечення існування нації, захист її суверенітету, національних кордонів.

Для виконання цієї функції необхідно мати оснащену армію, поліцію, розвідувальні органи, комплекс підприємств, які виробляють озброєння, мережа науково-дослідницьких лабораторій і інститутів. Крім цього, для захисту своїх національних інтересів ряд держав мають за кордоном військові бази, військовослужбовці збройних сил.

Витрати на ці цілі у всіх країнах значні. Як правило, вони перевищують всі інші витрати, складаючи 20-30% всіх витрат держави. Особливо швидко зростають витрати на проведення науково-дослідницьких робіт та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР) по створенню озброєнь і військової техники. Контрольная функція. Здійснюється державою при формуванні різних грошових фондів. Вона включає: контроль за правильністю нарахування та стягнення податків, розробку податкової бази, визначення форм пільгового оподаткування, контроль за правильністю використання фінансів. У контро-

льну функцію включається також аналіз виконання фінансових зобов'язань приватними компаніями (сплата федеральних і місцевих податків).

Крім зазначених функцій, у всіх країнах зростає населення, а в його складі - міське населення («урбанізація»). В результаті уряд змушений збільшувати витрати на душу населення, забезпечуючи суспільні блага і послуги (утримання міського господарства, громадського транспорту, поліції, пожежної охорони і т. п.).

3. Зовнішні функції держави

Зовнішні функції держави - це напрями діяльності з вирішення зовнішньополітичних завдань.

Корінні зміни, що відбулися в світі і в Україні в останні десятиліття, істотно змінили зовнішні функції держави.

Одні з них відпали (функції співробітництва та взаємодопомоги з соціалістичними країнами, допомоги державам, що розвиваються), інші - отримали подальший розвиток у нових умовах (функції у галузі оборони країни, боротьби за мир), треті - виникли знову (функції співробітництва з країнами СНД, інтеграції у світову економіку.

Зовнішніми функціями держави традиційно були захист країни від нападу ззовні, ведення загарбницьких воєн, забезпечення дипломатичних відносин. У зв'язку з формуванням світового ринку активізувалася міждержавна взаємовигідна торгівля, розвивається колективна безпека, створюються міжнародні миротворчі збройні сили.

Все це і зумовило появу відповідних зовнішніх функцій. Автори статті Чістякова Л.М (с. 64 - 68), Хропанюк В.Н (с. 32 - 35)., про охоронно-захисної функції держави детально аналізують проблеми забезпечення інтересів держави, національних інтересів різних країн і відзначають для Росії збільшення стратегічної загрози вторгнення з боку країн азіатсько-тихоокеанського регіону

2. Функціональне призначення правоохоронної діяльності

Вкрай необхідним, у теоретичному і практичному вимірах, є чітке розмежування завдань, мети чи цілей, функцій (напрямів) і видів правоохоронної діяльності. Це дуже близькі, але, все ж таки, не рівнозначні поняття. В юридичній літературі, та й в законодавстві, вони часто ототожнюються. Частково це пояснюється тим, що функції, як і завдання, слугують досягненню певної мети. Таким чином, важливість правоохоронної діяльності визначається її метою, яка полягає в охороні прав і свобод людини та громадянина, громадського порядку; забезпеченні громадської безпеки; підтриманні правопорядку; втіленні в життя принципу верховенства права. Ця мета досягається при реалізації завдань і функцій, що покладаються суспільством і державою на цей вид діяльності. В. Гриценко зазначає, що покладення на уповноважених суб’єктів правоохоронних та правозахисних функцій обумовлено створенням правових можливостей для реального та ефективного досягнення мети право-

охоронної діяльності - охорони прав людини і громадянина, забезпечення інтересів суспільства і держави, підтримання правопорядку. Як зазначає А. Білас, функції правоохоронної діяльності - це такі напрями її впливу на суспільні відносини, необхідність реалізації яких породжує й необхідність існування правоохоронної діяльності як певного явища правової дійсності. Вони мають такі властивості:

є похідними від її сутності й визначаються призначенням цього виду діяльності в суспільстві;

- спрямовані на виконання завдань, що стоять перед правоохоронною на даному етапі розвитку;
- є напрямами її активного впливу, що упорядковують певний вид суспільних відносин, тому важливою ознакою є динамізм, дія функцій правоохоронної діяльності;
- безперервність, тривалість дії.

Загалом виділяють такі види функцій правоохоронної діяльності: охоронна; профілактична, наглядова (контрольна); регулятивна; каральна; виховна.

Охоронну функцію права реалізує охоронна (правоохоронна) діяльність держави. Якщо охоронна функція права пов'язана з охороною існуючих суспільних відносин, то охоронна діяльність держави націлена на охорону самого права, тому що без такої охорони право не здатне ефективно функціонувати

Отже, право охороняє суспільні відносини і саме цим утворює легальні основи для правоохоронної діяльності держави, належного функціонування її правоохоронної системи. Це знайшло своє віддзеркалення у Конституції України, згідно з нормами якої права і свободи людини, їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Окрім цього, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є обов'язком держави.

Цілісне виконання правоохоронної функції в державі утворено системними зусиллями уповноважених органів з виявлення чи розслідування правопорушень, відновлення порушеного права, захисту правопорядку, нагляду за додержанням законності, активною й цілеспрямованою взаємодією в процесі цієї діяльності та координацією між уповноваженими органами. Правоохоронна функція держави полягає в забезпеченні конституційного порядку, національної безпеки; вона зумовлює стан законності, актуалізує охорону конституційних прав людини й громадянина та відновлення неправомірно порушених цих прав.

Відомо, що за змістом правоохоронну діяльність поділяють на два види:

1) у широкому розумінні - охорона права від посягань, за якої кожен орган держави здійснює правоохоронну діяльність у межах своєї компетенції;

2) у вузькому сенсі - це спеціалізована діяльність з правової охорони суспільних відносин, якою займаються спеціально утворені для цього органи держави - правоохоронні органи.

Відповідно до першого підходу правоохоронна функція держави сконцентрована на виконанні завдань стосовно забезпечення законності та правопорядку, боротьби зі злочинністю, корупцією та іншими правопорушеннями. Тому до правоохоронних органів доцільно відносити ті, які займаються забезпеченням законності, громадського (публічного) порядку, суспільної безпеки. З-поміж засобів виконання даної функції - виявлення, припинення кримінальних правопорушень, встановлення і викриття винних, убезпечення невинних від необгрунтованої підозри та обвинувачення; запобігання та профілактика правопорушень за допомогою цілеспрямованого впливу на криміногенні фактори з метою їх усунення, послаблення та нейтралізації.

Проте, як вказує А. Білас, така позиція до певної міри обмежує систему правоохоронних органів тими, що займаються боротьбою зі злочинністю, іншими правопорушеннями та їх профілактикою. Можливо тому прибічники цього підходу іноді трактують дану систему як «силові правоохоронні органи» (адаптація американського терміну «Law enforcing agencies» - органи, що силою забезпечують виконання закону).

Інший підхід дещо розширює перелік правоохоронних органів, включаючи до них усі органи, завданням яких є забезпечення правопорядку, підтримання громадського порядку, контроль за проведенням масових заходів, забезпечення охорони вищих посадових осіб тощо.

Отже, змістом правоохоронної діяльності у вузькому розумінні є:

а) нагляд за виконанням правових вимог;

б) дослідження обставин діянь, котрі мають ознаки неправомірності;

в) вирішення по суті справ про порушення права;

г) реалізація прийнятих рішень.

Але для систематизації правоохоронних органів вказаного критерію недостатньо. Необхідно застосовувати й інші критерії, наприклад: обсяг і спеціалізацію правоохоронної діяльності в структурі функціонального призначення державного органу, метод правоохорони.

Обидва підходи не можна вважати науково обґрунтованими, оскільки перший з них обмежує зміст правоохоронної діяльності боротьбою зі злочинністю, другий використовується для визнання невиправдано широкого кола органів правоохоронними. Саме другий підхід отримав своє нормативне закріплення в Законі України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» - єдиному нормативному акті, де міститься перелік правоохоронних органів, до яких поряд з органами прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних силах України, митними, виконання покарань віднесені також органи державної контрольно-ревізійної служби, рибоохорони, державної лісової охорони та інші державні органи, що виконують правозастосовні і правоохоронні функції. Водночас за законом цей перелік не є вичерпним.

Між тим, згідно з чинним законодавством повноваженнями з виконання правоохоронної функції в Україні наділено понад тридцять органів. До них

слід додати посадових осіб, які мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення і перелік яких теж перебільшує тридцять. Така невизначеність негативно впливає не тільки на застосування Закону «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», а й на ефективність застосування норм кримінального законодавства, яке передбачає відповідальність за вчинення злочину працівниками правоохоронного органу (ч. 3 ст. 364 Кримінального кодексу України).

Зміст і мета (призначення) правоохоронної діяльності у сфері виконавчої влади мають певні відмінності від діяльності у сфері функціонування судової влади. Призначенням правоохоронної діяльності, яка здійснюється спеціально уповноваженими органами виконавчої влади, є забезпечення відповідності діяльності суб'єктів права юридичним приписам, їх правомірності, а у випадку встановлення правопорушення - вжиття відповідних заходів, щоб поновити порушений правопорядок. Безумовне доповнення даного призначення становить створення умов, які попереджали б правопорушення, унеможливлювали порушення правопорядку. Зміст правоохоронної діяльності спеціально уповноважених органів виконавчої влади полягає у здійсненні контролю за виконанням правових вимог, встановлення порушень дослідження обставин діяння, які мають ознаки неправомірності, формулювання попередніх висновків стосовно доведеності вини особи у правопорушенні. Залежно від характеру правопорушення спеціально уповноважений орган може сам здійснювати юрисдикційні повноваження, спрямувати справу іншому органу або в суд. Усі кримінальні справи та у випадках, передбачених законом, справи про адміністративні правопорушення завжди спрямовуються до суду.

Як відомо, правоохоронна функція, що реалізується судовою владою, має на меті захист, виходячи з принципу верховенства права, гарантованих Конституцією і законами України, прав і свобод людини і громадянина, прав та законних інтересів юридичних осіб, суспільних і державних інтересів. Змістом правоохоронної діяльності, що реалізується судовою владою, є здійснення правосуддя, тобто вирішення соціального конфлікту правового характеру у формі цивільного, господарського, адміністративного, кримінального, а також конституційного судочинства.

Процеси державотворення свідчать про унікальність і необхідність таких інститутів і регуляторів, що виконують функції соціальних орієнтирів і відтворюють закономірності суспільно-державного життя. Концентрований вираз вимог суспільної моралі, що відповідає певному періоду розвитку держави, міститься у принципах - приписах вищого ступеня нормативності, що відображають напрями соціальної орієнтації суспільства.

З прийняттям Конституції України 1996 р. створено правову основу для розвитку соціальної, правової, демократичної держави, тут закріплені найважливіші ознаки правової держави як пріоритет прав та інтересів особи над інтересами держави, взаємна відповідальність держави і особи, пов'язаність держави правом, пріоритет права над законом, незалежний суд як гарант за-

хисту прав особи. Відображення у тексті Основного Закону головного обов'язку держави щодо забезпечення прав і свобод людини, загально- соціальних ціннісних орієнтирів для сфери правоохоронної діяльності передбачає відповідне значення і роль принципів правоохоронної діяльності.

3. Принципи правоохоронної діяльності

Різноаспектне розуміння поняття «принцип» сприяло появі до певної міри відмінних його дефініцій у юридичній літературі. Зазначимо, що принцип (лат. «ргіпсіріиш» - основа, начало) в енциклопедичній літературі розглядається як наукова чи моральна основа, правило, від якого не відступають. Це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напряму, засада; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці.

Виходячи з тлумачення та аналізу положень законодавства, зміст терміну «засада», який використовується в Конституції України (ст. 129), на нашу думку, є тотожним змісту терміну «принцип». Як соціально обумовлене явище, принципи відтворюються у системі права, що водночас віддзеркалює рівень правової культури суспільства.

Як наголошує О. Скакун, принципи - це об'єктивно властиві праву відправні начала, незаперечні вимоги (позитивні зобов'язання), які висуваються до учасників суспільних відносин з метою гармонійного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. У принципах зосереджено світовий досвід розвитку права, досвід цивілізації.

Багато дослідників теорії держави та права є прихильниками того, що принципами правоохоронної діяльності є лише такі ідеї та положення, що набули формального виразу у нормах права. Наприклад, слід згадати виокремлення принципів за видами на принципи-норми, де безпосередньо закріплені принципи права, та принципи, що виводяться з правових норм. Причому, принципи-норми характеризують ту чи іншу галузь права за предметом, а принципи, що виводяться з правових норм, відповідають методу правового регулювання.

З огляду на багато численність суб'єктів правоохоронної діяльності, суттєві відмінності їх правового статусу, тенденції розвитку суспільства і державно-правових явищ, а також через спільність функцій і завдань таких суб'єктів, доречним є питання визначення принципів правоохоронної діяльності. Так, А. Кучук зазначає, що принципи правоохоронної діяльності - це об'єктивно властиві цьому виду суспільної діяльності відправні начала, незаперечні вимоги, що ставляться перед суб'єктами здійснення правової охорони й які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу відносин та відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю і стабільністю.

Є. Григоренко під принципами правоохоронної діяльності розуміє об'єктивно властиві цьому виду суспільної діяльності відправні начала, незаперечні вимоги, що ставляться перед суб'єктами здійснення правової охорони й які виражають найважливіші закономірності і підвалини даного типу відносин та відрізняються універсальністю, вищою імперативністю, загальною значимістю та стабільністю.

На думку А. Біласа, принципам правоохоронної діяльності притаманні такі ж ознаки, як і принципам права - фундаментальним ідеям, які характеризують зміст права, його сутність і призначення в суспільстві. Вони, з одного боку, виражають закономірності права, а з іншого - найбільш загальні норми, які діють у всій сфері правового регулювання і поширюються на всіх суб'єктів. Ці норми або чітко сформульовані в законі, або виводяться із загального змісту законів, відображають найсуттєвіші його риси, вони є «обличчям» права, здійснюють узагальнене закріплення сутності того чи іншого інституту, забезпечують єдине формулювання змісту правових норм.

Оскільки принципи правоохоронної діяльності є похідними від принципів права взагалі, то їм властиві такі властивості чи характерні ознаки: універсальність, нормативність, формальна визначеність, обов'язковість,

комплексність, системність, рівнозначність, об'єктивність, стабільність.

Визначаючи критерії визначення принципів правоохоронної діяльності, до них, здебільшого, відносять ознаки, що властиві кожному з них:

- принцип є правовою ідеєю загального соціального значення;
- принцип втілює вихідні положення, ідеї, які мають фундаментальне значення для правоохоронних органів, визначають їх спрямованість, побудову в цілому, форму і зміст окремих інститутів;
- після закріплення у законодавстві ці положення (ідеї) стають загальнообов'язковими нормативними приписами;
- мають відповідати типовим і домінуючим рисам правоохоронної діяльності;
- принципи мають загальний правовий характер, тобто тією чи іншою мірою визначають поведінку суб'єктів в усіх чи окремих видах такої діяльності;
- порушення принципу полягає у недотриманні, невиконанні, неправильному застосуванні конкретної норми (норм), яка гарантує його реалізацію, що тягне за собою юридичну відповідальність.

Отже, підходи до класифікації принципів правоохоронної діяльності ґрунтуються на різних підставах. Однак, якщо питання класифікації принципів правоохоронної діяльності досліджено на належному рівні, то меншою мірою визначено ієрархію (систему) принципів - від законодавчих актів вищої юридичної сили до підзаконних нормативно-правових актів.

У межах системи принципів правоохоронної діяльності пропонується виділяти такі їх групи:

1) загальні (загальносоціальні чи загальносуспільні), що відображають

систему цінностей, притаманних певному типу суспільства, мають правову форму закріплення та гарантії забезпечення (гуманізм, демократизм, свобода, соціальна справедливість тощо). Іноді до цієї групи включають соціально-економічні, політичні, ідеологічні, релігійні, естетичні та інші принципи;

2) спеціальні, які відображають засади формування й функціонування правоохоронної системи як специфічного соціального явища:

-принцип верховенства права;

-принцип законності;

-принцип визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю;

-принцип гарантування прав і свобод людини, відповідальності держави перед людиною;

-принцип рівності усіх перед законом;

-принцип гласності;

-принцип взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, населенням;

-принцип професіоналізму і компетентності;

-принцип незалежності суб'єктів правоохоронної діяльності;

-принцип неприпустимості зворотної дії правових актів в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи;

-принцип презумпції невинуватості особи, допоки її вина не буде доведена в законному порядку і встановлена обвинувальним вироком суду;

-принцип неможливості подвійного притягнення до юридичної відповідальності одного виду за одне і те ж правопорушення та інші.

Зазначимо, що дані принципи певною мірою взаємопов'язані між собою, є взаємодоповнюючими. Уточнимо деякі з цих принципів правоохоронної діяльності. Зокрема, такий з них, як принцип визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю, так само й принцип гуманізму зумовлює необхідність обов'язкового орієнтування при здійсненні правоохоронної діяльності на невід'ємні (природні) права і свободи людини. Це права людини на життя, здоров'я, повагу до гідності, свободу та особисту недоторканність, свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань тощо. Суб'єкти правоохоронної діяльності зобов'язані охороняти особу, її життя, особисту недоторканність, честь і гідність тощо. У сучасному світі, коли в багатьох країнах тривають демократичні реформи, розвиток громадянського суспільства, домінуючою визнається ідея, згідно з якою без поваги свобод, гідності людини правоохоронна діяльність не може визнаватись ефективною.

Принцип демократизму забезпечує участь в охороні права громадськості, робить можливими інструменти контролю за суб'єктами правоохоронної діяльності. З набуттям чинності Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», актуалізувалось питання демократичного цивільного контролю за правоохо-

ронною діяльністю. Запровадження даного принципу в сферах суспільно-державного життя значно сприяє розвитку громадянського суспільства та становленню правової держави, забезпечує можливість реалізації принципу народовладдя, визнання суверенітету народу.

Принцип соціальної справедливості знаходить своє відображення у відповідних нормативно-правових актах, галузях законодавства. Одна з функцій права, як відомо, полягає у запобіганні несправедливості, а правова справедливість відзначається найбільш чітким, формально-визначеним характером, часто пов'язана з державним примусом. На реалізацію схожих завдань має бути спрямована діяльність правоохоронних органів та організацій, що при виконанні службових обов'язків незалежні від впливу політичних партій, громадських організацій, керуються виключно вимогами права та законності.

Такі дослідники як С. Головатий, М. Козюбра, Т. Багрій, А. Білас та інші зосередили свою увагу на особливостях принципу верховенства права. Згідно зі ст. 8 Конституції України, в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Сутність даного феномену слід трактувати, виходячи з відмінностей права і закону, на основі гносеологічних позицій права. Розбіжності принципу верховенства права і принципу верховенства закону зумовлені відмінностями розуміння права та закону. Право є ширшим за змістом ніж закон, передбачає панування права у життєдіяльності громадянського суспільства і функціонуванні держави. Принцип верховенства права передбачає потребу відповідності закону праву, оскільки не кожен закон може бути правовим.

Також право слід розглядати не як акт державної влади, а як соціальний феномен, пов'язаний з такими категоріями як справедливість, свобода, рівність, гуманізм. Разом з тим, право, однозначно, має розглядатися у нерозривному зв'язку з правами, свободами людини і громадянина.

Характеризуючи принцип законності, наголосимо, що законність є багатоаспектним соціально-правовим явищем, яке можна розглядати як принцип, метод, режим. Йому властива єдність зовнішніх (формальних) і внутрішніх (сутнісних) ознак. Перша група ознак визначає обов'язок виконання приписів законів та підзаконних нормативних актів державними органами, посадовими особами, громадянами та різними об'єднаннями, а друга група ознак передбачає наявність науково обґрунтованих та відповідних праву законів. Принцип законності в діяльності правоохоронних органів та організацій полягає, перш за все, в чіткому, неухильному дотриманні та виконанні приписів закону. Крім цього, він передбачає потребу використання правоохоронними органами гарантованих їм прав для виконання покладених на них чинним законодавством завдань, але таким чином, щоби заходи, які будуть при цьому застосовані, не виходили за межі, встановлені законом.

Принцип рівності всіх перед законом. Рівність, що є ширшим поняттям, аніж рівноправність, зумовлює те, що не всі елементи соціальної рівності закріплюються у праві. Йдеться не про фактичну рівність, а рівність усіх перед законом, створення рівних умов для реалізації відповідних прав, свобод й

обов'язків, покладених завдань і функцій. Рівними є права людини, незалежно від ознак раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мови тощо. Саме такі положення відтворені у ст. 21 Конституції України, за якою люди вільні і рівні у своїй гідності та правах; права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними.

Принцип гласності. Діяльність суб'єктів правоохоронної діяльності є гласною, тому вони повинні інформувати органи влади, громадські організації, населення і засоби масової інформації про власну діяльність, стан громадського (суспільного) порядку, заходи щодо його зміцнення. Гласність - це відкритість, прозорість, об'єктивність, повнота інформації щодо юридичної практичної діяльності. Громадськість, кожен член суспільства мають право знати, що загрожує їх безпеці, правам і свободам, які заходи спрямовані і вживаються для забезпечення останніх. Більшість інформації належить до категорії публічної інформації, тобто відображеної та задокументованої будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформації, що була отримана або створена в процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених Законом України «Про доступ до публічної інформації». Підставою для відмови в доступі до неї є присвоєння запитуваній інформації статусу інформації з обмеженим доступом (такою вважається службова, таємна, конфіденційна).

Принцип взаємодії з органами державної влади України, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, населенням. Повна його реалізація, без сумніву, забезпечить підвищення ефективності правоохоронної діяльності. Насамперед, підкреслимо необхідність взаємодії з громадськістю, що сприятиме зміцненню демократії, реалізації цивільного (громадського) контролю за діяльністю правоохоронних органів. Саме це є своєрідним критерієм демократичної зрілості суспільства. З-поміж певних здобутків у цій сфері можна навести приклад різноманітних форм участі громадян в охороні громадського порядку і державного кордону відповідно до Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону».

Україна знаходиться на шляху до побудови демократичної і правової держави, тому взяла на себе зобов'язання дотримуватися загальновизнаних норм і принципів демократичного цивільного контролю над органами поліції, національної безпеки, Збройними Силами та іншими правоохоронними органами.

Принцип незалежності суб'єктів правоохоронної діяльності можна вважати фактором ефективного забезпечення безпеки, прав, свобод і законних інтересів громадян, відображенням вимог норм права в діяльності суб'єктів права. С. Гусарєв і О. Тихомиров відзначають важливість і необхідність до-

тримання принципу незалежності юридичної практичної діяльності, що виключає можливість впливу на прийняття рішення або на поради юриста та будь-якого тиску зовнішніх факторів (телефонного права, підкупу, залякування тощо), особистого інтересу юриста (бажання одержати необгрунтовану додаткову винагороду або інші особисті блага) чи бажання догодити іншим суб'єктам - клієнту, суду, органам влади тощо. Названі положення цілком стосуються й поведінки суб'єктів правоохоронної діяльності.

Принцип професіоналізму та компетентності. Будь-яка помилка суб'єктів правоохоронної діяльності може призвести до шкідливих і небезпечних наслідків. Тому на здійснення даного виду діяльності мають бути уповноважені виключно спеціально визначені законодавством компетентні особи й органи. Вимога професіоналізму до правоохоронної діяльності закріплюється у законах, що визначають правовий статус того чи іншого правоохоронного органу, й, до того ж, метою діяльності відповідних навчальних закладів. Професіонал - це належним чином підготовлений спеціаліст конкретної справи, що володіє відповідними правовими знаннями, навичками роботи, може кваліфіковано виконувати дії, які складають зміст його роботи.

А. Білас пропонує наступні критерії, що визначають відповідність правоохоронній діяльності, вимогам професіоналізму: здійснення охорони права за правилом, що вироблене та закріплене у встановленому порядку; наявність відповідної кваліфікації в суб'єктів; відповідність процесу та результатів діяльності вимогам, що відповідно до законодавства стоять перед правоохоронними органами та організаціями; неупередженість діяльності, позаекономічна орієнтація на правові цінності; оплатність охорони права.

І. Григоренко називає також принципи добропорядності громадян, справедливості, розумності та моральності права. Попри все, перший є малодослідженим, на відміну від близького до нього принципу презумпції невинуватості. Згідно з ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, кожен, кого обвинувачено у вчиненні злочину, вважається невинуватим, поки його вину не буде доведено згідно із законом. За таким змістом сформульовано і норму ч. 1 ст. 62 Конституції України. Виходячи з цього, логічним є висновок про суб'єктний склад правовідносин, які виникають у процесі гарантування і дотримання принципу добропорядності громадян. Такими суб'єктами є держава (в особі її органів і посадових осіб) та особа, відносно якої розпочато переслідування у зв'язку з вчиненням правопорушення. Отже, ототожнення обвинуваченого і винуватого аж ніяк не можна допускати в судовій та слідчій практиці.

Зауважимо, дослідження основних засад правоохоронної (поліцейської) діяльності відображені й у зарубіжних наукових джерелах. Водночас, перелік цих принципів звісно відрізняється у країнах, залежно від національних традицій та політичної ситуації. Однак загалом до них можна віднести: верховенство закону; деполітизацію; демілітаризацію; децентралізацію; підзвітність і прозорість у роботі; тісну співпрацю з населенням та місцевими гро-

мадами (принцип «community policing»); удосконалення професійної підготовки персоналу з одночасним скороченням його чисельності; професійну етику.

Д. Бейлі визначає чотири головні принципи, тобто своєрідні критерії, що є вихідним пунктом для подолання труднощів під час забезпечення правоохоронної діяльності. Тобто існує загальне розуміння того, що демократичну правоохоронну систему характеризують такі основні критерії (аспекти):

1. У діяльності поліції першочергове значення повинно надаватись обслуговуванню потреб окремих громадян та приватних груп: цей аспект правоохоронної діяльності підтримує демократію двома шляхами, а саме поліція стає підзвітною громадянам і вона підвищує рівень легітимності, демонструючи, що повноваження держави, представленої поліцією, постійно реалізовується від імені пересічних громадян.

2. Поліція повинна бути відповідальною перед законом, а не перед урядом: поліція не створює законів, вона застосовує закони, створені демократичним урядом, і її рішення можуть бути оскаржені в судах.

3. Поліція повинна захищати права людини, особливо ті, що є необхідними для необмеженої політичної діяльності, яка є ознакою демократії: не лише сама поліція повинна підпорядковуватись верховенству права, але вона повинна намагатися забезпечити гарантію права на свободу слова та зборів, зокрема, щоб громадяни мали можливість брати участь у демократичних процесах.

4. Діяльність поліції повинна бути прозорою: відкритість та підзвітність може мати різні форми, але вони повинні характеризувати як дії окремих працівників правоохоронних органів, так і більш загальні принципи, процедури та пріоритети правоохоронних органів.

В узагальненому вигляді принципи управління в органах поліції є концептуальними та моральними основами та різними, відповідно до кожного з критеріїв: - незалежна поліція та верховенство права, - підзвітність та демократія, - права людини, етика та відмінності.

Здобутком поліцейської доктрини і практики у більшості країн Західної Європи, зокрема Німеччині, є демократичний характер організації та безумовне підпорядкування принципам правової держави. Варто додати безпосередню роботу з населенням, особливо у рамках індивідуальної (ранньої) профілактики. Поліція покликана шукати інноваційні джерела для підвищення якості своєї роботи, використовуючи досягнення науки й техніки (насамперед таких галузей як інформатика, електроніка, комунікації, соціальний менеджмент), при цьому не забуваючи, що з багатьма досягненнями технічного прогресу добре ознайомлені й злочинці.

Загалом значення і роль таких загальних засад, відправних начал правоохоронної діяльності зумовлене тим, що вони:

-визначають засади здійснення правоохоронної діяльності в суспільстві; - спрямовують нормальний розвиток і функціонування правоохоронної систе-

ми;

-впливають на суспільні відносини шляхом правового регулювання і на рівень правосвідомості в суспільстві;

-зумовлюють напрями правотворчої, інших видів юридичної діяльності; - виступають важливим критерієм законності дій суб'єктів правоохоронної діяльності.

Значення принципів правоохоронної діяльності полягає в тому, що це першоджерело, яке визначає порядок здійснення, ефективність, спрямованість і причинність правоохоронної діяльності, водночас, вони дають змогу стверджувати про реальне існування правоохоронної системи. Це гарантії забезпечення прав і свобод людини та громадянина, чинники, що синхронізують систему правових норм і забезпечують узгодженість правових інститутів, є вихідними положеннями для їх удосконалення. Таким чином, принципи правоохоронної діяльності можна вважати юридичною основою для тлумачення правових норм і вирішення дискусійних питань, що сприяє правильному правозастосуванню, розвитку процесуальної форми й процесуальних гарантій правоохоронної діяльності.

4. Суб'єкти правоохоронної діяльності

Розв'язання проблем децентралізації публічно-владних повноважень в умовах євроінтеграційних процесів та проведення реформ правоохоронних органів на сучасному етапі, насамперед в Україні, вимагає дослідити статус, особливості організації діяльності суб'єктів правоохоронної діяльності.

Здійснений аналіз вітчизняних і зарубіжних наукових джерел, нормативно- правових актів дає змогу зробити висновок, що у поглядах вчених немає неоднозначності у розумінні переліку органів, які здійснюють правоохоронну діяльність. Це, у свою чергу, створює прогалини у науковому забезпеченні концептуальної розбудови системи правоохоронних органів, а також не дає однозначної відповіді стосовно розуміння характеру правоохоронної діяльності, яка реалізується тим або іншим органом.

Загалом серед суб'єктів правоохоронної діяльності виокремлюють органи правосуддя, органи прокуратури, органи служби безпеки (державної безпеки), органи внутрішніх справ, систему інших органів державної влади. Варто зазначити, що у поглядах науковців відсутня одностайність щодо належності до системи правоохоронних органів судів, контрольно-ревізійних установ тощо.

Правоохоронні органи виконують ті внутрішні функції держави, які мають завданням протидію загрозам правам і свободам людини, власності, правопорядку. О. Бандурка вважає, що правоохоронними органами прийнято називати функціонуючі у суспільстві та державі установи й організації, основним завданням діяльності яких є забезпечення законності, боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями. Інші вчені зазначають, що правоо-

хоронні органи утворюють певним чином відособлену за ознакою професійної діяльності самостійну групу органів держави, які мають свої чітко визначені завдання. Тобто, критерієм виділення правоохоронних органів із системи існуючих органів держави у даному випадку є коло завдань, яке й визначає сукупність державних органів, покликаних їх виконувати.

Як випливає з наведених у попередньому підрозділі визначень правоохоронної діяльності, багато учених, зокрема, В. Басай, В. Ковальський,

В. Маляренко, О. Тюріна акцентують на владній діяльності, яка здійснюється уповноваженими державою органами на підставі закону й у встановленому ним порядку шляхом застосування правових заходів впливу.

Ширшим є трактування правоохоронної діяльності як зумовленого потребами людини особливого виду соціальної діяльності, яка визначена нормами права та об'єктивною необхідністю впливу на суспільні відносини для забезпечення охорони конституційного ладу, прав та свобод людини і громадянина, зміцнення законності та правопорядку, і яка здійснюється лише уповноваженими на те суб'єктами. Тобто зазначені функції притаманні не виключно державним органам, можливо й громадським організаціям тощо.

Проте автори існуючих праць, на жаль, чітко не виокремлюють власне місце людини у цій сфері - чи об'єкту чи суб'єкту даного виду діяльності.

А. Кучук, розрізняючи поняття «правоохоронна діяльність» і «правозахисна діяльність» зазначає, що відмінними, безперечно, є й їх суб'єкти. Першу з названих переважно здійснюють на основі імперативних методів державні органи і ця діяльність є їх обов'язком, а захистом - на основі диспозитивних методів переважно займаються добровільно недержавні організації. У підсумку він узагальнює, що правоохоронна діяльність передбачає саме професійну діяльність спеціально уповноважених державою органів та організацій.

Основними суб'єктами правоохоронної діяльності є правоохоронні органи. Згідно Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» до правоохоронних органів належать: органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

Відповідно, нормативне забезпечення правоохоронної діяльності є достатньо масштабним, оскільки йдеться про нормативне закріплення правового статусу та порядку діяльності всіх вищеперерахованих органів, а також прав суб'єктів - учасників адміністративного та кримінального процесу, суб'єктів, щодо яких здійснюється або які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

В. Ортинський зазначає, що незважаючи на те, що судові органи посідають чільне місце як окремий вид влади (судової), вони також відповідають

критеріям правоохоронних органів. За законом до правоохоронного органу належить такий державний орган, предмет діяльності якого законодавчо фіксується як його функції охоронного призначення. Отже, правоохоронний орган - це державний орган, основним предметом діяльності якого є законодавчо-визначені функції, статус з охорони права, відновлення порушеного права, організація виконання покарання, захисту державної безпеки, підтримки правопорядку та забезпечення стану законності.

Виходячи з наведених підходів до визначення правоохоронної діяльності, можна припустити, що у правовому визначенні правоохоронного органу необхідно відзначити державно-правовий характер діяльності і реалізацію в ній, насамперед, основоположних напрямів кримінальної політики держави. Тобто це державно-правовий орган, наділений повноваженнями з виконання однієї чи одночасно ряду правоохоронних функцій, спрямованих на попередження, виявлення, припинення, розкриття, розслідування кримінальних правопорушень і виконання судових рішень з кримінальних справ.

Заслуговує на увагу визначення С. Воронцова: «...правоохоронний орган - це державний орган, основною функцією якого є охорона законності, безпеки і правопорядку, забезпечення прав і свобод людини і громадянина, боротьба зі злочинністю». Автор має на увазі не функцію, а загальні цілі і завдання правоохоронного органу. Поняття «охорона законності, безпеки і правопорядку» повністю охоплює і такі його складові як захист прав і свобод людини і громадянина, тому їх окрема згадка є зайвою.

У свою чергу, В. Фатхутдінов розглядає у широкому значенні діяльність суб'єктів, спрямовану на забезпечення прав і свобод людини, закріплених у міжнародно-правових документах (правозахисна діяльність) й у вузькому значенні як діяльність держави чи її органів із забезпечення, охорони прав і свобод, закріплених національним законодавством (правоохоронна діяльність).

На думку А. Біласа, вагоме значення проблем гуманізму в правоохоронній діяльності обумовлено тим, що це різновид суспільної діяльності, який передбачає взаємодію людей; це категорія, що характеризує кожного суб'єкта суспільних відносин, адже сучасне право і побудова правової держави засновані на гуманістичних засадах і цінностях. Здійснений аналіз природи та сутності правоохоронної діяльності засвідчує, що при усій важливості норм, регламентуючих дану діяльність, її природа і сутність як діяльності виключно суспільної, значною мірою визначена сутністю самої людини. Саме такі чинники зумовлюють потребу вивчення природи і сутності людини як об'єкта і суб'єкта правоохоронної діяльності. На цій основі можливо сформулювати та визначити основні групи природних прав і свобод людини.

Отже, для кожної людини у правоохоронній сфері характерна двоєдина природа - вона користується природними правами і здійснює активний вплив на відповідну сферу суспільних відносин.

До речі, до правоохоронних органів І. Бондаренко відносить такі держав-

ні органи, виконання якими однієї чи кількох головних правоохоронних функцій є визначальним у їх діяльності, які у зв'язку з цим потребують специфічного матеріально-технічного та іншого забезпечення, до працівників яких законодавством ставляться спеціальні вимоги і працівники яких з метою ефективного виконання своїх обов'язків згідно з законодавством наділяються різноманітними специфічними правами, мають відповідні пільги та зовнішні ознаки приналежності до правоохоронних органів, підлягають підвищеному правовому захисту.

У межах одного виду (підсистеми) правоохоронних органів домінуючим в їх побудові є організаційний критерій, який поєднується з принципом територіальності. Такі органи мають організаційно-правову самостійність, створюються у законодавчому порядку, здійснюють за допомогою специфічних методів і форм свою профільну правоохоронних діяльність від імені держави, на основі та у межах закріпленої компетенції, обсяг і характер якої залежать від їх місця у системі правоохоронних органів. На відміну від інших систем державних органів, система правоохоронних органів не має традиційної організаційної побудови (як система органів виконавчої влади), а є цілісною сукупністю, системоутворюючим чинником якої є не структурний (організаційний), а функціональний критерій - власне правоохоронна діяльність, що визначено їх єдиним функціональним призначенням.

Її складові ланки - правоохоронні органи - у більшості країн ЄС виконують правоохоронні функції для досягнення спільного завдання - охорони та захисту прав, свобод і законних інтересів громадян, забезпечення правопорядку. При цьому вони організовані та функціонують, виходячи з існуючого адміністративно-територіального поділу держави, іншим словами компетенція правоохоронного органу поширюється відповідно на певну територію держави.

В. Дубінчак, досліджуючи коло суб'єктів правоохоронної діяльності, виокремлює органи прокуратури, внутрішніх справ та служби безпеки, приділяє увагу їх статусу та значенню для забезпечення режиму законності і правопорядку в державі. Правоохоронний зміст діяльності того чи іншого органу держави, перш за все, визначає наявність відповідної правоохоронної функції, яка закріплена законом та реалізується відповідним уповноваженим органом держави.

Так, сутність і значення органів прокуратури як суб'єкта правоохоронної діяльності, полягає в тому, що вони: становлять єдину, самостійну і незалежну систему, що виконує визначені функції та покликана забезпечити високий рівень законності і правопорядку у державі; мають особливий правовий статус, оскільки є невід'ємним, самостійним елементом механізму держави; системи правоохоронних органів; різновидом органів держави, що має як спільні, так й відмінні риси. Правоохоронна діяльність органів прокуратури характеризується як напрям гарантування непорушності прав, свобод і законних інтересів суб'єктів, з одного боку, та забезпечення відновлення порушених

прав, свобод і законних інтересів осіб, з іншого боку.

Правоохоронна діяльність органів безпеки здійснюється шляхом охорони й забезпечення безпеки особи, суспільства і держави. Феномен безпеки має багатоаспектний характер, обумовлений специфікою правоохоронної діяльності, яка здійснюється уповноваженими суб'єктами спеціального призначення (органами безпеки) з метою встановлення, гарантування та охорони режиму непорушності суспільних відносин. На нашу думку, в Україні та державах ЄС діяльність таких органів передбачає гарантування політичної, економічної, екологічної безпеки, а також внутрішньої і зовнішньої безпеки, міжнародної безпеки. Можна погодитись, що органи безпеки виконують специфічні функції і завдання, які варто структурувати на такі різновиди:

-захисного спрямування (захист державного суверенітету, конституційного ладу, захист територіальної цілісності, захист економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу, захист законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб);

-правоохоронного спрямування (охорона державної таємниці, попередження, виявлення, припинення і розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції, інших протиправних дій, які створюють загрозу життєво важливим інтересам держави).

Таким чином, органи безпеки за функціональним призначенням мають подвійну сутність ще й статус правозастосовного органу, що здійснює правозахисну та правоохоронну діяльність.

Безперечно, найбільше уваги у науковій літературі приділяється правоохоронній діяльності органів внутрішніх справ, зміст якої передбачає реалізацію, захист чи охорону прав, свобод й інтересів певних суб'єктів відповідно до правоохоронної політики держави. їх система має багатовекторний характер, яка включає ряд видів:

1) за територією функціонування - загальні, місцеві, регіональні, міжнародні органи;

2) залежно від повноважень - центральні, регіональні органи;

3) за формою організації - управління, відділи, відділення, пункти, центри, навчальні та науково-дослідні установи, реабілітаційні заклади;

4) у залежності від строку дії - постійні, тимчасові.

У зарубіжних дослідженнях іноді спостерігається ототожнення правоохоронної та поліцейської діяльності як такої, що спрямовується на реалізацію таких завдань:

-забезпечення конституційних гарантій;

-виявлення злочинців та кримінальних правопорушень і затримання правопорушників;

-участь у судових процесах;

-запобігання правопорушенням у перебігу здійснення патрулювання та інших заходів;

-надання допомоги особам, котрим загрожує фізична розправа, або тим, які не можуть подбати про себе самі;

-регулювання руху транспортних засобів і пішоходів;

-виявлення проблем, що потенційно можуть ускладнювати контроль за дотриманням законності і роботу місцевої влади;

-створення і підтримання у мешканців даної місцевості почуття впевненості у своїй безпеці; підтримання порядку в громадських місцях; -надання інших послуг у надзвичайних обставинах .

Можливість застосування санкціонованих законом примусових заходів - превалюючи ознака поліцейської діяльності, яку можна вважати універсальною. Характерна для поліції зарубіжних країн і та особливість, що їх пріоритетні завдання і функції належать до сфери протиправних діянь, а також подій, що загрожують соціальній безпеці, життю, здоров'ю, правам і свободам людини, державним і громадським інститутам. Переважна більшість зарубіжних теоретиків (В. Валкер, В. Таппан, В. Воолен та ін.) основне призначення поліції вбачають у встановленні контролю над злочинністю, стримуванні її за допомогою регламентованих законом засобів.

На ті чи інші органи внутрішніх справ (як правило, у країнах сучасної Європи, це органи поліції) вплинули відповідні соціальні фактори, особливості правових систем країн континентальної правової сім'ї (виняток - країни англосаксонського права). Історія становлення поліції як служби забезпечення правопорядку в країнах ЄС демонструє фактично військовий порядок організації й управління, вона завжди була невід'ємною складовою частиною механізму держави в сучасному розумінні цього терміну. Інституційно органи поліції входять до підсистеми органів державної виконавчої влади і підпорядковуються центральному органові управління - Міністерству внутрішніх справ (у Франції офіційна назва такого міністерства - Міністерство внутрішніх справ Французької Республіки, у Німеччині - Федеральне міністерство внутрішніх справ Федеративної Республіки Німеччина, у Польщі - Міністерство внутрішніх справ та адміністрації Республіки Польща).

Надане поліції право застосовувати примусові силові заходи впливу з метою ефективного виконання своїх обов'язків є важливою рисою поліції як державно-владного інституту, що обумовлює особливість його статусу в системі органів виконавчої влади.

Для дослідження організації управління та визначення спеціалізації (напряму праці) окремих поліцейських служб в країнах континентальної правової сім'ї іноді вживають категорію «організаційно-функціональна побудова» органів поліції. Організаційна складова побудови поліції представлена ієрархічно структурованою системою поліцейських органів і підрозділів від вищого до нижчого рівнів, що визначає порядок підпорядкування та управління підрозділами поліції в конкретній країні континентальної правової сім'ї відповідно до засад воєнізованої субординації. Функціональна складова побудови системи органів поліції розкривається шляхом визначення конкретних фу-

нкцій основних галузевих служб поліції у Франції, Німеччині, Польщі - кримінальної поліції та адміністративної поліції. Основним завданням кримінальної поліції є протидія злочинності, в т. ч. й організованій. Адміністративна поліція здійснює профілактичну роботу, попередження правопорушень, забезпечення громадського порядку і безпеки та інше.

Вивчення досвіду правоохоронної діяльності країн ЄС має велике значення для вітчизняної науки, успішного реформування сучасної правоохоронної системи України. Нагадаємо, що існуюча система правоохоронних органів створювалася ще за радянських часів і частково трансформувалася за останні двадцять років, залишаючись недосконалою за структурою і функціональним призначенням.

З'ясування сутності природи правоохоронної діяльності як багатогранного явища дозволяє констатувати, що у юриспруденції сьогодні не існує єдиного підходу до визначення поняття правоохоронної діяльності, суб'єктів даного виду діяльності держави, а можливо і не тільки держави. Останнім часом поширюються точки зору, що правоохоронна діяльність виходить за межі діяльності лише правоохоронних органів, за межі діяльності органів державної влади.

Тому пропонуємо розглядати суб'єктний склад правоохоронної діяльності у розширеному вигляді, з урахуванням інститутів громадянського суспільства, міжнародних організацій, громадян, яким державою делеговано певні повноваження з урахуванням відповідного розподілу між ними компетенцій, форм і засобів їх здійснення. Так, децентралізація влади передбачає активне залучення системи органів і посадових осіб місцевого самоврядування, включаючи муніципальну поліцію, до реалізації правоохоронної діяльності.

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР І І Відомості Верховної Ради. - 1996. - № ЗО. - Ст. 14.

2. Регламент (ЄС) № 513/2014 Європейського Парламенту і Ради від 16.04.2014, що запроваджує, як частину Фонду внутрішньої безпеки, інструмент фінансової підтримки для поліцейської співпраці, запобігання і боротьби зі злочинністю та антикризового управління, а також скасовує Рішення Ради 2007/125/ЮВС. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : **http://instzak.rada.gov.ua/instzak/doccatalog/**.

3. Регламент (ЄС) № 514/2014 Європейського Парламенту і Ради від 16.04.2014, що встановлює загальні положення про Фонд з питань притулку, міграції та інтеграції та про інструмент фінансової підтримки для поліцейської співпраці, запобігання і боротьби зі злочинністю та антикризового управління. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: **http://instzak.rada.gov.ua/instzak/**.

4. Декларация о полиции: Резолюция № 690 (1979) Парламентской ассамблеи Совета Европы от 08.05.1979. // Сборник документов Совета Европы в

области защиты прав человека и борьбы с преступностью. - М. : СПАРК, 1998. - С. 77-81.

5. Европейский кодекс полицейской этики. Рекомендация (2001) 10. Принят Комитетом министров Совета Европы 2001 г. - Страсбург: Генеральный директорат. - Юридические вопросы, 2002. - 59 с.

6. Європейські інституції та права людини в Європі : Резолюція 2041 (2015) від

6.03.2015 / [Електронний ресурс]. - Режим доступу

http://instzak.rada.gov.ua/instzak/doccatalog/document?id=73456.

7. Захист свідків як незамінний інструмент у боротьбі з організованою злочинністю і тероризмом у Європі: Резолюція 2038 (2015) від 30.01.2015 / [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://instzak.rada.gov.ua/ip8Igak/йоссаIa^ЛіоситепI?ій=73456

8. Кодекс поведінки службовців органів правопорядку ООН 1979 р. [Електронний

ресурс]. - Режим доступу : http://www.pravo.org.ua/files/ebook/PS_05_4_2.pdf.

9. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Указ Президії ВР УРСР від 26.01.1987 № 3484-XI // Відомості Верховної Ради УРСР, 1989. - № 13. - Ст. 108.

10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. - К. : Вид-во: Право, 1995.

11. Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Андрій Іванович Білас. - Львів, Нац. ун-т ім. «Львівська політехніка», 2016.-238 с.

12. Горбач Д.О. Досвід організації діяльності військових формувань держави з правоохоронними функціями та можливості їх використання в Україні / Д О. Горбач // Вісник Харків, нац. ун-ту внутр. справ, 2014. - № 4. - С. 25-34.

13. Каркач П. Координація діяльності правоохоронних органів держав-членів Європейського Союзу / П. Каркач // Історико-правовий часопис, 2013. - № 1. - С. 127-134.

14. Карпюк Г. Практика реформ: країни соцтабору. Реформи по-європейськи. Практика реформ: від форми до змісту / Г. Карпюк. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : www.imzak.org.ua/articles/article/id/4597

15. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. посіб. / С.Г. Братель, 1.0. Луговий, Г.Б. Кузьміних та ін. ; за ред. В.В. Чернея. - К. : КНТ, 2015. - 572 с.

16. Основні напрями реформування органів внутрішніх справ України в контексті досвіду зарубіжних країн та європейських стандартів діяльності поліції: аналітичний огляд / С.Д. Гусарєв, Т.А. Авакян, С.С. Чернявський та ін. - К. : НАВС, 2015. - 168 с.

17. Степанова О.Г. Пріоритети правоохоронної діяльності держави як члена ЄС (теоретико-правовий аспект) / О.Г. Степанова // Вісник Харк. нац. ун-ту. ім. В.Н. Каразіна. Серія : Право, 2014. -Вип. 17. - С. 247-249.

18. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 /Павло Іванович Хамула. - Харків, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016.-238 с.

Лекція № 5 Організація і тактика правоохоронної діяльності у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки

Питання

1. *Публічний порядок та публічна безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів.*

2. Загальні засади охорони публічного порядку та публічної безпеки й органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки .

3. Правопорушення у сфері публічного порядку й публічної безпеки та заходи щодо протидії

1 Публічний порядок та публічна безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів

Поняття публічного порядку та публічної безпеки , які є одними з головних при здійсненні заходів з правоохоронної діяльності в Україні, вчені розглядали неодноразово, однак у нормативних актах вони майже не висвітлені. Такий підхід до понять «публічний порядок» та «громадська безпека» обумовлений значним обсягом правовідносин, які містять у собі ці категорії, а також неузгодженістю між науковцями, які займаються питаннями публічного порядку та публічної безпеки .

Поняття публічного порядку у вузькому розумінні вперше обґрунтував «батько» науки про поліцію француз Деламар, який займав при Людовіку XIV посаду градоначальника Парижу. У «Трактаті про поліцію» (1707) він охарактеризував поліцейську діяльність як найважливішу сферу компетенції держави, покликану охороняти публічний порядок та громадську безпеку. Він сформував завдання поліції, яке полягало у підтриманні порядку і припиненні порушень та свавілля, яке панувало в громадських місцях. Пізніше для визначення публічного порядку почали використовуватися поняття «благочиння», «благоустрій», «благополуччя», «порядок» та ін. Розвиток вчення про публічний порядок продовжили німецькі вчені-поліцеїсти І. Юсті, І. Зоннельфельс, Р. Моль.

Науковці визначили необхідність регламентації поняття «публічний порядок» юридичними нормами, які складали поліцейське право. Згідно з дослі-

дниками будь-яка держава передусім була зобов'язана за допомогою системи спеціальних органів, серед яких головну роль займала поліція, захищати населення від правопорушень, кримінальних правопорушень та природних катаклізмів. У діяльності держави у XVIII ст. пріоритетною вважалася поліція безпеки – система установ виконавчої влади, які здійснюють охорону публічного порядку через спостереження за громадськими місцями (вулиці, видовищні місця, базари), попередження та припинення протиправних дій, тобто реалізують правоохоронну діяльність. Водночас була сформована концепція, що держава за допомогою правоохоронних органів, повинна забезпечувати громадський спокій у громадських місцях, безпеку громадян та усувати небезпеку, яка могла б загрожувати як суспільству загалом, так і окремим його представникам.

У сучасному розумінні публічний порядок представляє собою сукупність усіх суспільних відносин, що складаються у державі на тому чи іншому етапі її розвитку. Окремі автори розглядають публічний порядок як систему суспільних відносин, яка ґрунтується на засобах виробництва та виникає внаслідок сукупного впливу на процеси суспільного життя всіх соціальних норм та принципів, що діють у суспільстві. Злагоджену структурну систему правових суспільних відносин, що виникають як у громадських місцях, так і поза ними, пропонують для визначення публічного порядку І. І. Веремеєнко, М. І. Єропкін, Л. Л. Попов. Однак навіть це тлумачення сфери суспільних відносин, які складають зміст громадського порядку, не є досконалим. Досліджуючи в такому аспекті публічний порядок, його важко відрізнити від інших суспільних категорій, які також регулюються нормами права та іншими соціальними нормами, і виконують такі самі функції, тобто у цьому випадку публічний порядок виступає не лише як юридична, а й як соціальна категорія.

Публічний порядок передусім характеризується громадською безпекою, яку покликані забезпечувати всі органи державної виконавчої влади і місцевого самоврядування через спостереження та застосування адміністративного примусу до осіб, які порушують цей порядок. Така безпека є громадською, пов'язаною з попередженням і припиненням загрози для життя, здоров'я та майна громадян у місцях, що мають громадське значення.

Місця громадського значення або громадські місця, обмежені відомими просторовими межами. До них належать вулиці, проспекти, площі, вокзали, стадіони, базари, магазини, видовищні заклади тощо. Водночас у сучасній юридичній літературі існує погляд, що є постійні громадські місця, до яких відносяться вулиці, площі, базари магазини тощо, та тимчасові громадські місця. Зокрема, проведення якогось масового заходу у лісі на певній території перетворює цю територію на громадське місце.

Для громадських місць характерна певна концентрація людей, які непов'язані між собою сімейними, трудовими, дружніми та іншими відносинами і, зазвичай, не знають один одного. Таку концентрацію соціальні психологи (Г. Тард, Г. Лебон, Д. Майерс) називають масою або натовпом. При цьому

натовп становить «єдність», яка може бути імпульсивною, нетерплячою та навіть схильною до насилля.

Якщо в сім'ї людина знаходиться в постійному спілкуванні з близькими і рідними людьми, на роботі пов'язана з колегами трудовою корпоративністю і навіть дружбою, то на стадіоні під час футбольного матчу чи в багатогодинній черзі на вулиці вона опиняється в потоці якісно іншого існування, яке створює ситуацію нездатності володіти собою та виникнення різних ексцесів.

Тому дуже важливо, щоб у громадських місцях поведінка громадян відповідала вимогам закону та етики.

Для держави важливо розробити такі правові норми, які б урегульовували поведінку людей у громадських місцях у відповідності з тим статусом, який визначають для них норми моралі та права. Тобто публічний порядок і громадська безпека врегульовані численними правовими нормами.

Завдання держави створити таку обстановку, у якій кожний з громадян, які знаходяться в громадському місці, з одного боку, вибирав правомірну лінію поведінки, а з іншого – почував би себе в безпеці та міг у спокійній обстановці користуватися суб'єктивними правами і свободами.

Такими правами є: право на свободу та особисту недоторканність, право вільного пересування, право на мітинги і демонстрації тощо.

Для забезпечення встановленого порядку в громадських місцях, державою створюються спеціальні органи, які носять назву правоохоронних органів, і які наділяються певними повноваженнями з метою забезпечення публічного порядку та публічної безпеки .

У такий спосіб зазначені органи здійснюють правоохоронну діяльність. Тобто, з одного боку, вони дають змогу громадянам користуватися своїми правами, а з іншого – обмежують дії інших, якщо останні порушують публічний порядок та громадську безпеку.

Найбільш важливими правоохоронними органами для забезпечення охорони публічного порядку та публічної безпеки є Національна поліція України, прокуратура та Служба безпеки України. Водночас працівники Національної поліції України здійснюють більшість заходів з охорони публічного порядку та публічної безпеки , попереджують учинення кримінальних правопорушень, забезпечують розкриття вчинених кримінальних правопорушень, а також надають допомогу особам, які її потребують.

Інші правоохоронні органи здійснюють тільки окремі дії з охорони публічного порядку та публічної безпеки .

2 Загальні засади охорони публічного порядку та публічної безпеки й органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки

Правомірна поведінка громадян у громадських місцях повинна поєднуватися з моральною. Громадянин, перебуваючи у громадському місці, має по-

водитися не тільки правильно, з погляду норм права, а й коректно і ввічливо, тобто дотримуючись норм моралі. Як відомо, порушення як правових, так і моральних норм у громадських місцях однаково торкається інтересів і прав інших громадян, негативно відбивається на їхньому самопочутті, здоров'ї та настрої, вносить дисгармонію у публічний порядок.

Загальні засади охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки закріплені у багатьох нормативних актах та законах України.

Ними зокрема визначено, що охорона публічного порядку та забезпечення публічної безпеки здійснюється в таких напрямах:

– забезпечення протикримінальної безпеки. Тобто правоохоронні органи та органи влади мають створювати такі умови, коли активно припиняються правопорушення та злочинні діяння, як дрібне та злісне хуліганство, угон автомобілів, дрібні крадіжки у громадських місцях, пошкодження майна громадян тощо;

– підтримання порядку на вулицях і дорогах, тобто створення безпечних умов для пересування громадян або забезпечення безпеки в громадських місцях;

– створення можливості для громадян для вільного виявлення своїх громадянських прав, тобто проведення мирних зібрань, мітингів, маніфестацій тощо;

– забезпечення протипожежної безпеки, яке здійснюється спеціальними державними органами, шляхом попередження громадян, а також із застосуванням спеціальних засобів для гасіння пожеж, якщо такі виникли;

– ужиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

– забезпечення протиепідеміологічної безпеки, створення умов для безпечного проживання людей та можливості користуватися всіма благами цивілізації.

Для забезпечення публічного порядку та публічної безпеки , як уже зазначалося, створена відповідна нормативна база, яка складається з низки законів та підзаконних актів, що визначають напрями діяльності тих чи інших правоохоронних органів у сфері охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки .

У питаннях забезпечення протикримінальної безпеки значною мірою задіяна Національна поліція України, проте окремими напрямами правоохоронної діяльності займаються й інші правоохоронні органи. Зокрема, питання організації масових заходів, які не відповідають законодавству України, знаходиться у віданні СБУ; проблемою здійснення неправильних технологічних дій, у результаті яких виникає загроза отруєння громадян чи інші загрози життю та здоров'ю, опікується Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Водночас, як уже зазначалося, головним суб'єктом забезпечення публічного порядку та публічної безпеки є Національна поліція України.

У Законі України «Про Національну поліцію» закріплено с. 25 завдання поліції, що стосуються охорони публічного порядку та публічної безпеки , а саме:

– здійснення превентивної та профілактичної діяльності, яка спрямована на запобігання вчинення правопорушень;

– виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, уживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

– вживання заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень;

– припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень;

– вживання заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

– здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

– доставляння у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

– вживання заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

– здійснення регулювання дорожнього руху та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

– здійснення супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

– здійснення видачі відповідно до закону дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видавання та погодження дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху;

– вживання всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

– вживання заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе;

– здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також участь у здійсненні державної охорони;

– здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

– здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

– сприяння забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості.

Працівники Національної поліції України виконують чималий обсяг завдань у сфері правоохоронної діяльності щодо забезпечення публічного порядку та публічної безпеки .

Правоохоронною діяльністю у сфері забезпечення безпеки публічного порядку та публічної безпеки займаються й інші правоохоронні органи.

Судові органи у сфері правоохоронної діяльності щодо забезпечення публічного порядку та публічної безпеки розглядають справи та притягають до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, що посягають на публічний порядок та громадську безпеку.

Працівники прокуратури контролюють розслідування справ, що посягають на публічний порядок та громадську безпеку, а в окремих випадках – самостійно розслідують такі злочини.

Щодо Служби безпеки України, то її працівники також розглядають питання у сфері публічного порядку та публічної безпеки , які входять до їхньої компетенції, та приймають рішення про направлення матеріалів для розгляду у судах. Це саме стосується й інших правоохоронних органів: Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби та ін.

Зокрема, працівники Державної служби з надзвичайних ситуацій попереджують учинення правопорушень у місцях техногенних та інших катастроф, здійснюють рятувальні роботи та допомагають потерпілим.

Працівники Державної прикордонної служби охороняють публічний порядок та громадську безпеку в місцях перетину кордону та на прикордонній території, вони також можуть використовувати спеціальні засоби та зброю для припинення порушень публічного порядку та публічної безпеки .

3. Правопорушення у сфері публічного порядку та публічної безпеки та заходи щодо протидії

У главі 14 Особливої частини КУпАП (Адміністративні правопорушення, що посягають на публічний порядок і громадську безпеку) міститься цілий ряд статей:

– ст. 173. Дрібне хуліганство;

– ст. 173[1]. Поширювання неправдивих чуток;

– ст. 173[2]. Учинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми;

– ст. 174. Стрільба з вогнепальної, холодної метальної чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в невідведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку;

– ст. 175. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки;

– ст. 175[1]. Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях;

– ст. 176. Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення;

– ст. 177. Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення;

– ст. 177[2]. Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів;

– ст. 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді; Це все різні статті вони існують у Кодексі України про адміністративні правопорушення

– ст. 179. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві;

– ст. 180. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння;

– ст. 180[1]. Порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування;

– ст. 181. Азартні ігри, ворожіння в громадських місцях;

– ст. 181[1]. Заняття проституцією;

– ст. 182. Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях;

– ст. 183. Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб;

– ст. 184. Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

Визначимо правопорушення, що посягають на публічний порядок і громадську безпеку, які підвідомчі органам внутрішніх справ України:

– ст. 175[1]. Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях, за винятком порушень, учинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради;

– ст. 176. Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення;

– ст. 177. Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення;

ч. 1 і 2 ст. 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді.

Розглянемо окремі ознаки, властиві для цієї групи правопорушень.

Родовим об'єктом цих правопорушень значною мірою виступає публічний порядок, а також громадська безпека.

У загальному розумінні публічний порядок – це урегульована правовими та іншими соціальними нормами певна частина суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності у відповідних сферах, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Поняття публічного порядку представляє собою категорію, яка складається з трьох основних елементів:

– зміст громадського порядку;
– засоби його регулювання;
– мета встановлення громадського порядку.

У літературі акцентовано на тому, що зміст публічного порядку формує певна частина відносин, що склалися в суспільстві, а також супутній їх прояв умов та обставин. Необхідність чіткого визначення публічного порядку вимагає точного відмежування цієї сукупності суспільних відносин від усіх інших. Публічний порядок – це складне соціальне явище і його забезпечення вимагає комплексного підходу.

Обов'язковим елементом публічного порядку є засоби регулювання суспільних відносин, які складають зміст громадського порядку: правові, та інші соціальні норми – норми моралі, звичаї, релігійні норми, правила громадського співжиття. За їх допомогою установлюються права та обов'язки учасників суспільних відносин, визначаються заборони на вчинення певних дій, а також можливість і порядок застосування санкцій. Крім того, за допомогою засобів регулювання формуються відповідні установи, покликані забезпечувати безперешкодну реалізацію суспільних відносин, що склалися, а також визначається їх компетенція.

Невід'ємним елементом публічного порядку є також визначення цілей суспільних відносин, що складаються, та їх регулювання. Такими загальними *цілями публічного порядку виступають*:

– забезпечення охорони життя, здоров'я, гідності та прав людини і громадянина;
– забезпечення недоторканості власності;
– підтримання необхідних умов нормальної діяльності підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян.

В адміністративно-правовій науці публічний порядок розглядається в широкому та вузькому розумінні.

Публічний порядок у широкому розумінні – це вся система суспільних відносин, що склалися у цьому суспільстві, тобто, це система урегульованих правовими та іншими соціальними нормами суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності в державі, забезпечують недоторканість життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Публічний порядок у вузькому розумінні – це морально-правовий стан суспільства, за якого компетентні органи виконавчої влади, шляхом поліцейського нагляду, забезпечують безпеку і правомірну поведінку громадян у громадських місцях, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядження громадських місць, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку громадян. Це не звужене поняття, а таке, що має об'ємний зміст і виступає у різних формах.

Громадському порядку у вузькому розумінні притаманна така сукупність ознак:

– публічний порядок установлюється в громадських місцях, які є різними за призначенням та терміном використання;

– публічний порядок залежить від упорядкування громадських місць;

– публічний порядок залежить від правомірної та моральної поведінки громадян;

– публічний порядок – це морально-правовий стан суспільства, який характеризується ознаками міцності та стабільності.

Складний, комплексний характер сфери публічного порядку і сфери публічної безпеки обумовлює необхідність існування різних способів їхньої охорони. У залежності від специфіки правового регулювання суспільних відносин у розглянутих сферах і характеру заходів, за допомогою яких охороняється публічний порядок і забезпечується громадська безпека, розрізняють такі способи охорони: адміністративно-правовий, оперативно-розшуковий, кримінально-правовий і цивільно-правовий.

Адміністративно-правова охорона публічного порядку представляє собою виконавчо-владну діяльність органів державного управління, що складаються з установлених обов'язкових правил поведінки, створення необхідних умов для їх виконання, а також здійснення адміністративного нагляду і вжиття заходів впливу.

Адміністративно-правова охорона – це діяльність, що здійснюється в трьох основних напрямах: нормотворчому – коли створюються закони й інші нормативні акти з адміністративно-правових питань охорони правопорядку; правозастосовному – реалізація на практиці встановлених державою правил у сфері громадського порядку; правоохоронному – заходи забезпечення встановленого порядку і застосування заходів впливу до правопорушників.

Зміст публічного порядку тісно переплітається зі змістом *публічної безпеки* , яка представляє собою відносини, пов'язані з запобіганням або ліквідацією шкідливих для життя і здоров'я людини наслідків, які зумовлені небезпечною для навколишніх поведінкою людей або дією стихійних сил приро-

ди. Відомо, що невиконання своїх взаємних обов'язків учасниками відносин можливе за тих обставин і з причин, які знаходяться за межами їхньої волі. Порушити нормальний порядок суспільного життя, суспільних відносин, що склалися, створити загрозу безпеці громадян та збереженню їхнього майна, порушити нормальну діяльність підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян можуть і такі обставини, як стихійні лиха: пожежі, повені, землетруси, епідемії тощо. До шкідливих наслідків можуть призвести непродумані організація вуличного руху, проведення масових заходів тощо. Взаємозв'язок цих груп суспільних відносин полягає у тому, що безумовне здійснення суспільних відносин сфери безпеки є обов'язковою умовою реального прояву відносин у сфері громадського порядку. *У контексті цього необхідно визнати, що складовою частиною змісту публічного порядку є громадська безпека, яка також ґрунтується на суворому виконанні встановлених вимог учасниками відносин, з метою попередження та ліквідації шкідливих наслідків стихійних сил природи чи інших небезпечних для суспільства явищ.*

У такий спосіб *публічний порядок, особиста безпека та громадська безпека* являють собою органічно взаємопов'язані між собою соціальні явища, які обумовлюють єдність комплексу здійснюваних заходів щодо їх забезпечення та охорони.

Поняття публічної безпеки і громадського порядку, наведені вище, мають певну схожість і їм характерні такі ознаки:

а) ці категорії мають складну соціальну природу, маючи в своїй основі певну сукупність суспільних відносин, які охороняються державою;

б) це найбільш суттєві і найчисельніші зв'язки у сфері суспільного життя, які мають загальні ознаки, що дозволяють співвідносити їх один з одним, наприклад, такі як захист прав, свобод і законних інтересів об'єкта зазіхання;

в) однорідність суспільних відносин, які утворюють кожне з понять, що розглядається, і регулювання їх визначеними сукупностями норм, дають змогу розглядати ці відносини як схожі явища.

Поєднує публічний порядок та громадську безпеку і механізм правового регулювання, однак з тією відмінністю, що громадська безпека регулюється техніко-юридичними нормами (технічні норми і правила), а при регулюванні у сфері охорони публічного порядку вони відсутні.

Безпосередніми об'єктами окремих адміністративних правопорушень названої вище групи виступають конкретні суспільні відносини або їх сукупність, що стосуються перелічених складових громадського порядку, а саме: громадського спокою, громадської моралі та людської гідності, безпечне використання джерел підвищеної небезпеки (транспорт, зброя), забезпечення безпеки при проведенні масових заходів, ліквідації наслідків техногенних катастроф, стихійного лиха тощо.

З об'єктивного боку ця група адміністративних правопорушень характеризується вольовими, активними діями, якими, всупереч діючим нормам права і моралі, порушуються відповідні правила поведінки, що охороняються

адміністративними санкціями. Зазвичай ці дії мають разовий, епізодичний характер.

Нерідко на кваліфікацію протиправних проявів суттєвий вплив справляють і такі ознаки, як час, місце, обставини та характер таких проявів. Серед них важливим є розуміння поняття «громадське місце». Як уже зазначалося, відповідно до ст. 1 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 22.09.2005 р. «*громадським місцем»* вважається частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, зокрема під'їзди, а також підземні переходи, стадіони.

Деякими особливостями характеризується об'єктивна сторона адміністративних проступків, таких як порушення або невиконання встановлених правил пожежної безпеки, невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей. Вони можуть вчинятись як шляхом протиправних дій, так і бездіяльністю, тобто шляхом невиконання тих чи інших обов'язкових правил чи приписів. Причому такі дії чи бездіяльність можуть бути як одноразовими, так і тривалими. Це важливо враховувати при визначенні строків накладення адміністративного стягнення (ст. 38 КУпАП).

Для цього правопорушення інколи суттєве значення мають і такі ознаки об'єктивної сторони як характер та розмір заподіяної шкоди. Якщо він значний, то таке правопорушення може кваліфікуватись як злочин. Інколи це стосується і місця скоєння протиправної дії: наприклад, паління у вибухонебезпечному цеху чи в іншому схожому виробничому місці може тягнути за собою кримінальну відповідальність.

Більшість адміністративних правопорушень цієї групи, з урахуванням особливостей об'єктивної сторони, є формальними.

Суб'єктами адміністративних правопорушень, що посягають на публічний порядок, є фізичні осудні особи, які на момент учинення правопорушення досягли 16-річного віку. Такими особами можуть бути як громадяни України, так і іноземні громадяни та особи без громадянства (за винятком осіб, що згідно з чинним законодавством користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, питання про відповідальність яких вирішується дипломатичним шляхом).

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР І І Відомості Верховної Ради. - 1996. - № ЗО. - Ст. 14.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.golos.com.ua/article/257729.

3. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб. Офіцій-

ний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу

4. http://zakon2.rada.
gov.ua/laws/show/995_788[9]test=Up9Mf3o6frtCdqY2Ziztl/4PHI42ws80msh8Ie6

5. Кодекса поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка. Резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_282

6. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики». (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 р. на 765 засіданні заступників міністрів). [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/recl.pdf

7. Наказ МВС України 13.06.2016 № 503 «Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України». [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

8. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0944-16

9. Наказ МВС № 1543 від 04.12.2015 «Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України». [Електронний ресурс]. - Режим доступу : https://ch.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/ printable article/1739632

10. Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377 Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/zl498-

11. Наказ МВС України від 12.10.2009 № 436 «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України». [Електронний ресурс]. - Режим доступу : http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/zl256-09

12. Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі МВС України: Наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http ://zakon5. rada. gov.ua/laws/ show/z 1361-04

Додаткова література

13. Адміністративна діяльність поліції: підручник / В.В. Середа, М.П. Гурковський, Ю.С. Назар та ін.; за заг. ред. В.В. Середи. - Львів: ЛьвДУВС, 2017. - 776 с.

14. Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О.М. Бандурка. - Х.: Основа, 1996. - 398 с.

15. Бондаренко В.А. Окремі аспекти підвищення ефективності норм адміністративного права у період адаптації законодавства до вимог Європейсько-

го Союзу / В.А. Бондаренко // Наук, вісник Львів, держ. ун-ту внутрішніх справ. - 2016. - № 3. - С. 134-142.

16.Ковалів М.В. Основи управління в органах внутрішніх справ: навч. посіб. / М.В. Ковалів ЛьвДУВС. - Львів, 2010. - 329 с.

17. Ортинський В.Л. Управління в органах виконавчої влади України: навч. посібник /

18. Л. Ортинський, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 296 с.

19.Ортинський В.Л. Реформування правоохоронної системи у контексті соціально- правового механізму забезпечення прав особистості / В.Л. Ортинський // Вісник НУ «Львівська політехніка». Юридичні науки. - 2014. - № 810. - С. 38-42.

20. Остапенко О.І. Про юридичну кваліфікацію військових адміністративних правопорушень / О.І. Остапенко // Вісник Нац. ун-ну «Львівська політехніка». 36. наук, праць: Серія: юрид. науки. - 2015. - № 837. - С. 92-98.

21.Собакарь А.О. Адміністративний нагляд як спосіб забезпечення законності в публічному управлінні / А.О. Собакарь // Порівняльно-аналітичне право. - 2013. - № 3-1. –

22. Поліцейська діяльність [Текст]: навч. посіб. / [авт.кол.: В.О. Басс, В.М. Білик, С.Г. Братель, В.І. Варивода та ін.; за ред. В.А. Кулікова] – Київ: ФОП Маслаков, 2021. – 570 с.

23. Правоохоронна діяльність в Україні: посібник для закладів вищої освіти / за заг. редакцією доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 320 с

24. Мельник В.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія и практика – К. ВАІТЕ, 2015. – 168 с.

25. Забезпечення публічної безпеки і порядку під час виборчого процесу [метод. рек.] / [уклад.: Сокуренко В.В., Чернявський С.С., Константінов С.Ф. та інш.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 40 с.

26. Організація діяльності поліції зарубіжних країн [навч. посіб.] / [Братель С.Г, Луговий І.О., Кузьміних Г Б. та ін.]; за ред. В.В. Чернєя. – К. : КНТ, 2015. – 572 с.

27. Організація та порядок здійснення супроводження військових та інших транспортних колон працівниками органів внутрішніх справ [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.А. Куліков, О.В. Каверін – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. – 46 с.

28. Пам’ятка працівника патрульної поліції (інформаційно-довідкові матеріали з адміністративно-правових питань) / авт. кол.: Гусаров С.М., Головко О.М., Панова О.О., Резанов С.А., Джафарова О.В., Шатрава С.О., Іванцов В.О., Завальний М.В. – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2015. – 144 с.

29. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: Навчальний посібник / [Константінов С.Ф., Братель С.Г., Білик В.М., Кудря В.О. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 336 с.

30. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: Навчальний посібник / [Константінов С.Ф., Олефір В.І., Братель С.Г. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 196 с.

31. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константінов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. – К.: «Освіта України», 2016. – 230 с.

32. Куліков В.А. «Правові засади застосування спеціальних засобів підрозділами Національної поліції» // Всеукраїнська науково-практична конференція: «Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку – 2016»: Зб. тез доповідей. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2016., – С.23-26.

33. Адміністративна діяльність Національної поліції: загальна частина: [навчальний посібник] / [В.М. Бесчасний, О.М. Мердова, В.С. Тулінов та ін.]; за ред. В.М. Бесчасного. – Київ: ВД «Дакор», 2017. – 248 с.

34. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / за заг. ред. В.В. Сокуренка [В.В. Сокуренко, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432 с.

35. Адміністративна діяльність поліції: підруч. / за заг. ред. В.В. Середи. – Л.: ЛьвДУВС, 2017. – 776 с.

36. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О.М. Бандурки]; МВС України, Харків., нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017 – 242 с.

37. Долинний А.В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів: Дис. ... канд. юрид. наук (12.00.07) // Відкритий Міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Київ: 2017 р. – 187 с.

38. Фатхутдінов В.Г. Адміністративно-правове забезпечення публічної безпеки України: дис. на здобут. наук. ступ. док. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" // Фатхутдінов В.Г.; МВС України, НАВС, Київ: – 2017. – 440 с.

39. Куліков В.А. «Особливості реалізації права на проведення мирних зібрань в сучасних умовах» // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності: матер. Всеукр. наук-практ. Інтернет конференції (м. Сєвєродонецьк, 23 грудня 2016 р.); упоряд. к.ю.н., доц. В.С. Бондар, к.ю.н. М.В. Кривонос. – Сєвєродонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2017,. – С.186-189.

40. Забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення-2017»: [метод. реком.] / [В.Л. Костюк, В.Г. Сюравчик, С.Ф. Константінов, В.А. Куліков, А.О. Джужа]; за заг. ред. Р.А. Сербина. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 61 с.

41. Організація роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Кудря В.О., Лабунь А.В., Радзівон С.М., Фещенко Л.О. та ін. / за ред. Кулікова В.А. - К.: «Освіта України», 2017. – 247 с.

42. Оверченко Д.Г. «Загальні положення переговорної діяльності поліцейських груп превентивної комунікації під час масових заходів» // ISSN 2519-4682. Ûridična psihologìâ. 2017. № 2 (21).

43. Діяльність поліцейського щодо виявлення правопорушень у громадських місцях: метод. реком. / В.С. Боровікова, І.В. Лозинська та ін. – Л: ЛьвДУВС, 2018. – 76 с.

44. Довідник поліцейського / авт.-упоряд.: С.С. Чернявський, К.Б. Левченко, В.Л. Костюк; худож.-оформлювач М.С. Мендор. – Харків: Фоліо, 2018. – 348 с.

45. Довідник працівника Національної поліції: електронний довідник «Міжнародні масові заходи» / авт. Борець Т.О., Буряк М.В., Василинчук В.І., Коновалов О.В., Костюк В.Л., Стрільців О.М., Федоровська Н.В., Харечко Н.В., Крижна В.В., Підвисоцький В.В. (05.03.2018) (Об’єкт інтелектуальної власності) // http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5433.

46. Ліга чемпіонів УЄФА 2017-2018: довідник патрульного: / [Укл. А.Є. Крищенко, В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, О.М. Стрільців, Т.О. Борець]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 288 с.

47. Забезпечення Національною поліцією публічної безпеки і порядку під час проведення фінального матчу з футболу Ліги Чемпіонів УЕФА-2018 у м. Києві: метод. рек / А.Є. Крищенко, В.Л. Костюк, Р.А. Сербин, В.Г. Сюравчик. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 88 с.

48. Правові підстави застосування спеціальних засобів поліцейськими [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, Є.М. Корж, А.Є. Крищенко, Н.В. Федоровська. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 36 с.

49. Організація роботи дільничного офіцера поліції з особами, які перебувають на превентивному обліку: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.М. Лисюк, В.Г. Сюравчик, О.М. Жук. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 56 с.

50. Організація роботи дільничного офіцера поліції на поліцейській дільниці: метод. рек. / В.Л. Костюк, А.Є. Крищенко, О.М. Жук, В.В. Мозоль, В.В. Литвин. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 89 с.

51. Практика та законодавче забезпечення застосування спеціальних засобів у діяльності поліції (світовий досвід) [Текст]: аналіт. огляд / Костюк В.Л., Крищенко А.Є., Мозоль В.В., Литвин В.В., Копан О.В. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 93 с.

52. Організація охорони публічного порядку: навчальний посібник / Братель С.Г., Золотарьова Н.І., Кобзар К.П., Корж Є.М., Костюк В.Л., Кудря В.О., Куліков В.А., Радзівон С.М., Федоровська Н.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2019. – 164 с.

53. Дії поліції під час виявлення фактів незаконного поводження з небезпечними матеріалами: метод. рекомендації // МВС України, Нацполіція України, НАВС – Київ: – 2019 р. 81с.

54. Адміністративно-правовий статус керівника територіального органу Національної поліції у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 // Крищенко Андрій Євгенович; МВС України, НАВС – Київ: – 2019 р.

55. Діяльність Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки в умовах антитерористичної операції: навч. посіб. / В.В. Аброськін; МВС України; Харків. Нац.ун-т внутр. справ. – К.: ФОП Лопатіна О.О., 2019. – 212 с.

56. Стандартні операційні процедури щодо забезпечення публічної безпеки і порядку органами та підрозділами Національної поліції України у зв'язку з проведенням масових заходів: затверджено Головою Національної поліції України від 01 грудня 2019 р.

57. Технічне завдання із впровадження системи «Custody Records» у територіальних органах поліції: Національна поліція, Міжнародний Фонд Відродження, Українська Фундація Правової Допомоги, Експертний центр з прав людини – Київ, 2019.

58. Методичні рекомендації для інспекторів з дотримання прав людини в ізоляторах тимчасового тримання: Національна поліція, Міжнародний Фонд Відродження, Українська Фундація Правової Допомоги, Експертний центр з прав людини – Київ, 2019.

59. Організаційно-правові основи діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Басс В.О, Білик В.М., Братель С.Г., Варивода В.І., Гусєва К.А., Дрозд О.Ю., Золотарьова Н.І., Євдокимов Д.А., Квітка Я.М., Константінов С.Ф., Кудря В.О., Куліков В.А., Либаш М.К., Лов'як О.О., Луговий І.О., Павлівський М.К., Радзівон С.М., Риндюк І.І., Терещенко В.В., Ткаченко Н.М., Шевчук Г.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 294 с.

60. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліцейських: навчальний посібник / Басс В.О., Білик В.М., Братель С.Г., Варивода В.І., Гусєва К.А., Дрозд О.Ю., Євдокимов Д.А., Золотарьова Н.І., Квітка Я.М., Константінов С.Ф., Кудря В.О., Куліков В.А., Либаш М.К., Луговий І.О., Павлівський М.К., Радзівон С.М., Риндюк І.І., Терещенко В.В., Ткаченко Н.М., Шевчук Г.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2020. – 288 с.

Лекція № 6 Поняття поліції її історичний розвиток, виникнення поняття поліцейської діяльності. Задачі і функції поліції в демократичній державі

1. *Поняття поліції та історичний розвиток*
2. *Поліцейська діяльність у багатонаціональному суспільстві*
3. *Задачі і функції поліції в демократичній державі*
4. *Суб'єкти і об'єкти поліцейської діяльності: поняття і види*

Демократичного

1.Поняття поліції та історичний розвиток

Саме слово «поліція» має довгу і мінливу історію. Так, всі дослідники історії поняття «поліція» вказують на його дивний на перший погляд етимологічний зв'язок з поняттями «поліс» і «політика», що не дуже усвідомлюється в масовій людській свідомості. Виниклий в рамках грецької мови і античної історії семантичний ряд πόλις – πολιτεία – πολιτική, через латинізовану форму politia, проник у європейські мови, де зберіг своє початкове значення загального управління міським життям, зокрема у французькій мові вже в XIV столітті відома la police / policite .

Тим часом вже в давньогрецькому понятті πολιτεία, що означало «мистецтво управління містом» і охоплювало все, що пов'язано з життям і добробутом громадян поліса, була закладена та структурна амбівалентність, що зберігалася протягом всієї історії вживання терміна: вже в античності це поняття благого управління було нероздільно пов'язано з правом регулювання питань міського життя в загальних інтересах, зокрема, з метою підтримання громадського порядку та безпеки, моралі і благополуччя. А це право передбачало існування спеціальних міських чиновників, відповідальних за безпеку спільноти, тобто окрему групу людей, що знаходяться в розпорядженні публічної влади і наділених повноваженнями в якості охоронців законів стежити за дотриманням приписів, тобто забезпечувати порядок на міських вулицях, регулювати ринкову торгівлю і втручатися в те, що відбувається в разі порушення приписів. Таким чином, поняття «поліція» спочатку включало в себе два різних аспекти публічної влади: з одного боку, це сам суспільний інтерес, який полягає в забезпеченні безпеки і благополуччя, а з іншого – право групи людей підтримувати встановлені правила, навіть за допомогою застосування фізичного насильства (Chapman, 1972: 7-8).

Давньоримська potestas також складалася з двох елементів: один був пов'язаний з правом регулювання поведінки громадян за допомогою обов'язкових до виконання вказівок, а інший – з володінням засобами фізичного насильства, тобто інструментарієм примусового здійснення встановлених норм. У цьому сенсі саме наявність поліцейської влади радикально відрізняє державу від всіх інших форм людського співжиття, оскіль-

ки це дозволяє йому на законних підставах здійснювати примус – в разі необхідності навіть насильницьким чином (Chapman, 1972: 13).

До речі, в подальшій історії політичної кар'єри поняття «поліція» і його громадської рецепції різне комбінування цих двох елементів – піклування і насильства – багато в чому визначатиме форму конкретного здійснення політичного панування за допомогою (чисто) поліцейських заходів. Апофеозом може вважатися феномен «поліцейської держави» в сенсі практичної реалізації (утопії) бюрократичного порядку, як вона була втілена в життя в Пруссії в XVIII столітті.

У німецькомовному просторі слово Policey / Polizey / Policzey використовувалося з кінця Середньовіччя (XV століття) в широкому значенні благого управління. Тоді ж в Німеччині виникає вчення про ius politiae, згідно з яким государ кожного графства не просто мав право, але був зобов'язаний дбати про «добрий порядок» («gute Ordnung») в своїх володіннях. Саме в цьому сенсі в пізньосередньовічній мові німецького права вираз «gute Policey» використовується для характеристики доброго врядування як такого.

Найперша згадка слова Policzey зафіксовано в розпорядженні єпископа Вюрцбурга 1476 року. У 1492 році виходить Нюрнберзький припис, що починається зі слів: «Для підтримки доброго порядку (gute Polizey) ...» Під поліцією насамперед розумівся зовсім не орган підтримки порядку, а саме стан благополуччя і спокою, що було метою і результатом правильного управління. Після того як у Вормсі в 1495 році була прийнята імперська резолюція про «Вічний земський мир», в Священній Римській імперії з'явилася правова підстава для створення загальноімперського поліцейського регламенту, що і було здійснено на Аугсбургском рейхстазі 1530 року прийняв відповідну резолюцію.

Сам же термін «поліція» вперше вжив німецький юрист **Мельхіор фон Оссе (1506-1557),** який приблизно в 1550 році служив канцлером у курфюрста Саксонського. Для нього, як і для Ніколя де Ламара (1639-1723), котрий опублікував **«Трактат про поліцію»** (том 1, 1705), це слово означало просто «громадський порядок» .

В ході дискурсивного та інституційного розвитку поняття «поліція» в Новий час зазнало значних змін. Зберігаючи своє значення стану доброго порядку в місті або громаді, воно також почало застосовуватися для позначення поліцейського органу і його працівників, тобто набуло інституційного та персонального виміру. Спочатку в рамках цих семантичних змін термін «поліція» став позначати державну діяльність, спрямовану на досягнення і збереження стану «доброї поліції», відповідно, регульовані поліцейськими регламентами предмети стали називатися «справами поліції», а окремі органи і чиновники – «поліцейськими» (Knemeyer, 1967: 166f.).

Переломним моментом у зміні цих понять, у зміні змісту цих понять стала середина XIX-го століття. Причиною таких змін, тобто діяльності держави в сфері благоустрою до того, що ми розуміємо зараз, є поява но-

вої концепції на той час – концепції правової держави. Тобто поняття правової держави прийшло на зміну поняттю поліцейської держави. В розумінні тогочасних філософів права – юристів – існувала суттєва відмінність між поліцейською державою як діяльністю абсолютистської держави, тобто, коли є суверен, коли є монарх, який повністю керує всім благоустроєм в державі, і діяльністю, яка регулюється правом. Тобто правова держава – це в першу чергу керування правом, правовими інститутами, а не волею одного монарха, одного суверена.

Такі значні у політичній, правовій сфері події, як ухвалення конституції США, як Велика французька революція, як ухвалення декларацій прав людини і громадянина Франції 1791 року, – всі вони призвели до того, що сама ідея права, прав людини, вона почала бути панівною у цій сфері. Оці сучасні ідеї конституціоналізму, як права людини, як обмеження влади, як верховенство права, всі вони почали на практиці втілюватись в діяльності чиновників, в діяльності органів влади в цих державах. В першу чергу в Америці, в Франції, потім вони розповсюдились на німецькі графства тощо.

Правова держава, прийшовши на заміну поліцейській державі, почала сповідувати певний принцип обмеження влади. Тобто самі органи влади мають діяти в межах наданих їм повноважень. Таким чином, дуже широке уявлення про поліцейську діяльність, воно вже було застарілим і таким, що має бути поділене на чіткі сфери відповідальності. З цього часу починає діяти такий принцип конституціоналізму, який ми сьогодні всі знаємо, – що органи влади діють виключно в межах наданих їм повноважень. Тобто оце величезне широке уявлення про якусь поліцейську діяльність держави, воно стало застарілим. Його необхідно було обмежити, поділити на конкретні сектори. Тобто є окремий орган, який відповідає за економічну діяльність, окремий, який за господарську, інший за адміністративну тощо. Тобто оця ситуація, коли є монарх, в нього є його двір і він здійснює, по суті, всю повноту влади в державі, він був скинутий, заперечений ось цими конституціями, ось цим рухом, по суті, за права людини.

В цей час, тобто 30-ті-40-ві роки XIX-го століття, поліція почала переживати так звану деполіціїзацію, тобто коли поліція почала втрачати ось ці поліцейські функції з позиції поліції епохи абсолютизму. Вже у другій половині XIX-го століття ми отримали поліцію як певну систему органів, які займаються забезпеченням громадської безпеки і які займаються превенцією протидії злочинності.

Таке насилля, яке держава застосовує до своїх громадян, на початку XX-го століття відомий німецький соціолог Макс Вебер назве «право на легітимне насилля». Тобто мова йде про певне законне застосування зброї, спецзасобів, яке має право поліція здійснювати по відношенню до своїх громадян.

В усіх європейських державах того часу саме поліція як система органів мала право застосовувати таке легітимне насилля по відношенню до своїх громадян. Як і сьогодні, це могли бути випадки затримання якогось злочинця, який несе загрозу для життя й здоров'я оточуючих, або застосування зброї для відвернення якоїсь небезпеки.

Разом з цим, варто також зазначити й про те, що значний вплив на розвиток поняття «поліція», «поліцейської діяльності у правовій державі» справили наукові праці німецьких вчених Йоганна Генріха Готліба Юсті («Основи поліцейської науки», 1756 р.), І. фон Зоненфельса («Основні засади поліції, комерції та фінансів», 1765 р.), Г. фон Берга (семитомний «Довідник німецького поліцейського права», 1799-1806 рр.), Р. фон Моль («Наука про поліцію, заснована на принципах правової держави», 1832-1834 рр.) і Пюттера .

Зокрема, Й. Юсті під терміном «поліція» визначав сукупність заходів внутрішньої політики, що має на меті забезпечення суспільного добробуту. Він вважав, що поліція та юстиція – це дві частини одного цілого, а їх функціонування повинно бути прерогативою одних і тих же органів, проте суспільна практика в той період не давала можливості розмежувати поліцію та юстицію. Вчений також наполягав на тому, що поліцейські закони повинні узгоджуватися з фінансовими . В свою чергу, І. фон Зонненфельс зробив значний внесок у покращення роботи поліції, пенітенціарних служб і фінансових сфер .

Отже, започаткована у Франції Ніколя де Ламаром, а в Німеччині – Мельхіором фон Оссе, Йоганом Юсті, наука про поліцію була теорією політики законодавства та управління. Наприкінці XVIII ст. – на початку XIX ст. поліцейська наука продовжувала розвиватися, що підтверджується працями вчених, які розробляли питання поліцейської держави. Тим самим було остаточно сформовано науку поліцейського права як самостійну галузь права, під якою розумілася «поліцейська діяльність держави, що направляється урядом і полягає в нагляді за підприємствами, приватними особами, союзами й об'єднаннями та має за мету забезпечити умови безпеки і впорядкування та прийняття зі свого боку засобів щодо забезпечення цих умов при недостатності для цього приватної ініціативи

На загальну думку вчених поліцеїстів XVIII-XIX ст. поліцейською визнавалася діяльність з охорони публічного та громадського порядку, особистих та майнових благ. Поліцейська влада виявлялася у нагляді, профілактичних заходах і здійснення поліцейської юрисдикції. Принципи правової держави впливають і на поліцейське право, внаслідок чого з'являються спроби теоретичного обґрунтування необхідності обмеження поліцейської діяльності. Одна з таких спроб належить Г. фон Бергу, який на початку XIX ст. перевів старе вчення про поліцію на принципи політико-правових категорій, вироблені Пюттером і виклав це в свою семитомну працю «Довідник німецького поліцейського права» (1799-1806), в якому

поняття поліції звів до рівня забезпечення безпеки, а по-друге, як систему спеціальних органів державного управління, метою функціонування яких є здійснення комплексу заходів, що спрямовані на боротьбу зі злочинністю та забезпечення громадського порядку, включаючи примус та нагляд .

Новий зміст поняття «поліція» було зумовлено проникненням у сферу управління нових знань і випливало з державно-правових уявлень просвітницької філософії. Звідси, наприкінці вже XVIII ст. поліцейська наука стала змінюватися під впливом гуманістичних ідей, що призвело до поступового переходу до «ліберального мислення», характерного для правової держави.

Поліція, як правило, того часу розумілася як система спеціальних органів з охорони громадського порядку та боротьби із злочинністю. У вітчизняних дослідженнях визначається, що поняття поліція у широкому сенсі – це державна уніформована озброєна формація, уповноважена на здійснення превентивної та інтервенційної діяльності з метою забезпечення публічної безпеки, охорони громадського порядку, надання допомоги фізичним та юридичних особам [8].

Сучасна концепція демократичної правової держави виходить із положення про державу-гаранта, особливість якої полягає в тому, що вона не тільки декларує права і свободи особи, але й здійснює широкі заходи щодо їх реального втілення в життя. Поліція в цьому випадку є одним з найбільш дієвих інструментів (засобів) держави у забезпеченні подібних гарантій. При цьому, зауважимо, що правова держава не позбавлена існування поліцейської функції та їй притаманна система правоохоронних органів, до якої входить, зокрема, поліція, яка діє на засадах законності та в інтересах громадян. Окрім того, функціонування поліції направлено на забезпечення громадського порядку, схоронності власності громадян, захист прав та свобод населення. Ефективне виконання поліцією завдань, що поставлені перед нею державою і суспільством, призводить до нових якісних змін в суспільних відносинах між державою та особистістю і в цілому між громадянами.

З урахуванням вище викладеного, під **поліцією** *розуміється орган державної влади, на який покладається обов'язок служити суспільству, шляхом реального забезпечення публічної безпеки, прав і свобод людини та громадянина, охорони громадського порядку, протидії злочинності та надання сервісних послуг фізичним та юридичним особам.*

Основними ознаками поліції є: *державний орган виконавчої влади; за функціональними ознаками служить суспільству, шляхом реального забезпечення прав і свобод людини та громадянина, охорони громадського порядку, протидії злочинності; надає сервісні послуги фізичним та юридичним особам; застосовує заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і вогнепальну зброю на законних підставах; використовує правові і організаційні форми та методи при забезпеченні прав людини і громадянина.*

В межах українських реалій та з урахуванням сучасного законодавства, а саме закону України «Про Національну поліцію», поліція в механізмі забезпечення реалізації прав, свобод людини і громадянина є центральним органом виконавчої влади й відіграє важливу роль завдяки своїй діяльності. Ця діяльність має зовнішню і внутрішню сторони.

Зовнішня сторона діяльності Національної поліції щодо забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків особи характеризується тим, що вона:

а) виконує свої завдання неупереджено, у точній відповідності з законом;

б) поважає гідність особи і виявляє до неї гуманне ставлення;

в) захищає права людини і громадянина незалежно від походження, майнового та іншого становища, расової та національної належності, громадянства, віку, мови та освіти, ставлення до релігії, статі, політичних та інших переконань;

г) не розголошує відомості, що стосуються особистого життя людини, принижують її честь і гідність, якщо виконання обов'язків не вимагають іншого;

д) тимчасово, в межах чинного законодавства, обмежує права і свободи особи, якщо без цього неможливо виконати покладені на неї обов'язки;

е) забезпечує право на захист та інші юридичні права затриманих і взятих під варту;

ж) створює умови для реалізації прав, охороняє і захищає особистість від правопорушення, вживає всі передбачені законом заходи до поновлення порушеного права.

Внутрішня сторона діяльності поліції характеризується тим, що вона:

а) в межах своїх завдань і функцій, своєї компетенції виконує свої обов'язки;

б) застосовує державний примус на законних підставах;

в) використовує правові і неправові (організаційні) форми та методи при забезпеченні прав і свобод людини та громадянина;

г) її працівники жодним чином не повинні самі порушувати закони, права та свободи особи.

2. Поліцейська діяльність у багатонаціональному демократичному суспільстві

Поняття поліцейської діяльності нерозривно пов'язується з розумінням таких категорій, як поліція та діяльність. Дефініція поліції як нами зазначалося вище, представлена численними варіантами в працях науковців починаючи з античної епохи та до наших часів, і нині вона залишається предметом постійного наукового пошуку. Слово «поліція» до європей-

ських мов прийшло з грецької та латинської та означало в залежності від функціонального наповнення державу, державний устрій, управління державою та поступово змінювало своє значення в межах англійської, французької та німецької реформ XV-XX століть. Натомість термін «діяльність» є загальновживаним та має фундаментальне значення для широкого кола гуманітарних наук, у тому числі правових, оскільки дозволяє зрозуміти явища суспільного життя через призму їх функцій.

Так, М. М. Москаленко визначає поліцейську діяльність як специфічну форму реалізації поліцейської функції держави, що припускає цілеспрямований вплив відповідних державних інститутів (органів) на соціальні відносини [9], а поліція виступає саме тією державною організацією, через яку держава забезпечує значну частину заходів щодо забезпечення власної безпеки та безпеки суспільства і його членів. У європейській юридичній науці поліцейську діяльність розуміють як «діяльність внутрішнього управління, через яку окремі особи захищаються від небезпеки, що їм загрожує, від оточуючих стихійних і особистісних сил, нейтралізуючи ці сили, встановлюючи їм межі» .

Вдале і досить змістовне розуміння поліцейської діяльності пропонує В. М. Шадрін: це особливий вид соціальної, державно-управлінської діяльності, що здійснюється на основі закону і в інтересах суспільства, спрямованої на охорону і підтримку громадського порядку, забезпечення громадської безпеки заходами примусу.

К. С. Бельський під поліцейською діяльністю в загальному плані розуміє особливий вид державно-управлінської діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської (і будь-якої іншої) безпеки та пов’язаної із застосуванням державного примусу .

Я. М. Когут висловлює думку, що поліцейська діяльність є видом правоохоронної діяльності уповноважених державою суб’єктів публічної адміністрації, що спрямована на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу в передбачених законом випадках. При цьому він поділяє поліцейську діяльність на загальну (адміністративну), яка охоплює профілактичну та охоронну діяльність уповноважених суб’єктів, та спеціальну (оперативно-розшукову та кримінальну процесуальну діяльність).

Й. І. Горінецький сутність поліцейської діяльності зводить до виявлення і розслідування злочинів, кримінального переслідування , проте розгляд поліцейської діяльності лише як діяльності з виявлення і розслідування злочинів та кримінального переслідування є вузьким та неповним. Поліцейська діяльність передбачає більш широкий обсяг завдань і повноважень, є інститутом забезпечення прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави.

Державний примус та озброєність покладено в основу визначення поліцейської діяльності, яка надається О. С. Проневичем, який пропонує

розглядати її як один із видів державно-управлінської (адміністративної) діяльності, що реалізується наділеними спеціальною компетенцією застосування державного примусу озброєними органами державної виконавчої влади (формаціями), уповноваженими здійснювати охорону правопорядку, забезпечувати внутрішню безпеку, особисті та майнові права громадян.

Також поліцейська діяльність може бути представлена як різновид державної діяльності, спрямованої на охорону громадського порядку, забезпечення громадської безпеки, як внутрішньої, так і за межами держави на основі міжнародних договорів, що пов'язана з можливістю застосування державного примусу, а також яка полягає у наданні державних послуг залежно від профілю правоохоронної діяльності .

Узагальненням таких напрямів, ознак та елементів поліцейської діяльності дають змогу вважати її одним з основоположних аспектів функціонування публічної влади, яка виконує превентивну, репресивну та соціальну функції.

Серед ознак поліцейської діяльності правознавці виділяють такі:

1. Поліцейська діяльність являє собою один із видів соціальної діяльності і характеризується всіма її основними ознаками.
2. Поліцейська діяльність – це керівництво спеціальними структурами публічної влади, як правило, виконавчої її ланки, спрямоване на охорону громадського порядку, забезпечення безпеки (громадської, державної, економічної та ін.).
3. Розуміється як усвідомлений і цілеспрямований вплив суб'єкта на об'єкт.
4. Цілеспрямованість поліцейської діяльності задається тим, що держава в нормативно-правовому порядку встановлює компетенцію суб'єктів цієї діяльності, засоби і способи здійснення юридично значущих дій.
5. Коло суб'єктів поліцейської діяльності є широким і не обмежуються тільки поліцією.
6. Зміст і основу поліцейської діяльності становить поняття «охорона», що зумовлює і особливий характер цієї діяльності. «Охороняти» означає стежити за збереженням, безпекою, недоторканністю, захищати когось або щось від нападів, посягань. У широкому сенсі це захист від небезпек соціального, природного, біологічного або техногенного характеру.
7. Для даної діяльності характерний специфічний набір методів (способів) її здійснення. Перш за все, до них належать адміністративний нагляд і адміністративний примус.
8. Поліцейська діяльність за своєю природою є професійною, публічною, здійснюється виключно на правовій основі.

Значну роль в її здійсненні відіграють норми процесуальні. Зазначені основні ознаки, В. М. Шадрін доповнює низкою особливостей, що відрізняють поліцейську діяльність від іншої соціальної діяльності, а саме: умови роботи пов'язані з ризиком; особливі службові обов'язки (захист життя і здоров'я людей, безпеки громадян і встановленого порядку управління, забезпечення прав і публічних інтересів громадян, охорона громадського порядку та правопорядку); наявність спеціальних дисциплінарних статутів, положень про дисципліну; особливий статус зі встановленим колом прав і обов'язків .

Для розуміння сутності поліцейської діяльності вважаємо за необхідне розглянути такі її змістові елементи: *мету, засоби, об'єкт і суб'єкт*. Елементи структури поліцейської діяльності виступають певною мірою критеріями виділення поліцейської діяльності як окремого виду державно-управлінської діяльності та самостійної правової категорії.

Науковці вважають метою поліцейської діяльності реалізацію поліцейської функції держави – встановлення та забезпечення внутрішньодержавного порядку спеціально уповноваженими державними органами: поліцією, армією, службою безпеки, виправними установами –шляхом застосування заходів фізичного державного примусу з метою охорони правопорядку і забезпечення внутрішньої безпеки [19]. Крім того, уявлення про поліцію в суспільній свідомості асоціювалося виключно з примусовою діяльністю держави з метою забезпечення громадської безпеки та порядку, нині ж ідеться про важливість соціальної місії поліції, що полягає у «служінні суспільству», налагодженні партнерства з населенням, пріоритетності профілактичної (превентивної) діяльності .

Таким чином, можна погодитись з думкою О. Косиці, що **метою поліцейської діяльності** *є забезпечення охорони прав і основоположних свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також створення умов безпеки та благополуччя* . Основою такої діяльності є дотримання принципів діяльності поліції (верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість та прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність). Мета поліцейської діяльності досягається шляхом застосування спеціальних методів. Засобами та методами поліцейської діяльності є заходи державного примусу.

З урахуванням вище наведеного,

під ***поліцейською діяльністю*** *треба розуміти державну, правомірну, соціально корисну діяльність, що полягає у впливі (правовому та неправовому (організаційному)) на поведінку людини або групи людей з боку вповноваженої державою компетентної службової особи, шляхом охорони і захисту прав та основоположних свобод людини, припинення або розгляду порушеного права, його виявлення або розслідування з обов'язковим додe-*

ржанням установлених у законі процедур, відновлення порушеного права, та застосування до порушників у законний спосіб державного примусу.

Зміст поліцейської діяльності у сучасному багатонаціональному демократичному суспільстві виклав американський поліцеїст Д. Бейлі у 2001 році. На підставі проведеного аналізу широкого кола нормативних приписів, науковець виокремлює наступні вимоги суспільства, які ставляться до поліцейських взагалі, незалежно від політичної системи країни:

1. Пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільним групам. Це означає готовність поліції ефективно реагувати на заяви окремих громадян, підтримувати з ними постійний зв'язок та інформувати про хід розгляду їх справ. Одночасно від поліції очікується високий рівень толерантності до вразливих груп населення, до яких зазвичай відносять представників етнічних меншин, мігрантів та шукачів притулку, людей з фізичними або психічними вадами, осіб нетрадиційної сексуальної орієнтації, людей похилого віку та дітей. Поліція повинна здійснювати постійний моніторинг ситуації щодо потреб цих категорій населення, розроблювати відповідні програми або плани заходів щодо надання їм додаткової допомоги, відслідковувати їх ефективність та ін.

2. Поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом. Усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримані судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій. Рекомендації, ноти підтримки або протесту, декларації та політичні заяви можуть бути взяті до уваги керівниками поліції при прийнятті управлінських рішень, проте лише як додаткові аргументи (контраргументи) до вимог закону, на підставі яких діє поліція.

3. Поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності у демократичному суспільстві. Поліція має впроваджувати процедури та нормативні акти, які унеможливлюють здійснення свавільних арештів та затримань, забезпечують захист затриманих осіб від тортур та жорстокого поводження. Окремим напрямком діяльності є розробка алгоритму дій під час охорони мирних зібрань з метою забезпечення права громадян на свободу слова, вираження поглядів та переконань. У поліцейських підрозділах має бути запровадження спеціального навчання персоналу з метою забезпечення прав людини в діяльності поліції.

4. Поліція має бути прозорою у своїх діях. Поліцейські підрозділи мають бути достатньо відкриті для форм зовнішнього контролю, в тому числі – громадського контролю. Основна статистика поліції (чисельність особового складу, гендерний баланс, розмір бюджету тощо) має бути доступна для суспільства, а прохання громадян та організацій про доступ до обмеженої інформації мають розглядатися в розумний строк із детально вмотивованою відповіддю в разі відмови. Суспільство також повинно ма-

ти доступ до інформації, що стосується планування роботи поліції в цілому, реалізації запланованих заходів та результатів роботи. Європейський Союз, який розширився за рахунок країн Центральної та Східної Європи, додатково висунув перед національними урядами завдання реформування поліції в професійний деполітизований і ефективний інститут, заснований на принципах верховенства закону, ринкової економіки і толерантності стосовно культурних, релігійних та етнічних груп.

Як результат, перелік завдань для поліції цих країн відповідно до засад сучасної поліцеїстики було розширено наступними положеннями:

- встановлення ефективного громадського контролю;
- демократична та ефективна система підзвітності суспільству;
- партнерські відносини із населенням в рамках моделі «community policing»;
- професіоналізм персоналу, скорочення його чисельності, вироблення професійної етики;
- підвищення рівня диверсифікованості персоналу для кращого відображення етнічної та гендерної структури населення;
- постійний зв'язок з поліцейськими підрозділами інших держав.

Для більшості європейських поліцейських систем досягнення означених вимог стало можливим за умови реформування, яке відбувалося за декількома провідними принципами. Їх перелік зазвичай відрізнявся у кожній країні залежно від політичної ситуації та від ступеня готовності державних структур до реорганізації власної діяльності. Проте в узагальненому вигляді принципи реформування поліції як споріднені та універсальні категорії сформовані наступним чином:

- верховенство закону;
- деполітизація;
- демілітаризація;
- децентралізація;
- підзвітність та прозорість в роботі;
- тісна співпраця з населенням та місцевими громадами;
- професійна підготовка персоналу.

Окрім цього, зважаючи на те, що суспільство більшості країн світу складається з багатьох різнорівневих соціальних прошарків (з певними інтересами, традиціями, вірою, цінностями, потребами тощо) з якими органам держави (інституціям) доводиться працювати щодня за для вирішення конфліктних ситуацій, рішенням, прийнятим у Гельсінкі в липні 1992 року, Організація з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) заснувала посаду Верховного комісара у справах національних меншин (ВКНМ), покликаного «бути інструментом запобігання конфліктів на якомога ранньому етапі». Створення цієї посади багато в чому являло собою реакцію на стан, що склався в колишній Югославії, який, на думку декого, загрожував повтором в інших країнах Європи, особливо в тих, що здійс-

нювали перехід до демократичного суспільного устрою, і міг підірвати надії на досягнення миру і процвітання, як це передбачено Паризькою хартією для нової Європи, прийнятою главами держав і урядів у листопаді 1990 року. Більш ніж за десять років активної діяльності ВКНМ визначив низку питань і тем, що стосуються меншин, що знов і знов привертали до себе увагу, в країнах, якими йому доводилося займатися. Серед них – питання освіти для представників меншин і проблема використання мов меншин, що представляють особливе значення для збереження і розвитку самобутності осіб, які належать до національних меншин. Іншими важливими проблемами є також ефективна участь національних меншин в управлінні державою та використання мов меншин як засобу комунікації в телерадіомовленні. З огляду на прагнення належного і послідовного застосування відповідних прав меншин у регіоні ОБСЄ ВКНМ звернувся до чотирьох груп визнаних у світі незалежних експертів для вироблення чотирьох пакетів рекомендацій з таких питань: Гаазькі рекомендації про права національних меншин у галузі освіти (1996 р.), Ослівські рекомендації про мовні права національних меншин (1998 р.), Лундські рекомендації про ефективну участь національних меншин у громадському житті (1999 р.) та Рекомендації з використання мов меншин у телерадіомовленні (2003 р.). Ці документи згодом використовувалися як орієнтири законодавцями та політиками низки держав. Текст рекомендацій (кількома мовами) можна безкоштовно одержати в Офісі ВКНМ, а також знайти в електронному форматі (www.osce.org/hcnm).

Інше питання, що неодноразово виникало в ході діяльності ВКНМ, це питання поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві. У низці держав ВКНМ став свідком відсутності інституціональних механізмів підтримки взаємодії та співробітництва між поліцією та особами, що належать до національних меншин. У поєднанні з відсутністю належного навчання методам роботи в багатонаціональному суспільстві, часто із моноетнічністю особового складу поліції та дискримінаційною практикою в її діяльності, у ряді випадків поліція спричинила негативну реакцію з боку представників національних меншин і навіть стала каталізатором конфліктів. Натомість, в інших державах ВКНМ став свідком того, як зусилля щодо приведення особового складу поліції у відповідність із складом суспільства, якому вона служить, і посилення взаємодії між поліцією та національними меншинами не тільки зміцнили міжнаціональні відносини, а й підвищили ефективність оперативної діяльності поліції. Відзначаючи цю важливу роль поліції, ВКНМ розпочав процес аналізу міжнародних стандартів і практики в області правоохоронної діяльності. З цією метою та у співробітництві з Групою із стратегічних питань поліцейської діяльності в Секретаріаті ОБСЄ він призначив консультанта (д-ра Робіна Оуклі, незалежного консультанта та Почесного наукового співробітника Центру з вивчення проблем національних меншин Коледжу Роял Холловей Лондон-

ського університету), а також зібрав групу висококваліфікованих експертів, до складу якої увійшли представники відповідних міжнародних організацій та високопосадові співробітники поліції, незалежні експерти та представники неурядових організацій, що працюють у цій сфері. Перше засідання експертів було скликано ВКНМ у червні 2005 року, наступне – у жовтні, і завершальне – в грудні. У результаті цього процесу було розроблено ці рекомендації з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві.

Мета рекомендацій, представлених в додатку, як і Гаазьких, Ослівських, Лундських рекомендацій та Рекомендацій з питань телерадіомовлення, полягає в заохоченні та сприянні здійсненню державами конкретних заходів, що послабляють напруженість, пов'язану з питаннями національних меншин, і тим самим, у запобіганні конфліктам, у чому й полягає головне завдання ВКНМ.

У Рекомендаціях йдеться про поліцейську діяльність стосовно «національних меншин» в «багатонаціональному суспільстві». На думку експертів, поняття «національні меншини» охоплює широкий спектр груп меншин, включно із релігійними, мовними та культурними, а також етнічні меншини. Рекомендації, в принципі, можуть застосовуватися щодо всіх цих груп. Слід також відзначити, що слово «меншини» вживається в тексті Рекомендацій часом як зручне скорочення і має на увазі вислів «особи, що належать до національних меншин». Рекомендації ставлять за мету надання державам практичних порад щодо розробки політики та законодавства відповідно до міжнародних норм і стандартів та на основі міжнародного досвіду і кращої практики, які можуть врівноважити та задовольнити потреби і інтереси всіх груп населення, включно із особами, що належать до національних меншин. Безумовно, Рекомендації необхідно втілювати з урахуванням конкретної ситуації в кожній окремій державі, беручи до уваги також і такі фактори, як триваючий процес реформування правоохоронних органів і відповідну поточну ситуацію на місцях. Текст двадцяти трьох окремих рекомендацій об'єднаний у шість підрозділів: загальні принципи; добір кадрів і представництво; навчання і професійний розвиток; взаємодія з етнічними громадами; оперативна робота; попередження та врегулювання конфліктів. Всі рекомендації необхідно тлумачити відповідно до Загальних принципів, викладених в Розділі I, які доводять необхідність прийняття державами політики та створення законодавчої бази в даній сфері і надають відповідні рекомендації. У Розділах II - VI уряду, поліції та громадам національних меншин запропоновані конкретні дії. Детальніше роз'яснення кожної рекомендації представлено в Пояснювальній записці, що додається і яка містить посилання на відповідні міжнародні стандарти та приклади кращої міжнародної практики.

Засадничою ідеєю рекомендацій є теза про те, що ефективна правоохоронна діяльність у багатонаціональному суспільстві залежить від вста-

новлення відносин довіри, побудованих на основі регулярних контактів і практичного співробітництва між поліцією та меншинами. Користь від такого співробітництва отримують всі сторони. Меншини – від того, що поліція стає більш сприйнятливою до їхніх проблем і більш дієвою до вимог щодо забезпечення особистого захисту і доступу до правосуддя. Покращуються результати діяльності самої поліції, оскільки налагоджене спілкування та співробітництво з населенням є ключовими факторами ефективної правоохоронної діяльності в будь-якій громаді. Інтеграція меншин, як і покращення ефективності поліції приносять користь державі. Для держав, що прагнуть до інтеграції меншин і водночас до підвищення професіоналізму поліції в наданні правоохоронних послуг населенню, Рекомендації є практичним посібником .

Рекомендації ОБСЄ з питань поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві містять такі основні положення: URL: https://www.osce.org/uk/hcnm/32236?download=true

• Держави повинні прийняти політику, що чітко визнає важливість впливу поліцейської діяльності на міжнаціональні відносини. Вона повинна бути частиною більш широкомасштабної стратегії і програм, спрямованих на інтеграцію меншин на загальнодержавному та місцевому рівнях. Вони також повинні координуватися з ширшими заходами підвищення професіоналізму поліції та якості надання нею послуг і забезпечення здійснення усієї поліцейської діяльності відповідно до міжнародних стандартів у галузі прав людини, у тому числі прав осіб, які належать до меншин.

• Держави повинні забезпечити розуміння поліцією, а також суспільством у цілому, включаючи меншини, її ролі в зміцненні гармонійних міжнаціональних відносин, а також переконатися у тому, що поліція має відповідні завдання і інструменти для виконання цієї ролі. Політичні лідери і керівництво поліції повинні публічно висловити підтримку такій ролі поліції та сприяти розумінню цієї ролі з боку громадськості.

• Державній владі та поліції в тісному співробітництві з представниками меншин необхідно розробити плани дій з реалізації цієї політики, а також забезпечити моніторинг їх виконання на регулярній основі

• Кадровий склад поліції – на місцевому, регіональному та загальнодержавному рівнях, включаючи як старші, так і молодші чини, а також цивільний персонал – повинен відображати розмаїтість населення. Необхідно активно популяризувати громадський імідж поліції як етнічно репрезентативного органу.

• Необхідно встановити статистичні цілі для поліпшення репрезентативності поліції, а також запровадити моніторинг етнічного складу поліції з метою відстеження наявності прогресу.

• Необхідно запровадити ініціативи щодо залучення кадрів з числа недостатньо представлених меншин. Вони повинні включати спеціальні

заходи, що заохочують подання заяв про прийом на роботу і сприяють кандидатам на посади у досягненні необхідних стандартів, а також поєднуватися з заходами щодо усунення будь-яких прямих або непрямих дискримінаційних бар'єрів.

• Необхідно також вжити заходи щодо забезпечення рівного поводження із співробітниками поліції з числа меншин всередині поліцейської організації, що має створювати нейтральне робоче середовище, а також надасть їм рівні можливості для просування кар'єрними сходами.

• Поліція повинна проходити спеціальну підготовку і одержувати інші форми професійної підтримки для розуміння та адекватного реагування на чутливість меншин до певних проблем, а також ефективного виконання своєї ролі з метою сприяння гармонії та послаблення напруженості.

• Рекомендується включити заняття з питань меншин і міжнаціональних відносин як у програму первинної поліцейської підготовки, так і в програму курсів підвищення кваліфікації співробітників всіх рангів. Необхідно залучати представників меншин як до розробки, так і до безпосереднього процесу навчання.

• Кодекси поводження співробітника поліції повинні включати професійні стандарти поліцейської діяльності в багатонаціональному суспільстві, а програми навчання поліції повинні містити спеціальні компоненти, спрямовані на досягнення цих стандартів. При порушенні цих стандартів повинні вживатися дисциплінарні заходи, а їх зразкове виконання має отримувати службове і громадське визнання.

• Рекомендується покласти на керівництво поліції чітку відповідальність за забезпечення виконання особовим складом цих стандартів у роботі з меншинами, прояв лідерства та демонстрацію своєю власною роботою прикладу належної практики.

• Перед поліцією повинно бути поставлено завдання вироблення методів і практики взаємодії та співробітництва з меншинами, а також спільного створення атмосфери довіри на місцевому, регіональному і загальнодержавному рівнях.

• Поліція повинна буде переконатися у тому, що вона має можливість спілкуватися з меншинами мовами меншин, по можливості шляхом прийому на роботу та навчання багатомовних співробітників, а також шляхом залучення кваліфікованих перекладачів.

• Поліція повинна активно заохочувати меншини до співробітництва та взаємодії з поліцією, наприклад, як партнерів в ініціативах з підбору кадрів і організації навчання з проблем меншин. Меншини, зі свого боку, повинні бути готові спілкуватися та взаємодіяти з поліцією з метою зміцнення безпеки громад та доступу до правосуддя.

• Рекомендується створити механізми демократичної підзвітності поліції за свої дії перед всіма групами населення. Вони повинні включати ефективні системи подання скарг і їх розгляду, доступні представникам

національних меншин. Всі групи населення повинні бути поінформовані про свої права і обов'язки стосовно поліції, а також знати про повноваження поліції та послуги, які вона покликана надавати.

• Необхідно вжити заходи, спрямовані на неупереджене та недискримінаційне застосування поліцією закону, яке не вирізняє будь-яку конкретну групу шляхом, наприклад, «профілювання за расовою ознакою». До таких заходів слід віднести застосування кодексів поводження в оперативній діяльності, наприклад, при використанні поліцейських повноважень для затримання та проведення особистого обшуку людей на вулиці та в інших громадських місцях.

• Поліції необхідно вживати заходи, що заохочують осіб, які належать до національних меншин, повідомляти про злочини з метою зміцнення громадської безпеки та доступу до правосуддя.

• При проведенні регулярного патрулювання в багатонаціональних районах поліція, по можливості, повинна направляти туди багатонаціональні команди співробітників для зміцнення громадської довіри та підвищення ефективності оперативної роботи. Поліція також повинна забезпечити, щоб її тактика та зовнішній вигляд (наприклад, кількість залучених співробітників, видимість зброї, вибір уніформи) відповідали рівню виконуваного завдання і не провокували зайвий страх і напруженість.

• Поліції необхідно забезпечувати ефективне і рішуче застосування антидискримінаційного законодавства. Зокрема, варто робити кроки щодо заохочення повідомлень про злочини на ґрунті етнічної ненависті, а також забезпечення їх повного обліку і розслідування.

• Держави повинні переконуватися у тому, що механізми підтримки жертв злочинів є рівною мірою доступними та ефективними для осіб, які належать до національних меншин.

• Необхідно провести навчання поліції та поставити перед нею завдання проявляти ініціативу в налагодженні відносин з меншинами з метою виявлення та, по можливості, зниження напруженості, що може призвести до міжетнічних конфліктів.

• Поліція також повинна бути належним чином підготовлена і споряджена для професійного і безстороннього врегулювання громадських безпорядків і конфліктів на етнічному ґрунті з метою деескалації конфліктів і їх розв'язання, по мірі можливості, за допомогою посередництва та з мінімальним застосуванням сили.

• Поліція повинна тісно взаємодіяти з іншими органами державної влади, особливо на місцевому рівні, з метою координації своєї діяльності щодо запобігання та врегулювання міжнаціональних конфліктів із ширшими заходами, спрямованими на інтеграцію меншин і будівництво успішного багатонаціонального суспільства.

У цілому, демократичний і орієнтований на надання послуг підхід до поліцейської діяльності і, зокрема, поліцейська робота з населенням вима-

гають регулярного і ефективного спілкування (комунікації) між поліцією і громадянами. Ефективна поліцейська діяльність у демократичному суспільстві повинна ґрунтуватися не на залякуванні, а на консенсусі. Поліції необхідна підтримка громадськості при виконанні її роботи не тільки тому, що вона повинна бути демократично підзвітна, але й тому, що співробітництво з громадськістю на практичному рівні (наприклад, шляхом надання інформації, повідомлень про злочини, участь у розслідуванні в якості свідків і т.і.) важливо для виконання поліцією її функцій. Отже, у будь-якому демократичному суспільстві поліція повинна виробити методи та практику спілкування із громадськістю на всіх рівнях і завоювати її довіру.

Поліція в багатонаціональному суспільстві зіштовхується з додатковими завданнями. Спілкування та заходи щодо зміцнення довіри повинні стосуватися широкого спектру меншин, що можуть відрізняються за ознаками мови, культури, релігії та інших особливостей і можуть проживати компактно в певній місцевості або географічно розкидані. Більше того, деякі з цих груп, можливо, зазнали дискримінації або інших форм утиску з боку держави в минулому, у тому числі з боку поліції, і в зв'язку з цим дотепер можуть зберігати сильну недовіру стосовно останньої. Поліції, таким чином, необхідно переконатися, що методи і практика її спілкування з населенням беруть до уваги таку етнічну розмаїтість і історію відносин у минулому, а також спроможні ефективні взаємодіяти із усім спектром етнічних та національних груп. Особливі зусилля можуть знадобитися для встановлення відносин довіри з етнічними меншинами, які зазнали найжорсткіших форм відчуження та перебувають у найбільш несприятливому положенні. Це може вимагати терплячої побудови відносин довіри з громадами та їхніми лідерами протягом певного періоду.

Існують різні методи, що їх може використовувати поліція для розвитку взаємодії з меншинами. Деякі методи, як, наприклад, використання брошур або радіо і телебачення, по суті, є формою однобічного спілкування і особливо корисні для передачі інформації. Для роботи з меншинами у такій спосіб слід використовувати брошури мовами меншин і трансляції в засобах масової інформації, включаючи програми мовами меншин. Однак ціннішими для побудови довіри і взаєморозуміння є інтерактивні методи, що включають особистий контакт і спілкування між поліцією та меншинами. До таких методів відносяться:

а) Громадські форуми. Такі форуми повинні мати етнічно збалансоване представництво і проводитися на регулярній основі для обговорення актуальних для всіх учасників проблем. Вони повинні виконувати загальні консультаційні функції і служити джерелом інформації і кращого розуміння проблем місцевої громади, особливо її відношення до роботи правоохоронних органів. Вони також повинні допомогти наблизити націона-

льні меншини до державних органів, сприяти збільшенню довіри до поліції, а також запобіганню та розв'язанню конфліктів та напруженості.

б) Зустрічі з громадськістю. Такі зустрічі повинні надати поліції якомога ширші можливості для спілкування і консультацій з місцевим населенням. Зустрічі з громадськістю мають бути відкритими для всіх і зосереджуватися на обговоренні конкретного питання. Вони є особливо цінним інструментом в умовах існування напруженості в громаді, оскільки дозволяють поліції прямо почути про проблеми місцевого населення і донести точну інформацію про існуюче положення, а також її реакцію.

в) Консультативні ради громад. Консультативні ради громад виконують спеціальну функцію консультування старшого офіцерського складу поліції в тому, як найефективніше може виконуватися роль поліції в умовах місцевої громади, включаючи такі питання, як робота поліції в умовах конфліктів на етнічному ґрунті, боротьба з проявами дискримінації і участь у консультаціях з громадськістю. Членами таких рад поліція має запрошувати осіб, які, на її думку, мають відповідні навички та досвід для надання їй рекомендацій такого роду. Вони повинні бути здатні надавати такі рекомендації виходячи з незалежної точки зору, а не просто санкціонувати всі пропозиції поліції. Членство в консультаційних радах повинно відображати етнічний склад місцевої громади.

г) Спільні практичні семінари для поліції та представників громади. Такі семінари залучають поліцію та представників громад до спільної роботи з вирішення конкретних проблем, що виникають в їхніх взаєминах. Учасники таких семінарів, кількість яких не повинна бути високою, мають бути ретельно відібрані з числа осіб, дійсно здатних зробити внесок у вирішення визначеної проблеми або питання. Такий формат можна також використовувати для навчання з метою поліпшення взаєморозуміння та вдосконалення методів співробітництва в цілому. Для проведення таких семінарів необхідно задіяти досвідченого модератора.

ґ) Пункти по зв'язках з громадами на поліцейських дільницях. Вони мають бути укомплектовані співробітниками різного етнічного походження і надаватимуть інформацію особам, що належать до національних меншин, з правових питань, можливостей працевлаштування в поліції, а також виконуватимуть роль «громадських приймалень», де представники меншин зможуть повідомити поліцію про виниклу проблему. Подібні пункти контакту можуть також бути організовані в регіональних і міських управліннях поліції, у поліцейських академіях і тренінгових центрах. На додаток можна організовувати «дні відкритих дверей» в поліцейських дільницях та інших установах, під час яких можна проводити екскурсії (зокрема, для школярів), а також цілеспрямовано проводити такі заходи для етнічних меншин.

д) Регулярні візити спеціально виділених патрулів у місця проживання громад. У місцевих поліцейських дільницях можна призначити конкрет-

них співробітників, відповідальних за встановлення та підтримку контактів з кожною національною меншиною в окрузі. На додаток до того, що в їхній поліцейській дільниці такі співробітники є контактними особами для представників меншин, вони повинні регулярно патрулювати та відвідувати місця проживання цих меншин (у тому числі школи), а також встановлювати особистий контакт і довіру з якомога більшою кількістю членів цих громад.

Таким чином, поліція може забезпечити постійний зв'язок і реагування на потреби і проблеми якомога ширшого кола представників національних меншин, а також встановити канали комунікації та відносини взаєморозуміння і довіри. Такого роду методи необхідно використовувати на всіх рівнях: загальнодержавному, регіональному і місцевому. Необхідне кадрове забезпечення і проблемні питання відрізнятимуться залежно від рівня. Наприклад, на загальнодержавному рівні вище керівництво поліції і політичні лідери повинні проводити зустрічі з лідерами національних меншин у масштабі країни для обговорення широкого кола питань політичного і стратегічного значення або інцидентів, що мають загальнодержавне значення, у той час як на місцевому рівні увага повинна бути зосереджена на практичних питаннях роботи поліції з населенням або інцидентів на місцевому рівні. Поліції також необхідно забезпечити використання мов меншин як засобу спілкування під час таких зустрічей *(див. Рекомендацію 13 вище)*. Крім того, організовуючи певні заходи, варто враховувати розмаїтість релігійних і культурних звичаїв, наприклад, не планувати заходи на час релігійних свят і особливих дат. Також поліції важливо впевнитися, що взаємодія поліції і меншин поширюється на такі групи, як жінки та молодь, а не зосереджена винятково на старших за віком чоловіках. Поліція повинна буде переконатися у тому, що вона має можливість спілкуватися з меншинами мовами меншин, по можливості шляхом прийому на роботу та навчання багатомовних співробітників, а також шляхом залучення кваліфікованих перекладачів. Рамкова конвенція з захисту прав національних меншин (стаття 10) встановлює права національних меншин на використання своєї мови в громадській сфері і, наскільки можливо, у відносинах з владою. Вона також вказує на права використовувати такі мови при арешті або у разі кримінального переслідування. Поліція, таким чином, повинна забезпечити використання таких мов у відносинах з особами, що належать до національних меншин, ким би вони не були - співробітниками поліції чи підозрюваними, свідками, або ж просто представниками громадськості (наприклад, під час консультацій, заходів із запобігання злочинності або забезпечення громадського порядку). З огляду на те, що на практиці представники національних меншин різною мірою володіють власною мовою, а також офіційною мовою або мовами держави, може бути доцільним провести оцінку потреб з метою визначення дійсно необхідних умов у цій області. Поліції необхідно особливо взяти до уваги,

що певні групи всередині деяких національних меншин (наприклад, люди похилого віку або жінки) можуть менш вільно володіти мовою основної групи населення або офіційною мовою через недостатню формальну освіту або обмежену участь у громадському житті.

У демократичній державі поліція повинна бути підзвітною не тільки за законом через суди і органи юстиції, але й прямо громадськості, з метою пояснень своїх дій населенню, якому вона служить і від згоди якого вона фактично залежить. Підзвітність є наріжним принципом роботи поліції з населенням. Для забезпечення демократичної підзвітності слід створити формальні структури як на місцевому, так і на національному рівні, такі як форуми або представницькі ради, на яких поліція буде звітувати про свою діяльність і в рамках яких її можуть попросити пояснити та виправдати свої дії (див. також Рекомендацію 12 вище). Національні меншини повинні бути представлені в таких радах і мати можливість брати участь у таких форумах, які необхідно проводити в доступних для їхніх учасників місцях. Національні меншини також повинні мати можливість вільно порушувати хвилюючі їх питання поліцейської діяльності, використовуючи при цьому мови меншин. Ці формальні структури не повинні керуватися самою поліцією, їх слід створювати таким чином, аби вони діяли незалежно. Державам необхідно сприяти створенню таких структур, забезпечувати їх ресурсами, а також забезпечувати ефективну участь національних меншин в їхній роботі. Державам також варто розглянути потенційну користь від закріплення на законодавчому рівні вимоги створення структур підзвітності. Ефективні механізми, що дозволяють громадянам подати скаргу на поводження поліції (у тому числі, по можливості, рідною мовою), повинні бути складовою частиною структур підзвітності. Громадяни повинні мати можливість одержати пояснення з приводу конкретних дій поліції, які, на їх погляд, завдали шкоду або були непрофесійними, а також, де це є доречним, відновити справедливість, не звертаючись до суду. Деякі інциденти можуть бути вирішені шляхом діалогу між громадянами і поліцією, і процедура подання і розгляду скарг повинна передбачати такі можливості. Більш серйозні інциденти повинні розглядатися незалежним органом, спеціально уповноваженим для розгляду скарг на поліцію, або іншими більш універсальними органами з розгляду скарг, де такі існують (наприклад, уповноваженими з прав людини). Необхідно, щоб меншини мали доступ до механізму подання і розгляду скарг, нарівні з іншими громадянами, для відновлення справедливості у випадку зловживань поліції. Керівництво поліції повинно дієво підтримувати існування таких механізмів подання та розгляду скарг не тільки в принципі, але й тому, що їх існування допомагає підсилити впевненість громад у поліції і надає керівництву важливу інформацію про те, наскільки добре поліція справляється зі своїми обов'язками. Держави повинні забезпечити створення механізмів подання скарг на поліцію і їхнє успішне функціонування

за участі і нагляду громадян (у тому числі з боку меншин), а також повний доступ до них всіх етнічних груп. З метою успішної взаємодії з поліцією та, у цілому, виконання своїх громадянських обов'язків меншини повинні знати про свої права і обов'язки в питаннях, що стосуються поліції, а також мати уяву про повноваження поліції і послуги, які вона повинна надавати. Хоча поширення таких знань серед громадян може й не входити в коло специфічних обов'язків поліції, їй потрібно, щоб громадяни мали такі знання для виконання нею своєї роботи відповідно до демократичних принципів. З цією метою поліції варто активно заохочувати громадські освітні ініціативи і брати участь у них, і особливо, підтримувати роботу шкіл і діяльність НУО у цьому напрямку. Зокрема, поліція повинна заохочувати підвищення поінформованості меншин і брати участь у зустрічах або навчанні лідерів громад, організованих з цією метою. Водночас, держави не повинні повністю перекладати це завдання виключно на поліцію, а забезпечити широке розповсюдження інформації про права і обов'язки громадян відносно поліції, у тому числі мовами меншин, а також включення цієї інформації в затверджені шкільні програми.

3. Задачі і функції поліції в демократичній державі як сервісної служби

Параграф 1 Рекомендацій Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам – учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» [23], містить виклад найважливіших цілей поліції в демократичній державі, керованій верховенством права. Забезпечення спокою та закону в суспільстві і є класичними загальними цілями поліції та її головною відповідальністю, яку часто називають завданням забезпечення поліцією «публічного порядку». Це дуже широке поняття включає в себе цілу низку заходів, що здійснює поліція, серед яких можна назвати охорону безпеки і недоторканності осіб (як фізичних, так і юридичних), і майна (як приватного, так і публічного), і застосування закону у відносинах між державою і приватними особами, а також між особами. Дотримання основоположних прав осіб і свобод у тому вигляді, в якому вони закріплені в Європейській конвенції про права людини як завдання поліції, можливо, є, напевне, головною суттєвою рисою поліції, що стоїть на службі суспільства, керованому верховенством права. Ця мета передбачає не тільки окремий обов'язок з захисту цих прав, а й наявність обмежень у діях поліції при виконанні інших завдань.

Формулювання «зокрема, в Європейській конвенції про права людини» було обране для того, щоб дати конкретне посилання на конкретний правовий інструмент, не заперечуючи при цьому важливості інших документів, що стосуються прав людини. Функція попередження злочинності вирішується по-різному в державах-учасницях, але в більшості випадків

зазвичай вважається, що вона належить до загальної відповідальності держави. Попередження злочинності часто поділяється на соціальне попередження та на ситуаційне попередження, обидва з яких належать до відповідальності поліції. Як це випливає з Рекомендації № R (83) 7 Комітету міністрів Ради Європи про участь громадськості в політиці з боротьби зі злочинністю, для того, щоб попередження злочинності було ефективним, потрібна участь всього суспільства, включаючи громадськість. Вже декілька років часто заходить мова про «партнерство у запобіганні злочинності», і це свідчить про те, що це завдання, яким повинна займатися не тільки поліція. Заходи із запобігання злочинності, які здійснює поліція, інші органи та громадськість мають бути скоординованими. Хоча в більшості держав-учасниць відповідальність за політику з запобігання злочинності не покладається безпосередньо на поліцію, поліція все ж залишається одним з головних відповідальних за неї, а в суспільстві, керованому верховенством права, це потребує певних гарантій від будь-яких зловживань. Виявлення злочинів у всіх державах є одним з класичних першочергових завдань поліції. Навіть якщо виявлення злочинів часто становить лише порівняно невелику частину всього комплексу задач поліції, воно все ж є одним з найважливіших елементів її діяльності.

Надання допомоги населенню є ще одним аспектом діяльності більшості органів поліції, але такі функції в різних державах є більш чи менш розвиненими. Включення до завдань поліції функції надання послуг є дещо іншим, так як це змінює роль поліції, яка перестає бути «силою», яка застосовується до суспільства, і стає в цьому випадку органом надання «послуг» суспільству.

Протягом останніх років у Європі простежується чітка тенденція повніше інтегрувати поліцію в громадянське суспільство і наближати її до населення. Ця мета в низці держав-учасниць досягається за допомогою розвитку «діяльності поліції в інтересах громади» (community policing). Одним з головних засобів для досягнення цієї мети є наділення поліції статусом органу публічної служби, а не просто органу, відповідального за застосування закону. Для того, щоб це перетворення не залишилося виключно мовною вправою, то розділ «послуг» слід ввести в список завдань сучасної демократичної поліції. Як правило, надання поліцією допомоги стосується конкретних ситуацій, в яких вона повинна бути зобов'язана втручатися, наприклад, коли потрібно надати допомогу людині в небезпеці або допомагати людям зв'язатися з іншими органами влади або соціальними службами, при цьому аспект «послуг» у діяльності поліції залишається розмитим, і він важко піддається визначенню. Його не можна плутати з деякими покладеними на поліцію адміністративними завданнями (наприклад, виданням паспортів). В цілому, функція поліції як органу публічної служби пов'язана з роллю поліції як органу, до якого може зве-

ртатися населення, і доступність поліції є в цьому сенсі одним з найбільш важливих і основних елементів.

В цьому контексті рух демократичної України до правової соціальної держави після Революції гідності, зумовив перегляд соціального призначення правоохоронних органів, головним завданням яких тепер стають не безпека правлячого режиму, а забезпечення ефективного правового захисту людини, її прав і свобод. У зв'язку з цим ключовими моментами нової концепції служби в поліції стали такі ідеї: посилення демократичних засад служби; її деполітизація; комплексний підхід до регламентації служби; забезпечення поєднання централізованих та децентралізованих засад у вирішенні кадрових питань; усунення надмірної бюрократизації службових відносин; націленість на повноцінне забезпечення правового і соціального захисту працівників.

Публічна служба в поліції здійснюється в системі виконавчих органів, які займаються організаційно-управлінською, виконавчо-розпрядчою діяльністю.

З позиції практичного здійснення завдань і функцій служба в поліції є одним із видів платної суспільно корисної діяльності. Вона безпосередньо не стосується вироблення ні матеріальних, ні духовних цінностей. Оскільки поліція являє собою своєрідний механізм у державно-правовій системі, здатний переводити правові настанови на поведінку людей, то професійна робота співробітників цих органів безпосередньо пов'язана з державним управлінням як діяльністю з підтримки встановленої системи норм і правил суспільного життя, упорядкування суспільних відносин. Безпосередній зміст цієї діяльності полягає у впливі на людину, особистість з метою створення (корекції) умов для її правомірної поведінки, а також припинення неправомірних дій; до того ж вплив цей – безпосередній, а людина – конкретна.

Сучасна концепція служби в поліції, базуючись на гуманістичних і моральних орієнтирах демократичної держави, націлює на забезпечення надійного захисту особистості, суспільства і держави від злочинних посягань та інших протиправних діянь і в той же час на якісне, високопрофесійне обслуговування населення.

Ознакою публічної служби демократичної держави є її сервісний характер. У процесі своєї діяльності у цілому та в поліцейській діяльності зокрема реалізуються широко коло завдань. Так, відповідно до ст. 2 закону України «Про Національну поліцію» основними завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах забезпечення публічної безпеки і порядку; охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави; протидії злочинності; надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги [24]. Зазначимо, що про завдання поліції йдеться не лише в автономній нормі за-

кону України «Про Національну поліцію», але й у низці інших нормативно-правових актів, де загальні завдання поліції деталізуються відносно окремих служб і підрозділів.

Функції поліції в демократичній державі. З огляду на специфіку діяльності поліції і для спрямування її в потрібному напряму 17 грудня 1979 р. Генеральна Асамблея ООН прийняла Кодекс поведінки з підтримання правопорядку, який безпосередньо регламентує поліцейську діяльність у контексті захисту прав людини, недопущення зловживання силою, використання тортур, заборони актів корупції тощо, тобто встановлює основні вимоги до формування поліції в демократичному суспільстві.

Посадові особи з підтримання правопорядку постійно виконують покладені на них законом обов'язки, служачи громаді і захищаючи всіх осіб від протиправних актів у відповідності з ступенем відповідальності, необхідної їх професією.

При виконанні своїх обов'язків посадові особи з підтримання правопорядку поважають і захищають людську гідність і підтримують і захищають права людини щодо всіх осіб.

Посадові особи з підтримання правопорядку можуть застосовувати силу тільки в разі крайньої необхідності і в тій мірі, в якій це потрібно для виконання їхніх обов'язків.

Відомості конфіденційного характеру, отримувані посадовими особами з підтримання правопорядку, зберігаються у таємниці, якщо виконання обов'язків або вимоги правосуддя не вимагають іншого.

Жодна посадова особа з підтримання правопорядку не може здійснювати, підбурювати або терпимо ставитись до будь-якої дії, що представляє собою катування або інші жорстокі, нелюдські або принижуючі гідність види поводження і покарання, і жодна посадова особа з підтримання правопорядку не може посилатися на розпорядження вищестоящих осіб або такі виняткові обставини, як стан війни чи загроза війни, загроза національної безпеці, внутрішня політична нестабільність чи будь-яке інше надзвичайне становище для виправдання тортур чи інших жорстоких нелюдських або принижуючих гідність видів поводжень і покарань.

Посадові особи з підтримання правопорядку забезпечують повну охорону здоров'я затриманих ними осіб і, зокрема, вживають негайних заходів щодо забезпечення надання медичної допомоги у разі необхідності.

Посадові особи з підтримання правопорядку не здійснюють будь-які акти корупції. Вони також всіляко перешкоджають будь-яким таким актам і борються з ними.

Посадові особи з підтримання правопорядку поважають закон і Кодекс. Використовуючи всі свої можливості, вони також запобігають і всіляко перешкоджають всіх порушень.

Посадові особи по підтриманню правопорядку, що мають підстави вважати, що порушення цього Кодексу мало місце, або буде мати місце,

повідомляють про те, що сталося вищестоящих інстанціях і, в разі необхідності, іншим відповідним інстанціям або органам, що володіє повноваженнями щодо нагляду або правовому контролю.

Отже, стабільне та ефективне функціонування Національної поліції є необхідною умовою захисту конституційного ладу, забезпечення законності і правопорядку, дотримання прав та основоположних свобод людини і громадянина.

Від ефективності діяльності поліції значною мірою залежить успішність реалізації національних інтересів та стабільність суспільного розвитку й держави загалом.

4. Суб'єкти і об'єкти поліцейської діяльності: поняття, види

Для визначення кола суб'єктів поліцейської діяльності важливо з'ясувати характеристику суб'єктів поліцейських правовідносин.

Поліцейські правовідносини – *це врегульовані нормами поліцейського права суспільні відносини у сфері поліцейської діяльності.* Саме поліцейські правовідносини свідчать про перетворення повинності в акт конкретної поведінки. У цих правовідносинах правила і принципи поліцейського права отримують своє реальне відображаються в поведінці громадян, діяльності організацій, органів держави і посадових осіб.

Поліцейські правовідносини є різновидом управлінських відносин, що мають свої особливості. Але такі правовідносини мають й спільні ознаки, притаманні усім іншим правовідносинам. Поліцейські правовідносини – це двосторонній зв'язок. Якщо норма поліцейського права надає одному суб'єкту правовідносин певне суб'єктивне право, то на іншого суб'єкта покладає юридичний обов'язок. Цей обов'язок відповідає суб'єктивному праву іншого суб'єкта і, навпаки, кожному юридичному обов'язку кореспондується суб'єктивне право іншого суб'єкта. У поліцейських правовідносинах, як і в будь-яких інших, уповноваженій завжди протистоїть особа зобов'язана, наприклад громадянин, організація, підприємство, державний орган тощо. Ці права і обов'язки утворюють у поліцейських правовідносинах єдність. Саме через єдність владних повноважень і відповідних їм обов'язків, якими наділені сторони (особи), вони пов'язані між собою, і виступають суб'єктами поліцейських правовідносин. Проте лише одна зі сторін у поліцейських правовідносинах виступатиме суб'єктом поліцейської діяльності. Коло цих суб'єктів є доволі широким, і класифікуються за різними критеріями.

Зокрема, як вважає В. М. Білик, вони поділяються за юридичною природою – на державні і недержавні; за характером компетенції – на загальну поліцію (органи внутрішніх справ) і поліцію спеціалізовану (служби й інші структури, діяльність яких має галузеву спрямованість) тощо.

Так, за обсягом державно-владних повноважень органи поліції можуть бути поділені на повновладні та обмежено владні. *До першої групи* належать органи, які володіють повнотою поліцейських повноважень і можуть застосовувати такі поліцейські заходи, як затримання громадян і вживання в установленому порядку фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї. *До обмежено владних органів поліції* належать суб'єкти поліцейської діяльності, які не мають таких повноважень. До таких органів переважно належать цивільні структури.

На сучасному етапі розвитку поліцейського права в Україні виникає доцільність використання в термінології іншого поняття, зокрема «органи правопорядку» або «органи охорони правопорядку». Дедалі важливішою є реальна імплементація принципів, визначених у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, що визначає міжнародні стандарти законодавства у цій сфері та затверджений резолюцією Генеральної Асамблеї ООН від 17 грудня 1979 року № 34/169. *До цих принципів, узагальнюючи зазначений Кодекс, можна віднести:*

- високий рівень відповідальності службовців органів правопорядку;
- повагу до прав людини та захист її гідності;
- обмеження застосування сили;
- нерозголошення конфіденційної інформації;
- заборону катувань або іншого жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання;
- захист здоров'я затриманих;
- неприпустимість корупції та боротьба з нею;
- повагу до права та Кодексу .

Як вбачається із характеристики цих принципів, виключні повноваження, якими наділені службовці органів правопорядку, обмежують коло суб'єктів, що можуть вважатись такими органами. До них входять лише ті органи, які наділені правом на самостійне здійснення усіх поліцейських функцій.

Як вважає професор Юрій Римаренко, у демократичній правовій державі першочергового значення набуває функція охорони державою безпеки життя та здоров'я, автономного розвитку особистості, гарантованого конституційними нормами, а також діяльності органів держави відповідно до конституції та права. Ефективне забезпечення внутрішньої безпеки може легко вступити у конфлікт з конституційними свободами, коли з метою відвернення загрози здійснюється втручання у охоронювану законом приватну сферу громадян. Закладене у правовій державі протиріччя, – з одного боку, гарантування безпеки як передумови свободи, з іншого, – забезпечення свободи вільної від домагань держави сфери, – вирішується під час ухвалення норм поліцейського права.

Завданням поліції у демократичній правовій державі є забезпечення правового миру та внутрішньої безпеки, охорона державних органів від

зазіхань на їхню діяльність з боку зовнішніх впливів, а також захист людей при реалізації ними прав та свобод, гарантованих конституцією . Порушення зазначеної системи призводить до формування поліцейської держави, в якій суб'єкти поліцейської діяльності забезпечують інтереси влади всупереч правам і свободам людини та громадянина, або через їх нехтування.

Система органів поліції як суб'єктів поліцейської діяльності доволі широка. Вона охоплює різні владні структури. Характеризуючи орган поліції, необхідно зазначити, що він є органом виконавчої влади, з усіма ознаками цього органу. Із зазначеної позиції орган поліції є частиною державного апарату, що призначений реалізувати завдання та функції виконавчої влади. Це – організований колектив державних службовців, що діють від імені держави у межах своєї компетенції. У органу поліції є засоби для реалізації своїх завдань і функцій. Цей орган діє в межах певної території, і, відповідно, є підконтрольним органам виконавчої влади.

Треба розуміти, що цей орган держави знаходиться у вертикальних взаємозв'язках, тобто існують внутрішньосубординаційні відносини всередині органу, а також контрольні функції щодо його діяльності у інших суб'єктів, наділених владними повноваженнями. Ще однією ознакою поліцейського органу є, як зазначено, право застосовувати заходи примусу, аж до застосування вогнепальної зброї.

Для здійснення класифікації суб'єктів поліцейської діяльності доцільно з'ясувати напрями такої діяльності. Погоджуючись з думкою В. М. Білик, основними з них є три. Поліцейська діяльність поділяється на загальну (адміністративну) та спеціальну (оперативно-розшукову, кримінальну процесуальну та виконавчу).

Загальна поліцейська діяльність – правоохоронна діяльність уповноважених державою суб'єктів публічної адміністрації, спрямована на встановлення та забезпечення правопорядку, з можливістю застосування заходів адміністративного примусу у передбачених законом випадках.

Спеціальна поліцейська діяльність – це діяльність уповноважених державою спеціальних суб'єктів поліцейської діяльності щодо здійснення оперативно-розшукової, кримінальної процесуальної та виконавчої діяльності, передбаченої нормами права, що визначають специфічний порядок її здійснення.

Для класифікації суб'єктів поліцейської діяльності за напрямами такої діяльності пропонуються такі їх види:

1. загальний суб'єкт поліцейської діяльності (що здійснює поліцейську діяльність органів і служб з охорони та оборони важливих державних об'єктів, охорони громадського порядку та боротьби зі злочинністю, у сфері міграційної політики, діяльність, що забезпечує недоторканість державного кордону та охорону суверенних прав України у її виключній (морській) економічній зоні);

2. спеціалізовані суб'єкти поліцейської діяльності (що здійснюють поліцейську діяльність у сфері національної безпеки та оборони України, реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, захисту населення і територій та ліквідації надзвичайних ситуацій, управління економічною сферою держави);

3. цивільні суб'єкти поліцейської діяльності у сфері виконання рішень судів і забезпечення прав та основоположних свобод громадян тощо.

Що ж до об'єктів поліцейської діяльності, із врахуванням напрямів впливу та поняття поліцейські правовідносини, науковці відносять, поведінку суб'єктів суспільних відносин, на яких спрямовані заходи державного примусу , тільки осіб, що порушують публічну безпеку, спокій і порядок , поліційній охороні підлягає і безпека загалу, і безпека окремих осіб, особистість, її права, свободи та обов'язки; суспільство, його матеріальні та духовні цінності, потреби; держава, її конституційний лад, суверенітет і територіальна цілісність .

Рекомендовані джерела інформації

1. Дисциплінарний статут Національної поліції України. Затверджений законом України від 15 березня 2018 року // *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 29. Ст. 233. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19

2. Про вищу освіту : закон України від 1 липня 2014 року // *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 32. Ст. 1158. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18

3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року № 2866-IV // *Відомості Верховної Ради*. 2005. № 52. Ст. 2693. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15

4. Про запобігання корупції : Закон України від 14 жовтня 2014 року // *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 49. Ст. 2056. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

5. Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19

6. Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 6 вересня 2012 року № 5207-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17

7. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року // *Відомості Верховної Ради України.* 2015. № 40-41. Ст. 379. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/580–19 .

8. Про освіту: Закон України від 5 вересня 2017 року // *Відомості Верховної Ради України* від 29.09.2017 р. 2017. № 38-39. ст. 380. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19

9. Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р., Першого протоколу та протоколів №№ 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17 липня 1997 р. № 475 // *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-%D0%B2%D1%80

10. Про соціальні послуги : Закон України від 17 січня 2019 року № 2671-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19

11. Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України : затверджена наказом МВС України від 25.11.2016 № 1252 // Ліга: закон. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS675.html

12. Лист МОН від 27.05.2016 № 2/2-14-966-16 «Про апробацію експериментальної моделі співпраці навчальних закладів і поліції «Шкільний офіцер поліції». URL: https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKM3ZNQlpsem1sV3M/view

13. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. URL: https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/akdo/nodo/n7.pdf

14. Наказ МВС України від 03.08.2020 № 592 «Про внесення змін до Статуту Національної академії внутрішніх справ». URL: https://www.naiau.kiev.ua/pravoustanovchi-dokumenti/zrazki-dokumentiv/statut-nacionalnoyi-akademiyi-vnutrishnih-sprav.pdf

15. Наказ МВС України від 06.02.2019 № 88 «Про затвердження Порядку організації системи психологічного забезпечення поліцейських, працівників Національної поліції України та курсантів (слухачів) закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0348-19

16. Наказ МВС України від 09.11.2015 № 1453 «Про затвердження Порядку складання Присяги працівника поліції». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1487-15

17. Наказ МВС України від 09.11.2016 № 1179 «Про затвердження Правил етичної поведінки поліцейських». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1576–16

18. Наказ МВС України від 23.08.2018 № 706 «Про затвердження Концепції запровадження в діяльності органів та підрозділів Національної поліції України скандинавської моделі забезпечення публічної безпеки та порядку під час проведення масових заходів». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MVS873.html

19. Наказ Міністерства освіти і науки України від 21 червня 2018 року № 669 Про затвердження стандарту професійної (професійно-технічної) освіти з робітничої професії «Поліцейський». URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MUS30304.html

20. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 року № 273 «Про затвердження Державної соціальної програми забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273-2018-%D0%BF

21. Постанова КМУ від 22 серпня 2018 року № 658 «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#n12

22. Постанова КМУ від 28 жовтня 2015 року № 878 «Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF

23. Постанова КМУ від 30 вересня 2015 року № 823 «Про однострій поліцейських». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/823-2015-%D0%BF

24. Про затвердження плану дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2015 року № 1393-р. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/248740679

25. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/877-2015-%D0%BF

26. Про затвердження Порядку проведення оцінки ризиків вчинення домашнього насильства: Спільний наказ Мінсоцполітики та МВС України від 13 березня 2019 року № 369/180. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0333-19

27. Про затвердження Правил етичної поведінки працівників апарату Міністерства внутрішніх справ України, територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС: Наказ МВС України від 28 квітня 2016 року № 326. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0778-16

28. Про схвалення Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 жовтня 2018 р. № 728-р. / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2018. № 82. С. 74. Ст. 2726. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/728-2018-%D1%80#Text

29. Програма «Школа і поліція» Лист Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» № 2.1/12-Г-159 від 18.04.2016 року

30. Факультативний протокол до Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_794

31. Bentham J. Deontology or, The science of morality. London; Edinburgh, 1834.

32. Барко В. І., Барко В. В. Професіограма дільничного офіцера національної поліції України. *Право і безпека – Право и безопасность* – Law and Safety. 2019. № 1 (72). С. 91 – 96

33. Гаркуша А. Г. Гендерний паритет: жінка в Національній поліції України / А. Г. Гаркуша. // *Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування*. 2019. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/.

34. Дискримінація. URL: https://discrimi.net

35. Заключні зауваження до восьмої періодичної доповіді України. Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок, 3 березня 2017 року. URL: https://www2.unwomen.org/-/media/field%20office%20eca/attachments/publications/country/ukraine/cedaw%20concluding%20observations%20ukr.pdf?la=en&vs=1036.

36. Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. / за заг. ред. д-ра юрид. наук, доц. В. В. Сокуренка; О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокуренка. Харків, 2016. 408 с.

37. Зусін В. Я. Професійна етика та естетика поліцейського : навчальний посібник / В. Я. Зусін, М. О. Семенишин, В. В. Остапчук. Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2018. 31 с.

38. Конфлікти в оперативно-розшуковій діяльності кримінальної поліції України. Навчально-практичний посібник [Д.О. Александров, Б.І. Бараненко, О.І. Богучарова та ін.]: за ред. В.М. Комарницького, В.О. Криволапчука, Б.І. Бараненка. МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєвєродонецьк, РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 661 с.

39. Конфліктологія: Навч. посібник. / [Л. М. Герасіна та ін.]; Нац. ун-т "Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого". Х.: Право, 2012. 127 с.

40. Копіна О. П. Діалог поліції та громади як соціальна технологія впровадження принципів community policing у місцевій громаді : метод. рек. / О. П. Копіна, О. С. Мірошник, О. О. Сердюк ; Фонд Місц. Демократії ; Лаб. мир. рішень ; Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків : [ХНУВС], 2018. 124 с.

41. Крашеніннікова Т. В. Комунікативна компетенція працівника Національної поліції: Навчальний посібник. Дніпро: Адверта, 2017. 107 с.

42. Кучук А. М. Права людини: соціокультурний і деонтологічний аспекти // PRÁVA A SLOBODY ČLOVEKA A OBČANA: MECHANIZMUS ICH IMPLEMENTÁCIE A OCHRANY RÔZNYCH OBLASTIACH PRÁVA:

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie (19. – 20. septembra 2014, Bratislava, Slovenská republika). Bratislava, 2014. 68 – 70.

43. Лапка О. Я., Пендюра М. М. Деонтологічний підхід до професійної підготовки поліцейських: *Сучасний стан і перспективи розвитку юридичної освіти в Україні в умовах європейської інтеграції [Текст] :* матеріали наук.-теорет. конф. (Київ, 22 квіт. 2021 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2021. – 160 с. С. 50 – 54.

44. Мердок Дж. Європейська конвенція з прав людини та охорона правопорядку : посібник для співробітників поліції та правоохоронних органів / Рада Європи ; Рада Європи. Б. м. : Центр ; Страсбург : Рада Європи, 2013. 157 с.

45. Методичний посібник для фахівців, які впроваджують корекційні програми для осіб, які вчинили насильство в сім'ї / Укладачі: Мустафаєв Г. Ю., Довгаль І. І. Київ, 2011. 192 с.

46. Мирошникова М. Структура та функції естетичної культури працівників поліції. *Юридичний бюлетень : наук. журн*. / редкол. : О. Г. Предместніков та ін. Одеса, ОДУВС, 2016. Вип. 3. С. 160 – 168.

47. Міжнародна поліцейська енциклопедія. У 10 т. / Відп. ред. Ю. І. Римаренко, Я. Ю. Кондратьєв, В. Я. Тацій, Ю. С. Шемшученко. Т. 1. Теоретико-методологічні та концептуальні засади поліцейського права та поліцейської деонтології. К.: Концерн "Видавничий Дім "Ін Юре", 2003. 1232 с.

48. Пам'ятка працівника Національної поліції України : Інформаційно-довідкові матеріали з питань професійного спілкування поліцейських / [уклад.: Клименко І. В., Швець Д. В., Євдокімова О. О., Посохова Я. С.] ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2017. 52 с.

49. Пендюра М. М. Нова філософія задач поліції як сервісної служби в демократичній правовій державі. Філософські, методологічні та психологічні проблеми права [Текст] : матеріали VIII Всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 26 листоп. 2020 р.) / [редкол.: В. В. Чернєй, М. В. Костицький, С. Д. Гусарєв та ін.]. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2020. С. 221 – 224

50. Пендюра М. М. Особливі методи комунікації поліції в демократичному суспільстві із національними меншинами: європейський досвід. X-ті наукові читання, присвячені пам'яті академіка В. В. Копєйчикова : зб. матеріалів (м. Київ, 18 лист. 2020 р.) / Редкол. : М. М. Пендюра, Ю. В. Кривицький. Київ : НАВС, 2020. С. 135 – 137.

51. Пендюра М. М. Уніфікація норм поліцейської деонтології. Кафедра теорії держави та права: етапи становлення та перспективи розвитку: Матеріали науково-теоретичної конференції (2 червня 2016 року) К.: НАВС, 2016. С. 101 – 104

52. Пендюра М. М., Старицька О. О. Поліцейська деонтологія : навч. посіб. / М. М. Пендюра, О. О. Старицька. – К. : ФОП Маслаков, 2020. – 276 с.

53. Пірен М. І. Деонтологія конфліктів та управління: Навч.-практ. посіб. / Українська академія держ. управління при Президентові України; Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України К.: УАДУ, 2001. 378 с.

54. Пономарьов С. Ю., Федорович І. Ю. Запобігання та протидія дискримінації в Україні: Посібник для працівників органів державної влади та місцевого самоврядування. К.: Міжнародна організація з міграції, Представництво в Україні, 2014. 74 с. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_booklette-06_1kolonka_screen.pdf.

55. Посібник для підвищення кваліфікації працівників органів та підрозділів Національної поліції України / О. Безпаллова, К. Бугайчук, А. Войціховський та ін. ХНУВС. 2019. 132 с.

56. Права людини в діяльності поліції. Практичний посібник URL: http://library.fes.de/pdf-files/bueros/ukraine/12804.pdf.

57. Права людини в документах ООН [Текст] / упоряд. та вступ. слово Т. Яблонська. К. : Українсько-Американське бюро захисту людини; Амстердам: [б.в.], 1997. 278 с.

58. Права людини і забезпечення правопорядку під час публічних зібрань : Керівництво / Бюро з демократичних інститутів і прав людини ОБСЄ. Варшава, 2017. 153 с.

59. Прибутько П. С. Конфліктологія: Навч. посібник. / Прибутько П. С., Михайленко Р. В., Дубчак Л. М. та ін. К.: КНТ, 2010. 136 с.

60. Професійне спілкування працівників Національної поліції: підручник / авт. кол.: С. І. Яковенко, О. М. Цільмак, Ю. В. Меркулова та ін.; За ред. док. псих. наук, проф. С.І. Яковенка. Одеса: Астропринт, 2017. 260 с.

61. Старицька О. О. До питання гендерної рівності: що зроблено та на що очікувати. XXXV International scientific conference “The overall development of the modern world” (22 November, 2018) Morrisville, Lulu Press., 2018, P. 65 – 69.

62. Статус поліції: міжнародні стандарти і зарубіжне законодавство / За заг. редакцією О. А. Банчука. К.: Москаленко О. М., 2013. 588 с.

63. Теоретико-прикладні засади конструктивної взаємодії поліції і населення в соціумі: монографія / В. В. Середа, Р. І. Благута, О. М. Балинська, З. Я. Ковальчук, О. М. Ковбич, Л. Й. Гуменюк та ін.; за заг. ред. З. Р. Кісіль. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 600 с.

Лекція № 7. МВС України і Національна поліція України

1. МВС України та його основні завдання та компетенція

2. Національна поліція України. Створення, система та повноваження Національної поліції

3. Поліцейський та його статус. Добір на посаду поліцейського

4. Загальні засади проходження служби в поліції

1. Міністерство внутрішніх справ України, його основні завдання та компетенція

Міністерство внутрішніх справ України (МВС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України. МВС України дії на підставі Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого Кабінетом Міністрів України від жовтня № 878.

Постановою *Кабінету* Міністрів України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 10 вересня 2014 року № 442, визначено систему центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується через Міністерство внутрішніх справ України та безпосередньо через Міністра внутрішніх справ.

Так, відповідно до розділу ІІІ зазначеної Постанови до системи Міністерства внутрішніх справ України входять:

- Національна поліція України;
- Державна прикордонна служба України;
- Державна служба України з надзвичайних ситуацій;
- Державна міграційна служба України;
- Національна гвардія України.

Забезпечення належного функціонування органів системи МВС здійснюють заклади вищої освіти із специфічними умовами навчання, заклади охорони здоров'я, підприємства, науково-дослідні експертно-криміналістичні центри та наукові установи, що належать до сфери управління МВС.

МВС є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах*:*

- забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;
- захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;
- цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

• міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

МВС у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства.

Основними завданнями МВС є забезпечення формування державної політики у сферах:

1) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

2) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

3) цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

4) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Повноваження МВС України дуже широкі й до них належать зокрема, **такі:**

1) узагальнює практику застосування законодавства з питань, що належать до його компетенції, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та в установленому порядку вносить їх на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) розробляє проекти законів та інших нормативно-правових актів з питань, що належать до його компетенції;

3) погоджує проекти законів, інших актів законодавства, які надходять на погодження від інших міністерств та центральних органів виконавчої влади, готує в межах повноважень, передбачених законом, висновки і пропозиції до проектів законів, інших актів законодавства, які подаються на розгляд Кабінету Міністрів України, та проектів законів, внесених на розгляд Верховної Ради України іншими суб'єктами права законодавчої ініціативи, нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

4) готує в межах повноважень, передбачених законом, зауваження і пропозиції до прийнятих Верховною Радою України законів, що надійшли на підпис Президентові України;

5) розробляє проекти державних програм з питань забезпечення публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, охорони державного кордону, захисту об'єктів і територій на випадок виникнення надзвичайних ситуацій, а також з питань міграції;

6) забезпечує міжнародне співробітництво, бере участь у розробленні проектів та укладенні міжнародних договорів України з питань, що належать до його компетенції, забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, виконання укладених міжнародних договорів України;

7) організовує в межах повноважень, передбачених законом, організаційно-управлінське та науково-методичне забезпечення судово-експертної діяльності;

8) організовує та забезпечує проведення судової експертизи в кримінальному та виконавчому провадженнях, адміністративних, цивільних та господарських справах, справах про адміністративні правопорушення;

9) організовує в порядку, визначеному законодавством, провадження науково-дослідної діяльності у сфері судової експертизи;

10) у разі потреби забезпечує в установленому порядку участь працівників Експертної служби МВС як спеціалістів під час здійснення досудового розслідування та судового розгляду;

11) організовує роботу Експертно-кваліфікаційної комісії МВС з проведення атестації, присвоєння особам та позбавлення осіб кваліфікації судового експерта і кваліфікаційних класів судового експерта, а також роботу з надання та позбавлення права участі як спеціаліста в проведенні слідчих дій, надання, позбавлення та підтвердження права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт та видає відповідні свідоцтва;

12) веде базу даних реєстру атестованих судових експертів Експертної служби МВС, передає в установленому порядку інформацію до державного Реєстру атестованих судових експертів;

13) забезпечує ведення обліку знарядь кримінального правопорушення та інших речових доказів, отриманих відповідно до закону від судів, органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, а також натурних зразків або каталогів продукції, технічної документації та іншої інформації, необхідної для створення і оновлення методичної та нормативної бази судової експертизи;

14) проводить відповідно до закону оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність;

15) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, державне регулювання у сфері поводження з вибуховими матеріалами;

16) організовує і забезпечує виявлення та знешкодження вибухонебезпечних предметів, пристроїв, що використовуються в терористичних цілях;

17) забезпечує належне функціонування єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи МВС, формує та підтримує в актуальному стані інформаційні ресурси, що входять до єдиної інформаційно-телекомунікаційної системи МВС, здійснює обробку персональних даних в межах повноважень, передбачених законом, забезпечує режим доступу до інформації, надає інформаційні послуги;

18) здійснює інформаційну взаємодію з іншими державними органами, правоохоронними органами іноземних держав та міжнародними організаціями;

19) бере участь в межах повноважень, передбачених законом, у стандартизації, метрологічному забезпеченні, підтвердженні відповідності встановленим вимогам продукції спеціального призначення (робіт, послуг), яка надходить до МВС;

20) забезпечує у випадках, передбачених законом, ліцензування окремих видів господарської діяльності;

21) організовує у випадках, передбачених законом, надання адміністративних та інших платних послуг;

21^{1}) здійснює у випадках, передбачених законом, державну реєстрацію (перереєстрацію) та облік транспортних засобів, приймає іспити для отримання права керування транспортними засобами і видає відповідні документи;

21^{2}) створює та веде реєстр закладів, які здійснюють підготовку, перепідготовку і підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів, а також здійснює державний контроль за додержанням ними вимог законодавства в зазначеній сфері;

21^{3}) веде облік торговельних організацій, підприємств-виробників та суб'єктів підприємницької діяльності незалежно від форми власності, що реалізують транспортні засоби або номерні складові частини до них;

21^{4}) веде автоматизований облік, здійснює накопичення, обробку та використання відомостей про транспортні засоби, що підлягають державній і відомчій реєстрації, та про їх власників;

21^{5}) веде реєстр суб'єктів здійснення обов'язкового технічного контролю, а також здійснює державний контроль за додержанням такими суб'єктами вимог законодавства в зазначеній сфері;

21^{6}) формує в установленому порядку загальнодержавну базу даних про результати обов'язкового технічного контролю транспортних засобів;

21^{7}) перевіряє у разі дорожнього перевезення небезпечних вантажів відповідність транспортних засобів та обладнання з видачею відповідного свідоцтва про допущення до перевезення небезпечних вантажів;

21^{8}) здійснює контроль за забезпеченням організації підготовки водіїв транспортних засобів та уповноважених з питань безпеки перевезення небезпечних вантажів, приймає іспити та видає відповідні свідоцтва установленого зразка;

22) організовує діяльність територіальних органів з надання сервісних послуг МВС (далі - територіальні органи);

23) вживає заходів до забезпечення силами і засобами Національної гвардії охорони:

• ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів і органів державної влади;

• дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

24) організовує спеціальні та військові перевезення в межах України в інтересах Національної гвардії, а також на підставі рішень Кабінету Міністрів України та міжвідомчих угод – в інтересах відповідних органів державної влади;

25) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, приймання-передачу осіб, які перебувають під вартою на державному кордоні України або за її межами;

26) затверджує порядок придбання, видачі громадським формуванням з охорони громадського порядку і державного кордону України спеціальних засобів індивідуального захисту та самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої і подразнюючої дії, та їх зберігання;

27) організовує та здійснює відбір, підготовку і навчання кандидатів для направлення до складу національного контингенту та національного персоналу з числа поліцейських Національної поліції, військовослужбовців Національної гвардії та осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту ДСНС, а також забезпечує їх участь у складі національного контингенту та національного персоналу в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки;

28) організовує та забезпечує високу бойову і мобілізаційну готовність та мобілізацію Національної гвардії;

29) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, ефективне використання сил і засобів Національної гвардії під час проведення антитерористичних операцій;

30) організовує систему психологічного забезпечення поліцейських, військовослужбовців Національної гвардії і забезпечує її функціонування;

30^{1}) організовує та здійснює медичне обстеження, у тому числі психофізіологічне, з метою визначення за станом здоров'я та фізичного розвитку придатність кандидатів на службу в поліцію, поліцейських, кандидатів на навчання у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, курсантів і слухачів таких навчальних закладів, а також придатність до військової служби кандидатів на військову службу за контрактом та військовослужбовців Національної гвардії;

31) взаємодіє в межах повноважень, передбачених законом, з органами державної влади з питань соціального захисту та пенсійного забезпечення працівників МВС, військовослужбовців Національної гвардії та членів їх сімей, а також працівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

32) вживає в межах повноважень, передбачених законом, заходів до забезпечення правового і соціального захисту працівників МВС, військовослужбовців та працівників Національної гвардії, пенсіонерів із числа військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, членів їх сімей, розробляє пропозиції із зазначених питань і вносить їх на розгляд відповідних органів;

33) веде військовий реєстр працівників, пенсіонерів із числа осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ та військовослужбовців Національної гвардії, що брали участь у ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, та членів їх сімей;

34) визначає основні напрями розвитку наукової та науково-технічної діяльності з питань функціонування МВС;

35) бере участь у формуванні та забезпеченні наукової і науково-технічної політики держави у сфері охорони суспільних відносин, пов'язаних із захистом та охороною прав і свобод людини, забезпеченням публічної безпеки і порядку, протидії злочинності, безпеки дорожнього руху, а також охорони державного кордону, цивільного захисту та міграції (імміграції та еміграції);

36) бере участь у проведенні наукових, кримінологічних, соціологічних і психологічних досліджень, а також у розробленні за їх результатами науково-практичних пропозицій, методичних рекомендацій тощо в інтересах системи МВС;

37) бере участь у проведенні науково-технічних досліджень та розробок із створення нових технічних засобів в інтересах Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

38) організовує розроблення нових видів засобів спеціальної техніки, озброєння, засобів зв'язку, технічних засобів захисту інформації, спеціальних технічних засобів для оперативної діяльності, спеціального транспорту, пожежної та бронетанкової техніки, спеціальних засобів самозахисту та активної оборони, засобів індивідуального бронезахисту, криміналістичної та комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, форменого одягу тощо;

39) організовує і координує роботу з упровадження в практику результатів наукових досліджень та науково-технічних розробок в інтересах Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

40) бере участь у формуванні державної політики у сфері технічного регулювання та стандартизації, забезпечує розроблення технічних регламентів, державних стандартів, технічних умов та інших нормативно-правових актів;

41) забезпечує проведення комплексу робіт із сертифікації та випробування продукції у сфері технічного регулювання МВС;

42) забезпечує у випадках, передбачених законодавством, захист державних і власних інтересів в органах державної влади та органах місцевого самоврядування;

43) здійснює в межах повноважень, передбачених законом, державний нагляд за охороною праці у МВС;

44) організовує та забезпечує експлуатацію, розвиток, координацію та функціонування системи зв'язку МВС, управління і моніторинг єдиної цифрової відомчої телекомунікаційної мережі МВС та закріпленого радіочастотного ресурсу України;

45) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, захист інформації, яка є власністю держави, або інформації з обмеженим доступом, вимога щодо захисту якої встановлена законом;

46) здійснює контроль та вживає заходів до забезпечення протипожежної безпеки в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і підприємствах, що належать до сфери управління МВС, а також на територіях, на яких вони розташовані;

47) здійснює відповідно до законодавства функції з управління об'єктами державної власності;

48) веде і формує автоматизовану електронну базу даних Єдиного реєстру об'єктів державної власності, що належать до сфери управління МВС;

49) затверджує у випадках, передбачених законом, правила виготовлення бланків цінних паперів і документів суворого обліку;

50) організовує в установленому порядку матеріально-технічне та ресурсне забезпечення діяльності апарату МВС та територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери його управління, Національної гвардії, зокрема приміщеннями, полігонами, засобами зв'язку, транспортними засобами, озброєнням, спеціальними засобами, пально-мастильними матеріалами, обмундируванням, іншими видами матеріально-технічних ресурсів, необхідних для виконання покладених на них завдань;

51) організовує:

ремонт, обслуговування транспортних засобів, засобів зв'язку, приміщень, що надані МВС для виконання покладених на нього завдань, контролює правильність використання матеріально-технічних ресурсів територіальними органами, Національною гвардією, закладами, установами і підприємствами, що належать до сфери управління МВС;

будівництво, реконструкцію та капітальний ремонт об'єктів, що належать до сфери управління МВС;

52) розробляє, організовує і здійснює комплекс профілактичних, лікувальних, оздоровчих та реабілітаційних заходів, спрямованих на охорону і зміцнення здоров'я осіб, які відповідно до законодавства мають право на медичне обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС; здійснює управління закладами охорони здоров'я, що належать до сфери управління МВС;

52^{1}) здійснює державний санітарно-епідеміологічний нагляд на підпорядкованих територіях, у військових частинах і підрозділах;

53) в межах повноважень, передбачених законом, надає правову допомогу громадянам, сприяє державним органам, закладам, установам та підприємствам у виконанні покладених на них законом обов'язків;

54) здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю МВС, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, а також стосовно актів, які ним видаються;

55) забезпечує формування пропозицій до обсягів державного замовлення на підготовку, перепідготовку та післядипломну освіту фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів для МВС, Національної гвардії та центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

56) забезпечує на базі навчальних закладів, що належать до сфери управління МВС, підготовку та професійне навчання кадрів для МВС, Національної поліції та Національної гвардії;

57) установлює порядок добору, направлення та зарахування на навчання до навчальних закладів, що належать до сфери управління МВС;

58) установлює порядок організації та строку професійного навчання працівників МВС, Національної поліції та Національної гвардії;

59) здійснює організаційно-методичне супроводження навчального процесу в навчальних закладах, що належать до сфери управління МВС;

60) організовує та здійснює поточне і перспективне планування, розроблення планів основних організаційних заходів МВС, роботи колегії МВС, нарад керівництва МВС;

61) проводить моніторинг стану публічної безпеки та правопорядку в державі; вивчає, аналізує і узагальнює результати та ефективність реалізації центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, державної політики у відповідних сферах;

62) аналізує та прогнозує розвиток суспільно-політичних процесів у державі, які впливають на виконання завдань, віднесених до сфери відповідальності МВС;

63) у порядку та способи, передбачені законом, інформує органи державної влади і громадськість про результати своєї діяльності;

64) здійснює інші повноваження, визначені законом.

МВС з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, здійснення заходів щодо запобігання і протидії корупції, контроль за їх реалізацією в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС;

2) здійснює добір кадрів в апарат МВС, територіальні органи, заклади, установи і на підприємства, що належать до сфери управління МВС, органі-

зовує роботу з підготовки та професійного навчання працівників МВС, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії;

3) контролює діяльність територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС;

4) організовує планово-фінансову роботу в апараті МВС, територіальних органах, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери його управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів, забезпечує організацію та вдосконалення бухгалтерського обліку;

5) здійснює функцію головного розпорядника бюджетних коштів, забезпечує її ефективне і цільове використання;

6) відкриває рахунки в установах банків;

7) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом, а також технічний захист інформації, контроль за її збереженням в апараті Міністерства, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери його управління;

8) організовує діловодство та архівне зберігання документів відповідно до встановлених правил.

МВС для виконання покладених на нього завдань має право:

1) залучати в установленому порядку спеціалістів центральних і місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками), вчених, представників інститутів громадянського суспільства (за згодою) до розгляду питань, що належать до компетенції МВС;

2) отримувати в установленому порядку безоплатно від міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування необхідні для виконання покладених на нього завдань інформацію, документи і матеріали;

3) скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

4) користуватися відповідними інформаційними базами даних державних органів, державною системою урядового зв’язку та іншими технічними засобами.

МВС здійснює свої повноваження безпосередньо та через утворені в установленому порядку територіальні органи, а також заклади та установи. У процесі виконання покладених на нього завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об’єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також з підприємствами, установами та організаціями.

Також, МВС в межах повноважень, передбачених законом, на основі і на виконання Конституції України та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, прийнятих відповідно до Конституції та законів України, актів Кабінету Міністрів України видає накази, здійснює організацію і контроль за їх виконанням.

Накази МВС, які відповідно до закону є регуляторними актами, розробляються, розглядаються, видаються та оприлюднюються з урахуванням вимог законодавства України

Нормативно-правові акти МВС підлягають державній реєстрації в установленому законодавством порядку.

Накази МВС, прийняті в межах повноважень, передбачених законом, обов'язкові для виконання центральними органами виконавчої влади, їх територіальними органами, місцевими державними адміністраціями, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форми власності та громадянами.

МВС очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням Прем'єр-міністра України і звільняється з посади Верховною Радою України.

Міністр має першого заступника та заступників, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра.

Міністр:

1) очолює МВС, здійснює керівництво його діяльністю;

2) спрямовує та координує здійснення іншими центральними органами виконавчої влади заходів з питань, що належать до компетенції МВС;

3) спрямовує та координує діяльність визначених Кабінетом Міністрів України центральних органів виконавчої влади, зокрема:

- забезпечує формування державної політики у сферах, визначених цим Положенням, та контролює її реалізацію;
- погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, проекти законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;
- визначає пріоритетні напрями роботи центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та шляхи виконання покладених на них завдань, затверджує плани роботи таких центральних органів виконавчої влади;
- вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції стосовно кандидатур на посади керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, крім посад керівників центральних органів виконавчої влади, які віднесені до посад державної служби категорії "А";

• вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції щодо кандидатур на посади заступників керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовується і координується Міністром, за пропозицією керівників зазначених органів, крім посад заступників керівників центральних органів виконавчої влади, які віднесені до посад державної служби категорії «А», та заступників керівника Національної поліції;

• призначає на посаду та звільняє з посади першого заступника та заступників керівника Національної поліції за поданням керівника Національної поліції;

• погоджує структуру апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, а також структуру територіальних органів Національної поліції;

• погоджує пропозиції керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, щодо утворення, реорганізації та ліквідації їх територіальних органів, вносить на розгляд Кабінету Міністрів України відповідні подання;

• визначає структурний підрозділ апарату МВС, що відповідає за взаємодію з центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

• установлює порядок обміну інформацією між МВС та центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, періодичність її подання;

• ініціює питання щодо проведення службового розслідування стосовно керівників центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх заступників, інших державних службовців і працівників апаратів таких органів та їх територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери їх управління;

• видає обов'язкові до виконання центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, накази та доручення з питань, що належать до компетенції таких органів;

• погоджує призначення на посаду та звільнення з посади керівників та заступників керівників самостійних структурних підрозділів апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

• погоджує призначення на посаду та звільнення з посади керівників та заступників керівників територіальних органів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, крім заступників керівників територіальних органів Національної поліції;

• порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо скасування актів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, повністю чи в окремій частині;

• порушує перед Кабінетом Міністрів України питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників центральних органів вико-

навчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, та їх заступників;

• ініціює питання щодо притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників структурних підрозділів апаратів центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх територіальних органів та їх заступників, а також керівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери їх управління;

• приймає рішення щодо проведення перевірки діяльності центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, їх територіальних органів;

• заслуховує звіти про виконання покладених на центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, завдань та планів їх роботи;

• визначає посадових осіб МВС, які включаються до складу колегій центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

• доручає керівникам центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, скасувати акти їх територіальних органів повністю чи в окремій частині, а в разі відмови скасовує такі акти повністю чи в окремій частині;

• забезпечує контроль за станом виконання центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, покладених на них завдань і функцій;

• вирішує інші питання, пов’язані із спрямуванням і координацією діяльності центральних органів виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр;

4) визначає пріоритети роботи МВС та шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани роботи МВС, звіти про їх виконання;

5) організовує та контролює виконання у МВС Конституції України та законів України, актів Президента України та Кабінету Міністрів України;

6) подає на розгляд Кабінету Міністрів України проекти законів України, актів Президента України, Кабінету Міністрів України, розробником яких є МВС;

7) представляє в установленому порядку проекти законів України, розробником яких є МВС та центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, і доповідає з інших питань, що належать до компетенції МВС, під час їх розгляду на пленарних засіданнях Верховної Ради України;

8) веде переговори і підписує міжнародні договори України в межах наданих йому повноважень;

9) представляє МВС у відносинах з іншими органами, закладами, установами і підприємствами в Україні та за її межами;

10) утворює, реорганізовує і ліквідує оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії, їх органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи, навчальні військові частини (центри), бази, установи та заклади Національної гвардії в межах загальної чисельності та виділених коштів на їх утримання;

11) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату МВС, визначає персональний склад патронатної служби Міністра;

12) порушує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності першого заступника, заступників Міністра та державного секретаря МВС;

14) затверджує положення про органи військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії, військові частини і підрозділи з охорони важливих державних об'єктів та спеціальних вантажів, військові частини і підрозділи з охорони дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, з'єднання, військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку, підрозділи (загони) спеціального призначення, військові частини оперативного призначення, авіаційні військові частини, військові частини і підрозділи зв'язку, органи і підрозділи забезпечення Національної гвардії;

15) затверджує за пропозицією командувача Національної гвардії структуру головного органу військового управління Національної гвардії, територіальних управлінь Національної гвардії, з'єднань, військових частин і підрозділів, вищих навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, установ та закладів Національної гвардії;

16) затверджує положення про територіальні органи МВС;

17) відповідно до законодавства присвоює спеціальні звання поліції до полковника поліції включно керівнику Національної поліції;

18) установлює відомчі заохочувальні відзнаки та вирішує питання про нагородження ними;

19) вносить подання щодо представлення в установленому порядку військовослужбовців, поліцейських та працівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, до відзначення державними нагородами;

20) утворює, реорганізовує і ліквідує заклади, установи і підприємства, що належать до сфери управління МВС, затверджує їх положення (статути);

22) порушує в установленому порядку питання щодо присвоєння рангу державного службовця державному секретарю МВС;

23) визначає обов'язки першого заступника Міністра, заступників Міністра, розподіл повноважень Міністра між першим заступником Міністра та заступниками Міністра, які вони здійснюють у разі його відсутності;

24) скликає та проводить наради з питань, що належать до його компетенції;

25) приймає рішення щодо розподілу бюджетних коштів, головним розпорядником яких є МВС;

26) підписує накази МВС;

27) дає обов'язкові для виконання державними службовцями та працівниками апарату МВС доручення;

28) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Повноваження керівника державної служби у МВС здійснює державний секретар МВС.

Державний секретар МВС є вищою посадовою особою з числа державних службовців МВС. Державний секретар МВС підзвітний і підконтрольний Міністру.

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції МВС, обговорення найважливіших напрямів його діяльності у МВС може утворюватися *колегія.*

Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу МВС.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності у МВС можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів приймається Міністром.

Кількісний та персональний склад постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів, положення про них затверджуються Міністром.

МВС дозволяється використовувати транспортні засоби спеціалізованого призначення, у тому числі із символікою МВС, обладнані спеціальними світловими та звуковими сигнальними пристроями.

Гранична чисельність державних службовців та працівників апарату МВС затверджується Кабінетом Міністрів України. Так відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 5 квітня 2014 р. № 85 «Деякі питання затвердження граничної чисельності працівників апарату та територіальних органів центральних органів виконавчої влади, інших державних органів» гранична чисельність працівників апарату МВС становить 1000 у тому числі держаних службовців 995.

Структура апарату МВС затверджується Міністром.

Штатний розпис та кошторис МВС затверджуються державним секретарем МВС за погодженням з Мінфіном.

МВС є юридичною особою публічного права, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, власні бланки, рахунки в органах Казначейства.

Відповідно до Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, схваленою розпорядженням Кабінету Міні-

стрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р, роль МВС полягає у створенні умов для розвитку безпечного середовища життєдіяльності як основи безпеки на території України, а також сучасної системи внутрішньої безпеки як фактора стримування збройної агресії Російської Федерації.

Розвиток органів системи МВС на період до 2020 року як невід'ємної частини сектору національної безпеки забезпечується за такими пріоритетами:

- створення безпечного середовища;
- протидія злочинності;
- дотримання та забезпечення прав людини;
- ефективне інтегроване управління державним кордоном і збалансована міграційна політика;
- забезпечення якості і доступності адміністративних послуг;
- ефективне врядування, прозорість і підзвітність;
- розвиток кадрового потенціалу та соціальний захист працівників.

2. Національна поліція України: створення, система і повноваження.

Основною складовою системи Міністерства внутрішніх справ є Національна поліція України (далі – поліція). Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» *Національна поліція України* – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 року № 877 *Національна поліція* є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

Завданнями поліції відповідно до ст. 2 Закону України «Про Національну поліцію» та ст. 3 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про Національну поліцію» від 28 жовтня 2015 року № 877 ***є надання поліцейських послуг у сферах:***

1) забезпечення публічної безпеки і порядку;

2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;

3) протидії злочинності;

4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги;

5) внесення на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозицій щодо забезпечення формування державної політики в зазначених сферах.

У своїй діяльності поліція керується положеннями Конституції України та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

Діяльність поліції будується на принципах:

- *верховенство права;*
- *дотримання прав і свобод людини;*
- *законності;*
- *відкритості та прозорості;*
- *політичної нейтральності;*
- *взаємодії з населенням на засадах партнерства;*
- *безперервності.*

1. Поліція у своїй діяльності керується ***принципом верховенства права***, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

2. ***Дотримання прав і свобод людини.*** Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих відповідно до Конституції України та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених у Конституції України і законах України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів неналежного поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, вчинених поліцейськими.

У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

3. ***Законність***. Поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією України та законами України.

Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази.

Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським вимог Конституції України та законів України.

4. ***Відкритість та прозорість***. Поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених відповідно до Конституції України та законів України.

Забезпечує*:* а) постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядува*н*ня, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку; б) доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом.

Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом.

Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на веб-порталі центрального органу управління поліції. Нормативно-правові акти з обмеженим доступом оприлюднюються у випадках та в порядку, визначених законом.

Проекти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

5. ***Політична нейтральність***. Поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності. У своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань.

В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність.

Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

6. ***Взаємодія з населенням на засадах партнерства***

Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад.

Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами відповідно до порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

7. *Безперервність.* Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського.

Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про Національну поліцію» систему поліції складають: 1) центральний орган управління поліцією; 2) територіальні органи поліції.

До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.

У складі поліції функціонують:

1) кримінальна поліція;
2) патрульна поліція;
3) органи досудового розслідування;
4) поліція охорони;
5) спеціальна поліція;
6) поліція особливого призначення.

Завдання, основні напрями організації роботи, права і обов'язки патрульної служби Міністерства внутрішніх справ України затвердженні наказом МВС України «Про затвердження Положення про патрульну службу МВС» від 02 липня 2015 року № 796.

Організація діяльності органів досудового розслідування Національної поліції врегульована наказом МВС України «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України» від 06 липня 2017 року № 570

У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення.

Загальна чисельність поліції, що утримується за рахунок коштів Державного бюджету України, до 1 січня 2018 року не може перевищувати 140 тисяч осіб.

Структуру центрального органу управління поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

Керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка:

1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;

2) має вищу повну юридичну освіту;

3) має стаж роботи в галузі права не менш як п’ять років;

4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Основні повноваження поліції передбачені у ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію».

Так, поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров’ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та протидії домашньому насильству або насильству за ознакою статі;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконує в межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону;

27) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку під час примусового виконання судових рішень і рішень інших органів (посадових осіб), а також вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю державних виконавців, приватних виконавців та інших осіб, які беруть участь у вчиненні виконавчих дій, здійснює привід у виконавчому провадженні, здійснює розшук боржника чи дитини у виконавчому провадженні у випадках, передбачених законом або рішенням суду.

Залучення для проведення виконавчих дій працівників поліції здійснюється за вмотивованою постановою виконавця, яка надсилається керівнику територіального органу поліції за місцем проведення відповідної виконавчої дії. Відмова у залученні поліції для проведення виконавчих дій допускається лише з підстав залучення особового складу даного територіального органу поліції до припинення групового порушення громадської безпеки і порядку чи масових заворушень, а також для подолання наслідків масштабних аварій чи інших масштабних надзвичайних ситуацій;

28) забезпечує інформування Комісії з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, про хід досудового розслідування, вжиття заходів для розшуку осіб, зниклих безвісти, у тому числі осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, для внесення даних до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин.

Виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом.

Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

3. Поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених у Конституції України та Законі України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

Формування інформаційних ресурсів поліцією здійснюється відповідно до ст. 26 Закону України «Про Національну поліцію».

Поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;

2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;

3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбування покарання або вироку суду;

4) розшуку осіб, зниклих безвісти;

5) установлення особи невпізнаних трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;

6) зареєстрованих в органах внутрішніх справ кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;

7) осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);

8) осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;

9) зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;

10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;

11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;

12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;

13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;

14) викрадених транспортних засобів, які розшукуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону.

Поліція забезпечує внесення відомостей до Єдиного реєстру осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, та здійснює підтримання таких відомостей в актуальному стані в межах, визначених законодавством.

3. Поліцейський та його статус. Добір на посаду поліцейського

У відповідності до ст. 17 Закону України «Про Національну поліцію» ***поліцейським*** є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. Зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів затверджує Міністр внутрішніх справ України.

Поліцейський відповідно до ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України , законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливлюють його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зо-

бов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом.

У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону. Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом.

Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень.

Поліцейські мають єдиний однострій. Поліцейський отримує однострій безоплатно, а його зразки затверджує Кабінет Міністрів України. На однострої поліцейського розміщується нагрудний знак із чітким зазначенням його спеціального жетона.

Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Поліцейський, який виконує функції в цивільному одязі, зобов'язаний мати при собі нагрудний знак, передбачений цією частиною, крім випадків, коли наявність нагрудного знака перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії.

Поліцейським підрозділу спеціального призначення номер нагрудного знака додатково зазначається на однострої і на шоломі таким чином, щоб його було можливо прочитати або зафіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські відповідно до рішень уповноважених осіб поліції виконують завдання в режимі секретності.

Привила носіння форменого одягу та норми належності затверджує Міністр внутрішніх справ України.

Використання спеціальних звань, відзнак, однострою і службового посвідчення поліцейського особою, яка не є поліцейським, заборонено і має наслідком відповідальність відповідно до закону.

Для виконання покладених на поліцію завдань чинне законодавство наділяє її значними повноваженнями, серед яких найбільш суттєвими є правомірність застосування поліцейських заходів примусу. Так, поліція під час ви-

конання повноважень, визначених у ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію», уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

1) фізичний вплив (сила);

2) застосування спеціальних засобів;

3) застосування вогнепальної зброї.

Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу - це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

1) гумові та пластикові кийки;

2) електрошокові пристрої контактної та контактно-дистанційної дії;

3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);

4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;

5) засоби примусової зупинки транспорту;

6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;

7) службові собаки та службові коні;

8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;

9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;

10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;

11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії;

12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;

13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені Законом України « Про Національну поліцію».

Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронежилетів та іншого спеціального екіпірування). Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.

Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй до-

статньо часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим.

Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей - через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Призначення на посади поліцейських відбувається у відповідності до ст. 49 Закону України «Про Національну поліцію». Призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

У разі проведення конкурсу для визначення кандидата для призначення на відповідну посаду призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції згідно з номенклатурою посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України, та відповідно до результатів конкурсу.

Призначення на посади курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здійснюють керівники таких закладів.

Вимоги до кандидатів на службу в поліції визначено в Законі України «Про Національну поліцію» (ст. 49). Так, зокрема на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою.

Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я *на службу в поліції не можуть бути прийняті осо-*

би у випадках, визначених у частині другій статті 61 Закону України «Про Національну поліцію», а саме:

1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;

2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;

3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;

4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з нереабілітуючих підстав;

5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;

6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;

7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

На службу у поліцію, також не можуть бути прийняті особи також особи які:

1) відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;

2) особи, які звільнені або мали бути звільнені з посад на підставі до Закону України «Про очищення влади».

4. Загальні засади проходження служби в поліції

У розділі VII Закону України «Про Національну поліцію» чинне законодавство визначає загальні засади проходження служби в поліції. Так, зокрема Служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби. Рішення з питань проходження служби оформлюються письмовими наказами по осо-

бовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких установлюються Міністерством внутрішніх справ України.

Видавати накази по особовому складу можуть керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції відповідно до повноважень, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України. Порядок підготовки та видання наказів встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, на час служби в поліції знімаються з такого

Проходження служби в поліції регулюється Законом України «Про Національну поліцію» та іншими нормативно-правовими актами.

Під час проходження служби в поліції чинне законодавство встановлює певні *гарантії професійної діяльності поліцейського.* Так, поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами. Під час виконання покладених на поліцейського обов'язків, він підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

Поліцейський крім цього:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими Законом «Про Національну поліцію» та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських суднах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей (п. 10. ст. 62 Закону України «Про Національну поліцію».

Служба в поліції проходить за контрактом. Особи, яка заступає на службу в поліції, складає Присягу на вірність Українському народові.

Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

1) у зв'язку із закінченням строку контракту;

2) через хворобу - за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;

3) за віком – у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції;

4) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;

5) через службову невідповідність;

6) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;

7) за власним бажанням;

8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);

9) у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі;

10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення;

11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави.

Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення. День звільнення вважається останнім днем служби (ст. 77 Закону України «Про Національну поліцію»).

Поліцейським встановлюється спеціальні звання. Первинні звання молодшого складу поліції присвоюються керівниками органів поліції, керівниками навчальних закладів, які здійснюють підготовку поліцейських, та науково-дослідних установ поліції, які приймають рішення про прийняття на службу в

поліції, одночасно з рішенням про прийняття на службу та призначення на посаду.

Первинні спеціальні звання середнього складу поліції присвоює керівник поліції в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Первинні спеціальні звання вищого складу поліції присвоюються Президентом України.

Громадянам, уперше прийнятим на службу в поліції, присвоюється звання рядового поліції, якщо відсутні визначені цим Законом підстави для присвоєння іншого спеціального звання.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр», після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції.

Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра, після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, які заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання лейтенанта поліції.

Військовослужбовцям та громадянам, які мають військові або спеціальні звання, класні чини, під час прийняття на службу в поліції присвоюються первинні спеціальні звання поліції, відповідні наявним у них військовим або спеціальним званням, класним чинам, у порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

Громадянам, які були звільнені зі служби в поліції, під час повторного прийняття на службу присвоюється спеціальне звання поліції, яке вони мали на момент звільнення.

Чинне законодавство у розділі IX встановлює соціальний захист поліцейських. Так поліцейським надаються щорічні чергові оплачувані відпустки, гарантується медичне, грошове, житлове, пенсійне забезпечення тощо.

Рекомендовані джерела інформації

1. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442 // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту**:** http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF

2. Європейська конвенція з прав людини (Конвенція про захист прав і основних свобод людини від 4 листопада 1950 року) // Права людини і професійні стандарти для юристів в документах міжнародних організацій. – Амстердам – Київ, 1996. – С. 12-17.

3. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015.

4. Закон України “Про прокуратуру” : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 квіт. 2017 р. *(ОФІЦ. ТЕКСТ).* – К: ПАЛИВОДА А.В., 2017. – 136 с. – (Закони України).

5. Закони України: «Про Службу безпеки України», «Про основи національної безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про державну таємницю», «Про боротьбу з тероризмом» : чинне законодавство зі змінами та доповн. станом на 23 лют. 2017 р. *(ОФІЦ. ТЕКСТ).* – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 108 с. – (Закони України).

6. Конституція України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 5 січ. 2017 р.: *(ОФІЦ. ТЕКСТ*). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2017. – 76 с. – (Закони України).

7. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Затв. Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 27. – Ст. 838.

8. Кримінальний процесуальний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 верес. 2018 р. : (офіц. текст). – К.: ПАЛИВОДА А.В., 2018. – 408 с.

9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року // Права людини. Міжнародні договори України, декларації, документи. – К., 1992. – С. 36-62.

10. Про військову службу правопорядку у Збройних Силах України: Закон України від 7 березня 2002 року // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 32. – Ст. 225.

11. Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві: Закон України від 23 грудня 1993 р. // Голос України. – 1994. – 2 березня.

12. Про затвердження Положення про патрульну службу МВС: Наказ МВС України від 02 липня 2015 року № 796 // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту**:** http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19.

13. Про затвердження Положення про Національну поліцію: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 877 // Урядовий портал; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/248607704;

14. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України: Постанова Кабінету Міністрів України від 28 жовтня 2015 р. № 878 // [Електронний ресурс] / Міністерство внутрішніх справ України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF

15. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генерального прокурора України 06 квітня 2016 р. № 139 [Електронний ресурс]. Режим доступу: // http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16

16. Про затвердження Інструкції з організації обліку та руху кримінальних проваджень в органах досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 14 квітня 2016 р. № 296 // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0884-16.

17. Про затвердження Положення про Департамент міжнародного співробітництва та європейської інтеграції МВС України: Наказ МВС України від 30 серпня 2016 р. № 876 // [Електронний ресурс] / Міністерство внутрішніх справ України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://mvs.gov.ua.

18. Про затвердження Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань : Наказ Генерального прокурора України від 06.04.2016 № 139 // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту**:** http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0680-16

19. Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України: Закон України від 22 лютого 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 29. – Ст. 245 { Із змінами, внесеними згідно із Законами N 4652-VI (4652-17) від 13.04.2012, ВВР, 2013, №21, ст.208; N 4711-VI (4711-17) від 17.05.2012, ВВР, 2013, № 14, ст.89 N 245-VII (245-18) від 16.05.2013, ВВР, 2014, № 12, ст.178 N 2337-VIII (2337-19) від 15.03.2018, ВВР, 2018, № 29, ст.233 }// [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-15**.**

20. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2014 року № 442 // [Електронний ресурс] / Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту**:** http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/442-2014-%D0%BF.

21. Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ: Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 року № 730 // Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/730-2015-%D0%BF.

22. Стратегія розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 р. № 1023-р: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р // Верховна Рада України; офіційний веб-сайт. – Режим доступу до сайту: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2017-%D1%80

Лекція № 8 Правоохоронна діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки

Питання

1. *Публічний порядок та публічна безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів.*

2. Загальні засади охорони публічного порядку та публічної безпеки й органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки .

3. Правопорушення у сфері публічного порядку й публічної безпеки та заходи щодо протидії

1 Публічний порядок та публічна безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів

Поняття публічного порядку та публічної безпеки , які є одними з головних при здійсненні заходів з правоохоронної діяльності в Україні, вчені розглядали неодноразово, однак у нормативних актах вони майже не висвітлені. Такий підхід до понять «публічний порядок» та «громадська безпека» обумовлений значним обсягом правовідносин, які містять у собі ці категорії, а також неузгодженістю між науковцями, які займаються питаннями публічного порядку та публічної безпеки .

Поняття публічного порядку у вузькому розумінні вперше обґрунтував «батько» науки про поліцію француз Деламар, який займав при Людовіку XIV посаду градоначальника Парижу. У «Трактаті про поліцію» (1707) він охарактеризував поліцейську діяльність як найважливішу сферу компетенції держави, покликану охороняти публічний порядок та громадську безпеку. Він сформував завдання поліції, яке полягало у підтриманні порядку і припиненні порушень та свавілля, яке панувало в громадських місцях. Пізніше для визначення публічного порядку почали використовуватися поняття «благочиння», «благоустрій», «благополуччя», «порядок» та ін. Розвиток вчення про публічний порядок продовжили німецькі вчені - поліцеїсти І. Юсті, І. Зоннельфельс, Р. Моль.

Науковці визначили необхідність регламентації поняття «публічний порядок» юридичними нормами, які складали поліцейське право. Згідно з дослідниками будь-яка держава передусім була зобов’язана за допомогою системи спеціальних органів, серед яких головну роль займала поліція, захищати населення від правопорушень, злочинів та природних катаклізмів. У діяльності держави у XVIII ст. пріоритетною вважалася поліція безпеки – система установ виконавчої влади, які здійснюють охорону публічного порядку через спостереження за громадськими місцями (вулиці, видовищні місця, базари), попередження та припинення протиправних дій, тобто реалізують правоохоронну діяльність. Водночас була сформована концепція, що держава за допо-

могою правоохоронних органів, повинна забезпечувати громадський спокій у громадських місцях, безпеку громадян та усувати небезпеку, яка могла б загрожувати як суспільству загалом, так і окремим його представникам.

У сучасному розумінні публічний порядок представляє собою сукупність усіх суспільних відносин, що складаються у державі на тому чи іншому етапі її розвитку. Окремі автори розглядають публічний порядок як систему суспільних відносин, яка ґрунтується на засобах виробництва та виникає внаслідок сукупного впливу на процеси суспільного життя всіх соціальних норм та принципів, що діють у суспільстві. Злагоджену структурну систему правових суспільних відносин, що виникають як у громадських місцях, так і поза ними, пропонують для визначення публічного порядку І. І. Веремеєнко, М. І. Єропкін, Л. Л. Попов. Однак навіть це тлумачення сфери суспільних відносин, які складають зміст громадського порядку, не є досконалим. Досліджуючи в такому аспекті публічний порядок, його важко відрізнити від інших суспільних категорій, які також регулюються нормами права та іншими соціальними нормами, і виконують такі самі функції, тобто у цьому випадку публічний порядок виступає не лише як юридична, а й як соціальна категорія.

Публічний порядок передусім характеризується громадською безпекою, яку покликані забезпечувати всі органи державної виконавчої влади і місцевого самоврядування через спостереження та застосування адміністративного примусу до осіб, які порушують цей порядок. Така безпека є громадською, пов'язаною з попередженням і припиненням загрози для життя, здоров'я та майна громадян у місцях, що мають громадське значення.

Місця громадського значення або громадські місця, обмежені відомими просторовими межами. До них належать вулиці, проспекти, площі, вокзали, стадіони, базари, магазини, видовищні заклади тощо. Водночас у сучасній юридичній літературі існує погляд, що є постійні громадські місця, до яких відносяться вулиці, площі, базари магазини тощо, та тимчасові громадські місця. Зокрема, проведення якогось масового заходу у лісі на певній території перетворює цю територію на громадське місце.

Для громадських місць характерна певна концентрація людей, які непов'язані між собою сімейними, трудовими, дружніми та іншими відносинами і, зазвичай, не знають один одного. Таку концентрацію соціальні психологи (Г. Тард, Г. Лебон, Д. Майерс) називають масою або натовпом. При цьому натовп становить «єдність», яка може бути імпульсивною, нетерплячою та навіть схильною до насилля.

Якщо в сім'ї людина знаходиться в постійному спілкуванні з близькими і рідними людьми, на роботі пов'язана з колегами трудовою корпоративністю і навіть дружбою, то на стадіоні під час футбольного матчу чи в багатогодинній черзі на вулиці вона опиняється в потоці якісно іншого існування, яке створює ситуацію нездатності володіти собою та виникнення різних ексцесів.

Тому дуже важливо, щоб у громадських місцях поведінка громадян відповідала вимогам закону та етики.

Для держави важливо розробити такі правові норми, які б урегульовували поведінку людей у громадських місцях у відповідності з тим статусом, який визначають для них норми моралі та права. Тобто публічний порядок і громадська безпека врегульовані численними правовими нормами.

Завдання держави створити таку обстановку, у якій кожний з громадян, які знаходяться в громадському місці, з одного боку, вибирав правомірну лінію поведінки, а з іншого – почував би себе в безпеці та міг у спокійній обстановці користуватися суб'єктивними правами і свободами.

Такими правами є: право на свободу та особисту недоторканність, право вільного пересування, право на мітинги і демонстрації тощо.

Для забезпечення встановленого порядку в громадських місцях, державою створюються спеціальні органи, які носять назву правоохоронних органів, і які наділяються певними повноваженнями з метою забезпечення публічного порядку та публічної безпеки .

У такий спосіб зазначені органи здійснюють правоохоронну діяльність. Тобто, з одного боку, вони дають змогу громадянам користуватися своїми правами, а з іншого – обмежують дії інших, якщо останні порушують публічний порядок та громадську безпеку.

Найбільш важливими правоохоронними органами для забезпечення охорони публічного порядку та публічної безпеки є Національна поліція України, прокуратура та Служба безпеки України. Водночас працівники Національної поліції України здійснюють більшість заходів з охорони публічного порядку та публічної безпеки , попереджують учинення злочинів, забезпечують розкриття вчинених злочинів, а також надають допомогу особам, які її потребують.

Інші правоохоронні органи здійснюють тільки окремі дії з охорони публічного порядку та публічної безпеки .

2. Загальні засади охорони публічного порядку та публічної безпеки й органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки

Правомірна поведінка громадян у громадських місцях повинна поєднуватися з моральною. Громадянин, перебуваючи у громадському місці, має поводитися не тільки правильно, з погляду норм права, а й коректно і ввічливо, тобто дотримуючись норм моралі. Як відомо, порушення як правових, так і моральних норм у громадських місцях однаково торкається інтересів і прав інших громадян, негативно відбивається на їхньому самопочутті, здоров'ї та настрої, вносить дисгармонію у публічний порядок.

Загальні засади охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки закріплені у багатьох нормативних актах та законах України.

Ними зокрема визначено, що охорона публічного порядку та забезпечення публічної безпеки здійснюється в таких напрямах:

– забезпечення протикримінальної безпеки. Тобто правоохоронні органи та органи влади мають створювати такі умови, коли активно припиняються правопорушення та злочинні діяння, як дрібне та злісне хуліганство, угон автомобілів, дрібні крадіжки у громадських місцях, пошкодження майна громадян тощо;

– підтримання порядку на вулицях і дорогах, тобто створення безпечних умов для пересування громадян або забезпечення безпеки в громадських місцях;

– створення можливості для громадян для вільного виявлення своїх громадянських прав, тобто проведення мирних зібрань, мітингів, маніфестацій тощо;

– забезпечення протипожежної безпеки, яке здійснюється спеціальними державними органами, шляхом попередження громадян, а також із застосуванням спеціальних засобів для гасіння пожеж, якщо такі виникли;

– ужиття всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

– забезпечення протиепідеміологічної безпеки, створення умов для безпечного проживання людей та можливості користуватися всіма благами цивілізації.

Для забезпечення публічного порядку та публічної безпеки , як уже зазначалося, створена відповідна нормативна база, яка складається з низки законів та підзаконних актів, що визначають напрями діяльності тих чи інших правоохоронних органів у сфері охорони публічного порядку та забезпечення публічної безпеки .

У питаннях забезпечення протикримінальної безпеки значною мірою задіяна Національна поліція України, проте окремими напрямами правоохоронної діяльності займаються й інші правоохоронні органи. Зокрема, питання організації масових заходів, які не відповідають законодавству України, знаходиться у віданні СБУ; проблемою здійснення неправильних технологічних дій, у результаті яких виникає загроза отруєння громадян чи інші загрози життю та здоров'ю, опікується Державна служба України з надзвичайних ситуацій.

Водночас, як уже зазначалося, головним суб'єктом забезпечення публічного порядку та публічної безпеки є Національна поліція України.

У Законі України «Про Національну поліцію» закріплено с. 25 завдання поліції, що стосуються охорони публічного порядку та публічної безпеки , а саме:

– здійснення превентивної та профілактичної діяльності, яка спрямована на запобігання вчинення правопорушень;

– виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, уживання у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

– вживання заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень;

– припинення виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень;

– вживання заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

– здійснення своєчасного реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

– доставляння у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

– вживання заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

– здійснення регулювання дорожнього руху та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

– здійснення супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

– здійснення видачі відповідно до закону дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видавання та погодження дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху;

– вживання всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

– вживання заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе;

– здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також участь у здійсненні державної охорони;

– здійснення контролю за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

– здійснення контролю у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

– сприяння забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості.

Працівники Національної поліції України виконують чималий обсяг завдань у сфері правоохоронної діяльності щодо забезпечення публічного порядку та публічної безпеки .

Правоохоронною діяльністю у сфері забезпечення безпеки публічного порядку та публічної безпеки займаються й інші правоохоронні органи.

Судові органи у сфері правоохоронної діяльності щодо забезпечення публічного порядку та публічної безпеки розглядають справи та притягають до відповідальності осіб, які вчинили правопорушення, що посягають на публічний порядок та громадську безпеку.

Працівники прокуратури контролюють розслідування справ, що посягають на публічний порядок та громадську безпеку, а в окремих випадках – самостійно розслідують такі злочини.

Щодо Служби безпеки України, то її працівники також розглядають питання у сфері публічного порядку та публічної безпеки , які входять до їхньої компетенції, та приймають рішення про направлення матеріалів для розгляду у судах. Це саме стосується й інших правоохоронних органів: Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної прикордонної служби та ін.

Зокрема, працівники Державної служби з надзвичайних ситуацій попереджують учинення правопорушень у місцях техногенних та інших катастроф, здійснюють рятувальні роботи та допомагають потерпілим.

Працівники Державної прикордонної служби охороняють публічний порядок та громадську безпеку в місцях перетину кордону та на прикордонній території, вони також можуть використовувати спеціальні засоби та зброю для припинення порушень публічного порядку та публічної безпеки

3. Правопорушення у сфері публічного порядку та публічної безпеки та заходи щодо протидії

У главі 14 Особливої частини КУпАП (Адміністративні правопорушення, що посягають на публічний порядок і громадську безпеку) міститься цілий ряд статей:

– ст. 173. Дрібне хуліганство;
– ст. 173^1. Поширювання неправдивих чуток;
– ст. 173^2. Учинення насильства в сім'ї, невиконання захисного припису або непроходження корекційної програми;
– ст. 174. Стрільба з вогнепальної, холодної метальної чи пневматичної зброї, пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями метальними снарядами несмертельної дії в населених пунктах і в невідведених для цього місцях або з порушенням установленого порядку;
– ст. 175. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки;

– ст. 175[1]. Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях;

– ст. 176. Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення;

– ст. 177. Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення;

– ст. 177[2]. Виготовлення, придбання, зберігання або реалізація фальсифікованих алкогольних напоїв або тютюнових виробів;

– ст. 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді; Це все різні статті вони існують у Кодексі України про адміністративні правопорушення

– ст. 179. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв на виробництві;

– ст. 180. Доведення неповнолітнього до стану сп'яніння;

– ст. 180[1]. Порушення порядку перебування дітей у закладах, у яких провадиться діяльність у сфері розваг, або закладах громадського харчування;

– ст. 181. Азартні ігри, ворожіння в громадських місцях;

– ст. 181[1]. Заняття проституцією;

– ст. 182. Порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів щодо захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях;

– ст. 183. Завідомо неправдивий виклик спеціальних служб;

– ст. 184. Невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей.

Визначимо правопорушення, що посягають на публічний порядок і громадську безпеку, які підвідомчі органам внутрішніх справ України:

– ст. 175[1]. Куріння тютюнових виробів у заборонених місцях, за винятком порушень, учинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради;

– ст. 176. Виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення;

– ст. 177. Придбання самогону та інших міцних спиртних напоїв домашнього вироблення;

ч. 1 і 2 ст. 178. Розпивання пива, алкогольних, слабоалкогольних напоїв у заборонених законом місцях або поява у громадських місцях у п'яному вигляді.

Розглянемо окремі ознаки, властиві для цієї групи правопорушень.

Родовим об'єктом цих правопорушень значною мірою виступає публічний порядок, а також громадська безпека.

У загальному розумінні публічний порядок – це урегульована правовими та іншими соціальними нормами певна частина суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності у відповідних сферах, забезпечують недоторканність життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що скла-

лися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Поняття публічного порядку представляє собою категорію, яка складається з трьох основних елементів:

– зміст громадського порядку;
– засоби його регулювання;
– мета встановлення громадського порядку.

У літературі акцентовано на тому, що зміст публічного порядку формує певна частина відносин, що склалися в суспільстві, а також супутній їх прояв умов та обставин. Необхідність чіткого визначення публічного порядку вимагає точного відмежування цієї сукупності суспільних відносин від усіх інших. Публічний порядок – це складне соціальне явище і його забезпечення вимагає комплексного підходу.

Обов'язковим елементом публічного порядку є засоби регулювання суспільних відносин, які складають зміст громадського порядку: правові, та інші соціальні норми – норми моралі, звичаї, релігійні норми, правила громадського співжиття. За їх допомогою установлюються права та обов'язки учасників суспільних відносин, визначаються заборони на вчинення певних дій, а також можливість і порядок застосування санкцій. Крім того, за допомогою засобів регулювання формуються відповідні установи, покликані забезпечувати безперешкодну реалізацію суспільних відносин, що склалися, а також визначається їх компетенція.

Невід'ємним елементом публічного порядку є також визначення цілей суспільних відносин, що складаються, та їх регулювання. Такими загальними *цілями публічного порядку виступають*:

– забезпечення охорони життя, здоров'я, гідності та прав людини і громадянина;
– забезпечення недоторканості власності;
– підтримання необхідних умов нормальної діяльності підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян.

В адміністративно-правовій науці публічний порядок розглядається в широкому та вузькому розумінні.

Публічний порядок у широкому розумінні – це вся система суспільних відносин, що склалися у цьому суспільстві, тобто, це система урегульованих правовими та іншими соціальними нормами суспільних відносин, які складають режим життєдіяльності в державі, забезпечують недоторканість життя, здоров'я та гідності громадян, власності та умов, що склалися для нормальної діяльності установ, підприємств, організацій, посадових осіб і громадян.

Публічний порядок у вузькому розумінні – це морально-правовий стан суспільства, за якого компетентні органи виконавчої влади, шляхом поліцейського нагляду, забезпечують безпеку і правомірну поведінку громадян у громадських місцях, вільне використання ними своїх прав і свобод, а також упорядження

громадських місць, яке сприяє трудовій діяльності та відпочинку громадян. Це не звужене поняття, а таке, що має об'ємний зміст і виступає у різних формах.

Громадському порядку у вузькому розумінні притаманна така сукупність ознак:

– публічний порядок установлюється в громадських місцях, які є різними за призначенням та терміном використання;

– публічний порядок залежить від упорядкування громадських місць;

– публічний порядок залежить від правомірної та моральної поведінки громадян;

– публічний порядок – це морально-правовий стан суспільства, який характеризується ознаками міцності та стабільності.

Складний, комплексний характер сфери публічного порядку і сфери публічної безпеки обумовлює необхідність існування різних способів їхньої охорони. У залежності від специфіки правового регулювання суспільних відносин у розглянутих сферах і характеру заходів, за допомогою яких охороняється публічний порядок і забезпечується громадська безпека, розрізняють такі способи охорони: адміністративно-правовий, оперативно-розшуковий, кримінально-правовий і цивільно-правовий.

Адміністративно-правова охорона публічного порядку представляє собою виконавчо-владну діяльність органів державного управління, що складаються з установлених обов'язкових правил поведінки, створення необхідних умов для їх виконання, а також здійснення адміністративного нагляду і вжиття заходів впливу.

Адміністративно-правова охорона – це діяльність, що здійснюється в трьох основних напрямах: нормотворчому – коли створюються закони й інші нормативні акти з адміністративно-правових питань охорони правопорядку; правозастосовному – реалізація на практиці встановлених державою правил у сфері громадського порядку; правоохоронному – заходи забезпечення встановленого порядку і застосування заходів впливу до правопорушників.

Зміст публічного порядку тісно переплітається зі змістом *публічної безпеки* , яка представляє собою відносини, пов'язані з запобіганням або ліквідацією шкідливих для життя і здоров'я людини наслідків, які зумовлені небезпечною для навколишніх поведінкою людей або дією стихійних сил природи. Відомо, що невиконання своїх взаємних обов'язків учасниками відносин можливе за тих обставин і з причин, які знаходяться за межами їхньої волі. Порушити нормальний порядок суспільного життя, суспільних відносин, що склалися, створити загрозу безпеці громадян та збереженню їхнього майна, порушити нормальну діяльність підприємств, установ, організацій, посадових осіб і громадян можуть і такі обставини, як стихійні лиха: пожежі, повені, землетруси, епідемії тощо. До шкідливих наслідків можуть призвести непродумані організація вуличного руху, проведення масових заходів тощо. Взаємозв'язок цих груп суспільних відносин полягає у тому, що безумовне здійснення суспільних відносин сфери безпеки є обов'язковою умовою реального

прояву відносин у сфері громадського порядку. *У контексті цього необхідно визнати, що складовою частиною змісту публічного порядку є громадська безпека, яка також ґрунтується на суворому виконанні встановлених вимог учасниками відносин, з метою попередження та ліквідації шкідливих наслідків стихійних сил природи чи інших небезпечних для суспільства явищ.*

У такий спосіб *публічний порядок, особиста безпека та громадська безпека* являють собою органічно взаємопов'язані між собою соціальні явища, які обумовлюють єдність комплексу здійснюваних заходів щодо їх забезпечення та охорони.

Поняття публічної безпеки і громадського порядку, наведені вище, мають певну схожість і їм характерні такі ознаки:

а) ці категорії мають складну соціальну природу, маючи в своїй основі певну сукупність суспільних відносин, які охороняються державою;

б) це найбільш суттєві і найчисельніші зв'язки у сфері суспільного життя, які мають загальні ознаки, що дозволяють співвідносити їх один з одним, наприклад, такі як захист прав, свобод і законних інтересів об'єкта зазіхання;

в) однорідність суспільних відносин, які утворюють кожне з понять, що розглядається, і регулювання їх визначеними сукупностями норм, дають змогу розглядати ці відносини як схожі явища.

Поєднує публічний порядок та громадську безпеку і механізм правового регулювання, однак з тією відмінністю, що громадська безпека регулюється техніко-юридичними нормами (технічні норми і правила), а при регулюванні у сфері охорони публічного порядку вони відсутні.

Безпосередніми об'єктами окремих адміністративних правопорушень названої вище групи виступають конкретні суспільні відносини або їх сукупність, що стосуються перелічених складових громадського порядку, а саме: громадського спокою, громадської моралі та людської гідності, безпечне використання джерел підвищеної небезпеки (транспорт, зброя), забезпечення безпеки при проведенні масових заходів, ліквідації наслідків техногенних катастроф, стихійного лиха тощо.

З об'єктивного боку ця група адміністративних правопорушень характеризується вольовими, активними діями, якими, всупереч діючим нормам права і моралі, порушуються відповідні правила поведінки, що охороняються адміністративними санкціями. Зазвичай ці дії мають разовий, епізодичний характер.

Нерідко на кваліфікацію протиправних проявів суттєвий вплив справляють і такі ознаки, як час, місце, обставини та характер таких проявів. Серед них важливим є розуміння поняття «громадське місце». Як уже зазначалося, відповідно до ст. 1 Закону України «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення» від 22.09.2005 р. «*громадським місцем»* вважається частина (частини) будь-якої будівлі, споруди, яка доступна або відкрита для населення вільно, чи за

запрошенням, або за плату, постійно, періодично або час від часу, зокрема під'їзди, а також підземні переходи, стадіони.

Деякими особливостями характеризується об'єктивна сторона адміністративних проступків, таких як порушення або невиконання встановлених правил пожежної безпеки, невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей. Вони можуть вчинятись як шляхом протиправних дій, так і бездіяльністю, тобто шляхом невиконання тих чи інших обов'язкових правил чи приписів. Причому такі дії чи бездіяльність можуть бути як одноразовими, так і тривалими. Це важливо враховувати при визначенні строків накладення адміністративного стягнення (ст. 38 КУпАП).

Для цього правопорушення інколи суттєве значення мають і такі ознаки об'єктивної сторони як характер та розмір заподіяної шкоди. Якщо він значний, то таке правопорушення може кваліфікуватись як злочин. Інколи це стосується і місця скоєння протиправної дії: наприклад, паління у вибухонебезпечному цеху чи в іншому схожому виробничому місці може тягнути за собою кримінальну відповідальність.

Більшість адміністративних правопорушень цієї групи, з урахуванням особливостей об'єктивної сторони, є формальними.

Суб'єктами адміністративних правопорушень, що посягають на публічний порядок, є фізичні осудні особи, які на момент учинення правопорушення досягли 16-річного віку. Такими особами можуть бути як громадяни України, так і іноземні громадяни та особи без громадянства (за винятком осіб, що згідно з чинним законодавством користуються імунітетом від адміністративної юрисдикції України, питання про відповідальність яких вирішується дипломатичним шляхом).

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР І І Відомості Верховної Ради. - 1996. - № ЗО. - Ст. 14.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. [Електронний ресурс]. -: http://www.golos.com.ua/article/257729.
3. Міжнародний кодекс поведінки державних посадових осіб. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. http://zakon2.rada.
gov.ua/laws/show/995_788^{9}test=Up9Mf3o6frtCdqY2Ziztl/4PHI42ws80msh8Ie6
4. Кодекса поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка. Резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. -: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_282
5. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики». (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 р. на 765 засіданні заступників міністрів).

[Електронний ресурс]. -http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/recl.pdf

6. Наказ МВС України 13.06.2016 № 503 «Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України». [Електронний ресурс]. - Режим доступу:http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0944-16

7. Наказ МВС № 1543 від 04.12.2015 «Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України». [Електронний ресурс]. -: https://ch.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/ printable article/1739632

8. Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377 Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події. [Електронний ресурс]. -: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/zl498-

9. Наказ МВС України від 12.10.2009 № 436 «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України». [Електронний ресурс]. -: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/zl256-09

10. Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і

11. організації їх особистого прийому в системі МВС України: Наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177 [Електронний ресурс]. - http ://zakon5. rada. gov.ua/laws/ show/z 1361-04

12. Адміністративна діяльність поліції: підручник / В.В. Середа, М.П. Гурковський, Ю.С. Назар та ін.; за заг. ред. В.В. Середи. - Львів: ЛьвДУВС, 2017. - 776 с.

13.Бандурка О.М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення / О.М. Бандурка. - Х.: Основа, 1996. - 398 с.

14.Бондаренко В.А. Окремі аспекти підвищення ефективності норм адміністративного права у період адаптації законодавства до вимог Європейського Союзу / В.А. Бондаренко // Наук, вісник Львів, держ. ун-ту внутрішніх справ. - 2016. - № 3. - С. 134-142.

15.Ковалів М.В. Основи управління в органах внутрішніх справ: навч. посіб. / М.В. Ковалів ЛьвДУВС. - Львів, 2010. - 329 с.

16. Ортинський В.Л. Управління в органах виконавчої влади України: навч. посібник /Л. Ортинський, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 296 с.

17.Ортинський В.Л. Реформування правоохоронної системи у контексті соціально- правового механізму забезпечення прав особистості / В.Л. Ортинський // Вісник НУ «Львівська політехніка». Юридичні науки. - 2014. - № 810. - С. 38-42.

18. Остапенко О.І. Про юридичну кваліфікацію військових адміністративних правопорушень / О.І. Остапенко // Вісник Нац. ун-ну «Львівська політе-

хніка». 36. наук, праць: Серія: юрид. науки. - 2015. - № 837. - С. 92-98.

19.Собакарь А.О. Адміністративний нагляд як спосіб забезпечення законності в публічному управлінні / А.О. Собакарь // Порівняльно-аналітичне право. - 2013. - № 3-1. –

20. Поліцейська діяльність [Текст]: навч. посіб. / [авт.кол.: В.О. Басс, В.М. Білик, С.Г. Братель, В.І. Варивода та ін.; за ред. В.А. Кулікова] – Київ: ФОП Маслаков, 2021. – 570 с.

21. Правоохоронна діяльність в Україні: посібник для закладів вищої освіти / за заг. редакцією доктора юридичних наук, професора В.О. Заросила та доктора юридичних наук, професора А.М. Кислого. Київ: «Видавництво Людмила», 2022. 320 с

22. Мельник В.С. Право на свободу мирних зібрань: теорія и практика – К. ВАІТЕ, 2015. – 168 с.

23. Забезпечення публічної безпеки і порядку під час виборчого процесу [метод. рек.] / [уклад.: Сокуренко В.В., Чернявський С.С., Константінов С.Ф. та інш.]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2015. – 40 с.

24. Організація діяльності поліції зарубіжних країн [навч. посіб.] / [Братель С.Г, Луговий І.О., Кузьміних Г Б. та ін.]; за ред. В.В. Чернєя. – К. : КНТ, 2015. – 572 с.

25. Організація та порядок здійснення супроводження військових та інших транспортних колон працівниками органів внутрішніх справ [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.А. Куліков, О.В. Каверін – К.: Національна академія внутрішніх справ, 2015. – 46 с.

26. Пам’ятка працівника патрульної поліції (інформаційно-довідкові матеріали з адміністративно-правових питань) / авт. кол.: Гусаров С.М., Головко О.М., Панова О.О., Резанов С.А., Джафарова О.В., Шатрава С.О., Іванцов В.О., Завальний М.В. – Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2015. – 144 с.

27. Адміністративно-юрисдикційна діяльність поліції: Навчальний посібник / [Константінов С.Ф., Братель С.Г., Білик В.М., Кудря В.О. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 336 с.

28. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: Навчальний посібник / [Константінов С.Ф., Олефір В.І., Братель С.Г. та ін.] – К.: Видавництво «Центр учбової літератури», 2016. – 196 с.

29. Адміністративна діяльність Національної поліції: навчальний посібник для підготовки до іспиту / Калюк О.М., Константінов С.Ф., Куліков В.А. та ін. / за ред. Кулікова В.А. – К.: «Освіта України», 2016. – 230 с.

30. Куліков В.А. «Правові засади застосування спеціальних засобів підрозділами Національної поліції» // Всеукраїнська науково-практична конференція: «Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку – 2016»: Зб. тез доповідей. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2016., – С.23-26.

31. Адміністративна діяльність Національної поліції: загальна частина: [навчальний посібник] / [В.М. Бесчасний, О.М. Мердова, В.С. Тулінов та ін.]; за ред. В.М. Бесчасного. – Київ: ВД «Дакор», 2017. – 248 с.

32. Адміністративна діяльність органів поліції України: підручник / за заг. ред. В.В. Сокуренка [В.В. Сокуренко, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова та ін.]; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017. – 432 с.

33. Адміністративна діяльність поліції: підруч. / за заг. ред. В.В. Середи. – Л.: ЛьвДУВС, 2017. – 776 с.

34. Адміністративна діяльність поліції у питаннях та відповідях: навчальний посібник / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. НАПрН України О.М. Бандурки; [О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, С.М. Князєв та ін.; передм. О.М. Бандурки]; МВС України, Харків., нац. ун-т внутр. справ. – Харків: ХНУВС, 2017 – 242 с.

35. Долинний А.В. Адміністративно-правове забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення масових заходів: Дис. ... канд. юрид. наук (12.00.07) // Відкритий Міжнародний університет розвитку людини «Україна». – Київ: 2017 р. – 187 с.

36. Фатхутдінов В.Г. Адміністративно-правове забезпечення публічної безпеки України: дис. на здобут. наук. ступ. док. юрид. наук: спец. 12.00.07 "Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право" // Фатхутдінов В.Г.; МВС України, НАВС, Київ: – 2017. – 440 с.

37. Куліков В.А. «Особливості реалізації права на проведення мирних зібрань в сучасних умовах» // Актуальні проблеми правоохоронної діяльності: матер. Всеукр. наук-практ. Інтернет конференції (м. Сєвєродонецьк, 23 грудня 2016 р.); упоряд. к.ю.н., доц. В.С. Бондар, к.ю.н. М.В. Кривонос. – Сєвєродонецьк: Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е.О. Дідоренка, 2017,. – С.186-189.

38. Забезпечення Національною поліцією України публічної безпеки і порядку під час проведення міжнародного пісенного конкурсу «Євробачення-2017»: [метод. реком.] / [В.Л. Костюк, В.Г. Сюравчик, С.Ф. Константінов, В.А. Куліков, А.О. Джужа]; за заг. ред. Р.А. Сербина. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 61 с.

39. Організація роботи підрозділів превентивної діяльності Національної поліції: навчальний посібник / Кудря В.О., Лабунь А.В., Радзівон С.М., Фещенко Л.О. та ін. / за ред. Кулікова В.А. - К.: «Освіта України», 2017. – 247 с.

40. Оверченко Д.Г. «Загальні положення переговорної діяльності поліцейських груп превентивної комунікації під час масових заходів» // ISSN 2519-4682. Ûridična psihologìâ. 2017. № 2 (21).

41. Діяльність поліцейського щодо виявлення правопорушень у громадських місцях: метод. реком. / В.С. Боровікова, І.В. Лозинська та ін. – Л: ЛьвДУВС, 2018. – 76 с.

42. Довідник поліцейського / авт.-упоряд.: С.С. Чернявський, К.Б. Левченко, В.Л. Костюк; худож.-оформлювач М.С. Мендор. – Харків: Фоліо, 2018. – 348 с.

43. Довідник працівника Національної поліції: електронний довідник «Міжнародні масові заходи» / авт. Борець Т.О., Буряк М.В., Василинчук В.І., Коновалов О.В., Костюк В.Л., Стрільців О.М., Федоровська Н.В., Харечко Н.В., Крижна В.В., Підвисоцький В.В. (05.03.2018) (Об'єкт інтелектуальної власності) // http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/5433.

44. Ліга чемпіонів УЄФА 2017-2018: довідник патрульного: / [Укл. А.Є. Крищенко, В.Л. Костюк, Н.В. Федоровська, О.М. Стрільців, Т.О. Борець]. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 288 с.

45. Правові підстави застосування спеціальних засобів поліцейськими [Текст]: метод. рек. / В.Л. Костюк, Є.М. Корж, А.Є. Крищенко, Н.В. Федоровська. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 36 с.

46. Організація роботи дільничного офіцера поліції з особами, які перебувають на превентивному обліку: метод. рек. / В.Л. Костюк, В.М. Лисюк, В.Г. Сюравчик, О.М. Жук. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 56 с.

47. Організація роботи дільничного офіцера поліції на поліцейській дільниці: метод. рек. / В.Л. Костюк, А.Є. Крищенко, О.М. Жук, В.В. Мозоль, В.В. Литвин. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 89 с.

48. Практика та законодавче забезпечення застосування спеціальних засобів у діяльності поліції (світовий досвід) [Текст]: аналіт. огляд / Костюк В.Л., Крищенко А.Є., Мозоль В.В., Литвин В.В., Копан О.В. – К.: Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 93 с.

49. Організація охорони публічного порядку: навчальний посібник / Братель С.Г., Золотарьова Н.І., Кобзар К.П., Корж Є.М., Костюк В.Л., Кудря В.О., Куліков В.А., Радзівон С.М., Федоровська Н.В. / за ред. Кулікова В.А. – К.: ФОП Маслаков, 2019. – 164 с.

50. Діяльність Національної поліції України щодо забезпечення публічної безпеки в умовах антитерористичної операції: навч. посіб. / В.В. Аброськін; МВС України; Харків. Нац.ун-т внутр. справ. – К.: ФОП Лопатіна О.О., 2019. – 212 с.

51. Стандартні операційні процедури щодо забезпечення публічної безпеки і порядку органами та підрозділами Національної поліції України у зв'язку з проведенням масових заходів: затверджено Головою Національної поліції України від 01 грудня 2019 р.

Лекція № 9 Правоохоронна діяльність з розкриття, розслідування та попередження злочинів як частина охорони прав громадян

Питання

1. *Розкриття, розслідування та попередження злочинів як основні напрями криміналістичної діяльності правоохоронних органів.*

2. Поняття, сутність та сучасні тенденції розвитку криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень

3. Класифікація та структура окремих методик розслідування кримінальних
правопорушень

4. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень

1 Розкриття, розслідування та попередження злочинів як основні напрями криміналістичної діяльності правоохоронних органів

Розкриття, розслідування та попередження злочинів здійснює суттєвий вплив на стан правопорядку та на правоохоронну діяльність. Особи, які вчинили злочини, мають бути затриманими, обставини вчинення злочинів мають бути встановлені, вина осіб, які їх вчинили, має бути доведена, а в кінці суд приймає рішення про притягнення осіб, які вчинили злочини, до відповідальності.

Основним напрямом правоохоронної діяльності у сфері розкриття, розслідування та попередження злочинів є створення умов для громадян, коли вони можуть вільно користуватися своїми правами та виконувати свої обов'язки без загроз з боку злочинців, а також створення умов для нормального існування суспільства, державних установ та громадських організацій.

Сам процес розслідування злочинів може розглядатися у декількох аспектах. По-перше, це сам процес розслідування злочинів як специфічна діяльність уповноважених законом органів та осіб, що здійснюється на підставі застосування засобів криміналістичної техніки, прийомів слідчої тактики, методів розслідування певних видів злочинів. По-друге, це розділ науки криміналістики, який містить систему комплексних криміналістичних рекомендацій щодо виявлення, розслідування та профілактики окремих видів злочинів. По-третє, це діяльність, яка спрямована на викриття злочинців, попередження їхньої злочинної діяльності та створення нормального мікроклімату у суспільстві.

Процес розслідування загалом і певних видів злочинів зокрема може бути охарактеризований як:

1) правова діяльність, що здійснюється на підставі процесуальної форми уповноваженими законом органами (дізнання, досудове слідство) та особами (дізнавачем, слідчим);

2) пізнавальна діяльність, спрямована на встановлення обставин події минулого на підставі теорії судових доказів, законів логіки і положень психології та спрямована на доведення вини осіб, що вчинили протиправні діяння;

3) організаційна діяльність, спрямована на забезпечення планомірного розслідування окремих видів злочинів на підставі нормативних приписів, рекомендацій з наукової організації праці;

4) оперативно-розшукова діяльність, що проводиться уповноваженими законом органами, з метою виявлення та розкриття злочинів і яка є частиною процесу розкриття та розслідування злочинів;

5) профілактична діяльність, спрямована на встановлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочинів, та яка здійснюється з метою унеможливлення вчинення злочинів у майбутньому.

У здійсненні зазначених напрямів процесу розслідування злочинів синтезуюча роль належить криміналістичній методиці та науковим рекомендаціям криміналістів. Основою методики є система методів розслідування, що покликана сприяти повному та всебічному розкриттю злочинів, збиранню та об'єктивній оцінці доказів на підставі закону і криміналістичних рекомендацій.

Теорія криміналістики і слідча та оперативно-розшукова практика виробили основні методи розкриття злочинів:

– установлення відомостей про спосіб та механізм учинення злочину та визначення методу його розкриття;

– визначення мотиву вчинення злочину;

– забезпечення встановлення зв'язку між учиненим злочином та визначення методів пошуку передбачуваного злочинця;

– установлення потерпілих і виявлення підозрюваної особи;

– пошук підозрюваних за криміналістичними обліками та встановлення осіб, які раніше вчиняли аналогічні злочини;

– встановлення інших осіб, які можуть бути причетними до злочину та обставин, що сприяли його вчиненню;

– визначення відомого кримінального епізоду та виявлення інших, пов'язаних з ним епізодів.

Організація розкриття, розслідування та попередження злочинів застосовує й такі методи встановлення злочинців, як криміналістичний аналіз оперативної обстановки в певному районі, криміналістичний аналіз небезпеки вчинених злочинів, групування та об'єднання кримінальних справ, що дає змогу концентрувати та систематизувати інформацію і розкрити вчинені злочини.

Методика розслідування злочинів, як структурна частина науки криміналістики, органічно пов'язана з іншими її розділами – загальною теорією криміналістики, криміналістичною технікою і криміналістичною тактикою. У цілісній науковій системі криміналістики, безпосередньо спрямованій на повне відображення досягнутих знань, властивостей і закономірностей об'єкта пізнання, методика розслідування є, як зазначалося, заключним розділом, який

синтезує наукові положення криміналістичної техніки й тактики щодо завдань і програм виявлення і розкриття окремих видів злочинів. У цьому розумінні методика розслідування злочинів може розглядатися як особлива частина криміналістики, і водночас як частина правоохоронної діяльності.

Порівняння системи криміналістики з системами наук кримінального права і кримінального процесу показує, що розділи цих галузей знань, які розробляють власні положення загальної частини, різняться структурою. Натомість система заключного розділу криміналістики – методики розслідування злочинів – відповідає побудові особливих частин наук кримінального права та кримінального процесу.

Така однотипність систем обумовлена спільністю об'єктів, що вивчаються ними, єдністю завдань кримінально-правової боротьби зі злочинністю та впливом міжгалузевих зв'язків. Очевидно, що система окремих методик розслідування значною мірою відповідає побудові особливої частини кримінального права, а внутрішня структура кожної окремої методики будується згідно з процесуальними стадіями провадження кримінальної справи на досудовому слідстві.

Внутрішня система розділу методики розслідування складається з двох основних частин:

1) загальної методики розслідування злочинів (поняття, об'єкт дослідження, завдання, принципи, місце у системі криміналістики та зв'язок з іншими галузями знань);

2) окремих методик розслідування різних видів злочинів (криміналістична класифікація злочинів і методики їх розслідування, структура окремих методик розслідування).

Розглянута сутність методики розслідування дає підстави для визначення її поняття як заключного розділу науки криміналістики, її особливої частини, що містить рекомендації, синтезовані на основі узагальнення практики виявлення, розкриття, розслідування та попередження злочинів, наукових досягнень усіх розділів криміналістики та суміжних наук.

Об'єктом дослідження криміналістики є процес розслідування злочинів. В окремих випадках, намагаючись спеціалізувати і конкретизувати цей об'єкт, надати йому суто криміналістичної спрямованості, говорять про процес розкриття злочинів.

За такого підходу поза об'єктом дослідження залишається найважливіша діяльність у боротьбі зі злочинністю, з її найбільш небезпечною формою – організованою злочинністю – сфера виявлення злочинів. Як свідчить практика боротьби зі злочинністю останніх років та нові напрями законодавчого регулювання, об'єктом дослідження методики розслідування мають стати всі етапи, а разом з ними – напрями та форми боротьби зі злочинами: виявлення, відшукання, розкриття, розслідування та попередження їх. Проте метою розкриття та розслідування злочинів є насамперед відновлення правопорядку, ві-

дшкодування збитків, які нанесені злочином, та охорона громадського порядку і громадської безпеки.

Завдання методики розслідування (як і загалом науки криміналістики) полягають у сприянні найбільш успішному здійсненню конституційних положень про захист інтересів держави, законних інтересів та прав громадян, у вирішенні завдань кримінального судочинства.

Про це свідчить закріплення в законодавчому порядку питань щодо правоохоронної діяльності, яка здійснюється в процесі розкриття та розслідування злочинів. Стаття 2 Кримінального процесуального кодексу проголошує, що завданнями кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

З огляду на завдання та на основі предмета дослідження і логіки наукового розвитку, в методиці розслідування виділяють власні завдання з удосконалення наукових рекомендацій щодо підвищення ефективності розкриття злочинів: систематичне узагальнення слідчої, судової та експертної практики, вивчення кримінальної обстановки загалом та в окремих регіонах; стану, структури та динаміки злочинності; аналіз кримінального, кримінально-процесуального, кримінально-виконавчого, адміністративного, цивільно-правового, а також галузевого законодавства, пов’язаного з установленням юридичної відповідальності за правопорушення в різних сферах діяльності (господарської, фінансової, банківської, податкової, екологічної та ін.).

Одним з важливих завдань методики розслідування є розробка найбільш ефективних методів і засобів розкриття і розслідування злочинів, побудова їх криміналістичної характеристики, оптимізація процесу розслідування окремих видів злочинів на основі використання даних про типові слідчі ситуації, системи типових версій, комплекси слідчих дій, організаційних і оперативно-розшукових заходів. Усі ці дії спрямовані на захист прав громадян.

У переліку таких завдань виділяється вдосконалення методики прогнозування змін у структурі злочинності й розробка, відповідно до цього, нових методик розслідування та вдосконалення тих, що застосовуються. Зокрема, актуальною стала розробка методик розкриття та розслідування злочинів проти особи, а саме вбивств, учинених на замовлення, різних видів економічних злочинів та ін. Виконання таких завдань відображає одну з найважливіших функцій криміналістики – прогностичну, що особливо важливо в умовах структурних змін і динаміки злочинності.

До важливих завдань методики розслідування належать розробка криміналістичних аспектів проблеми латентності і розкриття злочинів. Латентність пов'язана з рівнем виявлення злочинів. Деякі з таких діянь виявляються через певний, іноді тривалий час, деякі взагалі не виявляються.

Проблема розкриття злочинів завжди була в центрі уваги криміналістики, так як початковий етап розслідування відіграє важливу роль у процесі доказування. На цьому етапі застосовуються методики розслідування по «гарячих слідах», комплекси невідкладних слідчих дій та оперативно-розшукових заходів, тактичні операції, що розробляються в окремих методиках розслідування.

Особливого значення набуває розробка методик розслідування злочинів, що вчиняються організованими групами, до яких належать діяння загальнокримінальні (насильницькі, насильницько-корисливі) та економічні, що вчиняються у сфері виробництва, торгівлі, обслуговування, банківської та іншої економічної діяльності.

Кожна окрема методика розслідування розробляється відповідно до норм Особливої частини Кримінального кодексу, що містять опис ознак злочинів певних видів. Відповідні норми Кримінального процесуального кодексу становлять основу для розробки типових обставин, що підлягають установленню у процесі доказування у справах про злочини певного виду, і побудови структури окремої методики розслідування.

Виявлення та розслідування злочинів – важливий вид правоохоронної діяльності. У процесі її здійснення виконують специфічні завдання, спрямовані на повне й швидке розкриття кожного злочину, розшук злочинців і осіб, які зникли, своєчасне притягнення до кримінальної відповідальності.

Водночас суб'єктів, які проводять заходи з розкриття та розслідування злочинів, позбавлено права на необґрунтоване обвинувачення та на юридичну помилку. Правоохоронна діяльність у сфері виявлення та розслідування злочинів є несумісною з фактами протиправних затримань і арештів, її предмет передбачає характерні ознаки професійної діяльності та органу (посадової особи), уповноваженого виявляти й (або) розслідувати злочин, окремі форми, етапи та принципи цієї діяльності.

Виявлення та розслідування події злочину – це процес, що розгортається в часі та просторі, в якому встановлюють, досліджують, оцінюють численні фактичні обставини, здійснюють цілеспрямовані пошукові, перевірочні, контрольні та правові дії.

Виявленню та розслідуванню злочинів як правоохоронній діяльності, притаманні кілька ознак:

1) охорона прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, шляхом правильного застосування адміністративного, кримінального й кримінально-процесуального законодавства для того, щоб жоден невинний не був притягнутий до кримінальної відповідальності;

2) установлення такого правового режиму, коли особи, які вчинили правопорушення, мають відповідати за вчинені злочини і повинні бути ізольовані від суспільства для того, щоб вони не вчинили злочини повторно;

3) державний вплив на злочинність, захист інтересів держави й суспільства для того, щоб застосовувати кримінальну відповідальність до винних осіб. Таку діалектичну єдність вказаних ознак зумовлено певною єдністю інтересів держави й публічних інтересів особи.

Охорона прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб трансформується в принцип охорони прав громадян, за яким притягнення до кримінальної відповідальності невинної особи є неприпустимим. Відповідно до ст. 29 Конституції України кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність, честь і гідність, а також на охорону свого майна.

При цьому в Конституції України відзначено, що за нагальної потреби запобігти злочинові чи відвернути його, вповноважені на те законом органи можуть застосувати затримання особи як тимчасовий запобіжний захід, обґрунтованість якого протягом сімдесяти двох годин має перевірити суд. Затриману особу негайно звільняють, якщо протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання їй не вручено вмотивованого рішення суду про тримання під вартою. У порядку додержання цього принципу встановлено кримінальну відповідальність за зловживання або юридичні помилки, припущені посадовими особами під час здійснення ними виявлення та розслідування злочинів, зокрема за завідомо незаконний арешт, затримання або привід, за притягнення завідомо невинного до кримінальної відповідальності, за примушення давати показання.

Згідно з Конституцією ніхто не зобов’язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази.

Захист інтересів держави й суспільства також втілено в правоохоронній діяльності, за яким до відповідальності притягаються лише особи, які винні у вчиненні злочинів. Кримінальна відповідальність має індивідуальний характер. Конституція України визначає такі принципи:

– ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення;

– ніхто не повинен доводити свою невинуватість у вчиненні злочину;

– обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях;

– сумніви щодо доведеності вини особи тлумачать на її користь.

Для додержання цього принципу встановлено кримінальну відповідальність за завідомо неправдивий донос, завідомо неправдиве показання.

Професійна діяльність із виявлення та розслідування злочинів має суттєве значення незалежно від відомчої належності осіб, які є суб’єктами цієї діяльності. Суб’єктами розкриття та розслідування злочинів є працівники Національної поліції України, Служби безпеки України, прокуратури, ДФС, Держав-

ної служби України з надзвичайних ситуацій та працівники Державної прикордонної служби.

Установлення злочину або особи злочинця (підозрюваного, обвинуваченого) здійснюють за умов різних типів складностей фактичних обставин, з урахуванням очевидного або неочевидного типів учинення злочину. Джерелами інформації про подію злочину можуть бути, як у першому, так і в другому випадках, фізичні особи (наприклад, потерпілі, очевидці тощо), інформація про фізичні або інші наслідки дій винних осіб, документи, нотатки тощо.

Виявленням злочину вважають установлення події (явища, часу, обставин, особи тощо), зокрема моменту заволодіння майном, проникнення в житлове приміщення, нападу на особу й заволодіння її майном, заподіяння розладу здоров'я тощо.

У процесі виявлення та розслідування злочинів правоохоронні органи України дедалі частіше використовують можливості таких міжнародних організацій як Інтерпол або Європол. Розвиток політичних, соціальних, економічних і екологічних відносин у Європі та й усьому світі супроводжується стрімким зростанням міжнародної злочинності. Типові її прояви – це відмивання «брудних» грошей, запровадження в міжнародний обіг фальшивих грошей, торгівля людьми, незаконне постачання зброї в «гарячі точки», розкрадання міжнародних кредитів, нелегальна торгівля людськими органами, наркобізнес. Останнім часом через мережу Інтернет поширюють культ насильства та жорсткості, дитячу порнографію й расистську пропаганду. Стрижнем ефективної боротьби з міжнародними злочинами стає узгодження слідчих та оперативних дій і повноважень поліцій європейських країн.

Виявлення та розслідування злочинів здійснюють у процесуальних і позапроцесуальних формах, але з обов'язковим додержанням вимог Конституції України та КПК. В іншому разі сама діяльність, яку здійснюють із порушенням конституційних або процесуальних норм, перетворюється на протиправну.

Типові правові дії (як було зазначено раніше, їх класифікують на правовстановлюючі, правопримушувальні, правозабезпечувальні та правовідновлювальні) становлять певний алгоритм функцій правоохоронної діяльності.

Правопримушувальні дії межують з іншими видами правових дій. Вони найпоширеніші й притаманні правоохоронній діяльності під час виявлення та розслідування злочинів. Відносинам, що забезпечують функцію правоохоронної діяльності між уповноваженими органами та громадянами, притаманна специфічна взаємодія, яку відображено у кримінальному законодавстві.

Повідомляти про злочин – право кожного громадянина. Законодавець передбачив звільнення від кримінальної відповідальності за активне сприяння в розкритті тяжких злочинів, зокрема, вчинених у складі організованої групи. Проте, коли громадянинові стало відомо про тяжкий злочин або про приготування до нього, він зобов'язаний повідомити про це правоохоронні органи.

Особа не несе відповідальності за відмову давати показання або пояснення лише щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів (ст. 63 Конституції).

Правовий примус під час провадження з виявлення та розслідування злочинів може мати як безпосередній, так і опосередкований характер, так як законні повноваження й вимоги правоохоронних органів мають обов'язкову силу. Так, підкоритися порядку проведення та оформлення слідчих дій зобов'язані всі їхні учасники. Водночас примус має опосередкований характер, тобто вимагають лише точного виконання вимог щодо проведення слідчих дій, зокрема оглядів, освідувань, виїмок, допитів, впізнання, отримання зразків для порівняльного дослідження, призначення експертизи, очної ставки, ексгумації трупа тощо.

Правопримушування безпосередньо спрямовано на суттєве обмеження прав людини, на примусовий варіант правової поведінки в разі накладення арешту на майно, затримання підозрюваного, під час обрання запобіжного заходу у вигляді арешту тощо.

Правовстановлюючі дії з виявлення та розслідування злочинів спрямовано на збір даних, які прямо чи побічно підтверджують факт події, її злочинний характер, наявність потерпілих, причетність осіб (або особи) до злочину. Установлення таких даних за певним обсягом формує доказову базу з розслідування конкретного злочину. До того ж слід враховувати властивість фактичних даних підтверджувати, спростовувати або в інший спосіб співвідноситися з подією злочину. Особливе значення має вид доказів, зберігання доказових властивостей речей, інформації тощо. Об'єктивне й повне проведення виявлення й розслідування злочину свідчить про неупередженість процесу, що є запорукою законності правоохоронної діяльності.

Виявлення злочину, здебільшого, передує розслідуванню. Хоча у багатьох випадках ці види діяльності здійснюють паралельно, розслідування кримінальних справ у кримінально-процесуальному законодавстві називають досудовим слідством, тобто таким, що передує судовому слідству з розгляду такого злочину. Достатність підстав для початку слідства є важливим, відправним моментом. При розслідуванні злочинів до уваги береться лише вичерпний перелік джерел достовірної інформації про наявні ознаки злочину.

Приводами для порушення кримінальної справи можуть бути:

– заяви або повідомлення підприємств, установ, організацій, посадових осіб, представників влади, громадськості або окремих громадян;

– повідомлення представників влади, громадськості або окремих громадян, які затримали підозрювану особу на місці вчинення злочину;

– явка з повинною;

– повідомлення, опубліковані в пресі;

– безпосереднє виявлення органом дізнання, слідчим, прокурором або судом ознак злочину.

Дізнавач, слідчий, прокурор, суддя мають власноручно розпочати провадження, якщо вони безпосередньо виявили ознаки злочину під час їхньої по-

всякденної праці. Справу може бути порушено за умови достатності даних, які характеризують ту чи іншу подію як злочин. Будь-яка подія має предмет доказування.

Доказування у процесі виявлення та розслідування злочинів – це діяльність суб'єктів у сфері правоохоронної діяльності зі збирання, перевірки, оцінки доказів і джерел їхнього походження, а також формулювання аргументів, прийняття рішень за сутністю кримінальної справи.

Під час доказування насамперед мають бути встановлені об'єктивні обставини події злочину, серед яких важливе місце посідає причинний зв'язок між злочинною дією (або бездіяльністю) та шкодою (її обсягом або розміром). Паралельно встановлюють суб'єктивні ознаки злочину, тобто винність особи, мотиви кримінального вчинку тощо. При цьому до уваги беруть і обставини, що свідчать про ступінь вини причетної до злочину особи (або групи осіб), причини й умови, що сприяли вчиненню злочину, соціальну та правову характеристику винного, його можливі взаємини з потерпілим тощо.

Правозабезпечувальні дії поширено на різних осіб, що беруть участь у виявленні та розкритті злочину (зокрема тих, які ведуть провадження, відстоюють свої інтереси в провадженні або сприяють йому), та на законні права фізичних і юридичних осіб, які є учасниками розслідування. Є кілька груп правозабезпечувальних дій. Як і інші види правових дій, правозабезпечувальні дії є складовою правоохоронної діяльності.

Дії однієї групи полягають у виявленні та усуненні причин і умов, що сприяють учиненню злочинів. До причин і умов, що сприяють учиненню злочинів, належать об'єктивні та суб'єктивні обставини буття, які зумовлюють злочини або безпосередньо спричиняють спрямованість на вчинення неправомірних дій.

До іншої групи правозабезпечувальних дій відносять дії із забезпечення безпеки суддів і працівників правоохоронних органів, а також учасників розслідування кримінальних справ, їх життя, здоров'я чи майна, для яких існує реальна загроза.

Правовідновлювальні дії під час виявлення та розслідування злочинів полягають у захисті й поновленні честі, гідності, ділової репутації потерпілих, юридичної та соціальної реабілітації особи, яку незаконно обвинувачено у вчиненні злочину. Правовідновлювальні дії також є частиною правоохоронної діяльності.

2. Поняття, сутність та сучасні тенденції розвитку криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень

Криміналістичне забезпечення розслідування кримінальних правопорушень завжди було і є одним із пріоритетних напрямів розвитку науки криміналістики. Важливо, що саме за змістом криміналістичної методики, як особливого розділу науки криміналістики, аналізується накопичений досвід слід-

чої, експертної, судової практики, відшукуються найефективніші прийоми, методи та засоби розслідування та попередження різних категорій кримінальних правопорушень. Розроблені наукою криміналістичні рекомендації є важливим інструментарієм слідчого, інших компетентних суб'єктів, що залучені до кримінального провадження – своєрідним алгоритмом дій у типових слідчих ситуаціях.

Подія кримінального правопорушення, як і будь-яке явище об'єктивної дійсності, є індивідуальною та неповторною. Тому її пізнання також відрізняється специфічними індивідуальними рисами. Разом з тим, кожне кримінальне правопорушення та особливості проведення досудового розслідування мають повторювані ознаки, що в свою чергу служать основою формування та розробки типових прийомів розслідування як в цілому, так і щодо однорідних за криміналістичною характеристикою кримінальних правопорушень.

Розслідування кримінальних правопорушень – це специфічна діяльність, пізнавальний зміст й організаційно-тактичні засади котрої обумовлені особливостями формування доказової інформації, встановленим законом порядком її одержання й використання. Зміст розслідування полягає у пізнанні подій минулого за залишеними матеріальними та ідеальними слідами, що визначається такими особливостями, як відсутність безпосереднього сприйняття події слідчим, впливом об'єктивних і суб'єктивних чинників на сліди розслідуваної події тощо. Втім, найбільшу загрозу збереженню слідів події становить не об'єктивний плин часу, а свідома протидія осіб, зацікавлених у перекручуванні, впливу на результати розслідування.

Саме цим розслідування кримінальних правопорушень суттєво відрізняється від інших видів пізнавальної діяльності. Приховування і знищення слідів кримінального правопорушення; перекручення інформації, що має доказове значення; вплив на учасників кримінального провадження (підкуп, погрози, шантаж тощо); створення перешкод діяльності службових осіб – короткий перелік тих форм протидії, з якими стикаються слідчий та інші компетентні суб'єкти під час розслідування кримінального правопорушення.

Наведене обумовлює необхідність використання таких засобів і методів збирання інформації, які можуть компенсувати або нейтралізувати негативні умови та труднощі пізнання. Виконання цього завдання забезпечується максимальним використанням наукових досягнень криміналістичної методики, що являє собою якісно новий рівень практичної реалізації положень (рекомендацій) криміналістичної техніки та криміналістичної тактики на основі осмислення й пристосування цих положень до конкретних особливостей виявлення, збирання, дослідження, оцінки і використання доказової інформації з урахуванням специфіки розслідування та попередження окремих видів кримінальних правопорушень.

Криміналістична методика тісно пов'язана з загальною теорією криміналістики, криміналістичною технікою та криміналістичною тактикою. Знання криміналістичної техніки, практичне оволодіння навичками правильного за-

стосування під час проведення слідчих (розшукових) дій технічних прийомів та засобів має велике практичне значення. Однак криміналістична техніка досліджує прийоми застосування технічних засобів в загальному вигляді, не зосереджуючись на конкретному кримінальному правопорушенні. Виявлення слідів, типових для певних видів кримінальних правопорушень, виділення їх особливостей, надання рекомендацій щодо практичного застосування – ці задачі вирішує методика розслідування, яка встановлює, які саме сліди та інші речові докази, елементи матеріальної обстановки характерні для тих чи інших кримінальних правопорушень, обирає відповідні прийоми і розробляє практичні рекомендації щодо їх застосування під час розслідування певного виду кримінального правопорушення.

Методика розслідування також тісно пов'язана з криміналістичною тактикою, яка вивчає систему прийомів планування та організації розслідування, підготовки і проведення слідчих (розшукових) дій. Подібно криміналістичній техніці, тактика розглядає загальні прийоми планування, підготовки і проведення огляду, обшуку, допиту та інших слідчих (розшукових) дій, а також тактичних комбінацій і операцій, не вдаючись в особливості, які притаманні проведенню цих дій під час розслідування окремих видів кримінальних правопорушень.

Назва завершального розділу криміналістики «криміналістична методика» лише умовно передає сутність змістовного навантаження, що охоплює поняття «методика». В криміналістичній методиці розроблюються та рекомендуються до застосування під час розслідування не тільки певні методи, засоби і прийоми діяльності, але й положення, які стосуються: криміналістичної характеристики відповідного виду кримінальних правопорушень; типових слідчих ситуацій; типових переліків обставин, що потребують встановлення; напрямів взаємодії слідчого з іншими учасниками розслідування, правоохоронними та державними органами тощо. Такі рекомендації являють собою програми розслідування за похідною типовою слідчою ситуацією і визначають коло завдань, що вирішуються за допомогою відповідних алгоритмів дій слідчого, тим самим набуваючи технологічного характеру.

Криміналістична методика – *це завершальний розділ науки криміналістики, що представляє собою систему наукових положень і сформованих на їх основі практичних рекомендацій, що забезпечують ефективність діяльності слідчого та інших компетентних суб'єктів з розслідування та попередження окремих видів кримінальних правопорушень.*

Криміналістична методика як розділ науки складається з двох частин: загальних положень та окремих методик розслідування кримінальних правопорушень.

Перша частина розкриває методологічні основи дослідження криміналістичної методики; понятійний апарат, завдання і принципи криміналістичної методики; особливості реалізації загальних закономірностей організації і планування розслідування стосовно окремих видів (груп) кримінальних правопо-

рушень; характеристику структури окремих методик розслідування тощо. Загальні положення відображають і забезпечують системність складових криміналістичної методики, окремих методик розслідування, їх наукову обґрунтованість і взаємозв'язок.

Другу частину розділу складають методики розслідування окремих видів (груп) кримінальних правопорушень, що розробляються на основі загальних положень криміналістичної методики відповідно до потреб слідчої, експертної та судової практики.

Криміналістична методика реалізується згідно з певними принципами:

- законності;
- наукової обґрунтованості;
- обумовленості її характеру та змісту обставинами, що необхідно встановити;
- поетапності розслідування, що відображає особливості виявлення і збирання доказової інформації;
- оптимальної організації і тактики проведення необхідних слідчих і негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій, що забезпечують вирішення завдань кримінального провадження;
- комплексного використання засобів та можливостей для швидкого і повного вирішення завдань кримінального провадження.

Джерелами формування й розвитку криміналістичної методики є право, слідча, експертна й судова практика та положення науки. Важливе значення має кримінальне та кримінальне процесуальне законодавство.

Положення кримінального права, що встановлюють караність суспільно небезпечних діянь, є визначальними для виокремлення окремих методик розслідування й орієнтиром для визначення предмета доказування щодо конкретних видів кримінальних правопорушень. Так, поява нових видів кримінальних правопорушень (спочатку в реальному житті, а потім у вигляді конкретних норм кримінального закону) ставлять перед криміналістикою завдання розробки відповідних окремих методик розслідування.

Норми кримінального процесуального права, що регламентують порядок кримінального провадження, впливають на зміст окремих криміналістичних методик. Кримінальний процесуальний кодекс України, що обумовив суттєві зміни під час досудового розслідування, вплинув на розвиток і вдосконалення криміналістичної методики. Наприклад, проведення процесуальних дій в режимі відеоконференції забезпечує оперативність судового провадження, безпеку осіб – учасників кримінального провадження тощо, що знаходить своє відображення в рекомендаціях та структурі окремих методик розслідування.

Дані слідчої, судової та експертної практики слугують основою для пізнання злочинної діяльності, закономірностей її проявів, а також досвіду розслідування кримінальних правопорушень; під час практичної діяльності здійснюється перевірка розроблених криміналістичних рекомендацій; практика є замовником щодо розробки та вдосконалення окремих методик розслідування

кримінальних правопорушень; практичні працівники можуть пропонувати нові, започатковані на практиці, засоби, прийоми та методики для їх наукового узагальнення й дослідження.

Важливим джерелом розвитку методичних рекомендацій є нові наукові розробки. Це, насамперед, стосується суміжних галузей знань – юридичної психології, судової медицини, військової балістики, судової ентомології, інформаційних технологій тощо. Даний процес характеризується взаємним впливом складових частин криміналістики, що проявляється у двох основних формах: по-перше, створення нових техніко-криміналістичних і тактико-криміналістичних засобів та методів обумовлює необхідність розробки (або уточнення) методичних рекомендацій щодо їх застосування в ході розслідування окремих видів кримінальних правопорушень; по-друге, потреби практичної діяльності (поява нових способів вчинення і приховання кримінальних правопорушень) визначають потребу вдосконалення існуючих або розробки нових криміналістичних засобів, прийомів та рекомендацій. Таким чином, криміналістична методика широко використовує досягнення інших наук (психології, науки управління, фізики, хімії, кібернетики) для забезпечення ефективності своїх рекомендацій. При цьому окремі положення використовуються на практиці без змін, а інші застосовуються після їх пристосування з метою криміналістичного забезпечення кримінального провадження.

Загальне завдання криміналістичної методики розслідування безпосередньо пов’язане із досягненням завдань кримінального провадження (ст. 2 КПК України), і полягає у захисті особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охороні прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпеченні швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура.

На підставі загального завдання, у криміналістичній методиці формуються власні завдання, а саме: систематичне узагальнення слідчої, експертної та судової практики; вивчення стану, структури та динаміки злочинності; аналіз кримінального, кримінального процесуального та іншого галузевого законодавства, пов’язаного з встановленням юридичної відповідальності за правопорушення в різних сферах діяльності (господарській, фінансовій, банківській, податковій, екологічній та ін.).

Одним з важливих завдань криміналістичної методики розслідування окремих видів кримінальних правопорушень є розробка найбільш ефективних методів і засобів розслідування та попередження кримінальних правопорушень, побудова їх криміналістичної характеристики, оптимізація процесу розслідування окремих видів кримінальних правопорушень на основі викорис-

тання даних про типові слідчі ситуації, системи типових версій, комплексів слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій, організаційних і оперативно-розшукових заходів.

3. Класифікація та структура окремих методик розслідування кримінальних правопорушень

Зміст криміналістичної методики розкривається у криміналістичних рекомендаціях щодо встановлення криміналістично значимих ознак кримінального правопорушення: часу, місця, обстановки події; осіб, які приймали участь у вчиненні кримінального правопорушення; способу вчинення кримінального правопорушення та обставин, що сприяли його вчиненню. У найбільш загальному розумінні – це рекомендації щодо виявлення слідів вчинених дій або бездіяльності, їх аналізу та правової оцінки. Оскільки при вчиненні різних видів (груп) кримінальних правопорушень використовується специфічний набір засобів, способів та прийомів досягнення злочинної мети, відповідно до кожного виду кримінальних правопорушень утворюватимуться характерні специфічні сліди і обумовлені цим засоби і методи їх виявлення, вилучення, дослідження та використання. Цим визначається необхідність розробки та удосконалення окремих методик розслідування певних видів (груп) кримінальних правопорушень.

Обов'язковою умовою успішного формування нових і удосконалення існуючих криміналістичних рекомендацій з методики розслідування кримінальних правопорушень є визначення концептуальних підходів стосовно технології створення самих методик. Розв'язання цієї проблеми залежить насамперед від наявності єдиної загальновизнаної й несуперечливої класифікації методик розслідування кримінальних правопорушень, бо для різних класифікаційних рівнів таких методик можуть бути запропоновані різні технологічні підходи до їх створення.

У зв'язку з цим, основою для криміналістичної класифікації злочинів є:

- характеристика певного виду кримінального правопорушення (а саме злочину), визначеного у положеннях особливої частини Кримінального кодексу України;
- характеристика (класифікація) особи злочинця, потерпілого;
- характер первинної інформації (типова слідча ситуація), що обумовлює алгоритм першочергових слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій та їх особливості;
- особливості відображення протиправних дій (слідова картина події);
- особливості типового способу вчинення певного виду (групи) кримінального правопорушення, знарядь і засобів їх вчинення;
- ступінь приховування і маскування кримінального правопорушення, наявність у підозрюваного злочинного досвіду тощо.

Вдалою, на наш погляд, є чотирирівнева класифікація криміналістичних методик:

1. Видові криміналістичні методики (за видами кримінальних правопорушень). При визначенні видових криміналістичних методик слід керуватися положеннями особливої частини Кримінального кодексу України.

2. Внутрішньовидові криміналістичні методики (підвиди чи різновиди, виділені з-поміж кримінальних правопорушень одного виду за криміналістично значимими ознаками. Наприклад, у такому виду злочинів, як умисне вбивство, виокремлюють наступні внутрішньовидові методики, як методика розслідування вбивств (а) пов'язаних з розчленуванням трупа, (б) вчинених на замовлення, (в) матір'ю своєї новонародженої дитини, (г) вчинених на релігійному ґрунті тощо. У цьому сенсі криміналістична класифікація характеризується більш диференційованим підходом, аніж кримінально-правова, що наближає її до вимог практики;

3. Міжвидові (або групові, комплексні) криміналістичні методики розслідування кримінальних правопорушень, в яких відображені рекомендації з розслідування комплексів взаємопов'язаних кримінально протиправних дій, об'єднаних на підставі одночасного врахування кримінально-правових і криміналістичних критеріїв. Спільність цих проявів зумовлена тим, що дії охоплюються єдиним умислом організаторів, підбурювачів, пособників і виконавців, спільною метою й мотивами, загальним механізмом реалізації злочинного задуму тощо. Наприклад, йдеться про єдиний ланцюг злочинної поведінки, зокрема про технологію злочинного збагачення, або злочинної діяльності, наприклад, легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Розслідування комплексів злочинних дій зумовлює специфіку висунення й перевірки слідчих версій, здійснення планування, визначає тактику проведення окремих слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, особливості проведення тактичних операцій (комбінацій) тощо.

4. Позавидові криміналістичні методики. В основі виділення цих методик покладено особливості суб'єкта злочину, вплив чиннику часу, специфіку засобів вчинення злочинів тощо. Виокремлення вказаних методик пов'язано з тим, що водночас з процесом диференціації наукового знання став розгортатися процес своєрідної інтеграції. Почали формуватися методики, що отримали достатньо широке відображення в криміналістичній літературі, наприклад, методика розслідування злочинів, вчинених неповнолітніми; методика розслідування нерозкритих злочинів минулих років; методика розслідування злочинів, вчинених іноземцями і відносно них тощо. Так, щодо злочинів, вчинених неповнолітніми, вікові особливості їх психології своєрідно виражаються як в протиправній діяльності (мотиви і мета вчинення злочинів, вибір і відношення до предмету посягання, специфіка слідової картини), так і в процесі проведення розслідування (недооцінка наслідків розслідування, схильність до хибного поняття товариства). При розслідуванні нерозкритих злочинів минулих років основні особливості обумовлені заходами щодо виявлення маску-

вання слідів злочину і забезпечення організації роботи щодо виявлення та усунення недоліків, допущенних на початковому етапі розслідування (врахування дії чиннику часу, пошук невикористаних можливостей тощо). Завдяки таким ознакам-особливостям в одній групі об'єднуються різні види злочинів: вбивства, грабежі, зґвалтування, крадіжки тощо, й формування спеціальних криміналістичних рекомендацій відкриває нові можливості їх розслідування.

Запропонована класифікація дає змогу не лише чітко виокремити криміналістичні методики за ступенем узагальнення, рівнем конкретизації методичних рекомендацій, а й визначити різні підходи до технології їх створення. Так, внутрішньовидові криміналістичні методики найбільше наближені до потреб практики, оскільки розробляються на базі результатів узагальнення судово-слідчої практики, а відтак вважаються найоптимальнішими, дієвими, бо саме на такому рівні можливе формулювання конкретних завдань розслідування й побудова алгоритму їх розв'язання.

Новим напрямом у розробці криміналістичних методик є формування методики розслідування кримінальних проступків, як окремого виду кримінальних правопорушень.

Можливі й інші класифікації, до яких належать класифікації:

а) за способом вчинення кримінального правопорушення;

б) за ступенем приховання, маскування кримінального правопорушення;

в) за злочинним досвідом особи, яка вчинила кримінальне правопорушення;

г) за місцем вчинення кримінального правопорушення тощо.

При всьому різноманітті окремих методик вони мають певні типові елементи. Типова структура окремої криміналістичної методики, як правило, складається з наступних взаємопов'язаних частин:

- криміналістична характеристика даного виду кримінальних правопорушень;
- типовий перелік обставин, що підлягає встановленню під час розслідування кримінальних правопорушень даного виду (групи);
- типовий алгоритм (план) слідчих і негласних слідчих (розшукових), інших процесуальних дій та інших заходів на кожному етапі розслідування з урахуванням типових слідчих ситуацій;
- особливості тактики проведення окремих слідчих (розшукових), інших процесуальних дій, тактичних операцій (комбінацій);
- особливості використання спеціальних знань у кримінальних провадженнях даної категорії;
- особливості взаємодії слідчого з оперативними підрозділами Національної поліції, інших правоохоронними органами, державними органами, установами та організаціями у кримінальних провадженнях даної категорії;
- особливості залучення допомоги населення та використання можливостей засобів масової інформації під час розслідування кримінальних правопорушень даного виду (групи);

- особливості профілактичної діяльності слідчого, інших компетентних суб'єктів у кримінальних провадженнях даної категорії.

Виділені типові структурні елементи окремих методик розслідування кримінальних правопорушень в цілому відповідають сучасному стану розвитку науки криміналістики, потребам слідчої, судової та експертної практики, створюють орієнтир для формування нових окремих криміналістичних методик та удосконалення існуючих.

4. Криміналістична характеристика кримінальних правопорушень

Поява та розвиток криміналістичної методики та окремих методик розслідування кримінальних правопорушень нерозривно пов'язана з цілеспрямованим системним збиранням, дослідженням та узагальненням матеріалів слідчої, судової та експертної практики – основного джерела розробки методичних положень і рекомендацій. Внаслідок синтезу практичної та наукової діяльності створені різні за своїм предметом характеристики кримінальних правопорушень, що містять опис їх закономірних ознак.

Розрізняють наступні характеристики кримінального правопорушення: кримінально-правову, криміналістичну, кримінологічну тощо.

Кримінально-правова характеристика – це опис ознак, які надають уявлення щодо поняття кримінального правопорушення, а саме злочину та проступку, визначають їх спільні та відмінні ознаки. Важливою є класифікація злочинів за видами, ступенем небезпеки тощо.

Кримінологічна характеристика – опис генезису кримінального правопорушення, його причин, умов вчинення, частоти повторюваності, розподілення кримінального правопорушення за іншими ознаками, наприклад, віком, часом, територією тощо.

Криміналістична характеристика взаємопов'язана з елементами інших характеристик та використовує їх відомості. Зокрема, предмет безпосереднього посягання включає кримінально-правову характеристику предмета, а опис особи злочинця у більшості методик межує з кримінологічною характеристикою. Криміналістична характеристика складає опис властивостей та ознак, які мають значення для розкриття механізму кримінального правопорушення, характеру слідів, що залишились, умов вчинення кримінального правопорушення та характеристики особи підозрюваного у його вчиненні.

Криміналістичну характеристику кримінального правопорушення визначають як:

а) інформаційну модель типових ознак певного виду (групи) кримінального правопорушення;

б) ідеальну модель типових зв'язків і джерел доказової інформації;

в) вірогідну модель події;

г) систему даних (відомостей) про кримінальне правопорушення, які сприяють розслідуванню;

ґ) систему узагальнених фактичних даних, знання яких необхідні для організації розслідування кримінальних правопорушень;

д) положення щодо особливостей виду кримінального правопорушення, що мають значення для розслідування;

є) систему опису криміналістично значимих ознак кримінальних правопорушень з метою забезпечення їх розслідування та попередження.

Практичне значення цих даних полягає в тому, що під час розслідування конкретного кримінального правопорушення співставлення наявних даних (що, де, коли, яким чином, при яких обставинах тощо) з системою узагальнених відомостей (наукових даних) про кримінальне правопорушення цього виду дозволяє виділити аналогічні за криміналістично значимими ознаками кримінальні правопорушення і на цій підставі висунути версії, врахувати криміналістичні рекомендації щодо подальшого плану розслідування тощо. Найчастіше використовується загальна характеристика способу вчинення кримінального правопорушення. І тоді на основі узагальнених даних про те, хто раніше вчиняв такі кримінальні правопорушення подібним чином, є можливість встановити досить конкретний напрям пошуку винного. Зрозуміло, це не будуть дані щодо конкретної особи, а характеристика певної (вузької або широкої) групи людей (судимі, неповнолітні тощо), серед яких слід шукати підозрюваного. Практичне застосування окремої криміналістичної характеристики досить наочно ілюструє наступний приклад. Під час розслідування вбивства жінки, вчиненого з наступним знущанням над тілом жертви, було встановлено шість підозрюваних. Слідчий звернувся до матеріалів узагальнення практики розслідування вбивств (автор – Л. Г. Відонов), встановивши при цьому, що подібним способом вбивства вчиняють, як правило, психічно хворі особи або неодноразово судимі. Слідчий вивчив особи затриманих підозрюваних: психічно хворих осіб при цьому не встановив, але було декілька неодноразово судимих. Один з них виявився шостим і найбільш активним учасником злочину – ініціатором вчинення вбивства.

У науковій літературі наводяться різні визначення криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень.

Це: інформаційна модель, що являє собою якісно-кількісний опис типових ознак конкретного виду (групи) злочинів (М. В. Салтевський); система криміналістично значущих даних (які можуть сприяти розслідуванню злочинів), що утворюють систему, елементи якої мають закономірні взаємозв’язки (В. П. Бахін); заснована на практиці правоохоронних органів і криміналістичних досліджень модель системи зведених відомостей про криміналістично значимі ознаки виду, групи або конкретного злочину, яка має за мету оптимізацію процесу розслідування злочину (В. К. Весельський) та ін.

Таким чином, **криміналістична характеристика кримінальних правопорушень** – *це система узагальнених даних про найбільш типові ознаки певного виду (групи) кримінальних правопорушень, закономірний взаємозв’язок*

яких слугує основою наукового і практичного вирішення завдань розслідування.

З урахуванням зазначеного у криміналістичній характеристиці кримінальних правопорушень необхідно чітко розмежовувати:

а) теоретичну концепцію як основу формування окремих методик розслідування кримінальних правопорушень;

б) робочий інструмент розслідування як систему зібраних і узагальнених даних про криміналістично значимі ознаки певного виду (групи) кримінальних правопорушень.

Зрозуміло, узагальнені дані виду (групи) кримінальних правопорушень не можуть виступати як універсальний стовідсотковий засіб розслідування, оскільки вони – відображення типового, а кожне вчинене кримінальне правопорушення може бути настільки індивідуальним, що у ряді випадків може не мати аналогів у минулому. Однак, у переважній більшості випадків типове має місце, що викликає необхідність використання даних криміналістичної методики. Тому дані криміналістичної характеристики покликані і будуть надавати допомогу у більшості випадків розслідування конкретних кримінальних правопорушень.

Одним із найбільш дискусійних в теорії криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень є питання про кількісний і якісний склад елементів, тобто криміналістично значимих ознак, які повинні складати ядро криміналістичної характеристики. До основних елементів криміналістичної характеристики певного виду (групи) кримінальних правопорушень слід віднести тільки елементи, що відрізняються чітким пошуково-розшуковим спрямуванням, й до них належать:

- характеристика предмету злочинного посягання (речі матеріального світу, на які спрямоване посягання – гроші, цінності, майно тощо);
- типові способи вчинення кримінального правопорушення (складаються зі способів підготовки, безпосереднього вчинення кримінального правопорушення та способів приховування (маскування) вчинених дій);
- типова «слідова картина» події (комплекс матеріальних та ідеальних слідів, що притаманні певному виду (групі) кримінальних правопорушень та певним способам й етапам його вчинення);
- характеристика особи підозрюваного (характеризується фізичними, соціально-демографічними даними; чинниками, що мали вплив на формування і здійснення протиправної мети, створення злочинної групи, розподілу ролей між співучасниками тощо);
- характеристика особи потерпілого (демографічні дані, відомості про спосіб життя, риси характеру, звички, зв’язки і стосунки, ознаки віктимної поведінки тощо);
- мотив та мета вчинення кримінального правопорушення (мотив – це внутрішнє спонукання, рушійна сила вчинку людини, що визначає його зміст і допомагає більш глибоко розкрити психічне ставлення особи до вчиненого;

мета – це уявлення про бажаний результат, якого прагне особа, що визначає спрямованість діяння).

При цьому необхідно зазначити, що ці елементи не можуть розглядатися як єдина і незмінна система для всіх видів кримінальних правопорушень. Це найбільш типовий вибір криміналістично значимих ознак, покликаних забезпечувати прикладну функцію криміналістичної характеристики. Щодо окремих видів кримінальних правопорушень цей набір може видозмінюватися – скорочуватися і розширюватися. Так, при вбивстві, зґвалтуванні не буде предмета посягання в «чистому вигляді», а дії, що посягають на жертву злочину знайде відображення у характеристиці способу вчинення злочину або в характеристиці особи потерпілого (потерпілої). При формуванні методики розслідування вбивств на замовлення важливим буде наступний елемент криміналістичної характеристики – мотив та мета вчинення злочину. Саме цей елемент дозволяє встановити замовника злочину шляхом дослідження питання – «кому було потрібно, вигідно вчинення злочину?».

Таким чином, криміналістична характеристика є робочим інструментом розслідування. Елементи криміналістичної характеристики злочинів пов'язані між собою, вони мають кореляційні зв'язки. За наявності одних ознак слідчий може припустити наявність інших. У цьому полягає значущість криміналістичної характеристики, її практична роль.

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text.

5. Про Державне бюро розслідувань : Закон України від12.11.2015 р. № 794-VIII. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/794-19#Text.

6. Про захист прав людини і основоположних свобод : Конвенція Ради Європи від 04.11.1950 р.(зі змінами та доповненнями, внесеними Протоколом № 11 від 11.05.1994 р., Протоколом № 14 від 13.05.2004

р.). *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.

7. Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори : Закон України від 15.02.1995 р. № 60/95-ВР. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-%D0%B2%D1%80#Text.

8. Про Національне антикорупційне бюро України : Закон України від 14.10.2014 р. № 1698-VII. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text.

9. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text.

10. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від18.02.1992 р. № 2135-XII. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text.

11. Про прокуратуру : Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text.

12. Про судову експертизу : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text.

13. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII. *Верховна Рада України.* URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text.

14. Кримінальний процесуальний кодекс України : постатейна систематизація окремих правових позицій Верховного Суду / І. В. Гловюк, Д. В. Пономаренко, М. І. Пашковський. Київ : Фенікс, 2019. 960 с.

15. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / М. І. Хавронюк, О. О. Дудоров та ін. 11-те вид. перероб. та доповн. Київ : Дакор, 2019. 1384 с.

16. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Грищук, А. В. Савченко та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ : Юрінком Інтер, 2018. 1104 с.

17. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні / А. В. Григоренко, Л. С. Григоренко, М. І. Леоненко, В. М. Стратонов та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2015. 760 с.

18. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар до Кримінального процесуального кодексу України. Вид. 13-те доповнене і перероблене. Київ : Правова єдність, 2017. 824 с.

19. Аверьянова Т. В. Судебная экспертиза : Курс общей теории. Москва : «Норма», 2007. 479 с.

20. Алексейчук В. І. Огляд місця події : тактика і психологія. Харків : Вид. агенція «Апостіль», 2011. 164 с.
21. Аналогова і електронна фотографія : історіографія, характеристика, порівняльний аналіз, сфери застосування в юриспруденції : навч. посіб. / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, А. І. Терешкевич ; за ред. П. Д. Біленчука. Київ : Українська Академія підприємництва, 2009. 40 с.
22. Балістика : криміналістичне вогнестрільне зброєзнавство : підручник / П. Д. Біленчук, А. В. Кофанов, В. Ф. Сулява ; за ред. проф. П. Д. Біленчука. Київ : Міжнародна агенція «BeeZone», 2003. 384 с.
23. Басай В. Д., Кириченко О. А. Основи одорології : монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2002. 580 с.
24. Бахін В. П., Весельський В. К. Тактика допиту : навч. посіб. Київ : Правник, 1997. 64 с.
25. Ващук О. П. Невербальна інформація у кримінальному провадженні : теоретико-методологічні основи : монографія. Одеса : Вид. дім «Гельветика», 2017. 430 с.
26. Виявлення та припинення діяльності організованих злочинних груп у сфері економіки : метод. рекомендації / Д. Й. Никифорчук, С. І. Ніколаюк, Р. П. Томма та ін. Київ, 2018. 68 с.
27. Воробей О. В. Словник термінів техніко-криміналістичного дослідження документів. Київ : НАВСУ, 2005. 30 с.
28. Головко М. Б., Осипенко І. П. Обшук (юридико-психологічні аспекти організації та проведення) : навч.-метод. посіб. Чернігів : Чернігівський нац. технолог. ун-т, 2015. 126 с.
29. Давидова О. О. Криміналістичні дослідження матеріалів, речовин та виробів : курс лекцій. Київ : КНТ, 2008. 340 с.
30. Журавель В. А. Криміналістичні методики : сучасні наукові концепції : монографія. Харків : Апостиль, 2012. 302 с.
31. Ідентифікація людини за ознаками зовнішності : наук.-практ. посіб. / В. Ю. Шепітько та ін. Харків : Гриф, 2003. 112 с.
32. Кобзар С. І. Криміналістичне дослідження слідів рук людини (праксіологічний аспект) : монографія / С. І. Кобзар, М. Я. Сегай. Луганськ : РВВ Луган. держ. ун-т внутр. справ, 2006. 208 с.
33. Когутич І. І. Криміналістика : курс лекцій. Київ : Атіка, 2008. 888 с
34. Криміналістика : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / К. О. Чаплинський, О. В. Лускатов, І. В. Пиріг та ін. 2-е вид, перероб. і допов. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ; Ліра ЛТД, 2017. 480 с.
35. Криміналістична тактика і методика розслідування окремих видів злочинів : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / П. Д. Біленчук, А. П. Гель, Г. С. Семаков. Київ : МАУП, 2007. 512 с.

36. Криміналістична фотографія та відеозапис (основи методики викладання) : навч.-метод. посіб. / С. Л. Ларін, М. В. Салтевський, Л. М. Довгий, О. В. Одерій. Донецьк : ДЮІ ЛДУВС, 2007. 456 с.

37. Методика розслідування квартирних крадіжок : навч.-метод. посіб. / В. С. Бондар та ін. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. 400 с.

38. Негласні слідчі (розшукові) дії та використання результатів оперативно-розшукової діяльності у кримінальному провадженні : навчально-практичний посіб. / С. С. Кудінов, Р. М. Шеховцов, О. М. Дроздов, С. О. Гриненко ; 2-е видання, розшир. й доповнене. Харків : «Оберіг», 2015. 344 с.

39. Огляд місця події при розслідуванні окремих видів злочинів : наук.-практ. посіб. / В. П. Бахін, В. К. Весельський, Н. І. Клименко та ін. Київ : Юрінком Інтер, 2005. 215 с.

40. Одорологія у криміналістиці : метод. рекомендації / А. В. Кофанов, О. Л. Кобилянський, П. Д. Біленчук. Київ, 2010. 52 с.

41. Особливості розслідування кримінальних правопорушень, учинених неповнолітніми або за їх участю / С. С. Охріменко, О. Ю. Хахуцяк, С. О. Заїка. Київ, 2016. 74 с.

42. Підготовка та призначення судових експертиз : посіб. / В. І. Грязін, В. К. Гіжевський, О. І. Рощин. Київ, 2003. 112 с.

43. Поліщук В. В., Мельник Р. В. Розслідування злочинів, пов’язаних із застосуванням вибухових пристроїв та об’єктів, перероблених у вогнепальну зброю : монографія. Київ : ЦУЛ, 2017. 173 с.

44. Розслідування злочинів : міжнародне і національне законодавство. Теорія і практика : навч. посіб. / В. С. Кузьмічов, Ю. М. Чорноус. Київ : КНТ, 2008. 447 с.

45. Теорія та практика використання спеціальних знань в розслідуванні злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів : монографія / М. В. Кривонос, В. С. Бондар. Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС, 2017. 412 с.

46. Цимбал М. Л. Розслідування пожеж (огляд місця події та проблеми застосування спеціальних знань) : монографія. Харків : Гриф, 2004. 192 с.

47. Чорноус Ю. М. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів : монографія. Вінниця : Нілан-ЛТД, 2017. 492 с.

48. Щербаковський М. Г. Проведення та використання судових експертиз у кримінальному провадженні : монографія. Харків : В деле, 2015. 560 с.

Лекція № 10 Застосування форм і методів оперативно-розшукової діяльності як одна з форм забезпечення правоохоронної діяльності

Питання

1. *Правоохоронна діяльність і оперативно-розшукова діяльність, їх співвідношення та взаємодія органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність з органами, які здійснюють правоохоронну діяльність.*
2. Форми і методи оперативно-розшукової діяльності, які можуть використовувати правоохоронні органи при проведенні заходів з правоохоронної діяльності.
3. Охорона прав і свобод громадян при проведенні оперативно-розшукової діяльності.

1 Правоохоронна діяльність і оперативно-розшукова діяльність, їх співвідношення та взаємодія органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність з органами, які здійснюють правоохоронну діяльність

Органи, які здійснюють правоохоронну діяльність, в окремих випадках повинні використовувати методи оперативно-розшукової діяльності для того, щоб досягти більш ефективних результатів у проведенні правоохоронної діяльності.

Потреба використання методів оперативно-розшукової діяльності при здійсненні заходів з охорони прав громадян обумовлена необхідністю виявлення правопорушників та притягнення їх до відповідальності. Адже порушення прав громадян та їх охорона передбачають різноманітні напрями діяльності.

Захист прав громадян є однією з найважливіших функцій Української демократичної правової держави. Розкриття та розслідування злочинів (зокрема збирання та фіксація доказів), розгляд кримінальних справ здійснюються відповідними державними органами для забезпечення захисту прав та свобод громадян.

Збір і фіксація фактичних даних, які свідчать про порушення прав громадян, є основною частиною оперативно-розшукової роботи, за допомогою якої ведеться оперативно-розшукове документування, супроводження кримінальних справ на досудових та судових стадіях кримінального судочинства, оперативна робота тощо.

Збір і фіксація даних проводяться спеціальними підрозділами, які визначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність». Згідно зі ст. 5 Закону такими є:

– Національна поліція – підрозділи кримінальної та спеціальної поліції;
– Державне бюро розслідувань – оперативні, оперативно-технічні, внутрішнього контролю, забезпечення особистої безпеки;

– Служба безпеки України – оперативні підрозділи Центрального управління, регіональних органів та органів військової контррозвідки;

– Служба зовнішньої розвідки України – агентурна розвідка, оперативно-технічний, власної безпеки;

– Державна прикордонна служба України – розвідувальний орган центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону (агентурної розвідки, оперативно-технічним, власної безпеки), підрозділами забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки, оперативного документування, оперативно-розшуковими та оперативно-технічними;

– управління державної охорони – підрозділ оперативного забезпечення охорони винятково з метою забезпечення безпеки осіб та об'єктів, щодо яких здійснюється державна охорона;

– органи і установи виконання покарань та слідчих ізоляторів Державної кримінально-виконавчої служби України;

– розвідувальний орган Міністерства оборони України – оперативні, оперативно-технічні, власної безпеки;

– Національне антикорупційне бюро України – детективи, оперативно-технічні, внутрішнього контролю;

– Бюро економічної безпеки України – підрозділ детективів, оперативно-технічні підрозділи.

Проведення оперативно-розшукової діяльності іншими підрозділами зазначених органів, підрозділами інших міністерств, відомств, громадськими, приватними організаціями та особами забороняється.

Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави, тобто охорона прав і свобод громадян.

На практиці процеси збирання та фіксації фактичних даних нерозривно пов'язані, так як їх забезпечення здійснюється шляхом застосування однакових сил, засобів, методів та способів.

Загалом збирання (формування) доказів та їх процесуальних джерел – це врегульована діяльність слідчого, особи, яка проводить дізнання, прокурора, судді та суду з виявлення і фіксації доказів та їх джерел. Для осіб, які є суб'єктами кримінального процесу, такими способами фіксації є слідчі і судові дії – допити, обшуки, огляди та інші процесуальні дії, зокрема, вимога пред'явити предмети і документи або проведення ревізії; подання доказів (предметів і документів) з власної ініціативи учасниками процесу, іншими громадянами, підприємствами, установами, організаціями (практично – їх керівниками). Докази також можуть бути подані підозрюваним, обвинуваченим,

потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем або їхніми представниками.

Збирання доказів та їх джерел на сьогодні є тільки процесуальною, урегульованою нормами КПК України діяльністю. Однак практика свідчить, що і оперативно-розшукові заходи, які здійснюються відповідно до чинного законодавства про ОРД, мають можливості виявлення носіїв доказової інформації, визначення конкретних способів її одержання з метою збирання доказів, тобто забезпечувати оперативно-розшуковим шляхом розкриття і розслідування злочинів, особливо на досудових стадіях.

Зокрема, відповідно до чинного законодавства оперативні підрозділи здійснюють гласні й негласні заходи з метою виявлення, попередження, припинення і розкриття злочинів, виявлення осіб, які готують, учинили чи вчинюють неочевидні злочини, а також розшук осіб, які ухиляються від кримінального покарання, або які зникли безвісти.

Способи збирання фактичних даних, фіксація матеріальних та ідеальних слідів злочину або окремих подій чи фактів, шляхом застосування оперативно-розшукових заходів, зазвичай, проводиться до порушення кримінальної справи та її розслідування, а інформація (зокрема й доказова) фіксується і зберігається в оперативно-розшукових справах.

Перелік оперативних служб (органів дізнання), який наводиться в законі, визначає ті підрозділи, які у межах своєї компетенції зобов'язані захищати права і свободи громадян, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань, запобігати тяжким злочинам, припиняти та розкривати їх, вести оперативно-розшукові справи і врешті-решт забезпечувати інтереси кримінального судочинства.

Якщо згрупувати способи збирання та фіксації фактичних даних шляхом застосування оперативно-розшукових сил, засобів та методів в інтересах кримінального процесу, то зазначені способи використовуються для вирішення трьох завдань: а) застосування негласних заходів з виявлення джерел інформації; б) застосування негласних заходів і методів, оперативно-технічних засобів фіксації отриманої інформації; в) застосування оперативно-розшукового документування для надання негласним джерелам інформації процесуального статусу.

Серед способів збирання фактичних даних як доказової інформації, найвагомішими є:

– акти (протоколи) негласних контрольних закупок товарів і продукції, контрольованих поставок наркотичних засобів, зброї та інших предметів контрабанди, оперативних закупок наркотиків та інших заборонених до обігу речовин;

– пояснення, довідки, рапорти, заяви потерпілого, які отримані в результаті зашифрованого або гласного розвідувального опитування громадян про відомі їм факти протиправних діянь або осіб, які готують чи вчинюють злочини;

– акти, копії документів, рапорти, що отримані в результаті зашифрованої чи негласної участі оперативного працівника або особи, яка співпрацює з ним, у перевірці фінансово-господарської діяльності підприємств, установ і організацій та окремих осіб;

– документи, звіти та інша інформація, яка конфіденційно отримана від негласних працівників про протиправну діяльність посадових осіб підприємств, установ, організацій, а також про спосіб життя окремих осіб, підозрюваних у підготовці або вчиненні злочину, джерело та розміри їх доходів;

– оперативно-розшукові документи про зашифроване відвідування або негласне проникнення в жилі приміщення громадян, матеріали візуального спостереження, відео-, кінозйомки обставин і події злочину, що в подальшому можуть стати доказами;

– протоколи, акти, матеріали зняття інформації з каналів зв'язку, застосування інших оперативно-технічних засобів отримання інформації;

– протоколи, акти, копії, фотографії телеграфно-поштових відправлень, що контролювались оперативними підрозділами;

– зведення, фотознімки, матеріали відеозапису служби кримінального пошуку, що отримані в результаті візуального спостереження, оперативної установки та інших спеціальних заходів щодо протиправної діяльності розроблюваних осіб;

– агентурна та інша інформація, отримана від осіб, які негласно проникли до злочинної групи з метою документування злочинних дій, збору доказової інформації;

– інформація, отримана за винагороду про злочини, що плануються, готуються або вчинені;

– дані оперативних обліків та такі, що отримані від інформаційних банків інших установ і організацій.

Фактичні дані, отримані оперативно-розшуковим шляхом, а також будь-яка оперативна інформація підлягає перевірці оперативним працівником. Перевірка отриманих оперативно-розшукових даних та їх оцінка є основою для прийняття рішення про своєчасний початок порушення кримінальної справи і попереднього розслідування. В основі рішення повинна лежати сукупність перевірених, внутрішньо не суперечливих та узгоджених між собою фактичних оперативно-розшукових даних, із змісту яких витікає однозначний висновок, що визначає сутність прийняття рішення. Якщо сукупність фактичних даних, покладених в основу рішення, не дає змоги зробити такого висновку, а дає підстави сформувати розрізнені висновки, це свідчить про те, що оперативно-розшукові дані, на основі яких ґрунтувалося рішення, потребують додаткової перевірки.

Основна відмінність перевірки від оцінки фактичних даних полягає в тому, що перевірка здійснюється як за допомогою практичних (оперативно-розшукових, слідчих і судових дій), так і логічним шляхом.

Перевірка фактичних даних, одержаних у результаті оперативно-розшукової діяльності, здійснюється шляхом співставлення легалізованої інформації з негласною, яка не може бути використана у кримінальному судочинстві (агентурні повідомлення, відомості спеціальних інформаційно-пошукових систем, матеріали служби кримінального пошуку, оперативно-технічних підрозділів тощо). Результатом доказової перевірки є отримання даних, які доповнюють інформацію, що перевіряється, які усувають та пояснюють неповноту, суперечливість інформації, що перевіряється, необхідність проведення повторних оперативно-розшукових заходів та процесуальних дій. Тобто у зазначеній формі відбувається з'ясування змісту отриманої інформації, а через нього – уточнення і розвиток знання про факти й обставини, що мають значення для діяльності органу дізнання, слідчого у досудових стадіях.

Натомість оцінка матеріалів оперативно-розшукової діяльності та їх джерел супроводжує кожен крок осіб і оперативних підрозділів зі збирання і перевірки доказової інформації та їх джерел. Як окремий самостійний елемент процесу виявлення, збору і фіксації фактичних даних в ОРД, оцінка чітко проявляється тоді, коли необхідно прийняти (а у випадках, передбачених законодавством, і письмово обґрунтувати) рішення – проміжне, етапне або підсумкове для окремої стадії кримінального процесу або для всього провадження кримінальної справи від порушення до відновлення кримінальної справи за нововиявленими обставинами.

До змісту оцінки матеріалів, отриманих при здійсненні ОРД, входить установлення їх достовірності, належності, допустимості та достатності для вирішення як окремих питань – порушення кримінальної справи, затримання підозрюваного тощо, так і оперативно-розшукового забезпечення розслідування злочину у стадії попереднього розслідування, а можливо, і у стадії судового розгляду.

Достовірність оперативно-розшукових даних означає, що вони правдиво й адекватно відображають матеріальні й нематеріальні сліди, що зафіксовані на відео-, кіно-, фотоплівці; результати розвідувального опитування громадян, візуального спостереження, прослуховування телефонних переговорів тощо.

Належність фактичних даних визначається їх придатністю для встановлення наявності чи відсутності обставин скоєння злочину, його кваліфікації відповідно до норм кримінального закону (справи оперативного обліку), а також інших обставин, що мають характер допоміжних або супутніх щодо розслідуваної кримінальної справи.

Допустимість даних визначається змогою легалізувати, тобто надати законної сили джерелам їх отримання, умовам і способам одержання. Наприклад, виявлення знарядь учинення злочину шляхом негласного оперативного огляду, в подальшому – процесуальне вилучення шляхом обшуку чи виїмки; встановлення осіб, які вчинили злочин, пред'явлення для впізнання потерпілому, встановлення особливих прикмет, а також слідів злочину, слідче або медичне освідування тощо.

Достатність фактичних даних визначається тоді, коли у сукупності вони уможливлюють установлення всіх передбачених законом обставин оперативно-розшукового документування на тому рівні знання про них, який необхідний для прийняття правильного рішення про реалізацію або легалізацію оперативно-розшукових матеріалів.

Повнота оперативно-розшукових даних є достатньою тоді, коли оцінка відомостей, що наявні в них, здійснюється шляхом зіставлення цих відомостей зі змістом процесуальних джерел інформації – показань обвинуваченого, свідків, потерпілого, учасників очної ставки, впізнання тощо.

При перевірці та оцінці фактичних даних, одержаних у результаті оперативно-розшукової діяльності з грубим порушенням норм чинного оперативно-розшукового законодавства, конституційних та інших прав громадян, а тим паче, якщо вони одержані в результаті злочинного порушення нормативно-правових норм, що визначають умови й порядок збирання і перевірки оперативно-розшукових даних та їх джерел, завжди викликає сумнів стосовно їх достовірності та недопустимості для використання в кримінальному процесі.

Оперативно-розшукова діяльність, як і будь-яка пізнавальна діяльність, спрямована на виявлення нових елементів – оцінку отриманих даних, пошук та фіксацію додаткової інформації, перевірку версій, легалізацію негласних даних тощо. Природно, що майже завжди уявлення про обставини неочевидного злочину спершу є поверховими, частковими і тільки у процесі подальших оперативно-розшукових заходів стає більш точним і повним, так само як і відсутність уявлення про особу, яка вчинила злочин, закінчується її встановленням та викриттям.

Кримінально-процесуальне та оперативно-розшукове законодавство визначає, що оперативно-розшукові заходи та слідчі дії, спрямовані на збирання доказів та їх джерел, є винятково компетенцією осіб, які здійснюють процесуальну та оперативно-розшукову діяльність.

2 Форми і методи оперативно-розшукової діяльності, які можуть використовувати правоохоронні органи при проведенні заходів з правоохоронної діяльності

Як визначено в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність», органи, які мають право проводити оперативно-розшукову діяльність, можуть використовувати тільки ті форми і методи, які передбачено законодавством.

Науковці у різні історичні періоди виділяли двовидову (оперативний пошук, агентурна розробка), тривидову (оперативний пошук, оперативна профілактика, оперативна розробка), змінену тривидову (виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес; оперативно-розшукова профілактика; оперативна перевірка) та чотиривидову (оперативний пошук, оперативна профілактика, оперативна розробка, оперативно-розшукове забезпечення (су-

провід) кримінального судочинства) класифікацію форм оперативно-розшукової діяльності.

Оперативно-розшукові заходи можуть реалізовуватися в таких формах:

а) гласно, в рамках офіційної ревізії оперативними співробітниками спільно з уповноваженими інспекторами;

б) негласно або з застосуванням заходів конспірації (легендування):

– оперативними співробітниками;

– співробітниками оперативно-технічних підрозділів;

в) за дорученням оперативного співробітника особою, що надає конфіденційне сприяння органам;

г) за дорученням оперативного співробітника представниками організацій, яким в силу їх службових обов'язків надано право входити на цікаву територію (співробітники пожежного нагляду та санітарно епідемічного нагляду, сантехніки, електрики та ін.).

Методами оперативно-розшукової діяльності є:

– опитування з метою отримання інформації та встановлення фактів, які стосуються вчиненого злочину чи конкретної особи, яка може бути причетною до вчинення злочинів;

– спостереження, яке вважається одним з найбільш розроблених заходів в оперативно-розшуковій діяльності. Його аспекти цікавили фахівців ще на початку XX ст. Виокремлюється фізичне спостереження, електронне спостереження та комплексне спостереження.

Фізичним спостереженням, заснованим на візуальному способі стеження, є діяльність співробітників, які спеціалізуються на цих методах роботи, що здійснюється або самим співробітником, або іншими особами за його завданням. У ході фізичного спостереження можуть бути використані технічні засоби – фотоапарати, відеокамери, які дають змогу фіксувати дії спостережуваної особи в реальному часі.

Електронне спостереження, засноване на застосуванні спеціальних технічних засобів, дозволяє організовувати і проводити спостереження за зацікавленою особою як у приміщенні, в транспортному засобі, так і на відкритій місцевості. При цьому залучаються, зазвичай, співробітники оперативно-технічних підрозділів. У ході цього виду спостереження нерідко використовується апаратура аудіо-, відеозапису з метою контролю і запису розмов, дій та операцій особи, яка перевіряється.

Комплексне спостереження дає змогу фіксувати в хронологічному порядку, в реальному часі, буквально всю життєдіяльність особи, що перевіряється, протягом усього тимчасового інтервалу, протягом якого здійснюється такий захід;

– контроль поштових відправлень, телеграфних та інших повідомлень – це оперативно-розшуковий метод, що полягає в огляді та розтині поштових відправлень, огляді вкладень, ознайомленні з інформацією та документальною кореспонденцією, без відома відправника та адресата з подальшим від-

новленням упаковки в колишньому вигляді, а також відстеження переміщення кореспонденції з метою виявлення відомостей про незаконну діяльність особи, виявлення її злочинних зв'язків і вирішення інших завдань оперативно-розшукової діяльності;

– прослуховування телефонних переговорів полягає в негласному слуховому контролі та фіксації телефонних переговорів осіб, з використанням спеціальних технічних засобів, з метою виявлення відомостей про незаконну діяльність особи, виявлення її злочинних зв'язків і вирішення інших завдань;

– зняття інформації з технічних каналів зв'язку – це оперативно-розшуковий захід, який зазвичай здійснюється шляхом:

– упровадження апаратних, програмних, апаратно-програмних пристроїв для перехоплення інформації в технічні засоби опрацювання, зберігання і передачі інформації з каналів зв'язку;

– перехоплення інформації в мережах передачі даних і на лініях зв'язку, дешифрування цієї інформації;

– контрольована поставка через митний кордон здійснюється органами, які реалізують оперативно-розшукову діяльність, за погодженням з митними органами. Порядок такого погодження визначається угодою між федеральною службою, уповноваженою у галузі митної справи, і іншим федеральним органом виконавчої влади, що здійснює оперативно-розшукову діяльність;

– контрольована закупка, яка здійснюється працівниками оперативних служб при проведенні заходів з виявлення злочинів у сфері продажу наркотичних та інших засобів, які вилучені з цивільного обороту;

– оперативне впровадження – це метод, що полягає у конспіративному (під легендою) впровадженні штатного оперативного співробітника або конфідента в кримінальне середовище або на об'єкти, які цікавлять відповідні органи, з метою отримання старанно приховуваних даних та інформації, яка становить оперативний інтерес, її документуванні, а також наданні впливу на певних осіб при прийнятті ними різних рішень.

Оперативне впровадження може здійснюватися і способом введення агентури до відповідних кримінальних угруповань, з метою отримання необхідної інформації;

– оперативний експеримент – це оперативно-розшуковий захід, що полягає у негласному нагляді та документуванні поведінки особи в штучно створених умовах, з метою виявлення його протиправної діяльності та отримання доказів, необхідних для розслідування кримінальної справи.

3 Охорона прав і свобод громадян при проведенні оперативно-розшукової діяльності

Важливо пам'ятати, що проведення оперативно-розшукової діяльності передбачає насамперед дотримання законності, адже її проведення може порушувати права і свободи громадян.

Правову основу оперативно-розшукової діяльності становлять Конституція України, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», Кримінальний, Кримінальний процесуальний, Податковий та Митний кодекси України, Закони України «Про прокуратуру», «Про Національну поліцію», «Національне антикорупційне бюро України», «Службу безпеки України», «Державну прикордонну службу України», «Державну кримінально-виконавчу службу України», «Державну охорону органів державної влади України та посадових осіб», «Про судоустрій та статус суддів», «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві», «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» та інші законодавчі акти і міжнародно-правові угоди і договори, учасником яких є Україна.

У такий спосіб проведення оперативно-розшукової діяльності може здійснюватися тільки тими органами, які визначені в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» та тільки на підставі нормативних актів, які передбачають її проведення.

Підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є: 1) наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

– злочини, що готуються;

– наявність осіб, які готують учинення злочину;

– осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;

– осіб безвісно відсутніх;

– проведення розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;

– фактів, які несуть реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їхньою службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їхніх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співпрацюють або співпрацювали з розвідувальними органами України, та членів їхніх сімей, з метою належного здійснення розвідувальної діяльності;

– запити повноважних державних органів, установ та організацій про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці і до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках;

– потреба в отриманні розвідувальної інформації в інтересах безпеки суспільства і держави;

– наявність узагальнених матеріалів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалі-

зації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму, отриманих в установленому законом порядку.

Зазначені підстави можуть міститися в заявах, повідомленнях громадян, посадових осіб, громадських організацій, засобів масової інформації, у письмових дорученнях і постановах слідчого, вказівках прокурора, ухвалах слідчого судді, суду, матеріалах правоохоронних органів, у запитах і повідомленнях правоохоронних органів інших держав та міжнародних правоохоронних організацій, а також запитах повноважних державних органів, установ та організацій, визначених Кабінетом Міністрів України, про перевірку осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці, до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках.

За відсутності підстав, передбачених законодавством, особам, які є відповідальними за проведення оперативно-розшукової діяльності, забороняється приймати рішення про проведення оперативно-розшукових заходів.

Прийняття рішення про проведення оперативно-розшукових заходів, подання та розгляд відповідних клопотань, проведення оперативно-розшукових заходів, фіксація та використання їх результатів, проведення цих заходів до постановлення ухвали слідчого судді та інші питання їх проведення регулюються згідно з положеннями глави 21 Кримінального процесуального кодексу України, з урахуванням особливостей, установлених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», щодо мети проведення оперативно-розшукових заходів, суб'єкта ініціювання та проведення цих заходів, обґрунтування клопотання про їх проведення та підстав для його задоволення слідчим суддею, використання результатів оперативно-розшукових заходів та інших питань, обумовлених специфікою мети їх проведення.

Прийняття рішень про проведення оперативно-розшукових заходів, які не потребують дозволу слідчого судді або рішення прокурора, здійснюється керівником відповідного оперативного підрозділу або його заступником, з повідомленням про прийняте рішення прокурора. Негласне обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, аудіо-, відеоконтроль особи, аудіо-, відеоконтроль місця, спостереження за особою, зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, електронних інформаційних мереж, накладення арешту на кореспонденцію, здійснення її огляду та виїмки, установлення місцезнаходження радіоелектронного засобу проводяться на підставі ухвали слідчого судді, постановленої за клопотанням керівника відповідного оперативного підрозділу або його заступника, погодженого з прокурором.

Ці заходи застосовуються винятково з метою запобігання вчиненню тяжкого або особливо тяжкого злочину, запобігання і припинення терористичних актів та інших посягань спеціальних служб іноземних держав та організацій, якщо іншим способом одержати інформацію неможливо. Винятково з метою отримання розвідувальної інформації для забезпечення зовнішньої безпеки України, зазначені заходи можуть здійснюватися лише за ухвалою слідчого

судді без розголошення третій стороні, а заходи, що не потребують дозволу слідчого судді, – без повідомлення прокурора. Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення такого заходу не може перевищувати шести місяців.

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР *І І* Відомості Верховної Ради. - 1996. - № ЗО. - Ст. 14.
2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. [Електронний ресурс]. http://www.golos.com.ua/article/257729.
3. Кодекс поведения должностных лиц по поддержанию правопорядка. Резолюция 34/169 Генеральной Ассамблеи ООН. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_282
4. Рекомендація Rec (2001) 10 Комітету Міністрів державам-учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики». (Ухвалена Комітетом міністрів 19 вересня 2001 р. на 765 засіданні заступників міністрів). [Електронний ресурс]. - http://pravo.org.ua/files/Criminal%20justice/recl.pdf
5. Наказ МВС України 13.06.2016 № 503 «Про затвердження Інструкції з організації контролю за виконанням документів у Національній поліції України». [Електронний ресурс].http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0944-16

6. Наказ МВС № 1543 від 04.12.2015 «Про затвердження Положення про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України». [Електронний ресурс]. https://ch.npu.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/ printable article/1739632
7. Наказ МВС України від 06.11.2015 № 1377 Про затвердження Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події. [Електронний ресурс]. http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/zl498-
8. Наказ МВС України від 12.10.2009 № 436 «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України». [Електронний ресурс]. http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/zl256-09
9. Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі МВС України: Наказ МВС України від 10.10.2004 № 1177 [Електронний ресурс]. http ://zakon5. rada. gov.ua/laws/ show/z 1361-04
10. Тактико-психологічні засади слідчої та оперативно-розшукової діяльності : навчально-методичний посібник / В. В. Тіщенко, В. С. Загородній, Л. С. Бєлік. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2019.160 с.
11. Бараненко Б. І., Богучарова О. І., Криволапчук В.О. Методологія теорії та практики оперативно-розшукової діяльності в контексті психологічного

(суб'єктивно-діяльнісного) підходу. *Наука і правоохоронна.* 2015. № 2 (28). С. 104-113.
12. Шинкаренко І. Р. Правові та організаційні основи здійснення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій (структурно-логічні схеми) підрозділами кримінальної поліції: навчальний посібник / І. Р. Шинкаренко, І. О. Шинкаренко, О.В. Кириченко / за ред. професора І. Р. Шинкаренка. Дніпропетровськ : ДДУВС, 2016.224 с.
13. Про розвідку: Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX (редакція від 01.01.2021). *Відомості Верховної ради України.* ШШ: https://zakon.rada. gov.Ua/laws/show/912-20#Text.
14. Оперативно-розшукова діяльність: навч. посіб / Є. М. Моісеєв, О. М. Джужа, Д. Й. Никифорчук та ін. / За ред. проф. О. М. Джужи. К.: Правова єдність, 2009. 310 с
15. Барко В. І., Остапович В. П., Барко В. В. Теоретичні і прикладні засади розробки професіограми оперуповноваженого карного розшуку Національної поліції України / Наука і правоохоронна, 2018. № 2 (40]. С. 280-288.
16. Скакун О. Ф., Овчаренко Н. І. Юридична деонтологія: [учебник], под ред. проф. Скакун О. Ф. - Х.: Основа, 1999. - 280 с.
17. Тарасюк І. В. Проблеми ризику в професійній діяльності оперативних працівників ОВС. ***Право і*** *суспільство.* 2012. № 5. С. 157-160.
18. Методології проведення антикорупційної експертизи: затв. наказом Міністерства юстиції України від 24.04.2017 № 1395/5. ІІМ,: https://zakon.rada gov.Ua/laws/show/vl395323-17#Text.
19. Професіограми за основними видами поліцейської діяльності (слідчого, оперуповноваженого карного розшуку (кримінальної поліції], дільничного офіцера поліції]: науковий довідник. Частина 1. Київ: ДНДІ МВС України, 2018. 108 с.
20. Пекарський С. П. Режимно-секретне забезпечення оперативно-розшукової діяльності. *Актуальні проблеми кримінального права, процесу, криміналістики та оперативно-розиіукової діяльності :* тези IV Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 26 лютого 2021 року]. С. 679-682.
21. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII (редакція від 16.07.2020]. *Відомості Верховної ради України.* ІІМ,: ЫІ4рз://гакоп. rada.gov.Ua/laws/show/2657-12#Text.
22. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-УІ (редакція від 24.10.2020]. Відомості Верховної ради України. ІЖІ,: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2939-17#n57.
23. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: затв. наказом МВС України від 07 липня 2017 року № 575 (редакція від 03.07.2020]. ІЖІ,: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/z0937-17#Text.

24. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року № 74/98-ВР (редакція від 16.10.2020]. *Відомості Верховної ради України,* ІЖІ,: ЬНрз://гакоп. rada.gov.Ua/laws/show/74/98-Вр#Text.
25. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 5 липня 1994 року № 80/94-ВР (редакція від 04.07.2020]. *Відомості Верховноїради України.* ІЖІ,: https://zakoarada.gov.ua/laws/show/80/94-вр#ТехС
26. Положення про єдину інформаційну систему Міністерства внутрішніх справ: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 14 листопада 2018 р. № 1024. ІЖІ,: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/1024-2018-n#Text.
27. Семенишин М. О., Бесчастний В. М., Вітвіцький С. С., Бичін С. О., Назимко Є. С. Детективна діяльність в механізмі запобігання злочинності : монографія / М. О. Семенишин, В. М. Бесчастний, С. С. Вітвіцький, С. О. Бичін, Є. С. Назимко . - Київ : ВД «Дакор», 2020. - 160 с.
28. Мовчан А. В. Інформаційно-аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності Національної поліції: навч. посібник / А. В. Мовчан. - Львів: ЛьвДУВС, 2017.-244 с.
29. Павленко С. В. Сутність та зміст оперативно-розшукової ситуації. *Форум права.* 2018. №. 4. С. 42-63.
30. Павленко С. В. Сутність і зміст поняття «оперативно-розшукова тактика». *Теорія і практика правознавства.* 2018. Вип. 2 (14). С. 1-25.
31. Пеньков С., Шендрик А. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності оперативних підрозділів Міністерства внутрішніх справ: нормативно-правове регулювання. *Національний юридичний журнал: теорія і практика.* 2015. Серпень. С. 146-151.
32. Пеньков С. В. Класифікація засобів оперативно-розшукової діяльності. *Форум права.* 2016. № 3. С. 199-202.
33. Розшукова справа щодо встановлення особи невпізнаного трупа (макет): Навчальний посібник / О. В. Ковальова, С. П. Пекарський. Маріуполь : ДЮІ МВС, 2020. 35 с.
34. Роль оперуповноваженого карного розшуку в досудовому розслідуванні: навчальний посібник / С. В. Албул, Р. В. Мукоіда, Д. О. Ноздрін; За заг. ред. С. В. Албула. Одеса : ОДУВС, 2017.150 с. (Серія: Теорія і практика ОРД).
35. Грібов М. Л. Організація діяльності оперативних підрозділів: питання юридичного унормування. *Вісник кримінального судочинства.* 2016. № 3. С. 26-31.
36. Томков О. М. Інформація як основний критерій інформаційно-аналітичного забезпечення у процесі протидії кримінальним правопорушенням у сфері незаконного обігу зброї, що вчиняється організованою злочинністю. *Вчені записки* ***ТНУ імені*** *В. І. Вернадського.* 2021. Том 32 (71). № 2. С. 76-80.
37. Салтиков С. М. До питання визначення понятійного апарату при використанні конфіденційного співробітництва у кримінальному провадженні. *Право і суспільство.* 2020. № 2. Ч. 3. С. 139-146

Лекція № 11 Правоохоронна діяльність судової системи України

Питання

1. *Система судів в Україні.*
2. Суддівське самоврядування в Україні.
3. Призначення на посади суддів.
4. Правоохоронна діяльність судів у сфері кримінальної юрисдикції.
5. Правоохоронна діяльність судів у сфері цивільної юрисдикції.
6. Правоохоронна діяльність судів у сфері адміністративної юрисдикції.
7. Правоохоронна діяльність у сфері господарської юрисдикції.
8. Справи про адміністративні правопорушення.
9. Правоохоронна діяльність Конституційного Суду України.
10. Правоохорона діяльність Вищого антикорупційного суду

1. Система судів в Україні

Систему судів в Україні становлять суди загальної юрисдикції та Конституційний Суд України. До судів загальної юрисдикції відносяться всі суди України, окрім Конституційного Суду України, який становить суд конституційної юрисдикції.

Відповідно до ст. 125 Конституції України судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом.

Суд утворюється, реорганізовується і ліквідовується законом, проект якого вносить до Верховної Ради України Президент України після консультацій з Вищою радою правосуддя.

Верховний Суд є найвищим судом у системі судоустрою України.

Відповідно до закону можуть діяти вищі спеціалізовані суди.

З метою захисту прав, свобод та інтересів особи, у сфері публічно-правових відносин діють адміністративні суди.

Створення надзвичайних та особливих судів не допускається.

Організаційні основи побудови системи судів загальної юрисдикції в України регламентуються гл. 2 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Згідно зі ст. 17 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» систему судів загальної юрисдикції становлять:

місцеві суди;

апеляційні суди;

Верховний Суд.

Поряд із судами системи загальної юрисдикції в Україні діють також Вищі спеціалізовані суди: Вищий антикорупційний суд та Вищий суд з питань інтелектуальної власності.

Система загальних судів спеціалізується на розгляді цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

У випадках, визначених законом, а також за рішенням зборів суддів відповідного суду може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ.

У зв'язку з судовою реформою 2016 року, в Україні були також утворені:

1) Вищий суд з питань інтелектуальної власності;

2) Вищий антикорупційний суд.

До цих змін існували: Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ, Вищий господарський суд України, Вищий адміністративний суд України.

Загалом основні засади, принципи здійснення правосуддя можна розглядати як закріплені Конституцією України або такі, що випливають з її норм, основоположні правові ідеї, які визначають організацію й діяльність державних органів, які здійснюють судову владу. Тобто основні засади судочинства в Україні – це сукупність принципів, що нормативно визначають сутність і зміст судочинства загалом, та встановлюють особливості здійснення цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства в Україні зокрема.

Принципи здійснення правосуддя в Україні отримали нормативне закріплення у ст. 129 Конституції України, Главі 1 «Засади організації судової влади» Закону України «Про судоустрій та статус суддів» та інших нормативно-правових актах.

У найбільш загальному вигляді систему принципів здійснення судочинства визначає ст. 129 Конституції України, згідно з якою основними засадами судочинства в Україні є:

1) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом;

2) забезпечення доведеності вини;

3) змагальність сторін та свобода в наданні ними суду своїх доказів і у доведенні перед судом їх переконливості;

4) підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором;

5) забезпечення обвинуваченому права на захист;

6) гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;

7) розумні строки розгляду справи судом;

8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення;

9) обов'язковість судового рішення.

10) Законом можуть бути визначені також інші засади судочинства.

Конституційні принципи судочинства розвиваються, деталізуються та доповнюються Законом України «Про судоустрій України» та інших законах України та підзаконних нормативно-правових актах. Перелік основних засад, закріплених Законом України «Про судоустрій та статус суддів»:

1) здійснення правосуддя винятково судами (ст. 5);

2) незалежність судів (ст. 6);
3) право на справедливий та поважний суд (ст. ст. 7, 8);
4) рівність перед законом і судом (ст. 9);
5) професійна правнича допомога при реалізації права на справедливий суд (ст. 10);
6) гласність і відкритість судового процесу (ст. 11);
7) мова судочинства і діловодства в судах (ст. 12);
8) обов'язковість судових рішень (ст. 13);
9) право на перегляд справи та оскарження судового рішення (ст. 14).

Усі принципи судочинства України умовно можна поділити на три групи: 1) загальні конституційні принципи правосуддя; 2) спеціальні міжгалузеві принципи, що визначають загальні засади судоустрою і правового статусу суддів судів загальної юрисдикції; 3) галузеві принципи цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства.

Перша група принципів визначає загальні засади здійснення правосуддя в Україні та реалізації права людини і громадянина на судовий захист своїх прав, свобод і законних інтересів.

Первинним принципом національного судочинства є принцип законності судочинства, зміст якого передбачає неухильне дотримання судами загальної юрисдикції Конституції та законів України під час здійснення ними цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства. На відміну від країн з англосаксонською правовою системою, судові прецеденти не можуть бути джерелом судочинства в Україні, за винятком рішень міжнародних судів.

Одним з основних принципів судочинства в Україні є принцип здійснення правосуддя винятково судами, що забороняє делегувати функції судів, а також їх привласнення іншими органами чи посадовими особами. Особи, які незаконно взяли на себе виконання функцій суду, несуть передбачену законом відповідальність.

Одним із наріжних принципів судочинства в Україні є принцип гарантованості права на судовий захист. Він належить до загальних принципів конституційного права та є гарантією захисту прав людини відповідно до міжнародного законодавства. Так, ст. 8 Конституції України декларує: «Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується», – ст. 55 Основного Закону гарантує «кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб».

Закон «Про судоустрій та статус суддів» деталізує цей принцип: «Кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом. Доступність правосуддя для кожної особи забезпечується відповідно до Конституції

України та в порядку, встановленому законами України» (ст. 7). Ніхто не може бути позбавлений права на розгляд його справи у суді, до підсудності якого вона віднесена процесуальним законом (ст. 8). До того ж Закон України «Про судоустрій та статус суддів» розширює дію цього принципу за колом суб'єктів. Окрім громадян України, право на судовий захист гарантується іноземцям, особам без громадянства, а також юридичним особам.

Ще одним фундаментальним принципом вітчизняного судочинства є принцип рівності перед законом і судом, який передбачає рівність перед зазначеними Інстанціями всіх учасників судового процесу незалежно від статі, раси, кольору шкіри, мови, політичних, релігійних та інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, роду і характеру занять, місця проживання та інших обставин. Зазначений принцип є похідним від загального конституційного принципу рівності громадян перед законом і рівності їх конституційних прав і свобод, а також принципу недискримінації відповідно до міжнародного законодавства з прав людини та громадянина (ст. 24 Конституції України).

Похідними від загальних принципів конституційного права є й такі принципи національного судочинства, як принцип правової допомоги під час вирішення справ у судах і принцип гласності. Зокрема, принцип правової допомоги під час вирішення справ у судах гарантує надання допомоги під час вирішення справ у судах України, право кожного користуватися правовою допомогою під час вирішення його справи у суді.

Принцип гласності судочинства передбачає, що розгляд справ у судах відбувається відкрито, крім випадків, передбачених процесуальним законом (закриті судові засідання). Реалізація цього принципу також допускає проведення в залі судового засідання фото- і кінозйомки, теле-, відео-, звукозапису із застосуванням стаціонарної апаратури, а також транслювання судового засідання з дозволу суду, в порядку, встановленому процесуальним законодавством України.

Принцип обов'язковості судових рішень передбачає, що рішення, які набрали законної сили, є обов'язковими до виконання усіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими і службовими особами, об'єднаннями громадян та іншими організаціями, громадянами та юридичними особами на всій території України. Невиконання судових рішень має наслідком настання передбаченої законом відповідальності – кримінальної, адміністративної, цивільної і дисциплінарної.

Друга група принципів судочинства стосується засад вітчизняного судоустрою і судочинства та правового статусу суддів судів загальної юрисдикції. Фундаментальним міжгалузевим принципом судочинства в Україні є принцип самостійності судів і незалежності суддів, який передбачає, що суди загальної юрисдикції в Україні є самостійними, а судді під час здійснення правосудця незалежні від будь-якого впливу, нікому не підзвітні й підкоряються лише закону. В основу правового статусу судів загальної юрисдикції,

поряд з принципом самостійності судів, покладено принцип територіальності і спеціалізації судів, що є основою формування їх системи. Зокрема, принцип територіальності означає, що під час утворення Президентом України судів загальної юрисдикції враховується місцезнаходження і статус утворюваного суду. Підставами для утворення чи ліквідації суду є зміна адміністративно-територіального устрою тощо. Принцип спеціалізації судів передбачає, що відповідно до Конституції України в системі судів загальної юрисдикції утворюються загальні та спеціалізовані суди окремих судових юрисдикцій (господарські, адміністративні та інші), а в судах різних судових юрисдикцій може запроваджуватися спеціалізація суддів з розгляду конкретних категорій справ такої юрисдикції.

До принципів судоустрою також відноситься принцип гарантованості суддівського самоврядування. Зміст суддівського самоврядування визначається його нормативно закріпленими завданнями: 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади; 2) зміцнення незалежності судів і суддів, захист від втручання в їхню діяльність; 3) участь у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за дотриманням установлених нормативів зазначеного забезпечення: 4) погодження призначення суддів на посади в судах загальної юрисдикції й обрання до кваліфікаційних комісій суддів; 5) заохочення суддів і працівників апарату судів; 6) здійснення контролю за організацією діяльності судів та інших структур у системі судової влади.

Правовий статус судді судів загальної юрисдикції є сукупністю юридичних елементів (правосуб'єктність судді, його права та обов'язки, функції, відповідальність, гарантії діяльності), що визначають сутність і зміст діяльності судді суду загальної юрисдикції відповідно до чинного законодавства. Правовий статус суддів ґрунтується на принципах незалежності, недоторканості, незмінюваності суддів, їх соціального і правового захисту.

До міжгалузевих принципів судочинства також відносяться загальні принципи процедури судочинства, що є дієвими для всіх без винятку видів галузевої юрисдикції.

Принцип змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і в доведенні перед судом їх переконливості, є одним із основоположних принципів судочинства у всіх сферах судових юрисдикцій. Для змагального типу судового процесу властиве розмежування процесуальних функцій сторін та незалежного від Інтересів цих сторін суду, наявність протилежних сторін судового процесу та участь сторін у дослідженні доказів. Зазначений принцип деталізується в галузевому процесуальному законодавстві як щодо учасників судового процесу, так і щодо їх функцій та порядку дослідження доказів сторін.

Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду є одним з елементів правового захисту учасників судового процесу. Він забезпечується інстанційною побудовою судової системи судів загальної

юрисдикції України, яка передбачає повне чи часткове оскарження рішень суду першої інстанції, що не набрали (апеляція) або набрали (касація) законної сили у вищих судах. При цьому суд апеляційної інстанції вирішує питання факту і права, а суд касаційної інстанції – винятково права.

Принцип здійснення судового провадження державною мовою, закріплений у ст. 12 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», розвиває положення ст. 10 Конституції України про забезпечення державою всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного і державного життя на всій території України. Утім Закон дозволяє особам, які не володіють державною мовою (наприклад, іноземці та особи без громадянства, біженці), користуватися рідною мовою і використовувати послуги перекладача у судовому процесі.

Третю групу принципів становлять галузеві принципи судочинства, тобто загальні засади судочинства, що властиві тільки окремим видам судочинства або найбільш повно виявляються в галузевій юрисдикції. Для кожного виду судочинства (цивільного, господарського, адміністративного та кримінального) властиві свої системи принципів, що закріплюються в Конституції, законах України і, зокрема, відповідних процесуальних кодексах – Цивільному процесуальному кодексі, Господарському процесуальному кодексі, Кодексі адміністративного судочинства України, Кримінально-процесуальному кодексі України.

При цьому в Конституції України визначаються, насамперед, принципи кримінального судочинства, що є логічним, з огляду на суспільну небезпечність злочинів і важливість здійснення справедливого, неупередженого і професійного судочинства у цій сфері юрисдикції. У статті 129 Конституції України закріплюється принцип забезпечення доведеності вини (принцип презумпції невинуватості), що захищає права і законні інтереси суб'єктів кримінального процесу, обумовлює зміст підсумкових рішень суду. Зміст цього принципу полягає в тому, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути підданою кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено у законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

Як уже було зазначено, спеціальні принципи цивільного, господарського, адміністративного та кримінального судочинства закріплюються у відповідних процесуальних галузевих кодексах.

Відповідно до ст. 6 Конституції України: «Державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України».

Судова влада в Україні здійснюється винятково судами без права делегування або привласнення функцій судів іншими органами чи посадовими особами (ст. 124 Основного Закону). Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір та будь-яке кримінальне обвинувачення. У передбаче-

них законом випадках суди розглядають також інші справи. Процесуальні закони уточнюють компетенцію судових органів та коло справ, які певний суд має право розглядати й вирішувати (які входять до юрисдикції того чи іншого суду).

Правильно організована система судів є однією з гарантій справедливого й ефективного суду. Судоустрій в Україні будується за принципами територіальності та спеціалізації і визначається законом (ст. 125 Конституції України).

З огляду на викладене, можна констатувати, що основними принципами, на яких побудована система судів, є – спеціалізація, територіальність та інстанційність.

Необхідність спеціалізації зумовлена ускладненням та урізноманітненням суспільних відносин, а отже, і їх правового регулювання. Не лише судді, а й інші правники не можуть бути компетентними в усіх сферах правовідносин – вони неспроможні охопити весь нормативний масив, який застосовується в Україні. Тому Конституція України визнала спеціалізацію принципом для побудови системи судів загальної юрисдикції (ст. 125). Поділ загальної юрисдикції на окремі види спеціалізованих юрисдикцій, з огляду на особливості предмета судових спорів та обумовленого цими особливостями виду судочинства, має за мету покращити якість і оперативність вирішення судових справ, забезпечити найбільш ефективні механізми захисту прав і свобод людини у відповідних правовідносинах. Згідно з одним – у системі судів загальної юрисдикції, поряд із загальними судами (місцевими та апеляційними), утворюються і діють спеціалізовані суди (наприклад, адміністративні, господарські, суди у справах неповнолітніх тощо). Вершину спеціалізованих судів становлять вищі спеціалізовані суди, останньою інстанцією стосовно яких є Верховний Суд України. Такий підхід було реалізовано у законодавстві про судоустрій до прийняття Закону України «Про судоустрій і статус суддів». В Україні головними критеріями судової спеціалізації визнається предмет спірних правовідносин і властива для його розгляду процедура.

Разом зі спеціалізацією принципом побудови системи судів загальної юрисдикції Конституцією України визнано територіальність. Цей принцип втілено і в ч. 1 ст. 17, частинах 2–3 ст. 19 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Територіальність як принцип, передбачає, що суди утворені так, що їх юрисдикція охоплює певну територію держави, виходячи з потреби наближення судочинства до людини (розділ ІІІ Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів). Зазначену тезу підтримав і КСУ, який зазначив: «Принцип територіальності забезпечує територіальне розмежування компетенції судів загальної юрисдикції і зумовлений потребою доступності правосуддя на всій території України». Територіальність означає децентралізацію нижчих ланок системи судів загальної юрисдикції (місцевих та апеляційних). Тому кожен місцевий та апеляційний суди мають свою територіальну юрисдикцію

(підсудність). Організація судів за принципом територіальності спрямована на забезпечення наближеності місцевих та апеляційних судів до людей. Це є важливою гарантією для вирішення судових спорів у розумні строки в умовах ускладнення правових відносин і збільшення кількості правових конфліктів. Якби вся судова система була централізована і зосереджувалася лише в одному місці, то для такої великої держави як Україна, правосуддя стало б об'єктивно недоступним для більшості населення.

Ще однією засадою побудови системи судів загальної юрисдикції, поряд з принципами спеціалізації і територіальності, є інстанційність. Ця засада, на відміну від інших двох, прямо не згадується в Конституції України, але вказана у ч. 3 ст. 19, ч. 1 ст. 22 Закону України «Про судоустрій та статус суддів». Уперше про цей принцип йшлося у розділі ІІІ Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів. КСУ не розглядає це як суперечність Конституції України: «Побудова системи судів загальної юрисдикції узгоджується зі стадіями судочинства, відповідними формами провадження (зокрема, в апеляційній і касаційній інстанціях)... З огляду на зазначене, Конституційний Суд України наголошує, що під принципом інстанційності слід розуміти таку організацію судової системи, яка забезпечує право на перегляд рішення суду нижчої інстанції судом вищої». Інстанційність судової системи пов'язана з основними способами оскарження і перегляду судових рішень. Вона полягає у тому, що вирішення справи по суті здійснюється судом першої інстанції, – зазвичай, судовою ланкою найнижчого рівня. При вирішенні справи суд першої інстанції внаслідок недостатньої кваліфікації, неуважності чи навіть свідомо може допустити помилку. Очевидно, що оскарження цього рішення не може здійснюватися до суду, який його ухвалив, так як оскарження за своєю природою є спором невдоволеної судовим рішенням сторони із судом, що його ухвалив. Тому для перегляду судових рішень діють суди вищих інстанцій. Кількість судових інстанцій в Україні обумовлена основними способами оскарження і перегляду судових рішень. У такий спосіб інстанційність безпосередньо пов'язана з доктриною і правилами судового процесу. Принцип інстанційності також вимагає, щоб один і той самий суд не виконував в одній і тій самій справі функції двох чи більше інстанцій. По-перше, суд не повинен мати змоги двічі розглядати одну й ту саму справу, адже сумнівно, що при перегляді свого рішення він захоче відхилятися від нього. Це випливає і з принципу, що ніхто не може бути суддею у своїй справі (при оскарженні, як зазначалося, йдеться про спір сторони із судом, який ухвалив рішення). А якщо в одному суді, але у різних інстанціях справу й будуть розглядати різні судді, то все одно залишатимуться обґрунтовані сумніви в їхній неупередженості, так як результати перегляду можуть залежати від особистих стосунків цих суддів. По-друге, справу у вищій інстанції мають розглядати судді, до кваліфікації яких висуваються підвищені вимоги, порівняно з вимогами до суддів нижчих інстанцій, а до суддів судів одного рівня ставляться однакові вимоги. Відпо-

відно, гарантії правосудності судового рішення у суді вищої інстанції не будуть вищими, якщо один і той самий суд або суд одного й того самого рівня виконуватиме функції двох і більше інстанцій.

Правило «суд однієї ланки – суд однієї інстанції» переважно реалізовано у системі судів загальної юрисдикції.

Тому принципи спеціалізації, територіальності та інстанційності втілені у системі судів України, насамперед у системі судів загальної юрисдикції, з метою найкращого забезпечення якісного і неупередженого судочинства.

Принцип спеціалізації виявляється у розподілі судової юрисдикції між різними судами за єдиним критерієм, який поєднує галузь правовідносин і вид судочинства.

Принцип територіальності передбачає забезпечення географічної наближеності судів до людей. Необхідність посилення гарантій незалежності суддів обумовлює недоцільність ототожнення цього принципу з адміністративно-територіальним устроєм країни.

Принцип інстанційності вимагає забезпечення розумних можливостей щодо оскарження і перегляду судових рішень у суді вищого рівня. При цьому суд однієї ланки не повинен виконувати функції більш як однієї інстанції в одній і тій самій справі.

Кількість суддів у суді визначає Державна судова адміністрація України за погодженням з Вищою радою правосуддя, з урахуванням судового навантаження та в межах видатків, визначених у Державному бюджеті України на утримання судів та оплату праці суддів.

Окремо слід визначити, які саме повноваження мають суди в судовій системі України.

Першою ланкою у системі судочинства є місцеві суди. Місцевими загальними судами є окружні суди, які утворюються в одному або декількох районах чи районах у містах, або у місті, або у районі (районах) і місті (містах).

Місцевими господарськими судами є окружні господарські суди. Місцевими адміністративними судами є окружні адміністративні суди, а також інші суди, визначені процесуальним законом. Місцевий суд складається з суддів місцевого суду, з числа яких призначається голова суду та, у визначених законом випадках, заступник або заступники голови суду.

З числа суддів місцевого загального суду обираються слідчі судді (суддя), які здійснюють повноваження з судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні в порядку, визначеному процесуальним законом.

Місцевий суд є судом першої інстанції і здійснює правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом.

Місцеві загальні суди розглядають цивільні, кримінальні, адміністративні справи, а також справи про адміністративні правопорушення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом.

Місцеві господарські суди розглядають справи, що виникають із господарських правовідносин, а також інші справи, віднесені законом до їх юрисдикції.

Місцеві адміністративні суди розглядають справи адміністративної юрисдикції (адміністративні справи).

Другою ланкою у систем судів в Україні є апеляційні суди. Апеляційні суди діють як суди апеляційної інстанції, а у випадках, визначених процесуальним законом і як суди першої інстанції, з розгляду цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, а також справ про адміністративні правопорушення.

Апеляційними судами з розгляду цивільних і кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення є апеляційні суди, які утворюються в апеляційних округах.

Апеляційними судами з розгляду господарських справ, апеляційними судами з розгляду адміністративних справ є відповідно апеляційні господарські суди та апеляційні адміністративні суди, які утворюються у відповідних апеляційних округах.

У складі апеляційного суду можуть утворюватися судові палати з розгляду окремих категорій справ.

Апеляційні суди здійснюють правосуддя у порядку, встановленому процесуальним законом, аналізують судову статистику, вивчають та узагальнюють судову практику, інформують про результати узагальнення судової практики відповідні місцеві суди та Верховний Суд, а також надають місцевим судам методичну допомогу у застосуванні законодавства.

Окрему гілку судової влади в Україні становить Конституційний Суд України. Рішення Конституційного Суду є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади, громадськими організаціями, підприємствами установами та громадянами.

Конституційний Суд України є органом конституційної юрисдикції, який забезпечує верховенство Конституції України, вирішує питання про відповідність Конституції України законів України та у передбачених Конституцією України випадках, інших актів, здійснює офіційне тлумачення Конституції України, а також інші повноваження відповідно до Конституції України.

2 Суддівське самоврядування в Україні

Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від утручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів.

До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їх-

ніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя.

До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо:

1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади;

2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист професійних інтересів суддів, зокрема захист від утручання в їхню діяльність;

3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

4) обрання суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом;

5) призначення суддів Конституційного Суду України;

6) обрання суддів до складу Вищої ради правосуддя та Вищої кваліфікаційної комісії суддів України в порядку, встановленому законом.

Організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, Рада суддів України, з'їзд суддів України.

Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через:

1) збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду, Пленум Верховного Суду;

2) Раду суддів України;

3) з'їзд суддів України.

Збори суддів – зібрання суддів відповідного суду, на якому вони обговорюють питання внутрішньої діяльності цього суду та приймають колективні рішення з обговорюваних питань. Збори суддів скликаються головою відповідного суду за власною ініціативою або на вимогу не менше третини загальної кількості суддів цього суду. Збори суддів скликаються у разі необхідності, але не рідше одного разу на три місяці.

На збори суддів можуть запрошуватися працівники апарату суду, судді у відставці, представники громадських об'єднань, журналісти, інші особи.

Збори суддів:

1) обговорюють питання щодо внутрішньої діяльності суду чи роботи конкретних суддів або працівників апарату суду, та приймають з цих питань рішення, що є обов'язковими для суддів та працівників цього суду;

2) визначають спеціалізацію суддів з розгляду конкретних категорій справ;

3) визначають рівень навантаження на суддів відповідного суду, з урахуванням виконання ними адміністративних або інших обов'язків;

4) заслуховують звіти суддів, які обіймають адміністративні посади в цьому суді, та керівника апарату суду;

5) звертаються з поданням про притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката, прокурора, посадової особи органу державної влади чи

органу місцевого самоврядування за вчинення дій або бездіяльності, що порушують гарантії незалежності суду та судді.

Збори суддів кожного суду (крім місцевих загальних судів) обирають таємним голосуванням делегатів на з'їзд суддів України.

Збори суддів кожного місцевого загального суду обирають таємним голосуванням делегатів на спільні збори суддів місцевих загальних судів в Автономній Республіці Крим, кожній області, містах Києві та Севастополі за принципом: один делегат від десяти суддів. У разі, якщо в суді менше десяти суддів, від суду делегується один делегат.

Спільні збори суддів місцевих загальних судів в Автономній Республіці Крим, кожній області, містах Києві та Севастополі проводяться для обрання таємним голосуванням делегатів на з'їзд суддів України.

Порядок скликання і проведення спільних зборів суддів місцевих загальних судів визначає Рада суддів України.

Делегатом на спільні збори суддів місцевих загальних судів не може бути обраний суддя, який займає адміністративну посаду в суді.

Порядок скликання з'їзду суддів України визначено законодавством. Черговий з'їзд суддів України скликається Радою суддів України один раз на два роки. Позачерговий з'їзд суддів України може бути скликаний за рішенням Ради суддів України.

У разі необхідності, збори суддів можуть звертатися до Ради суддів України з пропозицією щодо скликання позачергового з'їзду суддів України. Рада суддів України зобов'язана скликати позачерговий з'їзд суддів України на вимогу зборів суддів не менше однієї п'ятої всіх судів.

Якщо Рада суддів України не скликає з'їзд суддів України у строки, визначені у законодавстві , такий з'їзд може бути скликаний на вимогу зборів суддів не менше однієї п'ятої всіх судів без участі Ради суддів України.

З'їзд суддів України є повноважним за умови присутності на ньому не менше двох третин загальної кількості обраних делегатів.

З'їзд суддів України відкриває голова Ради суддів України, а в разі його відсутності – найстарший за віком член Ради суддів України.

З'їзд суддів України обирає, шляхом відкритого голосування, президію з'їзду в кількісному складі, що визначається рішенням з'їзду. Президія організовує роботу з'їзду суддів України.

У період між з'їздами суддів України вищим органом суддівського самоврядування є Рада суддів України. Раду суддів України обирає з'їзд суддів України. До складу Ради суддів України входять:

1) одинадцять суддів від місцевих загальних судів;

2) чотири судді від місцевих адміністративних судів;

3) чотири судді від місцевих господарських судів;

4) чотири судді від апеляційних судів з розгляду цивільних, кримінальних справ, а також справ про адміністративні правопорушення;

5) два судді від апеляційних адміністративних судів;

6) два судді від апеляційних господарських судів;

7) по одному судді від вищих спеціалізованих судів;

8) чотири судді Верховного Суду.

Рада суддів обирає зі свого складу голову, заступника голови і секретаря ради суддів.

Рада суддів України:

1) розробляє та організовує виконання заходів щодо забезпечення незалежності судів і суддів, поліпшення стану організаційного забезпечення діяльності судів;

2) розглядає питання правового захисту суддів, соціального захисту суддів та їхніх сімей, приймає відповідні рішення з цих питань;

3) здійснює контроль за організацією діяльності судів, заслуховує з цих питань Голову Державної судової адміністрації України, його заступників, керівників структурних підрозділів і територіальних управлінь Державної судової адміністрації України;

4) звертається з пропозиціями щодо питань діяльності судів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

5) затверджує зразки посвідчень судді, судді у відставці;

6) здійснює контроль за додержанням вимог законодавства щодо врегулювання конфлікту інтересів у діяльності суддів, Голови чи членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Голови Державної судової адміністрації України чи його заступників; приймає рішення про врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів у діяльності зазначених осіб (у разі, якщо такий конфлікт не може бути врегульований у порядку, визначеному процесуальним законом).

3. Призначення на посади суддів

Для того, щоб суддя був призначений на посаду, він повинен відповідати певним вимогам.

Так, на посаду судді може бути рекомендований громадянин України, не молодший тридцяти і не старший шістдесяти п’яти років, який має вищу юридичну освіту і стаж професійної діяльності у сфері права щонайменше п’ять років, є компетентним, доброчесним та володіє державною мовою.

Не можуть бути рекомендовані на посаду судді громадяни:

1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;

2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню функцій зі здійснення правосуддя;

3) які мають не зняту чи непогашену судимість.

Не може претендувати на посаду судді особа, до якої згідно із законом застосовується заборона обіймати відповідну посаду.

Не може претендувати на посаду судді також особа, яку було раніше звільнено з посади судді за вчинення істотного дисциплінарного проступку, грубе чи систематичне нехтування обов’язками, що є несумісним зі статусом

судді, або виявило його невідповідність займаній посаді, порушення вимог щодо несумісності, порушення обов'язку підтвердити законність джерела походження майна або у зв'язку із набранням законної сили обвинувальним вироком щодо такої особи, крім випадків визнання в судовому порядку протиправним рішення про звільнення з цих підстав або скасування обвинувального вироку суду. Окрім того:

1) вищою юридичною освітою для суддів є вища юридична освіта ступеня магістра (або прирівняна до неї вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста), здобута в Україні, а також вища юридична освіта відповідного ступеня, здобута в іноземних державах та визнана в Україні в установленому законом порядку;

2) стажем роботи у галузі права – стаж роботи особи за спеціальністю після здобуття нею вищої юридичної освіти;

3) науковим ступенем – науковий ступінь у сфері права, здобутий у закладі вищої освіти України (університеті, академії чи інституті, крім вищих військових навчальних закладів) або аналогічному закладі вищої освіти іноземної держави. Науковий ступінь, здобутий у закладі вищої освіти іноземної держави, повинен бути визнаний в Україні в установленому законодавством порядку;

4) стажем наукової роботи – стаж професійної діяльності у сфері права на посадах наукових (науково-педагогічних) працівників у закладі вищої освіти України (університеті, академії чи інституті, крім вищих військових навчальних закладів) чи аналогічному закладі вищої освіти іноземної держави.

Призначення на посаду судді здійснюється Президентом України на підставі та в межах подання Вищої ради правосуддя.

Кандидати на посади суддів повинні пройти спеціальну перевірку, заповнити декларації, скласти кваліфікаційні іспити, пройти спеціальну підготовку та бути зарахованими у список конкурсного відбору. У разі звільнення посади судді в будь-якому суді Вища кваліфікаційна комісія надає рекомендації Вищій раді правосуддя, яка на своєму засіданні розглядає питання про призначення кандидата на посаду судді, та в разі ухвалення позитивного рішення, вносить подання Президентові України про призначення судді на посаду.

4. Правоохоронна діяльність судів у сфері кримінальної юрисдикції

Судове провадження з розгляду кримінальних справ за новим Кримінальним процесуальним кодексом України уніфіковується з цивільним та адміністративним судочинством настільки, наскільки це дозволяють особливості, обумовлені предметом і завданням кримінального судочинства.

Усі справи про злочини у першій інстанції розглядаються місцевими судами, в системі яких виділяються окремі суди, що розглядають справи про особливо тяжкі злочини та функціонуватимуть у містах, де є слідчі ізолятори.

Окремі категорії справ, визначені законом, ці суди розглядають за участю присяжних. Колегія присяжних виносить вердикт у кримінальній справі лише з питань факту (наприклад, чи мало місце діяння, чи вчинив його обвинувачений, чи винуватий він у вчиненні діяння), а головуючий у процесі (професійний суддя) на підставі вердикту вирішує лише питання права.

Ознайомлення з обвинувальним актом, матеріалами (документами і повідомленнями), що покладені в його обґрунтування, здійснюється суддею до початку судового провадження з розгляду кримінальної справи.

Матеріали, документи і інформацію про свідчення надають до суду безпосередньо сторони захисту і обвинувачення. На цьому етапі судового провадження запроваджено інститут визнання у суді фактів, що підтверджуються матеріалами справи та не оспорюються сторонами, не обтяжуючи суд їх дослідженням під час судового розгляду справи.

Запроваджено принцип незмінності державного обвинувача, згідно з яким обвинувач, який склав обвинувальний акт, підтримує державне обвинувачення в суді. Винятки з цього принципу встановлені законом. У справах про кримінальні проступки, злочини невеликої тяжкості і більшість злочинів середньої тяжкості підтримання обвинувачення покладено на орган досудового розслідування (посадового обвинувача) за згодою прокурора.

Підвищено процесуальний вплив потерпілого як сторони обвинувачення, на кримінальне переслідування, підтримання обвинувачення у суді та припинення кримінального провадження. Потерпілому має бути забезпечено право доступу до правосуддя.

Водночас для більш ефективного захисту прав громадян, необхідно розширити застосування процедур відновного і примирного правосуддя, відповідно до яких суд прийматиме рішення щодо угоди про визнання вини або примирення обвинуваченого з потерпілим.

Для забезпечення суду інформацією про соціальну характеристику особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, з метою визначення запобіжного заходу або міри чи виду покарання, діє служба пробації, яка повинна готувати та надавати суду матеріали соціального обстеження особи зі своїми рекомендаціями.

Розроблено спеціальні процедури ювенальної юстиції, що дасть змогу враховувати права та інтереси неповнолітніх. Кримінальні справи, в яких обвинуваченими є неповнолітні особи, розглядаються судом колегіально, за участю народних засідателів або присяжних.

Процедура заочного судового провадження здійснюється у визначених законом випадках та за умови обов’язкової участі захисника.

У кримінальному судочинстві запроваджено окремий вид провадження, за яким можливе постановлення суддею рішення про покарання особи за вчинення злочину невеликої тяжкості, кримінального проступку без проведення судового засідання, якщо вина особи доведена матеріалами розслідування і така особа визнає свою вину та не заперечує проти покарання, яке може при-

значити суддя. Притягнення особи до відповідальності в порядку такого провадження можливе лише за участю захисника.

Для своєчасного реагування і оскарження рішення суду, його копії надаються всім заінтересованим сторонам процесу.

З метою більш ефективного захисту прав громадян, у судах кримінальної юрисдикції запроваджено процедуру перегляду судових рішень у кримінальних справах. Перегляд справ проводиться у судах апеляційної та касаційної юрисдикції.

Апеляційний перегляд судових рішень здійснюють апеляційні суди у формі повної апеляції. Суди першої інстанції мають бути позбавлені повноваження визначати дальшу долю апеляційних скарг. Касаційний порядок перегляду гарантований лише щодо вироків у кримінальних справах про вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів та щодо вироків суду присяжних.

Наділено правом ініціювати перегляд кримінальних справ за нововиявленими обставинами всіх учасників розгляду справи та осіб, чиїх інтересів стосується судове рішення у справі.

Головними завданнями судових органів у сфері кримінальної юстиції щодо захисту прав громадян є:

всебічний та неупереджений розгляд справ про кримінальні правопорушення у судових засіданнях та встановлення осіб, винних у вчиненні злочинів;

винесення вироків стосовно осіб, які вчинили злочини та застосування заходів щодо ізоляції злочинців;

установлення фактів шкоди, які спричинені злочинними діями, та винесення рішень щодо відшкодування встановленої шкоди;

звільнення від покарання осіб, які визнані невинними у вчиненні злочинів, та здійснення заходів щодо реабілітації осіб, які засуджені незаконно.

Після введення в дію нового Кримінального процесуального кодексу України у 2012 році, у кримінальному судочинстві був також запроваджений інститут слідчих суддів.

Слідчий суддя – суддя суду першої інстанції, обраний зборами суддів зі складу суду, до повноважень яких належить здійснення у порядку, передбаченому законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні на досудовому слідстві.

До компетенції слідчого судді за новим Кримінально-процесуальним кодексом України належать три групи питань: розгляд клопотань та надання дозволу на проведення слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій, які обмежують права і свободи людини та контроль за їх провадженням; надання дозволу на застосування та контроль застосування запобіжних та інших заходів кримінально-процесуального примусу; розгляд скарг на дії (бездіяльність) та рішення особи, яка провадить дізнання, слідчого, детектива та прокурора.

Функції слідчого судді:

1. Розгляд питань, які стосуються застосування, зміни чи скасування заходів забезпечення кримінального провадження (зокрема й запобіжних заходів);

2. Нагляд за дотриманням законності в питаннях затримання особи та утримування її під вартою;

3. Надання дозволів на вчинення окремих слідчих (розшукових) дій у ході досудового розслідування;

4. Розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність слідчого або прокурора під час досудового розслідування;

5. Вирішення питань щодо поміщення неповнолітнього у приймальник-розподільник та щодо направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи.

Згідно з Перехідними положеннями Кримінального процесуального кодексу України слідчий суддя обирається загальними зборами суддів відповідного суду. У разі, якщо слідчий суддя не був обраний загальними зборами суддів, його функції виконує найстарший за віком суддя відповідного суду.

На слідчого суддю в Апеляційному суді Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя покладається обов'язок розгляду клопотань стосовно негласних слідчих (розшукових) дій. Обов'язки слідчого судді Апеляційного суду Автономної Республіки Крим, апеляційного суду області, міст Києва та Севастополя виконує голова відповідного апеляційного суду, а за його визначенням інший суддя цього суду.

5. Правоохоронна діяльність судів у сфері цивільної юрисдикції

Правоохоронна діяльність судів у справах цивільного судочинства визначається передусім законодавством про цивільне судочинство, яким установлено єдиний порядок розгляду цивільних справ, об'єднаних за матеріальними ознаками .

Відповідно до статті 19 Цивільного процесуального кодексу України суди розглядають у порядку цивільного судочинства справи, що виникають з цивільних, земельних, трудових, сімейних, житлових та інших правовідносин, окрім справ, розгляд яких здійснюється в порядку іншого судочинства.

Суди розглядають у порядку цивільного судочинства також вимоги щодо реєстрації майна та майнових прав, інших реєстраційних дій, якщо такі вимоги є похідними від спору щодо такого майна або майнових прав, якщо цей спір підлягає розгляду в місцевому загальному суді і переданий на його розгляд з такими вимогами.

Цивільне судочинство здійснюється за правилами, передбаченими цим Кодексом, у порядку:

1) наказного провадження;

2) позовного провадження (загального або спрощеного);

3) окремого провадження.

Наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду:

1) малозначних справ;

2) справ, що виникають з трудових відносин;

3) справ про надання судом дозволу на тимчасовий виїзд дитини за межі України тому з батьків, хто проживає окремо від дитини, у якого відсутня заборгованість зі сплати аліментів та якому відмовлено другим із батьків у наданні нотаріально посвідченої згоди на такий виїзд;

4) справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини, недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Умови, за яких суд має право розглядати вимоги про стягнення грошових сум у наказному провадженні, а справи – у загальному або спрощеному позовному провадженні, визначаються цим Кодексом.

Для цілей цього Кодексу малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує двісті п’ятдесят розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) справи про стягнення аліментів, збільшення їх розміру, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів, зміну способу їх стягнення, якщо такі вимоги не пов’язані із установленням чи оспорюванням батьківства (материнства);

4) справи про розірвання шлюбу;

5) справи про захист прав споживачів, ціна позову в яких не перевищує двохсот п’ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Окреме провадження призначене для розгляду справ про підтвердження наявності або відсутності юридичних фактів, що мають значення для охорони прав та інтересів особи або створення умов для здійснення нею особистих немайнових чи майнових прав або підтвердження наявності чи відсутності неоспорюваних прав.

Суди розглядають справи про оскарження рішень третейських судів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів, про оспорювання рішень міжнародного комерційного арбітражу, а також про визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу, іноземного суду.

Для цілей цього Кодексу розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судове рішення.

Інстанційна юрисдикція цивільних судів визначена у параграфі 2 ЦПК України.

Усі справи, що підлягають вирішенню у порядку цивільного судочинства, розглядаються місцевими загальними судами як судами першої інстанції, крім справ, визначених частинами другою – четвертою цієї статті.

Справи щодо оскарження рішень третейських судів, оспорювання рішень міжнародних комерційних арбітражів, про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів розглядаються апеляційними судами як судами першої інстанції, за місцем розгляду справи третейським судом (за місцезнаходженням арбітражу).

Справи щодо визнання та надання дозволу на виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу розглядаються:

1) якщо місце арбітражу знаходиться на території України – апеляційними загальними судами за місцезнаходженням арбітражу;

2) якщо місце арбітражу знаходиться поза межами України – апеляційним загальним судом, юрисдикція якого поширюється на місто Київ.

Справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави розглядаються Вищим антикорупційним судом.

Апеляційні суди переглядають в апеляційному порядку судові рішення місцевих судів, які знаходяться у межах відповідного апеляційного округу (території, на яку поширюються повноваження відповідного апеляційного суду).

Верховний Суд переглядає в апеляційному порядку судові рішення апеляційних судів, ухвалені ними як судами першої інстанції.

Справи про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в апеляційному порядку переглядаються Апеляційною палатою Вищого антикорупційного суду.

Верховний Суд переглядає у касаційному порядку судові рішення, ухвалені судами першої та апеляційної інстанцій.

Цивільне судочинство складається з окремих частин (стадій).

Стадія цивільного судочинства – це сукупність процесуальних дій, що вчинюються під час провадження у цивільній справі та об’єднуються найближчою процесуальною метою.

Кожний з видів судочинства має спільні стадії: подання заяви; розгляд справи по суті; прийняття рішення у справі.

Водночас кожний із видів судочинства має свої стадії.

Зокрема, для позовного провадження притаманні такі стадії:

Обов’язкові:

1) відкриття провадження у справі;

2) провадження у справі до судового розгляду;

3) судовий розгляд.

Факультативні:

1) апеляційне провадження; 2) касаційне провадження; 3) провадження у Верховному суді України; 4) провадження у зв'язку з нововиявленими або винятковими обставинами; 5) виконавче провадження; 6) відновлення втраченого судового провадження.

Усі названі стадії закінчуються постановленням правозастосовного акта, тобто певного судового рішення.

Кожна із стадій може бути поділена на підстадії. Так, судовий розгляд – це основний етап цивільного процесу, на якому здійснюється справедливий, неупереджений і своєчасний розгляд цивільної справи, а також її вирішення по суті.

Судове засідання як процесуальна форма судового розгляду, складається з кількох частин:

1) підготовчої;

2) розгляду справи по суті;

3) судових дебатів;

4) ухвалення та проголошення рішення суду.

Порушення цивільної справи в суді. Для захисту порушених прав та інтересів фізичних, юридичних осіб і держави, вони наділені правом звертатися до суду. Цивільним процесуальним засобом, яким забезпечується реалізація права на звернення до суду з метою здійснення правосуддя, виступає позов, заява чи скарга. Справа розпочинається за волевиявленням особи, права та інтереси якої порушені.

*Підготовка цивільної справи до судового розгляд*у. Метою стадії підготовки справи до судового розгляду є забезпечення своєчасного і правильного вирішення справи, сприяння найповнішому і реальному захисту прав та інтересів заінтересованих осіб. Для досягнення мети підготовки справи до судового розгляду, суддя повинен виконати такі завдання: визначити характер спірних правовідносин сторін; уточнити обставини, що підлягають установленню; з'ясувати коло доказів, необхідних для вирішення справи; визначити склад осіб, які повинні брати участь у справі. Процесуальні дії осіб, які беруть участь у справі, виконуються, зазвичай, на вимогу судді. Але вони можуть виконувати процесуальні дії, спрямовані на підготовку справи до розгляду, за власною ініціативою (подавати докази, заявляти клопотання тощо).

Судовий розгляд справи: 1) підготовча частина; 2) розгляд справи по суті; 3) судові дебати; 4) винесення рішення, ухвали. Значення цієї стадії визначається змістом діяльності суду першої інстанції і виконуваних ним функцій. Шляхом розгляду цивільних справ здійснюються функції правосуддя і виконуються завдання цивільного судочинства – захист прав і законних інтересів фізичних, юридичних осіб та держави. Розглядаючи цивільні справи, суд пок-

ликаний спрямовувати свою діяльність на всебічне, повне та об'єктивне вирішення цивільних справ у повній відповідності з чинним законодавством.

Апеляційне провадження. Для надання додаткових гарантій захисту прав та інтересів громадян, юридичних осіб і держави, а також забезпечення законності та обґрунтованості судових рішень і ухвал, у цивільне судочинство було введено інститут апеляційного провадження. Сутність апеляції полягає в новому (повторному) розгляді і перевирішенні справ у рішеннях та ухвалах, які не набрали законної сили, судом апеляційної інстанції.

Виконавче провадження. Рішення й ухвали суду, що набрали законної сили, є обов'язковими для всіх осіб, на яких вони поширюються, і підлягають виконанню на всій території України. Рішення й ухвали, які не виконуються добровільно у встановлений строк, виконуються примусово органами Державної виконавчої служби. Для примусового виконання рішення, ухвали суду видається виконавчий лист. Виконавчий лист – це письмовий документ установленої форми і змісту, який видається судом загальної юрисдикції, і зобов'язує боржника, інших осіб точно і своєчасно виконати рішення суду і сприяти державному виконавцю у примусовому їх виконанні.

Касаційне провадження Іноді помилкові рішення не оскаржуються. Цілком ймовірно, що апеляційний суд може ускладнити помилку, внаслідок чого набирають законної сили несправедливі рішення. Проте дія принципу законності зумовлює необхідність скасування таких рішень. Зазначені обставини вимагають створення додаткових гарантій забезпечення законності судових рішень і ухвал. Такою цивільною процесуальною гарантією є інститут касаційного оскарження і перевірки судових рішень і ухвал – касаційного провадження. Сутність касаційного провадження полягає в тому, що суд касаційної інстанції за скаргою осіб, що беруть участь у справі, перевіряє законність рішень і ухвал суду першої та апеляційної інстанції, що набрали чинності.

Перегляд рішень у зв'язку з нововиявленими та винятковими обставинами. Такий перегляд забезпечує законність і обґрунтованість рішень і ухвал, гарантує можливість судового розгляду нововиявлених обставин, які не були предметом його розгляду з незалежних від суду та осіб, які брали участь у розгляді справи, причин, для встановлення можливого впливу на результати розгляду справи.

Цивільні процесуальні правовідносини можуть виникати тільки між носіями цивільних процесуальних прав і обов'язків у процесі здійснення правосуддя, тобто між суб'єктами. Суб'єкти вказаних правовідносин класифікуються за їх роллю, завданнями і метою участі в процесі: особи, які здійснюють правосуддя в цивільних справах і діяльність яких пов'язана з ним (суд, державна виконавча служба); особи, які беруть участь у справі (особи, які захищають свої права – позивач, відповідач; особи, які захищають інтереси інших осіб – прокурор, органи держави); особи, які не беруть участі у справі (вони не мають юридичного інтересу до процесу, в результаті чого не наділе-

ні правом впливати на його хід – експерти, перекладачі, свідки). Суб'єкти повинні мати правоздатність, а для того, щоб здійснювати свої процесуальні права особисто, ще й дієздатність.

Сторони – це основні суб'єкти позовного провадження, особисто заінтересовані в позитивному для них судовому рішенні, від імені та в інтересах яких ведеться справа, на яких поширюється матеріально-правова сила рішення і покладаються судові витрати. Сторони – це особи, чий спір про право повинен вирішити суд. Сторонами в цивільному процесі є позивач і відповідач. Позивач – це юридична чи фізична особа, яка звертається до суду за захистом своїх суб'єктивних прав чи охоронюваних законом інтересів, а також особа, в інтересах якої подано позов. Відповідач – це юридична чи фізична особа, яка притягується за заявою позивача до відповідальності за порушення чи оспорювання прав чи охоронюваних законом інтересів позивача.

Для сторін характерна протилежність їх процесуальних інтересів, тому в процесі неможливе об'єднання позивача і відповідача.

Правосуддя у цивільних справах в Україні здійснюється винятково судом. Чинне законодавство встановлює правила розподілу цивільних справ між судами різних ланок, між судами однієї ланки. Сукупність цивільних справ, які підлягають розгляду і вирішенню по суті у такій конкретній ланці судової системи і в такому конкретному суді цієї ланки, називається підсудністю. Загалом усі справи по суті (тобто вперше) розглядаються місцевим судом (судом першої інстанції) за місцем проживання відповідача. У разі незгоди з рішенням, що не набуло чинності, воно може бути оскаржене до суду другої інстанції. Такими судами є апеляційні суди. При оскарженні рішення, яке набрало законної сили, слід звертатися до суду третьої (касаційної) інстанції. Найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції є Верховний Суд України, якому надано виняткове право переглядати у порядку повторної касації всі справи, розглянуті судами загальної юрисдикції у касаційному порядку.

Стаття 15 Цивільного процесуального кодексу України зобов'язує суд установлювати у кожній справі, яку він розглядає, об'єктивну істину. Це досягається шляхом доказування.

Доказування – це діяльність суду і осіб, які беруть участь у справі, зі збирання, дослідження та оцінки доказів, спрямована на встановлення дійсних прав та обов'язків учасників спірних правовідносин.

Факти, які повинен установити суд, насамперед є фактами юридичними, тобто такими, з якими суд пов'язує виникнення, зміну або припинення правовідносин. Такі факти встановлюються за допомогою доказів. Докази – це будь-які фактичні дані, на підставі яких суд установлює наявність або відсутність обставин, що обґрунтовують вимоги і заперечення сторін, та інші обставини, які мають значення для правильного вирішення справи. Джерела отримання доказів називаються засобами доказування. До них належать: по-

яснення сторін і третіх осіб; показання свідків; письмові докази; речові докази; висновки експертів.

Захист порушеного або оспорюваного права чи інтересу, здійснюється у певній процесуальній формі. Звернення в суд юридично заінтересованої особи для захисту порушеного суб'єктивного цивільного, сімейного, трудового тощо права, називається позовом. Він є засобом початку позовного провадження і передбачає стан спору, тобто невиконання однією особою вимог іншої або оспорювання однією особою прав іншої. Тому вимога до суду про вирішення правового спору завжди поєднана з певними матеріально-правовими вимогами.

Так як сторони в цивільному процесі наділені рівними процесуальними правами, відповідач має всі права, які дають йому змогу захистити свої інтереси в суді. Є два процесуальні способи захисту відповідача проти позову: заперечення проти позову, з посиланням на певні обставини з поданням відповідних доказів; зустрічний позов.

Заперечення проти позову поділяються на процесуальні та матеріально-правові. Процесуальні заперечення – це посилання відповідача на неправомірність порушення процесу, які спрямовані на припинення провадження у справі або залишення позову без розгляду. До процесуальних заперечень належать, наприклад, посилання відповідача на непідвідомчість цієї справи суду.

Зустрічний позов – це позов відповідача до позивача. Від матеріально-правових заперечень він відрізняється тим, що представляє собою самостійні матеріально-правові вимоги відповідача до позивача. Є три умови прийняття зустрічного позову: 1) подача не пізніше, ніж за три дні до початку судового розгляду; 2) взаємозв'язок позовів; 3) доцільність одночасного розгляду обох позовів.

Вимога відповідача буде зустрічним позовом тільки тоді (ст. 141 ЦПК України), коли: вимога направлена на взаємозалік початкової вимоги. Так, у відповідь на вимогу позивача про відшкодування вартості пошкодженої речі, пред'являється зустрічний позов про стягнення боргу, строк повернення якого вже настав; він унеможливлює повністю або частково змогу задоволення початкового позову. Зокрема, у відповідь на позов про стягнення аліментів на утримання дитини відповідач подає позов про визнання недійсним актового запису про батьківство. Задоволення зустрічного позову виключає можливість присудження аліментів.

Після прийняття позовної заяви суддя проводить підготовку справи до судового розгляду для забезпечення своєчасного і правильного вирішення справи. Розгляд справи відбувається в залі суду, усно і при незмінному складі суддів.

Судовий розгляд справи направлений на встановлення можливості розгляду справи на такому засіданні, дослідження доказів з погляду їх достатності і достовірності, на основі яких суд установлює наявність або відсутність

обставин, необхідних для правильного вирішення справи. Особи, які беруть участь у справі, у своїх виступах дають правову оцінку спірним правовідносинам, висловлюють свої судження по суті спору, підбивають підсумки розгляду справи. Допомагають суду правильно і всебічно оцінити докази, посилаються на закон, на основі якого, на їхню думку, слід вирішити справу. З окремих питань, необхідних для подальшого руху справи, суд постановляє ухвали (про призначення експертизи, про виклик свідків, про витребування доказів та ін.).

Апеляційні скарги можуть бути подані протягом одного місяця з наступного дня після оголошення рішення. У такий самий строк може бути внесено апеляційне подання прокурора. Ухвала суду першої інстанції може бути оскаржена протягом 15 днів після оголошення ухвали.

Суд апеляційної інстанції має право: відхилити скаргу; скасувати ухвалу і передати питання на розгляд суду першої інстанції; змінити або скасувати ухвалу і вирішити питання по суті.

У справі, розглянутій в апеляційному порядку, суд постановляє ухвалу або рішення в нарадчій кімнаті більшістю голосів, викладається у письмовому вигляді і підписується всім складом суду.

Рішення чи ухвала суду апеляційної інстанції набирає законної сили з моменту її проголошення. Вона може бути оскаржена в касаційному порядку, переглянута у зв’язку з нововиявленими обставинами.

Касаційна скарга подається протягом місяця з дня проголошення ухвали чи рішення суду апеляційної інстанції. Підставами для подачі скарги в касаційному порядку є порушення норм процесуального права, чи неправильне застосування норм матеріального права.

Повноваження суду касаційної інстанції (ст. 334 ЦПК України): 1) постановити ухвалу про відхилення касаційної скарги, касаційного подання прокурора (якщо буде встановлено, що рішення чи ухвала, винесені судом нижчої інстанції, є законними та обґрунтованими); 2) постановити ухвалу про повне або часткове скасування оскаржуваного судового рішення і направити справу на новий розгляд у суд першої або апеляційної інстанції; 3) постановити ухвалу про скасування оскаржуваного рішення і залишити в силі судове рішення, що було помилково скасовано судом апеляційної інстанції; 4) постановити ухвалу про скасування судових рішень і закрити провадження у справі або залишити заяву без розгляду; 5) змінити рішення по суті справи, не передаючи її на новий розгляд (якщо обставини справи встановлені повно і правильно, але допущено помилку при застосуванні норм матеріального права).

Ухвалені судом касаційної інстанції рішення або ухвали набирають чинності після їх ухвалення. У визначеному законом порядку вони можуть бути переглянуті Верховним Судом України у порядку повторної касації.

На практиці іноді встановлюється, що після вступу рішення, ухвали в законну силу, з’ясувались обставини, які мали значення для вирішення спра-

ви, але вони не могли бути відомі раніше і тому не були враховані під час винесення рішення, ухвали. Незважаючи на те, що рішення, ухвала можуть повністю відповідати встановленим під час розгляду справи обставинам і суд правильно застосував до них закон, їх не можна вважати правильними. Відповідно до ст. 347-2 Цивільного процесуального кодексу України вони можуть бути переглянуті у зв'язку з нововиявленими та винятковими обставинами. Цей спосіб гарантує розгляд тільки нововиявлених та виняткових обставин.

Згідно зі ст. 347-4 Цивільного процесуального кодексу України рішення, що набуло чинності, переглядається у зв'язку з нововиявленими та винятковими обставинами судом, який постановив рішення, а за винятковими обставинами – колегією суддів у складі суддів Верховного Суду України.

Сторони та інші особи, які брали участь у справі, можуть подавати заяви про перегляд рішень і ухвал за нововиявленими та винятковими обставинами протягом трьох місяців з дня встановлення обставин, що стали підставою для перегляду (з дня відкриття обставин, що мають істотне значення для справи; з дня, коли вирок у кримінальній справі набере законної сили).

Цивільне судочинство має забезпечувати не тільки правильний і швидкий розгляд та вирішення справ, але й виконання постановлених у них рішень. Це досягається шляхом примусової реалізації цих рішень.

Виконавче провадження – це сукупність дій органів і посадових осіб Державної виконавчої служби, спрямованих на примусове виконання рішень судів.

Примусове виконання рішень та ухвал суду покладається на Державну виконавчу службу, яка входить до системи органів Міністерства юстиції України. Відповідно до Закону України примусове виконання рішень здійснюють державні виконавці районних, міських (міст обласного значення) та районних у містах відділів державної виконавчої служби.

Виконання рішень судів здійснюється відповідно до Закону України «Про виконавче провадження» від 2 червня 2016 року № 1404-VIII. Цим законом у правове поле України був введений також інститут приватних виконавців.

Примусове виконання рішень покладається на органи Державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених цим Законом випадках, на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких установлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів».

Приватний виконавець здійснює примусове виконання рішень, передбачених статтею 3 цього Закону, крім:

1) рішень про відібрання і передання дитини, встановлення побачення з нею або усунення перешкод у побаченні з дитиною;

2) рішень, за якими боржником є держава, державні органи, Національний банк України, органи місцевого самоврядування, їх посадові особи, дер-

жавні та комунальні підприємства, установи, організації, юридичні особи, частка держави у статутному капіталі яких перевищує 25 відсотків, та/або які фінансуються винятково за кошти державного або місцевого бюджету;

3) рішень, за якими боржником є юридична особа, примусова реалізація майна якої заборонена відповідно до закону;

4) рішень, за якими стягувачами є держава, державні органи (крім рішень Національного банку України);

5) рішень адміністративних судів та рішень Європейського суду з прав людини;

6) рішень, які передбачають учинення дій щодо майна державної чи комунальної власності;

7) рішень про виселення та вселення фізичних осіб;

8) рішень, за якими боржниками є діти або фізичні особи, які визнані недієздатними чи цивільна дієздатність яких обмежена;

9) рішень про конфіскацію майна;

10) рішень, виконання яких віднесено цим Законом безпосередньо до повноважень інших органів, які не є органами примусового виконання;

11) інших випадків, передбачених цим Законом та Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів»;

12) рішень, за якими боржником є уповноважений суб'єкт управління або господарське товариство в оборонно-промисловому комплексі, визначені частиною першою статті 1 Закону України «Про особливості реформування підприємств оборонно-промислового комплексу державної форми власності», та рішень, які передбачають учинення дій щодо їх майна.

Протягом першого року зайняття діяльністю приватного виконавця, приватний виконавець не може здійснювати примусове виконання рішень, за якими сума стягнення становить двадцять та більше мільйонів гривень або еквівалентну суму в іноземній валюті.

6. Правоохоронна діяльність судів у сфері адміністративної юрисдикції

Адміністративне право – це самостійна галузь права, за допомогою якої держава регулює суспільні відносини у сфері державного управління.

Адміністративне право регулює діяльність структур виконавчої влади, місцевого самоврядування, державних і недержавних підприємств, установ, організацій. Є обов'язковим інструментом здійснення державної виконавчої влади у формі державного управління. Норми адміністративного права складаються під впливом цивільного, трудового, сімейного та інших галузей права.

Державне управління – це діяльність органів виконавчої влади, яка полягає у забезпеченні виконання законів та інших нормативно-правових актів усіма суб'єктами держави. Адміністративне право інколи називають «правом

управління», або «управлінським правом». Адміністративне право – це управлінське право, яке відрізняється від інших галузей права специфікою предмета регулювання, юридичною своєрідністю (особливим методом регулювання) та структурними особливостями, тобто системою розташування нормативного матеріалу.

Адміністративне право створює правовий режим для здійснення управлінських функцій, що є найважливішою умовою упорядкованості сфери державного управління. Закріплення у юридичних нормах правил поведінки, тобто у який спосіб слід діяти в конкретній ситуації, від чого слід утриматися, що робити категорично заборонено тощо, надає управлінським відносинам юридичного характеру, перетворює неправові відносини на формально обумовлені.

Але адміністративне право регулює не всі суспільні відносини у сфері державного управління, а тільки ті, що є предметом регулювання адміністративного права. Тобто такими, де від імені держави виступає компетентний суб'єкт виконавчої влади (орган, посадова особа), саме з метою виконання нормативних приписів держави.

Поняття адміністративного права як галузі права, ширше поняття адміністративного законодавства, яке є складовою частиною законодавства України. Адміністративне право – це система правових норм, що регулюють суспільні відносини у сфері державного управління, а адміністративне законодавство – це система правових актів, у яких ці норми знаходять своє втілення.

Джерела адміністративного права – це форми втілення його норм. Джерелом адміністративного права є нормативно-правовий акт органу законодавчої або виконавчої влади держави, що містить адміністративно-правові приписи, за допомогою яких здійснюється регулювання виконавчо-розпорядчої діяльності.

Якщо у правовому акті поряд із нормами адміністративного права містяться норми інших галузей права, то для адміністративного права він буде джерелом у тій частині, яка містить адміністративно-правові приписи. Основою для класифікації джерел адміністративного права є їх юридична сила.

Виокремлюють такі джерела адміністративного права:

– Конституція України – має для адміністративного права установчий характер, так як містить чимало приписів, які є вихідними для нього. Зокрема, в Основному Законі визначається статус Президента України, структура Кабінету Міністрів України, закріплюється система органів державної виконавчої влади тощо. Норми адміністративного права деталізують, конкретизують загальні положення конституційного права щодо системи виконавчої влади, і регулюють на цій основі практичну діяльність її органів, визначають їх компетенцію, закріплюють права і обов'язки громадян у сфері державного управління, забезпечують їх практичну реалізацію адміністративно-правовими засобами, а також охорону і захист їх від протиправних посягань. Тобто деякі напрями державного управління охоплюються водночас конституційним і

адміністративним правами при пріоритеті норм конституційного права, відмінність між ними інколи полягає лише в обсязі регулювання (загальне і спеціальне);

– закони – є найістотнішим джерелом адміністративного права, так як вони закріплюють механізм реалізації державної виконавчої влади;

– укази і нормативні розпорядження Президента України;

– постанови і нормативні розпорядження Кабінету Міністрів України;

– міжнародні договори і угоди, виконавчі приписи до них;

– акти центральних органів виконавчої влади України – міністерств, державних комітетів;

– акти місцевих державних адміністрацій;

– рішення рад та виконавчих органів місцевого самоврядування.

Цивільне право регулює переважно майнові відносини. Однак частина майнових відносин регулюється нормами адміністративного права, наприклад, питання щодо перерозподілу державного майна. В окремих випадках захист цивільних прав здійснюється в адміністративному порядку.

Розмежування між нормами цих галузей права проводиться, з урахуванням особливостей цивільно-правового (рівності сторін) і адміністративно-правового (нерівності сторін) регулювання. За предметом регулювання таке розмежування не завжди можливе.

Не можна застосовувати цивільні правові норми для врегулювання майнових відносин між суб'єктами, один з яких адміністративно підпорядковується іншому.

Органи виконавчої влади реалізують у своїй діяльності основні повноваження держави – власника загальнодержавної власності, який не є юридичною особою – основною стороною цивільно-правового регулювання. Якщо орган виконавчої влади використовує права юридичної особи, то він втрачає при цьому властивості владного суб'єкта держави і стає звичайним учасником майнових відносин, які регулюються нормами цивільного права.

У судочинстві регулювання адміністративного процесу відбувається за Кодексом адміністративного судочинства України.

Відповідно до статті 19 КАС України юрисдикція адміністративних судів поширюється на справи у публічно-правових спорах, зокрема:

1) спорах фізичних чи юридичних осіб із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи індивідуальних актів), дій чи бездіяльності, крім випадків, коли для розгляду таких спорів законом установлено інший порядок судового провадження;

1-1) спорах адміністратора за випуском облігацій, який діє в інтересах власників облігацій відповідно до положень Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», із суб'єктом владних повноважень щодо оскарження його рішень (нормативно-правових актів чи правових актів індивідуальної дії), дій чи бездіяльності;

2) спорах з приводу прийняття громадян на публічну службу, її проходження, звільнення з публічної служби;

3) спорах між суб'єктами владних повноважень з приводу реалізації їхньої компетенції у сфері управління, зокрема делегованих повноважень;

4) спорах, що виникають з приводу укладання, виконання, припинення, скасування чи визнання нечинними адміністративних договорів;

5) за зверненням суб'єкта владних повноважень у випадках, коли право звернення до суду для вирішення публічно-правового спору надано такому суб'єкту законом;

6) спорах щодо правовідносин, пов'язаних з виборчим процесом чи процесом референдуму;

7) спорах фізичних чи юридичних осіб із розпорядником публічної інформації щодо оскарження його рішень, дій чи бездіяльності у частині доступу до публічної інформації;

8) спорах щодо вилучення або примусового відчуження майна для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності;

9) спорах щодо оскарження рішень атестаційних, конкурсних, медико-соціальних експертних комісій та інших подібних органів, рішення яких є обов'язковими для органів державної влади, органів місцевого самоврядування, інших осіб;

10) спорах щодо формування складу державних органів, органів місцевого самоврядування, обрання, призначення, звільнення їх посадових осіб;

11) спорах фізичних чи юридичних осіб щодо оскарження рішень, дій або бездіяльності державного замовника у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про оборонні закупівлі», крім спорів, пов'язаних із укладенням державного контракту (договору) про закупівлю з переможцем спрощених торгів, із застосуванням електронної системи закупівель та спрощеного відбору без застосування електронної системи закупівель, а також зміною, розірванням і виконанням державних контрактів (договорів) про закупівлю;

12) спорах щодо оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів охорони державного кордону у справах про правопорушення, передбачені Законом України «Про відповідальність перевізників під час здійснення міжнародних пасажирських перевезень»;

13) спорах щодо оскарження рішень Національної комісії з реабілітації у правовідносинах, що виникли на підставі Закону України «Про реабілітацію жертв репресій комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 років»;

14) спорах із суб'єктами владних повноважень з приводу проведення аналізу ефективності здійснення державно-приватного партнерства;

15) спорах, що виникають у зв'язку з оголошенням, проведенням та/або визначенням результатів конкурсу з визначення приватного партнера та концесійного конкурсу.

Юрисдикція адміністративних судів не поширюється на справи:

1) що віднесені до юрисдикції Конституційного Суду України;

2) що мають вирішуватися в порядку кримінального судочинства;

3) про накладення адміністративних стягнень, окрім випадків, визначених цим Кодексом;

4) щодо відносин, які відповідно до закону, статуту (положення) громадського об'єднання, саморегулівної організації віднесені до його (її) внутрішньої діяльності або виняткової компетенції, крім справ у спорах, визначених пунктами 9, 10 частини першої цієї статті.

Адміністративні суди не розглядають позовні вимоги, які є похідними від вимог у приватно-правовому спорі і заявлені разом з ними, якщо цей спір підлягає розгляду в порядку іншого, ніж адміністративне, судочинства і знаходиться на розгляді відповідного суду.

7. Правоохоронна діяльність судів у сфері господарської юрисдикції

Господарське судочинство – це діяльність господарського суду та інших учасників судового процесу з приводу вирішення спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності та розглядом інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, яка здійснюється у порядку, передбаченому господарськими процесуальними нормами. Для судочинства в господарських судах характерним є наявність форм та стадій господарського судочинства. Форма господарського судочинства – це врегульований законом порядок вирішення спорів, пов'язаних зі здійсненням господарської діяльності чи розгляду інших справ, подібних за своєю матеріально-правовою природою, які обумовлюють певні процесуальні особливості їх судового розгляду та вирішення. Для кожної форми господарського судочинства обов'язкова наявність особливого предмета судової діяльності.

Відповідно до статті 12 Господарського процесуального кодексу України господарське судочинство здійснюється за правилами:

1) наказного провадження;

2) позовного провадження (загального або спрощеного).

Наказне провадження призначене для розгляду справ за заявами про стягнення грошових сум незначного розміру, щодо яких відсутній спір або про його наявність заявнику невідомо.

Спрощене позовне провадження призначене для розгляду малозначних справ, справ незначної складності та інших справ, для яких пріоритетним є швидке вирішення справи.

Загальне позовне провадження призначене для розгляду справ, які через складність або інші обставини, недоцільно розглядати у спрощеному позовному провадженні.

Умови, за яких суд має право розглядати вимоги про стягнення грошових сум у наказному провадженні, а справи – у загальному або спрощеному позовному провадженні, визначаються цим Кодексом.

Для цілей цього Кодексу малозначними справами є:

1) справи, у яких ціна позову не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) справи незначної складності, визнані судом малозначними, крім справ, які підлягають розгляду лише за правилами загального позовного провадження, та справ, ціна позову в яких перевищує п'ятсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

Господарські суди розглядають справи про банкрутство у порядку, передбаченому цим Кодексом для позовного провадження, з урахуванням особливостей, установлених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Для цілей цього Кодексу розмір прожиткового мінімуму для працездатних осіб вираховується станом на 1 січня календарного року, в якому подається відповідна заява або скарга, вчиняється процесуальна дія чи ухвалюється судове рішення.

Принципи господарського судочинства пов'язані між собою, їх існування взаємообумовлене, а дія взаємопов'язана. Система принципів – це вираження їх єдності у взаємозв'язку.

Зв'язок принципів визначається єдиною ідеєю, спрямованістю до виконання єдиного завдання; порушення одного принципу зазвичай тягне порушення двох і більше; одні принципи забезпечують реалізацію інших. У найбільш загальному вигляді систему принципів господарського судочинства закріплено в ч. 2 ст. 2 ГПК. Так, основними засадами (принципами) господарського судочинства є: 1) верховенство права; 2) рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; 3) гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами; 4) змагальність сторін; 5) диспозитивність; 6) пропорційність; 7) обов'язковість судового рішення; 8) забезпечення права на апеляційний перегляд справи; 9) забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках; 10) розумність строків розгляду справи судом; 11) неприпустимість зловживання процесуальними правами; 12) відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення.

Принцип правової визначеності є невід'ємною, органічною складовою принципу верховенства права. Про це у низці своїх рішень зазначає зокрема Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ). У своїх рішеннях Конституційний Суд України також посилається на принцип правової визначеності, наголошуючи на тому, що він є необхідним компонентом принципу верховенства права. Дія цього у цивільному судочинстві забезпечується завдяки дотриманню декількох його компонентів: непорушність гарантованих прав та свобод людини; якість законодавства, високий рівень законодавчої техніки, передбачуваність законодавчих змін, точність формулювань правових норм; єдність та стабільність судової практики; стабільність судових рішень, які набрали законної сили та їх здійсненність. Сфера застосування принципу правової визначеності у господарському судочинстві здебільшого пов'язана з таким

його компонентом як стабільність судових рішень, які набрали законної сили, та їх здійсненність. Цей компонент означає забезпечення стабільності судових рішень, які набрали законної сили та неможливості їх безпідставного перегляду. Підстави для перегляду судових рішень на кожній стадії судового провадження не можуть бути ідентичними. Зокрема, у справі Брумареску проти Румунії ЄСПЛ констатував: на підставі загальновизнаного принципу правової визначеності можна стверджувати про стабільність правового регулювання і виконуваність судових рішень. Тому при встановленні підстав для оскарження і перегляду судових рішень, що набрали чинності, строку, у межах якого допускається таке оскарження, треба виходити з того, що учасники цивільних правовідносин повинні мати змогу у розумних межах передбачати наслідки своєї поведінки і бути впевненими у незмінності свого офіційно визнаного статусу, набутих прав і обов'язків. Здійсненність являє собою гарантовану можливість добровільного і примусового виконання судового рішення. Як відзначає Європейський суд з прав людини, здійсненність судового рішення є продовженням права на суд і це право було б ілюзорним, якби правова система держави дозволяла остаточному, обов'язковому судовому рішенню не діяти.

Принцип диспозитивності закріплений у ст. 14 ГПК. Так, суд розглядає справи не інакше як за зверненням особи, поданим відповідно до ГПК, у межах заявлених нею вимог і на підставі доказів, поданих учасниками справи або витребуваних судом у передбачених ГПК випадках. Учасник справи розпоряджається своїми правами щодо предмета спору на власний розсуд. Таке право мають також особи, в інтересах яких заявлено вимоги, за винятком тих осіб, які не мають процесуальної дієздатності. Сутність зазначеного принципу зводиться до того, що учасники справи мають право вільно розпоряджатися своїми матеріальними та процесуальними правами, засобами їх захисту, однак у межах, установлених у законі. Право учасника справи вільно розпоряджатися матеріальними правами полягає у наступному:

1) право позивача змінити підставу та предмет позову; 2) право збільшити або зменшити позовні вимоги; 3) право відмовитися від позову, визнати позов, укласти мирову угоду.

Основні положення принципу диспозитивності полягають у тому, що: 1) особа вільна у виборі окрім судової форми захисту, також і інших юрисдикційних форм захисту, а також сама вирішує, які способи захисту використовувати; 2) особа має право вільно розпоряджатися своїм правом на звернення до суду за судовим захистом, жодна особа не може бути примушена до звернення до суду, натомість суд розглядає цивільні справи не інакше як за зверненням фізичних чи юридичних осіб, поданим відповідно до ЦПК; 3) позивач самостійно визначає зміст своїх позовних вимог, суд з'ясовує обставини конкретної справи у межах заявлених позивачем вимог і на підставі доказів сторін та інших учасників справи, суд не має права виходити за межі заявлених позивачем вимог; 4) під час усього судового процесу сторони мають право

вільно розпоряджатися своїми матеріальними та процесуальними правами, однак у межах, визначених законом; 5) сторони мають право щодо закінчення процесу, шляхом відмови від позову позивачем, визнання позову відповідачем або укладенням мирової угоди; 6) лише від волевиявлення заінтересованих осіб залежить подальший рух процесу, тобто порушення апеляційного, касаційного переглядів, перегляду справи за нововиявленими або винятковими обставинами; 7) лише від волевиявлення заінтересованих осіб залежить примусове виконання судового рішення.

Згідно з п. 4 ст. 11 ГПК суд застосовує при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та практику Європейського суду з прав людини, як джерела права. Відповідно до ч. 1 ст. 9 Конституції України чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. На підставі Закону України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів №№ 2, 4, 7 та 11 до Конвенції» відбулася ратифікація Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, у результаті чого вона стала частиною національного законодавства України. Стаття 17 Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» встановлює, що суди застосовують при розгляді справ Конвенцію та практику Суду як джерело права.

8. Справи про адміністративні правопорушення

У сфері справ про адміністративні правопорушення щодо охорони прав громадян судові органи вирішують такі завдання:

– розглядають справи про адміністративні правопорушення, які вчинені громадянами, і є в компетенції судів;

– розглядають адміністративні правопорушення, які вчинені органами державної влади та органами управління стосовно порушень прав громадян;

– вирішують питання про притягнення до відповідальності осіб, що вчинили адміністративні правопорушення;

– виявляють причини та умови вчинення адміністративних правопорушень і сприяють їх усуненню.

Роль судової системи у механізмі реалізації правоохоронної функції держави у сфері адміністративного судочинства виявляється переважно шляхом охорони та захисту прав і свобод людини у результаті здійснення владного впливу на відповідні суспільні відносини. Функція захисту прав і свобод людини і громадянина для самої судової влади в правовій державі є органічною функцією.

Водночас не менш важливе значення мають інші напрями функціонування судової системи щодо реалізації правоохоронної функції держави – захист конституційного ладу, який пов'язаний із забезпеченням належного фу-

нкціонування публічно-правової сфери; здійснення судового контролю як процесу, під час якого всі рішення та дії суб'єктів права перевіряються на відповідність нормам нормативно-правових актів (тобто здійснюється контроль за дотриманням законності). Успішне поєднання цих напрямів роботи та дотримання при цьому встановленої юридичної процедури, дає змогу забезпечити високий рівень легітимності судової влади.

Основні етапи підготовки та розгляду справ про адміністративні правопорушення визначені у законодавстві

З метою правильного і своєчасного вирішення кожної справи, відповідний орган, посадова особа зобов'язані ретельно підготуватися до її розгляду. У ст. 278 КпАП визначено питання, які необхідно вирішити під час підготовки: чи належить до компетенції органу, посадової особи розгляд такої справи; чи правильно складено протокол та інші матеріали справи; чи сповіщено осіб, які беруть участь у розгляді справи, про час і місце її розгляду; чи витребувано необхідні додаткові матеріали; чи підлягають задоволенню клопотання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, потерпілого, їх законних представників і адвоката.

Усі ці підготовчі дії спрямовані на охорону прав учасників адміністративного процесу.

У разі встановлення неповноти матеріалів, поданих до розгляду, мають бути витребувані додаткові відомості та матеріали, або справу повернуто за місцем складення протоколу чи інших матеріалів для усунення недоліків.

Відповідно до ст. 276 КпАП справи про адміністративні правопорушення розглядаються, зазвичай, за місцем їх учинення. Водночас із цього загального правила існує декілька винятків, про які визначено в законодавстві.

Строки розгляду справ регламентуються ст. 277 КпАП. У більшості випадків справа про адміністративне правопорушення розглядається в 15-денний строк з дня одержання уповноваженим органом чи посадовою особою протоколу та інших матеріалів справи. Крім цього, справи про деякі правопорушення, визначені ст. 277, розглядаються в 7-денний, 5-денний та 3-денний строк. Ще коротший строк – одна доба – встановлено для розгляду справ про дрібне хуліганство, розпивання спиртних напоїв у громадських місцях, злісну непокору, виявлення неповаги до суду тощо.

У КпАП закріплено детальну процедуру розгляду справ. Згідно зі ст. 279 розгляд розпочинається з оголошення складу колегіального органу або представлення посадової особи, яка вирішує справу. Після цього головуючий на засіданні колегіального органу або посадова особа, що розглядає справу, оголошує, яка справа підлягає розгляду та хто притягається до адміністративної відповідальності. Усім учасникам провадження роз'яснюються їх права та обов'язки. Далі оголошується протокол про адміністративне правопорушення, зміст якого, як зазначалося, певною мірою нагадує звинувачувальний акт.

Дослідження доказів у справі здійснюється відповідно до вимог ст. 280 КпАП, в якій визначаються обставини, що підлягають з'ясуванню при розг-

ляді справи про адміністративне правопорушення. Це входить до обов'язків органу (посадової особи), який повинен з'ясувати, чи було вчинено адміністративне правопорушення, чи винна ця особа у його вчиненні, чи підлягає вона адміністративній відповідальності. Обов'язково встановлюється, чи є обставини, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, чи заподіяно майнову шкоду, чи є підстави для передачі матеріалів про правопорушення на розгляд громадської організації, трудового колективу, а також інші обставини, що мають значення для правильного вирішення справи.

Доказами у справі про адміністративне правопорушення є будь-які фактичні дані, на основі яких у визначеному законом порядку орган (посадова особа) з'ясовує зазначені обставини. Ці дані встановлюються протоколом про адміністративне правопорушення, поясненнями особи, яка притягається до відповідальності, потерпілих, свідків, висновком експерта, речовими доказами, показаннями технічних приладів, які використовуються при нагляді за виконанням правил дорожнього руху, протоколом про вилучення речей і документів, а також іншими документами (наприклад, актами перевірок, різними довідками, характеристиками, протоколами про адміністративне затримання, особистий огляд чи огляд речей тощо). Орган (посадова особа) оцінює докази (тобто вирішує питання про їх достовірність) за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на всебічному, повному і об'єктивному дослідженні всіх обставин справи в їх сукупності, керуючись законом і правосвідомістю (ст. ст. 251–252 КпАП).

Вирішенню завдань з боротьби з адміністративними правопорушеннями, їх попередженню сприяє виявлення причин та умов учинення цих правопорушень. Саме тому під час розгляду справи цьому питанню має бути приділено значну увагу. Закон (ст. 282 КпАП) вимагає від органу чи посадової особи, які розглядають справу, вносити у відповідний державний орган, громадську організацію чи посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення зазначених причин та умов. Гарантією дієвості таких пропозицій є закріплення обов'язку повідомлення протягом місяця органу (посадовій особи), який вніс пропозиції, про вжиті заходи.

Під час розгляду справи про адміністративне правопорушення колегіальним органом ведеться протокол засідання, в якому зазначаються дата і місце засідання, найменування і склад органу, який розглядає справу, її зміст. Обов'язково фіксуються відомості про явку осіб, які беруть участь у справі, їх пояснення, а також клопотання і результати розгляду останніх. У протоколі зазначаються також документи і речові докази, досліджені під час розгляду справи, відомості про оголошення прийнятої постанови і роз'яснення порядку та строків її оскарження. Зазначений протокол підписується головуючим на засіданні органу і його секретарем.

Питання розгляду справ про адміністративні правопорушення тісно пов'язані з визначенням кола та правового статусу безпосередніх учасників провадження.

Центральною постаттю у провадженні є особа, яка притягається до адміністративної відповідальності. Навколо неї власне і концентрується процесуальна діяльність усіх інших суб'єктів провадження. У ст. 268 КпАП визначено, що ця особа має право знайомитися з матеріалами справи, давати пояснення, подавати докази, заявляти клопотання, користуватися при розгляді справи юридичною допомогою адвоката, виступати рідною мовою і користуватися послугами перекладача, якщо не володіє мовою, якою ведеться провадження, оскаржити постанову у справі.

Важливо пам'ятати, що рішенням Конституційного Суду України від 16 листопада 2000 р. у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Г. І. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 КПК України, статей 268, 271 КпАП України (справа про право вільного вибору захисника), положення ч. 1 ст. 268 КпАП, за яким обмежується право на вільний вибір особою, що притягається до адміністративної відповідальності, як захисника своїх прав, крім адвоката, іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, визнано неконституційним, що потягло втрату ним чинності з дня ухвалення зазначеного рішення. У такий спосіб Конституційний Суд України визнав право особи, що притягається до адміністративної відповідальності, користуватися юридичною допомогою не тільки адвоката, але й іншого фахівця у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи.

Слід звернути увагу також на той факт, що в наш час адвокат чи інший фахівець може брати участь лише у розгляді справи про адміністративний проступок, тобто бути присутнім на засіданні. Натомість з метою реального захисту прав громадян, слід було б забезпечити його участь з моменту складення протоколу або затримання особи, яка притягається до адміністративної відповідальності.

Урегульовано також важливе питання щодо участі особи, яка притягається до відповідальності, у розгляді справи. Справа про адміністративне правопорушення, зазвичай, розглядається в присутності цієї особи. Лише якщо є дані про своєчасне її сповіщення про місце та час розгляду і від неї не надійшло клопотання про його відкладення, справу може бути розглянуто за відсутності цієї особи. У низці випадків участь особи, яка притягається до відповідальності, в розгляді справи є обов'язковою (під час розгляду справ про дрібне розкрадання, дрібне хуліганство, злісну непокору тощо), і в разі її ухилення від явки на виклик органу внутрішніх справ або судді, цю особу може бути піддано приводу.

У ст. ст. 269–274 КпАП вичерпно визначено перелік процесуальних прав та обов'язків інших учасників провадження – потерпілого, законних представників особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, і потерпілого, адвоката, свідка, експерта і перекладача.

Зокрема, потерпілому, тобто особі, якій адміністративним правопорушенням заподіяно моральну, фізичну або майнову шкоду, надається право знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання, оскаржувати постанову у справі. Його може бути також опитано як свідка.

Законні представники (батьки, усиновителі, опікуни, піклувальники) представляють інтереси особи, що притягається до адміністративної відповідальності, чи потерпілого, які є неповнолітніми або через свої фізичні чи психічні вади не можуть самі здійснювати свої права. Вони мають право знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання, від імені особи, інтереси якої вони представляють, оскаржувати рішення у справі.

Адвокат чи інший фахівець у галузі права, який за законом має право на надання правової допомоги особисто чи за дорученням юридичної особи, може знайомитися з матеріалами справи, заявляти клопотання, за дорученням особи, яка його запросила, і від її імені приносити скарги на рішення у справі. Його повноваження на участь у розгляді справи посвідчуються відповідним документом, який підтверджує право на надання правової допомоги.

Як свідок у справі про адміністративне правопорушення, може бути викликана будь-яка особа, про яку є дані, що їй відомі які-небудь обставини, що підлягають установленню у цій справі. Свідок зобов'язаний з'явитися у зазначений час на виклик органу чи посадової особи, які розглядають справу, дати правдиві пояснення, повідомити все, відоме йому у справі, і відповісти на поставлені запитання.

Експерт призначається органом (посадовою особою), який розглядає справу, у разі, коли виникає потреба в спеціальних знаннях. Він зобов'язаний з'явитися на виклик і дати об'єктивний висновок у поставлених перед ним питаннях. Експерт має право знайомитися з матеріалами справи, що стосуються предмета експертизи, заявляти клопотання про надання йому додаткових матеріалів, необхідних для дачі висновку, з дозволу зазначеного органу (посадової особи), ставити особі, яка притягається до відповідальності, потерпілому, свідкам запитання, що стосуються предмета експертизи, бути присутнім при розгляді справи.

Перекладач, який також призначається в разі необхідності, органом (посадовою особою), що розглядає справу, зобов'язаний з'явитися на виклик останнього і зробити повно і точно доручений йому переклад.

Відповідно до ст. 284 КпАП постанова у справі може бути трьох видів: про накладення адміністративного стягнення, про застосування до неповнолітніх заходів впливу виховного характеру і про закриття справи. Остання виноситься в разі оголошення усного зауваження, передачі матеріалів на розгляд громадськості, прокурору, органу попереднього слідства чи дізнання, а також за наявності обставин, що унеможливлюють провадження в справі про адміністративне правопорушення.

Постанова у справі про адміністративне правопорушення повинна містити низку відомостей та реквізитів. Насамперед зазначаються найменування

органу (посадової особи), який виніс постанову, дата розгляду справи, відомості про особу, щодо якої вона розглядалася, викладаються обставини, встановлені під час розгляду справи, зазначаються нормативний акт (стаття КпАП), який передбачає відповідальність за таке адміністративне правопорушення, та прийняте у справі рішення.

Постанова, відповідно до ст. 285 КпАП, оголошується негайно після закінчення розгляду справи. Копія постанови протягом трьох днів вручається під розписку або висилається особі, щодо якої її винесено, а також потерпілому на його прохання.

9 Правоохоронна діяльність Конституційного Суду України

Згідно зі ст. 151 Конституції України та ст. 7 Закону «Про Конституційний Суд України» до повноважень Суду належить:

1) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим;

2) офіційне тлумачення Конституції України;

3) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п’яти народних депутатів України, або Кабінету Міністрів України висновків про відповідність Конституції України чинних міжнародних договорів України або тих міжнародних договорів, що вносяться до Верховної Ради України для надання згоди на їх обов’язковість;

4) надання за зверненням Президента України або щонайменше сорока п’яти народних депутатів України висновків про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

5) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту в межах, визначених статтями 111 і 151 Конституції України;

6) надання за зверненням Верховної Ради України висновку щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

7) надання за зверненням Верховної Ради України висновку про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

8) вирішення питань про відповідність Конституції України та законам України нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим за зверненням Президента України згідно з частиною другою статті 137 Конституції України;

9) вирішення питань про відповідність Конституції України (конституційність) законів України (їх окремих положень) за конституційною скаргою

особи, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України суперечить Конституції України.

Межі повноважень Суду визначено у ст. 8 Закону. Так, Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) чинних актів (їх окремих положень).

З метою захисту та відновлення прав особи, Суд розглядає питання щодо відповідності Конституції України (конституційності) акта (його окремих положень), який утратив чинність, але продовжує застосовуватися до правовідносин, що виникли під час його чинності.

Суд не розглядає питання щодо відповідності законам України актів Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, актів інших органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування, крім випадків, передбачених пунктом 28 частини першої статті 85 (дострокове припинення повноважень Верховної Ради Автономної Республіки Крим, за наявності висновку Конституційного Суду України про порушення нею Конституції України або законів України; призначення позачергових виборів до Верховної Ради Автономної Республіки Крим) та частиною другою статті 137 Конституції України (з мотивів невідповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України, Президент України може зупинити дію цих нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, з одночасним зверненням до Конституційного Суду України щодо їх конституційності).

Відповідно до ст. 148 Конституції України та ст. 9 Закону Конституційний Суд України складається з вісімнадцяти суддів.

Право на призначення суддів Конституційного Суду України надано Президенту України, Верховній Раді України і з'їзду суддів України в рівній кількості – по шість суддів відповідно.

Суд є повноважним здійснювати конституційне провадження, якщо у його складі є щонайменше 12 суддів Конституційного Суду, які набули повноважень згідно зі статтею 17 Закону.

У складі Суду діють: Велика палата, два сенати та шість колегій.

Велика палата, сенати, колегії у межах визначених Законом повноважень, щодо конституційного провадження діють як Конституційний Суд.

Представницькі, організаційні, розпорядчі функції здійснюють Голова Суду, заступник Голови Суду, секретарі колегій.

Велика палата, Сенат, Колегія мають статус органів Суду.

Голова Суду очолює Суд та організовує його діяльність.

У ст. 50 Закону України «Про Конституційний Суд України» визначені форми звернення до Конституційного Суду України. Такими формами звернення до Суду є: конституційне подання, конституційне звернення, конституційна скарга.

Розглянемо вищезгадані форми звернення до Суду.

Конституційне подання (ст. 51 Закону). Конституційним поданням є подане до Суду письмове клопотання щодо:

1) визнання акта (його окремих положень) неконституційним;

2) офіційного тлумачення Конституції України.

2. У конституційному поданні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне подання;

2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне подання;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне подання, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному поданні щодо конституційності акта (його окремих положень) зазначаються акт (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити акт (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності акта (його окремих положень).

У конституційному поданні щодо офіційного тлумачення Конституції України зазначаються конкретні положення Конституції України, які потребують офіційного тлумачення, та обґрунтування підстав, які спричинили потребу в тлумаченні.

Відповідно до Конституції України суб'єктами права на конституційне подання є: Президент України, щонайменше сорок п'ять народних депутатів України, Верховний Суд, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, Верховна Рада Автономної Республіки Крим.

Заява народного депутата України про відкликання свого підпису під конституційним поданням не має юридичних наслідків.

Конституційне звернення (ст. 53 Закону). Конституційним зверненням є подане до Суду письмове клопотання про надання висновку щодо:

1) відповідності Конституції України чинного міжнародного договору України або міжнародного договору, що вноситься до Верховної Ради України для надання згоди на його обов'язковість;

2) відповідності Конституції України (конституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою;

3) додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

4) відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України вимогам статей 157 і 158 Конституції України;

5) порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України;

6) відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України.

У конституційному зверненні зазначаються:

1) суб'єкт права на конституційне звернення;

2) відомості про представника суб'єкта права на конституційне звернення;

3) документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційне звернення, із зазначенням повного найменування, номера, дати ухвалення, джерела офіційного видання акта;

4) перелік документів і матеріалів, що додаються.

У конституційному зверненні про відповідність Конституції України міжнародного договору зазначаються конкретні положення договору, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити договір, а також обґрунтування тверджень щодо неконституційності міжнародного договору (його окремих положень).

У конституційному зверненні про відповідність Конституції України (конституційність) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою, зазначаються ті питання, конституційність яких оспорюється, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити ці питання, а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України (неконституційності) питань, які пропонуються для винесення на всеукраїнський референдум за народною ініціативою.

До конституційного звернення щодо додержання конституційної процедури розслідування і розгляду справи про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту додаються:

1) матеріали щодо ініціювання питання про усунення Президента України з поста в порядку імпічменту;

2) документи про створення та роботу спеціальної тимчасової слідчої комісії Верховної Ради України для проведення розслідування, висновки і пропозиції цієї комісії;

3) матеріали про розгляд Верховною Радою України висновків і пропозицій відповідної тимчасової слідчої комісії;

4) рішення Верховної Ради України про звинувачення Президента України у вчиненні державної зради або іншого злочину;

5) рішення Верховної Ради України про звернення до Конституційного Суду.

У конституційному зверненні про порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України зазначається обґрунтування тверджень щодо порушення Верховною Радою Автономної Республіки Крим Конституції України або законів України.

У конституційному зверненні щодо відповідності нормативно-правових актів Верховної Ради Автономної Республіки Крим Конституції України та законам України, зазначаються акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його конкретні положення), що належить перевірити на відповідність Конституції України та законам України, та конкретні положення Конституції України та законів України, на відповідність яким належить перевірити акт Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремі положення), а також обґрунтування тверджень щодо невідповідності Конституції України та законам України акта Верховної Ради Автономної Республіки Крим (його окремих положень).

Суб'єктами права на конституційне звернення є:

1) Президент України – за пунктами 1, 2, 6 частини першої статті 53 Закону, що випливає із статей 137, 151 Конституції України;

2) Верховна Рада України – за пунктами 3, 4, 5 частини першої статті 53 Закону, що випливає з пункту 28 частини першої статті 85, статей 151, 159 Конституції України;

3) Кабінет Міністрів України – за пунктом 1 частини першої статті 53 цього Закону, що випливає із статті 151 Конституції України;

4) щонайменше сорок п'ять народних депутатів України – за пунктами 1, 2 частини першої статті 53 цього Закону, що випливає із статті 151 Конституції України.

Заява народного депутата України про відкликання свого підпису під конституційним зверненням не має юридичних наслідків.

Конституційна скарга (ст. 55 Закону). Конституційною скаргою є подане до Суду письмове клопотання щодо перевірки на відповідність Конституції України (конституційність) закону України (його окремих положень), що застосований в остаточному судовому рішенні у справі суб'єкта права на конституційну скаргу.

У конституційній скарзі зазначаються:

1) прізвище, ім'я, по батькові (за наявності) громадянина України, іноземця чи особи без громадянства, адреса зареєстрованого місця проживання особи (для іноземця чи особи без громадянства – місця перебування) або повна назва та місцезнаходження юридичної особи, а також номер засобу зв'язку, адреса електронної пошти, якщо такі є;

2) відомості про уповноважену особу, що діє від імені суб'єкта права на конституційну скаргу;

3) короткий виклад остаточного судового рішення, в якому було застосовано відповідні положення закону України;

4) опис перебігу розгляду відповідної справи в судах;

5) конкретні положення закону України, які належить перевірити на відповідність Конституції України, та конкретні положення Конституції України, на відповідність яким належить перевірити закон України;

6) обґрунтування тверджень щодо неконституційності закону України (його окремих положень) із зазначенням того, яке з гарантованих Конституцією України прав людини, на думку суб'єкта права на конституційну скаргу, зазнало порушення внаслідок застосування закону;

7) відомості про документи і матеріали, на які посилається суб'єкт права на конституційну скаргу, із наданням копій цих документів і матеріалів;

8) перелік документів і матеріалів, що додаються.

Копія остаточного судового рішення у справі суб'єкта права на конституційну скаргу має бути засвідчена в установленому порядку судом, що його ухвалив.

Суб'єктом права на конституційну скаргу є особа, яка вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон України (його окремі положення) суперечить Конституції України.

До суб'єктів права на конституційну скаргу не належать юридичні особи публічного права.

Конституційну скаргу фізична особа підписує особисто.

Якщо суб'єктом права на конституційну скаргу є дієздатна фізична особа, яка за станом здоров'я або фізичною вадою не в змозі особисто підписати конституційну скаргу, її підписує уповноважена в установленому законом порядку особа, що діє від її імені.

Конституційну скаргу юридичної особи підписує уповноважена на це особа, повноваження якої має бути підтверджено установчими документами цієї юридичної особи та актом про призначення (обрання) на посаду уповноваженої особи.

Наразі Вищий антикорупційний суд уже розпочав свою роботу з 5 вересня 2019 року,

Вищий антикорупційний суд – вищий спеціалізований суд у системі судоустрою України. Його завданням є здійснення правосуддя відповідно до визначених законом засад і процедур судочинства, з метою захисту особи, суспільства й держави від корупційних і пов'язаних із ними злочинів та судового контролю за досудовим розслідуванням цих злочинів, дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у кримінальному провадженні, а також вирішення питання про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави у випадках, передбачених законом, у порядку цивільного судочинства.

Місія ВАКС полягає у здійсненні справедливого правосуддя в кримінальних провадженнях щодо корупційних злочинів.

Вищий антикорупційний суд:

здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях, здій-

снює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави в порядку цивільного судочинства;

аналізує судову статистику, вивчає й узагальнює судову практику в кримінальних та інших провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проєктів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті (дані з офіційного сайту ВАКС).

Відповідно до ст. 2 «Правова основа діяльності Вищого антикорупційного суду» Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»: правову основу діяльності Вищого антикорупційного суду становлять Конституція України, Закон України «Про судоустрій і статус суддів», цей та інші закони України, чинні міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Повноваження Вищого антикорупційного суду:

здійснює правосуддя як суд першої та апеляційної інстанцій у кримінальних провадженнях щодо злочинів, віднесених до його юрисдикції (підсудності) процесуальним законом, а також шляхом здійснення у випадках та порядку, визначених процесуальним законом, судового контролю за дотриманням прав, свобод та інтересів осіб у таких кримінальних провадженнях;

аналізує судову статистику, вивчає та узагальнює судову практику у кримінальних провадженнях, віднесених до його підсудності, інформує про результати узагальнення судової практики Верховний Суд та надає йому пропозиції до висновків щодо проектів законодавчих актів, які стосуються організації та діяльності Вищого антикорупційного суду, спеціальних вимог до суддів цього суду та гарантій їх діяльності, а також оприлюднює їх на своєму офіційному веб-сайті;

територіальна юрисдикція (підсудність) Вищого антикорупційного суду поширюється на всю територію України (ст. 4 Закону України «Про Вищий антикорупційний суд»).

Загальні положення стосовно структури та повноважень Вищих спеціалізованих судів містяться в Законі України «Про судоустрій та статус суддів». Згідно зі ст. 31 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів» у складі вищого спеціалізованого суду можуть утворюватися судові палати для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, а також утворюється апеляційна палата для розгляду справ в апеляційній інстанції. Апеляційна палата вищого спеціалізованого суду діє у його складі на засадах інституційної, організаційної, кадрової та фінансової автономії. Кількість суддів в апеляційній палаті вищого спеціалізованого суду визначає у межах загальної кількості суддів вищого спеціалізованого суду Вища рада правосуддя, з урахуванням консультативного висновку Державної судової адміністрації України. Судову палату для роз-

гляду окремих категорій справ у першій інстанції очолює секретар судової палати, який обирається з переліку суддів відповідної палати строком на три роки, а апеляційну палату очолює голова палати, який обирається з переліку суддів цієї палати строком на три роки.

Рішення про утворення і склад судових палат для розгляду окремих категорій справ у першій інстанції, про обрання секретарів цих судових палат приймаються зборами суддів відповідного вищого спеціалізованого суду за пропозицією голови суду. Рішення про обрання голови апеляційної палати приймається зборами суддів цієї палати, шляхом таємного голосування більшістю голосів суддів апеляційної палати.

Суддею Вищого суду з питань інтелектуальної власності може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому суді з питань інтелектуальної власності, а також відповідає одній із таких вимог:

1) має стаж роботи на посаді судді не менше трьох років;

2) має досвід професійної діяльності представника у справах інтелектуальної власності (патентного повіреного) щонайменше п’ять років;

3) має досвід професійної діяльності адвоката щодо здійснення представництва в суді у справах щодо захисту прав інтелектуальної власності щонайменше п’ять років;

4) має сукупний стаж (досвід) роботи (професійної діяльності) відповідно до вимог, визначених пунктами 1–3 цієї частини, щонайменше п’ять років.

Суддею Вищого антикорупційного суду може бути особа, яка відповідає вимогам до кандидатів на посаду судді, за результатами кваліфікаційного оцінювання підтвердила здатність здійснювати правосуддя у Вищому антикорупційному суді, а також відповідає іншим вимогам, установленим законом.

Суддя вищого спеціалізованого суду здійснює правосуддя в порядку, встановленому процесуальним законом, а також інші повноваження, визначені законом.

Голова вищого спеціалізованого суду відповідно до ст. 34 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»:

1) представляє суд як орган державної влади у відносинах з іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, фізичними та юридичними особами, а також із судовими органами інших держав та міжнародними організаціями;

2) визначає адміністративні повноваження заступників голови вищого спеціалізованого суду;

3) контролює ефективність діяльності апарату суду, погоджує призначення на посади керівника апарату суду, заступника керівника апарату суду, вносить подання про застосування до керівника апарату суду, його заступни-

ка заохочення або накладення дисциплінарного стягнення відповідно до законодавства;

4) видає на підставі акта про призначення судді на посаду, переведення судді, звільнення судді з посади, а також у зв'язку з припиненням повноважень судді відповідний наказ;

5) повідомляє Вищу кваліфікаційну комісію суддів України та Державну судову адміністрацію України, а також через веб-портал судової влади про вакантні посади суддів у суді у триденний строк з дня їх утворення;

6) забезпечує виконання рішень зборів суддів вищого спеціалізованого суду;

7) організовує ведення та аналіз судової статистики, організовує вивчення та узагальнення судової практики, інформаційно-аналітичне забезпечення суддів з метою підвищення якості судочинства;

8) сприяє виконанню вимог щодо підтримання кваліфікації суддів вищого спеціалізованого суду та підвищення їхнього професійного рівня;

9) здійснює інші повноваження, визначені законом.

Голова вищого спеціалізованого суду з питань, що належать до його адміністративних повноважень, видає накази і розпорядження.

У разі відсутності голови вищого спеціалізованого суду, його адміністративні повноваження здійснює один із заступників голови суду за визначенням голови суду, за відсутності такого визначення – заступник голови суду, який має більший стаж роботи на посаді судді, а в разі відсутності заступника голови суду – суддя цього суду, який має більший стаж роботи на посаді судді.

Заступник голови вищого спеціалізованого суду здійснює адміністративні повноваження, визначені головою суду (ст. 35 ЗУ «Про судоустрій та статус суддів»).

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України. Прийнята на 5-й сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів»
3. Судоустрій України: Підручник / С. Ківалов, Ю. Полянський та ін. За заг. ред. С.В. Ківалова. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 384 с.
4. Алакпаров К. Д. История развития судоустройства и судопроизводства в 20-х — 30-х годах XX века / К. Д. Алакпаров // Юридические науки. — 2009. - № 5. - С. 7-9.
5. Александрова Р. Единство судебной системи — важнейший принцип судоустройства в Российской Федерации / Р. Александрова // Арбитражный и гражданский процесс. — 2006. — № 11. — С. 10—14.

6. Алиэскеров М. А. Суд второй инстанции в гражданском процессе: вопросы судоустройства и подсудности / М. А. Алиэскеров // Российский судья. - 2008. - № 10. - С. 26-29.

7. Антоненко Л. Чи зможе закон «Про судоустрій і статус суддів» зробити українські суди більш ефективними? / Л. Антоненко // Юридичний журнал. - 2010. - № 9. - С. 98-101.

8. Аулов В. К. Правовые проблемы дисциплинарной ответственности судей в Российской Федерации / В. К. Аулов, Ю. П. Туганов // Российский судья. - 2010. - № 2. - С. 10-11.

9. Ахмедова 3. А. Проекты по реорганизации судоустройства и судопроизводства в России / 3. А. Ахмедова, И. Т. Посошкова // Право и государство: теория и практика. — 2008. — № 4. — С. 119—122.

10. Басай В. Д. Судові, правоохоронні та правозахиспі органи України : у 3 кн.: підручник для вузів: [Рекомендовано МОП] / В. Д. Басай. — Коломия : Вік, 2006. — 4-те вид., доп. і змін. — 992 с.

11. Бойко В. Судова реформа очима професіонала (розмову вела Катерина Фо-міна) / В. Бойко // Правовий тиждень. — 2010. — 7 вересня (№ 36). — С. 3.

12. Борденюк В. Судова влада як складова механізму держави та державного управління / В. Борденюк // Вісник господарського судочинства. — 2005.-№ 2.-С. 151-163.

13. Борисова Е. А. О реформе российской системы судов общей юрисдикции / Е. А. Борисова // Законодательство. — 2009. — № 11. — С. 23—31

14. Борова Ю. Особливості конституційно-правового статусу суддів проблв ми теорії та практики / Ю. Борова// Підприємництво, господарство і право. - 2006. - № 8. - С. 25-31.

15. Бринцев В. Д. Конституційні засади подальшого реформування сік темп судоустрою України (в аспекті концепцій судово-нраноиих реформ 1992—2008 років) / В. Д. Бринцев // Конституційні аспекти судової реформи; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. Х., 2008. - С. 30-37.

16. Бурак О. В. Становлення і розвиток судових установ в Україні (історичний аспект) / О. В. Бурак // Вісник господарського судочинства. — 2010. - № 1. - С. 154-159.

17. Бурак О. Загальні питання розмежування цивільної, господарської та адміністративної юстиції / О. Бурак // Вісник Вищого адміністративного суду України. - 2010. - № 1. - С. 76-81.

18. Буратинський А. А. Правове регулювання принципів здійснення правосуддя в адміністративному та господарському судочинстві / А. А. Буратинський // Судова апеляція. — 2010. — № 2. — С. 33—39.

19. Валанчус В. Деякі зауваження щодо дисциплінарлої відповідальності суддів / В. Валанчус // Вісник Академії прокуратури України. — 2007. — №4.-С. 102-107.

20. Василевич М. В. Напрями реформування судової системи України / М. В. Ва-силевич // Науковий вісник Київського національного університету внутрішніх справ. — 2008. — № 3. — С. 63—69.

21. Венгриняк Х. Комплементарій європейським стандартам / Х. Венгриняк // Юридична газета. — 2010. — 12 жовтня (№ 41). — С. 19.

22. Венеціанські іспити для України // Правовий тиждень. — 2010. — 12 жовтня (№41). - С. 3.

23. Винокурова І. Проблеми кадрового забезпечення адміністративних судів / І. Винокурова // Вісник Національної академії прокуратури України. - 2009. - № 4. - С. 78-83.

24. Глущенко С. Вищі спеціалізоішні суди: сучасний етап забезпечення касаційного оскарження / С. Глушенко // Юридична Україна. — 2010. — №7. -С. 109-113.

25. Глущенко С. Касаційне оскарження: від дублювання до єдності / С. Глущенко // Вісник прокуратури. — 2010. — № 2. — С. 97—104.

26. Гончаренко О. Виникнення органів державного управління у процесі формування судового корпусу / О. Гончаренко // Університет. — 2007. — №5.-С. 7-21.

27. Городовенко В. Порядок призначення та обрання суддів на посаду як гарантія незалежності суддів / В. Городовенко // Підприємництво, господарство і право. — 2008. — № 7. — С. 145—148.

28. Грошевой Ю. М. Інституційна побудова судової системи України / Ю. М. Гро-шевой // Конституційні аспекти судової реформи; Нац. юрид. акад. України імені Ярослава Мудрого. — Х., — 2008. — С. 14—23.

29. Грошевой Ю. М. Подальше вдосконалення системи органів кримінальної юстиції України / Ю. М. Грошевой // Вісник Національної академії прокуратури України. — 2008. — № 2. — С. 32—38.

30. Гусак М. Судоустрійний закон потребує змін / М. Гусак // Судовий випуск. - 2010. - № 9 (ЗО верценя) - С. 1, 8-9.

31. Делія Ю. В. Конституційне забезпечення здійснення правосуддя в Україні / Ю. В. Делія // Проблемы реформирования судебной власти в Украине ; Экон.-прав. фак. ОНЮА (г. Симферополь). — Симф., 2007. — С. 49-52.

32. Денищук Ж. Судова влада: її місце і роль у суспільстві / Ж. Денищук // Підприємництво, господарство і право. — 2006. — № 8. — С. 29—30.

33. Долежан В. В. Деякі конституційні аспекти реформування судоустрою та судочинства України / В. В. Долежан // Конституційні аспекти судової реформи. — 2008. — С. 25—30.

34. Долежан В. В. Прокурор і суддя: проблеми взаємовідносин у судовому процесі / В. В. Долежан // Вісник прокуратури. — 2008. — № 2. — Ст. 38-43.

35. Долежан В. В. Удосконалення Конституції України як передумова судової реформи / В. В. Долежан // Право України. — 2007. — № 11. — С. 30-34.

36. Дрок Г. Сучасний етап судової реформи в Україні / Г. Дрок // Юридичний вісник. - 2010. - № 3. - С. 11-15.

С. 32-34.

37. Жуковский А. Г. Судоустройство Украины : учебник / А. Г. Жуковский ; под ред. Л. Г. Личмана. — Х.: Одиссей, 2009. — 440 с.

38. Жуковский А. Г. Судоустройство Украины: История, теория и практика: учеб. пособ. / А. Г. Жуковский ; под ред. Л. Г. Личмана. — Х.: Одиссей, 2010. — 2-е изд., перераб. и доп. — 440 с.

39. Захаров В. В. Правовое регулирование формирования отечественного судейского корпуса в первой половине XIX столетия (на примере органов гражданской юрисдикции) / В. В. Захаров // Право и политика. — 2008. - № 9. - С. 2248-2257.

40. Захарова О. Дисциплінарна відповідальність суддів / О. Захарова // Юридичний вісник України. — 2009. — 28 березня—3 квітня (№ 13). — С. 4.

41. Илюхин А. В. Судоустройство с участием присяжных заседателей по «Основным положениям преобразования судебной части в России» 1862 г. и по «Концепции судебной реформы в РСФСР» 1991 г. как программа судебных преобразований России: сравнительно-правовой анализ / А. В. Илюхин // История государства и права. — 2010. — № 16. — С. 14-17.

42. Илюхина В. А. Место и роль, института мировых судей в демократизации юстиции Российской империи (по воспоминаниям Л. Ф. Кони) В. А. Илюхина // История государства и права. — 2010. — № 16. — 26-29.

43. Кивалов С. У нас общая цель — построить правовое европейское государство / С. Кивалов ; интервью взял Владимир Колычев // 2000. — 2010. - 20-26 августа (№ 33).

44. Кивалов С. В. Судебная реформа в Украине: разочарования и надежды / С. В. Кивалов. - О.: Юрид. літ. - 2010. - 312 с.

45. Кивалов С. Свобода от «четвертой инстанции» / С. В. Кивалов // Юридическая практика. — 2010. — 23 марта (№ 12). — С. 7.

46. Ківалов С. Президент захистив громадян від перевертнів у суддівських мантіях / С. Ківалов // Юридичний вісник України. — 2010. — 22— 28 травня (№ 21). - С. 2-3.

47. Клеандров М. И. О законодательном обеспечении механизма формирования судейского корпуса Российской Федерации / М. И. Клеандров // Государство и право. — 2009. — № 5. — С. 40.

48. Колесниченко В. М. Роль судової влади у захисті виборчих прав : автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук / В. М. Колесниченко. - О, 2009. - 20 с.

49. Коліушко І. Б. Право на справедливий суд у контексті судової і правової реформ /1. Б. Коліушко, Р. О. Куйбіда // Бюлетень Міністерства юстиції України. - 2008. - № 11/12. - С. 248-254.

50. Кондратьева О. І. Переформатування гіосподарських судів / О. І. Кондратьева // Юридичний вісник України. — 2010. — 28 серпня—3 вересня (№35). -С. 11.

51. Коротун О. М. Суддівське самоврядування: порівняльний аналіз законодавства України і окремих країн ближнього та далекого зарубіжжя / О. М. Коротун // Адвокат. - 2007. - № 5. - С. 17-20.

52. Коротун О. М. Суддівське самоврядування та голова суду: співвідношення функцій та завдань / О. М. Коротун // Вісник Академії аднокатурн України. - 2008. - № 1. - С. 135-138.

53. Кузнецова Н. До питания про підвищення професійної підготовки суддівських кадрів /Н. Кузнецова // Право України. — 2010. — № 5. — С. 24—31.

54. Кузьменко О. Про необхідність реформування судової системи України / О. Кузьменко // Підприємництво, господарство і прав. — 2009. — № 3. — С. 145-147.

55. Мельник К. Спеціальна трудова правосуб'єктпість професійних суддів / К. Мельник // Підприємництво, господарство і право. — 2010. — № 2. — С. 158-161.

56. Молдован В. В. Судоустрій України : навч. посіб. для вузів [Рекомендовано МОН України] / В. В. Молдован. - К.: Алеут, 2010. - 360 с.

57. Молдован В. В. Судоустрій: Україна, Велика Британія, Російська Федерація, США, ФРН, Франція. Судові органи ООН : навч. посіб. /В. В. Молдован. - К.: Кондор, 2004. - 256 с.

58. Москвич Л. М. Проблеми підбору суддівських кадрів в Україні / Л. М. Москвич // Актуальні проблеми держави і права. — 2001. — Вип. 10.— С. 275-283.

59. Овчаренко О. М. Доступність правосуддя та гаранти його реалізації: монографія / О. М. Овчаренко. — Х.: Право, 2008. — 156 с.

60. Онопенко В. Вдосконалення правосуддя можна забезпечити лише за рахунок внесення системних змін / В. Онопенко // Вісник Верховного Суду України. - 2010. - № 10. - С. 2-7.

61. Онопенко В. Яким бути українському судочинству? / В. Онопенко / Юридичний вісник України. — 2010. —11 червня (№ 6) — С. 4—5.

62. Опришко В. Основні засади судової реформи / В. Опришко // Право України. - 2010. - № 5. - С. 14-19.

63. Осетинський А. Г. Організація та функціональні засади діяльності суду касаційної інстанції господарської юрисдикції: монографія / А. Г. Осетинський. — К.: Юрінком Інтер, 2006.

64. Полянський Ю. Є. Рішення Конституційного Суду України про Конституційний суд та його наслідки / Ю. Є. Полянський, В. В. Долежан //.

65. Самсін І. ВККС України: перезавантаження. Боротьба зі старими проблемами у новому форматі /1. Самсін // Судовий випуск. — 2010. — 26 серпня (№ 8). - С. 1, 4.

66. Свида О. Г. Адміністративні суди в Україні: становлення та перспективи розвитку: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. юрид. наук: 12.00.10 / О. Г. Свида ; ОНЮА. - О., 2008. - 17 с.

67. Святоцький О. Судова влада в Україні: актуальні питання реформування / О. Святоцький // Право України. - 2010. - № 5. - С. 30-39.

68. Селіванов А. Все починається з закону: новелізація судоустрою України / А. Селіванов // Голос У країни. 2010. — 12 серпня (№ 119). — С. 3.

69. Сердюк В. Місцеві суди в контексті спеціалізації судочинства / В. Сердюк // Юридичний вісник України. — 2008. — 1–7 березня (№ 9). — С. 1, 7.

70. Скомороха Л. Окремі аспекти кадрового резерву на посади суддів у сучасних умовах / Л. Скомороха // Право України. — 2008. — № 4. — С. 59-63.

71. Скомороха Л. Через терни до посади судді, або правове сито / Л. Скомороха // Право України. - 2008. - № 2. - С. 74-79.

72. Терехин В. А. Административная юстиция зарубежных стран как объект сравнительно-правового исследования / В. А. Терехин, Д. Артемова // Правовая политика и правовая жизнь. — 2010. — № 2. — С. 183—188.

73. Фесенко І. М. Загальні тенденції реформування судоустрою та статусу суддів відповідно до європейських стандартів / І. М. Фесенко // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2006. — № 12. — С. 152 —154..

74. Фоміна К. Доступ до судових рішень / К. Фоміна // Юридичний вісник України. - 2006. - 18-24 лютого (№ 7). - С. 5.

75. Хамник М. Принцип спеціалізації у розбудові судової системи України та господарські суди / М. Хамник // Судоустрій і судочинство в Україні. - 2007. - № 2. - С. 17-23.

76. Цуркан М. І. Присяга судді: теоретико-правовий аналіз / М. Цуркап // Південноукраїнський правничий часопис. — 2008. — № 4. — С. 74—76.

77. Чебан В. І. Незалежність суддів як складова частина їх копституційпо-пра-вового статусу /В. І. Чсбан // Актуальні проблеми політики. 2006. Вип. 29. - С. 333 -336.

78. Черниченко С. А. Возникновение и развитие советской судебной системы в Украине (1918—1925 гг.) / С. А. Черниченко // Проблеми законності. - Вин. 52. - 2002. - С. 27-36.

79. Шестопалов К. Проект Кодекса судебной власти / К. Шестопалов // Юридическая практика. — 2004. — 29 июня (№ 36). — С. 4.

80. Шицький І. Б. Про окремі проблеми судової реформи / І. Б. Шицький // Вісник Верховного Суду України. — 2005. — № 7. — С. 33—38.

81. Ягунов Д. В. Практика Європейського суду з прав людини / В. Д. Ягу-нов - О., 2010.

82. Ярмакі В. Щодо особливостей правового статусу судових органів України / В. Ярмакі // Вісник прокуратури. — 2010. — № 4. — Є. 112.

Лекція № 12 Прокуратура та її правоохоронна діяльність

Питання

1. *Система прокуратури України.*
2. Правоохоронна діяльність прокуратури України у сфері представництва інтересів громадян та юридичних осіб.
3. Правоохоронна діяльність органів прокуратури та підтримання державного обвинувачення в суді.
4. Нагляд прокуратури за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство.
5. Нагляд прокуратури за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, з метою охорони прав громадян.

1. Система прокуратури України

Прокуратура України – самостійний централізований орган державної влади, що діє в системі правоохоронних органів держави та забезпечує захист від неправомірних посягань на суспільний і державний лад, права й свободи людини, а також основи демократичного устрою засобами та методами, які передбачено законом. Прокуратура не підпорядковується виконавчій або судовій владі, так як її діяльність є елементом системи стримувань і противаг між гілками влади, які формуються та утверджуються в державі після прийняття нової Конституції. «Фундаментальні гілки влади – законодавча, виконавча та судова, які уособлюють єдину державну владу та її поділ, зовсім не виключають можливості існування інших функціонально самостійних правових інститутів. Їх наявність визначається реальними потребами побудови правової держави і державно-правового життя суспільства у конкретний період, необхідністю демократичних форм контролю гілок влади у випадках, коли їх діяльність не відповідає принципам і положенням Конституції». Проголосивши незалежність, Україна першою серед колишніх республік СРСР 5 листопада 1991 року прийняла Закон України «Про прокуратуру», який було введено в дію 1 грудня 1991 року. Саме цей день відзначають як День працівників прокуратури.

14 жовтня 2014 році був прийнятий новий Закон України «Про прокуратуру» № 1697-VII, який також чинний і нині. Згідно з цим законом прокуратура України становить єдину систему, яка в порядку здійснює встановлені Конституцією України функції з метою захисту прав і свобод людини, загальних інтересів суспільства та держави. Тобто основним завданням прокуратури є правоохоронна діяльність.

З метою виконання своїх завдань з охорони прав і свобод громадян, на прокуратуру покладаються такі функції:

1) підтримання державного обвинувачення в суді;

2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених Законом;

3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян.

При цьому згідно зі змінами до Конституції України, відповідно до Закону України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401-VIII, в Україні діє прокуратура, яка здійснює:

1) підтримання публічного обвинувачення в суді;

2) організацію і процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, вирішення відповідно до закону інших питань під час кримінального провадження, нагляд за негласними та іншими слідчими і розшуковими діями органів правопорядку;

3) представництво інтересів держави в суді у виняткових випадках і в порядку, що визначені законом.

Згідно з пунктом 9 Перехідних положень Конституції України прокуратура продовжує виконувати відповідно до чинних законів функцію досудового розслідування до початку функціонування органів, яким законом будуть передані відповідні функції, а також функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, – до набрання чинності законом про створення подвійної системи регулярних пенітенціарних інспекцій.

Тобто реформа прокуратури продовжується здійснюватися надалі і зміни до Конституції України закріпили цей новий статус прокуратури України.

Насамперед, коли приймався новий закон про прокуратуру 2014 року, структура прокуратури зосереджувала у собі:

1. Генеральну прокуратуру;
2. Регіональні прокуратури;
3. Місцеві прокуратури;
4. Військові прокуратури;
5. Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

Але вже згідно зі змінами до закону про прокуратуру відповідно до Закону України 19 вересня 2019 року № 113-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо першочергових заходів із реформи органів прокуратури», систему прокуратур становить:

1) Офіс Генерального прокурора;

2) обласні прокуратури;

3) окружні прокуратури;

4) Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

У разі потреби, рішенням Генерального прокурора можуть утворюватися спеціалізовані прокуратури на правах структурного підрозділу Офісу Генерального прокурора, на правах обласних прокуратур, на правах підрозділу обласної прокуратури, на правах окружних прокуратур, на правах підрозділу окружної прокуратури.

Відповідно до Закону України в системі прокуратури забезпечується єдність, яка обумовлена:

1) єдиними засадами організації та діяльності прокуратури;

2) єдиним статусом прокурорів;

3) єдиним порядком організаційного забезпечення діяльності прокурорів;

4) фінансуванням прокуратури винятково з Державного бюджету України;

5) вирішенням питань внутрішньої діяльності прокуратури органами прокурорського самоврядування.

Законом України передбачено, що Генеральна прокуратура України організовує та координує діяльність усіх органів прокуратури, з метою забезпечення ефективного виконання функцій прокуратури.

Офіс Генерального прокурора очолює Генеральний прокурор України, який має першого заступника та чотирьох заступників, а також заступника Генерального прокурора України – Головного військового прокурора.

У Офісі Генерального прокурора утворюється (на правах самостійного структурного підрозділу) Головна військова прокуратура, яку очолює заступник Генерального прокурора України – Головний військовий прокурор. На нього наказом Генерального прокурора України може також покладатися виконання інших службових обов'язків.

Відповідно до Закону України в Офісі Генерального прокурора утворюється (на правах самостійного структурного підрозділу) Спеціалізована антикорупційна прокуратура, на яку покладаються такі функції:

1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;

2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;

3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених цим Законом і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями.

У межах реалізації своїх функцій Спеціалізована антикорупційна прокуратура здійснює міжнародне співробітництво.

Призначення прокурорів Спеціалізованої антикорупційної прокуратури здійснюється керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури за результатами відкритого конкурсу, який проводить конкурсна комісія у складі керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та визначених ним і Генеральним прокурором України осіб.

Склад комісії та порядок проведення нею відкритого конкурсу визначаються керівником Спеціалізованої антикорупційної прокуратури.

Генеральний прокурор України має право на видання наказів з питань, що належать до його адміністративних повноважень, у межах своїх повноважень. Накази Генерального прокурора України можуть бути нормативного та розпорядчого характеру.

Накази Генерального прокурора України нормативно-правового змісту підлягають державній реєстрації Міністерством юстиції України та вносяться до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Накази Генерального прокурора України, що є нормативно-правовими актами і пройшли державну реєстрацію, набирають чинності з дня офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня офіційного опублікування.

Керівник регіональної прокуратури має такі повноваження:

– представляти регіональну прокуратуру у відносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями;

– призначати на посади та звільняти з посад прокурорів регіональних та місцевих прокуратур;

– затверджувати акти з питань, що стосуються організації діяльності регіональної прокуратури;

– повідомляти Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів про наявність вакантної або тимчасово вакантної посади у регіональній прокуратурі;

– забезпечувати виконання вимог щодо підвищення кваліфікації прокурорів регіональної прокуратури;

– призначати на адміністративні посади та звільняти з адміністративних посад прокурорів;

– на підставі рішення Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, приймає рішення про застосування до прокурора регіональної та місцевої прокуратури дисциплінарного стягнення або щодо неможливості подальшого перебування його на посаді прокурора;

– контролювати ведення та аналіз статистичних даних, організовувати вивчення та узагальнення практики застосування законодавства та інформаційно-аналітичне забезпечення прокурорів, з метою підвищення якості здійснення ними своїх функцій;

– видавати накази з питань, що належать до його адміністративних повноважень.

Повноваження керівника місцевої прокуратури реалізуються у таких напрямах:

– представлення місцевої прокуратури у відносинах з органами державної влади, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, особами, підприємствами, установами та організаціями;

– повідомлення Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію прокурорів про наявності вакантної або тимчасово вакантної посади у місцевій прокуратурі;

– призначення на адміністративні посади та звільнення з адміністративних посад прокурорів місцевої прокуратури;

– видання наказів з питань, що належать до його адміністративних повноважень.

Прокурор відповідно до Закону України має право брати участь у прокурорському самоврядуванні для вирішення питань внутрішньої діяльності прокуратури у порядку, встановленому законом, бути членом професійних спілок, утворювати громадські організації та брати в них участь, з метою захисту своїх прав та інтересів, підвищення свого професійного рівня.

Обов'язками прокурора є:

– удосконалення свого професійного рівня, та з цією метою підвищення кваліфікації;

– періодичне проходження підготовки у Національній академії прокуратури України, що має передбачати вивчення правил прокурорської етики;

– неухильне додержування присяги прокурора. За порушення присяги прокурор несе відповідальність, передбачену законом;

– виявлення поваги до осіб під час здійснення своїх повноважень;

– не розголошення відомостей, які становлять таємницю, що охороняється законом;

– діяти лише на підставі, в межах та у спосіб, що передбачені законодавством України;

– додержання правил прокурорської етики, зокрема не допускати поведінки, яка дискредитує його як представника прокуратури, та може зашкодити авторитету прокуратури;

– щорічне проходження таємної перевірки доброчесності.

2. Правоохоронна діяльність прокуратури України у сфері представництва інтересів громадян та юридичних осіб

Представництво прокурором інтересів громадянина або держави в суді полягає у здійсненні процесуальних та інших дій, спрямованих на захист інтересів громадянина або держави, у випадках та порядку, встановлених законом.

Відповідно до Закону України прокурор здійснює представництво в суді інтересів громадянина (громадянина України, іноземця або особи без громадянства) у випадках, якщо така особа не спроможна самостійно захистити свої порушені чи оспорювані права або реалізувати процесуальні повноваження через недосягнення повноліття, недієздатність або обмежену дієздатність, а законні представники або органи, яким законом надано право захищати права, свободи та інтереси такої особи, не здійснюють або у неналежний спосіб здійснюють її захист.

Прокурор здійснює представництво в суді законних інтересів держави у разі порушення або загрози порушення інтересів держави, якщо захист цих інтересів не здійснює або у неналежний спосіб здійснює орган державної вла-

ди, орган місцевого самоврядування чи інший суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, а також у разі відсутності такого органу.

Не допускається здійснення прокурором представництва в суді інтересів держави в особі державних компаній, а також у правовідносинах, пов'язаних із виборчим процесом, проведенням референдумів, діяльністю Верховної Ради України, Президента України, створенням та діяльністю засобів масової інформації, а також політичних партій, релігійних організацій, організацій, що здійснюють професійне самоврядування, та інших громадських об'єднань. Представництво в суді інтересів держави в особі Кабінету Міністрів України та Національного банку України може здійснюватися прокурором Генеральної прокуратури України або регіональної прокуратури, винятково за письмовою вказівкою чи наказом Генерального прокурора України або його першого заступника чи заступника відповідно до компетенції.

Наявність підстав для представництва має бути обґрунтована прокурором у суді.

Прокурор здійснює представництво інтересів громадянина або держави в суді винятково після підтвердження судом підстав для представництва.

Прокурор зобов'язаний попередньо, до звернення до суду, повідомити про це громадянина та його законного представника або відповідного суб'єкта владних повноважень. У разі підтвердження судом наявності підстав для представництва, прокурор користується процесуальними повноваженнями відповідної сторони процесу. Наявність підстав для представництва може бути оскаржена громадянином чи її законним представником або суб'єктом владних повноважень.

Винятково з метою установлення наявності підстав для представництва інтересів держави в суді у разі, якщо захист законних інтересів держави не здійснює або у неналежний спосіб здійснює суб'єкт владних повноважень, до компетенції якого віднесені відповідні повноваження, прокурор має право отримувати інформацію, яка на законних підставах належить цьому суб'єкту, витребовувати та отримувати від нього матеріали та їх копії.

У разі відсутності суб'єкта владних повноважень, до компетенції якого віднесений захист законних інтересів держави, а також у разі представництва інтересів громадянина з метою установлення наявності підстав для представництва, прокурор має право:

– витребовувати за письмовим запитом, ознайомлюватися та безоплатно отримувати копії документів і матеріалів органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комунальних підприємств, установ і організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, що знаходяться у цих суб'єктів, у порядку, визначеному законом;

– отримувати від посадових та службових осіб органів державної влади, органів місцевого самоврядування, військових частин, державних та комуна-

льних підприємств, установ та організацій, органів Пенсійного фонду України та фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування усні або письмові пояснення. Отримання пояснень від інших осіб можливе винятково за їхньою згодою.

Під час здійснення представництва інтересів громадянина або держави у суді прокурор має право в порядку, передбаченому процесуальним законом та законом, що регулює виконавче провадження:

1) звертатися до суду з позовом (заявою, поданням);

2) вступати у справу, порушену за позовом (заявою, поданням) іншої особи, на будь-якому етапі судового провадження;

3) ініціювати перегляд судових рішень, зокрема у справі, порушеній за позовом (заявою, поданням) іншої особи;

4) брати участь у розгляді справи;

5) подавати цивільний позов під час кримінального провадження у випадках та порядку, визначених кримінальним процесуальним законом;

6) брати участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справі, в якій прокурором здійснювалося представництво інтересів громадянина або держави в суді;

7) з дозволу суду ознайомлюватися з матеріалами справи в суді та матеріалами виконавчого провадження, робити виписки з них, отримувати безоплатно копії документів, що знаходяться у матеріалах справи чи виконавчого провадження.

У разі встановлення ознак адміністративного чи кримінального правопорушення, прокурор зобов'язаний здійснити передбачені законом дії щодо порушення відповідного провадження.

3. Правоохоронна діяльність органів прокуратури та підтримання державного обвинувачення в суді

Прокурор підтримує державне обвинувачення в судовому провадженні щодо кримінальних правопорушень, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України.

Вважається, що правоохоронна діяльність прокуратури під час підтримання державного обвинувачення в судовому засіданні має за мету насамперед захистити права громадян, які потерпіли від злочинів, і покарати осіб, які їх учинили. Мета покарання звучить так: ізолювати злочинців від суспільства та не дати їм змоги у подальшому вести протиправну діяльність. У такий спосіб прокурор захищає права всіх громадян у суспільстві.

З іншого боку, прокурор не має права підтримувати обвинувачення проти особи, яка вважається винною у вчиненні злочину, але її вина не доведена на попередньому слідстві. У таких випадках прокурор може відмовитися від звинувачення.

Прокурор може підтримувати державне обвинувачення тільки після вивчення всіх матеріалів справи. Прокурор повинен перевірити, яке обвинувачення було висунуте особі перед судовим розглядом.

Пред'явлення обвинувачення проводиться слідчим під час попереднього розслідування. Слідчий, пересвідчившись в особі обвинуваченого, оголошує йому постанову про притягнення як обвинуваченого, роз'яснює сутність пред'явленого обвинувачення (ч. 1 ст. 140 КПК України), права обвинуваченого та порядок їх реалізації.

Якщо обвинувачений не володіє мовою, якою ведеться судочинство, то зміст постанови йому перекладається мовою, якою він володіє. Про це робиться відмітка у постанові.

Факт оголошення обвинуваченому постанови та роз'яснення сутності пред'явленого обвинувачення засвідчується підписами обвинуваченого, захисника та слідчого у самій постанові.

Про пред'явлення обвинувачення, роз'яснення його сутності і вручення копії постанови слідчий складає протокол із зазначенням години і дати пред'явлення обвинувачення, який підписується обвинуваченим, слідчим та захисником.

У разі відмови обвинуваченого поставити підпис у протоколі, слідчий робить на ньому відмітку про відмову від підпису і зазначає мотиви відмови, про що повідомляє прокурора.

Прокурор повинен чітко визначити, чи не були порушені процесуальні права обвинуваченого під час пред'явлення йому обвинувачення.

Якщо під час розгляду справи в суді будуть установлені обставини, які потребують зміни обвинувачення, то прокурор може здійснити такі дії. Відповідно до статті 338 Кримінального процесуального кодексу України прокурор має право змінити обвинувачення, якщо під час судового розгляду встановлені нові фактичні обставини кримінального правопорушення, у вчиненні якого обвинувачується особа.

Дійшовши до переконання, що обвинувачення потрібно змінити, прокурор після виконання вимог статті 341 цього Кодексу, складає новий обвинувальний акт, в якому формулює змінене обвинувачення та викладає обґрунтування прийнятого рішення. Копії обвинувального акта надаються обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам. Обвинувальний акт долучається до матеріалів кримінального провадження.

Якщо в обвинувальному акті зі зміненим обвинуваченням ставиться питання про застосування закону України про кримінальну відповідальність, який передбачає відповідальність за менш тяжке кримінальне правопорушення, чи про зменшення обсягу обвинувачення, головуючий зобов'язаний роз'яснити потерпілому його право підтримувати обвинувачення у раніше пред'явленому обсязі.

Суд роз'яснює обвинуваченому те, що він буде захищатися в судовому засіданні від нового обвинувачення, після чого відкладає розгляд не менше

ніж на сім днів для надання обвинуваченому, його захиснику змоги підготуватися до захисту проти нового обвинувачення. За клопотанням сторони захисту, цей строк може бути скорочений або продовжений. Після закінчення цього строку судовий розгляд продовжується.

Прокурор у разі отримання відомостей про можливе вчинення обвинуваченим іншого кримінального правопорушення, щодо якого обвинувачення не висувалось і яке тісно пов'язане з первісним та їх окремий розгляд неможливий, після виконання вимог статті 341 Кримінального процесуального кодексу України, має право звернутися до суду з умотивованим клопотанням про розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним обвинуваченням.

У разі задоволення такого клопотання прокурора, суд зобов'язаний відкласти судовий розгляд на строк, необхідний для підготовки до захисту від додаткового обвинувачення та виконання прокурором вимог, передбачених статтями 276–278, 290–293 цього Кодексу, але не більше, ніж на чотирнадцять днів. Строк відкладення судового розгляду може бути продовжений судом за клопотанням сторони захисту у разі, якщо обсяг або складність нового обвинувачення вимагають більше часу для підготовки до захисту.

Після закінчення встановленого судом строку, судове провадження повинно бути розпочате з підготовчого судового засідання. Нове дослідження доказів, які вже були досліджені судом до висунення додаткового обвинувачення, здійснюється тільки у разі визнання судом такої необхідності.

Якщо в результаті судового розгляду прокурор дійде переконання, що пред'явлене особі обвинувачення не підтверджується, він після виконання вимог статті 341 Кримінального процесуального кодексу України, повинен відмовитися від підтримання державного обвинувачення і викласти мотиви відмови у своїй постанові, яка долучається до матеріалів кримінального провадження. Копія постанови надається обвинуваченому, його захиснику, потерпілому, його представнику та законним представникам.

У такий спосіб прокурор слідкує за дотриманням прав обвинуваченого і захищає його права в судовому засіданні.

4. Нагляд прокуратури за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство

Прокурор здійснює нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство, користуючись при цьому правами і виконуючи обов'язки, передбачені Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність» та Кримінальним процесуальним кодексом України.

Досліджуючи питання про нагляд прокуратури за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, доцільно розглянути:

– предмет нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність;

– повноваження прокурора при здійсненні нагляду за додержанням законів в оперативно-розшуковій діяльності;

– організацію нагляду за додержанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність.

Предметом нагляду за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, є:

а) додержання законодавства щодо суб'єктів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність;

б) додержання законодавства щодо підстав для проведення оперативно-розшукових заходів;

в) додержання законодавства про види оперативно-розшукових заходів;

г) додержання законодавства про умови проведення оперативно-розшукових заходів;

д) додержання законодавства про строки проведення оперативно-розшукових заходів;

є) додержання законодавства про порядок документування оперативно-розшукових заходів і реалізації матеріалів цієї діяльності.

Прокурорський нагляд має своїм завданням сприяти:

1) розкриттю злочинів, захисту особи, її прав, свобод, власності, прав підприємств, установ, організацій від злочинних посягань;

2) виконанню вимог закону про невідворотність відповідальності за вчинений злочин;

3) запобіганню незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності;

4) охорони прав і законних інтересів громадян, які перебувають під слідством;

5) здійсненню заходів щодо запобігання злочинам, усуненню причин та умов, що сприяють їх учиненню.

Прокурор також має вживати заходів для того, щоб органи, які проводять оперативно-розшукову діяльність, додержувалися передбаченого законом порядку проведення оперативно-розшукових заходів.

Щодо повноважень прокурора при здійсненні нагляду за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, то відповідно до ст. 14 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» прокурор має право в межах своєї компетенції:

1) безперешкодно входити в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;

2) вимагати для перевірки розпорядження, інструкції, накази та інші акти щодо оперативно-розшукової діяльності, оперативно-розшукові справи, реєстраційні, облікові, звітні, статистичні, аналітичні документи та інші відомості щодо здійснення оперативно-розшукових заходів;

3) доручати керівникам відповідних органів проведення у підвідомчих їм підрозділах перевірок з метою усунення порушень закону;

4) давати письмові вказівки про проведення оперативно-розшукових заходів в інтересах кримінального судочинства, про розшук осіб, які безвісно зникли;

5) давати згоду на продовження строку проведення оперативно-розшукової діяльності;

6) отримувати пояснення щодо порушень вимог закону від посадових осіб органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність;

7) перевіряти скарги на порушення законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність, з ознайомленням у необхідних випадках з оперативно-розшуковими матеріалами;

8) скасовувати незаконні постанови про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності чи про інші рішення, що суперечать закону;

9) вживати заходів щодо усунення порушень законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності і притягнення винних до встановленої законом відповідальності;

10) вносити подання про скасування незаконної постанови суду про дозвіл або відмову на проведення оперативно-розшукових заходів.

Внесення прокурором такого подання зупиняє проведення оперативно-розшукових заходів, дозвіл на які дано судом. Застосування деяких повноважень прокурора, з огляду на особливості об’єкта нагляду, має певні обмеження. Наприклад, право на безперешкодний вхід в усі приміщення органів, які проводять оперативно-розшукову діяльність, прокурор у низці випадків не може реалізувати у зв’язку з тим, що в цьому приміщенні може знаходитися спеціальна техніка, з якою працюють штатні негласні працівники органів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, або особи, які допомагають цим органам на конфіденційній основі.

Дещо обмежені права прокурора на витребування для перевірки документів та інших відомостей щодо здійснення оперативно-розшукових заходів. Йдеться, насамперед, про осіб, які є гласними і негласними працівниками, документацію, яка зашифровує особу чи відомчу належність працівників, приміщення і транспортні засоби оперативних підрозділів тощо.

Відомості про осіб, які конфіденційно співпрацюють або співпрацювали з розвідувальним органом України, належність конкретних осіб до кадрового складу розвідувальних органів, а також форми, методи і засоби розвідувальної діяльності та інформаційно-штатна структура розвідувальних органів не відносяться до предмета прокурорського нагляду.

Організація прокурорського нагляду за виконанням законів органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, має суттєві особливості, порівняно з організацією прокурорського нагляду за органами дізнання та досудового слідства. Це обумовлено, по-перше, з специфікою діяльності оперативних підрозділів, які входять до складу різних органів. По-друге, Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» проголошує серед принципів цієї

діяльності конспірацію, поєднання гласних та негласних методів і засобів, що також повинен мати на увазі прокурор при організації нагляду.

Специфіка діяльності оперативних підрозділів різних відомств враховується при розмежуванні повноважень територіальних та спеціалізованих прокурорів щодо здійснення нагляду за виконанням законів про оперативно-розшукову діяльність.

Відповідними нормативними актами визначено, що нагляд за додержанням законів при проведенні оперативно-розшукової діяльності здійснюють спеціально визначені відділи та відділення, співробітники яких повинні мати допуск до роботи з таємними документами.

Прокурори мають право перевіряти додержання вимог Конституції України, інших законодавчих актів щодо:

– наявності підстав для проведення оперативно-розшукової діяльності, законності при заведенні та закритті оперативно-розшукових справ, продовженні, припиненні та поновленні обчислення строків їх ведення;

– законності застосування окремих обмежень прав і свобод людини, які мають винятковий і тимчасовий характер;

– законності й обґрунтованості подань до суду про надання дозволу на проведення оперативно-розшукових заходів;

– відповідності закону відомчих наказів, інструкцій, розповсюджень та інших правових актів з питань проведення оперативно-розшукової діяльності;

– відповідності постанов суду про надання дозволу на проведення оперативно-технічних заходів вимогам чинного законодавства з дня надходження повідомлення про їх винесення.

Для з’ясування зазначених питань прокурор перевіряє скарги громадян та оригінали оперативно-розшукових документів, складаючи за наслідками перевірки довідку, відповідно до правил таємного діловодства. Для цього прокурор вимагає від керівників органу, що перевіряється, створення умов для роботи з таємними документами – надання окремого кабінету для роботи та сейфу.

Записи таємної інформації ведуться у робочих зошитах, які забороняється виносити з приміщення органу, в якому проводиться перевірка. Після закінчення перевірки робочі зошити із записами та довідка про результати перевірки пересилаються до прокуратури таємною поштою.

У випадках виявлення незаконних постанов про заведення або закриття оперативно-розшукової справи, зупинення або поновлення оперативно-розшукової діяльності чи про інші рішення, що суперечать закону, прокурор їх скасовує своїми постановами.

В усіх випадках прокурор вживає заходів до усунення порушень законності під час проведення оперативно-розшукової діяльності та поновлення порушених прав громадян. За наявності порушень закону, прокурор вимагає письмового пояснення від службових осіб, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, і вирішує питання про притягнення їх до відповідальності.

За наслідками перевірки прокурор може також надавати письмові вказівки щодо проведення оперативно-розшукових заходів в інтересах кримінального судочинства, спрямованих на розкриття злочину, розшук осіб, які переховуються від органів розслідування і суду або ухиляються від відбування покарання, та осіб, які безвісно відсутні.

Прокурорський нагляд за додержанням законів органами дізнання та досудового слідства є одним із галузевих напрямів наглядової діяльності прокуратури. Здійснення такого нагляду – це основний зміст діяльності прокурора у досудових стадіях кримінального процесу, де прокурор зобов'язаний забезпечити постійний нагляд за додержанням законів усіма органами дізнання і досудового слідства, незалежно від їх відомчого підпорядкування. Додержання законів органами, які проводять дізнання та досудове слідство, складають предмет прокурорського нагляду.

Йдеться, насамперед про додержання прав і свобод людини і громадянина у кримінальному судочинстві; встановленого порядку вирішення заяв і повідомлень про злочини, проведення дізнання та досудового слідства, а також законність рішень, що приймаються цими органами.

З огляду на те, що предметом прокурорського нагляду є законність усієї діяльності органів дізнання та досудового слідства, можна виокремити ключові моменти досудових стадій кримінального процесу, де предметом прокурорського нагляду є законність дій та процесуальних рішень слідчого та органу дізнання. До них можна віднести:

1) законність вирішення заяв та повідомлень про злочини, постанов про порушення та відмову у порушенні кримінальних справ;

2) законність притягнення особи як обвинуваченого;

3) законність затримання підозрюваного і застосування до нього, обвинуваченого, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою;

4) забезпечення прав та законних інтересів учасників кримінального процесу, зокрема потерпілого від злочину;

5) виконання вимог закону про всебічне, повне та об'єктивне дослідження обставин злочину;

6) законність прийняття рішення про закінчення досудового слідства.

Нагляд за додержанням законів при прийманні, реєстрації та вирішенні заяв і повідомлень про злочини, проведенні дізнання та досудового слідства здійснюється різними прокурорами відповідно до їх повноважень.

Завдання прокурорського нагляду за додержанням законів органами, які проводять дізнання і досудове слідство, у загальних рисах сформульовані у Законі України «Про Прокуратуру».

Нагляд має своїм завданням сприяти:

1) розкриттю злочинів, захисту особи, її прав, свобод, власності, прав підприємств, установ, організацій від злочинних посягань;

2) виконанню закону про невідворотність відповідальності за вчинений злочин;

3) запобіганню незаконному притягненню особи до кримінальної відповідальності;

4) охороні прав і законних інтересів громадян, які перебувають під слідством;

5) здійсненню заходів щодо запобігання злочинам, усунення причин та умов, що сприяють їх учиненню.

5. Нагляд прокуратури за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, з метою охорони прав громадян

У Конституції України самостійною функцією прокуратури виокремлено функцію нагляду за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян (п. 4 ст. 121).

Розвиток цієї функції прокурорського нагляду було закріплено в Законі України «Про прокуратуру», де визначено об'єкти нагляду. Відповідно до цього Закону прокурорський нагляд поширюється на місця тримання затриманих, попереднього ув'язнення, на виправно-трудові та інші установи, що виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом.

Виокремлення цього нагляду в самостійну функцію зумовлено важливістю забезпечення прав і свобод громадян, які відбувають покарання, а також осіб, які підозрюються й обвинувачуються у вчиненні злочинів у випадках, коли їх затримують або беруть під варту. Для цих осіб гарантією охорони їхніх прав є наглядова діяльність прокуратур. Гарантією попередження і своєчасного усунення порушень прав та інтересів затриманих, узятих під варту і засуджених, а також осіб, які за рішенням суду перебувають у психіатричних лікарнях, є проведення прокурором перевірок в установах і органах, де вони тримаються, систематично, незалежно від наявності даних про порушення законності.

Засобами прокурорського нагляду забезпечується виконання не лише прав засуджених, затриманих осіб, узятих під варту і тих, до кого застосовано примусові заходи медичного характеру, а й вимог щодо захисту прав людини у сфері боротьби зі злочинністю. Предметом прокурорського нагляду у зазначеній сфері є:

1) законність перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, в установах виконання покарань, інших установах, що виконують покарання або заходи примусового характеру, які призначаються судом;

2) додержання встановленого кримінально-виконавчим законодавством порядку та умов тримання або відбування покарання особами у цих установах;

3) додержання встановлених законодавством прав осіб, які перебувають у цих установах, і виконання ними своїх обов'язків.

Ураховуючи, що в установах для попереднього ув'язнення тримаються в основному обвинувачені, а в установах тримання затриманих – підозрювані, то їхні права й обов'язки регламентуються кримінально-процесуальним законодавством.

В органах та установах, які виконують покарання або заходи примусового характеру, що призначаються судом, тримаються особи, щодо яких прийнято рішення судів. Права й обов'язки цих осіб регламентуються Кримінально-виконавчим кодексом України та Законом «Про попереднє ув'язнення».

Отже, прокурор, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, керується Конституцією України, Законами України «Про прокуратуру», «Про попереднє ув'язнення», КПК, КВК, іншим національним законодавством, а також вимогами Загальної декларації прав людини, європейських пенітенціарних правил (1987 р.) та інших міжнародних актів.

Виконуючи цю функцію і враховуючи предмет нагляду, прокурор вирішує головне завдання нагляду:

1) не допускати незаконних обмежень особистої свободи громадян, гарантованої Конституцією України;

2) усувати незаконні обмеження особистої свободи громадян і поновлювати їх порушені права;

3) не допускати обмежень особистої свободи громадян, а застосовувати їх тільки тоді, коли для невідкладного захисту інтересів громадян або держави інші заходи будуть визнані недостатніми чи малоефективними;

4) стежити, щоб примусові заходи медичного і виховного характеру застосовувалися лише до суспільно небезпечних осіб за наявності достатніх медичних підстав.

У такий спосіб завдання прокурорського нагляду полягають у нагляді не лише за додержанням кримінально-виконавчого законодавства, а й за забезпеченням виконання затриманими, взятими під варту, і засудженими покладених на них обов'язків, за дотриманням їхніх прав, регламентованих законом.

З огляду на вимоги законодавчих актів, які регламентують наглядову діяльність, прокурор зобов'язаний:

1) забезпечити нагляд за своєчасним і правильним виконанням, відповідно до закону, судових рішень у кримінальних справах;

2) забезпечити нагляд за законністю перебування осіб у місцях тримання затриманих, попереднього ув'язнення, виправно-трудових та інших органах і установах, які виконують кримінальне покарання або реалізують застосування заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

3) забезпечити нагляд за додержанням установлених законом прав осіб, які перебувають під вартою, засуджених, виконанням ними обов'язків, а також додержанням порядку й умов їх тримання та відбування покарання;

4) забезпечити нагляд за додержанням вимог законодавства про звільнення засуджених від відбування покарання, виконання вироку та з інших питань, пов'язаних з виконанням вироку.

З метою виконання судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, у державі створено установи й органи, які виконують і застосовують ці заходи.

У Кримінальному кодексі України (ст. 51) передбачено 12 різних видів покарань, які застосовують у своїй практичній діяльності суди. Крім цих видів покарань, вони застосовують і інші заходи примусового характеру, пов'язані з обмеженням особистої свободи. Органи прокуратури, здійснюючи нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, проводять перевірки в державних установах й органах, які виконують судові рішення, а також застосовують заходи примусового характеру, які обмежують особисту свободу людини. Безпосередніми об'єктами нагляду є державні органи й установи, зокрема:

1) органи й установи Державної пенітенціарної служби України: а) кримінально-виконавчі інспекції; б) спеціально-виховні установи (виховні колонії); в) арештні доми; г) кримінально-виконавчі установи відкритого типу; г) кримінально-виконавчі установи закритого типу; д) слідчі ізолятори; е) державна виконавча служба;

2) місця тримання затриманих органів внутрішніх справ і прикордонної служби: ізолятори тимчасового тримання і кімнати для доставлених осіб у чергових частинах райміськвідділів Національної поліції;

3) органи поліції, на яких покладається: контроль за виконанням покарань у вигляді індивідуально-профілактичної роботи за місцем перебування засудженого до громадських робіт, а також контроль за поведінкою осіб, звільнених судом від відбування покарання з іспитовим строком (ст. 75 КК); вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до семи років, звільнених від покарання з іспитовим строком, умовно-достроково звільнених осіб від покарання (ст. 81 КК);

4) військові частини, гауптвахти, де виконується покарання у вигляді позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу, службового обмеження для військовослужбовців, засуджених за злочини невеликої тяжкості, арешту з триманням засуджених на гауптвахтах (ст. 60 КК);

5) дисциплінарні батальйони, де відбувають покарання засуджені військовослужбовці дострокової служби;

6) психіатричні стаціонари Міністерства охорони здоров'я (психіатричні лікарні), де виконуються рішення судів у кримінальних справах щодо застосування примусових заходів медичного характеру;
7) спеціалізовані державні органи (спеціальні виховні або лікувально-виховні установи для неповнолітніх), які реалізують примусові заходи виховного характеру, застосовані судом до неповнолітніх, яких суд звільнив від покарання, а також до неповнолітніх, які вчинили суспільно небезпечні правопорушення

Рекомендовані джерела інформації

1. Каркач П.М. Організація роботи прокуратури міста, району:Науково – практичний посібник / П.М. Каркач – Х. : Право 2013– 336.
2. Про прокуратуру: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1697-VII . А.В. ПОЛИВОДА –К.: 2014 – 36.с.
3. Мурза В.В. Прокуратура в державному механізмі УРСР / Дисертац. канд. юридичн. наук 12. 00. 07 // В.В. Мурза – Х. 2003 – 209 с.
4. Сухонос В.В. Організація і діяльність прокуратури в Україні: історія і сучасність. Монографія. Суми Університетська книга. – 2004. – 346 с.
5. Грицаєнко Л.Р. Прокуратура в країнах Європи: Навчальний посібник / Л.Р. Грицаєнко. К.: БІНОВАТОР, 2006. – 400 с.
6. Про зміни і доповнення Конституції (Основного Закону) Української РСР: Закон України від 24 жовтня 1990. Відомості Верховної Ради УРСР (ВВР), 1989, N 45, ст. 624
7. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань удосконалення діяльності прокуратури: Закон України від 18 вересня 2012 року № 5288. http://zakon.rada.gov.ua
8. Угровецький П.О. Адміністративні акти органів прокуратури: дис.. канд. юрид. наук 12.00.07 / Павло Олегович Угровецький – К.: 2011. – 195 с.
9. Конституція України// Відомості Верховної Ради.-1996.-№30.-Ст.141.
10.Про прокуратуру: Закон України від 05. 11. 1991 р. № 1790 – XII відомості Верховної Ради України, 1991, № 53, ст 793
11. Про прокуратуру: Закон України / у зб. Прокуратура України: законодавство, рішення Конституційного суду України, накази та інші організаційно-розпорядчі документи Генерального прокурора України / За заг. ред. О.І. Медведька. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 576 с.
12.Прокурорский надзор в СССР: учебник / Под ред. Б.А. Галкина. – М.: Юрид. лит., 1982. – 304 с..
13.Про організацію прокурорського нагляду за додержанням законів спеціальними підрозділами та іншими установами, які ведуть боротьбу з організованою злочинністю: Наказ Генерального прокурора України від 19 вересня 2005 року – у зб. Прокуратура України: законодавство, рішення Конституційного суду України, накази та інші організаційно-розпорядчі документи Гене-

рального прокурора України / За заг. ред. О.І. Медведька. – К.: Юрінком Інтер, 2009. – 576 с.
14.Кримінальний процесуальний кодекс України. Офіційний текст - К.: Паливода – 2016 – 372 с.
15.Когутич І.І. Прокурорський нагляд в Україні: Курс лекцій для студентів юридичних вищих навчальних закладів / І.І. Когутич, В.Т. Нор, А.А. Павлишин; За заг. ред. проф. В.Т. Нора. – К.: Атіка, 2004. – 352 с.
16.Козьяков І.М. Прокурорський нагляд за законністю оперативно-розшукової діяльності: його проблеми // Право України . – 2000. – № 1. – С. 83– 88.
17.Шемчук В.В. Нагляд органів прокуратури за службово-бойовою діяльністю сил охорони правопорядку: постановка проблеми / В.В. Шемчук / Право України – 2010, - № 12. С. 237-243.
18.Євчук, Т.В.Нагляд прокуратури за службово-бойовою діяльністю органів внутрішніх справ та його розвиток / Євчук Т.В. //Південноукраїнський правничий часопис . - 2010 . - № 2. - С.87-90.
19.Іванов В.В. Прокурорський нагляд і органи прокуратури: історія виникнення й етапи розвитку прокуратури. / В.В. Іванов – Х., 2003. – 162 с.
20.Курочка М.Й., Каркач П.М. Прокурорський нагляд в Україні: Підручник / За заг. ред. Е.О. Дідоренка. – К.: Центр навчальної літератури, 2005, – 424 с.
21.Прокурорський нагляд в Україні: Підручник / І.Є Марочкін, П.М. Каркач, Ю.М. Грошевий та ін. За заг. ред. І.Є Марочкіна, П.М. Каркача. – Х.: ТОВ «Одісей», 2007. – 240
22.Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02. 1992 Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 22, ст.303)
23.Сервецький І.В., Дашко В.А. Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність». 3 вид. – К.:, 2006. – 400 с.
24.Про організацію участі прокурорів у судовому розгляді кримнальних справ та підтриманні державного обвинувачення: Наказ Генерального прокурора України від 19 вересня 2005 року № 5 гн у зб. Прокуратура України. – за загальн ред О.І. Медведька – К. -2009 – 576 с.
25. Про організацію діяльності органів прокуратури щодо захисту прав і свобод неповнолітніх: наказ Генерального прокурора України від 15 квітня 2004 року № 6/1гн. у зб. Прокуратура України. – за загальн ред О.І. Медведька – К. -2009 – 576 с.
26.Сінозацька Ю.М. Правова регламентація функцій органів прокуратури України. / автореферат дис. на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі права. // Ю.М. Сінозацька – К.- 2009.
27. Гош Д.В. Прокурор як суб'єкт провадження у справах про адміністративні правопорушення / Д.В. Гош – Дисертац. канд. юридичн. наук 12. 00. 07 - К., 2016. - 204 с.
28.Про попереднє ув'язнення: Закон України від 30 червня 1993 року N 3352-XII Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 35, ст.360

29. Загальна декларація прав людини http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
30.Європейські пенітенціарні правила http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_015
31.Кримінально-виконавчий кодекс України 11 липня 2003 року № 1129-IV Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 3-4, ст. 21
32.Заворотченко Т. М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні: монографія. Донецьк: Вид-во Дніпроп. нац. ун-ту, 2007. 256 с.
33.Твердохліб М. Г. Історико-правові витоки участі прокурора у кримінальному провадженні в суду на українських землях. *Науковий вісник Ужгородського національного університету.* 2015. Випуск 32. Том 3. С. 161— 164. URL: https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2020/12/No.32-3.pdf.
34.Сухонос В. В. Прокуратура в системі державних органів України: теоретичний аналіз сучасного стану та перспектив розвитку: монографія. Суми: Університетська книга, 2008. 447 с. *Інституційний репозитарій eSSUIR СумДУ.* URL: https://essuir. sumdu.edu.ua/handle/123456789/50494.
35.Мичко М. І. Проблеми функцій і організаційного устрою прокуратури України: дис ... д-ра юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2001. 375 с.
36.Попович Є. М. Шляхи розвитку прокуратури України: монографія. Харків: Торнадо, 2009. 352 с.
37.Кравчук В. М. Прокуратура України як орган державної влади: інституційно-правовий аспект: дне. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Ген. прокуратура України, Над. акад. прокуратури України. Київ, 2012. 200 с.
38.Глаговський В., Руденко М. Становлення і розвиток української моделі прокурорського нагляду на сучасному етапі (концептуальні проблеми). *Право України.* 1996. № 1. С. 43^46.
39.Курило М. П. Нагляд за додержанням прав і законних інтересів засуджених до позбавлення волі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 1997. 18 с.
40.Жиліна Л. С. Прокурорський нагляд за додержанням законів при провадженні слідчих дій: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Нац. юрид. академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 1999. 18 с.
41.Шемшученко Ю. С. Теоретичні засади прокурорського нагляду на сучасному етапі. *Проблеми розвитку прокуратури України в умовах становлення демократичної правової держави:* матеріали наук.-практ. конф. Київ: Генеральна прокуратура України, 1996. С. 15-19.

Лекція № 13 Основні напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України

Питання

- *Напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України та форми правоохоронної діяльності.*
- *Структура Служби безпеки України та повноваження її структурних одиниць.*
- *Система і організація діяльності Служби безпеки України*
- *Кадри Служби безпеки України*
- *Контроль і нагляд за діяльністю Служби безпеки України.*

1 Напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України та форми правоохоронної діяльності

Служба безпеки України визначається як державний орган спеціального призначення, який має правоохоронні функції та відповідає за забезпечення державної безпеки України. Її правоохоронна діяльність полягає у виявленні, припиненні та розкритті злочинів, розслідуванні яких віднесено до її компетенції, а також у проведенні дізнання та слідства у цих справах.

Основні завдання Служби безпеки України в рамках правоохоронної діяльності можна визначити наступним чином :

1. Боротьба з тероризмом та іншими протиправними діями, що створюють загрозу життєво важливим інтересам України:

У даному виді діяльності Служба безпеки України здійснює наступні заходи

- Виявлення терористичних загроз:

Служба безпеки України проводить оперативні заходи для виявлення осіб та груп, які готують або здійснюють терористичні акти. Це перш за все включає збір та аналіз інформації, проведення відповідної оперативної роботи, введення працівників Служби безпеки України до підозрілих організацій та груп, активне відслідковування діяльності підозрілих організацій і груп а також окремих осіб .

- Попередження терористичних актів:

При отриманні відповідної інформації Служба безпеки України вживає невідкладних заходів перш за все для запобігання терористичним актам. До запобіжних засобів відносяться такі як запобіжне затримання підозрюваних, встановлення місць проведення терористичних посягань, знешкодження вибухових пристроїв, взаємодія з іншими державними органами у сфері попередження терористичних актів.

- Ліквідація наслідків терористичних актів:

В разі вчинення терористичного акту працівники Служби безпеки України беруть участь у ліквідації його наслідків, надають допомогу іншим дер-

жавним органам у сфері забезпечення публічного порядку та публічної безпеки .

Антитерористичне забезпечення об'єктів:

З метою попередження терористичних актів працівники Служби безпеки України розробляють та проводять різноманітні заходи. Перш за все встановлюються об'єкти, які можуть бути ціллю терористичних атак. Разом з іншими державними органами працівники Служби безпеки України проводять заходи по попередженню терористичних атак. Працівники Служби безпеки України постійно здійснюють збирання, аналіз та перевірку інформації, яка стосується терористичних загроз. Зазначена інформація використовується як працівниками Служби безпеки України так і представниками інших примусового виконання рішень

Міжнародне співробітництво:

Працівники Служби безпеки України активно співпрацюють та обмінюються інформацією стосовно діяльності терористичних організацій з іншими країнами та міжнародними організаціями. В разі отримання інформації про наявність терористичних загроз Служба безпеки України невідкладно інформує керівництв держави та інших правоохоронних органів. З метою удосконалення антитерористичної діяльності працівники Служби безпеки України використовують різноманітні форми і методи, які включають наукові, інформаційні, оперативні та розвиває міжнародне співробітництво у цій сфері.

Контррозвідувальна діяльність:

Одним з найбільш важливих напрямів діяльності Служби безпеки України є контррозвідувальна діяльність. Зазначена діяльність перш за все включає питання виявлення та протидії розвідувальним операціям іноземних спецслужб, які проводяться з різною метою. На сьогодні це активна протидія діяльності розвідувальних спеціальних служб Російської Федерації .

Захист державної таємниці:

На Службу безпеки України покладено також обов’язки забезпечення відповідного режиму дотримання та збереження державної таємниці. Працівники Служби безпеки України проводять відповідні заходи з метою запобігання незаконному розголошенню державної таємниці, використання відповідних фактів, які мають окремі ознаки державної таємниці за призначенням.

Інформаційно-аналітична робота:

Працівники Служби безпеки України збирають, аналізують та використовують різноманітну інформацію з метою вирішення проблем національної безпеки, а також для забезпечення правоохоронної діяльності. В окремих випадках інформація може передаватися іншим правоохоронних органам та державним органам

Щодо власне правоохоронні функцій Служби безпеки України то вони включають:

1. Проведення оперативно-розшукової діяльності.

2. Здійснення дізнання та досудового розслідування у кримінальних провадженнях.

3. Здійснення заходів щодо розшуку осіб, які переховуються у зв'язку із вчиненням злочинів.

4. Здійснення взаємодії з іншими правоохоронними органами у сфері правоохоронної діяльності .

Під час проведення правоохоронної діяльності працівники Служби безпеки України мають право:

- Входити до приміщень, на територію підприємств, установ та організацій а також у приватні приміщення у випадках, передбачених законом.

- Проводити огляд осіб, речей та документів транспортних засобів та іншого майна.

- Використовувати спеціальні технічні засоби.

- Застосовувати заходи фізичного впливу та вогнепальну зброю у випадках, передбачених законом.

Службу безпеки України було створено на базі Комітету державної безпеки (КДБ) УРСР. Після проголошення незалежності України постало питання реформувати колишню радянську систему органів державної безпеки. Отож 20 вересня 1991 року Верховною Радою України було прийнято постанову «Про створення Служби національної безпеки України». Цією самою постановою було ліквідовано Комітет державної безпеки (КДБ) УРСР.

Відповідно до ст. 1 Закону «Про службу безпеки України», який був прийнятий 25 березня 1992 р., Служба безпеки України – це державний правоохоронний орган спеціального призначення, який забезпечує державну безпеку України. Вона підпорядкована Президенту України.

Служба безпеки України забезпечує захист життєво важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх посягань. До життєво важливих інтересів відносяться всі потреби, задоволення яких надійно забезпечує існування і можливість прогресивного розвитку кожної конкретної особистості, суспільства і держави загалом.

Об’єктами захисту органами безпеки є права, свободи та законні інтереси громадян; матеріальні й духовні цінності суспільства; конституційний лад держави, її суверенітет і територіальна цілісність.

До суб’єктів, які підлягають захисту органами безпеки, відносяться: держава, об’єднання громадян, суспільні та інші організації, а також громадяни. Характер внутрішньої і зовнішньої безпеки визначається реальною і потенційною загрозою об’єктам безпеки, яка виходить від внутрішніх і зовнішніх джерел.

Держава покликана забезпечувати безпеку суб’єктів захисту на території України, а за її межами вона гарантує опіку і захист їх прав та свобод. Забезпечення безпеки здійснюється через органи законодавчої, виконавчої і судової влади.

Щоб на достатньому рівні була забезпечена безпека в Україні, розробляється система правових норм і приписів, які регулюють відносини у сфері безпеки, визначаються основні напрями діяльності органів державної виконавчої влади, формується механізм системи контролю і нагляду за їх діяльністю.

Наразі основними завданнями, що покладені державою на органи СБУ із забезпечення безпеки в Україні, є:

– захист державного суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності;

– захист економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

– захист законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спецслужб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб;

– забезпечення охорони державної таємниці;

– попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки, та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України.

Для досягнення мети забезпечення безпеки, необхідно здійснювати проведення єдиної державної політики у сфері забезпечення безпечного існування держави і суспільства, реалізовувати систему заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, які співвідносилися б з можливими загрозами життєво важливим інтересам держави, суспільства і особистості. Уся ця діяльність органів і посадових осіб СБУ здійснюється на основі певних принципів, які закріплені у ст. 1 Закону «Про Службу безпеки України».

Законність – один з основних принципів, на якому базується діяльність усіх судових і правоохоронних органів. Органи безпеки України також не є винятком. Правову основу діяльності цих органів складають: Конституція України, Закони України «Про Службу безпеки України», «Про контррозвідувальну діяльність», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України», а також інші, які регулюють відносини у сфері безпеки та міжнародні договори і угоди з питань забезпечення безпеки.

Повага до прав і гідності особистості відображена в ст. 5 Закону «Про Службу безпеки України». Цей принцип характеризується тим, що діяльність з охорони і захисту безпеки України здійснюється на основі дотримання прав і свобод людини. Тобто, при виконанні своїх обов’язків посадові особи і працівники органів СБУ повинні поважати гідність людини і виявляти до неї гуманне ставлення, не допускати розголошення відомостей про особисте життя громадян. Лише у виняткових випадках, за необхідності припинення або розкриття державних злочинів, органами СБУ можуть бути тимчасово обмежені

в межах, передбачених законодавством, окремі права і свободи громадян. Неправомірне обмеження законних прав та свобод людини є неприпустимим і тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Позапартійність, як принцип діяльності Служби безпеки, визначається усуненням впливу на органи і посадових осіб СБУ будь-яких партійних організацій, рухів і об'єднань громадян, які переслідують політичну мету. Також не дозволяється використовувати органи безпеки в партійних, групових чи особистих інтересах. Отже, діяльність партій, рухів та інших громадських об'єднань, що мають політичні цілі, в Службі безпеки України забороняється. На період служби чи роботи за трудовим договором членство співробітників Служби безпеки України у таких об'єднаннях зупиняється. Виняток складають лише співробітники органів СБУ, які уклали трудовий договір зі службою, і, теж як виняток, можуть бути членами профспілкових організацій.

Відповідальність перед народом України може наступити за скоєння неправомірних дій з обмеження прав і свобод особистості з боку співробітників органів СБУ. Ця відповідальність передбачена чинним законодавством і полягає у тому, що орган Служби безпеки України у разі порушення його співробітниками (при виконанні своїх службових обов'язків) прав чи свобод людини, повинен вжити заходів до поновлення цих прав та свобод, а також до відшкодування заподіяної моральної і матеріальної шкоди та притягнення винних до відповідальності. Служба безпеки на вимогу громадян України у місячний строк зобов'язана дати їм письмові пояснення з приводу обмеження їх прав чи свобод. Такі особи мають право оскаржити до суду неправомірні дії посадових (службових) осіб та органів Служби безпеки України.

Поєднання гласності та конспірації в організації і діяльності органів безпеки відображено в ст. 7 Закону «Про Службу безпеки України». З одного боку, діяльність СБУ передбачає елемент гласності, який проявляється у наданні через засоби масової інформації та в інших формах відомостей про діяльність органів СБУ у межах, які визначаються законодавством України. Ця інформація може містити відомості про загальний бюджет СБУ, компетенцію цих органів та основні напрями їх діяльності, а також про випадки скоєння протиправних дій працівниками Служби безпеки. З іншого боку, забороняється розголошувати відомості, що становлять державну, службову, військову чи комерційну таємницю, а також інформацію конфіденційного характеру, якщо її розголошення може спричинити шкоду національній безпеці України, честі та гідності особи або порушити її законні права і свободи. Винятки складають випадки, коли розголошення цієї інформації передбачено законодавством і здійснюється в інтересах правосуддя і досягнення істини у судовій справі.

Поєднання єдиноначальності та колегіальності проявляється в тому, що, з одного боку, керівництво діяльністю СБУ, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань і функцій, які покладені державою на цей орган. З

іншого боку, в СБУ створений і діє колегіальний дорадчий орган – колегія, яка визначає шляхи виконання покладених на органи безпеки завдань і функцій, приймає рішення з основних напрямів і проблем оперативно-службової діяльності, а також проводить роботу з кадрами.

До інших положень, які конкретно не сформульовані у Законі «Про Службу безпеки України», але логічно випливають з аналізу законодавчої бази, що врегульовує діяльність Служби, та суттєво впливають на формування статусу органів безпеки, можна віднести:

– принцип несумісництва, який полягає у тому, що працівники Служби безпеки України не можуть займатися будь-якою підприємницькою чи іншою оплачуваною діяльністю, крім викладацької, наукової або творчої;

– принцип незалежності, зміст якого полягає у тому, що при здійсненні своїх оперативно-службових функцій органи Служби безпеки України незалежні від органів державної влади, місцевого самоврядування, партій, рухів, окремих посадових осіб чи громадян.

2 Структура Служби безпеки України та повноваження її структурних одиниць

Система Служби безпеки України – це сукупність організаційно-структурних ланок, кожна з яких вирішує визначене для неї коло завдань і наділена відповідною компетенцією. Організаційну структуру СБ України визначає Президент України.

Систему Служби безпеки України складають: Центральне управління СБУ, а також Апарат Голови Служби безпеки України, Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення, Департамент контррозвідки, Департамент контррозвідувального захисту економіки держави, Департамент захисту національної державності, Департамент оперативно-технічних заходів, Департамент оперативного документування, Департамент охорони державної таємниці та ліцензування, Департамент господарського забезпечення, Головне управління з боротьби з корупцією та організованою злочинністю, Головне слідче управління, Центр спеціальних операцій боротьби з тероризмом, захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів, Управління внутрішньої безпеки, Головна інспекція, Управління забезпечення спеціального оперативного обліку, Управління роботи з особовим складом, Управління правового забезпечення, Управління спеціального зв’язку, Військово-медичне управління, Служба мобілізації та територіальної оборони, Фінансово-економічне управління, Управління режиму, документального забезпечення та контролю, Контрольно-ревізійна інспекція, Відділ забезпечення досудового слідства, ізолятори тимчасового тримання, регіональні органи, органи військової контррозвідки, навчальні, наукові, науково-дослідні та інші установи, організації та підприємства, Антитерористичний центр при Службі безпеки України.

Служба безпеки України відповідно до своїх основних завдань зобов'язана:

1) здійснювати інформаційно-аналітичну роботу в інтересах ефективного проведення органами державної влади та управління України внутрішньої і зовнішньої діяльності, вирішення проблем оборони, соціально-економічного будівництва, науково-технічного прогресу, екології та інших питань, пов'язаних з національною безпекою України;

2) здійснювати заходи контррозвідувального забезпечення дипломатичних представництв, консульських та інших державних установ, а також заходи, пов'язані з охороною державних інтересів у сфері зовнішньополітичної та зовнішньоекономічної діяльності, безпекою громадян України за кордоном;

3) виявляти, припиняти та розкривати злочини, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України; проводити дізнання і слідство у цих справах; розшукувати осіб, які переховуються у зв'язку із учиненням зазначених злочинів;

4) здійснювати контррозвідувальні заходи з метою попередження, виявлення, припинення і розкриття будь-яких форм розвідувально-підривної діяльності проти України;

5) забезпечувати захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності України від протиправних посягань з боку окремих осіб та їх об'єднань;

6) здійснювати контррозвідувальне забезпечення оборонного комплексу, Збройних сил України, інших військових формувань, дислокованих на території України, енергетики, транспорту, зв'язку, а також важливих об'єктів інших галузей господарства;

7) брати участь у розробці та здійсненні відповідно до Закону України «Про державну таємницю» та інших актів законодавства заходів щодо забезпечення охорони державної таємниці та конфіденційної інформації, що є власністю держави, сприяти у порядку, передбаченому законодавством, підприємствам, установам, організаціям та підприємцям у збереженні комерційної таємниці, розголошення якої може завдати шкоди життєво важливим інтересам України;

8) здійснювати відповідно до законодавства профілактику правопорушень у сфері державної безпеки;

9) у межах визначеної законодавством компетенції забезпечувати захист особистої безпеки громадян і осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у разі надходження від них, членів їх сімей та близьких родичів заяви, звернення керівника відповідного державного органу чи отримання оперативної та іншої інформації про наявність загрози їх життю, здоров'ю, житлу чи майну; брати участь у реабілітації та поновленні прав незаконно репресованих осіб;

10) сприяти Державній прикордонній службі України в охороні державного кордону;

11) сприяти забезпеченню режиму воєнного та надзвичайного стану в разі їх оголошення, а також ліквідації наслідків стихійного лиха, значних аварій, катастроф, епідемій, епізоотій та інших надзвичайних ситуацій;

12) подавати наявними силами і засобами, зокрема і технічними, допомогу органам внутрішніх справ, іншим правоохоронним органам у боротьбі зі злочинністю;

13) брати участь у розробці заходів і вирішенні питань, що стосуються в'їзду в Україну та виїзду за кордон, перебування на її території іноземців та осіб без громадянства, прикордонного режиму і митних правил;

14) проводити наукові дослідження і дослідно-конструкторські роботи, впроваджувати їх результати у практику діяльності Служби безпеки України;

15) виконувати за дорученням Президента України інші завдання, безпосередньо спрямовані на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки держави;

16) брати участь у розробленні та здійсненні заходів щодо фізичного захисту ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання, а також у проведенні спеціальної перевірки щодо допуску до особливих робіт.

Службі безпеки України, її органам і співробітникам для виконання покладених на них обов'язків, надається право:

1) вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, перевіряти у зв'язку з цим документи, які посвідчують їх особу, а також проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховування речових доказів злочинної діяльності;

2) подавати органам державної влади, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам, організаціям усіх форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань національної безпеки, зокрема із забезпечення охорони державної таємниці;

3) одержувати на письмовий запит керівника відповідного органу Служби безпеки України від міністерств, державних комітетів, інших відомств, підприємств, установ, організацій, військових частин, громадян та їх об'єднань дані та відомості, необхідні для забезпечення державної безпеки України, а також користуватися з цією метою службовою документацією і звітністю. Отримання від банків інформації, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність»;

4) входити у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення;

4-1) складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Служби безпеки України, проводити особистий

огляд, огляд речей, вилучення речей і документів, застосовувати інші передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення;

5) використовувати з наступним відшкодуванням витрат і збитків транспортні засоби, які належать підприємствам, установам і організаціям, військовим частинам і громадянам (окрім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення злочинів, переслідування та затримання осіб, які підозрюються в їх вчиненні, доставки до лікувальних установ осіб, які потребують термінової медичної допомоги;

6) винятково при безпосередньому припиненні злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, переслідуванні осіб, які підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на території і земельні ділянки та оглядати їх, з наступним повідомленням прокурора протягом 24 годин;

7) проводити гласні та негласні оперативні заходи у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність»;

8) здійснювати співробітництво з громадянами України та іншими особами, зокрема на договірних засадах, дотримуючись при цьому умов добровільності та конфіденційності цих відносин;

9) користуватися на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ, організацій, військових частин, а також жилими та іншими приміщеннями громадян;

10) направляти військовослужбовців Служби безпеки України для роботи на штатних посадах в інших установах, підприємствах і організаціях на час виконання конкретних завдань в інтересах контррозвідки, боротьби з корупцією та організованою злочинною діяльністю; в окремих випадках у порядку, визначеному колегією Служби безпеки України, допускається направлення на роботу таких військовослужбовців в установи, підприємства і організації за ініціативою їх керівників;

11) в інтересах контррозвідки і оперативно-розшукової діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Службу безпеки України цим Законом;

12) морально і матеріально заохочувати співробітників Служби безпеки України та інших осіб за заслуги із забезпечення державної безпеки; представляти їх у встановленому порядку до державних нагород;

13) позачергово купувати квитки на всі види транспорту незалежно від наявності місць і поселятися в готелях при пред’явленні посвідчення про відрядження;

14) безплатного проїзду всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), залізничного та водного транспорту

приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів, а також попутним транспортом;

15) видавати у разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до чинного законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку.

У разі проведення заходів щодо боротьби з тероризмом і фінансуванням терористичної діяльності, Служба безпеки України, її органи і співробітники мають також право:

1) одержувати в установленому законом порядку на письмову вимогу керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України від митних, фінансових та інших установ, підприємств, організацій (незалежно від форми власності) інформацію і документи про операції, стан рахунків і руху коштів на них за конкретний проміжок часу (з розшифруванням сум, дати призначення та контрагента платежу), вклади, внутрішньо- та зовнішньоекономічні угоди, а також завірені копії документів, на підставі яких було відкрито рахунок конкретної юридичної або фізичної особи. Отримання від банків відомості, яка містить банківську таємницю, здійснюється у порядку та обсязі, встановлених Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Документи та інформація повинні бути подані негайно, а якщо це неможливо – не пізніше 10 діб;

2) залучати в установленому законодавством порядку до проведення перевірок, ревізій та експертиз кваліфікованих спеціалістів установ, організацій контрольних і фінансових органів;

3) одержувати в установленому законодавством порядку за письмовими запитами керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України інформацію з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом України, Генеральною прокуратурою України, Національним банком України, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України;

4) подавати за матеріалами оперативно-розшукової діяльності до суду заяви про скасування реєстрації і припинення діяльності суб'єктів підприємництва, а також за наявності підстав, передбачених законом, подавати до суду позови про визнання недійсними угод у порядку, встановленому законодавством України;

5) входити за письмовим розпорядженням керівника органу або оперативного підрозділу Служби безпеки України за службовими посвідченнями на територію, у приміщення, склади та сховища підприємств, організацій і установ (крім іноземних дипломатичних представництв) незалежно від форми власності, на пункти пропуску через державний кордон та митниць, а також у виробничі приміщення громадян, які займаються підприємницькою діяльністю;

6) за постановою слідчого та з санкції відповідного прокурора з нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, а у невідкладних випадках – з наступним повідомленням прокурора протягом доби у разі загрози знищення, приховування або втрати предметів чи документів, які можуть бути використані в розкритті та розслідуванні злочинної діяльності, на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, накладати арешт на грошові кошти та інші цінності фізичних та юридичних осіб, вилучати предмети і документи із складанням відповідного акта. Копії акта вручаються громадянину чи представнику підприємства, установи, організації;

7) ініціювати згідно із законом питання накладення на невизначений строк арешту на активи, що пов'язані з фінансуванням тероризму та стосуються фінансових операцій, зупинених відповідно до рішення, прийнятого на підставі резолюцій Ради Безпеки ООН, зняття арешту з таких активів та надання доступу до них за зверненням особи, яка може документально підтвердити потреби в покритті основних та надзвичайних витрат.

Органи і підрозділи Служби безпеки України, які здійснюють боротьбу з тероризмом, мають повноваження органу дізнання.

Військовослужбовці Служби безпеки України мають право зберігати, носити, використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених законами України, військовими статутами Збройних сил України та іншими актами законодавства.

3. Система і організація діяльності Служби безпеки України

Систему Служби безпеки України становлять: Центральне управління Служби безпеки України; підпорядковані йому регіональні органи, органи військової контррозвідки, військові формування, а також навчальні, науково-дослідні та інші заклади Служби безпеки України.

Організаційна структура Служби безпеки України визначається Президентом України.

Центральне управління Служби безпеки України, інші органи та установи, що входять у систему Служби безпеки України, є юридичними особами, мають печатку із зображенням державного герба України та своїм найменуванням, інші печатки і штампи, рахунки в банках, у тому числі валютні.

Для організації і проведення антитерористичних операцій та координації діяльності суб'єктів, які ведуть боротьбу з тероризмом чи залучаються до антитерористичних операцій, при Службі безпеки України функціонує Антитерористичний центр. Положення про Антитерористичний центр при Службі безпеки України затверджується Президентом України за поданням Кабінету Міністрів України[5].

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про Службу безпеки України» *Центральне управління Служби безпеки України* відповідає за стан дер-

жавної безпеки, координує і контролює діяльність інших органів Служби безпеки України. У статті 1 Закону України від 20 жовтня 2005 року «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» визначено структуру Центрального управління Служби безпеки України[6].

Так, *для забезпечення виконання покладених на Службу безпеки України завдань у Центральному управлінні Служби безпеки України та підпорядкованих йому органах відповідно до закону створюються і діють функціональні підрозділи:*

- *контррозвідки;*
- *захисту національної державності;*
- *контррозвідувального захисту економіки держави;*
- *контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки;*
- *боротьби з корупцією та організованою злочинністю;*
- *боротьби з тероризмом і захисту учасників кримінального судочинства та працівників правоохоронних органів;*
- *досудового слідства;*
- *охорони державної таємниці;*
- *оперативно-технічних заходів;*
- *оперативного документування;*
- *спеціального зв'язку;*
- *організаційного, інформаційно-аналітичного, кадрового, правового, господарського, фінансового та інших видів забезпечення оперативно-службової діяльності Служби безпеки України.*

Центральне управління Служби безпеки України видає положення, накази, розпорядження, інструкції, дає вказівки, обов’язкові для виконання у системі Служби безпеки України. Зазначені акти не підлягають виконанню, якщо в них встановлюються не передбачені законодавством додаткові повноваження органів і співробітників Служби безпеки України або антиконституційні обмеження прав та свобод громадян.

У своїй оперативно-службовій діяльності регіональні органи Служби безпеки України є незалежними від органів місцевої державної адміністрації та місцевого самоврядування, посадових осіб, партій і рухів.

Органи військової контррозвідки створюються для контррозвідувального забезпечення Збройних Сил України і Державної прикордонної служби України та інших військових формувань, дислокованих на території України.

Керівництво всією діяльністю Служби безпеки України, її Центральним управлінням здійснює Голова Служби безпеки України. Він несе персональну відповідальність за виконання завдань, покладених на Службу безпеки України.

Голова Служби безпеки України призначається на посаду та звільняється з посади Президентом України.

Голова Служби безпеки України має заступників, які призначаються на посади за його поданням та звільняються з посад Президентом України.

У Службі безпеки України створюється колегіальний дорадчий орган – колегія, яка визначає шляхи виконання покладених на Службу безпеки України завдань, приймає рішення з основних напрямів і проблем оперативно-службової діяльності та роботи з кадрами.

Рішення колегії приймаються більшістю голосів і оголошуються наказами Голови Служби безпеки України.

До складу колегії входять Голова Служби безпеки України, його заступники та інші особи, крім народних депутатів України, призначені Президентом України. Перебування членів колегії в партіях, рухах, інших громадських об'єднаннях, що мають політичні цілі, відповідно до статті 6 Закону зупиняється.

Положення про колегію Служби безпеки України затверджується Президентом України.

Начальники підрозділів Центрального управління Служби безпеки України: контррозвідки, військової контррозвідки, контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, захисту національної державності, боротьби з корупцією і організованою злочинною діяльністю, інформаційно-аналітичного, оперативно-технічного, оперативного документування, слідчого, по роботі з особовим складом, інших підрозділів, визначених Президентом України, а також начальники регіональних органів – обласних управлінь Служби безпеки України призначаються на посади за поданням Голови Служби безпеки України та звільняються з посад Президентом України.

4. Кадри Служби безпеки України

Особливий характер діяльності Служби безпеки України зумовлений необхідністю окреслення низки суттєвих вимог професіонального й морально-етичного плану щодо осіб, які працюють у цих органах. Склад їх кадрів закріплено у ст. 19 Закону «Про Службу безпеки України»: «Кадри Служби безпеки України складають: співробітники-військовослужбовці, працівники, які уклали трудовий договір із Службою безпеки України, а також військовослужбовці строкової служби». Порядок обліку кадрів Служби безпеки України затверджується Головою Служби безпеки України.

До цих органів приймаються громадяни України на конкурсній добровільній і договірній основі, які за діловими й моральними рисами, освітнім рівнем і станом здоров'я здатні ефективно виконувати свої службові обов'язки. Критерії професійної придатності, зокрема юридичної обізнаності, визначаються кваліфікаційно-нормативними документами, що затверджуються Головою Служби безпеки України.

Кадровий склад Служби безпеки можна поділити на дві категорії – на військовослужбовців і працівників, які уклали трудовий договір.

Військовослужбовці можуть бути співробітниками, а також військовослужбовцями строкової служби. Співробітники-військовослужбовці виконують свої обов'язки на умовах укладення договору (контракту), а військовослужбовці строкової служби проходять військову службу як призвані на військову службу відповідно до Закону України від 25 березня 1992 р. «Про загальний військовий обов'язок і військову службу»[7]. На співробітників-військовослужбовців і військовослужбовців строкової служби поширюється порядок проходження військової служби у Збройних Силах України.

Військовослужбовці Служби безпеки України приймають Військову присягу на вірність народу України, мають єдину форму одягу, їм видається службове посвідчення. Військова форма одягу та знаки розрізнення військовослужбовців установлюються Президентом України, а правила їх носіння затверджуються Головою Служби безпеки України.

Чисельний склад співробітників Служби безпеки України визначається Законом України від 20 жовтня 2005 р. «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України»[8] і ст. 19 Закону «Про Службу безпеки України».

Відповідно до ст. 2 Закону України «Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України» затверджено загальну чисельність Служби безпеки України у кількості 27000 осіб, в особливий період (крім періоду дії воєнного стану) – у кількості 31000 осіб, а на період дії воєнного стану – у кількості згідно з Мобілізаційним планом України на особливий період.

Якісний склад співробітників вирішується шляхом конкурсного відбору з урахуванням їхніх ділових і моральних якостей. Добір співробітників із високими діловими й моральними якостями – це вимоги Закону «Про Службу безпеки України» та відомчих норм, які конкретизують цю роботу. Значна увага в роботі з кадрами приділяється вихованню й підвищенню рівня їх знань, діловій кваліфікації. У системі органів Служби безпеки України створено підготовку, перепідготовку й підвищення кваліфікації спеціалістів, що провадяться в навчальних закладах відповідно до Закону України «Про освіту» та інших актів законодавства.

Законом «Про Службу безпеки України» передбачено соціальний і правовий захист військовослужбовців і працівників цих органів. Так, Закон закріплює положення, що військовослужбовці Служби безпеки України при виконанні покладених на них обов'язків є представниками влади, діють від імені держави й перебувають під її захистом. Недоторканність їхньої особи, їхні честь і гідність охороняються законодавством. Під захистом держави знаходяться й особи, які допомагають і сприяють Службі безпеки України, а також пенсіонери цих органів.

5. Контроль і нагляд за діяльністю Служби безпеки України

Постійний контроль за діяльністю Служби безпеки України, дотриманням нею законодавства здійснюється Верховною Радою України.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Верховній Раді України звіт про діяльність Служби безпеки України. Контроль за діяльністю Служби безпеки України здійснюється Президентом України та уповноваженими ним державними органами.

Постійний контроль за дотриманням конституційних прав громадян і законодавства в оперативно-розшуковій діяльності та діяльності у сфері охорони державної таємниці органів і підрозділів Служби безпеки України, а також контроль за відповідністю виданих Службою безпеки України положень, наказів, розпоряджень, інструкцій і вказівок Конституції і законам України здійснюється спеціально призначеними Президентом України посадовими особами. Повноваження цих посадових осіб та правові гарантії їх діяльності визначаються Положенням, яке затверджується Президентом України.

Служба безпеки України регулярно у порядку, визначеному Президентом України, інформує Президента України, членів Ради національної безпеки України і посадових осіб, спеціально призначених Президентом України, з основних питань своєї діяльності, про випадки порушення законодавства, а також на їх вимогу подає інші необхідні відомості.

Голова Служби безпеки України щорічно подає Президенту України письмовий звіт про діяльність Служби безпеки України.

Голова Служби безпеки України несе персональну відповідальність за своєчасність, об’єктивність і повноту поданої інформації.

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України Конституція України// Відомості Верховної Ради.-1996.-№30.-Ст.141.
2. History of the CIA [Електронний ресурс] Режим доступу https://www.cia.gov/about-cia/history-of-the-cia
3. Сюрте насіональ https://www.e-reading.club/chapter.php/1029494/43/Mudrova__Kto_i_kak_upravlyaet_mirom.html
4. Гордієнко С. Г. Сутність та зміст поняття "державна безпека" // Стратегічна панорама. — 2003. — № 2.
5. Савченко А.О. Федеральне бюро розслідувань США – К., КНУВС, - 2009. – 109 с.
6. Про ЦРУ [Електронний ресурс] Режим доступу https://www.cia.gov/ru
7. АНБ Коротка історія – М. 2001

8. Органи по охороні конституційного ладу та забезпечення державної безпеки Російської Федерації [Електронний ресурс] Режим доступу https://studme.com.ua/103102089358/pravo/organy_ohrane_konstitutsionnogo_stroya_obespecheniyu_gosudarstvennoy_bezopasnosti_rossiyskoy_federatsii.htm

9. Бовгиря А. М. Таємна канцелярія // Енциклопедія історії України : у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. ; Інститут історії України НАН України. — К. : Наук. думка, 2013. — Т. 10 : Т — Я. — С. 22.

10. В. М. Чисніков. Таємна канцелярія // Юридична енциклопедія : [в 6-ти т.] / ред. кол. Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.]. — К. : Українська енциклопедія, 1998.

11. Воронцов С. А. Правоохранительные органы и спецслужбы Российской Федерации. История и современность /С.А. Воронцов / Серия «Учебники и учебные пособия». Ростов н/Д: изд-во «Феникс», 1999. - 704 с.

12. Бандурка О. М. Основи управління в органах внутрішніх справ України: теорія, досвід, шляхи удосконалення/ О.М. Бандурка. - Х.: «Основа», 1999. - 440 с.

13. Дубоносов Е.С. Основы оперативно-розыскной деятельности: курс лекций / Под ред. Г.К. Синилова. - М., 2002. - С. 9.

14. Поліція в Україні: історико-правове дослідження (початок XVIII ст. - 1917 р.) : [монографія] / О. М. Бандурка, В. В. Гречен- ко, О. Н. Ярмиш. - Х. : Золотая миля, 2012. -616 с.

15. Безопасность государства - безопасность народа: УСБ Украины в Донецкой области / Н.И. Любимова. - Донецк, 2004. - С. 10

16. Пилипчук В. Г. Формування теоретико-правових основ забезпечення державної безпеки України (кінець ХХ - початок ХХІ ст.): монографія / В. Г.Пилипчук ; Служба безпеки України. Ін-т операт. діяльн. та держ. безпеки. - К., 2008. - 256 с.

17. Бобков Ф.Д. КГБ и власть/ Ф.Д. Бобков. - М., 1995. - 384 с.

18. Пилипчук В.Г. З історії органів державної безпеки України (липень 1990 - березень 1992 р.): Зб. документів [спец видання] / В.Г. Пилипчук. - К., 2002. - С. 5.

19. Алексєєв Ю.М. Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985-1999 рр..): Навч. посіб. - К., 2000. - С. 70.

20. Заснування Служби безпеки України : [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http// www. sbu.gov.ua/sbu/control/uk/publish / article?art_id=83208&cat_id=39739

21. Про Службу безпеки України : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1992. № 27 ст. 382

22. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20 березня 2003 р. № 638 // Відомості Верховної Ради України. - 2003. - № 25. - Ст. 180.

23. Азаров М. Ю. Особливості виконання спеціального завдання з розкриття злочинної діяльності організованої групи чи злочинної організації / М. Ю. Азаров // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і

практика). - 2013. - № 1 (29). - С. 11-18.

24. Бандурка О. М. Оперативно-розшукова діяльність : підручник / О. М. Бандурка. - Харків : Вид- во Нац. ун-ту внутр. справ, 2002. - Ч. І. - 244 с.

25. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. — 3-тє вид., перероблене та доповнене / За редакцією М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. — К.: "Атика", 2004. — С. 229.

26. Нескоромний Д. А. Проведення негласних слідчих (розшукових) дій працівниками СБ України при розслідуванні кримінальних правопорушень, вчинених організованими злочинними групами у зб Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) - К., № 2 (33)'2014

27. Про основи національної безпеки Закон України // Відомості Верховної Ради. — 2003. — № 39. — Ст. 351.

28. Про національну безпеку [Електронний ресурс] Режим доступу http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH68400A.html

29. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року
№ 1402-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545)

30. Економічна безпека України: внутрішні та зовнішні чинники : Навч. посіб. для вищ. навч. закл. / С. Д. Гелей, М. І. Крупка, М. Д. Лесечко, Я. Й Малик, Є. Й. Майовець; ред.: Я. Й. Малик; Львів. нац. ун-т ім. І.Франка. - Л. : Вид. центр ЛНУ ім. І.Франка, 2002. - 255 с.

31. .

32. Гальчинський А.І. Відновити дієздатність держави.- Економіка України, 2000, № 8, С.8.

33. Ротар Н.. Вебер Макс // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.86

34. Режим політичний //Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. За ред. М. П. Требіна. — Х . :Право, 2015

35. Про Збройні Сили України: Закон України від 6 грудня 1991 року N 1934-XII Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, N 9, ст.108

36. Про оборону України: Закон України від 6 грудня 1991 року № 1932-XII Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 9, ст.106

37. Про контрозвідувальну діяльність: Закон України від 26 грудня 2002 року N 374-IV Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 12, ст.89

38. Про службу зовнішньої розвідки: Закон України від 1 грудня 2005 року N 3160-IV Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2006, N 8, ст.94

39. Про розвідувальні органи України: Закон України від 22 березня 2001 року N 2331-III Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 19, ст.94

Лекція № 14 Правоохоронна діяльність Державної прикордонної служби України

Питання

1. *Загальні положення про Державну прикордонну службу України*
2. *Структура Державної прикордонної служби України.*
3. *Основні напрями правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України*.

1. Загальні положення про Державну прикордонну службу України

Державна прикордонна служба України визначається правоохоронним органом спеціального призначення. Її основна функція – забезпечення недоторканності державного кордону України та захист суверенних прав України у виключній (морській) економічній зоні, Крім того, Державна прикордонна служба України здійснює прикордонний контроль, протидіє нелегальній міграції та іншим правопорушенням на кордоні,

Державна прикордонна служба України виконує правоохоронні функції, зокрема:

Правоохоронна діяльність Державної прикордонної служби України полягає в охороні державного кордону, забезпеченні недоторканності території України та суверенних прав у виключній (морській) економічній зоні.

Основні напрямки правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України - **Охорона державного кордону:**

Основними формами та методами охорони державного кордону, що застосовуються працівниками Державної прикордонної служби України, є: організація та здійснення прикордонного контролю, патрулювання, заслони, спостережні пости, а також використання спеціальних технічних засобів.

Форми охорони державного кордону:

Прикордонний контроль

Прикордонний контроль здійснюється в пунктах пропуску через державний кордон, включає перевірку документів, огляд транспортних засобів та вантажів, а також контроль за дотриманням режиму державного кордону. В разі порушення державного кордону працівники Державної прикордонної служби України застосовують різні форми і методи затримані порушників

Прикордонне патрулювання:

З метою контролю за станом кордону працівники Державної прикордонної служби України здійснюють прикордонне патрулювання, яке включає систематичне пересування прикордонних нарядів вздовж державного кордону з метою виявлення та попередження порушень. Зазначене патрулювання здійснюється цілодобово з використанням транспорту або пішки, а також використовуються засоби повітряного контролю.

Створення спеціальних заслонів:

Спеціальні заслони створюються з метою прикриття певної ділянки кордону або окремих об'єктів, а також для пошуку правопорушників, які намагаються перетнути державний кордон України .

Створення спостережних постів:

З метою ведення спостереження за місцевістю та діями в районі кордону, у окремих місцевостях обладнуються місця для постійного нагляду за певними територіями державного кордону, як носять назву спостережних постів

Використання спеціальних технічних засобів:

Працівники Державної прикордонної служби при здійсненні прикордонного контролю активно використовують різноманітні технічні засоби. Застосовуються різноманітні технічні засоби спостереження, які включають засоби зв'язку, сигналізації, фіксації слідів та інші засоби для забезпечення ефективної охорони кордону.

При здійсненні охорони державного кордону військовослужбовці Державної прикордонної служби України використовують наступні методи охорони державного кордону:

Організація режиму державного кордону:

Для чіткої організації перетину державного кордону військовослужбовцями встановлюються відповідні правила перетинання кордону, а також порядку перебування в прикордонній смузі та здійснюються інші заходи.

Виявлення та попередження порушень:

Питання щодо виявлення правопорушень, до яких включають незаконний перетин кордону, здійснення контрабанди, спроби здійснення незаконної міграції та т. ін. при виявленні припиняються і винні особи притягають до відповідальності .

Затримання та притягнення до відповідальності правопорушників:

При виявленні порушень режиму прикордонної зони чи спроб незаконного перетину державного контролю військовослужбовці Державної прикордонної служби України здійснюють затримання осіб, які порушили законодавство, та передають до відповідних державних органів з метою притягнення до відповідальності.

Н своїй діяльності військовослужбовці Державної прикордонної служби України активно співпрацюють з іншими правоохоронними органами, митницею, службою безпеки та іншими установами.

Забезпечення недоторканності кордону, запобігання його незаконному перетину та іншим порушенням.

Військовослужбовці Державної прикордонної служби України мають право:

- в разі порушення правил поведінки у зоні прикордонного контролю виявляти і затримувати порушників;

- при виявленні контрабандних товарів, зокрема, зброї, наркотиків, товарів, що заборонені до переміщення через кордон всі зазначені речі вилучаються і вирішується питання про притягнення порушників до відповідальності .
- в разі виявлення терористичних загроз на кордоні та в прикордонній зоні військовослужбовці Державної прикордонної служби України застосування відповідні заходи з метою ліквідації зазначених загроз.
- військовослужбовців Державної прикордонної служби України самостійно, а в разі необхідності здійснюють заходи щодо підтримання громадського порядку та безпеки в прикордонній зоні
- одним з головних напрямів діяльності Державної прикордонної служби України є також забезпечення дотримання прав та свобод громадян, які перетинають державний кордон, а також тих, хто проживає у прикордонній зоні.

Державна прикордонна служба України тісно взаємодіє з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та місцевого самоврядування з метою забезпечення ефективної охорони державного кордону та виконання покладених на неї завдань.

2. Структура Державної прикордонної служби України

Органи охорони державного кордону безпосередньо виконують поставлені перед Державною прикордонною службою України завдання щодо забезпечення недоторканності державного кордону України. Структура органів Державної прикордонної служби складається з центрального апарату, прикордонних загонів, прикордонних застав, контрольно-пропускних пунктів та відділень прикордонного контролю. Прикордонний загін є основною оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладаються: охорона певної ділянки державного кордону самостійно, чи у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону та Морською охороною; забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму; а також здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України, а також до тимчасово окупованої території і з неї осіб, транспортних засобів, вантажів.

До складу прикордонного загону можуть входити прикордонні комендатури, відділи прикордонної служби, прикордонні застави, контрольно-пропускні пункти, відділення прикордонного контролю.

Окремий контрольно-пропускний пункт є оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладається здійснення в установленому порядку прикордонного контролю і пропуску через державний кордон України осіб, транспортних засобів, вантажів.

До складу окремого контрольно-пропускного пункту можуть входити інші підпорядковані йому контрольно-пропускні пункти, відділення прикордонного контролю і контролерські пости. До складу Державної прикордонної

служби входять також авіаційні частини, частини Морської охорони та інші спеціалізовані підрозділи.

Авіаційна частина є оперативно-службовою ланкою Державної прикордонної служби України, на яку покладаються охорона державного кордону у взаємодії з іншими органами охорони державного кордону і Морської охорони, забезпечення дотримання режиму державного кордону і прикордонного режиму, а також здійснення охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні.

До складу авіаційної частини входять загони літаків та ланки вертольотів, розвідувальні органи України;

Організаційна структура розвідувального органу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, визначається Президентом України.

Крім перелічених підрозділів, у складі центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, територіальних органів центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, органів охорони державного кордону, функціонують підрозділи спеціального призначення – оперативного документування, оперативно-технічні, забезпечення внутрішньої безпеки та власної безпеки.

Діяльність підрозділів спеціального призначення Державної прикордонної служби України регулюється нормативно-правовими актами.

Крім оперативних та інших підрозділів, у системі Державної прикордонної служби визначено також і органи забезпечення.

Органами забезпечення Державної прикордонної служби України є підприємства, установи, а також підрозділи технічного, матеріального, медичного та інших видів забезпечення її діяльності, які функціонують як самостійно, так і у складі відповідно центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, його територіальних органів, Морської охорони, інших органів охорони державного кордону, навчальних закладів Державної прикордонної служби України.

3. Основні напрями правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України

На Державну прикордонну службу України, відповідно до визначених законом завдань, покладаються:

1) припинення будь-яких спроб незаконної зміни проходження лінії державного кордону України;

2) припинення у взаємодії з відповідними правоохоронними органами збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України;

3) участь у взаємодії із Збройними силами України та іншими військовими формуваннями у відбитті вторгнення або нападу на територію України збройних сил іншої держави або групи держав;

4) участь у виконанні заходів територіальної оборони, а також заходів, спрямованих на додержання правового режиму воєнного і надзвичайного стану;

5) організація запобігання кримінальним та адміністративним правопорушенням, протидію яким законодавством віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, їх виявлення та припинення, здійснення провадження у справах про адміністративні правопорушення згідно із законами;

6) здійснення прикордонного контролю і пропуску в установленому порядку осіб, транспортних засобів, вантажів у разі наявності належно оформлених документів після проходження ними митного та за потреби інших видів контролю, а також реєстрація іноземців та осіб без громадянства, які в установленому порядку прибувають в Україну, та їх паспортних документів у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду – виїзду, а також здійснення фіксації біометричних даних іноземців та осіб без громадянства під час здійснення прикордонного контролю у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду – виїзду;

7) участь в укладенні міжнародних договорів України з прикордонних питань та з питань взаємних поїздок громадян, а також забезпечення їх виконання;

8) запобігання та недопущення перетинання державного кордону України особами, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну, або яких тимчасово обмежено у праві виїзду з України, зокрема згідно з дорученнями правоохоронних органів; розшук у пунктах пропуску через державний кордон та у контрольних пунктах в'їзду – виїзду осіб, які переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінальних покарань; виконання в установленому порядку інших доручень правоохоронних органів;

9) виявлення причин та умов, що призводять до порушень законодавства про державний кордон України, вжиття в межах своєї компетенції заходів щодо їх усунення;

10) здійснення розвідувальної, інформаційно-аналітичної та оперативно-розшукової діяльності, а також здійснення контррозвідувальних заходів в інтересах забезпечення захисту державного кордону України;

11) контроль за дотриманням прикордонного режиму;

12) прийняття заяв про визнання осіб біженцями або особами, які потребують додаткового захисту, у порядку, визначеному Законом України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»;

13) установлення за погодженням з органами доходів і зборів та керівниками відповідних підприємств, на території яких розміщено пункти пропуску через державний кордон України, контроль за його додержанням;

13-1) установлення режимних правил у контрольних пунктах в'їзду – виїзду;

14) контроль за дотриманням невійськовими суднами та військовими кораблями встановленого порядку плавання і перебування у територіальному морі та внутрішніх водах України;

15) прийняття в установленому порядку рішень про примусове повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора про підстави прийняття такого рішення;

15-1) прийняття в установленому порядку рішень про розміщення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України, у пунктах тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають на території України, з подальшим повідомленням протягом 24 годин прокурора;

15-2) виконання рішень адміністративного суду про примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів під час спроби або після незаконного перетинання державного кордону України;

16) здійснення самостійно або у взаємодії з органами Національної поліції і органами Служби безпеки України в межах контрольованих прикордонних районів контролю за дотриманням іноземцями та особами без громадянства, а також біженцями, особами, які потребують додаткового захисту, та особами, яким надано притулок в Україні, установлених правил перебування на її території;

17) охорона, конвоювання та тримання затриманих осіб і плавзасобів до моменту їх передачі органам прикордонної охорони або іншим уповноваженим органам суміжної держави, іншим правоохоронним органам України або суду;

18) виконання відповідно до законодавства системи особливих заходів щодо захисту військовослужбовців та працівників Державної прикордонної служби України від зазіхань на життя, здоров'я, честь, майно у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також їхніх близьких родичів;

19) протидія і запобігання корупційним діянням та злочинам у сфері службової діяльності особового складу Державної прикордонної служби України;

20) участь у межах своєї компетенції у взаємодії з органами Служби безпеки України, органами Національної поліції та іншими правоохоронними

органами у боротьбі з тероризмом і виконанні інших покладених на них завдань;

21) прикордонно-представницька робота та участь прикордонних представників у роботі спільних міжнародних комісій з розгляду прикордонних спорів, інцидентів, конфліктів;

22) здійснення самостійно або разом із спеціально уповноваженими на те органами виконавчої влади і посадовими особами контролю у районах несення служби за збереженням природних ресурсів і підводної культурної та археологічної спадщини, додержанням правил промислової та іншої діяльності, охороною довкілля;

23) інформування відповідних державних органів та громадян про аварії, пожежі, катастрофи, стихійне лихо та інші надзвичайні події на державному кордоні України, у прикордонній смузі та у контрольованих прикордонних районах;

23-1) надання за запитами виконавчої дирекції Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття, або центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України, відомостей, що зберігаються в інформаційних системах, зокрема банках даних, стосовно осіб, які в період одержання допомоги з безробіття перетинали державний кордон України або перебували за межами України;

24) охорона закордонних дипломатичних установ України;

24-1) охорона підводної культурної та археологічної спадщини;

25) участь у межах своєї компетенції у забезпеченні державної охорони місць постійного і тимчасового перебування Президента України та посадових осіб, визначених у Законі України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

26) взаємодія під час охорони державного кордону України з відповідними органами іноземних держав у порядку, який установлюється міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України;

27) забезпечення зберігання документів демаркації державного кордону України в установленому законодавством України порядку;

28) забезпечення затриманим особам з моменту їх затримання права захищати себе особисто або користуватися правовою допомогою захисника;

29) інформування в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, Центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги про кожний випадок затримання осіб згідно з дорученням правоохоронних органів України та адміністративного затримання осіб, крім випадків, якщо особа захищає себе особисто чи запросила захисника.

Органам, підрозділам, військовослужбовцям, а також працівникам Державної прикордонної служби України, які, відповідно до їх службових

обов'язків, можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, для виконання покладених на Державну прикордонну службу України завдань, надається право:

1) розташовувати прикордонні наряди, пересуватися під час виконання службових обов'язків на будь-яких ділянках місцевості, перебувати на земельних ділянках, у житлових та інших приміщеннях громадян за їх згодою або без їх згоди у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна, чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, з повідомленням про це протягом 24 годин прокурора, а також на території і в приміщеннях підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, з повідомленням про це їх адміністрації;

2) відповідно до законів та інших нормативно-правових актів винятково в інтересах кримінального судочинства, міжнародного співробітництва в боротьбі з організованою злочинністю, а також з метою забезпечення національної безпеки України здійснювати контрольований (під оперативним контролем) пропуск через державний кордон України осіб у пунктах пропуску або поза ними. Рішення на такий пропуск приймає Голова Державної прикордонної служби України;

3) перевіряти в осіб, які прямують через державний кордон України, документи на право в'їзду в Україну або виїзду з України, робити в них відповідні відмітки і у випадках, передбачених законодавством, тимчасово їх затримувати або вилучати;

4) шляхом опитування осіб, з'ясовувати підстави перетинання державного кордону України, в'їзду на тимчасово окуповану територію або виїзду з неї, не пропускати через державний кордон України, на тимчасово окуповану територію або з неї осіб без дійсних документів на право перетинання кордону або для в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї, осіб, які надали завідомо неправдиві відомості під час одержання зазначених документів, осіб, яким Державною прикордонною службою України за порушення законодавства з прикордонних питань та про правовий статус іноземців, чи за мотивованим письмовим рішенням суду та правоохоронних органів не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежено право виїзду з України; робити в документах зазначених осіб відповідні відмітки;

5) відповідно до законодавства приймати рішення щодо надання дозволу на перетинання державного кордону у спрощеному порядку;

6) самостійно, а в разі перебування транспортних засобів, товарів та інших предметів, що переміщуються через державний кордон України, під митним контролем – разом з органами доходів і зборів проводити відповідно до законодавства огляд, у разі потреби – і супроводження зазначених транспортних засобів, товарів та предметів;

7) здійснювати згідно з дорученнями правоохоронних органів України затримання в пунктах пропуску осіб, які прямують через державний кордон України, осіб, які прямують через контрольні пункти в'їзду – виїзду та роз-

шукуються за підозрою у вчиненні злочину, переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінального покарання та в інших випадках, передбачених законодавством України;

8) надавати за згодою органів доходів і зборів та компетентних органів суміжних держав дозвіл на перетинання особами державного кордону України осіб, переміщення транспортних засобів, вантажів поза пунктами пропуску через державний кордон України за наявності невідкладних обставин, пов'язаних з ліквідацією надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру і їх наслідків, загрози людському життю та за відсутності загрози національній безпеці України;

9) за погодженням з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну податкову і митну політику, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері авіаційного транспорту, та Міністерством оборони України надавати дозвіл щодо вильоту і посадки повітряних суден з аеропортів (аеродромів), у яких відсутні пункти пропуску через державний кордон України;

10) створювати і використовувати в інтересах розвідки, контррозвідувального забезпечення охорони державного кордону України, оперативно-розшукової діяльності, участі у боротьбі з організованою злочинністю та протидії незаконній міграції інформаційні системи, зокрема банки даних щодо осіб, які перетнули державний кордон України, осіб, які вчинили правопорушення, протидію яким віднесено до компетенції Державної прикордонної служби України, осіб, яким згідно із законодавством не дозволяється в'їзд в Україну або тимчасово обмежується право виїзду з України, недійсних, викрадених і втрачених документів на право виїзду за кордон та в інших випадках, передбачених законами України;

11) визначати разом із заінтересованими підприємствами, установами та організаціями усіх форм власності місця і тривалість зупинок (стоянок) транспортних засобів, що здійснюють міжнародні перевезення пасажирів та вантажів у пунктах пропуску через державний кордон України або здійснюють відповідні перевезення через контрольні пункти в'їзду – виїзду;

12) вимагати від фізичних осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Державної прикордонної служби України;

13) у випадках та в порядку, передбачених законами України, розглядати справи про правопорушення, накладати стягнення або передавати матеріали про правопорушення на розгляд інших уповноважених органів виконавчої влади або судів;

14) здійснювати адміністративне затримання осіб на підставах і на строки, визначені законами, зокрема іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перетнули державний кордон України, стосовно яких прийнято в установленому порядку рішення про передачу їх прикордонним органам суміжної держави на час, необхідний для такої передачі;

15) здійснювати на підставах та в порядку, установлених законами, особистий огляд затриманих, а також оглядати і в разі потреби, вилучати речі, що можуть бути речовими доказами або заподіяти шкоду здоров'ю людей;

16) тримати осіб, затриманих в адміністративному порядку, в спеціально обладнаних для цих цілей приміщеннях;

17) проводити відповідно до закону судову експертизу паспортних документів, які згідно із законодавством використовуються під час перетинання державного кордону України;

18) відповідно до своєї компетенції обмежувати або тимчасово забороняти у випадках, які спричиняються обставинами, пов'язаними із забезпеченням охорони державного кордону України, та проведенням навчань і бойових стрільб, виконання різних робіт, переміщення транспортних засобів, плавзасобів і доступ осіб на окремі ділянки місцевості чи об'єкти у прикордонній смузі, контрольованих прикордонних районах, за винятком робіт на будовах, що виконуються відповідно до міжнародних договорів, та на будовах державного значення і робіт, пов'язаних з ліквідацією наслідків стихійного лиха та осередків особливо небезпечних інфекційних захворювань;

19) здійснювати автоматизований обмін інформацією про транспортні засоби, що перетнули державний кордон України, з територіальними органами Міністерства внутрішніх справ України.

Зупиняти та оглядати в межах прикордонної смуги, контрольованих прикордонних районів самостійно, а за їх межами – разом з відповідними підрозділами Національної поліції транспортні засоби, а також перевіряти документи, що посвідчують особу водія та пасажирів, наявність поліса обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів (страхового сертифіката «Зелена картка»), а також здійснювати контроль за сплатою сум накладеного стягнення за адміністративні правопорушення. При цьому вантаж, який перевозиться транспортними засобами під митним контролем, підлягає такому оглядові тільки разом з органами доходів і зборів;

20) використовувати у порядку, встановленому законодавством, водний і повітряний простір України, морські та річкові порти, аеропорти та аеродроми (посадкові майданчики), розташовані на території України, незалежно від їх відомчої належності і призначення, одержувати навігаційну, метеорологічну, гідрографічну та іншу інформацію, необхідну для забезпечення польотів і кораблеводіння;

21) у встановленому законодавством порядку виконувати польоти на літальних апаратах Державної прикордонної служби України на повітряних трасах, за маршрутами поза трасами, а також за встановленими маршрутами у прикордонній смузі, контрольованих прикордонних районах та виключній (морській) економічній зоні України;

22) здійснювати плавання на кораблях, катерах, суднах забезпечення по всій акваторії внутрішніх вод, територіального моря і виключної (морської)

економічної зони України, підходити до берега, будь-яких причалів (пристаней) і здійснювати висадку на них особового складу Державної прикордонної служби України;

23) надавати дозвіл на заходження іноземних військових кораблів у внутрішні води, на рейди та в порти України, зокрема відповідно до прийнятих у встановленому порядку рішень про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України, схвалених Верховною Радою України;

24) проводити в установленому порядку огляд українських та іноземних невійськових суден, що допустили порушення законодавства під час плавання і перебування у територіальному морі, внутрішніх водах, а також під час стоянки суден у портах України, супроводжувати їх кораблями та катерами Державної прикордонної служби України в порти або за межі територіальних вод України;

25) зупиняти та оглядати в установленому порядку судна і плавзасоби, що ведуть промисел риби та інших водних живих ресурсів, здійснюють пошук, дослідження та операції, пов'язані з таким промислом, виконують інші роботи у виключній (морській) економічній зоні України та територіальному морі; перевіряти документи на ведення рибного промислу та виконання інших робіт;

26) зупиняти або припиняти рибний промисел, морські наукові дослідження, інші роботи у територіальному морі, виключній (морській) економічній зоні та внутрішніх водах України в разі відсутності відповідного дозволу (погодження) або порушення правил їх проведення, установлених законодавством;

26-1) зупиняти та оглядати в установленому порядку судна і плавзасоби, що знаходяться в зоні охорони підводної культурної та археологічної спадщини, перевіряти документи (дозволи), що підтверджують право на перебування в охоронюваній зоні та (чи) проведення наукових археологічних досліджень;

27) відвідувати, оглядати та перебувати на штучних островах, в установках і спорудах, що знаходяться у виключній (морській) економічній зоні, територіальному морі та внутрішніх водах України, а також перевіряти документи, які посвідчують право на проведення робіт, спорудження штучних островів, установок, споруд і встановлення зон безпеки навколо них;

28) затримувати судна, що допускають порушення законодавства про виключну (морську) економічну зону України або норм міжнародного права, і доставляти їх в один з відкритих для заходження іноземних невійськових суден портів України;

29) тимчасово обмежувати мореплавство та забороняти вихід у море українських невійськових суден і плавзасобів незалежно від форми власності, які допустили порушення встановленого порядку плавання і перебування у територіальному морі та внутрішніх водах України;

30) забороняти сходження на берег і перебування на березі членів екіпажів іноземних невійськових суден та інших осіб, які перебувають на них і допустили правопорушення під час плавання та перебування в територіальному морі, внутрішніх водах, а також під час стоянки суден у портах України;

31) здійснювати розвідувальні, контррозвідувальні та оперативно-розшукові заходи згідно із законами України;

32) здійснювати за домовленістю з авіаперевізниками в іноземних аеропортах попередню перевірку правових підстав для в'їзду в Україну іноземців та осіб без громадянства;

33) у взаємодії з органами доходів і зборів та іншими державними органами здійснювати заходи щодо недопущення незаконного переміщення через державний кордон України вантажів, стосовно яких законодавством встановлено заборони і обмеження, вилучати такі вантажі в разі здійснення спроби переміщення їх через державний кордон України або самостійно в ході проведення оперативно-розшукових заходів та передавати їх за призначенням у встановленому порядку;

34) запрошувати осіб до підрозділів Державної прикордонної служби України для з'ясування обставин незаконного перетинання державного кордону України, порушення режиму державного кордону, прикордонного режиму, режиму в пунктах пропуску через державний кордон України, контрольних пунктах в'їзду-виїзду, порядку в'їзду на тимчасово окуповану територію та виїзду з неї, а також інших правопорушень, розгляд яких належить до компетенції Державної прикордонної служби України. У разі потреби з'ясування обставин зазначених порушень може здійснюватися і в інших місцях;

35) на підставах, передбачених законами, скорочувати строк перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства, затриманих у межах контрольованих прикордонних районів;

36) користуватися на договірних засадах службовими приміщеннями підприємств, установ та організацій усіх форм власності, військових частин військових формувань, а також житловими та іншими приміщеннями громадян;

37) використовувати у встановленому порядку транспортні засоби, плавзасоби громадян, підприємств, установ та організацій усіх форм власності (крім транспортних засобів, плавзасобів дипломатичних та інших представництв іноземних держав та організацій) для проїзду до місця незаконного перетинання державного кордону України, припинення злочину, доставки до лікувальних закладів осіб, які потребують термінової медичної допомоги, з наступним відшкодуванням витрат і збитків цим громадянам, підприємствам, установам та організаціям згідно із законодавством;

38) використовувати засоби електричного зв'язку центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності під час припинення зброй-

них конфліктів та інших провокацій на державному кордоні України, відбиття вторгнення на територію України збройних формувань, ліквідації диверсійно-розвідувальних груп, а також в інших випадках на умовах, погоджених у встановленому порядку, з наступним відшкодуванням пов'язаних з цим витрат згідно із законодавством;

39) подавати органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування обов'язкові для розгляду пропозиції щодо припинення порушень законодавства з питань охорони державного кордону України та усунення передумов до їх учинення;

40) одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами керівників підрозділів з оперативно-розшукової роботи чи розвідувального органу відомості з автоматизованих інформаційних і довідкових систем та банків даних, створюваних Верховним Судом України, Генеральною прокуратурою України, Національним банком України, Антимонопольним комітетом України, Фондом державного майна України, міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування України;

41) матеріально і морально заохочувати осіб, які надають Державній прикордонній службі України допомогу у виконанні покладених на неї завдань;

42) співпрацювати відповідно до законодавства з іноземними дипломатичними і консульськими установами в питаннях, що належать до компетенції Державної прикордонної служби України і стосуються обмеження чи поновлення прав іноземців та осіб без громадянства;

43) взаємодіяти з питань охорони державного кордону України, протидії незаконній міграції, незаконному обігу наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, транскордонній злочинності, контрабандній діяльності з компетентними органами та військовими формуваннями іноземних держав, міжнародними організаціями в порядку і на засадах, установлених законодавством;

44) під час безпосереднього виконання завдань з охорони державного кордону при несенні служби у складі прикордонних нарядів або здійсненні оперативно-розшукової діяльності безоплатно користуватися всіма видами міського пасажирського транспорту загального користування (крім таксі), засобами залізничного, водного транспорту приміського сполучення та автобусами приміських маршрутів, а також попутним транспортом;

45) у порядку, передбаченому законодавством, одержувати і використовувати земельні ділянки для розміщення стаціонарних технічних засобів та інженерних споруд на державному кордоні України, розташування органів, підрозділів, навчальних закладів, підприємств, установ та організацій Державної прикордонної служби України, пунктів (місць) тимчасового тримання осіб, базування кораблів і катерів, авіаційних підрозділів, стрільбищ і навчальних полів тощо;

46) у порядку, визначеному міжнародними договорами України, здійснювати спільний прикордонний контроль та інші заходи з охорони державного кордону на території суміжних держав.

Рекомендовані джерела інформації

1. Конституція України: [Текст]: офіц. текст: [прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.: станом на 15травня 2015 р.]. / / Відомості Верховної Ради України. - 1996.-№30.-Ст. 141.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Текст]: офіц. текст: станом на 21 травня 2015 р. – Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст.1122.
3. Про державний кордон України [Текст]: Закон України від 04.11.1991 №1777-XII //Відомості Верховної Ради України.-1992.-№ 2.- ст.5.
4. Про Прикордонні війська України [Текст]: Закон України від 04.11.1991 №1779-XII //Відомості Верховної Ради України.-1992.-№2.- Ст.7. (втратила чинність)
5. Про Державну прикордонну службу України [Текст]: Закон України від 03.04.2003 № 661-IV //Відомості Верховної Ради України.-2003.-№27.- Ст.208.
6. Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України [Текст] : Закон України від 21.01.1994 № 3857-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 18, ст.101.
7. Про виключну (морську) економічну зону України [Текст] : Закон України від 16.05.1995 № 162/95-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1995, № 21, ст.152
8. Про прикордонний контроль [Текст]: Закон України від 05.11.2009 № 1710-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2010, № 6, ст.46.
9. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства[Текст]: Закон України від 22.09.2011 № 3773-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 19-20, ст.179.
10. Про оборону України [Текст]: закон України від 06.12.1991 № 1932-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 9, ст.106
11. Про розвідувальні органи України [Текст]: закон України від 22.03.2001 № 2331-III // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, N 19, ст.94.
12. Про контррозвідувальну діяльність [Текст]: Закон України від 26.12.2002 № 374-IV //Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, N 12, ст.89.
13. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю [Текст]: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 35, ст.358.

14. Про боротьбу з тероризмом [Текст]: закон України від 20.03.2003 № 638-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, № 25, ст.180.

15. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту [Текст]: Закон України від 08.07.2011 № 3671-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2012, № 16, ст.146.

16. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб [Текст]: Закон України від 04.03.1998 № 160/98-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1998, № 35, ст.236.

17. Про судову експертизу [Текст]: Закон України від 25.02.1994 № 4038-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, №28, ст.232.

18. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий статус на тимчасово окупованій території України [Текст]: Закон України від 15.04.2014 № 1207-VII // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 26, ст.892.

19. Про ратифікацію Угоди між Кабінетом Міністрів України, Урядом Республіки Білорусь і Урядом Республіки Польща про точку стику державних кордонів України, Республіки Білорусь і Республіки Польща [Текст]: закон України від 08.04.2015 № 300-VIII : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/300-19.

20. Про підпорядкування Україні Прикордонних військ, що дислокуються на її території [Текст] : указ Президії ВР України від 30.08.1991 № 1464-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 44, ст.591. (втратила чинність)

21. Концепція розвитку Державної прикордонної служби України на період до 2015 року [Текст]: указ Президент України від 19.06.2006 № 546/2006. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/546/2006.

22. Положення про проходження громадянами України військової служби у Державній прикордонній службі Україні [Текст] : указ Президента України від 29.12.2009 № 1115/2009 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1115/2009.

23. Про Програму дій, спрямованих на підтримання режиму державного кордону України і прикордонного режиму, розвиток Прикордонних військ України та митних органів України, на період до 2005 року [Текст]: указ Президента України від 16 листопада 2000 р. № 1241/2000 // Державний кордон України: зб. док. за 2000 р. - К.: Держкомкордон, 2001. - С 49-54 (втратила чинність).

24. Про затвердження Державної цільової правоохоронної програми «Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2015 року» [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 13.06.2007 № 831 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/831-2007-%D0%BF.

25. Про затвердження Положення про Адміністрацію Державної прикордонної служби України [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України

від 16.10.2014 № 533 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http: // zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1128-2010-%D0%BF.

26. Наказ МВС від 14 травня 2018 року № 392 «Про затвердження Порядку проведення підрозділами органів охорони державного кордону ДПС України процедури здійснення контролю другої лінії іноземців та осіб без громадянства під час в'їзду в Україну», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25 липня 2018 року за № 869/32321

27. Про затвердження Положення про порядок застосування зброї, бойової техніки та спеціальних засобів під час охорони державного кордону [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 14.09.1993 № 727 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/727-93-%D0%BF.(втратила чинність)

28. Про відшкодування витрат іноземними громадянами (особами без громадянства), громадянами України, проведених у зв'язку з їх затриманням за порушення (спробу порушення) державного кордону, утриманням на період адміністративного затримання і депортацією [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 17.09.1993 № 739 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/739-93-%D0%BF (втратила чинність)

29. Про прикордонну смугу [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 12.05.1994 № 304 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/304-94-%D0%BF.

30. Про заходи щодо посилення охорони державного кордону України [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 15.01.1996 № 77 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/77-96-%D0%BF.

31. Про прикордонний режим [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 27.07.1998 № 1147 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1147-98-%D0%BF.

32. Про контрольовані прикордонні райони [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 03.08.1998 № 1199: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1199-98-%D0%BF

33. Про затвердження Положення про пункти пропуску через державний кордон та пункти контролю [Електронний ресурс]: Постанова Кабінету Міністрів України № 751 від 18.08.2010 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/751-2010-%D0%BF.

34. Про затвердження положення про використання повітряного простору України [Текст]: постанова Кабінету Міністрів України від 29.03.2002 № 401 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/401-2002-%D0%BF.

35. Про затвердження методики аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції [Текст]: спільний наказ МВС України, МЗС України, Мінсоцполітики України, АДПСУ, СБУ, Служби Ззовнішньої розвідки України

30.06.2011 № 362/156/269/463 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0891-11.

36. Про затвердження Кодексу поведінки працівників, до функціональних обов'язків яких належить здійснення управління кордонами [Текст]: наказ МВС України, МЗС України, Мінфін України, АДПСУ, ГУ ДСУ від 05.07.2011 № 330/151/809/434/146 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0922-11.

37. Михайлова Ю.О Роль та місце державної прикордонної служби у системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України. – Наукові праці Академії Державної прикордонної служби № 2 2019 с. 40-45

38. Про затвердження Інструкції про огляд баз для стоянки маломірних (малих) суден [Текст]: наказ Мінтрансу України від 16.07.2004 № 641 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0914-04

39. Про затвердження Порядку дій посадових осіб органів охорони державного кордону Державної прикордонної служби щодо установлення режиму в пунктах пропуску через державний кордон, здійснення контролю за його додержанням, а також організації і забезпечення взаємодії та координації контрольних органів і служб, що здійснюють різні види контролю або беруть участь у забезпеченні режиму в пунктах пропуску через державний кордон [Текст]: наказ АДПСУ від 29 серпня 2011 року № 627 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/RE19855.html.

40. Наказ МВС від 23.06.2017 року № 535 «Про затвердження Порядку дій уповноважених службових осіб Державної прикордонної служби України в разі виявлення в пунктах пропуску через державний кордон України та контрольних пунктах в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї осіб, стосовно яких надано доручення, та порядку взаємодії органів охорони державного кордону з уповноваженими державними органами, які надали доручення»

41. Алгоритм послідовності дій уповноважених службових осіб підрозділів охорони державного кордону щодо здійснення прикордонного контролю варт [Текст] : наказ АДПСУ від 08.02.2011 № 86 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN66730.html;

42. Порядок здійснення огляду транспортних засобів і вантажів [Текст]: наказ АДПСУ від 22.04.2011 № 260 : [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/FIN66725.html;

43. Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства інфраструктури України від 10.10.2013 № 969/787 «Про затвердження Порядку здійснення прикордонного контролю організованих груп пасажирів у пунктах пропуску через державний кордон для морського та автомобільного сполучення», зареєстрований в Міністерстві юстиції України 30.10.2013 за № 1833/24365.

44. Про схвалення практичного посібника «Правила поведінки персоналу Державної прикордонної служби України з метою запобігання корупції» [Текст]: наказ АДПСУ від 19.10.2011 № 780. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/documentsb/429.htm.

45. Ананьїн О. В. Прикордонна безпека України в сучасних умовах / О. В. Ананьїн // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки : наук. вісн. : зб. наук. пр. Спецвипуск / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, УАН ; голов. ред. В. М. Вашкевич. - К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2011. - С. 517-521.

46. Золотов В.П. Правові засади охорони та захисту державного кордону України / В.П.Золотов // Науковий вісник Державної прикордонної служби України .- 2012.- № 4.- с.32-37

47. Зьолка В.Л. Удосконалення нормативного визначення понять «система» та «структура» Державної прикордонної служби України / В.Л. Зьолка // Актуальні питання удосконалення системи законодавства в умовах сьогодення : матер. ІІ Всеукр. наук.-практ. конф. - Хмельницький : ХІСТ унту «Україна». 2013. -С. 50-54.

48. Ільченко О.В. Актуальні питання, щодо визначення діяльності Державної прикордонної служби України, як суб'єкта правоохоронної діяльності [Текст]/О.В. Ільченко// Митна справа.- 2013.- №2(86).- С. 199-204.

49. Ільченко О. В. Державний кордон як об'єкт адміністративно-правової діяльності правоохоронних органів [Текст] / О. В. Ільченко // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Право. - К., 2012. - Вип. 173, ч. 1. - С. 211-218.

50. Історія Державної прикордонної служби України: [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://dpsu.gov.ua/ua/about/history.htm.

51. Кабачинський М.І. Історія кордонів та Прикордонних військ України: Монографія. – Хмельницький: Видавництво Хмельницької міської друкарні, 2000. – 216 с

52. Коваленко А.А. Аналіз стану виконання та основні напрями роботи в рамках Державної цільової правоохоронної програми « Облаштування та реконструкція державного кордону» на період до 2015 року. / А.А.Коваленко // Науковий вісник Державної прикордонної служби України .- 2013.- № 2.- с.29-34

53. Колесніков А.В. Сучасні підходи до розвитку системи пропуску через державний кордон осіб і транспортних засобів / А.В.Колесніков // Науковий вісник Державної прикордонної служби України .- 2011.- № 3.- с.3

54. Крижанівський І.М.. Окремі елементи незаконної міграції, що потребують урахування в оперативно – службовій діяльності органів охорони державного кордону / І.М.Крижанівський// Науковий вісник Державної прикордонної служби України .- 2012.- № 4.- с.39-40.

55. Кушнір І. П. Прикордонне співробітництво – складова безпеки державного кордону / І. П. Кушнір // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція. - 2013. - Вип. 6-1(1). - С. 163.

56. Луцький О.Л. Алгоритм роботи офіцерів органів управління в підпорядкованих підрозділах охорони державного кордону / О. Л. Луцький // Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони. - 2013. - № 2.

57. Ляшук Р.М. Визначення змісту поняття « Організаційна структура відділів прикордонної служби України»:[Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.lj.kherson.ua/2014/pravo04/part_2/16.pdf.

58. Марченко Б.М. Адміністративна діяльність державної прикордонної служби України [Текст] : автореф. дис. . канд. юрид. наук : 12.00.07 / Б. М. Марченко. - Д., 2009. - 20 с.

59. Мельников О. Г. Міжнародне співробітництво Державної прикордонної служби в аспекті інтеграції України до колективної системи європейської безпеки / О. Г. Мельников // Університетські наукові записки. - 2008. - № 3. - С. 382-387. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Unzap_2008_3_74.pdf

60. Мисюк. Ю.П. Державна прикордонна служба України як суб’єкт забезпечення національної безпеки // Науковий вісник Державної прикордонної служби України .- 2014.- №.4.- с.17-21.

61. Морозов С.О. Аспект кордону в системі захисту національних інтересів / С.О.Морозов // Науковий вісник Державної прикордонної служби України .- 2013.- № 2.- с.3-6.

62. Серватюк, Л. В. Адміністративно-юрисдикційна діяльність органів Державної Прикордонної Служби України [Текст] : Автореферат... к. юридичних наук, спец.: 12.00.07 - адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право / Л. В. Серватюк. — К. : Київський нац. ун-т внутрішніх справ, 2008. — 20 с.

Лекція № 15 Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Питання

1. Загальні положення стосовно правоохоронної діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій

2. Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

3. Основні завдання Державної служби України з надзвичайних ситуацій

4.

5. Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

1. Загальні положення стосовно правоохоронної діяльності Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) не є правоохоронним органом у класичному розумінні, хоча й виконує певні функції, які можна віднести до правоохоронної діяльності. ДСНС забезпечує реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту, запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій, а також здійснює державний нагляд у сфері пожежної та техногенної безпеки. Її діяльність спрямована на захист населення і територій від надзвичайних ситуацій, а не на боротьбу зі злочинністю як таку.

Функції ДСНС:

- ДСНС відповідає за реалізацію державної політики у сферах цивільного захисту, запобігання та ліквідації надзвичайних ситуацій. Це включає в себе:
- Розробку та впровадження нормативно-правових актів у сфері цивільного захисту.
- Здійснення державного нагляду (контролю) за дотриманням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки.
- Забезпечення готовності сил та засобів до реагування на надзвичайні ситуації.
- Проведення аварійно-рятувальних робіт.
- Здійснення гідрометеорологічної діяльності.

Хоча Державна служба надзвичайних ситуацій не є правоохоронним органом, її діяльність містить певні елементи правоохоронної діяльності. Наприклад, під час здійснення державного нагляду, Державна служба надзвичайних ситуацій може виявляти порушення законодавства у сфері цивільного захисту та притягувати винних до відповідальності, у тому числі шляхом накладання штрафів. Також, Державна служба надзвичайних ситуа-

цій взаємодіє з іншими правоохоронними органами, такими як поліція, під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та розслідування причин їх виникнення.

Державна служба надзвичайних ситуацій не має повноважень щодо розслідування кримінальних справ, затримання підозрюваних, проведення слідчих дій. Її основна функція – це запобігання надзвичайним ситуаціям та ліквідація їх наслідків.

Разом з тим Державна служба надзвичайних ситуацій тісно співпрацює з правоохоронними органами, зокрема поліцією, у сфері забезпечення громадської безпеки та правопорядку. Наприклад, під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, Державна служба надзвичайних ситуацій може залучати поліцію для забезпечення охорони громадського порядку, регулювання руху транспорту, евакуації населення та інших заходів.

Отже, Державна служба надзвичайних ситуацій не є правоохоронним органом у повному сенсі цього слова, але її діяльність містить елементи правоохоронної діяльності, особливо в частині здійснення державного нагляду, притягнення до відповідальності за порушення законодавства та взаємодії з правоохоронними органами у сфері забезпечення громадської безпеки.

До правоохоронних органів слід відносити органи державної влади, визначені в законах України як правоохоронні чи такі, що здійснюють закріплену за ними на законодавчому рівні правоохоронну функцію.

При вирішенні питання про те, чи є особа працівником правоохоронного органу, необхідно виходити із системного аналізу положень Конституції України, КК України, КПК України, КУпАП, нормативно-правових актів, які регулюють правовий статус того чи іншого органу державної влади, з яким особа перебуває у трудових чи службових відносинах; повноважень працівника згідно з його посадовою інструкцією, які передбачають реалізацію правоохоронної функції, зокрема вжиття визначених законом превентивних заходів і заходів примусу, а також заходів, передбачених кримінальним процесуальним законодавством і законодавством про адміністративні правопорушення; законодавства про пенсійне забезпечення відповідної категорії працівника.

На це звернула увагу Велика Палата Верховного Суду у справі, в якій постало питання, чи є Державна служба України з надзвичайних ситуацій правоохоронним органом, а співробітник цієї служби – правоохоронцем.

Як зазначено у вироку, головний інспектор ГУ ДСНС, майор служби цивільного захисту під час конфлікту з лейтенантом тієї ж служби заподіяв йому легкі тілесні ушкодження.

Суд першої інстанції визнав майора винуватим у вчиненні кримінального проступку, передбаченого ч. 1 ст. 125 КК України, призначив покарання у вигляді громадських робіт та звільнив від відбування цього покарання у зв’язку із закінченням строків давності. Апеляційний суд залишив вирок без змін.

Ці судові рішення оскаржив і засуджений, і прокурор. При цьому сторона обвинувачення стверджувала, що засуджений є працівником правоохоронного органу, а тому його дії слід кваліфікувати за ч. 2 ст. 365 КК України (перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу).

Велика Палата ВС скасувала ухвалу апеляційного суду і направила справу на новий апеляційний розгляд, виснувавши, що в Кримінальному кодексі України не розмежовано поняття «працівник правоохоронного органу» та «працівник Державної служби України з надзвичайних ситуацій», а тому положення ч. 2 ст. 365 КК України підлягають застосуванню при кваліфікації дій працівника ДСНС як працівника правоохоронного органу.

При цьому Велика Палата ВС звернула увагу на те, що під час тлумачення поняття «правоохоронний орган» може бути використане положення абз. 1 п. 1 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів», але лише в частині правоохоронної функції, яка реалізується шляхом правозастосування.

При віднесенні того чи іншого органу влади до правоохоронних органів потрібно звернути увагу на визначення відповідного органу в спеціальному нормативно-правовому акті, що регламентує його правовий статус, та на повноваження, які цей орган здійснює.

До ознак, що характеризують працівників правоохоронних органів, слід віднести такі: вони перебувають у трудових чи службових відносинах з правоохоронними органами; за характером посади, яку обіймають, виконують правоохоронну функцію.

Державна служба надзвичайних ситуацій як центральний орган виконавчої влади реалізує державну політику з питань нагляду та контролю за додержанням законодавства про пожежну і техногенну безпеку, а посадові особи Державна служба надзвичайних ситуацій відповідно до визначеного законом правового статусу здійснюють правоохоронну функцію.

2. Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Значне розширення в останні десятиліття масштабів та посилення наслідків надзвичайних ситуацій (далі – НС) природного і техногенного характеру зумовлює дедалі більшу увагу до проблеми зниження ризику надзвичайних ситуацій (далі – ЗРНС) природного і техногенного характеру в Україні. За роки незалежності в Україні не створено дієвої системи державного управління (далі – ДУ), спрямованої на виявлення та мінімізацію ризику НС природного і техногенного характеру. В основу національної моделі системи ЗРНС покладено єдину державну систему цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ). Перебравши на себе функції успадкованої від СРСР цивільної оборони, ЄДСЦЗ донині залишається функціонально зорієнтованою здебільшого на вжиття заходів щодо ліквідації наслідків НС. Наявною є невідповідність су-

часних підходів до зниження в Україні ризику НС природного і техногенного характеру значущості цієї проблеми та суспільним очікуванням. З огляду на це, традиційні для України засадничі положення ДУ ЗРНС вимагають переосмислення та перегляду. Насамперед це стосується організаційно-правових засад як визначальних.

Єдина державна система цивільного захисту населення і територій – сукупність органів управління, сил та засобів центральних і місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, на які покладається реалізація державної політики у сфері цивільного захисту.

Підсистеми Єдиної системи цивільного захисту – сукупність підпорядкованих спеціально уповноваженому центральному органу виконавчої влади функціональних та територіальних органів управління, на які покладаються визначені законом завдання у конкретних сферах цивільного захисту.

Структуру Єдиної системи цивільного захисту становлять центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування і створювані ними функціональні та територіальні підсистеми єдиної системи цивільного захисту.

Функціональні підсистеми Єдиної системи цивільного захисту створюються центральними органами виконавчої влади для організації роботи, пов'язаної із запобіганням надзвичайним ситуаціям та захистом населення і територій у разі їх виникнення.

Організація, завдання, склад сил і засобів, порядок діяльності функціональних підсистем єдиної системи цивільного захисту визначаються положеннями про ці підсистеми, затвердженими відповідними центральними органами виконавчої влади за погодженням із спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань цивільного захисту.

Загальне керівництво єдиною системою цивільного захисту здійснює Кабінет Міністрів України. Начальником цивільного захисту України є Прем'єр-міністр України.

Безпосереднє керівництво діяльністю єдиної системи цивільного захисту покладається на спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань цивільного захисту. Керівник цього органу є заступником начальника цивільного захисту України.

Керівництво територіальними підсистемами єдиної системи цивільного захисту в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі здійснюють відповідно Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські державні адміністрації. Начальниками територіальних підсистем єдиної системи цивільного захисту за посадою є відповідно Голова Ради міністрів Автономної Республіки Крим та голови відповідних державних адміністрацій. Керівники територіальних органів спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань цивільного захисту за посадою є заступниками відповідних начальників територіальних підсистем єдиної системи цивільного захисту.

Державна служба України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ, і який реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння пожеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності.

Державну службу з надзвичайних ситуацій очолює Голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України, внесеним на підставі пропозицій Міністра внутрішніх справ.

Голова ДСНС здійснює керівництво її діяльністю, представляє ДСНС у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами, організаціями в Україні та за її межами.

Він визначає з переліку посадових осіб апарату ДСНС головного державного інспектора України, його заступника, старших державних інспекторів України та державних інспекторів України з нагляду у сфері пожежної та техногенної безпеки. Він також призначає на посаду за погодженням з Міністром внутрішніх справ та головами відповідних місцевих держадміністрацій та звільняє з посади керівників територіальних органів ДСНС.

Структура територіальних органів Державної служби з надзвичайних ситуацій установлюється за погодженням з Міністром внутрішніх справ, а також установлюється їх штатний розпис та кошторис.

Державна служба з надзвичайних ситуацій здійснює свої повноваження безпосередньо і через утворені в установленому порядку територіальні органи. ДСНС під час виконання покладених на неї завдань взаємодіє з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами, організаціями.

3. Основні завдання Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Основними завданнями ДСНС є:

– реалізація державної політики у сфері цивільного захисту, захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, запобігання їх виникненню, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, рятувальної справи, гасіння по-

жеж, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб, а також гідрометеорологічної діяльності;

– здійснення державного нагляду (контролю) за додержанням і виконанням вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, діяльності аварійно-рятувальних служб;

– реалізація в межах повноважень, передбачених законом, державної політики у сфері волонтерської діяльності.

3. Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій

Державна служба з надзвичайних ситуацій, з метою охорони прав громадян:

– формує проекти планів у сфері цивільного захисту державного рівня на мирний час та в особливий період, подає їх Міністру внутрішніх справ для внесення в установленому порядку на розгляд Кабінету Міністрів України, організовує планування заходів цивільного захисту центральними та місцевими органами виконавчої влади;

– проводить підготовку органів управління функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та їх ланок;

– вносить національному органу стандартизації в установленому порядку пропозиції щодо необхідності створення та припинення діяльності технічних комітетів стандартизації у сфері цивільного захисту;

– здійснює заходи щодо створення, утримання та реконструкції фонду захисних споруд цивільного захисту, ведення їх обліку, забезпечує разом з відповідними органами та підрозділами цивільного захисту, місцевими держадміністраціями здійснення контролю за готовністю зазначених споруд до використання за призначенням;

– здійснює заходи щодо впровадження інженерно-технічних заходів цивільного захисту, готує пропозиції щодо віднесення населених пунктів та об’єктів національної економіки до груп (категорій) із цивільного захисту, надає на запити замовників вихідні дані та вимоги, необхідні для розроблення та планування таких заходів;

– здійснює заходи щодо радіаційного і хімічного захисту, координує та контролює здійснення заходів щодо захисту населення і територій у разі виникнення радіаційних аварій та надзвичайних ситуацій, пов’язаних із виливом (викидом) небезпечних хімічних речовин;

– здійснює разом із центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями прогнозування ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій, визначає показники ризику та здійснює районування території України щодо ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

– веде державний облік, реєструє та зберігає матеріали гідрометеорологічних спостережень, веде інформаційну базу гідрометеорологічних даних та даних про стан навколишнього природного середовища;

– видає експертні висновки про рівень надзвичайної ситуації, веде їх облік;

– координує діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, суб'єктів господарювання щодо здійснення заходів з евакуації населення;

– забезпечує здійснення заходів з мінімізації та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, пов'язаних із технологічними терористичними проявами та іншими видами терористичної діяльності під час проведення антитерористичних операцій, а також проводить просвітницьку та практично-навчальну роботу з метою підготовки населення до дій в умовах учинення терористичного акту;

– залучає підрозділи пошуково-рятувальних сил та аварійно-рятувальних служб центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності, та координує їх діяльність під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій державного і регіонального рівня, організовує проведення пошуково-рятувальних робіт та здійснює контроль за їх проведенням;

– організовує та здійснює заходи з професійної підготовки особового складу органів і підрозділів цивільного захисту та психологічного захисту населення у разі загрози виникнення і виникнення надзвичайних ситуацій;

– проводить через підрозділи Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту піротехнічні роботи, пов'язані із знешкодженням вибухонебезпечних предметів, що залишилися на території України після воєн, сучасних боєприпасів та підривних засобів (окрім вибухових пристроїв, що використовуються у терористичних цілях), за винятком територій, на яких розміщені та постійно дислокуються військові частини, установи, військові навчальні заклади, підприємства та організації Збройних сил, інших військових формувань, утворених відповідно до законів;

– вносить Міністру внутрішніх справ пропозиції щодо формування переліку суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, що підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню, а також порядку здійснення такого обслуговування;

– здійснює атестацію та сертифікацію аварійно-рятувальних служб і рятувальників;

– забезпечує гасіння пожеж, рятування людей, надання допомоги в ліквідації наслідків аварій, катастроф, стихійного лиха та інших видів небезпечних подій, що становлять загрозу життю або здоров'ю людей, чи призводять до завдання матеріальних збитків;

– створює оперативний матеріальний резерв для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій і ліквідації їх наслідків;

– організовує та забезпечує охорону від пожеж підприємств, установ, організацій та інших об'єктів на підставі договорів;

– реалізує в межах повноважень, передбачених законом, державну політику у сфері волонтерської діяльності щодо надання допомоги громадянам, які постраждали внаслідок стихійного лиха, екологічних, техногенних та інших катастроф, а також щодо ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру;

– координує проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт авіаційними силами та засобами ДСНС, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності;

– вносить до відповідних органів пропозиції щодо припинення польотів у разі порушення вимог нормативних документів з питань пошуково-рятувального забезпечення до усунення недоліків;

– здійснює оповіщення та інформування центральних та місцевих органів виконавчої влади про загрозу виникнення і виникнення надзвичайних ситуацій, методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різного рівня;

– здійснює впровадження та забезпечує функціонування і розвиток системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером «112»;

– забезпечує проведення гідрометеорологічних, геліофізичних спостережень, фонових радіаційних та базових спостережень за станом забруднення навколишнього природного середовища;

– надає органам державної влади, органам місцевого самоврядування і населенню безоплатну інформацію загального користування про фактичні та очікувані зміни гідрометеорологічних умов і стану навколишнього природного середовища, здійснює попередження про небезпечні та стихійні гідрометеорологічні явища, а також гідрометеорологічне обслуговування суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, діяльність яких залежить від гідрометеорологічних умов, зокрема підприємств енергетики, агропромислового комплексу, комунального господарства, цивільної авіації та інших видів транспорту;

– забезпечує прогнозування погоди, гідрологічного режиму водних об'єктів, небезпечних і стихійних гідрометеорологічних явищ, урожайності сільськогосподарських культур;

– взаємодіє з міжнародними організаціями і національними гідрометеорологічними службами іноземних держав, представляє Україну у Всесвітній метеорологічній організації, бере участь у межах повноважень, передбачених законом, у реалізації Рамкової конвенції ООН про зміну клімату;

– виконує акти Верховної Ради України, Президента України про надання Україною гуманітарної допомоги іншим державам, зокрема організовує закупівлю послуг із завантаження, вивезення та складування вантажів, здійснює їх супроводження до місця призначення та передачу отримувачам гуманітарної допомоги.

Забезпечує у межах повноважень, передбачених законом:

– здійснення державного контролю у сфері гідрометеорологічної діяльності;

– реалізацію державної політики з питань медичного та біологічного захисту населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

– здійснює ліквідацію медико-санітарних наслідків надзвичайних ситуацій, надання екстреної медичної допомоги у зоні надзвичайної ситуації (осередку ураження) постраждалим та рятувальникам, заходи з медичного забезпечення (лікувально-профілактичні, санітарно-гігієнічні заходи, медичне постачання та санаторно-курортне лікування) осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, ветеранів служби цивільного захисту (війни), членів їх сімей, медичне обслуговування учнів (вихованців) навчальних закладів ДСНС;

– організовує провадження наукової, науково-технічної, інвестиційної, інформаційної, видавничої діяльності, сприяє створенню і впровадженню сучасних інформаційних технологій та комп'ютерних мереж, є замовником наукових робіт, бере участь у проведенні прикладних науково-дослідних робіт, розробляє та затверджує галузеві стандарти з питань, що належать до компетенції ДСНС;

– вносить Мінекономрозвитку пропозиції щодо державного замовлення на підготовку фахівців у відповідній сфері;

– здійснює підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту, державних службовців і працівників апарату ДСНС, а також осіб, включених до кадрового резерву;

– здійснює функції з організації та навчально-методичного забезпечення навчання (підвищення кваліфікації за цільовим призначенням) керівних кадрів і фахівців центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту;

– організовує навчання населення щодо дій у надзвичайних ситуаціях, розробляє і затверджує відповідні організаційно-методичні рекомендації та програми з підготовки населення до таких дій;

– організовує і здійснює державний нагляд (контроль) за додержанням вимог законів та інших нормативно-правових актів з питань техногенної та пожежної безпеки, цивільного захисту міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими держадміністраціями, іншими державними органами та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання;

– організовує та проводить перевірку стану готовності функціональних і територіальних підсистем єдиної державної системи цивільного захисту та відповідних органів управління ними до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

– здійснює безпосередньо та через свої територіальні органи реєстрацію декларацій відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки.

Здійснює державний нагляд (контроль) за:

– вжиттям інженерно-технічних заходів цивільного захисту відповідно до закону;

– діяльністю аварійно-рятувальних служб, станом їх готовності до реагування на аварії та надзвичайні ситуації, а також вживає заходів до зупинення діяльності неатестованих аварійно-рятувальних служб у порядку, визначеному законодавством;

– дотриманням періодичності навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів цивільного захисту, та вживає заходів для усунення виявлених недоліків;

– здійснює відповідно до закону ліцензування господарської діяльності з надання послуг і проведення робіт протипожежного призначення;

– проводить оцінку відповідності у сфері цивільного захисту згідно із законодавством.

Розглядає у разі звернення фізичних чи юридичних осіб:

– проектну документацію щодо влаштування засобів протипожежного захисту (систем пожежогасіння, пожежної сигналізації, оповіщення про пожежу та управління евакуацією населення, протидимного захисту, пожежного спостереження, вогнезахисної обробки будівельних конструкцій (виробів, матеріалів), автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення), а також бере участь у прийманні проведених робіт із влаштування зазначених засобів;

– технічні завдання і робочі проекти на автоматизовані системи раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення у разі їх виникнення;

– проектну документацію на будівництво захисних споруд цивільного захисту, а також розділ щодо інженерно-технічних заходів цивільного захисту у складі містобудівної документації;

– перевіряє наявність і утримання в стані готовності автоматизованих систем раннього виявлення загрози виникнення надзвичайних ситуацій та оповіщення населення в разі їх виникнення та систем протипожежного захисту на об'єктах, які підлягають обладнанню такими системами;

– перевіряє наявність і готовність до використання в разі виникнення надзвичайних ситуацій промислових засобів захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин, засобів цивільного захисту, стан їх утримання та ведення обліку;

– складає акти перевірок, видає приписи, постанови, розпорядження про усунення порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, а в разі встановлення порушень, що створю-

ють загрозу життю та здоров'ю людей, звертається безпосередньо та через територіальні органи до адміністративного суду щодо застосування заходів реагування у вигляді повного або часткового зупинення до повного усунення порушень вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки роботи підприємств, окремих виробництв, виробничих дільниць, агрегатів, експлуатації будівель, об'єктів, споруд, цехів, дільниць, окремих приміщень, а також машин, механізмів, устаткування, транспортних засобів, зупинення проведення робіт, зокрема будівельно-монтажних, випуску та реалізації пожежонебезпечної продукції, систем та засобів протипожежного захисту;

– розробляє та подає в установленому порядку на розгляд Міністра внутрішніх справ для внесення до Кабінету Міністрів України пропозиції щодо підвищення ефективності захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, удосконалення системи цивільного захисту на відповідних територіях, в органах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності;

– подає міністерствам, іншим центральним органам виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевим держадміністраціям та органам місцевого самоврядування інформацію про юридичних та фізичних осіб, винних у порушенні законодавства у сфері цивільного захисту;

– бере участь у розробленні будівельних норм у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, пропозицій щодо внесення змін до них та визнання їх такими, що втратили чинність, подає Міністрові внутрішніх справ відповідні пропозиції;

– застосовує адміністративно-господарські санкції за порушення вимог законодавства у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки;

– здійснює методичне керівництво щодо створення і належного функціонування систем оповіщення цивільного захисту різного рівня;

– забезпечує інформування громадськості про реалізацію державної політики з питань, що належать до компетенції ДСНС, та проводить інформаційно-роз'яснювальну, пропагандистську і культурно-масову роботу з популяризації служби цивільного захисту.

У разі звернення фізичних чи юридичних осіб, надає:

– технічні умови для інженерного забезпечення об'єкта будівництва щодо пожежної та техногенної безпеки;

– методичні рекомендації щодо розроблення та підготовки положень, інструкцій, інших нормативних документів у сфері пожежної та техногенної безпеки, що діють на підприємствах, в установах, організаціях та на інших суб'єктах господарювання незалежно від форми власності.

Перевіряє відповідно до закону стан:

– готовності до використання за призначенням аварійно-рятувальної техніки, засобів цивільного захисту, а також обладнання, призначеного для забезпечення безпеки суб'єктів господарювання;

– дотримання правил транспортування небезпечних речовин трубопровідним транспортом та порядку їх перевезення транспортними засобами;

– планування та готовності до здійснення заходів з організації евакуації населення у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

– підготовки населення до дій у разі виникнення надзвичайних ситуацій.

Бере участь у:

– розробленні органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування державних, регіональних програм з питань, що належать до компетенції ДСНС;

– розгляді проектів державних, регіональних програм, що розробляються з метою поліпшення захисту об'єктів і територій у разі виникнення надзвичайних ситуацій;

– формуванні науково-технічної політики з питань, що належать до компетенції ДСНС, координації наукових досліджень та впровадженні передового досвіду, досягнень науки, новітньої техніки, продукції протипожежного призначення;

– роботі комісій з розслідування авіаційних подій;

– роботі Ради з акредитації та технічних комітетів з акредитації національного органу з акредитації для реалізації технічної політики у сфері пожежної безпеки, а також Національної ради з питань безпечної життєдіяльності населення та Державної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій;

– розслідуванні пожеж, причин виникнення надзвичайних ситуацій та невиконання запобіжних заходів, а також проведенні оцінки дій органів управління і сил щодо організації та проведення ними рятувальних і інших невідкладних робіт;

– погодженні у разі звернення фізичних чи юридичних осіб в установленому суб'єктом нормування порядку обґрунтованих відхилень від установлених норм;

– розгляді проектів об'єктів, що належать суб'єктам господарювання, в частині додержання вимог нормативно-правових актів щодо інженерно-технічних заходів, у сфері пожежної та техногенної безпеки;

– розгляді проектів містобудівної документації та подає спеціально уповноваженому органу містобудування та архітектури висновки щодо додержання вимог у сфері пожежної та техногенної безпеки;

– бере в межах повноважень, передбачених законом, участь у діяльності міжнародних організацій з питань, що належать до компетенції ДСНС;

– здійснює розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних з діяльністю ДСНС, підприємств, установ, організацій, що належать до сфери управління ДСНС;

– забезпечує надання підпорядкованими підрозділами у передбачених законодавством випадках платних послуг;

– вносить пропозиції щодо технічного регулювання у сфері цивільного захисту, пожежної та техногенної безпеки, гідрометеорологічної діяльності, а також щодо встановлення, застосування та виконання обов'язкових вимог до засобів протипожежного захисту та аварійно-рятувальних засобів, пожежонебезпечної продукції;

– проводить роботи із стандартизації, сертифікації, акредитації та метрологічного забезпечення діяльності з питань, що належать до компетенції ДСНС;

– готує та подає на розгляд Міністра внутрішніх справ пропозиції щодо стратегічних, програмно-планових документів у відповідній сфері та забезпечує їх виконання.

Рекомендовані джерела інформації

1. Кодекс цивільного захисту України Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 34-35, ст.458.
2. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Т.1 / Відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. – К.: Видавничій дім «Київ Ін Юре», 2003. – 1231 с.
3. Юридична енциклопедія. в 6 томах – Том 1. – К.: Видавництво "Українська енциклопедія" імені М.П.Бажана, 1998. – 672 с.
4. Ліпкан В.І. Теоретичні основи та елементи національної безпеки України. Монографія / Володимир Анатолійович Ліпкан. – К.: Текст, 2003. – 600 с.
5. Нижник Н.Р., Ситник Г.П., Білоус В.Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку). Навч посібник. / Н.Р. Нижник, Г.П. Ситник, В.Т. Білоус. – К.: Преса України, 2000 р. – 304 с.
6. Про Міністерство України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи: Указ Президента України від 28 жовтня 1996 року N 1005/96 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1005/96
7. Про заходи щодо вдосконалення державного управління у сфері пожежної безпеки, захисту населення і територій від наслідків надзвичайних ситуацій Указ Президента України від 27 січня 2003 року N 47/2003 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1005/96
8. Про правові засади цивільного захисту: Закон України від 24 червня 2004 року N 1859-IV Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, N 39, ст.488
9. Про затвердження Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій Постанова Кабінету міністрів України від № 16 грудня 2015 р. № 1052 Електронний ресурс [Режим доступу] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1052-2015-%D0%BF
10. Питання координації та спрямування Державної служби з надзвичайних ситуацій Постанова Кабінету міністрів України від 25 квітня 2014 р. №

120 Електронний ресурс [Режим доступу] https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/120-2014-%D0%BF
11. Данилишин Б.М. Природно-техногенні катастрофи: проблеми економічного аналізу та управління / Б. М. Данилишин. – К.: ЗАТ “НІЧЛАВА”, 2001. – 260 с.
12. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення / А.Б. Качинський. – К., 2001. – 311 с..
13. Ліпкан В.І. .Адміністративно-правові основи забезпечення національної безпеки України [Текст] : автореф. дис... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Ліпкан Володимир Анатолійович ; Київський національний ун-т внутрішніх справ. - К., 2008. - 34 с.
14. Азаров С.І. Аналіз безпеки потенційно небезпечних об’єктів. Науково-технічний журнал «ТЕХНОГЕННО-ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА». 2017. № 1
15. Чорнобиль. Зона відчуження: Збірник наукових праць /Під ред. В.Г.Бар’яхтар. – Київ: «Наукова думка», 2001.
16. Землетруси. Причини, виникнення, характеристики, вражаючі фактори, наслідки. Найбільші землетруси в історії людства https://sites.google.com/site/fireoverdose/organizacia-avarijno---ratuvalnih-robit/zemletrusi-pricini-viniknenna-harakteristiki-vrazauci-faktori-naslidki-najbilsi-zemletrusi-v-istoriie-ludstva
17. Небезпечні стихійні явища на території України http://ru.osvita.ua/vnz/reports/ecology/18853/
18. Біологічні надзвичайні ситуації та небезпеки. https://pidruchniki.com/1292052250830/bzhd/biologichni_nadzvichayni_situatsiyi_nebezpeki
19. В.О. Васійчук, В.Є. Гончарук, С.І. Качан, С.М. Мохняк Основи цивільного захисту Посібник Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка", 2010.- 417с.
20. Дзюндзюк Б, Хянникянен А, Швед В. Катастрофи і надзвичайні ситуації, Харків, Українська рятівна служба, 1998.
21. Губський А.І. Цивільна оборона. Для пед. Ін-тів. - Львів., „Ластівка”, 1995. - 216 с
22. Говорун С. В. Державне управління у сфері пожежної безпеки в Україні: аспекти інституційного розвиту : дис. ... к.держ.упр. : 25.00.01./ ЛРІДУ НАДУ. Львів, 2019. 279 с.
23. УкрНДІЦЗ. Держаний реєстр нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки станом на 29.12.2018 року. URL: https://undicz.dsns.gov.ua/ua/Derzhavniy-reestr-normativno-pravovih-aktiv-z-pitan-pozhezhnoyi-bezpeki.html
24. Правила пожежної безпеки в Україні: затверджено наказом МВС України № 1417 від 30.12.2014 р. Офіційний вісник України від 10.04.2015 — 2015 р., № 26, стор. 91, стаття 767, код акта 76237/2015
25. Кіцелюк В. М. Розслідування порушень встановлених законодавством

вимог пожежної безпеки : 12. 00. 09 кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність дис. ... канд. юрид. наук. НАВС, Київ, 2017. 251 с.
26. Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами: Наказ Міністерства внутрішніх справ України № 621 від 24.07.2017р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-17
27. Про затвердження Інструкції з перевірки сил та засобів пошуково-рятувальних служб міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, підприємств, організацій незалежно від форм власності з питань пошуково-рятувального забезпечення польотів авіації на території України: наказ Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи від 23 травня 2002 року N 134 https://ips.ligazakon.net/document/view/REG6830?an=2
28. Вогонь атакує Україну: в країні зросла кількість підпалів https://ukr.segodnya.ua/ukraine/ogon-atakuet-ukrainu-v-strane-vyroslo-chislo-podzhegov-1319848.html
29. Про затвердження Статуту дій у надзвичайних ситуаціях органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту та Статуту дій органів управління та підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту під час гасіння пожеж: наказ МВС України від 26.04.2018 № 340
30. Про затвердження Правил радіаційної безпеки при проведенні робіт у зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення. Спільний наказ Міністерства охорони здоров'я України та Міністерства України з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків чорнобильської катастрофи від 04.04.2008 N 179/276
31. Волошин, С. М. *Нормативно-правове забезпечення техногенно-природної безпеки [Текст] / С. М. Волошин // Надзвичайна ситуація. — 2000. — №9 1. — С. 33-35.*
32. Про схвалення Стратегії реформування Державної служби України з надзвичайних ситуацій на 2017-2020 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 25 січня 2017 р. № 61-р. // Офіційний вісник України. - 2017. - № 13. - С. 38.
33. Костенко В. О. Діяльність місцевої влади у сфері цивільного захисту і надзвичайних ситуацій в контексті реформи місцевого самоврядування в Україні / В. О. Костенко // Теорія та практика державного управління. - 2014. - № 2. - С. 158-165.
34. Кривогуз Г Концепція системи управління цивільним захистом підприємства на основі інтеграції сучасних інформаційно-телекомунікаційних тех-

нологій / Г Кривогуз // Актуальні проблеми державного управління. - 2016. - № 3. - С. 57-61.
35. Кулєшов М. М., Росоха В. О. Сучасні виклики для державної політики у сфері цивільного захисту в Україні / М. М. Кулєшов, В. О. Росоха // Вісник НУЦЗУ - 2014. - № 2. - С.167-175 (серія «Державне управління»).
36. Майстро С. В., Труш О. О. Нормативно-правовий механізм державного управління системою цивільного захисту в Україні / С. В. Майстро, О. О. Труш // Актуальні проблеми державного управління. - 2014. - № 2. - С. 156-162.
37. Матвейчук Л.О. Механізми нормативно-правового забезпечення діяльності органів державної податкової служби в електронному форматі / Л.О. Матвейчук // Аспекти публічного управління. — 2016. — № 3. — С. 47-58.
38. Найдюк С. В. Сутність процесу прийняття управлінських рішень у державному управлінні / С. В. Найдюк // Аспекти публічного управління. — 2015. — № 9. — С. 12-19.
39. Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту: постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 р. № 11 // Офіційний вісник України. - 2014. - № 8. - С. 341.

Лекція № 16 Правоохоронна діяльність Національної гвардії України

Питання

1. *Національна гвардія України - загальні положення*
2. Структура Національної гвардії України.
3. Функції Національної гвардії України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.
4. Діяльність Національної гвардії України у сфері охорони особливо важливих об'єктів та участь в обороні як зазначених об'єктів, так і інших територій.

1. Національна гвардія України – загальні положення

Національна гвардія України - це військове формування з правоохоронними функціями, яке входить до системи Міністерства внутрішніх справ. Її основне завдання - захист громадян, суспільства та держави від зовнішніх і внутрішніх загроз, а також забезпечення громадського порядку та безпеки.

Основні правоохоронні функції Національної гвардії України включають:

Охорону громадського порядку та безпеки:

Участь у патрулюванні вулиць а також громадських місць, забезпечення безпеки під час масових заходів, ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та інших правопорушень.

Захист критичної інфраструктури:

Забезпечення охорони об'єктів критичної інфраструктури, до яких відносяться : об'єкти енергетики , транспортні вузли порти, Національний банк та інші важливі об'єкти.

Охорона державних органів та посадових осіб:

Здійснення заходів у сфері забезпечення безпеки органів державної влади, будівель а також окремих посадових осіб.

Участь у боротьбі з тероризмом та диверсіями:

Участь у заходах пов'язаних з ліквідацією диверсійно-розвідувальних та терористичних груп, а також незаконних збройних формувань.

Забезпечення режиму надзвичайного або воєнного стану:

Активна співпраця з іншими правоохоронними органами та силовими структурами у забезпеченні дотримання правового режиму надзвичайного або воєнного стану.

Охорона спеціальних вантажів:

Забезпечення охорони особливо важливих вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України.

2. Структура Національної гвардії України

Розглядаючи діяльність Національної гвардії України як окремого державного органу з правоохоронними функціями перш за все треба проаналізувати всі правоохоронні функції. Дослідники визначають такі види правоохоронних функцій : профілактична; захисна; охоронна; оперативно-розшукова; розслідування злочинів; судового розгляду справ; розгляду справ про адміністративні правопорушення; розгляду справ про фінансові та адміністративно-господарські правопорушення; виконання вироків, рішень, ухвал і постанов судів, постанов органів досудового слідства та прокурорів; ресоціалізаційна, а до допоміжної правоохоронної функції держави, належать такі: контрольна (наглядова); дозвільна; нормотворча; праворозяснювальна; аналітична; інформаційна; координаційна .

Не заперечуючи наведені наукові здобутки ми можемо зазначити, що звісно виділення правоохоронної функції держави, як окремого напряму її діяльності виявляється слушним, проте часто дослідники ототожнюють її із окремими функціями державних органів, що категорично робити не можна. Наприклад, фахівці у галузі теорії держави та права підкреслюють, що при аналізі категорії «функції держави» слід пам'ятати, що їх не можна порівнювати з функціями її окремих органів. Функції держави - це основні напрями її діяльності, якими зумовлена робота всього державного апарату і кожного з його окремих органів. Функції ж окремого органу держави - це соціальне призначення кожного конкретного органу як особливої частини державного апарату. Наприклад, функція охорони правопорядку, як головний напрямок у діяльності держави, проявляється в законодавчій, виконавчій, контрольно-наглядовій, слідчій, юрисдикційній та інших формах діяльності.

Якщо говорити про Національну гвардію України, то вона реалізовує своє положення у особливому виді адміністративно - правових відносин - правоохоронних відносинах, що виникають у процесі застосування заходів адміністративного примусу, припинення вчинення правопорушень, в тому числі й адміністративних.

Національна гвардія України є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій.

Національна гвардія України була утворена Законом України «Про Національну гвардію України» від 4 листопада 1991 року № 1775-XII. Підрозділ, утворений на базі Внутрішніх військ УРСР, був розформований Законом Ук-

раїни «Про розформування Національної гвардії України» від 11 січня 2000 року № 1363-XIV.

Національна гвардія України була відновлена 13 березня 2014 року (відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 року) під час напруженої ситуації в Автономній Республіці Крим і східних регіонах України. Порушення територіальної цілісності України та захоплення Криму Росією суттєво вплинули на позицію влади щодо національної гвардії: у зв'язку з надзвичайністю подій, що розгорталися в Україні, 11 березня 2014 року в. о. Президента України Олександр Турчинов звертається до Верховної Ради і вже в той самий день прийнято рішення відродити Національну гвардію України.

Національна гвардія України у взаємодії зі Збройними силами України відповідно до закону бере участь у відсічі збройній агресії проти України та ліквідації збройного конфлікту, шляхом ведення воєнних (бойових) дій, а також у виконанні завдань територіальної оборони.

До структури Національної гвардії України входять:

1) головний орган військового управління Національної гвардії України;

2) оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії України;

3) з'єднання, військові частини і підрозділи, вищі заклади освіти, навчальні військові частини (центри), бази, установи та заклади, що не входять до складу оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України.

Організаційно Національна гвардія України складається з органів військового управління (головного органу військового управління Національної гвардії України та органів військового управління оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України), військових частин (підрозділів) з охорони важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні, з'єднань, військових частин і підрозділів з охорони громадського порядку, підрозділів (загонів) спеціального призначення, військових частин оперативного призначення, авіаційних військових частин, військових частин і підрозділів зв'язку, органів і підрозділів забезпечення, вищих закладів освіти, навчальних військових частин (центрів), баз, закладів, установ.

До складу військової частини Національної гвардії України можуть входити підрозділи (батальйони, дивізіони, ескадрильї, загони, роти, батареї тощо), спеціальні комендатури (комендатури), вузли зв'язку, центри, групи, взводи.

3. Функції Національної гвардії України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки

Згідно з законом на Національну гвардію України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки покладено такі обов'язки:

здійснення охорони громадського порядку, забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян;

участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян.

Отже, військовослужбовці Національної гвардії України беруть участь у охороні громадського порядку та громадської безпеки як у звичайному режимі, так і під час проведення масових заходів.

Міністром внутрішніх справ затверджено положення про військові частини з охорони громадського порядку Національної гвардії України.

У зазначеному положенні військові частини і підрозділи з охорони громадського порядку Національної гвардії України створюються в межах чисельності Національної гвардії України і призначені для забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

У своїй діяльності військові частини з охорони громадського порядку керуються Конституцією України, Законом України «Про Національну гвардію України», іншими законами України, чинними міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, нормативно-правовими актами Міністерства внутрішніх справ України та інших центральних органів виконавчої влади, наказами, директивами, розпорядженнями та дорученнями командувача Національної гвардії України.

При виконанні завдань з охорони громадського порядку військові частини в межах своєї компетенції, взаємодіють з органами внутрішніх справ, місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, органами прокуратури, Управлінням державної охорони України, військовими частинами Збройних сил України, правоохоронними органами спеціального призначення, громадськими об'єднаннями та релігійними організаціями, а також з населення.

Основними завданнями військових частин є забезпечення захисту та охорони життя, здоров'я, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорона громадського порядку та забезпечення громадської безпеки.

Військовослужбовці Національної гвардії України, згідно з цим положенням, забезпечують громадський порядок та громадську безпеку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян. Вони беруть участь у припиненні масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами, а також підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, за-

стосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення.

Поряд із зазначеними функціями військовослужбовці Національної гвардії України беруть участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та здійсненні заходів правового режиму воєнного та надзвичайного стану.

Головними обов'язками військовослужбовців Національної гвардії України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки є:

– забезпечувати захист та охорону життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань;

– брати участь у забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку, зокрема під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів, у ході офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України;

– уживати заходів, спрямованих на запобігання, виявлення кримінальних (адміністративних) правопорушень;

– уживати заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення, які вчинили втечу з місць позбавлення волі, дезертирів;

– надавати допомогу у ліквідації наслідків природних, техногенних, екологічних катастроф;

– брати участь у міжнародному співробітництві, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки на підставі чинних міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, у порядку і на умовах, визначених законами України;

– підтримувати або відновлювати правопорядок у районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

– розблоковувати або припиняти протиправні дії в разі захоплення важливих об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– здійснювати заходи щодо готовності до переходу з мирного на воєнний стан, вивчення мобілізаційних ресурсів, їх якісного відбору за призначенням та щодо матеріально-технічного забезпечення приведення військової частини у вищі ступені бойової готовності під час мобілізації;

– забезпечувати в межах своєї компетенції розгляд звернень і скарг, що надійшли до військової частини від юридичних осіб та громадян;

– запобігати і протидіяти корупційним та кримінальним правопорушенням військовослужбовців та працівників військової частини;

– здійснювати заходи щодо забезпечення радіаційного, хімічного, біологічного захисту та екологічної безпеки особового складу військової частини;

– уживати заходів щодо дотримання підпорядкованими підрозділами та особовим складом вимог безпеки дорожнього руху;

– здійснювати заходи щодо запобігання травматизму та загибелі особового складу в підпорядкованих підрозділах.

Форми і методи діяльності військовослужбовців Національної гвардії України під час здійснення згаданих заходів передбачають постійне спостереження за станом громадського порядку та громадської безпеки, а також патрулювання вулиць і доріг, організацію спеціальних постів з охорони громадського порядку та громадської безпеки.

Військовослужбовці Національної гвардії України при виконанні своїх обов'язків можуть використовувати спеціальні засоби, вогнепальну зброю та військову техніку. Однак забороняється застосовувати різні види озброєння та бойову техніку:

– до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх;

– у приміщеннях і на земельних ділянках, що належать або закріплені за дипломатичними представництвами та консульськими установами іноземних держав в Україні, крім випадків, коли від глави дипломатичного або іншого відповідного представництва (організації) надійде офіційними каналами письмове прохання (згода) застосувати вказані засоби проти правопорушників;

– у приміщеннях або на виробництвах, пов'язаних з виготовленням вибухових чи легкозаймистих речовин, у навчальних і лікувальних закладах.

Військовослужбовці Національної гвардії України мають право:

– установлювати за погодженням з відповідними органами в установленому чинним законодавством України порядку пропускний режим під час забезпечення громадської безпеки та охорони громадського порядку, зокрема під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових заходів, у ході офіційних візитів та інших заходів за участю посадових осіб України та іноземних держав, щодо яких здійснюється державна охорона на території України;

– залучати фахівців органів внутрішніх справ, органів виконавчої влади, підприємств, установ та організацій (за погодженням з їх керівниками) до розгляду питань, що належать до їх компетенції;

– одержувати від центральних та місцевих органів виконавчої влади, правоохоронних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій інформацію з питань охорони громадського порядку.

4. Діяльність Національної гвардії України у сфері охорони особливо важливих об'єктів та участь в обороні як зазначених об'єктів, так і інших територій

Крім забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки, підрозділи Національної гвардії України здійснюють й інші заходи, які спрямовані на захист прав громадян. До таких заходів відносяться:

– забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;

– охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

– охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

– охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

– охорона центральних баз матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України.

Для організації охорони спеціальних об'єктів відповідальності Національної гвардії України використовують такі форми і методи:

створення стаціонарних постів та місць спостереження за об'єктами, які охороняються;

цілодобовий обхід території об'єктів, які охороняються, встановлення охоронної сигналізації;

швидке реагування на всі сигнали про порушення, які допущені як на території об'єктів, так і навколо них.

Військовослужбовці Національної гвардії України беруть участь у різних заходах, які пов'язані з обороною об'єктів і територій, зокрема й території України. У Законі «Про Національну гвардію України» вказано випадки, коли військовослужбовці Національної гвардії України виконують військові функції, а саме:

– участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

– участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності;

– участь у припиненні масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами;

– участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення;

– участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

– участь у ліквідації наслідків надзвичайних або кризових ситуацій на об'єктах, що нею охороняються;

– участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

– виконання завдань територіальної оборони;

– оборона важливих державних об'єктів, спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, баз військового та матеріально-технічного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України.

–

Рекомендовані джерела інформації

1. Закон України «Про Національну гвардію України» від 13 березня 2014 р. № 876-VII //ВВР України.-2014. № 17. Ст. 594.
2. Указ Президента України «Про Положення про проходження громадянами України військової служби у Збройних Силах України» від 10 грудня 2008 р. № 1153/2008.
3. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 р. № 975-IV //ВВР України .- 2003.- № 46. Ст. 366.
4. Закон України «Про боротьбу з тероризмом «від 20 березня 2003 р. № 638-IV //ВВР України.-2003. -№ 25. Ст. 180.
5. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану «від 16 березня 2000 р. № 1550-III //ВВР України.- 2000.- № 23. Ст. 176.
6. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12 травня 2015 р. № 389-VIII //ВВР України .- 2015. № 28. Ст. 250
7. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - №30.-Ст. 141.

8. Агапова О. Міжнародне співробітництво як чинник вдосконалення діяльності Національної гвардії України // Підприємство, господарство і право. 2016. № 12. С. 131–135.

9. Байрачна Т.О. Громадський контроль за діяльністю Національної гвардії України: стан і перспективи правового регулювання // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. 2017. Випуск 1 (77). С. 118–126.

10. Байрачна Т.О. Контроль як спосіб забезпечення дисципліни та законності в діяльності Національної гвардії України // Судова апеляція. 2016. № 4 (45). С. 45–51.

11. Байрачна Т.О. Особливості президентського контролю за діяльністю Національної гвардії України // Право і безпека. 2016. № 4 (63). С. 29–34.

12. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект) : монограф. Х. : Легас, 2004. 192 с.

13. Горбач Д. О. Національна гвардія України: історія становлення та сучасний стан (порівняльно-правовий аналіз) // Право і безпека. 2014. № 3 (54). С. 36– 43.

14. Горбач Д.О. Адміністративно-правовий статус Національної гвардії України: монографія / за заг. ред. д-ра. юрид. наук, проф. О.І. Безпалової). Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2017. 288 с.

15. Денисюк С. Ф. Громадський контроль за правоохоронною діяльністю в Україні: адміністративно-правові засади : дис... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2010. 393 с.

16. Кодекс поведінки стосовно військово-політичних аспектів безпеки : міжнародний документ від 01.01.1994 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_116 (дата звернення: 27.04.2018).

17. Костюк П. Народження Національної гвардії України: перший крок до створення національних збройних сил / Петро Костюк URL: http://portsou.at.ua/news/narodzhennja_nacionalnoji_gvardiji_ukrajini_pershij_krok_do_stvorennja_nacionalnikh_zbrojnikh_sil/2012-11-04-1657 (дата звернення: 08.05.2018).

18. Матюхіна Н.П. Поліція Великобританії: сучасні тенденції розвитку та управління: монографія / [за ред. О. М. Бандурки]. Х.: Консум, 2001. 131 с.

19. Нацгвардія: міжнародне співробітництво // Національна гвардія України URL: https://icdngu.atavist.com/international_cooperatioon (дата звернення: 21.04.2018).

20. Національна гвардія України : Зміни. Розвиток. Досягнення. URL: https://readymag.com/u69999728/1011345/2/ (дата звернення 16.04.2018).

21. Національна гвардія України отримала статус спостерігача в FIEP з перспективою членства // Національна гвардія України URL: http://mvs.gov.ua/ua/news/3307_Nacionalna_gvardiya_Ukraini_otrimala_status_sp

osterigacha_v_FIEP_z_perspektivoyu_chlenstva_FOTO_VIDEO.htm (дата звернення: 21.04.2018).

22. Національна гвардія України повністю реформує свою структуру // Офіційний веб-сайт Національної гвардії України. 2015. URL: http://ngu.gov.ua/ua/news/nacionalna-gvardiya-ukrayiny-povnistyu-reformuyesvoyu-strukturu-video (дата звернення : 13.04.2018).

23. Организационно-правовой аспект деятельности силовых структур зарубежных стран: Учеб. пособие / Мелехин А.В., Попенко А.Р.; под ред. А.В. Мелехина. М.: ВНИИ МВД России, 1998. 88 с.

24. Проневич О.С. Моделі управління поліцією: аналіз зарубіжного досвіду // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності : зб. наук. праць. 2009. № 1. С. 145–167.

25. Пустовіт В.А. Організаційно-правові основи діяльності Цивільної гвардії України // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). № 2 (33)'2014. С. 142–144.

26. Савочкіна Д. О. Правовий статус головного управління Національної гвардії України // Актуальні проблеми держави і права : зб. наук. пр. 2014. Вип. 73. С. 101–117.

27. Сиротюк Ю. Парламентський контроль – ключ до відновлення Національної гвардії : новини за 02.04.2014 р. / Юрій Сиротюк // Прес-служба Всеукраїнського об'єднання «Свобода». URL: http://www.old.svoboda.org.ua/diyalnist/novyny/049268/ (дата звернення: 26.06.2018).

28. Співробітництво зі спорідненими структурами іноземних держав // Офіційний веб-сайт Національної гвардії України. URL: https://icdngu.atavist.com/international_cooperatioon (дата звернення : 17.05.2018).

29. Тихонова Є. А. Проблеми розвитку парламентаризму в Україні // Державно-правова реформа в Україні : матеріали наук.-теоретич. конфер. ; (Київ, листопад 1997 р.). К., 1997. С. 179–184.

30. Шляхтов Д. ВВС Национальной Гвардии США / Д. Шляхтов. URL: http://pentagonus.ru/publ/vvs_nacionalnoj_gvardii_ssha/13-1-0-1361 (дата звернення : 22.04.2018).

31. Ягунов Д. В. Створення в'язничних інспекцій: міжнародні стандарти й перспективи реформ в Україні // Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2015. Сер. Право. Вип. 35. Ч. II. Т. 3. С. 113–116.

Лекція № 17 Правоохоронна діяльність антикорупційних органів

Питання

1. **Антикорупційні органи та їх правоохоронна діяльність : загальні положення**

2. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України

2. Правоохоронна діяльність Національного агентства з питань запобігання і протидії корупції

1. Антикорупційні органи та їх правоохоронна діяльність : загальні положення

Після отримання незалежності України найбільш важливим напрямом діяльності держави став напрям запобігання і протидії корупції, яка буквальна паралізовувала роботи всіх органів терористів структур. Протягом всієї історії незалежності України неодноразово приймалися від законодавчі та нормативні акти, які були спрямовані на протидію корупції.

Водночас було створено ряд антикорупційних органів, які на сьогодні здійснюють заходи у сфері запобігання і протидії корупції.

Правоохоронна діяльність антикорупційних органів в Україні спрямована на запобігання та протидію корупції, забезпечення законності та правопорядку в цій сфері. Основними органами, що здійснюють таку діяльність, є Національне антикорупційне бюро України та Національне агентство з питань запобігання корупції .

Національне антикорупційне бюро України - це правоохоронний орган, який виявляє та розслідує корупційні злочини, вчинені вищими посадовими особами та іншими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Національне агентство з питань запобігання корупції - це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який відповідає за формування та реалізацію державної антикорупційної політики, а також здійснює контроль за дотриманням законодавства у сфері запобігання корупції.

Основні функції антикорупційних органів:

- Запобігання корупції шляхом розробки та впровадження антикорупційних програм, проведення освітньої роботи та моніторингу ситуації.
- Виявлення корупційних правопорушень, проведення досудових розслідувань та оперативно-розшукової діяльності.
- Забезпечення ефективного судового переслідування корупціонерів.
- Взаємодія з іншими правоохоронними органами, органами державної влади та громадськістю у сфері протидії корупції .
- Забезпечення захисту прав та інтересів заявників про факти корупції.

На сьогодні відповідно до законодавства України антикорупційна діяльність здійснюється комплексно і впроваджується у взаємодії між різними органами та інституціями.

2. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України

Озираючись у минуле, варто визнати, що наявний механізм протидії корупційним проявам в Україні тривалий час був неефективним. Інституційна реформа органів, що здійснюють досудове розслідування і кримінальне переслідування у справах про корупційні злочини, стала спробою підвищення ефективності протидії корупції у державі. З огляду на це, парламент схвалив створення нового автономного органу (поза системою наявних правоохоронних органів), основною функцією якого буде виявлення і розслідування корупційних злочинів, що становлять особливу суспільну небезпеку. Водночас такий досвід є новим для нашої країни. Однак подібні структури ефективно існують у США, Польщі, Франції, Сінгапурі, Ізраїлі, Індії. Отже, Національне антикорупційне бюро України (Національне бюро) є державним правоохоронним органом, на який покладається попередження, виявлення, припинення, розслідування та розкриття корупційних правопорушень, віднесених до його підслідності, а також запобігання вчиненню нових.

Завданням Національного бюро є протидія кримінальним корупційним правопорушенням, які вчинені вищими посадовими особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та становлять загрозу національній безпеці. Національне бюро є юридичною особою публічного права і складається з центрального і територіальних управлінь, чисельність яких не перевищує семи, а юрисдикція охоплює визначені в рішенні області України, Автономну Республіку Крим, міста Київ та Севастополь. Директор Національного бюро, у випадку обґрунтованої необхідності, може утворювати своїм рішенням додаткові територіальні управління Національного бюро у межах області чи Автономної Республіки Крим. Структура, штатний розклад, положення про структурні підрозділи, посадові інструкції працівників Національного бюро затверджуються директором Національного бюро.

До структури управлінь Національного бюро можуть входити підрозділи детективів, що здійснюють оперативно-розшукові та слідчі дії, інформаційно-аналітичні, оперативно-технічні підрозділи, підрозділи, що здійснюють виявлення майна, яке може бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації, підрозділи швидкого реагування, забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників, представництва інтересів в іноземних юрисдикційних органах, експертні, фінансові, кадрові та інші під розділи. Гранична чисельність центрального та територіальних управлінь Національного бюро становить 700 осіб, у тому числі не більше 500 осіб начальницького складу. До працівників Національного бюро належать

особи, які є гласними і негласними штатними працівниками, з переліку осіб начальницького складу, державних службовців та інших працівників, які працюють за трудовими договорами в Національному бюро.

Негласними штатними працівниками Національного бюро можуть бути детективи, старші детективи та працівники інших підрозділів Національного бюро. Особами начальницького складу є працівники підрозділів швидкого реагування, захисту учасників кримінального судочинства та забезпечення безпеки працівників відповідно до Закону «Про Національне антикорупційне бюро України», оперативно-технічних підрозділів та підрозділів детективів Національного бюро. На службу до Національного бюро приймаються на конкурсній, добровільній, контрактній основі громадяни України, які спроможні за своїми особистими, діловими та моральними якостями, віком, освітнім і професійним рівнем та станом здоров'я ефективно виконувати відповідні службові обов'язки.

Кваліфікаційні вимоги до професійної придатності визначаються директором Національного бюро. Призначення на посади у Національному бюро здійснюється винятково за результатами відкритого (крім випадку, передбаченого частиною четвертою цієї статті) конкурсу, що проводиться в порядку, визначеному директором Національного бюро, крім призначення на посади першого заступника та заступників директора Національного бюро. На осіб начальницького складу Національного бюро поширюється Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ та Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України. Директор Національного бюро може також створювати своїм рішенням комісії у складі працівників Національного бюро, прокурора Спеціалізованої антикорупційної прокуратури, службових осіб інших державних органів, органів місцевого самоврядування, представників громадських об'єднань.

Такі комісії вивчають питання щодо порушення прав осіб, які співпрацюють з Національним бюро, та виносять рекомендації щодо усунення зазначених порушень. Рекомендації таких комісій є обов'язковими для розгляду державними органами, органами місцевого самоврядування. Відповідно до положень законодавства на Національне бюро покладено такі обов'язки:

1) здійснення оперативно-розшукових заходів з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також в оперативно-розшукових справах, витребуваних від інших правоохоронних органів;

2) здійснення досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності, а також проведення досудового розслідування інших кримінальних правопорушень у випадках, визначених законом;

3) вжиття заходів щодо розшуку та арешту коштів та іншого майна, які можуть бути предметом конфіскації або спеціальної конфіскації у кримінальних правопорушеннях, віднесених до підслідності Національного бюро, здій-

снення діяльності щодо зберігання коштів та іншого майна, на яке накладено арешт;

4) взаємодія з іншими державними органами, органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами для виконання своїх обов'язків;

5) здійснення інформаційно-аналітичної роботи з метою виявлення та усунення причин і умов, що сприяють учиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро;

6) забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро та інших визначених законом осіб, захист від протиправних посягань на осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, у підслідних йому кримінальних правопорушеннях;

7) забезпечення на умовах конфіденційності та добровільності співпраці з особами, які повідомляють про корупційні правопорушення;

8) звітування про свою діяльність у порядку, визначеному законом, та інформування суспільства про результати своєї роботи;

9) здійснення міжнародного співробітництва у межах своєї компетенції відповідно до законодавства України та міжнародних договорів України.

Належне виконання обов'язків, покладених на Національне бюро, та їх незалежність можливе завдяки існуванню низки гарантій, а саме:

1) особливим порядком конкурсного відбору директора Національного бюро та вичерпним переліком підстав припинення повноважень директора Національного бюро, які визначені законом;

2) конкурсними засадами відбору інших працівників Національного бюро, їх особливим правовим та соціальним захистом, належними умовами оплати праці;

3) установленим законом порядком фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного бюро;

4) визначеними законом засобами забезпечення особистої безпеки працівників Національного бюро, їх близьких родичів, майна;

5) установлення способів контролю за діяльністю працівників Національного бюро та іншими засобами, визначеними законом. При цьому забороняється незаконне втручання державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань, інших фізичних або юридичних осіб у діяльність Національного бюро. Будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення тощо, спрямовані до Національного бюро чи його працівників, які стосуються питань досудового розслідування у конкретному кримінальному провадженні і не передбачені Кримінальним процесуальним кодексом України, є неправомірними та не підлягають виконанню. У разі отримання такої вказівки, вимоги, доручення тощо, працівник Національного бюро невідкладно інформує про це в письмовій формі директора Національного бюро.

Національному бюро та його працівникам для виконання покладених на них обов'язків, надається право:

1) заводити оперативно-розшукові справи на підставі постанови, що затверджується начальником відповідного підрозділу Національного бюро, та здійснювати на підставах і в порядку, установлених законом, гласні та негласні оперативно-розшукові заходи;

2) за рішенням директора Національного бюро, погодженим з прокурором, витребовувати від інших правоохоронних органів оперативно-розшукові справи та кримінальні провадження, що стосуються кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, та інших кримінальних правопорушень, які не відносяться до його підслідності, але можуть бути використані з метою попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень, віднесених законом до його підслідності;

3) витребовувати за рішенням керівника структурного підрозділу Національного бюро та одержувати в установленому законом порядку у вказаному в запиті вигляді та формі від інших правоохоронних та державних органів, органів місцевого самоврядування інформацію, необхідну для виконання обов'язків Національного бюро, зокрема відомості про майно, доходи, видатки, фінансові зобов'язання осіб, які ними декларуються у встановленому законом порядку, відомості про використання коштів Державного бюджету України, розпорядження державним або комунальним майном;

4) знайомитися в державних органах, органах місцевого самоврядування із документами та іншими матеріальними носіями інформації, необхідними для попередження, виявлення, припинення та розслідування кримінальних правопорушень, віднесених законом до підслідності Національного бюро, у тому числі такими, що містять інформацію з обмеженим доступом;

5) на підставі рішення директора Національного бюро або його заступника, погодженого з прокурором, отримувати від банків, депозитарних, фінансових та інших установ, підприємств та організацій незалежно від форми власності, інформацію про операції, рахунки, вклади, правочини фізичних та юридичних осіб, яка необхідна для виконання обов'язків Національного бюро.

6) на підставі відповідного рішення суду на строк до 10 діб опечатувати архіви, каси, приміщення (за винятком жилих) чи інші сховища, брати їх під охорону, а також вилучати предмети і документи у порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України;

7) залучати на добровільній основі, зокрема на договірних засадах, кваліфікованих спеціалістів та експертів, у тому числі іноземців, з будь-яких установ, організацій, контрольних і фінансових органів для забезпечення виконання повноважень Національного бюро;

8) за письмовим рішенням директора Національного бюро або його заступника, погодженим із прокурором, створювати спільні слідчі групи, що включають оперативних та слідчих працівників;

9) за пред'явлення службового посвідчення входити безперешкодно до державних органів, органів місцевого самоврядування та зони митного контролю, а за письмовим розпорядженням директора Національного бюро або його заступника – безперешкодно проходити до військових частин та установ, пунктів пропуску через державний кордон України;

10) використовувати з наступним відшкодуванням завданих збитків транспортні засоби, які належать фізичним та юридичним особам (крім транспортних засобів дипломатичних, консульських та інших представництв іноземних держав і організацій, транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, припинення кримінального правопорушення, переслідування та затримання осіб, які підозрюються у їх вчиненні, доставлення до закладів охорони здоров'я осіб, що потребують екстреної медичної допомоги;

11) надсилати державним органам, органам місцевого самоврядування обов'язкові до розгляду пропозиції та рекомендації щодо усунення причин і умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Національного бюро, а також отримувати від цих органів протягом 30 днів інформацію про розгляд таких пропозицій та рекомендацій;

12) здійснювати співробітництво з фізичними особами, зокрема на договірних засадах, дотримуючись умов добровільності та конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочувати осіб, які надають допомогу у попередженні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень;

13) у цілях оперативно-розшукової та слідчої діяльності створювати інформаційні системи та вести оперативний облік в обсязі і порядку, передбачених законодавством;

14) зберігати, носити та застосовувати вогнепальну зброю і спеціальні засоби, а також застосовувати заходи фізичного впливу на підставах і в порядку, передбачених Законом України «Про Національну поліцію»;

15) видавати в разі наявності небезпеки для життя і здоров'я особам, взятим під захист, відповідно до законодавства зброю, спеціальні засоби індивідуального захисту та сповіщення про небезпеку;

16) здійснювати правове співробітництво із компетентними органами іноземних держав, міжнародними організаціями з питань проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування на підставі законів та міжнародних договорів України. Національне бюро в порядку, визначеному законодавством, має безпосередній, зокрема автоматизований, доступ до автоматизованих інформаційних і довідкових систем, реєстрів та банків даних, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування, користується державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами. Контроль за діяльністю Національного бюро здійснюється комітетом Верховної Ради України, до предмета відання якого відноситься

боротьба з корупцією і організованою злочинністю, який вивчає звіт Національного бюро про результати роботи протягом шести місяців, та не рідше одного разу на рік проводить відкриті для громадськості слухання на тему діяльності Національного бюро, виконання покладених на Національне бюро завдань, додержання ним законодавства, прав і свобод осіб. Також щороку проводиться незалежна оцінка (аудит) ефективності діяльності Національного бюро, його операційної та інституційної незалежності, зокрема шляхом вибіркового аудиту кримінальних проваджень, досудове розслідування у яких здійснювалося Національним бюро та було завершено.

3. Правоохоронна діяльність Національного агентства з питань запобігання і протидії корупції

Одним з основних завдань сьогодення, що стоїть перед нашою державою, є комплексне реформування системи запобігання корупції відповідно до міжнародних стандартів та успішних практик іноземних держав. При цьому головною складовою превентивної антикорупційної системи є створення спеціалізованого органу з питань запобігання корупції, що сприяло утворенню Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – Національне агентство). Національне агентство з питань запобігання корупції – це центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом, який забезпечує формування та реалізує державну антикорупційну політику. Воно утворюється Кабінетом Міністрів України відповідно до Конституції України та законів України. Цей орган є відповідальним перед Верховною Радою України, підконтрольним їй та підзвітним Кабінету Міністрів України.

Правову основу діяльності Національного агентства становлять Конституція України, міжнародні договори, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, закони України, а також ухвалені відповідно до них інші нормативно-правові акти. Серед нормативно-правових актів слід виокремити Закони України «Про запобігання корупції», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про державну службу», «Про державну таємницю», «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», «Про звернення громадян», «Про очищення влади», Кодекс України про адміністративні правопорушення та ін.

Керівництво діяльністю Національного агентства здійснює його голова, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України в порядку, визначеному законом, за результатами відкритого конкурсного відбору. Відповідно до положень законодавства головою Національного агентства може бути громадянин України, не молодший тридцяти п'яти років, який має вищу освіту, володіє державною мовою, є доброчесним і компетентним, здатний за своїми діловими та моральними якостями, освітнім і професійним рівнем і станом здоров'я виконувати відповідні службові обов'язки. До кандидата на цю посаду застосовуються обмеження, визначені

Законом України «Про державну службу» та Законом України «Про запобігання корупції».

Голова Національного агентства призначається строком на чотири роки. Та ж сама особа не може обіймати посаду голови Національного агентства два строки поспіль. Голова Національного агентства може мати трьох заступників, яких він призначає на посаду та звільняє з посади. Окрім того:

1) організовує та контролює роботу Національного агентства, несе персональну відповідальність за законність, прозорість та ефективність його діяльності, звітує про роботу Національного агентства;

2) призначає на посади та звільняє з посад працівників Національного агентства;

3) присвоює службовцям Національного агентства ранги державних службовців, уживає заходів заохочення, а також притягає службовців Національного агентства до дисциплінарної відповідальності згідно з рішенням дисциплінарної комісії Національного агентства;

4) розподіляє обов'язки між заступниками голови Національного агентства;

5) ухвалює в установленому порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є Національне агентство;

6) затверджує штатний розпис і кошторис Національного агентства, положення про територіальні органи Національного агентства;

7) затверджує перспективні, поточні й оперативні плани роботи Національного агентства, визначає показники ефективності діяльності Національного агентства;

8) представляє Національне агентство у відносинах із судами, іншими державними органами, органами місцевого самоврядування, громадськими об'єднаннями, підприємствами, установами та організаціями, а також органами іноземних держав, міжнародними та іноземними організаціями тощо;

9) уживає заходів із запобігання несанкціонованому доступу до інформації з обмеженим доступом, забезпечує додержання законодавства про доступ до публічної інформації, розпорядником якої є Національне агентство, та захист персональних даних, володільцем яких є Національне агентство;

10) видає у межах своїх повноважень накази та доручення;

11) має право бути присутнім на засіданнях Верховної Ради України, її комітетів, постійних, тимчасових спеціальних і тимчасових слідчих комісій, а також брати участь із правом дорадчого голосу у засіданнях Кабінету Міністрів України, інших державних органів та органів місцевого самоврядування у разі розгляду питань, пов'язаних з формуванням та реалізацією антикорупційної політики, а також здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

Організаційне, інформаційно-довідкове та інше забезпечення діяльності Національного агентства здійснює його апарат, гранична чисельність працівників якого затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням голови

Національного агентства. Рішенням голови Національного агентства можуть створюватися не більше шести територіальних органів Національного агентства, територія діяльності яких може не збігатися з адміністративно-територіальним поділом України.

Керівники територіальних органів Національного агентства (у разі їх створення) призначаються та звільняються головою Національного агентства. Голова, заступник голови Національного агентства та службовці апарату Національного агентства під час виконання покладених на них обов'язків, є представниками влади, діють від імені держави і перебувають під її захистом. Відповідно до положень чинного законодавства Національне агентство наділено широким спектром повноважень, до яких віднесено:

1) проведення аналізу стану запобігання та протидії корупції в Україні, діяльності державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у сфері запобігання та протидії корупції; статистичних даних, результатів досліджень та іншої інформації стосовно ситуації щодо корупції;

2) розроблення проектів Антикорупційної стратегії та державної програми з її виконання, здійснення моніторингу, координації та оцінювання ефективності виконання Антикорупційної стратегії;

3) підготовка та подання в установленому законом порядку до Кабінету Міністрів України проекту національної доповіді щодо реалізації засад антикорупційної політики;

4) формування та реалізація антикорупційної політики, розроблення проєктів нормативно-правових актів із цих питань;

5) організація проведення досліджень із питань вивчення ситуації щодо корупції;

6) здійснення моніторингу та контролю за виконанням актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб;

7) координація та надання методичної допомоги щодо виявлення державними органами, органами влади Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування корупціогенних ризиків у своїй діяльності та реалізації ними заходів щодо їх усунення, зокрема підготовки та виконання антикорупційних програм;

8) здійснення в порядку контролю й перевірки декларацій суб'єктів декларування, зберігання та оприлюднення таких декларацій, проведення моніторингу способу життя суб'єктів декларування;

9) здійснення державного контролю за дотриманням установлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, законним і цільовим використанням політичними партіями коштів, виділених з державного бюджету на фінансування їхньої статутної діяльності, своєчасністю подання звітів партій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру,

звітів про надходження і використання коштів виборчих фондів на загальнодержавних і місцевих виборах, повнотою таких звітів, звіту зовнішнього незалежного фінансового аудиту діяльності партій, відповідністю їх оформлення встановленим вимогам і достовірністю включених до них відомостей;

10) забезпечення ведення Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, та Єдиного державного реєстру осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення;

11) координація в межах компетенції, методичне забезпечення та здійснення аналізу ефективності діяльності уповноважених підрозділів (уповноважених осіб) з питань запобігання та виявлення корупції;

12) здійснення співпраці з особами, які добросовісно повідомляють про можливі факти корупційних або пов'язаних із корупцією правопорушень, інших порушень закону (викривачі); вжиття заходів щодо їх правового та іншого захисту, притягнення до відповідальності осіб, винних у порушенні їх прав, у зв'язку з таким інформуванням;

13) надання роз'яснень, методичної та консультаційної допомоги з питань застосування актів законодавства з питань етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у діяльності осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування та прирівняних до них осіб, застосування інших положень закону та ухвалених на його виконання нормативно правових актів;

14) інформування громадськості про здійснювані Національним агентством заходи щодо запобігання корупції, реалізація заходів, спрямованих на формування у свідомості громадян негативного ставлення до корупції, та інші повноваження, встановлені законами України.

Запорукою належного виконання покладених на Національне агентство завдань є нормативно-правове закріплення гарантій незалежності від впливу чи втручання у його діяльність. Насамперед, це визначення та закріплення спеціального статусу Національного агентства, особливого порядку відбору, призначення та припинення повноважень членів Національного агентства; особливого, встановленого законом порядку фінансування та матеріально-технічного забезпечення Національного агентства; належних умов оплати праці членів і службовців апарату Національного агентства, визначених цим та іншими законами; прозорість його діяльності; заборона втручання державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових і службових осіб, політичних партій, громадських об'єднань та інших осіб у діяльність Національного агентства з виконання покладених на нього обов'язків тощо. Для виконання покладених на Національне агентство повноважень, воно наділене широким колом прав, а саме:

1) одержувати в установленому законом порядку за письмовими запитами від державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим, органів

місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності та їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань інформацію, зокрема з обмеженим доступом, необхідну для виконання покладених на нього завдань;

2) мати безпосередній автоматизований доступ до інформаційно-телекомунікаційних і довідкових систем, реєстрів і банків даних, зокрема тих, що містять інформацію з обмеженим доступом, держателем (адміністратором) яких є державні органи або органи місцевого самоврядування; користуватися державними, у тому числі урядовими, засобами зв'язку і комунікацій, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами; отримання інформації з Єдиного реєстру досудових розслідувань здійснюється у порядку та в обсязі, визначених спільним наказом Національного агентства та Генерального прокурора;

3) отримувати інформацію з відкритих баз даних і реєстрів іноземних держав, зокрема після внесення плати за отримання відповідної інформації, якщо така плата вимагається для доступу до інформації;

4) залучати у встановленому порядку до виконання окремих робіт та участі у вивченні окремих питань науковців, зокрема на договірній основі, працівників державних органів, органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування;

5) створювати комісії та робочі групи, організовувати конференції, семінари й наради з питань запобігання і протидії корупції;

6) ухвалювати з питань, що належать до його компетенції, обов'язкові для виконання нормативно-правові акти;

7) отримувати заяви фізичних та юридичних осіб про порушення вимог закону, проводити за власною ініціативою перевірку можливих фактів порушення вимог законодавства;

8) проводити перевірки організації роботи із запобігання і виявлення корупції в державних органах, органах влади Автономної Республіки Крим та органах місцевого самоврядування, зокрема щодо підготовки та виконання антикорупційних програм;

9) вносити приписи про порушення вимог законодавства щодо етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень, передбачених законом;

10) отримувати від осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання незалежно від форми власності, їх посадових осіб, громадян та їх об'єднань письмові пояснення з приводу обставин, що можуть свідчити про порушення правил етичної поведінки, запобігання та врегулювання конфлікту інтересів, інших вимог та обмежень щодо достовірності відомостей, зазначених у деклараціях осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

11) звертатися до суду із позовами (заявами) щодо визнання незаконними нормативно-правових актів, індивідуальних рішень, виданих (ухвалених) із по-

рушенням вимог та обмежень, визнання недійсними правочинів, укладених унаслідок вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення;

12) затверджувати методологію оцінювання корупційних ризиків у діяльності органів влади, проводити аналіз антикорупційних програм органів влади та надавати обов'язкові для розгляду пропозиції до таких програм;

13) ініціювати проведення службового розслідування, вжиття заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, надсилати до інших спеціально уповноважених суб'єктів у сфері протидії корупції матеріали, що свідчать про факти таких правопорушень;

14) складати протоколи про адміністративні правопорушення, віднесені законом до компетенції Національного агентства, застосовувати передбачені законом заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення та інші права, передбачені законом.

За діяльністю Національного агентства здійснюється громадський контроль, який забезпечується через Громадську раду при Національному агентстві, яка складається з 15 осіб і формується відповідно до результатів відкритого та прозорого конкурсу. Крім того, кожні два роки проводиться зовнішнє незалежне оцінювання ефективності діяльності Національного агентства, яку проводить Комісія з проведення незалежного оцінювання ефективності діяльності Національного агентства. Звіт оцінювання ефективності діяльності Національного агентства оприлюднюється на офіційному веб-сайті Кабінету Міністрів України протягом п'яти днів із дня його затвердження. Окрім того, Національне агентство готує щорічні звіти.

Рекомендовані джерела інформації

1. Про Національне антикорупційне бюро: Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1698-VII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 47, ст.2051
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10 2014 року № 1700 Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 49, ст.2056
3. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Генеральної прокуратури України: наказ Генерального прокурора України від 12 квітня 2016 року № 149 Електронний ресурс Режим доступу http://www.cct.com.ua/2016/12.04.2016_149.htm
4. Про Вищий антикорупційний суд Закон України від 7 червня 2018 року № 2447-VIIIВідомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 24, ст.212
5. Абдуллаев В. А. Державна політика у сфері запобігання та протидії корупції: порівняння досвіду України та Азербайджанської Республіки: дис. ... д-ра філос.: 28. Миколаїв, 2023. 250 с.
6. Адміністративна відповідальність за правопорушення пов'язані із корупцією: практич. посіб. / К.Л. Бугайчук, О.І. Безпалова, О.В. Джафарова, О. Іванцов, С.О. Шатрава. Харків: ХНУВС, 2016. 100 с.

7. Алфьоров С.М. Адміністративно-правовий механізм протидії корупції в органах внутрішніх справ: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2011. 38 с.

8. Альтернативний звіт з оцінки ефективності впровадження державної антикорупційної політики / О.В. Калітенко, Д.О. Калмиков, І.Б. Коліушко та ін.; за заг. ред. М.І. Хавронюка. Київ: Москаленко О.М., 2019. 446 с..

9. Бабич В. А., Недбайло В.В. Роль Національного агентства у протидії адміністративним корупційним правопорушенням. ***Молодий вчений***. 2017. № 4 (44). С. 275-278.

10. Берднікова К.В. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених заборон та обмежень в сфері запобігання корупції в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2016. 19 с.

11. Біленко О.А. Адміністративно-правовий механізм застосування законодавства про адміністративну відповідальність за правопорушення, пов'язані з корупцією в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2021. 216 с.

12. Вандін Є.В. Організаційно-правові засади діяльності Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.10. Одеса, 2017. 205 с.

13. Войтович І.І. Кримінологічні засади протидії корупції у сфері воєнної безпеки: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 394 с.

14. Гедульянов В.Е. Адміністративно-правові засади запобігання корупційним та пов'язаним з корупцією правопорушенням: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 212 с.

15. Гейц О.О. Публічно-правовий механізм протидії корупції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Дніпро, 2019. 305 с.

16. Гудков Д.В. Адміністративно-правові засоби запобігання і протидії корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Суми, 2018. 249 с.

17. Задорожний С.А. Механізми запобігання та протидії корупції в органах місцевої влади: дис. ... канд. наук з держ. управл.: 25.00.02. Київ, 2016. 251 с.

18. Заросило В.О., Гладкий В.В. Хабарництво як базисна форма прояву корупції. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2018. Вип. 16. С. 123-139.

19. Иосифович Д.І. Адміністративна відповідальність посадових осіб органів місцевого самоврядування за корупційні діяння: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2009. 20 с.

20. Кладченко А.О. Становлення та розвиток сучасного антикорупційного законодавства України: теоретико-правове дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Івано-Франківськ, 2018. 16 с.

21. Конвенція ООН проти корупції від 31.10.2003. Офіційний вісник України. 2010. № 10. Ст. 506.

22. Конева С.О. Звільнення з публічної служби як захід запобігання корупції: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Запоріжжя, 2018. 201 с.

23. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (у ред. від 01.01.2020). ІЖЬ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254К/96-Вр (дата звернення: 27.10.2020).

24. Концепція подолання корупції в Україні «На шляху до доброчесності». иЛЬ: https://minjust.gov.Ua/m/str_7094 (дата звернення: 20.06.2022).

25. Косиця О.О. Інститут викривачів в Україні: адміністративно- правовий аспект: монографія. Київ: Людмила, 2019. 355 с.

26. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією (ETS 173) від 27.01.1999. Офіційний вісник України. 2010. № 15. Ст. 717.

27. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.200 1№2341-URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

28. Кузьміна К.О. Правове регулювання звільнення працівників з підстав, що спрямовані на запобігання корупції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05. Харків, 2015. 20 с.

29. Левчук А.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов’язаним з корупцією: дис. ... д-ра філос.: 081. Київ, 2021. 260 с.

30. Луговий В.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов’язаним з корупцією, що вчиняються поліцейськими: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2019. 280 с.

31. Лупу А.К. Адміністративно-правове забезпечення дотримання антикорупційних обмежень в публічній службі України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Тернопіль, 2020. 214 с.

32. Михайленко Д.Г. Концепція кримінально-правової протидії корупційним злочинам в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Одеса, 2017 505 с.

33. Науково-практичний коментар до Закону України «Про запобігання корупції» / наук. ред. М.І. Хавронюк. Київ: Ваіте, 2018. 472 с.

34. Панфілов О.Є. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2013. 22 с.

35. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфліктів інтересів в діяльності публічної адміністрації: адміністративно-правове дослідження: монографія. Київ: Кафедра, 2020. 432 с.

36. Пастух І.Д. Запобігання та врегулювання конфлікту інтересів у публічно-правових відносинах засобами адміністративного права: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2021. 518 с.

37. Пастух І.Д., Левчук А.О. Адміністративно-правовий механізм запобігання правопорушенням, пов’язаним з корупцією: монографія. Київ: НАВС, 2023. 219 с.

38. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.04.1995 № 356/95-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 34. Ст. 266. .

39. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо особливостей застосування законодавства у сфері запобігання корупції в умовах воєнного стану: Закон України від 08.07.2022 № 2381-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 62. Ст. 3711.

40. Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки: Закон України від 14.10.2014 № 1699-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 4. Ст. 2047.

41. Про засади державної антикорупційної політики на 2021-2025 роки: Закон України від 20.06.2022 № 2322-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 56. Ст. 3272.

42. Про засади запобігання і протидії корупції: Закон України від 07.04.2011 № 3206-VI. Офіційний вісник України. 2011. № 44. Ст. 1764 [не чин.].

43. Про засади запобігання та протидії корупції: Закон України від 11.06.2009 № 1506-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 45. Ст. 691 [не чин.].

44. Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки: Постанова КМУ від 04.03.2023 № 220. Офіційний вісник України. 2023. №31. Ст. 1685.

45. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України від 30.06.1993 № 3341-XII (у ред. від 31.03.2023). ІЖЬ: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12 (у ред. від 31.03.2023).

46. Рогульський С.С. Адміністративно-правові заходи борьтьби з корупцією в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2005. 19 с.

47. Рощупкін С.В. Адміністративна відповідальність за порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2020. 220 с.

48. Стратегія розвитку Національного агентства з питань запобігання корупції на 2021 рік. Київ: НАЗК, 2021. 23 с.

49. Теоретичні та методологічні проблеми розробки і реалізації управлінських стратегій: монографія / В.М. Князев, А.М. Михненко та ін.; за заг. ред. В.М. Князева. Київ: НАДУ. 2008. 240 с.

50. Терещук О.В. Адміністративна відповідальність за корупційні правопорушення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Одеса, 2000. 19 с.

51. Трепак В.М. Теоретико-прикладні проблеми запобігання та протидії корупції в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2020. 467 с.

52. Тучак Р.М. Адміністративно-правові засади боротьби з корупцією: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2007. 21 с.

53. Хабарова Т.В. Адміністративно-процесуальні засади запобігання корупції в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків, 2017. 216 с.

54. Цивільна конвенція про боротьбу з корупцією: Міжнародний документ від 04.11.1999. Офіційний вісник України. 2006. № 9. Ст. 592.

Лекція № 18 Правоохоронна діяльність інших правоохоронних органів

Питання

1. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби України

2. Напрями правоохоронної діяльності Державної служби охорони

3. Військова служб правопорядку у Збройних силах України та її діяльність у сфері охорони прав і свобод громадян

4. Правоохоронна діяльність Державного бюро розслідувань.

1. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби України

Здійснення загальнодержавних реформ, зокрема запровадження безвізового режиму в Україні з Європейським Союзом, участь у процесах децентралізації повноважень органів державної влади, забезпечення належного рівня безпеки документів, що підтверджують громадянство або посвідчують особу чи її спеціальний статус, і боротьба з корупцією – це ті обставини, які зумовили створення Державної міграційної служби України відповідно до Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17.03.2011 р. № 3166-VI, Указу Президента України «Питання Державної міграційної служби України» від 06.04.2011 р. № 405/2011 та Указу Президента України «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» від 09.12.2010 р. № 1085/2010, та є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України.

Державна міграційна служба підпорядковується системі МВС України.

Державна міграційна служба України входить до системи органів виконавчої влади та утворюється для реалізації державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів. Державна міграційна служба також займається оформленням та видачою закордонних паспортів громадян України та посвідок тимчасового перебування.

Державна міграційна служба України є насамперед виконавчою структурою за ознакою своєї назви (орган виконавчої влади). Ця ознака закріплена у Положенні про Державну міграційну службу України, затвердженого Постановою КМУ від 20 серпня 2014 року № 360 «Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України», у якому зазначено, що вона є органом виконавчої влади.

Державна міграційна служба України вносить на розгляд Міністра пропозиції щодо формування державної політики у сферах міграції (імміграції та еміграції), зокрема протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

Проводить аналіз міграційної ситуації в Україні, проблем біженців та інших категорій мігрантів, розробляє поточні та довгострокові прогнози із зазначених питань.

Готує пропозиції щодо визначення квоти імміграції на календарний рік та подає їх на затвердження в Кабінет Міністрів України.

Бере участь разом з Міністерством освіти і науки України, Міністерством аграрної політики та продовольства України у межах, визначених законодавством, у вирішенні питань трудової міграції та питань, пов'язаних із навчанням в Україні іноземців та осіб без громадянства.

Забезпечує функціонування пунктів тимчасового розміщення біженців та пунктів тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні.

Здійснює державний контроль за дотриманням законодавства у сфері міграції.

Утворює, ліквідовує, реорганізовує підприємства, установи та організації, затверджує їх положення (статути), в установленому порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, формує кадровий резерв на посади керівників підприємств, установ та організацій, що належать до сфери управління ДМС України.

Забезпечує у межах повноважень здійснення заходів щодо запобігання корупції і контроль за їх здійсненням в апараті ДМС України, головних управліннях (управліннях) міграційної служби в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, управліннях, відділах (секторах) міграційної служби в районах, районах у містах, містах обласного, республіканського (Автономної Республіки Крим) значення, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління.

Здійснює в установленому порядку добір кадрів в апарат ДМС України та на керівні посади в її територіальних органах і територіальних підрозділах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, формує в установленому порядку кадровий резерв на відповідні посади, організовує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців і працівників апарату та її територіальних органів та територіальних підрозділів.

Контролює діяльність територіальних органів та територіальних підрозділів ДМС України.

Організовує планово-фінансову роботу в апараті ДМС України, її територіальних органах, на підприємствах, в установах та організаціях, що належать до сфери її управління, здійснює контроль за використанням фінансових і матеріальних ресурсів.

Організовує розгляд звернень громадян з питань, пов'язаних із діяльністю ДМС України, його територіальних органів і територіальних підрозділів, підприємств, установ, організацій, що належать до сфери її управління.

Забезпечує у межах повноважень реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням в апараті ДМС України.

Забезпечує у межах своїх повноважень виконання завдань мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави.

Організовує ведення діловодства та архіву в апараті ДМС України відповідно до встановлених правил.

У сфері міграційного права діє значна кількість законів України. Це, зокрема, Закони України: «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про імміграцію», «Про громадянство України», «Про закордонних українців», «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо документів, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус, спрямованих на лібералізацію Європейським Союзом візового режиму для України» від 14.07.2016 р. № 1474-VIII.

Концептуальне значення у сфері міграційного права мають затверджені указами Президента України концепції, стратегії, основні напрями щодо подальшого розвитку чи реформування відповідної ланки – це: «Про дипломатичний та службовий паспорт України», «Питання Комісії при Президентові України з питань громадянства», «Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на вільний вибір місця проживання», «Про забезпечення організації співпраці з українцями, які проживають за межами України», «Питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади», «Про Концепцію державної міграційної політики», «Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір місця проживання».

Найбільш загальні положення у сфері міграційного права встановлюються постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України, зокрема: Постанова КМУ від 25 березня 1999 р. № 1768 «Про Програму запобігання торгівлі жінками та дітьми», Постанова КМУ від 8 квітня 2009 р. № 322 «Про затвердження Порядку видачі, продовження строку дії та анулювання дозволів на використання праці іноземців та осіб без громадянства», Постанова КМУ від 1 червня 2011 р. № 567 «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію»; Розпорядження «Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами» від 27 жовтня 2010 року, Розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції інтегрованого управління кордонами» від 5 січня 2011 року, Розпорядження «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної міграційної політики» від 12 жовтня 2011 року, Постанова «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України» від 15 лютого 2012 року, Постанова «Про затвердження Порядку провадження за заявами іноземців та осіб без громадянства про добровільне повернення» від 7 березня 2012 року, Постанова КМУ від 01.10.2014 р. № 509 «Про облік внутрішньо-переміщених осіб», Постанова КМУ від 02.11.2016 р. № 770 «Деякі питання надання адміністративних послуг у сфері міграції», Розпорядження КМУ від 12.07.2017 р. № 482-р

«Про схвалення Стратегії державної міграційної політики України на період до 2025 року», Постанова КМУ від 25.04.2018 р. № 322 «Про затвердження зразка, технічного опису бланка та Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на тимчасове проживання» та ін.

Значна роль у впорядкуванні відносин у сфері міграційного права належить відомчим нормативним актам Державної міграційної служби України і органів внутрішніх справ: Наказ МВС України від 13.04.2012 р. № 320 «Про затвердження Порядку оформлення і видачі паспорта громадянина України», Наказ МВС України від 23 квітня 2012 р. № 353 «Про затвердження Інструкції про примусове повернення і примусове видворення з України іноземців та осіб без громадянства», Наказ МВС України від 21 грудня 2004 р. № 1603 «Про затвердження Порядку провадження за заявами про оформлення паспортів громадянина України для виїзду за кордон і проїзних документів дитини», Наказ МВС від 16 жовтня 2007 року № 390 «Про затвердження Положення про пункт тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перебувають в Україні», Наказ МВС України від 25 квітня 2012 р. № 363 «Про затвердження Порядку розгляду заяв іноземців та осіб без громадянства про продовження строку перебування на території України», наказ МВС України від 16.02.2015 р. № 158 «Про затвердження Інструкції про порядок реалізації компетентними та уповноваженими органами України міжнародних угод про реадмісію осіб», Наказ МВС, МЗС, Міністерства соціальної політики, МОН, Служби зовнішньої розвідки, СБУ від 29.04.2015 р. № 494/132/467/497/141/281 «Про затвердження Методики аналізу ризиків з метою протидії нелегальній міграції», Наказ МВС України від 28.08.2013 р. № 825 «Про затвердження Інструкції з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення Державною міграційною службою України», Наказ МВС України від 14.06.2018 р. № 503 «Про затвердження Положення про пункти тимчасового розміщення біженців», Наказ Мін'юсту та МВС України від 14.06.2018 р. № 1843/5/507 «Про інформаційну взаємодію Державного реєстру актів цивільного стану громадян та Єдиного державного демографічного реєстру», Наказ МВС України від 05.09.2018 р. № 732 «Про затвердження Порядку реєстрації фізичних осіб в електронній черзі для отримання адміністративних послуг, які надаються Державною міграційною службою України» та іншими актами законодавства України.

У сфері міграційного права серед міжнародних договорів України щодо міграції фізичних осіб за рівнем їх закріплення вирізняють договори універсального та регіонального характеру, які встановлюють певні принципи й норми. До перших належать Статут ООН, Загальна декларація прав людини, Декларація ООН про територіальний притулок, Міжнародний пакт про громадянські й політичні права, Міжнародна конвенція про ліквідацію усіх форм расової дискримінації, Підсумковий акт Гельсінської наради з безпеки та

співробітництва в Європі, Конвенція про статус біженців; до другої групи – Конвенція про захист прав і основних свобод людини тощо.

Важливим для правотворчості є роль доктрини, яка сприяє удосконаленню нормативно-правових актів, створенню нових правових понять і категорій, розвитку методології тлумачення законів. У галузі теорії права, такі акти є актами-доктринами, які містять концептуально оформлені правові ідеї, принципи, розроблені вченими і затверджені відповідними державними органами з метою удосконалення законодавства.

До суб'єктів міграційно-правових відносин належать: народ України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, інші державні органи, їх посадові та службові особи, юридичні та фізичні особи (громадяни України, іноземці та особи без громадянства) тощо.

Об'єктами міграційно-правових відносин є: територія, міграційні процеси, права, свободи й обов'язки мігранта та їх захист, діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних органів щодо утвердження й забезпечення статусу мігранта тощо.

При суб'єктному складі міграційних відносин, зокрема фізичних суб'єктів правовідносин, виникають питання, пов'язані з розкриттям змісту міграційно-правових відносин. Йдеться про міграційну правоздатність та міграційну дієздатність.

Здатність мати міграційні права й нести обов'язки визнається в Україні рівною мірою за кожною людиною незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану. Міграційна правоздатність виникає з моменту народження людини й припиняється її смертю.

У збірному контексті суб'єкти міграційного права – це фізичні або юридичні особи, вчинки, діяння або поведінка яких безпосередньо чи опосередковано регулюються нормативно-правовими актами. Такі особи можуть бути і стають учасниками як національних, так і міжнародних правових відносин у сфері міграції. Ці відносини можуть бути публічними, тобто між владними правовзаємними.

Є, як бачимо, національна та міжнародна правосуб'єктність усіх, без винятку, учасників міграційних процесів. Вона передбачає не тільки зобов'язання перед національним і міжнародним правом з питань міграції, але й володіння та користування цими правами.

До міграційних прав і свобод належать, зокрема, право на в'їзд в Україну, право на виїзд за її межі, право на свободу пересування територією України, право на еміграцію, право на імміграцію тощо.

Актом міжнародного визнання України як демократичної держави, стало прийняття її 9 листопада 1995 року до країн – членів Ради Європи та ратифікація Верховною Радою України у 1997 році Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції. Відповідно до статті 9 Конституції України з

моменту ратифікації та набрання чинності для України зазначені Конвенція та Протоколи до неї стали частиною національного законодавства.

Для гарантування реалізації закріплених Конвенцією та Протоколами прав і свобод людини передбачено запровадження особливого механізму міжнародного захисту – постійно діючий Європейський суд з прав людини, юрисдикція якого поширюється і на Українську державу. Рішення цього Суду становлять систему прецедентного права Європейського суду з прав людини.

Для України знання й використання прецедентів Суду, що сформувалися під час застосування норм Конвенції, зокрема міграційно-правових, є запорукою дотримання міжнародно-правових зобов'язань, які випливають з Конвенції про захист прав людини та основних свобод і Протоколів до неї. Конкретні судові рішення формально обов'язкові тільки для тих держав, що виступають відповідачами у конкретних справах. Звернень до Європейського суду з прав людини проти України з питань процесів міграції фізичних осіб ще не надходило.

Інші країни, зокрема наша суверенна держава, мають враховувати конкретні судові рішення при оцінці відповідності внутрішнього правового порядку вимогам зазначеної Конвенції, яка не є сталим міжнародним актом, а договором, що підлягає тлумаченню, з огляду на ситуацію, яка склалася на певний час. Це означає, що рішення Європейського суду з прав людини мають використовуватися і у правотворчій, і у правозастосовній діяльності України.

У такий спосіб система правових актів, які є джерелами міграційного права України, охоплює Конституцію України, закони, постанови Верховної Ради України, міжнародні договори України, Рішення Конституційного Суду України, акти Президента України, Кабінету Міністрів України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, Верховної Ради та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування, судові прецеденти тощо.

Зокрема, джерелами міграційного права України є Декларація про державний суверенітет, Закони України: «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту», «Про імміграцію», Рішення Конституційного Суду України у справі щодо прописки від 14 листопада 2001 року, Укази Президента України: «Про додаткові заходи щодо реалізації права людини на свободу пересування і вільний вибір місця проживання» від 15 червня 2001 року, «Про Концепцію державної міграційної політики» від 30 травня 2011 року; постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України: Розпорядження «Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції державної міграційної політики» від 12 жовтня 2011 року, Постанова «Про затвердження Порядку продовження строку перебування та продовження або скорочення строку тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства на території України» від

15 лютого 2012 року, Постанова КМУ від 20 серпня 2014 р. № 360 «Про затвердження Положення про Державну міграційну службу України», «Про затвердження Порядку провадження за заявами іноземців та осіб без громадянства про добровільне повернення» від 7 березня 2012 року, Розпорядження «Про схвалення Концепції інтегрованого управління кордонами» від 27 жовтня 2010 року, Розпорядження «Про затвердження плану заходів щодо реалізації Концепції інтегрованого управління кордонами» від 5 січня 2011 року.

2.Напрями правоохоронної діяльності Державної служби охорони

Державна охорона органів державної влади України та посадових осіб (далі – державна охорона) – це система організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених законодавством. Державна охорона здійснюється щодо: Верховної Ради України; Кабінету Міністрів України; Конституційного Суду України; Верховного Суду.

Президентові України забезпечується безпека в місцях його постійного і тимчасового перебування, шляхом здійснення державної охорони. Протягом строку повноважень Президента України також забезпечується безпека членів його сім'ї, які проживають разом з ним або супроводжують його. Після припинення повноважень Президент України забезпечується державною охороною довічно, якщо тільки він не був усунений з поста в порядку імпічменту.

У місцях постійного і тимчасового перебування забезпечується безпека: Голови Верховної Ради України; Прем'єр-міністра України; Голови Конституційного Суду України; Голови Верховного Суду; Першого заступника Голови Верховної Ради України; Першого віце-прем'єр-міністра України; Міністра закордонних справ України; Генерального прокурора.

Протягом строку повноважень зазначених посадових осіб також забезпечується безпека членів їхніх сімей, які проживають разом з ними або супроводжують їх. Після припинення повноважень, зазначені посадові особи забезпечуються державною охороною протягом року, крім випадків набрання законної сили обвинувальним вироком щодо них.

Державна охорона здійснюється щодо глав іноземних держав, парламентів та урядів і членів їхніх сімей, міністрів закордонних справ, керівників міжнародних організацій (інших посадових осіб міжнародних організацій), які прибувають в Україну, чи перебувають на її території у складі офіційних делегацій або відвідують Україну на запрошення органів державної влади. Перелік посадових осіб міжнародних організацій, стосовно яких здійснюється державна охорона, визначає Президент України. Державна охорона у разі наявності загрози життю чи здоров'ю, може здійснюватися щодо народних депутатів України, членів Кабінету Міністрів України, керівників центральних органів виконавчої влади, які не є членами Кабінету Міністрів України, суддів Конституційного Суду України та Верховного Суду, Голови Національно-

го банку України, Голови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Голови Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Рішення про доцільність здійснення державної охорони щодо осіб, зазначених у частині третій цієї статті, приймає Президент України за поданням посадових осіб, уповноважених виступати від імені відповідних органів державної влади, або за поданням начальника Управління державної охорони України.

Державна охорона здійснюється щодо будинків, де працюють Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Конституційний Суд України, Верховний Суд, споруд і спеціальних транспортних засобів, що перебувають в їх користуванні, інших місць постійного і тимчасового перебування осіб, які охороняються відповідно до цього Закону, важливих державних об'єктів та прилеглих до них територій і акваторій, визначених Президентом України. До будинків, де працюють Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, а також будинків, де працюють інші органи державної влади України, щодо яких здійснюється державна охорона згідно із законом, не допускаються особи з холодною чи вогнепальною зброєю (крім осіб, які відповідно до закону здійснюють державну охорону відповідного будинку), а також особи з вибуховими речовинами, засобами підриву, боєприпасами всіх видів і зразків, навчальними або імітаційними боєприпасами, легкозаймистими рідинами чи займистими твердими речовинами, піротехнічними засобами.

Державна охорона здійснюється Управлінням державної охорони України. Національна поліція, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах охорони державного кордону України, інші центральні органи виконавчої влади України, Служба безпеки України, в межах своєї компетенції та у взаємодії з Управлінням державної охорони України беруть участь у здійсненні державної охорони.

Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України. Загальна структура і чисельність Управління державної охорони України затверджуються Верховною Радою України за поданням Президента України. Управління державної охорони України в межах своїх повноважень на основі та на виконання законів та інших нормативно-правових актів видає накази, організовує і контролює їх виконання.

Керівництво діяльністю Управління державної охорони України здійснює начальник, який призначається на посаду і звільняється з посади Президентом України. Начальник Управління державної охорони України має заступників, які за його поданням призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України. Інші посадові особи Управління державної охорони України призначаються на посаду та звільняються з посади начальником Управління державної охорони України. Кадри Управління державної охорони України складаються з військовослужбовців, прийнятих на військову службу в

Управління державної охорони України за контрактом, працівників, які уклали з Управлінням державної охорони України трудовий договір.

До загальної структури Управління державної охорони України *входять:*

– орган управління державною охороною України;

– підрозділи охорони органів державної влади України, посадових осіб та об'єктів;

– регіональні підрозділи державної охорони;

– підрозділи забезпечення, підприємства, установи, організації, заклади освіти.

Загальну чисельність Управління державної охорони України затверджено у кількості 2 694 особи.

Начальник Управління державної охорони України має заступників, які за його поданням призначаються на посаду і звільняються з посади Президентом України. Інші посадові особи Управління державної охорони України призначаються на посаду та звільняються з посади начальником Управління державної охорони України.

На Управління державної охорони України покладаються завдання:

– здійснення державної охорони щодо органів державної влади України;

– забезпечення безпеки посадових осіб, визначених законом, за місцем їх перебування як на території України, так і за її межами;

– забезпечення безпеки членів сімей посадових осіб, визначених законом, які проживають разом з ними, або супроводжують їх;

– запобігання протиправним посяганням на посадових осіб і членів їхніх сімей та об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона, їх виявлення та припинення;

– охорони об'єктів, визначених цим Законом;

– забезпечення безпечної експлуатації транспортних засобів, призначених для визначених законом посадових осіб;

– участі у заходах, спрямованих на боротьбу з тероризмом.

– Для здійснення покладених завдань, Управління державної охорони України уповноважене:

– надавати згоду на допущення громадян на об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона;

– одержувати в установленому порядку від керівників органів державної влади України, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності за письмовим запитом начальника Управління або його заступників відомості, необхідні для здійснення державної охорони;

– використовувати форму одягу та документи, які зашифровують особу чи відомчу належність військовослужбовців і транспортних засобів Управління державної охорони України;

– проводити у порядку, визначеному Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», гласні та негласні оперативні заходи з метою запобігання посяганням на посадових осіб і членів їхніх сімей та об'єкти, щодо яких здійснюється державна охорона, виявлення і припинення таких посягань;

– проводити кіно-, фотозйомку, аудіо- і відеозапис на об'єктах, щодо яких здійснюється державна охорона;

– залучати за погодженням з керівниками правоохоронних та інших державних органів їх військовослужбовців і працівників, технічні та інші засоби;

– здійснювати на об'єктах, щодо яких здійснюється державна охорона, протипожежний, санітарно-гігієнічний, екологічний, радіаційний і протиепідемічний контроль та контроль за станом технічного захисту інформації, вживати заходів щодо усунення виявлених порушень, з'ясовувати причини, що призвели до їх учинення;

– прикомандировувати в установленому порядку військовослужбовців Управління державної охорони України для здійснення державної охорони до органів державної влади, підприємств, установ і організацій, перелік яких визначається Президентом України;

– здійснювати підготовку, перепідготовку, підвищення кваліфікації військовослужбовців та працівників Управління державної охорони України відповідно до Закону України «Про освіту»;

– утворювати відповідно до законодавства госпрозрахункові підрозділи адміністративно-господарського характеру.

Державна охорона займається:

1) пошуком і фіксацією даних про протиправну діяльність окремих осіб або груп, яка загрожує нормальному функціонуванню органів державної влади України, життю чи здоров'ю, честі та гідності посадових осіб і членів їхніх сімей, для вжиття заходів щодо її припинення;

2) особистою охороною осіб;

3) охороною об'єктів і підтримання на них відповідного порядку проходу грома-дян, проїзду транспортних засобів, проносу і провозу речей (далі – режиму);

4) оснащенням об'єктів технічними засобами охорони за рахунок коштів юридич-них осіб, у користуванні яких ці об'єкти перебувають;

5) проведення профілактичних заходів з метою запобігання протиправним пося-ганням.

Кадри Управління державної охорони України складаються з військовослужбовців, прийнятих на військову службу в Управління державної охорони України за контрактом, військовослужбовців строкової служби та працівників, які уклали з Управлінням державної охорони України трудовий договір.

Загальна структура і чисельність Управління державної охорони України затверджуються Верховною Радою України за поданням Президента України.

Контроль за додержанням Управлінням державної охорони України чинного законодавства у сфері державної охорони, забезпечення прав і свобод людини здійснюється Верховною Радою України. Начальник Управління державної охорони України систематично інформує Верховну Раду України про стан державної охорони, забезпечення прав і свобод людини та додержання чинного законодавства. Управління державної охорони України у порядку, встановленому законодавством України, зобов'язане відповідати на запити комітетів і тимчасових комісій Верховної Ради України та народних депутатів України. Начальник Управління державної охорони.

3. Військова служба правопорядку у Збройних силах України та її діяльність у сфері охорони прав і свобод громадян

Військова служба правопорядку у Збройних силах України – спеціальне правоохоронне формування у складі Збройних сил України. Датою створення цього органу можна вважати 19 квітня 2002 р., коли було видано перший наказ з ВСП про початок формування її структурних підрозділів. Служба правопорядку призначена для забезпечення правопорядку і військової дисципліни серед військовослужбовців Збройних сил України у місцях дислокації військових частин, у військових навчальних закладах, установах та організаціях (далі – військові частини), військових містечках, на вулицях і в громадських місцях; для запобігання злочинам, іншим правопорушенням у Збройних силах України, їх припинення; для захисту життя, здоров'я, прав і законних інтересів військовослужбовців, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, працівників Збройних сил України, а також для захисту майна Збройних сил України від розкрадання та інших протиправних посягань, а так само для участі у протидії диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах. Також до основних завдань Служби правопорядку віднесено: виявлення причин, передумов і обставин злочинів та інших правопорушень, учинених у військових частинах та на військових об'єктах; розшук осіб, які самовільно залишили військові частини (місця служби); забезпечення безпеки дорожнього руху військових транспортних засобів; участь у гарнізонних заходах; виконання у передбачених законом випадках рішень про тримання військовослужбовців на гауптвахті; забезпечення виконання кримінального покарання стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання у дисциплінарному батальйоні; сприяння у межах своєї компетенції органам, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органам досудового розслідування та суду, органам державної влади, органам місцевого самоврядування, органам військового управління, підприємствам, установам, організаціям у виконанні покладених на них відповідно до законів обов'язків.

Правову основу діяльності Служби правопорядку становлять: Конституція України; Закони України: «Про Військову службу правопорядку у Збройних силах України», «Про Збройні сили України», «Про основи національної безпеки України», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про розвідувальні органи України», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про

контррозвідувальну діяльність», «Про боротьбу з тероризмом», «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», «Про державну таємницю»; Кримінальний процесуальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення та інші нормативно-правові акти.

Організація Служби правопорядку (чисельний склад органів управління, підрозділів Служби правопорядку, їх дислокація) визначаються міністром оборони України, на підставі умов дислокації військ (сил). Гранична чисельність військовослужбовців і працівників Служби правопорядку не може перевищувати 1,5 відсотка загальної чисельності Збройних сил України. Фінансування Служби правопорядку здійснюється за рахунок коштів Державного бюджету України, які виділяються на утримання Збройних сил України і передбачаються у кошторисі Міністерства оборони України окремим рядком.

Служба правопорядку має власну структуру та складається з:

1) органів управління:

– Головного управління Служби правопорядку Збройних сил України;

– Центрального управління Служби правопорядку у місті Києві і Київській області та територіальних управлінь Служби правопорядку;

– зональних відділів (відділень) Служби правопорядку;

2) підрозділів Служби правопорядку:

– охорони військових об’єктів;

– патрульно-постової служби;

– безпеки дорожнього руху;

– спеціального призначення;

3) Навчального центру Служби правопорядку. Рішення про створення відповідних підрозділів Служби правопорядку приймає Міністр оборони України. Він також здійснює загальне керівництво Службою правопорядку; визначає зони діяльності органів управління та підрозділів Служби правопорядку; призначає на посади начальника Головного управління Служби правопорядку Збройних сил України та його заступників, начальників Центрального та територіальних управлінь Служби правопорядку та їх заступників. Безпосереднє керівництво Службою правопорядку здійснює Головне управління Служби правопорядку Збройних сил України. На Службу правопорядку покладається здійснення таких функцій:

1) попереджувати, виявляти, припиняти злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах, а також в інших місцях військовослужбовцями, військовозобов’язаними під час проходження ними зборів та працівниками Збройних сил України під час виконання ними службових обов’язків;

2) приймати та реєструвати заяви і повідомлення про злочини та інші правопорушення, вчинені у військових частинах тощо, своєчасно приймати обґрунтовані і законні рішення;

3) припиняти адміністративні правопорушення і здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення, що віднесені до компете-

нції Служби правопорядку Кодексом України про адміністративні правопорушення;

4) виявляти причини та умови, що сприяють учиненню злочинів та інших правопорушень у Збройних силах України, вживати заходів щодо їх усунення, брати участь у правовому вихованні військовослужбовців, працівників Збройних сил України;

5) розшукувати і затримувати військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, які самовільно залишили військові частини чи місця служби, або не з'явилися в строк без поважних причин на військову службу, а також тих, які переховуються від органів досудового розслідування або суду, чи засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

6) брати участь у проведенні профілактичної роботи серед військовослужбовців, схильних до вчинення правопорушень, сприяти військовому командуванню, органам військового управління в забезпеченні військової дисципліни серед військовослужбовців;

7) забезпечувати у передбачених законом випадках виконання кримінальних покарань стосовно військовослужбовців, які за вироком суду засуджені до тримання в дисциплінарному батальйоні або до кримінального покарання у вигляді арешту;

8) запобігати диверсійним проявам і терористичним актам на військових об'єктах;

9) взаємодіяти з військовими формуваннями, утвореними відповідно до законів України, органами Національної поліції, іншими правоохоронними органами, зокрема обмінюватися з ними інформацією для виявлення правопорушень;

10) проводити розшук вогнепальної зброї, бойових припасів до неї або вибухових речовин, викрадених або втрачених у військових частинах;

11) виконувати в установленому законом порядку і в межах своєї компетенції доручення слідчого, прокурора, ухвали суду та постанов суддів;

12) здійснювати в межах своєї компетенції нагляд за дорожнім рухом військових транспортних засобів, контроль за виконанням у Збройних силах України вимог законодавства з питань забезпечення безаварійного використання техніки; вести облік та розподіл номерних знаків, реєстрацію військових транспортних засобів Збройних сил України;

13) погоджувати в установленому законодавством порядку з відповідними органами перевезення великогабаритних, великовагових і небезпечних вантажів транспортними засобами Збройних сил України, забезпечувати їх супроводження та контроль за дотриманням особливих умов, правил, норм і стандартів з організації перевезення зазначених вантажів;

14) брати участь у виконанні завдань військовими частинами у разі їх залучення в установленому законом порядку до проведення робіт під час вве-

дення режиму воєнного або надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях;

15) забезпечувати збереження знайдених, вилучених у затриманих та заарештованих осіб, які тримаються на гауптвахті, документів, речей, цінностей та іншого майна, а також передавати органам Національної поліції документи і речі цивільних осіб, затриманих на території військових частин (військових об'єктів);

16) охороняти та конвоювати затриманих чи взятих під варту військовослужбовців та військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а також тих, що відбувають покарання у дисциплінарному батальйоні;

17) надавати у межах своєї компетенції допомогу органам державної влади, органам місцевого самоврядування, військовому командуванню, органам військового управління та їх представникам, громадським організаціям у провадженні їх законної діяльності у разі протидії їм або небезпеки з боку правопорушників – військовослужбовців Збройних сил України;

18) повідомляти не пізніше ніж у триденний строк про вчинення військовослужбовцями та військовозобов'язаними під час проходження ними зборів злочинів та інших правопорушень командирів (начальників) військових частин, до особового складу яких належать такі особи, а відповідного прокурора – негайно;

19) повідомляти органи державної влади та органи місцевого самоврядування, військове командування, органи військового управління, громадськість за місцем служби або роботи особи, зокрема цивільних громадян, які незаконно перебували на території військової частини або військового об'єкта і вчинили протиправні дії, про вчинення ними правопорушення, провадження стосовно якого належить до компетенції Служби правопорядку;

20) брати участь у підготовці та проведенні гарнізонних заходів.

Військовослужбовці Служби правопорядку під час виконання покладених на них завдань, мають досить широке коло прав:

1) вимагати від військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів та від інших осіб у військовій формі одягу, звільнених з військової служби в запас або відставку з правом її носіння, дотримання громадського порядку, правил носіння військової форми одягу, припинення правопорушень, а також дій, що перешкоджають здійсненню завдань і функцій Служби правопорядку, а в разі невиконання зазначених вимог, застосовувати заходи примусу;

2) перевіряти у військовослужбовців і військовозобов'язаних під час проходження ними зборів, а на території військових частин (військових об'єктів) також в інших осіб документи, що посвідчують їх особу, та інші документи, необхідні для з'ясування питань, що належать до компетенції Служби правопорядку, а також у разі підозри їх у вчиненні злочинів чи інших правопорушень;

3) викликати вказаних вище осіб для дачі пояснень у справах про правопорушення, що знаходяться в її провадженні;

4) затримувати і тримати військовослужбовців Збройних сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, військовозобов'язаних під час проходження ними зборів на гауптвахтах Служби правопорядку, з метою застосування тимчасового запобіжного заходу, крім випадків, визначених військовими статутами Збройних сил України, на строки, встановлені законом:

– підозрюваних у вчиненні злочину, обвинувачених (підсудних), які переховуються від органів досудового розслідування або суду, засуджених, які ухиляються від виконання кримінального покарання;

– які вчинили дії, що створюють реальну загрозу для навколишніх, або які виявили непокору законній вимозі військовослужбовця Служби правопорядку;

5) затримувати осіб у військовій формі одягу, які мають виражені ознаки психічного розладу, і створюють у зв'язку з цим реальну небезпеку для навколишніх, з негайним повідомленням лікувального закладу або командирів (начальників) військовослужбовців для вирішення питання щодо їх негайного огляду у відповідних лікувальних закладах;

6) проводити особистий огляд або обшук затриманих осіб, огляд речей, що знаходяться при них, транспортних засобів і вилучати документи та предмети, що можуть бути речовими доказами або є небезпечними для навколишніх;

7) складати протоколи про адміністративні правопорушення стосовно військовослужбовців у випадку та в порядку, передбачених законами України, а також у разі вчинення адміністративних правопорушень іншими особами, зазначеними в нормативних документах;

8) у випадках та в порядку, передбачених у Кодексі України про адміністративні правопорушення , передавати матеріали про адміністративні правопорушення на розгляд органів (посадових осіб), уповноважених розглядати справи про такі адміністративні правопорушення;

9) передавати матеріали про дисциплінарні правопорушення, вчинені військовослужбовцями і військовозобов'язаними під час проходження ними зборів, на розгляд відповідних командирів (начальників) військових частин;

10) вести облік кримінальних та інших правопорушень у Збройних силах України та проводити періодичні звірки з даними відповідних прокуратур;

11) у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна, чи з безпосереднім переслідуванням осіб, яких застали на місці вчинення злочину, заходити в жилі та інші приміщення, що належать громадянам, на територію і в приміщення державних органів, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, з наступним повідомленням про це прокурора протягом 24 годин;

12) в установленому порядку входити на територію та в приміщення військових частин та оглядати їх;

13) входити на військові об'єкти та ділянки місцевості, що охороняються вартами, з метою припинення злочинів, переслідування військовослужбовців та інших осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, з дозволу осіб, яким варти підпорядковані, та в присутності чергового військової частини або його помічника;

14) перебувати на військових об'єктах, території і в приміщеннях військових частин у встановленому законами порядку для забезпечення безпеки військовослужбовців та інших громадян, попередження чи припинення злочину, виявлення і затримання осіб, які його вчинили;

15) отримувати на письмовий запит від військових частин, а також від підприємств, установ і організацій, незалежно від їх підпорядкування і форми власності, зокрема від громадських організацій, відомості, необхідні у справах про злочини та у зв'язку з матеріалами про правопорушення, що знаходяться у провадженні Служби правопорядку;

16) вносити у межах своєї компетенції відповідним органам виконавчої влади, військовому командуванню, органам військового управління, органам місцевого самоврядування, громадським організаціям або посадовим особам підприємств, установ та організацій незалежно від їх підпорядкування і форми власності подання щодо усунення порушень закону, причин і умов, що їм сприяють. Не пізніш як у місячний строк з подання має бути вжито необхідних заходів і про результати повідомлено особу, яка його надіслала;

16-1) проводити у межах компетенції спеціальну перевірку стосовно осіб, які претендують на зайняття військових посад у Збройних силах України, пов'язаних з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських обов'язків;

17) відповідно до своєї компетенції у разі необхідності тимчасово обмежувати або забороняти доступ військовослужбовців та інших осіб на окремі ділянки місцевості чи об'єкти для забезпечення державної таємниці, громадського порядку і безпеки, охорони життя і здоров'я людей, збереження речових доказів;

18) під час проведення заходів щодо затримання осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, а також при обставинах, що загрожують життю і здоров'ю людей, обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг; зупиняти і оглядати з цією метою транспортні засоби, перевіряти у водіїв документи на право користування та керування ними;

19) зупиняти військові транспортні засоби Збройних сил України та інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, у разі порушення їх водіями правил дорожнього руху, за наявності ознак, що свідчать про технічну несправність транспорту або забруднення ним довкілля, а також відомостей про те, що він використовується з протиправною метою чи не за

призначенням, з метою їх огляду і перевірки у водіїв документів на право користування та керування транспортними засобами, дорожніх листів, відповідності вантажів, що перевозяться, товарно-транспортним документам. Проводити технічний огляд транспортних засобів Збройних сил України;

20) регулювати дорожній рух на автомобільних дорогах і вулицях під час проходження колон військових транспортних засобів; організовувати і забезпечувати супроводження цих колон та транспортних засобів спеціального призначення;

21) направляти у разі необхідності на медичний огляд водіїв військових транспортних засобів. Затримувати та відстороняти від керування військовими транспортними засобами осіб, які перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, а також тих, які не мають документів на право керування або користування транспортними засобами, вживати щодо водіїв інші заходи, передбачені законодавством;

22) використовувати передбачені відповідними нормативно-правовими актами технічні засоби для виявлення та фіксації порушень правил дорожнього руху, забороняти використання військових транспортних засобів, технічний стан яких загрожує безпеці дорожнього руху чи довкілля, або номери агрегатів яких не відповідають записам у реєстраційних документах; затримувати і доставляти в установленому законодавством порядку військові транспортні засоби для тимчасового тримання на спеціальних майданчиках чи стоянках;

23) перевіряти у військових частинах виконання контрольних і профілактичних заходів щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

24) брати участь у розслідуванні дорожньо-транспортних пригод, учинених за участю водіїв транспортних засобів Збройних сил України, осіб, які керували транспортними засобами Збройних сил України під час учинення дорожньо-транспортної пригоди;

25) сприяти командирам військових частин в усуненні порушень правил утримання шляхів, які знаходяться на територіях дислокації військових частин, обмежувати або забороняти проведення ремонтно-будівельних та інших робіт чи заходів на зазначених шляхах, якщо при цьому не дотримуються вимоги правил дорожнього руху;

26) вносити уповноваженому державному органу пропозиції про анулювання дозволів на придбання, зберігання і носіння зброї та боєприпасів, а також спеціальних засобів самооборони, виданих військовослужбовцям та іншим громадянам, які проживають на територіях дислокації військових частин та зловживають спиртними напоями, вживають наркотичні засоби, психотропні речовини та їх аналоги без призначення лікаря, хворіють на психічні захворювання, та в інших випадках, передбачених законом. Орган управління Служби правопорядку, який надіслав пропозиції, повідомляється про наслідки їх розгляду не пізніше як у місячний строк;

27) у межах своєї компетенції та у встановленому законом порядку, вилучати у військовослужбовців та інших осіб, які незаконно перебувають на території військової частини або військового об'єкта, чи здійснюють протиправні дії, предмети і речі, заборонені або обмежені в обігу, а також документи з ознаками підробки і передавати їх відповідним органам виконавчої влади;

28) використовувати безперешкодно транспортні засоби, що належать військовим частинам (окрім транспортних засобів спеціального призначення), для проїзду до місця події, доставки в лікувальні заклади осіб, які потребують невідкладної медичної допомоги, переслідування правопорушників та їх доставки у відповідний підрозділ Служби правопорядку чи в орган Національної поліції;

29) під час службових відряджень військовослужбовці Служби правопорядку мають право бронювати та позачергово придбавати квитки на всі види транспорту, розміщуватися в готелях з пред'явленням службового посвідчення і посвідчення про відрядження. У разі невідкладних службових поїздок, військовослужбовці Служби правопорядку забезпечуються квитками на всі види транспорту незалежно від наявності місць;

30) зберігати, носити і застосовувати спеціальні засоби та зброю у встановленому законом порядку. Контроль за діяльністю Служби правопорядку, дотриманням нею законодавства здійснюється Міністром оборони України. Парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини Службою правопорядку здійснюється Верховною Радою України відповідно до Конституції України та законів України.

4. Правоохоронна діяльність Державного бюро розслідувань.

Державне бюро розслідувань відповідно до покладених на нього завдань та у межах своєї компетенції:

1) бере участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері протидії злочинності, вносить відповідні пропозиції на розгляд Кабінету Міністрів України;

2) здійснює інформаційно-аналітичні заходи щодо встановлення системних причин та умов проявів організованої злочинності та інших видів злочинності, протидію яким віднесено до компетенції Державного бюро розслідувань, вживає заходів до їх усунення;

3) припиняє і розкриває кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до компетенції Державного бюро розслідува

4) здійснює оперативно-розшукову діяльність та досудове розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань, на підставах та в порядку, встановлених законом;

5) здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні правопорушення, розслідування яких віднесено до підслідності Державного бюро розслідувань;

6) використовує гласних і негласних штатних та позаштатних працівників на підставах та в порядку, встановлених законом, дотримуючись умов добро-

вільності і конфіденційності цих відносин, матеріально і морально заохочує осіб, які надають допомогу в запобіганні, виявленні, припиненні і розслідуванні кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

7) розробляє і затверджує методику розслідування окремих видів кримінальних правопорушень;

8) вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків і шкоди, забезпечує можливості для конфіскації коштів та іншого майна, одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, у порядку, визначеному законодавством;

8 – 1) вживає заходів щодо виявлення необґрунтованих активів та збору доказів їх необґрунтованості у порядку та в межах компетенції, визначених законодавством;

9) вживає заходів для повернення в Україну з-за кордону коштів та іншого майна, одержаних внаслідок вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності Державного бюро розслідувань;

10) виключно з метою здійснення своїх повноважень має доступ як користувач до інформаційних систем органів державної влади, перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України, самостійно створює інформаційні системи та веде оперативний облік в обсязі і порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Державне бюро розслідувань, із дотриманням законодавства про захист персональних даних;

11) організовує забезпечення особистої безпеки осіб рядового і начальницького складу, державних службовців Державного бюро розслідувань та інших визначених законом осіб, а також захист осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від протиправних посягань;

12) забезпечує роботу з підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників Державного бюро розслідувань, бере участь у формуванні державного замовлення на підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації фахівців у відповідних сферах;

13) здійснює виконання запитів про надання правової допомоги, які надійшли від компетентних органів іноземних держав;

14) розробляє пропозиції до проектів міжнародних договорів України та забезпечує дотримання і виконання зобов’язань, взятих за міжнародними договорами України;

15) здійснює співробітництво з поліцейськими та іншими відповідними органами іноземних держав відповідно до законів та міжнародних договорів України;

16) забезпечує відповідно до законодавства додержання режиму захищеної законом таємниці та іншої інформації з обмеженим доступом, а також визначеного законом порядку оприлюднення та надання доступу до публічної інформації;

17) звітує про свою діяльність у порядку, визначеному Законом, та інформує суспільство про результати своєї роботи;

18) здійснює інші повноваження,

Рекомендовані джерела інформації

І. Державна міграційна служба

1. Конституція України: Прийнята на п’ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996.
2. Положення Про Державну міграційну службу України
3. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08.07.2011.
4. Про громадянство України: Закон України від 18.01.2001.
5. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014.
6. Про закордонних українців: Закон України від 04.03.2004.
7. Про імміграцію: Закон України від 07.06.2001.
8. Про порядок виїзду з України і в’їзду в Україну громадян України: Закон України від 21.01.1994.
9. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 29.09.2011.
10. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання: Закон України від 11.12.2003.
11. Вікіпедія: вільна енциклопедія: «віза» // Режим доступу http://uk.wikipedia.org/wiki.
12. Кондратьєв Я.Ю., Римаренко Ю.І., Олефір В.І. Основи міграцієзнавства. – Навчально-методичний посібник. – К.: Ін-т держави та права ім. В.М. Корецького НАН України, 2000. – 414 с.
13. Кондратьєв Я.Ю., Римаренко Ю.І., Олефір В.І. та інші Забезпечення органами внутрішніх справ міжнародно-правових стандартів прав людини при охороні громадського порядку. Під редакцією Римаренка Ю.І., Кондратьєва Я.Ю., Шемшученка Ю.С. – К., Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2001. – 460 с.
14. Міжнародна поліцейська енциклопедія: у 10 т. Римаренко Ю.І., Кондратьєв Я.Ю., Тацій В.Ч., Шемшученко Ю.С., Олефір В.І. та інші – К.: Концерн «Видавничий дім «Ін Юре».
15. Науково-практичний та документально-джерельний комплекс Нелегальна міграція та торгівля жінками у міжнародно-правовому контексті. За редакцією Ю.С. Шемшученка. – К.: Ін-т держави та права ім. В.М. Корецького НАН України, Київський ун-т права, Національна академія внутрішніх справ України, 2001. – 2001. – 1012 с.

16. Олефір В.І. Адміністративно–правове регулювання протидії нелегальній міграції та торгівлі людьми. Монографія. – К.: Друкарня МВС України. 2004. – 308 с.

17. Олефір В.І., Кондратьєв Я.Ю., Римаренко Ю.І. та інші Міжнародно-правові проблеми протидії нелегальній міграції та торгівлі жінками. За редакцією Римаренка Ю.І., Кондратьєва Я.Ю., Ю.С.Шемшученка. – К.: Ін-т держави та права ім. В.М.Корецького НАН України, 2003. – 532 с.

18. Піскун О.І. Основи міграційного права: Порівняльний аналіз: Навчальний посібник. – К.: «ПМ Леся», 1998. – 360 с.

19. Римаренко Юрій Іванович Міжнародне міграційне право : Підручник. Університетський курс // КНУВС. Ін–т держави і права ім.В.М.Корецького НАН України. Ін–т законодавства при ВР України. Ун–т сучасних знань. Маріупольський держ. гуманіт. ун–т. – Київ: КНТ, 2007 р.– 639с.

II Державна служба охорони

1. Історія: Державна служба охорони: від витоків до сьогодення – офіційний сайт ДСО (УДСО). Архів оригіналу за 23 грудня 2015.

2. Про затвердження категорій об'єктів державної форми власності та сфер державного регулювання, які підлягають охороні органами поліції охорони на договірних засадах Постанова Кабінету Міністрів України 21 листопада 2018 р. № 975 https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-2018-%D0%BF#Text

III Військова служба правопорядку

1. Про Військову службу правопорядку у Збройних Силах України Закон України від 7 березня 2002 року № 3099-III Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2002, № 32, ст.225)

IV Державне бюро розслідувань

1. Про Державне бюро розслідувань Закон України від 12 листопада 2015 року № 794-VIII Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 6, ст.55

Плани семінарських занять з дисципліни «Вступ до спеціальності Правоохоронна діяльність»

Тема 1
Питання до семінару

4. Правоохоронна діяльність поняття та визначення
5. Мета правоохоронної діяльності та її значення для суспільства
6. Сутність та головні ознаки правоохоронної діяльності
7. Поняття правоохоронних органів та їх класифікація
8. Поняття правозахисних органів та їх відмінність від правоохоронних органах
9. Діяльність правоохоронних органів у сфері охорони прав і свобод фізичних та юридичних осіб
10. Види правоохоронної діяльності
11. Система правоохоронної діяльності та її ознаки

Тема 2

Питання до семінару

4. Правоохоронні органи, та їх визначення
5. Класифікація правоохоронних органів
6. Відмінність у обсягах правоохоронної діяльності, яка здійснюється різними правоохоронними органами
7. Правоохоронні органи та використання примусу
8. Необхідність застосування примусу у правоохоронній діяльності
9. Правоохоронні органи які не використовують примус, або використовують його опосередковано
10. Система правоохоронних органів в Україні та її зміни
11. Проблеми завантаженості у діяльності правоохоронних органів та шляхи їх вирішення
12. Напрями змін у діяльності правоохоронних органів, які відбуваються в Україні.

Тема 3
Питання до семінару

1. Загальні питання загроз для публічного порядку та публічної безпеки.
2. Кримінальні загрози для публічного порядку та публічної безпеки
3. Загрози, які класифікуються як адміністративні для публічного порядку та публічної безпеки

4. Класифікація кримінальних правопорушень стосовно публічного порядку
5. Класифікація кримінальних правопорушень стосовно публічної безпеки
6. Класифікація адміністративних правопорушень які посягають на публічний порядок та публічну безпеку
7. Короткий аналіз кримінальних правопорушень, які стосуються діяльності злочинних організацій та тероризму
8. Кваліфікація кримінальних правопорушень , що порушують правила поводження з предметами, які становлять підвищену суспільну небезпеку
9. Кваліфікація
10. кримінальних правопорушень пов'язаних з порушенням спеціальних правил

Тема 4
Питання до семінару

1. Функції держави та необхідність її діяльності у сфері охорони прав і свобод громадян та юридичних осіб.
2. Функціональне призначення правоохоронної діяльності.
3. Принципи правоохоронної діяльності.
4. Суб'єкти правоохоронної діяльності.
5. Форми і методи забезпечення правоохоронної діяльності.
6. Контроль у сфері правоохоронної діяльності

Тема 5
Питання до семінару

1. Публічний порядок та публічна безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів.
2. Визначення публічного порядку та публічної безпеки.
3. Важливість охорони публічного порядку та публічної безпеки для нормального функціонування державних установ.
4. Загальні засади охорони публічного порядку та публічної безпеки.
5. Органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки.
6. Правопорушення у сфері публічного порядку й публічної безпеки та заходи щодо протидії

Тема 6
Питання до семінару

1. Поняття поліції та історичний розвиток.
2. Поліції в Давній Греції та Давньому Римі .
3. Розвиток поліції в Європі.

4. Поліцейська діяльність у багатонаціональному суспільстві
5. Задачі і функції поліції в демократичній державі
6. Суб'єкти і об'єкти поліцейської діяльності: поняття і види.

Тема 7
Питання до семінару

1. МВС України, основні завдання і компетенція.
2. Національна поліція України: створення, система і повноваження.
3. Поліцейський та його статус.
4. Добір на посади поліцейських.
5. Загальні засади проходження служби у Національної поліції України

Тема 8
Питання до семінару

1. Громадський порядок та громадська безпека як головні категорії, на які спрямована діяльність правоохоронних органів.
2. Форми і методи діяльності Національної поліції України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.
3. Загальні засади охорони громадського порядку та громадської безпеки й органи, які здійснюють правоохоронну діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки .
4. Правопорушення у сфері публічного порядку й публічної безпеки та заходи щодо протидії
5. Основні правоохоронні органи, які здійснюють охорону публічного порядку
6. Завдання Національної гвардії України у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки
7. Діяльність Національної поліції у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки

Тема 9
Питання до семінару

1. Поняття розкриття кримінальних правопорушень
2. Поняття розслідування кримінальних правопорушень
3. Основні відкриті форми і методи які використовуються при розкритті кримінальних правопорушень
4. Форми і методи оперативно-розшукової діяльності які використовуються при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень

5. Поняття експертиз та їх значення для розслідування кримінальних правопорушень
6. Основні правоохоронні органи, які здійснюють розслідування кримінальних правопорушень
7. Мета розкриття та розслідуванні кримінальних правопорушень
8. Види примусу, які використовуються при розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень
9. Напрями правопримушувальних дій та їх проведення
10. Роль прокуратури у розкритті та розслідуванні кримінальних правопорушень

Тема 10
Питання до семінару

1. Співвідношення правоохоронної діяльності та оперативно-розшукової діяльності
2. Відкриті методи правоохоронної діяльності та їх застосування
3. Загальна характеристика форм і методів оперативно-розшукової діяльності
4. Форми і методи фіксації протиправної діяльності, які використовуються працівниками правоохоронних органів
5. Методи розпізнавання та їх застосування в процесі оперативно-розшукової діяльності
6. Поняття агентурної діяльності та її застосування в ході оперативно-розшукової діяльності
7. Процес введення працівників правоохоронних органів у склад кримінальних угруповань та його прикриття
8. Форми і методи проникнення у приміщення з метою виявлення слідів злочинів, їх законність та фіксація результатів
9. Технічні та електронні засоби, які використовуються при проведенні оперативно-розшукової діяльності
10. Розвідувальне опитування та інші методи, які використовуються працівниками правоохоронних органів

Тема 11

Питання до семінару

Система судів в Україні.
2. Суддівське самоврядування в Україні.
3. Призначення на посади суддів та увільнення з посад.
4. Правоохоронна діяльність судів у сфері кримінальної юрисдикції.

5. Правоохоронна діяльність судів у сфері адміністративної юрисдикції.
6. Справи про адміністративні правопорушення та їх розгляд в судах загальної юрисдикції.
7. Правоохоронна діяльність Конституційного Суду України
8. Правоохоронна діяльність Вищого антикорупційного суду України
9 Верховний Суд його склад та діяльність
10. Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів їх діяльність

Тема 12
Питання до семінару

1. Система прокуратури України.
2. Відбір на посади прокурорів та дисциплінарні покарання прокурорів
3. Правоохоронна діяльність прокуратури України у сфері представництва інтересів громадян та юридичних осіб.
4. Правоохоронна діяльність органів прокуратури та підтримання державного обвинувачення в суді.
5. Нагляд прокуратури за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, дізнання та досудове слідство.
6. Нагляд прокуратури за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян, з метою охорони прав громадян

Тема 13
Питання до семінару

1. Історичний розвиток Служби безпеки України та зміна завдань
2. Структура Державної прикордонної служби України
3. Основні напрями правоохоронної діяльності Служби безпеки України на сьогодні
4. Форми і методи діяльності Служби безпеки України
5. Види кримінальних правопорушень, які розслідують працівники Служби безпеки України

Тема 14
Питання до семінару

1. Історія створення Державної прикордонної служби України
2. Структура Державної прикордонної служби України.

3. Основні напрями правоохоронної діяльності Державної прикордонної служби України у сфері охорони державного кордону
4. Діяльність Державної прикордонної служби України та охорона прав громадян на чисте довкілля та нормальни1й спосіб життя
5. Діяльність Державної прикордонної служби України у сфері захисту державного кордону

Тема 15

Питання

1. Напрями охорони публічної безпеки працівниками Державної служби України з надзвичайних ситуацій України
2. Структура Державної служби України з надзвичайних ситуацій.
3. Основні завдання Державної служби України з надзвичайних ситуацій
4. Правоохоронна діяльність Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Тема 16
Питання до семінару

1. Історія Національної гвардії України
2. Структура Національної гвардії України.
3. Функції Національної гвардії України у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки.
4. Застосування військовослужбовцями Національної гвардії України спеціальних засобів та вогнепальної зброї
5. Діяльність Національної гвардії України у сфері охорони особливо важливих об’єктів та участь в обороні як зазначених об’єктів, так і інших територій.
6.

Тема 17
Питання до семінару

1. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України
2. Правоохоронна діяльність Національного агентства з питань запобігання і протидії корупції
3. Правоохоронна діяльність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у сфері протидії корупції

Тема 18
Питання до семінару

1. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби України
2.Напрями правоохоронної діяльності Державної служби охорони
3. Органи військової служби охорони правопорядку та їх діяльність у сфері охорони прав і свобод громадян
4. Правоохоронна діяльність Державного бюро розслідувань

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО
«ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

МАУП

Екзаменаційні білети
для семестрового контролю

Ступінь вищої освіти: Бакалавр
Галузь знань: 26 Цивільна безпека
Спеціальність: 262 Правоохоронна діяльність
Спеціалізація:
Дисципліна: Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

Підготовлено:
Заросило В.О.
(прізвище та ініціали)

Затверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 1.

1.Поняття правоохоронної діяльності, ознаки, основні принципи цієї діяльності, напрямки цієї діяльності.
2.Загальні умови дисциплінарної відповідальності суддів, органи, що здійснюють дисциплінарне провадження, правове визначення цього питання.
3. Правоохоронна діяльність Державної прикордонної служби України

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.
Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №2.

1.Система органів, що здійснює правоохоронну діяльність, характеристика принципу її єдності.
2. Суддівське самоврядування в Україні. Завдання органів суддівського самоврядування, його організаційні форми.
3. Основні напрями діяльності та повноваження Служби безпеки України

Перезатверджено на засіданні

кафедри., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.
Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 3.

1.Правоохоронні органи, їх основні завдання, правова основа та напрямки діяльності.
2. З'їзд суддів, конференції суддів, їх організація, проведення і компетенція .
3. Нагляд прокурора за додержанням законів органами, які застосовують форми і методи оперативно-розшукової діяльності .

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №4.

1.Судова система України. Конституційні принципи побудови системи судів загальної юрисдикції.
2. Вищий антикорупційний суд його компетенція.
3. Прокуратура України, її завдання, правова основа діяльності. Конституційний статус прокуратури.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 5.

1.Суб’єкти здійснення правосуддя, їх характеристика.
2. Державна судова адміністрація, її статус, повноваження.
3. Правоохоронна діяльність у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки .

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №6.

1.Система судів загальної юрисдикції, її розподіл на загальні та спеціалізовані суди.
2. Принципи діяльності Конституційного Суду України. Форми та суб'єкти звернення до Конституційного Суду України.
3. Оперативно-розшукова діяльність як метод забезпечення правоохоронної діяльності

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 7.

1.Характеристика ознак єдності системи судів загальної юрисдикції.
2. Особливості призначення (обрання) суддів Конституційного Суду України. Вимоги до осіб, які призначаються на посаду суддів цього Суду. Порядок обрання Голови Конституційного Суду України.
3. Характеристика і зміст функції прокуратури щодо підтримання державного обвинувачення в суді.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №8.

1. Загальні засади діяльності правоохоронних органів України: система структура, повноваження
2.Палати Верховного суду

3. Характеристика і зміст функції прокуратури щодо представництва інтересів громадянина і держави в суді, форми такого представництва.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 9.

1. Правоохоронна діяльність щодо розкриття, розслідування та попередження злочинів
2. Правова основа діяльності Служби безпеки України .
3. Прокуратура України та її діяльність

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №10.

1.Гарантії незалежності і недоторканості суддів.
2. Місцеві суди та їх повноваження
3. Основні напрями правоохоронної діяльності органів та установ виконання покарань.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 11.

1.Система судів загальної юрисдикції, конституційний принцип спеціалізації і територіальності щодо її утворення.
2. Застосування спеціальних засобів працівниками Національної поліції України під час охорони публічного порядку та публічної безпеки .

3. Правоохоронна діяльність у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №12.

1.Поняття судової влади, її завдання, функції.
2. Органи військової служби охорони правопорядку та їх діяльність у сфері охорони прав і свобод громадян
3. Предмет і завдання нагляду прокурора за додержанням законів органами, які проводять оперативно-розшукову діяльність.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 13.

1.Поняття правосуддя, шляхи його реалізації, відмінні ознаки.
2. Вищий орган суддівського самоврядування, його повноваження, порядок скликання та обрання делегатів.
3. Правоохоронна діяльність Національної поліції України

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №14.

1.Місцеві суди, види, склад, повноваження, порядок розгляду справ.
2. Державна служба надзвичайних ситуацій та її правоохоронна діяльність

3. Принцип незалежності прокуратури та його гарантії у здійсненні прокурорами своїх повноважень.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 20.

1. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служба України
2. Вища рада правосуддя, склад, повноваження.
3. Система органів прокуратури. Порядок призначення на посаду Генерального прокурора України, підстави його звільнення.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №16.

1.Апеляційні суди, склад, повноваження.
2. Організаційне забезпечення діяльності судів, особливості фінансування та матеріально-технічного забезпечення судової влади.
3. Державна міграційна служба України, поняття, завдання та повноваження

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 17.

1. Правоохоронна діяльність Державної прикордонної служби України
2. Досудове слідство, як форма діяльності органів внутрішніх справ України. Підслідність органів досудового слідства щодо розслідування кримінальних справ.

3. Організаційні форми діяльності патрульної служби Національної поліції України , їх характеристика.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №18.

1.Триланкова система судів загальної юрисдикції їх повноваження.
2. Оперативно-розшукова діяльність, органи внутрішніх справ, які мають право здійснювати оперативно-розшукову діяльність, їх компетенція .
3. Вища кваліфікаційна комісія суддів України .

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 19.

1.Характеристика судових інстанцій, як необхідної умови щодо забезпечення всебічного, повного та об'єктивного розгляду справ та законності судових рішень.
2. Система і структура МВС України .
3. Правоохоронна діяльність Національної гвардії України

Перезатверджено на засіданні
кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №20.

1. Верховний Суд України, його склад, повноваження.
2. Особливий склад поліції, його правовий і соціальний статус .
3. Порядок застосування та види дисциплінарної відповідальності суддів.

Перезатверджено на засіданні
кафедри, правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 21.

1.Верховний Суд України, його склад, компетенція.
2. Функції Національної поліції України , її внутрішня структура.
3. Органи юстиції України, їх структура, основні завдання.

Перезатверджено на засіданні
кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №22.

1.Спеціальна підготовка кандидата на посаду судді.
2. Структурні підрозділи в системі МВС України , їх система, завдання, основні напрями діяльності.
3. Національне антикорупційне бюро України його повноваження у сфері правоохоронної діяльності

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 23.

1.Вища рада правосуддя, правова основа діяльності, склад, завдання.

2.Поліція як основна структура системи органів внутрішніх справ, завдання, функції, внутрішня структура.
3. Система антикорупційних органів в Україні та їх повноваження.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №24.

1.Підстави припинення повноважень судді.
2. Правова основа діяльності поліції, її права і обов’язки.
3. Національне агентство з питань запобігання корупції її діяльність та повноваження.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 25.

1.Професійні судді, вимоги закону щодо посади суддів. Порядок добору кандидатів у професійні судді.
2. Порядок і підстави застосування поліцією спеціальних засобів, вогнепальної зброї.
3. Правоохоронна діяльність Державного бюро розслідувань

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №26.

1.Порядок і умови призначення на посаду судді .
2. Контроль і нагляд за роботою Національної поліції України .

3. Державна служба з надзвичайних ситуацій України та її правоохоронна діяльність

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 27.

1.Правове визначення порядку призначення на посаду голів судів загальної юрисдикції та її заступників.
2. Національна гвардія України її завдання, повноваження, правова основа діяльності.
3. Державна пенітенціарна служба , її функції та завдання у сфері правоохоронної діяльності .

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №28.

1.Принцип судочинства щодо доведеності вини, його зміст, правове визначення.
2. Охорона публічного порядку та публічної безпеки, органи, які здійснюють охорону та їх компетенція.
3. Державна міграційна служба України, її повноваження та завдання .

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № 29.

1.Ради суддів їх роль у формуванні суддівського корпусу та призначенні на адміністративні посади в судах.
2. Завдання, засади та правові підстави діяльності Державної служби надзвичайних ситуацій .
3. Спеціалізована антикорупційна прокуратура її повноваження та діяльність .

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.
Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____ Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Ступінь вищої освіти_____
Галузь знань 26 Цивільна безпека
Спеціальність 262 Правоохоронна діяльність
Семестр_____
Навчальна дисципліна Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ №30.

1.Вища кваліфікаційна комісія суддів України, її статус, склад, завдання, правове визначення повноважень.
2. Система та організація діяльності Національної поліції України у сфері забезпечення публічного порядку та публічної безпеки .
3. Служби безпеки України її завдання та функції.

Перезатверджено на засіданні
кафедри ., правоохоронної та антикорупційної діяльності
Протокол № 10 від «20» травня 2025 р.

Завідувач кафедри, голова циклової комісії _____ Заросило В.О_____
(підпис) (прізвище та ініціали)
Екзаменатор _____ _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Навчально-науковий інститут права ім. Володимира Великого

Затверджую
Директор навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого
_____ Микола ЗУБРИЦЬКИЙ
«___» _____2025 р

ПАКЕТ
комплексних контрольних робіт
для оцінки якості підготовки фахівців

з дисципліни **«Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність »**

для студентів галузі знань: 26 Цивільна безпека
спеціальності: 262 Правоохоронна діяльність

Розглянуто та затверджено

на засіданні кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
« 23» травня 2025 р.
Протокол № 10
Завідувач кафедри

_____ В.О. Заросило

Київ – 2025

Зміст

1. Анотація на пакет ККР для оцінки якості підготовки фахівців з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність ».
2. Рецензія на пакет ККР для оцінки якості підготовки фахівців з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність ».
3. Контрольні засоби діагностики для оцінки якості підготовки фахівців з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність ».
4. Критерії оцінювання виконаних завдань ККР.
5. Перелік довідкової літератури для студентів в галузі знань 26 Цивільна безпека , спеціальності 262 Правоохоронна діяльність .
6. Зразок відповіді.
7. Відповіді до тестових завдань комплексної контрольної роботи для оцінки якості підготовки фахівців з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність ».

Анотація на пакет ККР для оцінки якості підготовки фахівців з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність »

Навчальну нормативну дисципліну «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність » вивчають студенти галузі знань 26 Цивільна безпека спеціальності 262 Правоохоронна діяльність .

Метою вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність » є формування сучасної системи поглядів та знань у сфері правоохоронної діяльності, вивчення системи правоохоронних органів, напрямів їх практичної діяльності, вивчення видів правоохоронної діяльності та взаємозвязку правоохоронних органів у процесі правоохоронної діяльності

Завданнями навчальної дисципліни є:

- розкрити сутність державної влади діяльності у сфері охорони правопорядку, а також її особливості ;
- розкрити функції та завдання правоохоронної діяльності ;
- ознайомитися з основними напрямами правоохоронної діяльності ;
- розкрити зміст правоохоронної діяльності , вивчити основні типи та види правоохоронної діяльності ;
- дослідити роль правоохоронних органів у сфері правоохоронної діяльності;
- вивчити основні принципи правоохоронної діяльності, створення , відповідних напрямів, розробки стратегії правоохоронної діяльності ;
- вивчити основні напрями діяльності правоохоронних органів та їх обов'язки у здійсненні правоохоронної діяльності;
- ознайомити з основними формами і методами діяльності правоохоронних органів .

У результаті вивчення даної навчальної дисципліни студенти повинні:

Знати:

- передумови та джерела забезпечення правоохоронної діяльності ;
- основні напрями правоохоронної діяльності ;
- основні форми і види діяльності правоохоронних органів у сфері забезпечення правоохоронної діяльності ;
- зв’язок системи правоохоронної діяльності та державної влади у діяльності правоохоронних органів ;
- типи правоохоронної діяльності ;
- головні прийоми досягнення ефективності правоохоронної діяльності ;
- провідні риси, етапи та різновиди правоохоронної діяльності ;
- види та форми застосування спеціальних заходів та зброї працівниками правоохоронної діяльності ;

Вміти:

- практично використовувати теоретичні знання у сфері правоохоронної діяльності ;
- застосовувати науковий підхід до аналізу діяльності правоохоронних органів ;
- зіставляти форми і методи діяльності різних правоохоронних органів ;
- виявляти рівень і повноту діяльності всіх правоохоронних органів ;
- вільно орієнтуватися у традиційних та нових формах правоохоронної діяльності;
- виробляти загальну стратегію правоохоронної діяльності ;
- розробляти стратегії діяльності окремих правоохоронних органів у сфері правоохоронної діяльності ;
- створювати відповідні пропозиції у сфері вдосконалення правоохоронної діяльності та діяльності правоохоронних органів .

Рецензія на пакет ККР для оцінки якості підготовки фахівців з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

для студентів спеціальності 262 Правоохоронна діяльність

Комплексні контрольні роботи складені з метою оцінки якості підготовки фахівців для професійної діяльності та визначення успішності навчання студентів з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність »

Контрольні завдання розраховані на групу у складі 15 студентів. Кожний студент отримує окремі завдання, які містять 2 теоретичні завдання, 1 практичне завдання та тестові завдання. Час виконання завдань відповідає вимогам і складає 2 академічні години.

Складність, зміст та обсяг завдань відповідає вимогам навчальної програми і кваліфікаційної характеристики рівня бакалавр відповідного напряму.

Виконання контрольних завдань вимагає від студентів використання знань отриманих під час вивчення дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність» і проводиться після вивчення нормативної дисципліни в повному обсязі.

Завдання комплексної контрольної роботи охоплюють повний курс підготовки студентів і дозволяють об’єктивно оцінити рівень цієї підготовки. Комплексні контрольні завдання відображають реальні ситуації і дозволяють оцінити творче мислення та практичну підготовку студентів та їх можливість вивчати спеціальні дисципліни.

Критерії оцінювання виконаних завдань є достатньо обґрунтованими.

Даний пакет кваліфікаційних завдань заслуговує позитивної оцінки і може бути використаний для проведення експертної оцінки атестації студентів всіх напрямів і спеціальностей.

Рецензент:

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Навчально-науковий інститут права ім. Володимира Великого

Затверджую
Директор навчально-наукового інституту права ім. Володимира Великого

_____М.І. Зубрицький
«___» _____2025 р

Пакет
Комплексних контрольних робіт
для оцінки якості підготовки фахівців

КОНТРОЛЬНІ ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ДЛЯ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність »

для студентів галузі знань: 26 Цивільна безпека
спеціальності: 262 Правоохоронна діяльність

Розглянуто та затверджено
на засіданні кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2025 р.
Протокол № 10
Завідувач кафедри

_____ В.О. Заросило

Київ – 2025

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №1

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1- максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Поняття правоохоронної діяльності та її завдання
2. Права та обов'язки Національної поліції у сфері правоохоронної діяльності

Завдання 2

1. Надійшла інформація про замінування декількох закладів освіти у місті. Необхідно розробити відповідні заходи стосовно евакуації дітей та педагогічного колективу. Враховуючи що у місті оголошена повітряна тривога, також треба розробити відповідні місця де мають перебувати діти і педагоги до відбою повітряної тривоги та перевірки якщо освітні заклади є замінованими. Необхідно скласти план відповідних заходів та запропонувати варіанти розміщення дітей та педагогів з метою їх убезпечення, треба врахувати відстань переміщення дітей і педагогів та їх розосередження.

Підготуйте варіанти

Тести

1. Яким нормативно-правовим актом врегульовано діяльність Міністерства внутрішніх справ?

А) Законом України «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Б) Постановою «Про Міністерство внутрішніх справ»;

В) Указом «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Г) Конституцією України.

2. Що не належить до основних завдань МВС при формуванні державної політики у сферах:

А) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави,

протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

Б) захист державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

В) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

Г) міграції (іммміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

3. Основною функцією МВС є:

А) здійснення правосуддя;

Б) забезпечення реалізації державної політики щодо боротьби із злочинністю;

В) здійснення оперативно-розшукової функції;

Г) нагляд за дотриманням законності.

4. Міністерство внутрішніх справ є центральним органом?

А) законодавчої влади;

Б) виконавчої влади;

В) судової влади;

Г) не належить до жодної гілки влади.

5. МВС очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням:

А) Президента України;

Б) Верховної Ради України;

В) Кабінету Міністра України;

Г) Прем'єр Міністра України.

6. Систему прокуратури України становлять:

19. Офіс Генерального прокурора, окружні прокуратури;

Б) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури;

20. Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

Г) Офіс Г енерального прокурора, обласна прокуратура,

Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

7. У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:

А) департаменти та відділи;

Б) департаменти та управління

В) департаменти та Генеральна інспекція;

Г) департаменти, управління, відділи та Генеральна інспекція.

8. Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України це одна з функцій:

А) Офісу Генерального прокурора;

Б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

В) Окружної прокуратури;

Г) Генерального прокурора

9. До завдань Служби Безпеки України належать:

А) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

Б) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

В) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

Г) всі варіанти вірні.

10. В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів?

А) єдиноначальності і колегіальності;

Б) гласності і конспірації;

В) єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації;

Г) єдиноначальності, колегіальності, гласності, конспірації і рівності.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 10

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №2

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Сфера правоохоронної діяльності прокуратури .
2. Застосування спеціальних засобів працівниками Національної гвардії України

Завдання 2

У місті вчинено злочин, пограбовано ювелірну крамницю при цьому поранено працівників крамниці. Такий же злочин був вчинений у сусідній області місяць потому. Необхідно скласти план розшукових заходів, при якому задіяти всі державні органи, як повинні діяти поліцейські, інші працівники з метою розкриття вчиненого злочину та затримання злочинців.

Тести

- *Судова влада в Україні реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі:*

З) кримінального і цивільного законодавства;

Б) кримінального, цивільного та адміністративного законодавства;

4) кримінального, цивільного, адміністративного, конституційного законодавства;

Г) кримінального, цивільного, адміністративного, господарського і конституційного законодавства.

- *Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:*

З) правоохоронна діяльність;

Б) правосуддя;

4) підзаконність судової діяльності;

Г) все перераховане вище.

- *Діяльність суду при здійсненні правосуддя спрямована на всемірне зміцнення* законності, **за***побігання злочинам та іншим правопорушенням і має завданнями охорону від усяких посягань:*

5. правопорядку;

Б) законності і правопорядку;

6. законності;

Г) законності, правопорядку та безпеки.

- *Завданням правосуддя є охорона від посягань на :*

А) закріплені у Конституції України системи суспільного ладу, його політичної та економічної систем;

Б) соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України;

В) прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій усіх форм власності, а також громадських об'єднань;

Г) все перераховане вище;

- *Правосуддя є однією з форм:*

С. приватної діяльності;

Б) приватної та державної діяльності;

D. державної діяльності;

Г) судової діяльності.

- *Шляхом здійснення правосуддя судову владу в Україні реалізують:*

5) працівники суду а також суди;

Б) професійні судді та, у визначених законом випадках, присяжні;

6) незалежні та безсторонні суди, утворені згідно із законом в Україні;

Г) працівники суду, а також спеціально утворені судовими органами суди.

- *В чому полягає специфічна ознака правосуддя?*

А) правосуддя здійснюється шляхом застосування законодавства;

Б) правосуддя здійснюється виключно судами шляхом застосування законодавства;

В) правосуддя здійснюється в процесуальній формі;

Г) все перераховане вище вірно.

- *Що не входить до системи СБУ?*

А) Центральне управління та регіональні органи;

Б) органи військової контррозвідки;

В) навчальні та науково-дослідні заклади;

Г) Генеральне управління СБУ.

- *Служба безпеки України підпорядковується:*

А) Прем’єр-міністру України;
Б) Міністерству внутрішніх справ;
В) Президенту України;
Г) Кабінету Міністрів України.

- *Голову СБУ призначає та звільняє з посади:*

А) Верховна Рада України;
Б) Президент України;
В) Кабінет Міністрів України;
Г) Верховна Рада України за поданням Президента України.

Затверджено
на засіданні кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №3

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Порядок застосування поліцейських заходів примусу
2. Правоохоронна діяльність у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки

Завдання 2

У судовому засіданні під час допиту свідків було встановлено, що свідки не можуть точно описати особу, яка вчинила пограбування. Завдання полягає в наступному: треба сформулювати запитання, які б дозволили довести, що ваш підзахисний не вчиняв згаданого злочину, а знаходився в іншому місці, проте алібі він не має.

Тести

1. *Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:*
А) забезпечення публічної безпеки і порядку;
Б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
В) протидії злочинності;
Г) всі варіанти вірні.

2.*Коли було прийнято Закон України «Про Національну поліцію України»?*
А) 02.07.2015;
Б) 07.11.2015;
В) 15.09.2016;

Г) 25.10. 2016.

3. *Постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, це принцип:*

А) верховенства права;

Б) законності;

В) відкритості та прозорості;

Г) неупередженості.

4. *У складі поліції не функціонує:*

А) органи досудового розслідування;

Б) патрульна поліція;

В) спеціальна поліція;

Г) слідче управління кримінальної поліції.

5. *Територіальні органи поліції утворює, ліквідовує та реорганізовує:*

А) Міністр внутрішніх справ;

Б) Кабінет Міністрів України;

В) керівник Національної поліції України;

Г) Міністерство внутрішніх справ.

6. *Поліцейський зобов ’язаний:*

А) професійно виконувати свої службові обов’язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов’язків, наказів керівництва;

Б) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров’я;

В) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

Г) всі варіанти вірні.

7. *На прокуратуру за Законом України «Про прокуратуру» з зазначених функцій не покладається:*

А) підтримання державного обвинувачення в суді;

Б) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно - розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

В) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов’язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

Г) всі варіанти вірні.

8. *Принцип незалежності прокурорів відповідно до Закону України «Про прокуратуру передбачає:*

А) відкритий і конкурсний порядок зайняття посади прокурора;

Б) існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов'язків;

В) не втручання в діяльність прокуратури з боку інших органів державної влади;

Г) всі варіанти вірні .

9. *Генеральний прокурор особисто звітує про діяльність органів прокуратури шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних перед:*

А) Президентом України;

Б) Верховною Радою України;

В) перед Радою прокурорів;

Г) Кабінетом Міністрів України

10. Правосуддя здійснюється способами,

А) зазначеними в законі;

Б) визначеними судом;

В) постановления рішення;

Г) що носять процесуальний характер

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність».

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №4

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Система, структура, завдання та повноваження прокуратури України.
2. Конституційний Суд України: поняття, склад, форми роботи

Завдання 2

У процесі здійснення оперативно-розшукових заходів обласне управління Служби безпеки України отримало інформацію, що директор нафтопереробного заводу за попередньою змовою з іноземними громадянами, з метою легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих завідомо злочинним шляхом, відкрив валютні рахунки в Австрії. На них зараховано декілька мільйонів доларів США, які отримані від незаконної реалізації мазуту та дизельного пального.

Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом за попередньою змовою групою осіб, становить склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 209 КК України.

Визначте, чи діяли співробітники обласного управління в межах завдань і повноважень СБУ.

Тести

1. Поліцейським є громадянин України який:

А) проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції;

Б) склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних поса-

дах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

В) обов'язково проходив військову службу;

Г) вільно володіє державною мовою та має юридичну освіту.

2. Поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

А) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

Б) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

В) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

Г) всі варіанти вірні.

3. Що не належить до превентивних поліцейських заходів?

А) перевірка документів особи;

Б) проведення експертизи;

В) поліцейське піклування;

Г) проникнення до житла чи інше володіння особи

4.Правосуддя на професійній основі здійснюють:

А) військові юристи;

Б) судді;

В) експерти.

Г) юристи

5.Правосуддя в Україні здійснюється:

А) правоохоронними органами;

Б) виключно судами;

В) народними засідателями та судом присяжним.

Г) виключно юристами

6.Судове рішення, яким завершується розгляд справи у суді, ухвалюється іменем...

А)Президента У країни;

Б) України;

В) судді.

Г) закону України

7.Юрисдикція судів поширюється...

А) на всі правовідносини, що виникають у державі;

Б) на всі правовідносини, які виникають між громадянами України;

В) на всі правовідносини, що виникають у суспільстві.

Г) на всі відносини в суспільстві

8.Хто з поданих осіб може виконувати правосуддя?
А) прокурор;
Б) професійні судді;
В) слідчий
Г) будь-який суддя

9.Народ бере участь у здійсненні правосуддя через:
А) суд;
Б) свідків;
В) присяжних.
Г) шляхом присутності на судових засіданнях

10.Відповідно до Конституції України, до судової системи входять:
А) суди загальної юрисдикції;
Б) військові суди;
В) арбітражні суди.
Г) міжнародні суди

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №5

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Правосуддя, його ознаки та принципи .
2. Державна служба надзвичайних ситуацій та її функції .

Завдання 2

Громадянин порушив правила дорожнього руху. Вам необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення. Які документи та які відомості ви повинні включити до протоколу про адміністративне правопорушення з тим, щоб при розгляді зазначених матеріалів у суді не виникло питань і громадянин був притягнутий до адміністративної відповідальності.

Тести

1.Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України грунтується за принципами:

А) рівноправності;

Б) територіальності;

В) законності.

Г) справедливості

2. Кількість суддів у судах визначається:

А) Президентом України за поданням Голови Верховної Ради України, погодженим з Міністром юстиції України;

Б) Президентом України за поданням Вищої ради юстиції України;

В) Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

Г) суддями

3. Єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується:

А) єдиним статусом суддів;

Б) єдиними засадами організації та діяльності судів;

В) усі відповіді правильні

Г) угодою між суддями

4.Служба безпеки України підпорядковується:

А) Прем'єр-міністру України;

Б) Міністерству внутрішніх справ;

В) Президенту України;

Г) Кабінету Міністрів України

.

5.Голову СБУ призначає та звільняє з посади:

А) Верховна Рада України;

Б) Президент України;

В) Кабінет Міністрів України;

Г) Верховна Рада України за поданням Президента України.

6.Постійний контроль за діяльністю СБУ, а також дотриманням законодавства здійснюється:

А) Верховна Рада України;

Б) Міністр внутрішніх справ України;

В) Кабінет Міністрів України;

Г) Міністерство внутрішніх справ.

7.Систему прокуратури України становлять:

А) Офіс Генерального прокурора, окружні прокуратури;

Б) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури;

В) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

Г) Офіс Генерального прокурора, обласна прокуратура,

Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

8. *У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:*

А) департаменти та відділи;

Б) департаменти та управління

В) департаменти та Генеральна інспекція;
Г) департаменти, управління, відділи та Генеральна інспекція.

9. *Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України це одна з функцій:*
А) Офісу Генерального прокурора;
Б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
В) Окружної прокуратури;
Г) Генерального прокурора

10.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:
А) правоохоронна діяльність;
Б) правосуддя;
В) підзаконність судової діяльності;
Г) все перераховане вище.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №6

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Державна прикордонна служба України та її функції
2. Відбір та призначення на посади суддів.

Завдання 2

Прокуратура закінчила розслідування по справі про шахрайство. Особа, яка представлялася представником органів соціального забезпечення шляхом обману пенсіонерів збирала гроші для надання допомоги пенсіонерам у придбанні різноманітних товарів за низькими цінами. При цьому вона збирала перший внесок, але потім зібравши певну суму грошей зникла. Завдання полягає у формулюванні приблизного обвинувачення стосовно особи, яка затримана за вчинення злочину і її вина доведена судом.

Тести

1. Коли була відновлена Національна Гвардія України?
А) У 2013 році
Б) У 2014 році
В) У 2015 році
Г) У 2020 році

2. Основою для формування нової Національної гвардії України стали:
А) Внутрішні війська
Б) Збройні сили України

В) Добровольці
Г) Збройні сили України

3. Яким є гасло Національної гвардії України?
А) «Честь. Мужність. Закон.»
Б) «Сила. Зброя. Міць.»
В) «Завжди вірні»
Г) «Завди готові»

4. Що є основним завданням Національної гвардії України у мирний час?
А) Охорона кордону
Б) Забезпечення громадського порядку
В) Боротьба з тероризмом
Г) Боротьба зі злочинністю

5.Голова суду, заступник голови суду призначається та звільняється з посади:
А) Президентом У країни за поданням Вищої ради юстиції;
Б) Президентом України за поданням голови Верховного Суду України;
В) Більшістю від кількості суддів, які працюють у відповідному суді.
Г) Міністерством юстиції України

6.В апеляційному порядку розглядати справи можуть:
А) місцеві суди;
Б) апеляційні суди;
В) Верховний Суд У країни
Г) всі суди

7. Основною функцією МВС є:
А) здійснення правосуддя;
Б) забезпечення реалізації державної політики щодо боротьби із злочинністю;
В) здійснення оперативно-розшукової функції;
Г) нагляд за дотриманням законності.

8.Міністерство внутрішніх справ є центральним органом?
А) законодавчої влади;
Б) виконавчої влади;
В) судової влади;
Г) не належить до жодної гілки влади.

9.Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

А) забезпечення публічної безпеки і порядку;
Б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
В) протидії злочинності;
Г) всі варіанти вірні.

10.Коли було прийнято Закон України «Про Національну поліцію України»?

А) 02.07.2015;
Б) 07.11.2015;
В) 15.09.2016;
Г) 25.10. 2016.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №7

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання 1

1. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України
2. Система антикорупційних органів України

Завдання 2

В місті планується виступ відомого гурту га центральній площі. Разом з тим за оперативними даними радикально налаштовані підлітки планують влаштувати масові заворушення з метою зірвати концерт та домогтися звільнення двох осіб, які затримані за підозрою у вбивстві лікаря однієї з місцевих лікарень. Необхідно скласти план щодо організації охорони громадського порядку та громадської безпеки під час проведення концерту та припинення масових заворушень, водночас необхідно розробити план щодо попередження організації нападів на будинки державних установ та організацій, які планується захопити під час масових заворушень.

Тести

1.До завдань Служби Безпеки України належать:

А) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

Б) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

В) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

Г) всі варіанти вірні.

2.В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів?

А) єдиноначальності і колегіальності;

Б) гласності і конспірації;

В) єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації;

Г) єдиноначальності, колегіальності, гласності, конспірації і рівності

3.Що не входить до системи СБУ?

А) Центральне управління та регіональні органи;

Б) органи військової контррозвідки;

В) навчальні та науково-дослідні заклади;

Г) Генеральне управління СБУ.

4.Служба безпеки України підпорядковується:

А) Прем'єр-міністру України;

Б) Міністерству внутрішніх справ;

В) Президенту України;

Г) Кабінету Міністрів України.

5.Вища рада юстиції здійснює дисциплінарне провадження стосовно:

А) суддів судів загальної юрисдикції;

Б) суддів місцевих судів;

В) суддів Верховного Суду України

Г) суддів у відставці

6.До складу Вищої ради юстиції за посадою не входить:

А) Голова Конституційного Суду України

В) Г енеральний прокурор У країни

Б) Голова Верховного Суду У країни

Г) Прокурор

7. Поліцейським є громадянин України який:

А) проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції;

Б) склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

В) обов’язково проходив військову службу;

Г) вільно володіє державною мовою та має юридичну освіту

.

8. Поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

А) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

Б) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

В) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

Г) всі варіанти вірні.

9. Що не належить до превентивних поліцейських заходів?

А) перевірка документів особи;

Б) проведення експертизи;

В) поліцейське піклування;

Г) проникнення до житла чи інше володіння особи

10.Принцип незалежності прокурорів відповідно до Закону України «Про прокуратуру передбачає:

А) відкритий і конкурсний порядок зайняття посади прокурора;

Б) існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов’язків;

В) не втручання в діяльність прокуратури з боку інших органів державної влади;

Г) визнання людини, її життя і здоров’я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №8

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби
2. Місцеві суди в Україні та їх діяльність .

Завдання 2

.Зі слідчого ізолятора, шляхом підкопу здійснили втечу дві особи, які були засуджені до довічного ув'язнення за вчинення тяжких злочинів. Є підозри, що вони переховуються в лісному масиві неподалік міста. Завдання полягає в тому, щоб організувати пошуки осіб, які здійснили втечу та розробити відповідний план щодо їх розшуку. Особлива увага повинна бути приділена вокзалам та дитячим дошкільним закладам, адже злочинці збираються захопити заручників і вимагати щоб їх забезпечили транспортом для виїзду з країни.

Тести

1.На прокуратуру покладається виконання функцій:

А) передбачених міжнародними договорами, ратифікованими Україною;

Б) тільки тих, які передбачені Конституцією України та Законом України «Про прокуратуру» ;

В) вичерпного переліку функцій прокуратури законодавством не встановлено.

Г) охорони публічного порядку та публічної безпеки

2.Штатна чисельність органів прокуратури України затверджується:
А) Верховною Радою України;
Б) Президентом України;
В) Г енеральним прокурором У країни.
Г) Міністерством юстиції України

3.Персональний склад колегії обласної прокуратури затверджує:
А) колегія Г енеральної прокуратури У країни;
Б) голова відповідної обласної державної адміністрації;
В) Г енеральний прокурор У країни.
Г) Міністерство юстиції України

4.На посади прокурорів областей призначаються особи віком:
А) не молодше 25 років;
Б) не молодше 35 років;
В) не молодше 30 років.
Г) які мають вислугу 5 років

5.Підставою представництва прокурором інтересів громадянина у суді є:
А) інвалідність особи;
Б) вказівка вищого прокурора;
В) власне бажання прокурора
Г) бажання суддів

6.Шляхом здійснення правосуддя судову владу в Україні реалізують:
А) працівники суду а також суди;
Б) професійні судді та, у визначених законом випадках, присяжні;
В) незалежні та безсторонні суди, утворені згідно із законом в Україні;
Г) працівники суду, а також спеціально утворені судовими органами суди.

7.В чому полягає специфічна ознака правосуддя?
А) правосуддя здійснюється шляхом застосування законодавства;
Б) правосуддя здійснюється виключно судами шляхом застосування законодавства;
В) правосуддя здійснюється в процесуальній формі;
Г) все перераховане вище вірно.

8.Правосуддя здійснюється способами, :
А) зазначеними в законі;
Б) визначеними судом;

В) постановления рішення;
Г) що носять процесуальний характер.

9.Застосування державного примусу судом» визначається як:
А) ознака правосуддя;
Б) принцип правосуддя;
В) виконання судового рішення;
Г) способи здійснення правосуддя.

10.Постійний контроль за діяльністю СБУ, а також дотриманням законодавства здійснюється:
А) Верховна Рада України;
Б) Міністр внутрішніх справ України;
В) Кабінет Міністрів України;
Г) Міністерство внутрішніх справ.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №9

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Превентивна діяльність Національної поліції України
2. Нагляд прокуратури за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність .

Завдання 2

Громадянка продавала на вулиці біля автостанції м'ясо. На прохання пред’явити документи, які б засвідчували, що м'ясо є відповідної якості і може бути реалізовано вона заявила, що це не повинно цікавити тих, хто купує. Як повинен відреагувати дільничний офіцер поліції і який протокол повинен бути складений ним для припинення правопорушення?

Тести

1.На який термін призначають прокурора?

А) на 5 років;
Б) на 7 років;
В) на 10 років;
Г) безстроково.

2.Генеральний прокурор призначається на посаду:

А) Президентом України за згодою Верховної Ради України;
Б) Верховною Радою України;
А) Президентом України після консультацій із Вищою радою право-

суддя;

Г) Верховною Радою України після консультацій із Кваліфікаційно дисциплінарною комісією прокурорів.

3.Який строк повноважень Генерального прокурора?

А) 4 роки;

Б) 5 років;

В) 6 років;

Г) 7 років.

4.Хто здійснює призначення прокурорів на адміністративну посаду?

А) Генеральний прокурор;

Б) Г енеральний прокурор за погодженням з Вищою радою правосуддя;

В) Генеральний прокурор за погодженням з Радою прокурорів України;

Г) Генеральний прокурор за рекомендацію з Радою прокурорів України.

5.Прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше?

А) двох років;

Б) трьох років;

В) чотирьох років;

Г) п’яти років.

6.Дисциплінарне провадження щодо прокурорів здійснює:

А) Вища рада правосуддя;

Б) Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів;

В) відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження;

Г) Всеукраїнська конференція прокурорів.

7.Принцип про право на справедливий суд передбачає:

А) кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом;

Б) на справедливий й публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов’язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред’являється особі;

В) захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом;

Г) гарантування захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки справедливим судом, утвореним законом

8.Принцип про рівність перед законом передбачає:

А) суд не створює умови, за яких учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом;

Б) усі учасники судового процесу є рівними перед законом і судом;

В) суд створює такі умови, за яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом;

Г) гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом.

9.Професійна правнича допомога під час здійснення права на справедливий суд передбачає:

А) держава забезпечує надання професійної правничої допомоги безоплатно;

Б) всі мають право на професійну правничу допомогу;

В)у випадках, визначених законом, держава забезпечує надання професійної правничої допомоги безоплатно;

Г) кожен має право на професійну правничу допомогу

.

10.Принцип гласності та відкритості судового процесу передбачає:

А) розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом;

Б) розгляд справ у судах відбувається відкрито в усіх випадках;

В) розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається;

Г) розгляд справи судами допускається виключно у випадках, визначених законом.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №10

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Державна служба України з надзвичайних ситуацій України та її завдання
2. Функції Національного антикорупційного бюро України .

Завдання 2

Працівники поліції доставили громадянина, який висловлювався нецензурною лайкою на центральній вулиці міста. Було також встановлено, що він знаходився в нетверезому стані. Громадянин активно протидіяв своєму затриманню і поліцейські застосували спеціальні засоби.

Завдання полягає в тому, що треба скласти протокол про адміністративне правопорушення. Які дані треба буде внести до протоколу про адміністративне правопорушення і чи можна складати протокол одразу після доставляння громадянина, чи він повинен утримуватися в приміщенні відділу внутрішніх справ до того поки він стане тверезим?

Тести

1.Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється:
А) іменем Закону;
Б) іменем України;
В) Президентом України;
Г) іменем Закону та України
.

2. Найвищим органом прокурорського самоврядування відповідно до Закону України «Про Прокуратуру є:

А) Всеукраїнська конференція прокурорів;

Б) Рада прокурорів України;

В) З'їзд прокурорів України;

Г) Вища рада правосуддя.

3. Який граничний строк повноважень прокурора?

А) 55 років;

Б) 60 років;

В) 65 років;

Г) безстроково.

4. Прокурорське самоврядування - це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури з метою:

А) забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів;

Б) зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх діяльність;

В) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріальнотехнічного та іншого забезпечення прокурорів, а також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

Г) всі варіанти вірні

5.До органів досудового розслідування відносять:

А) органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

Б) органи Державного бюро розслідувань;

В) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Г) всі варіанти вірні

.

6.Дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні є?

А) слідчими (розшуковими) діями;

Б) завданням досудового розслідування;

В) бажанням слідчого

Г) вимогами потерпілого

7.З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести?

А) обшук;

Б) огляд;
В) слідчий експеримент;
Г) всі варіанти вірні
.

8.Голова Служби безпеки України щорічно подає звіт про діяльність Служби безпеки України:

А) Прем'єр-міністру України;
Б) Верховній Раді України;
В) Президенту України;
Г) голові Верховної Ради України

9.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:

А) правоохоронна діяльність;
Б) правосуддя;
В) підзаконність судової діяльності;
Г) все перераховане вище.

10.Діяльність суду при здійсненні правосуддя спрямована на всемірне зміцнення, запобігання злочинам та іншим правопорушенням і має завданнями охорону від усяких посягань та зміцнення:

А) правопорядку;
Б) законності і правопорядку;
В) законності;
Г) законності, правопорядку та безпеки.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №11

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1.Класифікація примусових заходів, які застосовуються Національною поліцією України

2. Судова система України .

Завдання 2.

З приміщення фабрики було викрадено сировину, яка використовувалася для виготовлення стільців. При опитування охоронців було вияснено, що вони знаходилися на своїх місцях і нічого не бачили. Завдання полягає в тому, щоб скласти план розслідування крадіжки та встановлення осіб, які вчинили злочин.

Тести

1.Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється:
А) іменем Закону;
Б) іменем України;
В) Президентом України;
Г) іменем Закону та України
.

2. Найвищим органом прокурорського самоврядування відповідно до Закону України «Про Прокуратуру є:

А) Всеукраїнська конференція прокурорів;

Б) Рада прокурорів України;

В) З'їзд прокурорів України;

Г) Вища рада правосуддя.

3. Який граничний строк повноважень прокурора?

А) 55 років;

Б) 60 років;

В) 65 років;

Г) безстроково.

4. Прокурорське самоврядування - це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури з метою:

А) забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів;

Б) зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх діяльність;

В) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріальнотехнічного та іншого забезпечення прокурорів, а також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

Г) всі варіанти вірні

5.До органів досудового розслідування відносять:

А) органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

Б) органи Державного бюро розслідувань;

В) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Г) всі варіанти вірні

.

6.Дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні є?

А) слідчими (розшуковими) діями;

Б) завданням досудового розслідування;

В) обшук.

7.З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести?

А) обшук;

Б) огляд;

В) слідчий експеримент;
Г) всі варіанти вірні
.

8.Голова Служби безпеки України щорічно подає звіт про діяльність Служби безпеки України:

А) Прем'єр-міністру України;
Б) Верховній Раді України;
В) Президенту України;

9.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:

А) правоохоронна діяльність;
Б) правосуддя;
В) підзаконність судової діяльності;
Г) все перераховане вище.

10.Діяльність суду при здійсненні правосуддя спрямована на всемірне зміцнення, запобігання злочинам та іншим правопорушенням і має завданнями охорону від усяких посягань та зміцнення:

А) правопорядку;
Б) законності і правопорядку;
В) законності;
Г) законності, правопорядку та безпеки.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №12

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Застосування спеціальних засобів у сфері правоохоронної діяльності .
2. Структура та діяльність Державної прикордонної служби України .

Завдання 2

Громадянин, який проходив по вулиці зробив зауваження іншому громадянину, який чіплявся до перехожих. У відповідь, особа якій зробили зауваження почала ображати того, хто зробив зауваження та намагалася його вдарити. Поліцейські , які знаходилися поруч затримали зазначену особу. Завдання полягає у складанні протоколу на особу, яка вчинила хуліганські дії на вулиці та опитуванні свідків. Які питання треба поставити свідкам для того, щоб підготувати матеріали для направлення до суду?

Тести

1.Яким нормативно-правовим актом врегулювано діяльність Міністерства внутрішніх справ?

А) Законом України «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Б) Постановою «Про Міністерство внутрішніх справ»;

В) Указом «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Г) Конституцією України.

2.Що не належить до основних завдань МВС при формування державної політики у сферах:

А) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

Б) захист державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

В) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

Г) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів

.

3.Основною функцією МВС є:

А) здійснення правосуддя;

Б) забезпечення реалізації державної політики щодо боротьби із злочинністю;

В) здійснення оперативно-розшукової функції;

Г) нагляд за дотриманням законності

.

4.Міністерство внутрішніх справ є центральним органом?

А) законодавчої влади;

Б) виконавчої влади;

В) судової влади;

Г) не належить до жодної гілки влади

.

5.МВС очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням:

А) Президента України;

Б) Верховної Ради України;

В) Кабінету Міністра України;

Г) Прем'єр Міністра України

.

6.Систему прокуратури України становлять:

А) Офіс Генерального прокурора, окружні прокуратури;

Б) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури;

В) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

Г) Офіс Генерального прокурора, обласна прокуратура, Спеціалізована антикорупційна прокуратура

.

7.У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:

А) департаменти та відділи;

Б) департаменти та управління

В) департаменти та Генеральна інспекція;

Г) департаменти, управління, відділи та Генеральна інспекція

.

8.Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України це одна з функцій:

А) Офісу Генерального прокурора;

Б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

В) Окружної прокуратури;

Г) Генерального прокурора

9.До завдань Служби Безпеки України належать:

А) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

Б) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

В) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

Г) всі варіанти вірні.

10.В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів?

А) єдиноначальності і колегіальності;

Б) гласності і конспірації;

В) єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації;

Г) єдиноначальності, колегіальності, гласності, конспірації і рівності.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №13

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Організаційна структура Національної поліції України
2. Розвиток антикорупційних органів в Україні .

Завдання 2

При переїзді залізничного переїзду громадянин не звернув увагу на заборонений сигнал світлофора і переїхав залізничну колію. Він був спинений працівниками поліції. Вам необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення. Чи необхідно до протоколу додавати свідчення свідків, які бачили вчинене правопорушення?

Тести

1.Судова влада в Україні реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі:

А) кримінального і цивільного законодавства;

Б) кримінального, цивільного та адміністративного законодавства;

В) кримінального, цивільного, адміністративного, конституційного законодавства;

Г) кримінального, цивільного, адміністративного, господарського і конституційного законодавства.

2.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійсню-

ється:

А) правоохоронна діяльність;

Б) правосуддя;

В) підзаконність судової діяльності;

Г) все перераховане вище.

3.Діяльність суду при здійсненні правосуддя спрямована на всемірне зміцнення законності, **за***побігання злочинам та іншим правопорушенням і має завданнями охорону від усяких посягань:*

А) правопорядку;

Б) законності і правопорядку;

В) законності;

Г) законності, правопорядку та безпеки.

4.Завданням правосуддя є охорона від посягань на :

А) закріплені у Конституції України системи суспільного ладу, його політичної та економічної систем;

Б) соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України;

В) прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій усіх форм власності, а також громадських об'єднань;

Г) все перераховане вище;

5.Правосуддя є однією з форм:

А) приватної діяльності;

Б) приватної та державної діяльності;

В) державної діяльності;

Г) судової діяльності.

6.Шляхом здійснення правосуддя судову владу в Україні реалізують:

А) працівники суду а також суди;

Б) професійні судді та, у визначених законом випадках, присяжні;

В) незалежні та безсторонні суди, утворені згідно із законом в Україні;

Г) працівники суду, а також спеціально утворені судовими органами суди.

7.В чому полягає специфічна ознака правосуддя?

А) правосуддя здійснюється шляхом застосування законодавства;

Б) правосуддя здійснюється виключно судами шляхом застосування законодавства;

В) правосуддя здійснюється в процесуальній формі;

Г) все перераховане вище вірно.

8.Що не входить до системи СБУ?
А) Центральне управління та регіональні органи;
Б) органи військової контррозвідки;
В) навчальні та науково-дослідні заклади;
Г) Генеральне управління СБУ.

9.Служба безпеки України підпорядковується:
А) Прем'єр-міністру України;
Б) Міністерству внутрішніх справ;
В) Президенту України;
Г) Кабінету Міністрів України.

10.Голову СБУ призначає та звільняє з посади:
А) Верховна Рада України;
Б) Президент України;
В) Кабінет Міністрів України;
Г) Верховна Рада України за поданням Президента України.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність».

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №14

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Національне агентство з питань запобігання корупції та його завдання .
2. Сутність та особливості правосуддя в Україні

Завдання 2

При перевірці дотримання правил пожежної безпеки працівниками Державної служби з надзвичайних ситуацій було виявлено ряд порушень на торгівельному об'єкті, які могли в будь-який момент призвести до пожежі. Ваше завдання підготувати відповідні документи для припинення діяльності згаданого об’єкту.

Тести

1.Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:
А) забезпечення публічної безпеки і порядку;
Б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
В) протидії злочинності;
Г) всі варіанти вірні.

2.Коли було прийнято Закон України «Про Національну поліцію України»?
А) 02.07.2015;
Б) 07.11.2015;
В) 15.09.2016;
Г) 25.10. 2016.

3.Постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, це принцип:

А) верховенства права;

Б) законності;

В) відкритості та прозорості;

Г) неупередженості.

4.У складі поліції не функціонує:

А) органи досудового розслідування;

Б) патрульна поліція;

В) спеціальна поліція;

Г) слідче управління кримінальної поліції.

5.Територіальні органи поліції утворює, ліквідовує та реорганізовує:

А) Міністр внутрішніх справ;

Б) Кабінет Міністрів України;

В) керівник Національної поліції України;

Г) Міністерство внутрішніх справ

.

6.Поліцейський зобов ’язаний:

А) професійно виконувати свої службові обов’язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов’язків, наказів керівництва;

Б) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров’я;

В) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

Г) всі варіанти вірні

.

7.На прокуратуру за Законом України «Про прокуратуру» з зазначених функцій не покладається:

А) підтримання державного обвинувачення в суді;

Б) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно - розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

В) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов’язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

Г) всі варіанти вірні

.

8.Принцип незалежності прокурорів відповідно до Закону України «Про прокуратуру передбачає:

А) відкритий і конкурсний порядок зайняття посади прокурора;

Б) існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні

службових обов'язків;

В) не втручання в діяльність прокуратури з боку інших органів державної влади;

Г) всі варіанти вірні

.

9.Генеральний прокурор особисто звітує про діяльність органів прокуратури шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних перед:

А) Президентом України;

Б) Верховною Радою України;

В) перед Радою прокурорів;

Г) Кабінетом Міністрів України

10.Правосуддя здійснюється способами,

А) зазначеними в законі;

Б) визначеними судом;

В) постановления рішення;

Г) що носять процесуальний характер

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»
Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність».

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №15

Структура завдання та оцінювання відповідей:
завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;
завдання 2 – максимально 30 балів;
завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Судова адміністрація та її завдання
2. Державне бюро розслідувань та його функції .

Завдання 2

При перетинанні державного кордону громадянин не оформив відповідних документів і був затриманий органами Державної фіскальної служби. До якого виду відповідальності він буде притягнений ? Які документи повинен заповнювати громадянин при перетинанні кордону, щоб не порушувати законодавство ?

Тести

1. Поліцейським є громадянин України який:
А) проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції;
Б) склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.
В) обов’язково проходив військову службу;
Г) вільно володіє державною мовою та має юридичну освіту.

2. Поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює:
А) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

Б) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

В) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

Г) всі варіанти вірні.

3. Що не належить до превентивних поліцейських заходів?

А) перевірка документів особи;

Б) проведення експертизи;

В) поліцейське піклування;

Г) проникнення до житла чи інше володіння особи

4.Правосуддя на професійній основі здійснюють:

А) військові юристи;

Б) судді;

В) експерти.

5.Правосуддя в Україні здійснюється:

А) правоохоронними органами;

Б) виключно судами;

В) народними засідателями та судом присяжним.

6.Судове рішення, яким завершується розгляд справи у суді, ухвалюється іменем...

А) Президента У країни;

Б) України;

В) судді.

7.Юрисдикція судів поширюється...

А) на всі правовідносини, що виникають у державі;

Б) на всі правовідносини, які виникають між громадянами України;

В) на всі правовідносини, що виникають у суспільстві.

8.Хто з поданих осіб може виконувати правосуддя?

А) прокурор;

Б) професійні судді;

В) слідчий.

9.Народ бере участь у здійсненні правосуддя через:

А) суд;

Б) свідків;

В) присяжних.

10.Відповідно до Конституції України, до судової системи входять:
А) суди загальної юрисдикції;
Б) військові суди;
В) арбітражні суди.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ №16

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1- максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Система прокуратури в Україні
2. Судова охорона та її діяльність

Завдання 2

2. Надійшла інформація про замінування декількох закладів освіти у місті. Необхідно розробити відповідні заходи стосовно евакуації дітей та педагогічного колективу. Враховуючи що у місті оголошена повітряна тривога, також треба розробити відповідні місця де мають перебувати діти і педагоги до відбою повітряної тривоги та перевірки якщо освітні заклади є замінованими. Необхідно скласти план відповідних заходів та запропонувати варіанти розміщення дітей та педагогів з метою їх убезпечення, треба врахувати відстань переміщення дітей і педагогів та їх розосередження.

Підготуйте варіанти

Тести

1.Яким нормативно-правовим актом врегулювано діяльність Міністерства внутрішніх справ?

А) Законом України «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Б) Постановою «Про Міністерство внутрішніх справ»;

В) Указом «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Г) Конституцією України.

2.Що не належить до основних завдань МВС при формування державної політики у сферах:

А) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

Б) захист державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

В) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

Г) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів.

3.Основною функцією МВС є:

А) здійснення правосуддя;

Б) забезпечення реалізації державної політики щодо боротьби із злочинністю;

В) здійснення оперативно-розшукової функції;

Г) нагляд за дотриманням законності.

4.Міністерство внутрішніх справ є центральним органом?

А) законодавчої влади;

Б) виконавчої влади;

В) судової влади;

Г) не належить до жодної гілки влади.

5.МВС очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням:

А) Президента України;

Б) Верховної Ради України;

В) Кабінету Міністра України;

Г) Прем'єр Міністра України.

6.Систему прокуратури України становлять:

А) Офіс Генерального прокурора, окружні прокуратури;

Б) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури;

В) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

Г) Офіс Генерального прокурора, обласна прокуратура, Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

7.У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:

А) департаменти та відділи;
Б) департаменти та управління
В) департаменти та Генеральна інспекція;
Г) департаменти, управління, відділи та Генеральна інспекція.

8.Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України це одна з функцій:
А) Офісу Генерального прокурора;
Б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
В) Окружної прокуратури;
Г) Генерального прокурора

9.До завдань Служби Безпеки України належать:
А) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;
Б) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;
В) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;
Г) всі варіанти вірні.

10.В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів?
А) єдиноначальності і колегіальності;
Б) гласності і конспірації;
В) єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації;
Г) єдиноначальності, колегіальності, гласності, конспірації і рівності.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3
Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 17

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

3. Сфера правоохоронної діяльності прокуратури .
4. Застосування спеціальних засобів працівниками Національної гвардії України

Завдання 2

У місті вчинено злочин, пограбовано ювелірну крамницю при цьому поранено працівників крамниці. Такий же злочин був вчинений у сусідній області місяць потому. Необхідно скласти план розшукових заходів, при якому задіяти всі державні органи, як повинні діяти поліцейські, інші працівники з метою розкриття вчиненого злочину та затримання злочинців.

Тести

1. Судова влада в Україні реалізується шляхом здійснення правосуддя у формі:

А) кримінального і цивільного законодавства;

Б) кримінального, цивільного та адміністративного законодавства;

В) кримінального, цивільного, адміністративного, конституційного законодавства;

Г) кримінального, цивільного, адміністративного, господарського і конституційного законодавства.

2.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:

А) правоохоронна діяльність;

Б) правосуддя;

В) підзаконність судової діяльності;

Г) все перераховане вище.

3.Діяльність суду при здійсненні правосуддя спрямована на всемірне зміцнення законності, **за***побігання злочинам та іншим правопорушенням і має завданнями охорону від усяких посягань:*

А) правопорядку;

Б) законності і правопорядку;

В) законності;

Г) законності, правопорядку та безпеки.

4.Завданням правосуддя є охорона від посягань на :

А) закріплені у Конституції України системи суспільного ладу, його політичної та економічної систем;

Б) соціально-економічних, політичних та особистих прав і свобод громадян, проголошених і гарантованих Конституцією та законами України;

В) прав і законних інтересів підприємств, установ, організацій усіх форм власності, а також громадських об’єднань;

Г) все перераховане вище;

5.Правосуддя є однією з форм:

А) приватної діяльності;

Б) приватної та державної діяльності;

В) державної діяльності;

Г) судової діяльності.

6.Шляхом здійснення правосуддя судову владу в Україні реалізують:

А) працівники суду а також суди;

Б) професійні судді та, у визначених законом випадках, присяжні;

В) незалежні та безсторонні суди, утворені згідно із законом в Україні;

Г) працівники суду, а також спеціально утворені судовими органами суди.

7.В чому полягає специфічна ознака правосуддя?

А) правосуддя здійснюється шляхом застосування законодавства;

Б) правосуддя здійснюється виключно судами шляхом застосування законодавства;

Б) правосуддя здійснюється в процесуальній формі;

Г) все перераховане вище вірно.

8.Що не входить до системи СБУ?
А) Центральне управління та регіональні органи;
Б) органи військової контррозвідки;
В) навчальні та науково-дослідні заклади;
Г) Г енеральне управління СБУ.

9.Служба безпеки України підпорядковується:
А) Прем'єр-міністру України;
Б) Міністерству внутрішніх справ;
В) Президенту України;
Г) Кабінету Міністрів України.

10.Голову СБУ призначає та звільняє з посади:
А) Верховна Рада України;
Б) Президент України;
В) Кабінет Міністрів України;
Г) Верховна Рада України за поданням Президента України.

Затверджено
на засіданні кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 18

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

11. Порядок застосування поліцейських заходів примусу
12. Правоохоронна діяльність у сфері охорони громадського порядку та громадської безпеки

Завдання 2

У судовому засіданні під час допиту свідків було встановлено, що свідки не можуть точно описати особу, яка вчинила пограбування. Завдання полягає в наступному: треба сформулювати запитання, які б дозволили довести, що ваш підзахисний не вчиняв згаданого злочину, а знаходився в іншому місці, проте алібі він не має.

Тести

1.Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:
А) забезпечення публічної безпеки і порядку;
Б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
В) протидії злочинності;
Г) всі варіанти вірні.

2.Коли було прийнято Закон України «Про Національну поліцію України»?
А) 02.07.2015;
Б) 07.11.2015;
В) 15.09.2016;

Г) 25.10. 2016.

3.Постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, це принцип:

А) верховенства права;

Б) законності;

В)відкритості та прозорості;

Г) неупередженості

.

4.У складі поліції не функціонує:

А) органи досудового розслідування;

Б) патрульна поліція;

В) спеціальна поліція;

Г) слідче управління кримінальної поліції.

5.Територіальні органи поліції утворює, ліквідовує та реорганізовує:

А) Міністр внутрішніх справ;

Б) Кабінет Міністрів України;

В) керівник Національної поліції України;

Г) Міністерство внутрішніх справ.

6.Поліцейський зобов ’язаний:

А) професійно виконувати свої службові обов’язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов’язків, наказів керівництва;

Б) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров’я;

В) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

Г) всі варіанти вірні.

7.На прокуратуру за Законом України «Про прокуратуру» з зазначених функцій не покладається:

А) підтримання державного обвинувачення в суді;

Б) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно - розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;

В) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов’язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

Г) всі варіанти вірні.

8.Принцип незалежності прокурорів відповідно до Закону України «Про прокуратуру передбачає:

А) відкритий і конкурсний порядок зайняття посади прокурора;

Б) існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні

службових обов'язків;

В) не втручання в діяльність прокуратури з боку інших органів державної влади;

Г) всі варіанти вірні .

9.Генеральний прокурор особисто звітує про діяльність органів прокуратури шляхом надання узагальнених статистичних та аналітичних даних перед:

А) Президентом України;

Б) Верховною Радою України;

В) перед Радою прокурорів;

Г) Кабінетом Міністрів України

10.Правосуддя здійснюється способами,

А) зазначеними в законі;

Б) визначеними судом;

В) постановления рішення;

Г) що носять процесуальний характер

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність».

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 19

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1. Система, структура, завдання та повноваження прокуратури України.
2. Конституційний Суд України: поняття, склад, форми роботи

Завдання 2

У процесі здійснення оперативно-розшукових заходів обласне управління Служби безпеки України отримало інформацію, що директор нафтопереробного заводу за попередньою змовою з іноземними громадянами, з метою легалізації (відмивання) грошових коштів, здобутих завідомо злочинним шляхом, відкрив валютні рахунки в Австрії. На них зараховано декілька мільйонів доларів США, які отримані від незаконної реалізації мазуту та дизельного пального.

Легалізація (відмивання) грошових коштів та іншого майна, здобутих злочинним шляхом за попередньою змовою групою осіб, становить склад злочину, передбаченого ч. 2 ст. 209 КК України.

Визначте, чи діяли співробітники обласного управління в межах завдань і повноважень СБУ.

Тести

1. Поліцейським є громадянин України який:

А) проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції;

Б) склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних поса-

дах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

В) обов'язково проходив військову службу;

Г) вільно володіє державною мовою та має юридичну освіту.

2. Поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

А) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

Б) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

В) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

Г) всі варіанти вірні.

3. Що не належить до превентивних поліцейських заходів?

А) перевірка документів особи;

Б) проведення експертизи;

В) поліцейське піклування;

Г) проникнення до житла чи інше володіння особи

4.Правосуддя на професійній основі здійснюють:

А) військові юристи;

Б) судді;

В) експерти

Г) юристи

5.Правосуддя в Україні здійснюється:

А) правоохоронними органами;

Б) виключно судами;

В) народними засідателями та судом присяжним.

Г) товариськими судами

6.Судове рішення, яким завершується розгляд справи у суді, ухвалюється іменем...

А) Президента У країни;

Б) України;

В) судді.

Г) законів України

7.Юрисдикція судів поширюється...

А) на всі правовідносини, що виникають у державі;

Б) на всі правовідносини, які виникають між громадянами України;

В) на всі правовідносини, що виникають у суспільстві.

Г) на всі відносини громадян

8.Хто з поданих осіб може виконувати правосуддя?
А) прокурор;
Б) професійні судді;
В) слідчий.
Г) прокурор

9.Народ бере участь у здійсненні правосуддя через:
А) суд;
Б) свідків;
В) присяжних.
Г) пресу

10.Відповідно до Конституції України, до судової системи входять:
А) суди загальної юрисдикції;
Б) військові суди;
Г) арбітражні суди.
Г) товариські суди

10.До системи судів загальної юрисдикції належать:
А) Верховний Суд У країни;
Б) Касаційний Суд України;
В)Конституційний Суд України.
Г) міжнародні суди

Затверджено
на засіданні кафедри правоохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 20

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

3. Правосуддя, його ознаки та принципи .
4. Державна служба надзвичайних ситуацій та її функції .

Завдання 2

Громадянин порушив правила дорожнього руху. Вам необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення. Які документи та які відомості ви повинні включити до протоколу про адміністративне правопорушення з тим, щоб при розгляді зазначених матеріалів у суді не виникло питань і громадянин був притягнутий до адміністративної відповідальності.

Тести

1.Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України грунтується за принципами:

А) рівноправності;

Б) територіальності;

В) законності.

Г) справедливості

2. Кількість суддів у судах визначається:

А) Президентом України за поданням Голови Верховної Ради України, погодженим з Міністром юстиції України;

Б) Президентом України за поданням Вищої ради юстиції України;

В) Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

Г) суддями

3. Єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується:

А) єдиним статусом суддів;

Б) єдиними засадами організації та діяльності судів;

В) усі відповіді правильні

Г) угодою між суддями

4.Служба безпеки України підпорядковується:

А) Прем'єр-міністру України;

Б) Міністерству внутрішніх справ;

В) Президенту України;

Г) Кабінету Міністрів України

.

5.Голову СБУ призначає та звільняє з посади:

А) Верховна Рада України;

Б) Президент України;

В) Кабінет Міністрів України;

Г) Верховна Рада України за поданням Президента України.

6.Постійний контроль за діяльністю СБУ, а також дотриманням законодавства здійснюється:

C) Верховна Рада України;

Б) Міністр внутрішніх справ України;

D) Кабінет Міністрів України;

Г) Міністерство внутрішніх справ.

7.Систему прокуратури України становлять:

А) Офіс Генерального прокурора, окружні прокуратури;

Б) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури;

В) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

Г) Офіс Генерального прокурора, обласна прокуратура, Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

10. *У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:*

А) департаменти та відділи;

Б) департаменти та управління

В) департаменти та Генеральна інспекція;
Г) департаменти, управління, відділи та Генеральна інспекція.

11. *Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України це одна з функцій:*
А) Офісу Генерального прокурора;
Б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
В) Окружної прокуратури;
Г) Генерального прокурора

10.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:
А) правоохоронна діяльність;
Б) правосуддя;
В) підзаконність судової діяльності;
Г) все перераховане вище.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 21

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

3. Державна прикордонна служба України та її функції
4. Відбір та призначення на посади суддів.

Завдання 2

Прокуратура закінчила розслідування по справі про шахрайство. Особа, яка представлялася представником органів соціального забезпечення шляхом обману пенсіонерів збирала гроші для надання допомоги пенсіонерам у придбанні різноманітних товарів за низькими цінами. При цьому вона збирала перший внесок, але потім зібравши певну суму грошей зникла. Завдання полягає у формулюванні приблизного обвинувачення стосовно особи, яка затримана за вчинення злочину і її вина доведена судом.

Тести

1. Коли була відновлена Національна Гвардія України?
А) У 2013 році
Б) У 2014 році
В) У 2015 році
Г) У 2020 році

2. Основою для формування нової Національної гвардії України стали:
А) Внутрішні війська
Б) Збройні сили України

В) Добровольці
Г) Збройні сили України

3. Яким є гасло Національної гвардії України?
А) «Честь. Мужність. Закон.»
Б) «Сила. Зброя. Міць.»
В) «Завжди вірні»
Г) «Завди готові»

4. Що є основним завданням Національної гвардії України у мирний час?
А) Охорона кордону
Б) Забезпечення громадського порядку
В) Боротьба з тероризмом
Г) Боротьба зі злочинністю

5.Голова суду, заступник голови суду призначається та звільняється з посади:
А) Президентом У країни за поданням Вищої ради юстиції;
Б) Президентом України за поданням голови Верховного Суду України;
В) Більшістю від кількості суддів, які працюють у відповідному суді.
Г) Міністерством юстиції України

6.В апеляційному порядку розглядати справи можуть:
А) місцеві суди;
Б) апеляційні суди;
В) Верховний Суд У країни
Г) всі суди

7. Основною функцією МВС є:
А) здійснення правосуддя;
Б) забезпечення реалізації державної політики щодо боротьби із злочинністю;
В) здійснення оперативно-розшукової функції;
Г) нагляд за дотриманням законності.

8.Міністерство внутрішніх справ є центральним органом?
А) законодавчої влади;
Б) виконавчої влади;
В) судової влади;
Г) не належить до жодної гілки влади.

9.Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

А) забезпечення публічної безпеки і порядку;
Б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
В) протидії злочинності;
Г) всі варіанти вірні.

10.Коли було прийнято Закон України «Про Національну поліцію України»?

А) 02.07.2015;
Б) 07.11.2015;
В) 15.09.2016;
Г) 25.10. 2016.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 22

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання 1

1. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України
2. Система антикорупційних органів України

Завдання 2

В місті планується виступ відомого гурту га центральній площі. Разом з тим за оперативними даними радикально налаштовані підлітки планують влаштувати масові заворушення з метою зірвати концерт та домогтися звільнення двох осіб, які затримані за підозрою у вбивстві лікаря однієї з місцевих лікарень. Необхідно скласти план щодо організації охорони громадського порядку та громадської безпеки під час проведення концерту та припинення масових заворушень, водночас необхідно розробити план щодо попередження організації нападів на будинки державних установ та організацій, які планується захопити під час масових заворушень.

Тести

1.До завдань Служби Безпеки України належать:

А) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

Б) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

В) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

Г) всі варіанти вірні.

2.В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів?

А) єдиноначальності і колегіальності;

Б) гласності і конспірації;

В) єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації;

Г) єдиноначальності, колегіальності, гласності, конспірації і рівності

3.Що не входить до системи СБУ?

А) Центральне управління та регіональні органи;

Б) органи військової контррозвідки;

В) навчальні та науково-дослідні заклади;

Г) Генеральне управління СБУ.

4.Служба безпеки України підпорядковується:

А) Прем'єр-міністру України;

Б) Міністерству внутрішніх справ;

В) Президенту України;

Г) Кабінету Міністрів України.

5.Вища рада юстиції здійснює дисциплінарне провадження стосовно:

А) суддів судів загальної юрисдикції;

Б) суддів місцевих судів;

В) суддів Верховного Суду України

Г) суддів у відставці

6.До складу Вищої ради юстиції за посадою не входить:

А) Голова Конституційного Суду України

В) Г енеральний прокурор У країни

Б) Голова Верховного Суду У країни

Г) Прокурор

7. Поліцейським є громадянин України який:

А) проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції;

Б) склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

В) обов’язково проходив військову службу;

Г) вільно володіє державною мовою та має юридичну освіту

.

8. Поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

А) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

Б) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

В) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

Г) всі варіанти вірні.

9. Що не належить до превентивних поліцейських заходів?

А) перевірка документів особи;

Б) проведення експертизи;

В) поліцейське піклування;

Г) проникнення до житла чи інше володіння особи

10.Принцип незалежності прокурорів відповідно до Закону України «Про прокуратуру передбачає:

А) відкритий і конкурсний порядок зайняття посади прокурора;

Б) існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов’язків;

В) не втручання в діяльність прокуратури з боку інших органів державної влади;

Г) визнання людини, її життя і здоров’я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 23

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

3. Правоохоронна діяльність Державної міграційної служби
4. Місцеві суди в Україні та їх діяльність .

Завдання 2

.Зі слідчого ізолятора, шляхом підкопу здійснили втечу дві особи, які були засуджені до довічного ув'язнення за вчинення тяжких злочинів. Є підозри, що вони переховуються в лісному масиві неподалік міста. Завдання полягає в тому, щоб організувати пошуки осіб, які здійснили втечу та розробити відповідний план щодо їх розшуку. Особлива увага повинна бути приділена вокзалам та дитячим дошкільним закладам, адже злочинці збираються захопити заручників і вимагати щоб їх забезпечили транспортом для виїзду з країни.

Тести

1.На прокуратуру покладається виконання функцій:

А) передбачених міжнародними договорами, ратифікованими Україною;

Б) тільки тих, які передбачені Конституцією України та Законом України «Про прокуратуру» ;

В) вичерпного переліку функцій прокуратури законодавством не встановлено.

Г) охорони публічного порядку та публічної безпеки

2.Штатна чисельність органів прокуратури України затверджується:
А) Верховною Радою України;
Б) Президентом України;
В) Г енеральним прокурором У країни.
Г) Міністерством юстиції України

3.Персональний склад колегії обласної прокуратури затверджує:
А) колегія Г енеральної прокуратури У країни;
Б) голова відповідної обласної державної адміністрації;
В) Г енеральний прокурор У країни.
Г) Міністерство юстиції України

4.На посади прокурорів областей призначаються особи віком:
А) не молодше 25 років;
Б) не молодше 35 років;
В) не молодше 30 років.
Г) які мають вислугу 5 років

5.Підставою представництва прокурором інтересів громадянина у суді є:
А) інвалідність особи;
Б) вказівка вищого прокурора;
В) власне бажання прокурора
Г) бажання суддів

6.Шляхом здійснення правосуддя судову владу в Україні реалізують:
А) працівники суду а також суди;
Б) професійні судді та, у визначених законом випадках, присяжні;
В) незалежні та безсторонні суди, утворені згідно із законом в Україні;
Г) працівники суду, а також спеціально утворені судовими органами суди.

7.В чому полягає специфічна ознака правосуддя?
А) правосуддя здійснюється шляхом застосування законодавства;
Б) правосуддя здійснюється виключно судами шляхом застосування законодавства;
В) правосуддя здійснюється в процесуальній формі;
Г) все перераховане вище вірно.

8.Правосуддя здійснюється способами, :
А) зазначеними в законі;
Б) визначеними судом;
В) постановления рішення;

Г) що носять процесуальний характер.

9.Застосування державного примусу судом» визначається як:
А) ознака правосуддя;
Б) принцип правосуддя;
В) виконання судового рішення;
Г) способи здійснення правосуддя.

10.Постійний контроль за діяльністю СБУ, а також дотриманням законодавства здійснюється:
А) Верховна Рада України;
Б) Міністр внутрішніх справ України;
В) Кабінет Міністрів України;
Г) Міністерство внутрішніх справ.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 24

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

3. Превентивна діяльність Національної поліції України

4. Нагляд прокуратури за органами, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність .

Завдання 2

Громадянка продавала на вулиці біля автостанції м'ясо. На прохання пред’явити документи, які б засвідчували, що м'ясо є відповідної якості і може бути реалізовано вона заявила, що це не повинно цікавити тих, хто купує. Як повинен відреагувати дільничний офіцер поліції і який протокол повинен бути складений ним для припинення правопорушення?

Тести

1.На який термін призначають прокурора?

А) на 5 років;

Б) на 7 років;

В) на 10 років;

Г) безстроково.

2.Генеральний прокурор призначається на посаду:

А) Президентом України за згодою Верховної Ради України;

Б) Верховною Радою України;

В) Президентом України після консультацій із Вищою радою право-

суддя;

Г) Верховною Радою України після консультацій із Кваліфікаційно дисциплінарною комісією прокурорів.

3.Який строк повноважень Генерального прокурора?

А) 4 роки;

Б) 5 років;

В) 6 років;

Г) 7 років.

4.Хто здійснює призначення прокурорів на адміністративну посаду?

А) Генеральний прокурор;

Б) Г енеральний прокурор за погодженням з Вищою радою правосуддя;

В) Генеральний прокурор за погодженням з Радою прокурорів України;

Г) Генеральний прокурор за рекомендацію з Радою прокурорів України.

5.Прокурором окружної прокуратури може бути призначений громадянин України, який має вищу юридичну освіту, стаж роботи в галузі права не менше?

А) двох років;

Б) трьох років;

В) чотирьох років;

Г) п’яти років.

6.Дисциплінарне провадження щодо прокурорів здійснює:

А) Вища рада правосуддя;

Б) Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія прокурорів;

В) відповідний орган, що здійснює дисциплінарне провадження;

Г) Всеукраїнська конференція прокурорів.

7.Принцип про право на справедливий суд передбачає:

А) кожному гарантується захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом;

Б) на справедливий й публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, при визначенні цивільних прав і обов’язків особи чи при розгляді будь-якого кримінального обвинувачення, що пред’являється особі;

В) захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки незалежним, безстороннім і справедливим судом, утвореним законом;

Г) гарантування захист його прав, свобод та інтересів у розумні строки справедливим судом, утвореним законом

8.Принцип про рівність перед законом передбачає:

А) суд не створює умови, за яких учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом;

Б) усі учасники судового процесу є рівними перед законом і судом;

В) суд створює такі умови, за яких кожному учаснику судового процесу гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом;

Г) гарантується рівність у реалізації наданих процесуальних прав та у виконанні процесуальних обов'язків, визначених процесуальним законом.

9.Професійна правнича допомога під час здійснення права на справедливий суд передбачає:

А) держава забезпечує надання професійної правничої допомоги безоплатно;

Б) всі мають право на професійну правничу допомогу;

В)у випадках, визначених законом, держава забезпечує надання професійної правничої допомоги безоплатно;

Г) кожен має право на професійну правничу допомогу

.

10.Принцип гласності та відкритості судового процесу передбачає:

А) розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається за вмотивованим рішенням суду виключно у випадках, визначених законом;

Б) розгляд справ у судах відбувається відкрито в усіх випадках;

В) розгляд справи у закритому судовому засіданні допускається;

Г) розгляд справи судами допускається виключно у випадках, визначених законом.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 25

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

3. Державна служба України з надзвичайних ситуацій України та її завдання

4. Функції Національного антикорупційного бюро України .

Завдання 2

При перетинанні державного кордону громадянин не оформив відповідних документів і був затриманий органами Державної фіскальної служби. До якого виду відповідальності він буде притягнений ? Які документи повинен заповнювати громадянин при перетинанні кордону, щоб не порушувати законодавство

Тести

1.Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється:

А) іменем Закону;

Б) іменем України;

В) Президентом України;

Г) іменем Закону та України

.

2. Найвищим органом прокурорського самоврядування відповідно до Закону України «Про Прокуратуру є:

А) Всеукраїнська конференція прокурорів;

Б) Рада прокурорів України;

В) З’їзд прокурорів України;

Г) Вища рада правосуддя.

3. Який граничний строк повноважень прокурора?

А) 55 років;

Б) 60 років;

В) 65 років;

Г) безстроково.

4. Прокурорське самоврядування - це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури з метою:

А) забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів;

Б) зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх діяльність;

В) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріальнотехнічного та іншого забезпечення прокурорів, а також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

Г) всі варіанти вірні

5.До органів досудового розслідування відносять:

А) органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

Б) органи Державного бюро розслідувань;

В) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Г) всі варіанти вірні

.

6.Дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні є?

А) слідчими (розшуковими) діями;

Б) завданням досудового розслідування;

В) бажанням слідчого

Г) вимогами потерпілого

7.З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести?

А) обшук;

Б) огляд;

В) слідчий експеримент;

Г) всі варіанти вірні

.

8.Голова Служби безпеки України щорічно подає звіт про діяльність Служби безпеки України:

А) Прем'єр-міністру України;

Б) Верховній Раді України;

В) Президенту України;

Г) голові Верховної Ради України

9.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:

А) правоохоронна діяльність;

Б) правосуддя;

В) підзаконність судової діяльності;

Г) все перераховане вище.

10.Діяльність суду при здійсненні правосуддя спрямована на всемірне зміцнення, запобігання злочинам та іншим правопорушенням і має завданнями охорону від усяких посягань та зміцнення:

А) правопорядку;

Б) законності і правопорядку;

В) законності;

Г) законності, правопорядку та безпеки.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 26

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

1.Класифікація примусових заходів, які застосовуються Національною поліцією України

2. Судова система України .

Завдання 2.

З приміщення фабрики було викрадено сировину, яка використовувалася для виготовлення стільців. При опитування охоронців було вияснено, що вони знаходилися на своїх місцях і нічого не бачили. Завдання полягає в тому, щоб скласти план розслідування крадіжки та встановлення осіб, які вчинили злочин.

Тести

1.Судове рішення, яким закінчується розгляд справи в суді, ухвалюється:

А) іменем Закону;

Б) іменем України;

В) Президентом України;

Г) іменем Закону та України

.

2. Найвищим органом прокурорського самоврядування відповідно до Закону України «Про Прокуратуру є:

А) Всеукраїнська конференція прокурорів;

Б) Рада прокурорів України;

В) З'їзд прокурорів України;

Г) Вища рада правосуддя.

3. Який граничний строк повноважень прокурора?

А) 55 років;

Б) 60 років;

В) 65 років;

Г) безстроково.

4. Прокурорське самоврядування - це самостійне колективне вирішення прокурорами питань внутрішньої діяльності прокуратури з метою:

А) забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів;

Б) зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх діяльність;

В) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріальнотехнічного та іншого забезпечення прокурорів, а також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

Г) всі варіанти вірні

5.До органів досудового розслідування відносять:

А) органи, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;

Б) органи Державного бюро розслідувань;

В) підрозділи детективів, підрозділ внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України.

Г) всі варіанти вірні

.

6.Дії спрямовані на отримання (збирання) доказів або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні є?

А) слідчими (розшуковими) діями;

Б) завданням досудового розслідування;

В) обшук.

7.З метою перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення, слідчий, прокурор має право провести?

А) обшук;

Б) огляд;

В) слідчий експеримент;
Г) всі варіанти вірні
.

8.Голова Служби безпеки України щорічно подає звіт про діяльність Служби безпеки України:

А) Прем'єр-міністру України;
Б) Верховній Раді України;
В) Президенту України;

9.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:

А) правоохоронна діяльність;
Б) правосуддя;
В) підзаконність судової діяльності;
Г) все перераховане вище.

10.Діяльність суду при здійсненні правосуддя спрямована на всемірне зміцнення, запобігання злочинам та іншим правопорушенням і має завданнями охорону від усяких посягань та зміцнення:

А) правопорядку;
Б) законності і правопорядку;
В) законності;
Г) законності, правопорядку та безпеки.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 27

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

3. Застосування спеціальних засобів у сфері правоохоронної діяльності .
4. Структура та діяльність Державної прикордонної служби України .

Завдання 2

Громадянин, який проходив по вулиці зробив зауваження іншому громадянину, який чіплявся до перехожих. У відповідь, особа якій зробили зауваження почала ображати того, хто зробив зауваження та намагалася його вдарити. Поліцейські , які знаходилися поруч затримали зазначену особу. Завдання полягає у складанні протоколу на особу, яка вчинила хуліганські дії на вулиці та опитуванні свідків. Які питання треба поставити свідкам для того, щоб підготувати матеріали для направлення до суду?

Тести

1.Яким нормативно-правовим актом врегульовано діяльність Міністерства внутрішніх справ?

А) Законом України «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Б) Постановою «Про Міністерство внутрішніх справ»;

В) Указом «Про Міністерство внутрішніх справ»;

Г) Конституцією України.

2.Що не належить до основних завдань МВС при формування державної політики у сферах:

А) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

Б) захист державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

В) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян;

Г) міграції (імміграції та еміграції), у тому числі протидії нелегальній (незаконній) міграції, громадянства, реєстрації фізичних осіб, біженців та інших визначених законодавством категорій мігрантів

.

3.Основною функцією МВС є:

А) здійснення правосуддя;

Б) забезпечення реалізації державної політики щодо боротьби із злочинністю;

В) здійснення оперативно-розшукової функції;

Г) нагляд за дотриманням законності

.

4.Міністерство внутрішніх справ є центральним органом?

А) законодавчої влади;

Б) виконавчої влади;

В) судової влади;

Г) не належить до жодної гілки влади

.

5.МВС очолює Міністр, який призначається на посаду за поданням:

А) Президента України;

Б) Верховної Ради України;

В) Кабінету Міністра України;

Г) Прем'єр Міністра України

.

6.Систему прокуратури України становлять:

А) Офіс Генерального прокурора, окружні прокуратури;

Б) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури;

В) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

Г) Офіс Генерального прокурора, обласна прокуратура,

Спеціалізована антикорупційна прокуратура

.

7.У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:

А) департаменти та відділи;

Б) департаменти та управління

В) департаменти та Генеральна інспекція;

Г) департаменти, управління, відділи та Генеральна інспекція

.

8.Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України це одна з функцій:

А) Офісу Генерального прокурора;

Б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;

В) Окружної прокуратури;

Г) Генерального прокурора

9.До завдань Служби Безпеки України належать:

А) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

Б) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

В) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

Г) всі варіанти вірні.

10.В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів?

А) єдиноначальності і колегіальності;

Б) гласності і конспірації;

В) єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації;

Г) єдиноначальності, колегіальності, гласності, конспірації і рівності.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 28

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

5. Правосуддя, його ознаки та принципи .
6. Державна служба надзвичайних ситуацій та її функції .

Завдання 2

Громадянин порушив правила дорожнього руху. Вам необхідно скласти протокол про адміністративне правопорушення. Які документи та які відомості ви повинні включити до протоколу про адміністративне правопорушення з тим, щоб при розгляді зазначених матеріалів у суді не виникло питань і громадянин був притягнутий до адміністративної відповідальності.

Тести

1.Система судів загальної юрисдикції відповідно до Конституції України грунтується за принципами:

А) рівноправності;

Б) територіальності;

В) законності.

Г) справедливості

2. Кількість суддів у судах визначається:

А) Президентом України за поданням Голови Верховної Ради України, погодженим з Міністром юстиції України;

Б) Президентом України за поданням Вищої ради юстиції України;

В) Державною судовою адміністрацією України за поданням Міністра юстиції України на підставі пропозиції голови відповідного вищого спеціалізованого суду.

Г) суддями

3. Єдність системи судів загальної юрисдикції забезпечується:

А) єдиним статусом суддів;

Б) єдиними засадами організації та діяльності судів;

В) усі відповіді правильні

Г) угодою між суддями

4.Служба безпеки України підпорядковується:

А) Прем'єр-міністру України;

Б) Міністерству внутрішніх справ;

В) Президенту України;

Г) Кабінету Міністрів України

.

5.Голову СБУ призначає та звільняє з посади:

А) Верховна Рада України;

Б) Президент України;

В) Кабінет Міністрів України;

Г) Верховна Рада України за поданням Президента України.

6.Постійний контроль за діяльністю СБУ, а також дотриманням законодавства здійснюється:

Е) Верховна Рада України;

Б) Міністр внутрішніх справ України;

F) Кабінет Міністрів України;

Г) Міністерство внутрішніх справ.

7.Систему прокуратури України становлять:

А) Офіс Генерального прокурора, окружні прокуратури;

Б) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури;

В) Офіс Генерального прокурора, обласні прокуратури, окружні прокуратури, Спеціалізована антикорупційна прокуратура;

Г) Офіс Генерального прокурора, обласна прокуратура,

Спеціалізована антикорупційна прокуратура.

12. *У структурі Офісу Генерального прокурора утворюються:*

А) департаменти та відділи;

Б) департаменти та управління

В) департаменти та Генеральна інспекція;
Г) департаменти, управління, відділи та Генеральна інспекція.

13. *Здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України це одна з функцій:*
А) Офісу Генерального прокурора;
Б) Спеціалізованої антикорупційної прокуратури;
В) Окружної прокуратури;
Г) Генерального прокурора

10.Відповідно до Конституції України виключно судом в Україні здійснюється:
А) правоохоронна діяльність;
Б) правосуддя;
В) підзаконність судової діяльності;
Г) все перераховане вище.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 29

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання

5. Державна прикордонна служба України та її функції
6. Відбір та призначення на посади суддів.

Завдання 2

Прокуратура закінчила розслідування по справі про шахрайство. Особа, яка представлялася представником органів соціального забезпечення шляхом обману пенсіонерів збирала гроші для надання допомоги пенсіонерам у придбанні різноманітних товарів за низькими цінами. При цьому вона збирала перший внесок, але потім зібравши певну суму грошей зникла. Завдання полягає у формулюванні приблизного обвинувачення стосовно особи, яка затримана за вчинення злочину і її вина доведена судом.

Тести

1. Коли була відновлена Національна Гвардія України?
А) У 2013 році
Б) У 2014 році
В) У 2015 році
Г) У 2020 році

2. Основою для формування нової Національної гвардії України стали:
А) Внутрішні війська
Б) Збройні сили України

В) Добровольці
Г) Збройні сили України

3. Яким є гасло Національної гвардії України?
А) «Честь. Мужність. Закон.»
Б) «Сила. Зброя. Міць.»
В) «Завжди вірні»
Г) «Завди готові»

4. Що є основним завданням Національної гвардії України у мирний час?
А) Охорона кордону
Б) Забезпечення громадського порядку
В) Боротьба з тероризмом
Г) Боротьба зі злочинністю

5.Голова суду, заступник голови суду призначається та звільняється з посади:
А) Президентом У країни за поданням Вищої ради юстиції;
Б) Президентом України за поданням голови Верховного Суду України;
В) Більшістю від кількості суддів, які працюють у відповідному суді.
Г) Міністерством юстиції України

6.В апеляційному порядку розглядати справи можуть:
А) місцеві суди;
Б) апеляційні суди;
В) Верховний Суд У країни
Г) всі суди

7. Основною функцією МВС є:
А) здійснення правосуддя;
Б) забезпечення реалізації державної політики щодо боротьби із злочинністю;
В) здійснення оперативно-розшукової функції;
Г) нагляд за дотриманням законності.

8.Міністерство внутрішніх справ є центральним органом?
А) законодавчої влади;
Б) виконавчої влади;
В) судової влади;
Г) не належить до жодної гілки влади.

9.Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

А) забезпечення публічної безпеки і порядку;
Б) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
В) протидії злочинності;
Г) всі варіанти вірні.

10.Коли було прийнято Закон України «Про Національну поліцію України»?

А) 02.07.2015;
Б) 07.11.2015;
В) 15.09.2016;
Г) 25.10. 2016.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

ПРИВАТНЕ АКЦІОНЕРНЕ ТОВАРИСТВО «ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ»

Завдання до екзамену з дисципліни «Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність»

КОМПЛЕКТ ЗАВДАНЬ № 30

Структура завдання та оцінювання відповідей:

завдання 1 - максимально 40 балів, кожна правильна відповідь оцінюється в 15-20 балів;

завдання 2 – максимально 30 балів;

завдання 3 – максимально 30 балів (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали).

Теоретичні завдання 1

1. Правоохоронна діяльність Національного антикорупційного бюро України
2. Система антикорупційних органів України

Завдання 2

В місті планується виступ відомого гурту га центральній площі. Разом з тим за оперативними даними радикально налаштовані підлітки планують влаштувати масові заворушення з метою зірвати концерт та домогтися звільнення двох осіб, які затримані за підозрою у вбивстві лікаря однієї з місцевих лікарень. Необхідно скласти план щодо організації охорони громадського порядку та громадської безпеки під час проведення концерту та припинення масових заворушень, водночас необхідно розробити план щодо попередження організації нападів на будинки державних установ та організацій, які планується захопити під час масових заворушень.

Тести

1.До завдань Служби Безпеки України належать:

А) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності;

Б) захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України;

В) попередження, виявлення, припинення та розкриття кримінальних правопорушень проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України;

Г) всі варіанти вірні.

2.В оперативно-службовій діяльності Служба безпеки України дотримується принципів?

А) єдиноначальності і колегіальності;

Б) гласності і конспірації;

В) єдиноначальності і колегіальності, гласності і конспірації;

Г) єдиноначальності, колегіальності, гласності, конспірації і рівності

3.Що не входить до системи СБУ?

А) Центральне управління та регіональні органи;

Б) органи військової контррозвідки;

В) навчальні та науково-дослідні заклади;

Г) Генеральне управління СБУ.

4.Служба безпеки України підпорядковується:

А) Прем'єр-міністру України;

Б) Міністерству внутрішніх справ;

В) Президенту України;

Г) Кабінету Міністрів України.

5.Вища рада юстиції здійснює дисциплінарне провадження стосовно:

А) суддів судів загальної юрисдикції;

Б) суддів місцевих судів;

В) суддів Верховного Суду України

Г) суддів у відставці

6.До складу Вищої ради юстиції за посадою не входить:

А) Голова Конституційного Суду України

В) Г енеральний прокурор У країни

Б) Голова Верховного Суду У країни

Г) Прокурор

7. Поліцейським є громадянин України який:

А) проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції;

Б) склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

В) обов’язково проходив військову службу;

Г) вільно володіє державною мовою та має юридичну освіту

.

8. Поліція відповідно до покладених на неї завдань здійснює:

А) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

Б) охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку, а також надання поліцейських послуг;

В) захисту державного кордону та охорони суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні;

Г) всі варіанти вірні.

9. Що не належить до превентивних поліцейських заходів?

А) перевірка документів особи;

Б) проведення експертизи;

В) поліцейське піклування;

Г) проникнення до житла чи інше володіння особи

10.Принцип незалежності прокурорів відповідно до Закону України «Про прокуратуру передбачає:

А) відкритий і конкурсний порядок зайняття посади прокурора;

Б) існування гарантій від незаконного політичного, матеріального чи іншого впливу на прокурора щодо прийняття ним рішень при виконанні службових обов’язків;

В) не втручання в діяльність прокуратури з боку інших органів державної влади;

Г) визнання людини, її життя і здоров’я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю.

Затверджено
на засіданні кафедри правовохоронної та антикорупційної діяльності
«23» травня 2024 р. протокол № 3

Розроблено: д.ю.н., професором _____ Заросилом В.О.

Критерії оцінки виконаних завдань ККР

Контроль та оцінювання знань студентів відбувається протягом та при закінченні навчального семестру.

Контроль стійкості знань студентів відбувається у наступних семестрах після вивчення дисципліни „Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність".

Під час контролю викладачем оцінюється як студент зрозумів зміст курсу „Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність" та наскільки ця інформація їм запам'яталася.

Оцінка визначається, виходячи із 100-бальної шкали, з наступним переведенням до оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS (табл. 1)

Таблиця 1

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
75-81		C
67-74	Задовільно	D
60-66		E
35-59	Незадовільно	FX
1-34		F

Рейтингові оцінки за виконання кожного завдання ККР виставляється в балах з урахуванням відповідних критеріїв (табл.2).

Таблиця 2

Оцінювання виконання завдань ККР

Вид навчальної роботи	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів
Виконання завдання №1,№2	30	40
Виконання завдання №3	15	30
Виконання завдання №4-13	15	30
Усього за ККР	60	100

* Завдання 1-3 оцінюється кожна правильна відповідь в 15-20 балів

***** Завдання 4-13 (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали)

Критерії оцінки виконаних завдань ККР

Контроль та оцінювання знань студентів відбувається протягом та при за-

кінченні навчального семестру.

Контроль стійкості знань студентів відбувається у наступних семестрах після вивчення дисципліни „Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність”.

Під час контролю викладачем оцінюється як студент зрозумів зміст курсу „Вступ до спеціальності правоохоронна діяльність” та наскільки ця інформація їм запам’яталася.

Оцінка визначається, виходячи із 100-бальної шкали, з наступним переведенням до оцінки за національною шкалою та шкалою ECTS (табл. 1)

Таблиця 1

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
90-100	Відмінно	A
82-89	Добре	B
75-81		C
67-74	Задовільно	D
60-66		E
35-59	Незадовільно	FX
1-34		F

Рейтингові оцінки за виконання кожного завдання ККР виставляється в балах з урахуванням відповідних критеріїв (табл.2).

Таблиця 2

Оцінювання виконання завдань ККР

Вид навчальної роботи	Мінімальна кількість балів	Максимальна кількість балів
Виконання завдання №1,№2	30	40
Виконання завдання №3	15	30
Виконання завдання №4-13	15	30
Усього за ККР	60	100

* Завдання 1-3 оцінюється кожна правильна відповідь в 15-20 балів

***** Завдання 4-13 (за вибір однієї правильної відповіді – 3 бали)

Перелік
довідкової літератури для студентів
галузі знань К Безпека і оборона
спеціальності К9 Правоохоронна діяльність

Основна література:

1. Бондаренко І. Правоохоронні органи України та їх функції. *Право України.* 2005. № 7. С. 53-56.
2. Бандурка О.М. Оперативно-розшукова діяльність: Національний ун-т внутрішніх справ. Харків, 2002. 336 с.
3. Булкат М. С. До питання про формування ознак судової влади. *Судова апеляція.* 2017. № 1. С. 6-12.
4. Будаков М.О. Організаційно-правові засади діяльності спеціальних служб держав НАТО/СБУ. Науковий координаційний центр Національна академія. Київ. Видавництво НА СБ України, 2018. 188 с.
5. Бичков І. Г. Місце органів конституційної юрисдикції в механізмі стримувань і противаг демократичної правової держави: дис. канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2021. 238 с.
6. Городовенко В.В. Принципи судової влади: монографія. Харків. *Право.* 2018. 448 с.
7. Гуйван П.Д. Суд, встановлений законом: сутність та значення поняття. *Правові новели.* № 8. 2019. С. 170- 175.
8. Конституція України : Закон України від 28.06.1996р. 234к/96- ВР. *Відомості Верховної Ради України.* 1996. № ЗО. ст. 141.
9. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. *Офіційний вісник України.* 2012. № 37. Ст. 1370.
10. Кравченко І. А., Колодочка О.Є. Поняття правосуддя та особливості його здійснення в Україні. *Журнал східноєвропейського права.* 2019. №63. С. 52-58.
11. Коваль В. М. Перспективи та шляхи розвитку судового адміністрування в Україні. *Вісник господарського судочинства.* 2013. № 3. С. 48-50.
12. Лапкін А. В. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах. Вид. 7-ме, змін, і допов. Харків : Право, 2018. 170 с.
13. Марочкін І.Є., Москвич Л.М., Каркач П.М. та ін. Організація судових та правоохоронних органів. Харків, 2014. 448 с.
14. Назаров І.В. Органи судової влади України, влади. *Вісник Верховного Суду України.* 2007. № 10. С. 9- 13.
15. Нор В. Т. Судові та правоохоронні органи України. В.Т. Нор, Н. П. Анікіна, Н. Р. Бобечко. Львів, 2012. 240 с.
16. Овчаренко О. М. Відповідальність суддів як елемент принципу верховенства права. *Право України.* 2014. № 4. С. 212-219.

17. Овчаренко О.М., Діхтярь А.В. Адвокатська етика у соціальних мережах: проблемні аспекти. *Порівняльно-аналітичне право.* № 1. 2020. С. 612-616.

18. Організація судових та правоохоронних органів: навч. посіб.; відп. ред. О. О. Овсяннікова, І. В. Юревич. Харків: Право, 2017. 238 с.

19. Остафійчук Л. А. Принципи врегулювання спору за участю судді. *Проблеми законності.* 2019. Вип. 146. С. 236-268.

20. Остафійчук Л.А. Повага до суду і суддів як соціальна та правова цінність. *Порівняльно-аналітичне право.* 2016. № 5. С. 320-323.

21. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 05.08.2021 № 1402-VIII. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/1402-19#Text

22. Про Конституційний Суд України: Закон України від 11.04.2021. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2136-19#Text

23. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/1697-18#Text

24. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/580-19#Text

25. Про Службу Безпеки України: Закон України від 23.03.1992. URL: https:// https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/2229-12#Text

26. Про Міністерство юстиції. Постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014. № 228. URL: https://zakon.rada.gov.Ua/laws/show/228-2014-%D0%BF#Text

27. Про Міністерство внутрішніх справ України. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2015 р. № 878. URL: https:// https ://zakon.rada. gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF#T ext

28. Селіванов А.О. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні. *Актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя.* К.: Логос, 2010. 276 с.

29. Судоустрій України. С.В. Ківалов, Ю.Є. Полянський, М.В. Косюта, В.В. Долежан. К : Юрінком Інтер, 2011. 384 с.

30. Стрижак А. Конституційний Суд України як інститут забезпечення та захисту конституційної законності. *Вісник Конституційного суду України.* 2018. № 1. С. 101-111.

31. Стефанчук М.М. Теоретико-методологічні та організаційно- правові засади реалізації прокуратурою України представницької функції: автореф.дис.докт.юрид.наук. 12.00.10. Національна академія прокуратури України. К, 2018. 40 с.

32. Тесленко М. Окремі аспекти взаємовідносин Конституційного Суду України і суддів загальної юрисдикції. *Право України.* 2003. № 12. С. 6-11.

33. Фіолевський Д.П. Судова влада і правоохоронна система в Україні. Київ : Кондор, 2016. 322 с.

34. Швед 1.1. Місце органів прокуратури у механізмі забезпечення конституційної безпеки держави. Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.02. Уж-

город, 2018. 16 с.

35. Штанько О.Ф. Про вдосконалення системи досудового слідства в Україні. Проблеми пенітенціарної теорії і практики. К., 2001. № 6. С. 19- 24.

36. Бурбика М. М.Судові та правоохоронні органи (у схемах і таблицях) : навчальний посібник / М. М. Бурбика, М. С. Уткіна. - Суми : Сумський державний університет, 2016. - 123 с.

37. Судові та правоохоронні органи України: навчально-методичний посібник з тестовими завданнями (для здобувачів вищої освіти денної та заочної форми навчання) / Олексій У.О., Гнатовська А.І., Латковський П.П., Марущак А.В., Чернівці, 2021. 75 с.

38. Ковалів М. В., Єсімов С. С., НазарЮ. С., Гаврильців М. Т., Лук'янова Г. Ю., Годяк А. І., Бліхар М. М.

39. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник / М. В. Ковалів, С. С. Єсімов, Ю. С. Назар, М. Т. Гаврильців, Г. Ю. Лук'янова, А. І. Годяк, М. М. Бліхар. - Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2016.-388 с.

Таблиця для перевірки тестів у комплексах завданнях

КЗ № 1	КЗ №2	КЗ № 3	КЗ №4	КЗ №5	КЗ № 6	КЗ №7	КЗ №8	КЗ №9	КЗ №10	КЗ №11	КЗ № 12	КЗ №13	КЗ № 14	КЗ №15
А														
В														
Б														
А														
А														
В														
Г														
Б														
Г														
В														
Правильні відповіді														

Навчальне видання

Заросило Володимир Олексійович
Коросташивец Юлия Григорьевна
Сорокіна Любов Володимирівна
Грищук Богдан Анатолійович
Заросило Віталій Володимирович

ВСТУП ДО СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННА ДІЯЛЬНІСТЬ

Методичні рекомендації для самостійної роботи здобувачів

Підписано до друку 25.12.2025. Формат 60×84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Таймс. Друк офсетний.
Умов. друк. арк. 33,2. Наклад 300 прим. Зам. 224.

Надруковано у «Видавництво Людмила»
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 5303 від 02.03.2017
«Видавництво Людмила"
03148, Київ, а/с 115
Тел./факс: +380504697485, 0683408332
E-mail: lesya3000@ukr.net